

تەفسیری کوردی

لەکەلامی خوداوەندی

مەلای گەورە
(مەلا محمدی کۆیی)

بەرگی هەشتەم

تەفسیری کوردی

لە کەلامی خوداوەندی

مەلای گەورە

(مەلا محەمەدی کۆیی)

بەرگی هەشتەم

جوزئی (٢٢-٢٣-٢٤)

لەسەر ئەرکی بەڕێز مام جەلال سەرۆک کۆماری عێراقی فیدراڵ لەچاپدراوە

﴿وَمَن يَقْنُتْ منكُنَّ﴾ (إطاعه)بكا، (سكوت) بكا، ﴿لِلَّهِ وَرَسُولِهِ﴾ بۆ خواو (رسول)ی ﴿وَتَعْمَلْ صَالِحًا﴾ (لازم)ه، بێ (عمل)ی (صالح)، کاری (دنیا)و (دين) ڕیك ناکەوی ﴿نُّؤْتِهَا أَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ﴾ (مقابل)ی (عذاب)؛ بێ له (أساس)ی (تفاوت)ی (جزا)ی (حسنه)و (سيئه) (عمل)ی (صالح)یان (أجر)ی (مضاعفه)؛ (مادام) (عمل)ی (صالح)بكەن، چ له (زمان)ی (رسالەت پەناه) چ له دوایه؛ (تقييد) به (زمان) نیه﴿وَأَعْتَدْنَا لَهَا﴾ بۆ ئەوكەسه ﴿رِزْقًا كَرِيمًا﴾ (زێده)یی له (دنيا)و (آخرەت)؛ دوای (وفات)ی (رسالەت) پەناهیش، (أمّهات المؤمنين)به (غايەت)ی (حُرمەت)و (رفاهيەت) ژیان له (آخرەت)یش له (خدمەت) (سَيد الكونين)ن (كريم)ه؛ (أساساً) به (معنا)ی (سخی) نیه، وەکی (إنسان) (فهم)ی ئەکا (قاموس) به (كثر)(معنی) ئەدا، وه (سيّد)ی (عظيم القدر)؛ (كريمه): به (أرض)ی (طيبه) ئەڵێن، که (مُنبِت) بێ؛ (ممكن)ه لەوەبە(إنسان) (سخی) بڵێن:" (كريم)" وه (كَرَمْ) (مقابل)ی (لَآمة)ه. زوبانی کوردی (مقابله)ی (مفردات)ی (عربی) پێ ناکرێ ﴿يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِّنَ النِّسَاءِ﴾ (نساء العالمين)؛ (أولين)و (آخرين) (مِن بَدأ البشر إلى يَومْ الدّين) لێره (مقصود) (تفضلی) نیه؛ تا (حاجەت) به (تقييد)بکات؛ ئەوانه خۆیان له (جهەت)ی (فضيلة) (مُتفاوت) ن (بعض)ی له (أمّهات المؤمنين) هیچ ناوو ناوبانگی نیه؛ (أمّا) هەموویان هەم دەم و هەم سەرو هەم ڕازی (رسالەت پەناه)ن؛ ئەو (نسبەت)ی له (بين)ی مێردو ژن دایه، ئەو بێ پەردەو (حجاب)ه له (بين)ی باب و کچ دانیه؛ کچ هەرچەند له (غايەت) ی (فضل)و (زەکا)و (شرافەت) دابێ، بۆ بابی نابێته (محل) ی (أسرار)؛ ژن شوشەیی (ناموس)ه؛ پاوانی (إنسان)ی به (غيرەت)و مەردی یه؛ (إحترام)و (حفظ)ی (ناموس)و (عرض)ی (إنسان)ی (عالی) لەسەر ژن، له (أتمّ)و (أهمّ)ی (واجبات)ه؛ (وكذا) (سّر)پۆشینی زۆر (مهّم)ه بۆیه ئەفەرموێ: ﴿إِنِ اتَّقَيْتُنَّ﴾ئەگەر خۆ بپارێزن، ئاگاداری خۆتان بکەن﴿فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ﴾ (خضوع)و نەرمی به قسه

مەکەن؛ قسە نەرم و بەنازو نووز مەبن﴿فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ﴾ ئەوانی (مؤمن)یان ، گەورەیی (زوجات) ی (نَبی) (أمّهات المؤمنین) یان، وا لە دڵ جێ گیر بوە، بە (وَهمْ)و (خیاڵ) دانایە، (أدنی) (خیاڵ)یّ بە دڵیان دانایە، ئەو (حرمەت)ە. بڕوا. زۆر (عجایب)ە، ئەوانەی ژن ئەپەرستن، (طبیعی) هەموو ژنی ناپەرستن؛ کەسێ زۆر جوان و (ممتاز) ئەپەرستن؛ بەو (وَهم)ە کە (إلهی) (حسن) بۆ خۆی (خلق)ی کردیە، لەبەر ئەوە، ئەو ژنە نە خۆی (مَیل)یّ ئەکا، نەکەس ئەتوانێ بە دڵیا بچێ، (مسئلە)ی (زَواج)و (مەواج)؛ بەڵکو ئەبێ بە (معبودە)؛ (أمّا)ئەوی (منافق)بێ (میل)ی حیزی هەبێ، (لازم)ە خۆلێ پاراستنی (حتّی) (بأبْعَد وجە) (فی الحقیقة) ئافرەت کە بەنێری قسەبکا دڵ بۆی ناجولێتەوە ﴿وَقُلْنَ قَوْلًا مَّعْرُوفًا﴾ باش ودوور لەتۆمەت، ئەو ژنانەی ئەمڕۆ لەگەڵ پیاوان بە(مکشوف)ی (مجالسە) و(إخطلاط) ئەکەن، هەرچەند زۆر(راقی)ن بە(ثقافة)ن (أمّا) بە (بۆدرە) و(تەوالێت) وقسەی نەرمە حیزانە، (جلب)ی (نظر)و (میل) ئەکەن، وە(أغلب)ی خۆیان تێوە ئەگلێن ﴿وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ﴾ لەماڵی خۆتان دانیشن، مەخولێنەوە، ئەوماڵ وماڵ مەکەن، (بیت)ی (أزواج)ی (نبی) (نیسبە) بۆ (رسول)یش ئەدرێ، بۆ ئەوانیش، (مادام) ئەوانە (إلی الممات) (محجوز)مان، نابێ (مسکن)یان هەبێ؟ نازانم ئەو هەرایە هەرایە ئەمڕۆ چیە؟خانی ژنانی (رسول) بۆچی بستێنن؟ (سیدی آلوسی) لە(تحفة إثنی عشرة)ی گەلێ (مباحث)ی (نزاع)ی (بین)ی (سُنە)و (شیعە) وەرئەگیرێ، لە (تفسیر)،(إیراد)ی ئەکا، زۆر بە(فائدة)یە، (أمّا) لای (حقیر) ئەو هەرا هەرایە گوم کرێ باشترە، بێ (لزوم)ە، هەر چەندە ئەمڕۆ (شیعە) دەستیانە (لکن) (سیاسە) لە قەبۆزیان ئەداتەوە؛ ئومێدم وایە بە(غلبە)ی (علم) و(مدنیة)ی (عصری)؛ ئەم (تَشیّع) و(مشیع)ە نەمێنێ﴿وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى﴾ خۆ بەدەرمە خەن، بە(تَکبر)و لەنجەو لار مەڕۆن؛ (محاسن) بەدەرمە خەن؛ (إبن عباس) لەبەر(جاهلیة الأولی) ئەڕۆن بۆ (ماقبل التأریخ)؛ (بین)ی (نوح)

و(إدريس) ئەو(مُدّە)یە هەزار ساڵ بوە یەکێ ئـەڵێ(بـین)ی (آدم) و(نـوح) (٨٠٠) ساڵ بووە، یەکێ ئەڵێ: (بین)ی (نوح)و (إبراهیم) ناڵێ (مُدُّ) چەند بـوە یـەکێ ئەڵێ: (زمان)ی (نمرود)؛ (جاهلية الأولى) (زمان)ی (إبراهیم)؛ (جاهلیـة الثـانی) (زمان)ی (محمد)(ﷺ)؛ یاخود (أولى) (زمان)ی (داود) و(سـلیمان) (قیـل): (مـا بین موسـی وعیسـی) (قیـل): (مـابین عیسـی و محمـد)؛ پـەکو ئەمەچیە؟ ئـەو (أدوار)ی (أمومەت)ە (ئایا) (أمهات المؤمنین) ئەیزانی چیە؟ چـی تیـا ئـەکرا؟ (سُبْحَان الله) له (بعض)ی (أدوار)ی (غابر) (أحوالات)ی وا لـە(بَـین)ی نێـر ومـێ (جرایـان)ی ئەکـەرد، کـە لـە (زمـان)ی (رسـالەت پـەناه) نـەك (حَـرَم)آنـی (محترم)آنی (رسول)ی (أکرم)، ژنە دۆم و قەرەج (نَهْـی)یـان لێ نـاکرێ (یـارَّبی) چـەند بـێ ئاگـان! (زمـان)ێ (قـوم)ێ دوور کەوتنـەوە لـە (شـرائع)، (زمـان)ی (جاهیلة أولى) (نَظَر) بە(زەمان)ی(رسالة)ی (جدید)؛ دوای (خاتم الرسـول)بـووە (جاهِلية)ی(مَدنی) تەشای ژنە (ئاوروپایی) و(ئـەمریکایان) کـە باوڕکـە لـە هـیچ (عصر)ێ وابووبی؛ خۆزیـا بـە(حـاڵ)ی (طبیعـی) یـاوەکی پیـاوان (تَبَـروج)یـان کردبا؛ (لکن) (تَبَرج)یان زۆر (مُسْرِفان)ەیە، وەبێ (لـزوم)ە؛ ژنـی گـەورە، ژنـی گەورەکان بۆ(حفلات) (دەعوەت) ئەکرێن؛ وەکـی کچـەتیمی(عـادی)، خـەریکی سۆراو سپیاوو (زینەت) لەخۆدان و(کشف)ی (بـەدەن)ن شـتێ وا لەبەرئەکـەن؛ کەمێ (بَیْن)ی ناوك و(بَیْن)ی نێو ڕانیـان ئەپۆشـن(بـاقی) (مکشـوف)ە؛ لەسـەر (مائِـدَ) (ملـوك)آن دادەنیشـن؛ ئـەو (أحـوال)ە (سـیرایەت)ی کردیـە بـۆ نـاو (مُسـلْمان)آنـیش؛ (حتّـی) (سَـتْر)ی ئـافرەت بـە(عَیْـب) ئـەزانن؛ باشـە ئـافرەت (تَبَرج) بکا(أمّا) (تَبَرج)ی (جاهلية) بۆ (بَشَرْ) زۆر سەیرە؛ ئەوەی لای ئێمـە زۆر (عَیْـب)ە زۆر (عـار)ە زۆر بـێ (غیرەتـی)و (ناموسـی)یـە (ئاوروپـایی) (أبـداً) (مُبالات)ی پێ ناکەن؛ بەڵکو لایان زۆر جوانە(حقیقة) بـە (مسئلة)ی (کشـف)ی ژنان و(رقص) وسەمای (سینەما)یان، (ئاوروپـایی) بـابڵێم: (مسـیحی) (موفـق) بـوون بەسـەر فـەوتانی (دیـن)و (غـیرەت) و(نـاموس) لام وایـە(حاجـەت) ناکـا

بەباسی (خروج)ی (حضرتی عائشة) بۆ لای(بصر) لە(مسئلە)ی (قتل)ی (إمام عثمان) چونکی ژنە(إیرانی) (شیعە)کانی (علی) لەسایەی (رضا شای پەهلەوی)هەموی هاتنە دەر من(أساسا)حەزم لە(بیان)ی ئەو (ماجَری)یە نیە؛ ئارەزوی (محو)ی ئەکەم ﴿تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ﴾ ئەمرۆ چارەسازی بۆ (إسلامية) (لازم)ە؛ کەس گوێ ی ناداتێ (عُلَما)ی (شیعی) و(سُنی) چی قازانجیان بێ، دوای ئەکەون (نَتیْجَة)ی (تَبَروج)ی (ثانی) تەماشاکا؛ (فساد)ی (دین)و (دونیا)یە؛ ڕۆژی هەزار(مَجائِع) ئەقەومێ لە (جِهَة)ی بێ (دین)ی ئەگەر لە (جِهَة)ی (دین)یا (ئەوروپایی) آبرووی (دین)یان ئەبرد تا (ئەوروپایی) وابن (تابع)ی (هوا)و هەوەس بن؛ وە(عالم)یش کوڵاوی (تَقْلید)یان بن (بَشَر) (إصلاح)ی نابێ؛ بە(ملیون)ێ وەکی (قادیانی) وبە(ملیار)ێ وەکی (بابی)، (واقعاً) لە (دەور)ی ئەو(رسول)ە نوێ یانە، شەڕو شۆڕ(فسق)و (فجور) و(سَیِّئات)و (وقایح)و(قبایح) و(زِنا)و بە فرێدان و (قَتْل) و(سَلْب)و (إحراق) وبێ (ناموس)ی و(دیّوثی)و (گەوادی)؛ (آناً فآناً) لە(نما)دایە؛ بەسەر(دنیا) یا (سیرایە) ئەکا؛ با ئەمە(معجزە)ی (رسول)ی (إسلام)بێ ﴿وَأَقِمْنَ الصَّلَاةَ﴾ نوێژی (فرض) ﴿وَآتِينَ الزَّكَاةَ﴾ (زەکات)ی (واجب) دیارە(دەوڵەمەند) ئەبن ﴿وَأَطِعْنَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾ لە (عموم)ی فەرمایشت، چ (أوامر) چ (نَواهی) ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ﴾ بە(تشریع)ی ئەو (أحکام)ە؛ بەو (أوامر) و(نَواهی)یە، بەو(نُصحە) بە (وضع)ی ئەو (آداب) ە(ملوك)آن ﴿لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾ ئەو (إراد)، (إراد)یە (تشریعی) یە؛ وە ئەو جۆرە (إراد) بەو (طرز)ە لە (حق) (أمة)یش (وارد)ە؛ (إستحال)ی (مُرادَ)ە (كَسْب)ە بە(سعی)یە؛ لابردنی (أمور)ی (قَذِر)و نالایەق لە (آداب)ی (مُعاشَرَة)ی(جاهلية الأولى) وە پاك کردنەوەی (آل وبَیْت) بە (إتباع)ی (أصول)ی (مُقَرَّر)یە، (دائر) بە (تربية)ی (عائلة)؛ ئەو(آداب)و (تربیە)ی (عائیلە) بۆ (أهل) (رسالەت پەناه)ی لەبەر(عُلوّ)ی (مَقام) (حضرة)ی (خاتم الرسول)، (سیِّد الكل) (ناموس)ی

(أكبر)، (روح القُدْس)ى (مُجَسم)؛ (مُحمدالمصطفى) (ناموس)ى (سَيِّد الكونين)؛ شاهەنشاى (أهل) (غيرەت) و(حَمِيّة) (معصوم)ە (مصون)ە؛ (حَرَم)ى (نَبى) (ذى شأن) وەك(دُرّ)ى (مكنون) لە (صَدف)ى (حيمايەت)ى (إلهى)دا (محصونە)؛ (موراد) لە(آل و بَيْت) لێرە (أمهات المؤمنين) (زوجات)ى (طاهرات) (طيبات)ى (أطيب الأطيبين)ە لەدوايە لە (تفسير)ى (إبن جرير) ديم (نَقْل) لە(عكريمة) بانگى ئەكرد لە بازاڕان ئەى فەرموو: ئەو (آية)ە لە (حَق) (نساء)ى (نبى) (وارد) بوە منيش (على ملاء الناس) لە هەمو شوێنێ ئەڵێم: (مُراد) لە (آل) لێرە(زوجات) ى (نبوى)ن؛ باسى (على) و(آل)ى لێرە نيە (عبّاس)و (سائر)ى (أقارب)ى (رسالەت پەناه) (موضوع)ى (بحث)نين؛ قسە لەوان ناكرێ بێجێ يە؛ وەكى (آل و بَيْت)ى (إبراهيم) (غير)ى باسى كەسى ترى تيانيە(ملا)يە (عربى) بزانێ جوو بێ ديان بى بت پەرست بێ؛ بنۆڕێتە ئەم (سورەت)ە لە(أول)ە (آخر)ى تێ بگا لە (أهل البَيتْ) (غير)ى (أزواج) (فَهْم) ناكا خۆڵى ژێر(نَعْل)ى (زهراء) (كحل البصر)ى (محمد)ى (جليزادە)ى (أمّا) خوا ئەزانێ لێرە (داخل)ى ئەو (كليمە)يە نيە، بەڵێ بە (على) و(زوهراء)و (أولاد) ئەڵێن: (آل بَيْت) باشە (مبارك)ە (جناب)ى (رسول) ئەوانەى خستە بن (عەبا) فەرمووى ئەوان (خاصةً) لە(آل)ى منن؛ خوايە پاكيان كە (بنى هاشم)و (بنى مطلب) لە (بابى)ى (زەكات) (آل)ن؛ بەسەر چاو، قسەم لێ نيە (إنكار)ى ناكەم؛ (لكن) هيچيان لێرە (مُراد) نييە؛ وە (إرادە) (إرادە)يە (تكونى) نيە (السّلام) (أول)و (آخر)نە بە (تصريح) نە بە (تلويح) نەبە(أمر) نەبە(رَمْز) نە بە (إشارە)، (إشارە)يە بۆوان نيە؛ (أئمە)ى (آل و بَيْت) (معصوم) نين؟ لێرە من (حق)م بەسەرەوە نيە خوا ئەيزانێ (معصوم)ن يان نا بەلێ (بِنا) بەقسەى (شيعە) (معصوم)ن؛ چونكى چى بكەن، گوناه نيە وەكى (أشاعرە) ئەڵێن: هەرچى بيكا دەر (حق) بە (عَبْد)ێ بێ چارە، نابێ بە (ظلم) ژنى (رسول الله) لەو (جيهەت)ە كەشيشەى (ناموس) ى پێغەمبەريان (توديع) كرايە؛ (فوق

الكل) (ولَوْ) کچە گاوان وشوان بن(مَع أنَّه من حَيْثُ العلم والَمقْدَرَة) (عائشة) بۆ هەموو (عالم)ی (إسلامیه) جای (إفتخاره) باوەڕمەکە ژنێ وا بوویێ وەیێ (حَتّى) ژنە خوێندەوارەکانی (عصر) (غایه) بە(علم) و(ثقافة) ناگەنە (حضرة ی عائشة)، ئەو (علم) ئەو (زکا)یەئەو (نطق)ە ئەو (بلاغة) ئەو(حکمة) ئەو (عقل) و(شعور)ە کەخوابەوی (کرم) کردیە وابزانم بە ژنێ تر نەدایە ئەوی (مسلّمان) ساغ بێ خێزان و کچ وکچە زانا خوێش و(أقارب)ی (رسول الله) (أهل)ی (إیمان)ی خۆش ئەوێ؛ نابێ بە دوژمنی چتاقیان ئەو شەڕ وشۆڕ (فِتْنة)ی لە(بَیْن) (صحابی)یان (جاری) بوو (غیماظ)ی لێ ئەکا؛ ئەڵێ: ﴿تِلْكَ أُمَةٌ قَدْ خَلَتْ﴾ با ئێمە کارێ چاتر بکەین ڕێك کەوین، (محافظ)ی (بَقْیَه) (دین) و(وطن) بکەین؛ با هەموو (عالم) بزانێ ژن لە(نظر)(دین)ی (إسلام) زۆر (مُحْتَرم)ە (حجاب)ێ بۆ (حفظ)و (حُرْمَة) وەکی شوشەوات لە ناو (صندوق)آن ئەندرێ تا بە (سلامة) بگاتە جێ؛ ژن ئەوەندە بە (حُرْمَة)ە (دینی إسلام) بۆ (ملیۆن)ێ لیرە ڕێ نادا ژنێ بە ڕوتی (رقص)و سەما بکا، لەبەر چاوی خەڵکی، سەیری (ئەوروپایی) هەڵیان ئەپەڕێنن؛ وە پێیان ئەڵێن: (سَیِّدات)! (تمام)! ئەگەر حەزت لە (روایات)ە (مُراجعە)ی (تفسیر)ی (روح المعانی)کە؛ دوو (کَلِیمَة)ی سەیرۆکە: (شیعة) لایان وایە (رسول) (معصوم) نین؛ (أئمە)ی (معصوم)ن؛ (ملا)یانی ئێمە و ئەفەرموون(رسول) (معصوم) ن (أولیا)و (أئمة)ی (شیعە)کان لای ئێمەو ئەوان لە(دَرَجة) (عُلیا)ن لە (وِلایة) دا (محفوظ)ن (بنا) بە فەرموودەی (شێخی نابلسی) (معنا)ی (محفوظی) (یعنی) گوناه(تأثیر)یان تێ ناکا چونکی ئەوەی ئەی کەن لە (لَوح الحفوظ) ئەبیینن کەلەسەریان نوسراوە؛ (فعلی هذا) (مُطیع)و فەرمان بەردارن(علما)ی (نظر) هەرچەند ئەڵێن هەرچی بێ خوالەسەر (عبد)ی نووسی یە؛ (أمّا) کردنی گوناه لە(مُشاهده)ی نوسراو نین بۆ ئەوانی(مؤمن) ئیتر گوێت لێ بێ ﴿وَاذْكُرْنَ﴾ بۆ (ناس)، یا(دائماً) بیخوێنەوە، (نسیان)ی (عرض)م کردن (أوّل وآخر) (خطاب) لە گەڵ (زوجات)ە﴿مَا يُتْلَى

فِي بُيُوتِكُنَّ﴾ لە(طرف) (رسـول الله)وە ﴿مِـنْ آيَـاتِ اللَّـهِ﴾ (قُـرآن) ﴿وَالْحِكْمَـةِ﴾ (أحاديث)؛ (حِكَمْ)ى (شخصيات) (مسـتوره) نـا ﴿إِنَّ اللَّـهَ كَـانَ لَطِيفًـا خَـبِيرًا﴾ ئەزانێ (مُدّبِرة)؛ دوای (خطاب)ی (آل) ئەفەرمووێ: ﴿إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ﴾ (عام) لە (أقارِب)و (أجانب)و (آل) (زكات) وبەرات؛ ئەوی (مُطيـع)و (مُنقـاد)بـێ ئەدی ئەمە خۆیەتی، (إمتيان) دان بە (أشخاص) و(طوائف)و (عائلات) لە (دين) دانیە ﴿مُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ﴾ بەڕاستی، (إيمان)ێ (مُحكَمْ) لـەناو دڵ ﴿وَالْقَـانِتِينَ وَالْقَانِتَـاتِ وَالصَّـادِقِينَ وَالصَّـادِقَاتِ﴾ ڕاسـت گـۆ؛ (قَـوْل)و (فِعْـل) (مطـابق) ﴿وَالصَّـابِرِينَ وَالصَّـابِرَاتِ وَالْخَاشِـعِينَ وَالْخَاشِـعَاتِ﴾ لەنوێـژدا یـا(عـام) ﴿وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ﴾ (مفروضة) ﴿وَالصَّائِمِينَ وَالصَّـائِمَاتِ﴾ (صـوم)ی (رَمَضـان) ﴿وَالْحَـافِظِينَ فُـرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَـاتِ﴾ (إلاّ علـى الوجـه المشـروع) ﴿وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالـذَّاكِرَاتِ﴾ لەگـەڵ (خشـوع)و (جـلال) (تعظـيم) نـەوەك ئێسـتا لـە سـەر زوبـان بـە (واسـطە)ی (الله الله الله)ی دەروێشـان (نعـوذ بـالله) ئەوەند سووكە (إنسان) حـەز ناكـا نـاوی خوایـان لـە سـەر زوبانـا بـێ؛ بوويتـە (مدار)ی (كلام) وسـوێندی بـەدرۆ ﴿أَعَدَّ اللَّـهُ لَهُـم﴾ (بـلا تفريـق)ی (أجنـاس)و (أنساب) ﴿مَّغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا﴾ نایەتە (تقدير)و (حِساب) لام وایە، هیچ (سبب نزول)ی (پێ) ناوێ؛ ئـەو (تعمـيم)ە (غايـة) بەجێیـە زۆر (مناسـب)ی (مَقـام)ە (مُوافق) (حق)و (حقيقة)و (وضع) و(شرع)ی (رَبِّ العالمين)ە﴿وَمَا كَانَ﴾ نەبوە، (غير)ە (قابل) ﴿لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ﴾ ئـی (مُنقـاد) ڕاسـت و دروسـت ﴿إِذَا قَضَـى اللَّهُ وَرَسُولُهُ﴾ (حُكْم)یان كرد بە(حُكْم)ێ (جازِم) ئەو(قضا)یـەش (تكليفـى)یـە؛ (حُكم)ی (رَسُول) —من حيث هُوَ رسول— (حُكم)ی (مُرسـل)ە ﴿أَمْـرًا﴾ هـەرچـی بـێ ﴿أَن يَكُـونَ لَهُـمُ﴾ بـۆ (مـؤمن)و (مؤمنـة) ﴿الْخِيَـرَةُ﴾ (إختيـان)؛ (لازم)ە (إطاعة) بكەن نابێ سەرپێچـی بكـەن ﴿مِـنْ أَمْـرِهِمْ﴾(أمـر)ی خـوا و (سـول) یـا (أوامـر)ی خۆیـان، كـە (لازم) كـراوە، (جمـع)ێ بـۆ (رعايـە)تـی (أمـر)ی (إجتيماعى)یە ﴿وَمَن يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾ (مخالفه)یـان بكـا﴿فَقَدْ ضَـلَّ ضَلَالًا

مُبِينًا﴾ (ولَوْ حسب الظاهر) بەباشی بزانی؛ (آية) (دائر) بە (تـزويج)ی (زینـب)ە (بنت)ی پووری پێغەمبەری خوشکی بابی (أمية بنت العبدالمطلب) لە (زیـد)ی؛ (نازل) بوو (أصحاب)ی (کرام) نێر ومێ، (مقابـل)ی (حُکم)ی خـواو (رَسـول)ی گەردەنداده‌یی (إطاعة)بووین ﴿وَإِذْ تَقُولُ﴾ یادی کە﴿لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ﴾بـە (إیمـان) کەوتـە ژێـر (تربیـة)ی تـوو ﴿وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ﴾(نِعْمَـة)یّ (فـوق الحیـاة) (إتّخاذ)ت کرد بە (وَلَدْ)، لە(أعظـم)ی خانـەدانی جهـان؛ پـورزای خـۆت لێ مـارە کرد؛ پێت ئەفەرموو:﴿ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ﴾ بیگـرە (طـلاق)ی مـەدە؛ (وَلَوْ) لەسەرت گران بێ ﴿وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ﴾

وا دێتـە دڵم؛ (جَنَـاب)ی (رسـالەت پـەناه) لـە (آیـة)ی (صـدر)ی (سـورەت) (دائر) بە(نَفی) (تَبَنی)، (وارد) (خاطر)ی (عـاطر)ی بـوە؛ وەترسـاوە، کـە خـوا (حُکْم)ی بکا؛ وە(ممکن)ە وەکی لە (بعض)ی بُزرگان (نَقْلْ) کرایـە؛ ئـەوەی بـە (طریق)ی (وَحی) بۆ (کَشْف) بوویێ﴿وَتَخْشَى النَّاسَ﴾ (أراجیـف) و(طَعْـن)ت لێ دەن (ذاتـاً) ئـەمرۆش ئـەو (مـادّة) یەکێکـە لـە (مطـاعن)ی (مسـیحی) یـان؛ نا(شـکری) نـەبێ (قـوّة)مـان (صَـرْف)بـوو لـە (دفـع)ی (مطاعن)ی (مسـیحی)و (شیعان) ﴿ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَن تَخْشَاهُ﴾ ئەوەی (أمر)ی وی بێ بە (کمـال) (نشـاط) (قبول)ی کەی؛ گوێ نەدیە(هذیان)بێ (عار)ان، کـە خۆیانبـە هـەزاران(مطـاعن) (مطعون)ن؛ (أمّا) بلێ ی بە (ظاهر)ی شتێکی ئەفەرمو وە لـە دڵدا شـتێکی تـر (حاشا) ئـەوە لـە (إنسـان)ی (صـاحب ضـمیر) ناوەشـێتەوە چ جایـە (رسـول) (طهیر)؛ (دخلیك) (إعتبار) بە(حیکایات) خوانان مەکـە؛ (روایـات)؟ (نعـوذ بـالله من الروایات) (خصوصاً) ئەو دەستەکانی بێ (فَهْم) وبێ ئەندێشـە لـە (عواقـب) رەشیان کەنەوە ﴿فَلَمَّا قَضَى زَيْدٌ مِّنْهَا وَطَرًا﴾ (طلاق) ی داوە (عِدە) ی چووە ﴿زَوَّجْنَاكَهَا﴾ لێمـان مـارە کـردی؛ (یَعْنـی) بـە (قطـع)ی (أمـر)مـان دا بـە (مارە)کردنی؛ (کأنَـهُ) لەبـەر (إعتنـا)(جنـابی حـق)خـۆی (مباشـرە)ی (عقـد)ی (نِکاح)ی کردیە؛ تالە (قاعدە) دەرنەچێ؛ (وَ إلا) پاش (أمـر)ی خـوای چـی پـێ

ناویێ؛ ئەوەش بۆ؛ ﴿لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ﴾گرانی؛ واقعا ئەگەر خۆی نەی کردبا، گران ئەما؛ (إستکراه)یان ئەکرد (صاحب)ی (شریعة) شتێ وا خۆشی بی کار لەسەر دڵان خۆشتردێ ﴿فِي أَزْوَاجِ أَدْعِيَائِهِمْ﴾ (مُتَبنی) ﴿ إِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا﴾ وە (عِدة)یان چوو؛ ئەوە (مَعْلوم)ە بێ (عِدة) نابێ ﴿وَكَانَ أَمْرُ اللَّهِ مَفْعُولًا﴾ (أمر)ی (تَکوینی) قسەی لێ نیە، (مُخالفە) (غیر)ە (قابِل) (وکَذا) (أمر)ی (تکلیفی) لە سەر (مُسلْمان)ی ساغ، وەکی (تکوینی)یە (قطعاً) دەی هێنێتەجێ ئەوجا گوێ لە (شیعان) کە؛ چۆن ئەبێ ئەو ژنەخوا(مارە)ی کا لە (رسول)ی؛ ئەدی (فاطمة الزاهراو) جگەر گۆشەی (رَسول)ی (أکرم) لە (علی مُرتضی)خوا لێ ی مارە نەکا؟ برۆ بۆ ئاسمان؛ گۆبەندی (ملائکة)و (حۆری)یان؛ (خِطبَة) و(خُطْبَة)ی (کبریائی) (إحتفال)ی زەوەندی، وا لە ئاسمان کرایە! لە (عەردی) لەو چەند رۆژانە بۆ (فوزیە)و (شاپور)ی نەکرابی نا(شکر)ی نەبێ لە عاردیش چ نەبوو (فی الحقیقة) گەلێ کەس (تابع)ی (هواو)و هەوەسی ئەبێ لە(روح) و(حقائق)و (مزایا) ناگا، یاخۆی تێ ناگەیەنی؛ (تزویج)ی (کبریائی) لێرە لەبەر(رَفع)ی (حُکْم) ێکە لە (أحکام)ی(جاهلیة) وە(صریح)ی (آیة) (علە) ئەگەێنی (زهراء) لە (طرف) باوکی (رسالەت پەناە) لە(علی) (إنکاح) بکرێ چ (إجاب)ئەکا ئەو (تکلیف)ە بدەیتە بەر خوا؟ (بعض)ی لەوانی (سُنّی)ش پەلە پەلێکی ئەکەن بۆ (صدیقە)، (لکن) (حاجَة) نیە؛ ئەگەر تێ بگەن دەزانن (حَقّ)و (حقیقة) چیە (أم المؤمنین) (زینب)ە (حَقّ)ە لەجێی (إفتخار) (شکر)ی خوا بکا؛ درابەکێ؟ بوە ئی کێ؟ (مەگۆ پای عزەت بەر أفلاك نەهی بگۆ روی إخلاص بەر خاك نەهی) ﴿مَّا كَانَ عَلَى النَّبِيِّ مِنْ حَرَجٍ﴾ (أدنی)یە ﴿فِيمَا فَرَضَ اللَّهُ لَهُ﴾ لەوەی خوا داناوە لە (دیوان)ی خۆی﴿سُنَّةَ اللَّهِ﴾(فطری) (شَرْعِی)﴿ فِي الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلُ﴾ لە (رِجال)ی (دین) و(رُسُل)ی (کِرام) وانە گەلێ شت (إمتیان)یان بوە؛ با(رَسُول) لە چوار ژن (زیاد)تر بێنێ، چیە؟ (بعض)ێ لە ڕابردوان ئەڵێن: هەزار ژنی بوە: نێر ومێ

بۆچی (خَلْق) کراین؟ دیاره (فطرة) (إجاب)ئـەکا؛ (شَـرعَة) (تَعْـدِلْ) ئەفـەرمووێ (حِلْ) و(حُرمَة)به دوویی سێ یی (تَعَلُقْ) نابه ستی؛ (مّاده)یەکـه؛ لەگـەڵ یـەکی لەگەڵ هەزار؛ (غایەت)ی (تحدید) لەبەر(مَصْلَحَة)ی (مَعِشَـة)ه لام وایـه، ئـەوەی (شَـرِیعَة) ی (إسـلامی) ئەیـەوێ (إجـرا)کرابـا؛ ژنـی بـێ مێـرد، مێـردی بـێ ژن نەدەماوه؛ (دَیوث)ی (گەوادی) (مَنْكوبی) (قەحپەی) نەدەبوو؛ ژن بەو (نَـوْعَ)ه لـه (حَـدْ) دەرنەچـوون؛ (رَسُـولْ) بێـوه ژنـەکانی گـەوره گـەورەی ئـەهێنان؛ ئەیتوانی ئەوەی هێنایی(ماره)ی ئەکرد؛ (حَظ)ی (نَفْس) با کیهان کچی ناسك و نازداره ئەیهینا(ماره)ی ئەکرد؛ (حَتّى) ئەوەی (إیمان)ی پێ نەبوو، بـەدا مـاوی وی (فخـری) ئـەکرد؛ جـوو لـه (وەقـت)ی خـۆی (ئـەوروپا) ئێسـتا؛ بـه ژن زۆر هێنـان، (طَعْـن)یـان لـه (رَسُـولْ)ی (أعظـم)بـێ (معنـا)یـه (عجایـب) (طَعْـن)ی (ئاروپـایی) یـان كۆنـه قسـەن (بَـینْ) (بَـینْ)ه نـوێ ی ئەكەنـەوه، ئێمـه لەبـەر (دین)نەبێ، ئەتوانین (طَعْن)ی وایان لێ دەین جەرگی یان ببڕین؛ (لكن) (رسـول الله) خۆی (مانع)ه (حَتّى) ئێمه لەبـەر (إیمـان) ئـەو قسـەی بـێ (معنـا)ی جـوو و(سـائر)ه لـه(حَـقْ) (رَسُـل)ەكـان ئـەی كـەن (رَدْ)یـان لێ ئـەدەین (تَوْجِیـه)ی جوانیان بۆ (بَیان) ئەفەرموین:(صَلّى اللهُ عَلَیـكَ یـا مُحَمّـد) (حَـق) ت لـه سـەر (عالم) زۆره؛ (آداب)ت (عالى)یه وه (نِیَّة)ت پاك و (تَرْبَة)ە﴿وَكَانَ أَمْـرُ اللَّـهِ قَـدَرًا مَّقْـدُورًا﴾ ج (تشـریعی) چ (طبیعـی)؛ تەماشـی (نجـوم) و(سَـیّارات)و (ثوابـت)و (أنواع)ی (حیوانات) و(أشجار) و(نباتات)و بە(قَدَر) (حال)ی (أفراد)ی (إنسان)و (أشیا)ی تر؛ بكە؛ (تفاوت) چەند زۆره، (رجال) بەهەزار (دەرجه) (تفـاوت)یـان هەیە؛ ئیوا هەیە ئەتوانێ (جماعه)ێ له ژنان به (عداله) (إداره) بكا؛ ئیوا هەیـه لەگەڵ یەك ژن هـەڵ ناكـا؛ (ممكـن)نیـه بـەهیچ(شـریعه) بەیـەك (نَهْـج) بنۆڕێتـه (أفراد)و (أصناف)و (أهالى) (بقاع)ی (مُخْتَلِفَة) له (أعمار)ی (مُتفاویـه) آنزیـاده (شریعة) (إسلام) (طبق)ی (فطرة) (ذاتاً) زۆر (دەفعه)م وتیه: (قرآن)و (أكـوان) هەردووك له (طَرَف) (ذات)ەكن (تحالف)یان نابێ قسـه لـه (قَضـاو قَـدَر) نیـه؛

ئـەوانی ڕابـردوو ﴿الَّـذِينَ يُبَلِّغُـونَ رِسَـالَاتِ اللَّـهِ﴾ ئـەوەی خـۆی ڕایـان سـپێرێ ئەیگەینن ﴿وَيَخْشَوْنَهُ﴾ لەگەڵ (رِسالة) و(تَقَرُب) لێ ی ئەترسن ئـەوە (خـلاف)ی فەموودەی (إلهي) بێ نای کەن﴿وَلَا يَخْشَوْنَ أَحَدًا إِلَّا اللَّـهَ﴾ (خصـوص) (دائـر) بە(تَبْلِيغْ) پێغەمبەری ئێمە (خَشْيَة)ێکی وای نەبو لەبەری (كَتْم)ی فەرمایشـتی خوابکا؛ (غاية)ی لـە زوبانـان ئەترسا؛ (أمّـا)ئـەبی لـەو(نَـوْع)ە شـتە(رسُـول)ی (مُصْلِح)پێ لـە(نفس)ی خـۆی بنـێ﴿وَكَفَـى بِاللَّـهِ حَسِـيبًا﴾ لەسـەر (أسـرار)ی (قَلْب) و(أعمال)ی (جَوارِح) (حَضرَةِ مُوسى) لە (أوَّل)وە ترسا لە(فِرْعَون) پـێش (تَبْلِيغ) بی کوژی؛ (ذاتاً) (مَحْكُوم) بوو بە(إعدام) (بَعْد الرِسـالة) ئـەزانن، چـۆن لە(مُواجه)ی (فِرْعَون) ڕاوەستا؛ چی فەرموو، چی کـرد؟ هەرچـەند لـە (غـیر)ی خوا لەکەس نەترسابن (أمّا) (إحْتراس)یان کردیە بێ (مُبالات) نەبووین؛ مەگەر (وَعْـد)ی (قطعـی)یـان وەرگرتبـێ؛ بـەڵێ (إحـتراس) و(إحـتران) وئاگـاداری، خۆپاراسـتن (لازم)ە؛ (أمّـا) (تَقِيَـە)ی (سیاسـیون)و (مُنـافِق)آن –کەپیشـەی شیعانە– ئەوە بـۆ (صـاحب)ی (دەعـوەت)ەکـانی (دمـار) (حیـزی) (ملعـون)ی (حيّال)ی (مكّار) (مُخَنّـة)ە؛ مـەردی (مُصـلِح) دوورە، لـەو (نَـوْع)َە (تَقْيّـە) لـە هەموو کەس لەو(تَقيه) حیزانی یە، دوورتر (إیمام)ی (علی)یـە؛ مـەردی مەیـدان (صاحب) شمشـێری بـوڕان(أسَـدُ اللهِ الغالـب)لـەکێ؟ ئـەو(تَقيّـە) لـەکێ؟ ئـەمڕۆ (دُوَل)ی (مُعْظَـة)ی (صـاحب) (سـیادة) (إحـتراس) بـۆ هـەزار سـاڵ لـەوە دوا ئـەکات﴿مَّـا كَـانَ مُحَمَّـدٌ أَبَـا أَحَـدٍ مِّـن رِّجَـالِكُمْ﴾ (وَلَـوْ) (أزواج)ی بـە (أمَهـات المؤمنين) (حِساب) كرابن؛ ئی (غیر)ە دیارە نابتە كـوڕی؛ (أحـد)ێ لـە(صُـلْب) هومایوونی، (ولد)ێ وانەبوو بگاتـە (درەجـە)ی (رِجـال)؛ (أمّـا) (حَضْـرة حسـن وحسین) دیـارە (وَلَـد)ی (صُـلبی) نـەبووین؛ لای (رَسُـول الله) زۆر خۆشەویسـت بوین، وەکی (وَلَدی) (صُلبی)وانـە (سـاقاً) (بَيـان)كـرا (مَقصـد) لـەو (سـورەت) ئەمانـە نـین (لانفیـاً ولا إثباتـاً) وە(مَعْلـوم)ە (خصـائص)ی (رِسـالة) (قَلْـب)ی (حقيقة)ناكا؛ وە(إلا) (فَرْق)ی چیە؟ هەرچی ئەی کا، (تَعَصُب)و (عَداوة)ئەی کا

وە(إلا) (مسئله) (واضحة) ﴿وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ﴾ (أرْسَلَهُ رَحْمَة للعالمين) ﴿وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ﴾ (نِسْبَة)ی (فَوْق) (نِسْبَة)ی (أُبُوَة)ە؛ (أوْلى بِالْمؤمنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِم)ە؛ (خاتم) وەکی (إيمام فَخر) ئەفەرمووێ: (أشْفَق)ە بە(أُمَة)؛ (أهدى)یە ئەزانێ دوای خۆی (نَبی)یەدی نابیٚ؛ باز (إرشاد)یان کات ئافەرینی خودا لە (إيمام)ی. (مُراد) وانیە ئەگەر (رَسُول)ی (أكرم) (وَلَد)ێ نێری لەدوا مابا ئەبوە (نَبی)؛ (جناب)ی (رَسول) نەدەبووە (خاتم الأنبياء) بابوبا بەپیاوێ زۆر گەورە، لە (فَوْق)ی (خُلَفا)یان (مُؤيِّد)ی (دین) بابی (خِتام)ی (نبوَّة) لە(سَيِّدالرُّسل) (سِر)ێ تری هەیە؛ لای من یەکێ لە (أثر)ی (رَحْمَة)ی خوای ناردنی (محمد المصطفى) (خِتام)ی (نبوة)ە؛ تەماشایی ڕەوشتی (عالَم)کە ئەوەی ئەورۆ(دین)و (ئاین)و (أُمة)ی هەبێ لە (رُسُل)؛ (موسى)و (عیسى)و (مُحَمَد)ە (ﷺ) لەسایەی (رُؤَسای)ی (دین)و (سیاسة) ئەوسێ (أُمة)ە چ (خِلاف) و(شِقاق)و (عداوە)و جەنگ و(مُحاربات)یان لە (بَيْن)دا بوە وە هەیە وە ئەبێ وە هەر (أُمة) خۆی بە خۆی چەند (فرقة)ی هەیە؛ (عَدو)ی یەك بە خوونی یەکتر تێنی (معاذ الله) دوای (حضرتی محمد) (نَبی) (رَسول) هەبا(عالَم) چەند (مُتَفَرِق)ە هەزار هەندە (مُتَفَرِق) ئەبوون؛ بڕواکە دەکەس لەسە (طبق) خڕنەدەبوونە وە؛ (مَيْل)ی (بَشَر) لەسەر (شِقاق)و (خِلاف)ە (خصوص) (رؤسا)ی (دین) و(دنیا) هەرچەند گەلێ کەس (دعوا)ی (رِسالة)یان کرد؛ لای (عُلَما) لای (حُكومة) مەیدانیان نەداتێ نابوت بوون؛ لەو (آخر)ە دەرکەیان ی کردەوە؛ (عُلَما)ی ڕاستی کەم بوون (سطوة)یان نەما (حکومة) گۆیا بە (مُقتضى)ی (حُرمة)ی (أديان)، (دخل)ناکا هەر(دعوا)یە ئەی کا بیکا؛ بەس (دَخل)ی (سیاسە) نەکا؛ (غَلَط)ن (أساس)ی لەسەر (سیاسة)ە؛ (تأريخ) (مَعْلوم) زۆرکەس بەناوی (إرشاد)و (رِئاسة)ی (طریق) (تشکیل)ی (حکومة)ی (جدید)یان کرد؛ لایە (إيران) (بابی) لایەلە (هند) (قادیانی) سەریان بڵند کرد؛ (تفرقە)یە نوێ یان هاویشتە ناو (إسلام) لایە (حکومات)ی (عیسوی) وا دوشمن

و بە(قُوَّة)؛ لایە ئەوانە بەناوی (إصلاح) (عالم) (إسلامیە)یان بە (فساد)دا هەر چەند (دعوا)ی (إصلاح) ئەكەن (أمّا) (فَساد)(آناً فآناً) لە (تزاید) دایە (فضائل) (بَشَری) نێزیكە (محو)بێتەوە؛ (تقالید) (ئاوروپای)بێ (غیرەت)و (ناموسی) لە (عالم)ی (شرق)ی (شقی)ئەوا (سیرایەت) ئەكا، (عالم)ی (إسلامیە) لەهەمو (قوة) (محروم) بوون؛ نە(مادّی) نە (معنوی)؛ بەس بێ (عاری)بێ (حیاتی) (إلهی) كەسێ (حیَا)ی هەبێ(مُقابِل)ی ئەو (حُكمای)ی (طبیعة)و (كمیایی)و (میكانیكی)، ئەو (مُخترع)ە (عظیم)مانە كوو (إدّعا)ی (رَسالة) و(نبوە) ئەكا؟ ئەوە (سیاسة)ەش لە (أثر)ی (خَیالیون)آنە لێ یان بوو بە (ما خُولیا)، كەوابێ دەركەی (رِسالة) ببەسترێ (مُتَنافی) (رَحْمَة) نیە؛ (حقاً) پێوەدانی (رَحْمَة) بوو؛ چاو بچوقێنە مل شۆڕكە (أنواری) (مُجَّردات) ئەبینی؛ (مَلَك) (نعوذبالله) بەلْكو خوابۆت (تَمَثُّل) ئەكا (نُبُوة)ی (تشریعی) (سَدْ) كرایە؛ وەلێ(وەلی) (وەحی) بۆدێ (ذات)ێ وەكی (شێخی عربی) وا ئەفەرموێ؛ چ (قید)ی یە بلێن: (سهو)ی فەرمووە؟ یەك لەسەر چی كەوتوە؟ (مَلَك) بۆ (وحی)یان بۆ بێنێ؟ (عالم)ی (إسلامیە) لەو (وحی) یە چی (إستِفادة)ی كرد؟ (لوح المحفوظ) ئەبینن؛ چیان دیت؟ گوناهو شتی پڕ و پوچ و ناشیرین! لە (قرآن) شەرم ئەكەم (تصریح)ی پێ بكەم (حاصل)ی (ساحە)ی (وِلایة)شتی وایە سنجدەیی (عَقَل)و (شَرْع) نابێ، (أكثر)ی (طور)ێ (وراء طور العقول)ە (بِناءاً علیه) پیاوی (عاقل) لە گەلْیان قسەی پێ ناكرێ (ملیُون)ی پێغەمبەر بێن بێ (فائدة)یە؛ (ئەوروپا)(إصلاح) نەبی (بَشَر)ی (كُرَة)یی (أرض) (إصلاح)نابێ (إصلاح)ی (ئاوروپایی) لە(دائرە)ی (إمكان)دانیە؛ مەگەر خوا بە(قهر)ی خۆی (هلاك)یان كا (محو)بینەوە! (بەهائی)(إیرانی) وەكی لە (بعض)ێ (كُتُب)ی (بَیان)م دیوە، (إنكاری) (حَشْر)ی (أجساد) ئەكا وە (مُصَّدق)ی (داروین)ە؛ كەوابێ (رِسالة)ی چی پێ ئەوێ؟ (داروین) بوو بە (رَسُول)ی (بَها)ی (إیرانی) (زەمان)ی (رِسالة)و (نُبُوە)ی (عیسی) (مُقَدیمة) هاتنەوەی (مُنافی) (خاتَمی)

(ریسالەت پەناه) نیه، ئەگەر لە ئاسمان بێتە خوارێ (حُکم) بەچی ئەکا؟ بە (شریعة)ی (إسلام)؛ (مُقلید)ە یا (مجتَهید)ە؛ بەڵێ؛ لەچی (کتاب) لە (سُنَة) رەنگە (مخالفة)ی(إجماعی) پێ نەکرێ؛ قسەی سەیریان هەیە (ملا)یان نا(شکری) نەبێ (دین) نەما (شرائع)ی (سماوی) (رەزیل) بوون (حُکم)یان (إلغا)کرا؛ (کفر)و (فسْق)و (فجور) و(هرج ومرج وفِتَن) (إستلای)جیهانی کرد؛ نەلە (عیسی) (أثر)ێ نەلە (مَهدی) (خَبَر)ێ ﴿وَكَانَ اللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا﴾ ئەزانێ (بَعْث)ی (رسول) (مِنْ بَعْد) (عَبَث)ە؛ بەڵکو (زێد)ە (تفرَقة)و (فَساد) ئەدا﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾بەدروستی ﴿اذْكُرُوا اللَّهَ﴾ (واهِب النِعَم مُفض الْكَرَم) ﴿ذِكْرًا كَثِيرًا﴾ زۆرتانم لێ (غافل) مەبن؛ بزانن چ (إنعام)ەکی لە (حَق) کردینە ﴿وَسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا﴾ سبەینە وئێوارە؛ (وَقت)ی (عیبادة)ی (أهل)ی (شِرْك) کە (تَدَنُس)ی خۆیان بەدەر ئەخەن؛ ئێوە بە زوبان بە نوێژ (تَنْزیه)ی (کبریائی)بکەن، لە (شِرك)و (سائر)ی (نَقایص) ﴿هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ﴾ (حُرمەت)تان ئەگرێ، گەورەتان ئەکا؛ ئەیەوێ پاك بن؛ (مُنَزه) لە ئالایشی نا(لایەق) ﴿وَمَلَائِكَتُهُ﴾ ئەوانیش (تَعظیم)ی ئێوە ئەکەن؛ (إلقا)ی (أمُور)ی باشتان ئەکەنە (قَلب) (وَحی) بۆ (رَسُول) ئێنن، لە(حَرب) بۆ (دفع) دوشمن یارمەتیتان ئەکەن ﴿لِيُخْرِجَكُمْ﴾ (جنابی حَق) ﴿مِنَ الظُّلُمَاتِ﴾ تاریکی (كُفْر)و (شِرك)و (آداب)ی (جاهیلَة) ﴿إِلَى النُّورِ﴾ (إیمان)و (تَوحید)و (آداب)ی (مُلك)آنە؛ (نزاکەت)ی (نَفس)و (حُسن)ی (مُعاشرة) بەناردنی (رَسُول)ی و بە (وَضع)ی (أحکام) (حقیقة) (حُرمة)و (تعظیم) ئەوەیە؛ کەسێ لە (دَنائة) ببەی بۆ (تعالی) لە(جهل) بۆ (عِلم)، لە (إنحطاط) بۆ (ترقی) لە (مُذَلة) بۆ (عِزة)، لە (هَمَجی) بۆ (حضارة)ێ پاك؛ لە (أحوال)ی (سیئة) بۆ (مَكارم)ی (أخلاق)؛ (واقعاً) (مُسلمان)آن لە هەموو (ظلمات) چوونە دەر؛ کەوتنە ناو(نور)؛ خۆیان بونە (نور)ی (هِدایة)؛ (سایق)ی (بَشَر) لە(شَرْ) بۆ (خێر)؛ لە (شقاوة) بۆ (سعادة)؛ لە (جَهْل) بۆ (عِلم)ێ (نافع)؛ (لکن مَعَ الأسف) هەندە نەچوو، تێك

چوو؛ کەوتنە (ظلُمات)؛ (أمّا) ئەوەی (عجایب)ە بە (نور)ی ئەزانن ﴿وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا﴾ خوای گەورە بە(مؤمن)نان (ڕەحیمە) ﴿تَحِيَّتُهُمْ﴾ (حَیاكُم اللهُ وَ إیاكُمْ) ﴿يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ﴾ ڕۆژی (جَزاء)﴿سَلَامٌ﴾ (مِنَ السَلام) ﴿سَلَامٌ قَوْلًا مِن رَّبٍّ رَّحِيمٍ﴾﴿سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ﴾ ﴿وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا﴾ (قَبْل التحية وَبَعْدَ التحية) (مُناسب)ی پاكی و (كرامة)ی (نَفس)یان ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا﴾ لەسەر (أُمّة) (رَقیب)ی (أحوالا)یان بی(شاهد) لەسەر (صدق)ی خۆت؛ بە (قَول)و (عَمَل)و (أخلاق)ە (شاهد) لەسەر (رُسُل) (حقیقة)ی (شرائع)ی (سماوی)یە؛ (أمّا) (إطلاع)ی لە سەر (حال)ی (أُمة) (بَعْد الوفاة) بە (تفصیلی) (عائدی) (علم) خوایە ﴿فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِي كُنتَ أَنتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ﴾ (مَع أنَّهُ) ئەڵێن: (عیسی) زیندیە، نەمردیە﴿وَمُبَشِّرًا﴾ (لِمَنْ أطاع) ﴿وَنَذِيرًا﴾ (لِمَن عصی) (مَع أنَّهُ) (مؤمن) ئەترسێ (ذاتا) ئەگەر كەسێ نەترسێ لە (إنذار) (فائدة)ی نابێ ﴿وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ﴾ (دەعوەت)ی (عام) یا (عرەب)ی (طليق) زۆر(صعب)ە یار دەمی خوای ئەوێ﴿وَسِرَاجًا مُّنِيرًا﴾ چرایە ڕەوشەن؛ ئەوەی كوێر نەبێ (إقتباس)ی لێ ئەكا؛ ڕێی بۆ ڕوناك ئەبێ؛ لە(ظلمات) دەرئەچی (گەر نەبینە بە رۆز شەب پەرە چەشم چشمە آفتابرا؟) ﴿وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ئەمە (تَحیة)ی (دنیا)یانە ﴿بِأَنَّ لَهُم مِّنَ اللَّهِ﴾ لە (طرف) (ذات)ی (أقدَس)﴿فَضْلًا كَبِيرًا﴾ زێدە گەورە، (فَضْل) لە (أصل)ی پاداشت؛ بەو (شرط)ە هەر بەناو (مُسلمان) نەبن(أُمە)ی (مُحمد)ی خۆشەویستە لای خوا بە (حُرمة)ە كوو(عذاب)یان ئەدا؟ بەو (نَوع)ە قسەخۆشانە دڵ فریبتە و هەڵ خەڵەتان لە (طاعة)و (إخلاص)ی ڕوویان وەرگێرا (آخر)ی لێ یان وەرگەڕا﴿وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ﴾ (سهل)ە ﴿وَالْمُنَافِقِينَ﴾ بۆ ئێمە زۆر (صعب)ە؛ ئێمە (مِنْ الأول إلى الآخر) بەدوای (مُنافق)آن كەتین؛ بە (ظاهر)یان خەڵەتایین، تا وامان ئەمڕۆش (أُمە) هەروایە، (إنسا ن)ی بێ(غلّ) و(غَش)ی ناوێ (إعتماد)ی لەسەر تەڵەكە بازانە ﴿وَدَعْ أَذَاهُمْ﴾ (مُبالات) مەكە هەرناماقوڵی یە ئەی كەن با بیكەن

﴿وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ﴾ لەهەموو (أحوالات)و(شؤون)ی خۆت؛ (دَوام) کە لەسەر (دَعْوة)ی (تَبْشیر) و(إنذار) ﴿وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا﴾ لە (آیة)ی (سابق) وەکی (زَمَخشری) ئەفەرمووێ (توصیف)ی (جناب)ی (رِسالة پەناه) کرایە، بە پێنج (صِفَة)؛ جاخۆی و (بعض)یێ (مُحقیق) خەریکن لەو (آیة)ە (مُقابل)یان بدۆزنەوە زۆر (زەحمەت) ئەیچێژن لام وایە بیێ (لزوم)ە لە (صدر)ی (سورە) (نهی) کرد لەی (إطاعة)ی (کافر)و (مُنافق)آن(وكذا) لێرە (أمّا) بنۆڕە (آیة) (مَوْقع)یان (فَرق)ی زۆرە (سَیِّد) ئەفەرمووێ: (عَود)ی (إلى ذكر النِّساء) ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَكَحْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ﴾ مارەتان کردن﴿ثُمَّ﴾ بۆ (إستبعاد)ە﴿طَلَّقْتُمُوهُنَّ﴾ (طلاق)تان دان ﴿مِن قَبْلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ﴾ (دەخل)یان کەن تخونیان کەون﴿فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا﴾(أمّا) (خَلوة)ی (صحیح) (مُوَجیە)بۆ (عِدّة)؛ (تَفصیل)ی لای (حَنَفی)یانە؛ باوەڕەکە(آیة) (دَلالَت)ی لیێ بکا؛ قسە لە (حِل)و (حُرمَة)ی (طلاق) دان نیە (تَفصیل)ی لە (کُتُب)ی (فقهی)دایە؛ ئەگەر (مَقصَد)ت درێژەدانە، ئەتوانی (کتاب)ی (طلاق) لێرە بنوسی ﴿فَمَتِّعُوهُنَّ﴾ (مُتعة)یان بدەنیێ چەندە؟ (ظاهر) وایە بە (عُرف)و (حال) بگۆڕیێ ﴿وَسَرِّحُوهُنَّ﴾ وەدەریان خەن، بەڕەلایان کەن ئەوە (بَعْد الطَّلاق)﴿ سَرَاحًا جَمِيلًا﴾ بە جوانی و (نەزاکەت) وخۆشی ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَحْلَلْنَا لَكَ﴾ بۆ توو ﴿أَزْوَاجَكَ اللَّاتِي آتَيْتَ أُجُورَهُنَّ﴾ ئەمە (واقعة)یە (فعلی)یە؛ چ (قَید)ی یە ئەو(قَیْد)ە وە (قَیْد)ی (آتی) بۆ (رَسول)بیێ ﴿وَمَامَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا أَفَاءَ اللَّهُ عَلَيْكَ﴾ بە (شراء)بە (هِبَە) بە (حَرْب) بەهەر (نَوْع)یێ بێتە (مملوك)ت ﴿وَبَنَاتِ عَمِّكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ﴾پووری بابی ﴿وَبَنَاتِ خَالِكَ﴾ بەکوردیش برای داکی (خال)ە ﴿وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ﴾ پووری داکی؛ هەدوو پوورن، پلکن؛ ئەگەرچی (تفریق) بەپوور و پلك (ممکن)ە ﴿اللَّاتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ﴾ ئەوەی (هِجرە)یان لەگەڵ نەکردبیێ؛ وە (قابل)ی (هِجرە)تیش بووبن چ (قەید)ی یە بلێین: بۆ (رسول)ی (أکرم) (حلال) نەبووین (وَجە)ی (جَمْع)ی (عَمَّة) وە (خالە) لەگەڵ (إفراد)ی

(عَمّ)و (خالّ) چیه؟ گەلێ قسەیان لێ کردیە(خالّی) نین لە(نظر)؛ (تَوجیە)ی (وَجیە) (مُوافقة)ی (إستعمال)ە

﴿وَامْرَأَةً مُّؤْمِنَةً إِن وَهَبَتْ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ﴾ بۆت (حلال)ە بە(مُجَّرد)ی (هبە)؛ بە هەر (عِبارة)ێ بێ؛ (کِنایة) لە (قَبول). ئەوجا قسەیان زۆرە لە (تعلیق)ی (أمر)ێ بە دوو (شرط)؛ بێ (فاء) و(ثُمّ)ە؛ (أکثر) لایان وایە(شرط)ی (ثانی) ئەبێ (مُقَدَم) بێ ئەوجا(شرط)ی (أول) کە هاتە جێ، (مَشْرُوط)دێتە جێ؛ (لکن) لێرە(مُشْکِل)ە؛ زۆرا (مجبوراً) ئەبێ (هِبَە) (مُقَدم)بێ (إرادة)ی؛ ئەگەر بلێین: ئەو (شَرْطَ)ە بۆ(حِلّ)ی (أجانب) لە (رِسالة پەناهە) چ (قید)ی یە (وَفی الحقیقة) (لازم)نیەلەو (عِبارة) کەسێ خۆی (هِبَە)کردبێ؛ (أمّا) ئەڵێن: هەیە وە(أهل)ی (أثر)یش خۆیان (مُخْتَلف)ن (ماشاء الله) لە (إختیلافات)؛ هیچ نیە بێ (خلاف)! ﴿خَالِصَةً لَّكَ مِن دُونِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ (عُلَما)ی (حَنَفی) لایان (نکاح) بە (صریح) و(کِنایة) ئەبێ بە (هِبَە)بۆ (غَیر)ی (نَبی)یش وە(قَرینە) هەبێ (وَإلا) نابێ؛ وە(ممکن)ە (راجع)بێ بۆ (إحلال)ی (سابق) (مَعَ القَید) ﴿قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ﴾لەسەر (مُؤمینین)آن ﴿فِي أَزْوَاجِهِمْ﴾ (دائر) بە (حِل)و (مُعاشرة) ﴿وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ﴾ لێرە (بحث) لەتۆیە﴿لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ﴾ (وبال) وگوناە لەسەر تۆ نەبێ ﴿وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا﴾ ئەگەر (شرع)(مُضَیَق)بێ — ناچار– (إنسان) تووشی گوناە ئەبێ تەماشایی (کُفریات)ی (حَنَفی)یان و (کبائر)ی (بعض)ێ (علما)یان کە؛ ڕەنگ نیە (إنسان) (حرکە)یە بکا ﴿تُرْجِي مَن تَشَاءُ مِنْهُنَّ﴾ لە ژنانت لە (واهِبات) ﴿مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَن تَشَاءُ﴾ (حَتّی) (قسم)ێ ئەفەرموون(قَسَم) لەسەر (نَبی) (واجب)نەبووە چۆنی ئارەزوو کردبێ لە (تَأخیر)و (تقدیم)و (تَرك) (ضَم)، (مُخَیَر)بوە، (غایة)ی فەرمووە ﴿وَمَنِ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ﴾ (تَجَنُّب) لەیەکی بکەی، دوایە (طلب)ی کەیەوە ﴿فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ﴾ (بأس)ی نیە ﴿ذَٰلِكَ﴾ (یَعْنی) (تَفْویض)ی (أمر)بۆ (مَشیَة)ی (رَسول) ﴿أَدْنَىٰ أَن تَقَرَّ أَعْيُنُهُنَّ﴾ بۆ(سرور)و (قَرار) گرتنیان ﴿وَلَا يَحْزَنَّ وَيَرْضَيْنَ بِمَا

آتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّ﴾ ئەگەر (قَسم) بوو، ئەوە باشە؛ (وَإِلّا) ئەزانن لەسەر (تفويض) (إلهی)یە؛ (طَبَيعی) ئەوانیش (راضی)ن خوای ﴿يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ﴾ خوا (عالِم)ە بەوەی لەدڵتان ﴿وكَانَ اللّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا﴾ (مافی الضمیر) ئەزانێ، زۆر بە (علم)ە زۆر (حَليم)ە؛ (إستعجال) ناکا بە (عقوبة) ﴿لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاء مِن بَعْدُ﴾ پاش ئەوانەی (حاضر) و(موجود) و(أُمَهَاتُ الْمُؤْمِنِينَ) ئەو (وَقت)ی (عائشة) (حفصة)(أُم سَلَمة) (زینبة) (میمونة) (جویریة) (أُم حبیب)، (صفیة) (سَودة) بوون؛ یاخود (غَیر)ی ئەوانەی (ذکران) بە (وصف) ﴿وَلَا أَن تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ﴾ ئەوانە (طلاق)دەی ئیدی بێنێ، نابێ ﴿وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ﴾بارزۆرت لا جوان بن؛ (مَیل)ی یانی بە (لَوْ) داناوە؛ (کأنّە فرض)ی (مُحال)ە، ئەو (حُکْم)ە (نَسخ)نەبووە نەبە (سُنة)نەبە (آیة)﴿ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ﴾ بۆت (حلال)ە﴿وكَانَ اللّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ رَّقِيبًا﴾ (مُطیع)و ئاگادارە ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ﴾ئی خۆی ئی (زَوجات)ی (طاهرات) ﴿إِلَّا أَن يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ﴾ ئەگەر(إذن)دران بۆ (طَعام)نەك (دَعوة)کران؛ هەرِوون، (جائز)ە ﴿غَيْرَ نَاظِرِينَ إِنَاهُ﴾ پێش (طَعام) کولآن وپێ گەیشتن مەچوون؛ لەوێ (إنتظار)ی مەکەن؛ (وَقت)ی پێ گەیشتن هەرِوون (ممکن)ە کە (أزواج)ی (نَبی) گێڕدران بە (أُمَهات) خەڵکی لە (وَقت)و بێ(وَقت)و پێشی (وَقت)ی نان خواردن بێ پەردەوپاوان بچنە ماڵی (رَسول الله)؛ ئەمە(مَنْع)کرا؛ (أويت أويت) (إحترام) (حفظ)ی (کَرامة) لە (ترکیب)ی ئەو (آیة)ە قسەیان زۆر کردیە؛ (حَتّی) وەکی (سَیّد)ئەفەرمووێ: (تَقْیَ الدین سبوکی) (رِسالة)کی (تألیف) کریە؛ ناوی لێ نایە (الحِلْمُ وَالإناةُ فی إعراب غَیر ناظرین إناه) ﴿وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ﴾ بۆنان خواردن ﴿فَادْخُلُوا﴾ (واجب)ە لە (میعاد)ی خۆی، لەپێشین نا ﴿فَإِذَا طَعِمْتُمْ﴾ کە (طَعام)تان خوارد ﴿فَانتَشِرُوا﴾ بڵاوبنەوە گیر مەبن﴿وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ﴾ خۆبەخۆی یالەگەڵ (أُمَهات المؤمنین) (أهل البَیت) (بوَجْه مِنَ الوجوه) پاش نان خواردن گیر مەبن، بڕۆنە دەر ﴿إِنَّ ذَلِكُمْ﴾ ئەوەتان ﴿كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ﴾

(ﷺ)(أمّا) (تّحَمل)ی ئەکرد (إظهار)ی نەدەفەرموو لەبەر(حَیا)﴿ فَيَسْتَحْيِي مِنكُمْ﴾ ئەوە (عاطفة)یە (قَلبی)یە؛ زۆر سەیرە (أغْلَب) لەپیاوێ زۆر گەورە زۆر بە (قُوَة)ە﴿وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ﴾ (حَیا) (مَنْع)ی (إظهار)ی (حَق)بکا (رَسُل الله) پێ ی ناخۆش بوو؛ (حقيقة) شتێ بێ (مَعْنا)یە؛ لە (نظر)ی (عَقْل)و (آداب) ناشیرینە، گەلێ کەس هەن (مُعْجِن)ن (وَقت)و نا (وەقت) ئەچنە (مَجالس)آن، مالان؛ دادەنیشن، قسەی ناڕەوا ئەکەن؛ (صاحب)ی ماڵ سەخڵەت ئەبێ بۆ هەستان(کنایة) ئەهاوێ؛ گوێ یان نادەنێ لەکوردەواری (عادة)خوێ ی لەکەوشی ئەکەن؛ نازانم چیە؟ بۆ زۆر گۆیان ئێمەنی وەردەگێڕن؛ ئەگەر سەربلووریێنێ وا ئەکەن ﴿وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا﴾ قاپێ، نانێ، ملاکێ، هێشتاقسە لە (مَدعو)آنە ﴿فَاسْأَلُوهُنَّ مِن وَرَاءِ حِجَابٍ﴾ پەردەی (بَیْن)ی (مَجلس)ی پیاوان و(مَقام)ی (سَیِّدات)ەکان دیارە؛ (آیات) زۆر (مَرْبوط)و (مُنسجم)ن؛ (حاجة)بە (أسباب نزول) ناکا؛ لە (مُجاهد) (نَقَل)ئەکەن: (حضرة عائشة) ئەفەرمووێ لەگەڵ پێغەمبەری (طعام)مان ئەخوارد؛ (حضرة عمر) ڕابرد؛ پێغەمبەر بانگی کرد؛ هات؛ (طعام)ی لەگەڵ خواردین؛ ئەنگوستی (عمر)ی بە ئەنگوستم کەوت؛ عمر فەرمووی (آه)؛ ئەگەر (إطاعة) کرابام لە (حَق) ئێوە، هیچ چاو ئێوەی نەدەدیت تووخوا ئەمە لەگەڵ (عِبارة)ی (قرآن) ڕێك ئەکەوێ؟ نازانم بۆ ئەو (نُقال)آنە ناکەونە (حجاب) لە (حَق) (أُمهات المؤمنين)؟ ﴿ذَٰلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ﴾ ﴿إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا﴾(إحطياط) لە (حَق)(سَیِّدات) (لازم)ە؛ (سَیِئات)ی (آروپایی) (شاهد)ەلەسەر (قُبح)ی (سُفور)و (إخطلاط)لەجێ ی وەکی (پاریس)و (لەندەن)؛ ڕۆژێ بە (آلاف) بەرفرێ ئەدرێ؛ (غیرَة)و (حَمْیَة)ی (بَشری) هیچ؛ ئی (حَیوان)یش نەما ئەگەر (عُلَما)و (حُکَما) و(حَمیّة)مەندانی (کِرام) (سَعی)یان کردبا ئەشیش بسوتێ نەکەباب؛ ئافرەت حەپسیش نەبان، واش بەڕەڵا نەکرابان خراپ نەبوو، (لکن) لەدەست چوو؛ (قَلْب)ی نێر ومێ لە

گەڵ یەك (خصوص) دەست لە ملانی و ڕاموسانی و بادە گوساری وێکڕا بکەن ﴿وَمَا كَانَ لَكُمْ﴾ ئەی (مُسلّمان) نیە(لایەق)نیە بۆ ئێوە ﴿أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ﴾ ئەی (ثُقال)ینە گوێتان لێ بێ ئیتر بەناو هینانی (أزواج)ی (رَسول) بە (وَجە)ێ نا(لایق)(أذیة)ی (رَسول الله)مەدەن﴿وَلَا أَن تَنكِحُوا أَزْوَاجَهُ﴾ کە (أُمهات)ی ئێوەن ﴿مِن بَعْدِهِ أَبَدًا﴾ (تحریم)ی (أبدی) (بالکلی)ی یە (خاطر)و (خطور)و (وسوس)نایەڵێ؛ ئەو (حُرمة) (خاصّ)ی (جناب)ی (هومایون)ی (رِسالة)ە بۆ(تشریف)ی ئەو؛ کەسی تر ئەو (حَدّ)ی نیە(داخل)ی (وِراثة)نیە، بۆ(أولیا)یان - (حَتّی)(أبو بکر)و (سائر)ی (خُلَفای راشیدن) ئەو (إمتیان)ە یان نەدرایتێ (فکیف)بە(شێخ)ی؟ ﴿إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ عِندَ اللَّهِ عَظِيمًا﴾ ئیتر ئەوەندە(کافی)یە؛ تەماشای خواکەن؛ چەند لای بە (حُرمة)ە چۆن (صیانە)ی (شَرف) (أشرف)ی (عالَم) ئەکات؛ ئێوەش لە (إحترام)ی (قُصور) مەکەن﴿إِن تُبْدُوا شَيْئًا﴾ هەرچی بی ﴿أَوْ تُخْفُوهُ﴾ بزری کەن﴿فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا﴾ ڕێی (خَطَر) مەدەن (دەخیل)ەکەم لەکۆڵ (روایات)یان گەڕێن؛ تورە(دائر) بە (شَرف)ی(سَیّد الکونین) بەدڵ و زوبان و (قلَم)دا مەیەنن ﴿لَّا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ﴾(زوجات)ی (طاهرات) ﴿فِي آبَائِهِنَّ﴾ دیارە (حجاب)ی (أجانب) بۆ وانە نیە؛ (أساساً)(حجاب)ێ (طبیعی)، (فطری) لە(بَیْن)یانە ﴿وَلَا أَبْنَائِهِنَّ﴾ لە (غَیر)یا(علی التّقدیر)﴿ وَلَا إِخْوَانِهِنَّ﴾ برایان؛ (رِضاع)یش (حُکم)ی (نَسب)ی هەیە بە (حدیث) ﴿وَلَا أَبْنَاءِ إِخْوَانِهِنَّ﴾برازایان﴿وَلَا أَبْنَاءِ أَخَوَاتِهِنَّ﴾خورزایان؛ (أبنا)ی (عَمّ)و(عَمّات)؛ (أخوال)و (خالات)تا ئەوانە بێنە لایان قسەیان لەگەڵ بکەن بە (أُنس)و (مُحَبة)بێ خۆ پێچانەوە؛ وەکی لە (أجانب)آن؛ بۆیە (إیمامی عمر) بێ پرس و (إستئذان) چوە لای (حفصة) کە (خبَر)ی (طلاق)ی (رَسول)ی وەرگرت لە (حفصة)ی پرسی؛ ووتی نازانم چوە خزمەت پێغەمبەری؛ (عرض)ی کرد فەرمووی: نا (عمر) ووتی: (الله أکبر)؛ لە خۆشیان ﴿وَلَا نِسَائِهِنَّ﴾ ژنە (مسلّمان) (نسبة)ی هەموان بۆ (أُمهات المؤمنین)یەکە ﴿وَلَا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ﴾

(ظـاهراً) (عامـه) لـه (عَبْـد)و (جاریـه)؛ (إعـتراض) لەوانـه وەکـی لـه (أجانـب) ئـەکرێ؛ (مُشـکل)ه (إمـامی حَنَفـی) ئەفـەرمووێ: بـەس (جاریـه) (مِـنْ حَیْـثُ الْمَعنی) جوانه؛ (أمّـا)(مُکاتـب) (نوعاًمـا) سەربەسـتی یـەکی بـۆی خـۆی هەیـه (حَق)ه (إحجاب)ی بکرێ ﴿وَاتَّقِینَ اللَّه﴾ (حَتّی) دەربارەی ئەوانەش؛ (حفـظ)ی (حُسـن)و (آداب)ی (مُجالسـه) بکـەن ﴿إِنَّ اللَّـهَ کَـانَ عَلَـی کُـلِّ شَـيْءٍ شَـهِیدًا﴾ (داخلی)و (خارجی) (ظاهر) و(خفی)؛ قسەیان له (رؤیة)ی (شخص)یان کردیـه؛ ئەمه زۆر (إحطیاط)ه وه ﴿إِنَّ اللَّـهَ وَمَلَائِکَتَـهُ یُصَلُّونَ عَلَـی النَّبِـيِّ﴾ (تعظیم)و (ثَنا)و (تَخیل)ی ئەکـەن؛ (إحـترام)ی ئـەگرن؛ خۆبیـەن، چـۆنی (ثَنـا) ئـەکا؛ چ (آداب)ی (قُدسـی) دەربـارەی (عائلـة)یـی (محترمـة)ی دادەنـێ؛ (ملئکـة) بـه (سفارة) دێن، (حراسة)ی ئەکەن؛ (نصرة)ی ئەدەن دوژمنانی ئەشکێن ﴿یَا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا﴾کەخوا ئێوەی بەسایەی ئەو (سِراج)ه (مُنـر)ه لـه(ظلمـات) هێنایـه دەر؛ لەبـەر (حُرمـة)ی، (صـلوات)ی لێ ئـەدەن؛ خـواو(مَلَـك)ی ﴿صَلُّوا عَلَیْـهِ﴾ ئێوەش (تعظیم)ی کەن (إحترام)ی (إحترام) بگرن؛ ئـەو (أحکـام)ی (قُدْسیة)ی دەربـارەی (آل)ی (مُطَهَّـر)ی (زوجـات)ی (مُقَدسـات)ی (نَبَـوی) (إجـرا)بکـەن؛ به(ظاهر)و (باطن) به (قَلْب)و (قالـب) لـه (حَـق)یـان پـاك بـن؛ بـه (خَیـال)یـش (تَصَوّر)ی نا (لایەق) به دڵتان دانەیه﴿وَسَلِّمُوا تَسْلِیمًا﴾ (مُطعی) و(مُنقـادی)و فـەرمان بـەرداریـن؛ کەسـێ (إنصـاف)ی هـەبێ وەتەماشـای ئـەو (آیـات)ه بکـا ئەزانی (مَقْصَدْ) له (صلوات) و(سلام) لێره چیه؛ گەرچـی لـه (أخبـار) (وارد)ه که (عـرض)یـان کـرد کـوو (صـلوات) لێ بـدەین؟ (أمـر)ی خـوای بـەجێ بێـنن؟ فەرمووی: (اَللّهُمَّ صَلِّ عَلی مُحَمَّد وَعَلی آلِ مُحَمَّد کَما صَلَّیْتَ عَلی إبـراهِیمَ وعَلـی آل إبراهِیم إِنَكَ حَمِیدٌ مَجِید....إلی ألخ) وه بەچـەند (عِبـارات)ی تـریش (نَقـل)ی (صَلَوات) کرایه (علـی الـرأس والعـین) (لکـن) ئەمـه (تفسـیر)ی ئـەو(آیـة)ه نیـه گەرچی(صَلَوات)له (إبراهیم) و(آل)ی زۆر (مُناسب)ه تابزانن خوا چۆن (حفظ)ی (حَـرَم)ی (خلیـل)ی کـرد ! وه(جبریـل) (رَحْمَـة)ی خـواو (برکـة)ی بـۆ نـاردن؛

وە(خِتام)ی (آیة)ی بە (حَمیـد)و (مَجید)کـرد؛ ئـەوە (مَعْنـا)ی نیـەبا(وجـود)ی خۆی ئەفەرمووێ: من (صَلَوات) لـە (بَنـی آدم) ئـەدەم ئێـوەش (صَلَوات)ی لیٚ دەن؛ ئێمە ڕووکەینە خوا بڵێین: تۆ(صَلَوات)ی لیٚ ئەگەرچی(بَعض)یٚ (وَجـە)یٚ (شاعِرانە)ئەڵیٚ: گۆی یا ئێمە ناتوانین لە (وُسع)ی ئێمە نیە (تَعْظیم)ی (رِسالة پەناه) بهێنیە جیٚ؛ ئەتوو بیکە (أمّا)(نَظَر)بە(مَقـام) هـیچ نیـە؛ ئێمـە ئـەتوانین (تَعْظیم)ی بکەین؛ (صِیانة)ی (آل)ی لە هـەموو (نـواقص)بـەجیٚ بێنن؛ کـەوابیٚ (صَلَوات)لەهەمووман، وەکی (صلوات)ی (کبریائی) (عِبارة)؛ (غایـة)ی (جِهَـة)ی (تَعظیم)جیاوەزە، وام دەزانی (حَمل)ی (صَلَوات) لەسەر (مَعْنـا)ی (تَعْظـیم) لـە (سَوانح)ی خۆمـە؛ تالـە (تَقریـر)ی (سَـیِّدی آلـووسـی)م دیـت (إسـتِفادة) لـە (سـیاق)ی (آیـة)ئـەی فـەرموو: ئـەوە بـۆ(إیجـاب)ی (إقتـدا)ی ئێمەیـە؛ (یَعنـی) (إتباع)ی خوای بکـەین؛ لـە (صَلَوات)؛ (مـادام) وابـیٚ (مُناسـب)وایـە(إتحـاد)ی (مَعْنا)یـی ی وەکـی(إتحـاد)ی (لَفْـظ)، دوایـە بـۆ (تَوْجیـە)ی (قَـوْل)ی (قائـل)و (جَواب)ی (رِسالة پـەناه)چـەند(تَوجیهـات)ی (ذکـر)کردیـە، ئـەوەی پێشـدان، (إشارة)م بۆ کرد، (تَوجیە)ی (مُجَە)ی خۆیەتی؛ (مَدح) و(ثَنا)ی (لَفظ)ی لەگـەڵ (إطاعـة)ی وە(إحـترام)ی (قَلْب)ی (صَـحیحی) خۆیـەتی وە (إلا)تـەنها زوبـان چ (قیمَة)ی نیە؛ (شیعە)لە هەموو کەس زیاتر (صَلَوات) لە(آل)ئەدەن وەلە (حَـق) (أحب) و(أکرم) و(أفقە)و (أعلا)و (أشرف)ی (زَوجات)ی بەدڵ و زوبان چـۆننی؟ ئەیزانن؟ کەسیٚ توخون میشی(ناموسی) (ناموسی) (أعظم)بیٚ (لاشَك) (حَـظ)ی لە (إسلامیة)دانیە، ئەوجا بۆ (أحکام)ی (شَرعی) (دائِر)بە (صَلَوات) (مُراجعة)ی (روح المَعـانی)کـە (ڕەحمـەتی خـوای لـیٚ بـیٚ) (حَشْـر)ی (کردیـە)؛ ئەونـدەی (عِلْم)ی (مُحط)ی بووە ئەوندەش (سَلقە)ی (نَقْل) و(تحریر)و (تُقید)ی بووە﴿ إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ﴾ بە (خَیال)ی نا (لایەق)، (مَقْصَد)ی (أعظم) لـە (إذا) لێرە دیارە (دائِر) بە (عَرض)ە ﴿لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ﴾ (عَلَهـم لَعنَـة الله وَالْمَلئکة والنَاس أجمعین)﴿ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُّهِينًا﴾ ئەوانـەی (أذیـة)ی (رُسُـل

الله)يان ئەدا، (أغلَب) (أزمان) (مُحقَّر)و (مَهان)بوون (أمَّا) ئێستاله (عێراق) (دۆر)يانه﴿وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ﴾ (عام)ە لە گەورەو گچكه؛ (وَضيع)و (شَريف)﴿ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا﴾ بێ (جُنحة)و (جِناية)و (قَباحة)؛ (يَعنى)بێ (مُوجِب)؛ بۆ (إذا)ى (رَسُول) ئەو (قَيد)ەى پێ ناوێ؛ ئى وى (مُوجِب)ى (أذى) (تَصور) ناكرێ﴿فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا﴾ بەكوردى ئەڵێ: بوختان درۆى ناشيرين و(فَضح)و (قَبح)﴿ وَإِثْمًا مُبِينًا﴾ گوناهێ (عَيان)؛ خوا ئەزانێ (جزا)يان چيه؟ ﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُل لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ﴾ لێره (ذكر)ى (بَنات) ئەفەرمووێ؛ (سُبحان الله) له (حِكمة)و (روح)ى (قرآن)؛ ئەگەرچى (مَعَ الأسف) له(أغلب)ى (آيات)خەريكى (إزهاق)ى (روح)يانن﴿وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ﴾ ژنى (سائر)ى (مُسلمانن)ى دى ﴿يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ﴾له سەريان بۆ (طرف)ى (وَجه)يان نێزيك كەنەوه﴿مِن جَلَابِيبِهِنَّ﴾ (بعض)ێ له(جلباب)، چارۆكه؛ ئێستاش له (بعض)ە (صُورَة)ى ژنه گەورانى (مِصر) شتێ وا دەرئەكەوێ بەسەريان دادەن؛ بەمل چەنەگەو دەميان دا ئەسوڕێنەوه، بەگوێرەى (رواية) له (إبن عباس)و(قتادة) (جلباب) بەخۆدادانى ئەوهايه؛ دياره (مَقصود) (إمتيازه) وەكى ئەفەرمووێ ﴿ذَٰلِكَ﴾وه (إدانا)يه ﴿أَدْنَىٰ﴾ نێزيكتره﴿أَن يُعْرَفْنَ﴾ بناسرێن به (علامة) ﴿فَلَا يُؤْذَيْنَ﴾ بەقسه وپلارى نالايەق ﴿وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا﴾ بۆيه (جلباب)ى بەو (طراز)ە ئەنرێن ﴿لَّئِن لَّمْ يَنتَهِ الْمُنَافِقُونَ﴾ (مِنْ بَعد) ﴿وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ﴾ (خيانه)ى (أعراض) ﴿وَالْمُرْجِفُونَ فِي الْمَدِينَةِ﴾ ئەوانەى به درۆ بەهەرزەكارانى خەڵكى ئەخەنه (زَلزَل)و (إظطراب)و هەرزەگۆيى ﴿لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ﴾ (مُسلَّط)ت ئەكەين لەسەريان؛ ئێستا خوا (مَنع)ى ئەكردن له(ضرب)و (تَنكيل)يان ﴿ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا﴾ ئەوندەى ماڵ ئەگوێزنەوه ﴿مَّلْعُونِينَ﴾ (مَطرود)و دەركراو﴿أَيْنَمَا ثُقِفُوا﴾ (عَلى ماهُم عليه) ﴿أُخِذُوا﴾ ئەگيرێن(أسير) ئەكرێن: (أخيذ)﴿ وَقُتِّلُوا تَقْتِيلًا﴾ (أبلغ أشَدّ) (أنكى) و(أخذى)؛ (شَدّ)ى (لَفظى)، (تابع)ى (شِدّة)ى (معنا)﴿ سُنَّةَ اللَّهِ فِي الَّذِينَ خَلَوْا

مِن قَبْلُ﴾ له (حَق) ئەوانەی (مُفسِـید)؛ (سَـفیه) فلەدرٍ﴿وَلَـن تَجِـدَ لِسُنَّةِ اللَّـهِ﴾ (قاعده)ی (شرعی)(فطری) ﴿تَبْدِيلًا﴾ (یَعنی)نیه (أَلْبَتّـه) پـاش ئـەو (تَهْدیـد)ە بەسیان کردیه، لـه (إیـذا)ی (أهـل)ی (إیمـان)؛ (أَمّـا) بلّـێ ی ئـەوان (دَوام)یـان کردیه لەسەر (إیذا)؛ وه (وَعید)یان له(حق) (إجرا) نەکراوه لەسـەر (تَـرویج)ی قسـەی هـەرزەگۆیانی (خُلـف)ی (وَعیـد) بەڕاسـتی لـه (إیمـان)ی ڕاسـت ناوەشێتەوه، (نوع)ە (أُرجوفة)یەکه﴿يَسْأَلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ﴾ کـه (مِعـاد)ی (عَذاب)ی (مُهین)ه؛ وه (مُقَدیمَة) یه بۆ (بَیـان) (عَـذاب)یـان لـه ڕۆژی واپەسێن ﴿قُلْ إِنَّمَا عِلْمُهَا﴾ به و(وقت)ی (وقـوع)ی ﴿عِنـدَ اللَّـهِ﴾ هـەر لای خوایـه کـەس نازنێ کەی ئەبێ؟ ئەوەی (تَعین)ی (وەقـت) ئـەکا (غَلَـط)ە ﴿وَمَـا يُـدْرِيكَ﴾ نـه (خَبَر) هەیه له(طرف)یٚ نەبه (أثر) ئەزاندرێ؛ هیچ شت نیه پیٚ ی بزانـی ﴿لَعَـلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ﴾ ئەبێ ﴿قَرِيبًا﴾ لـه (وَقـت)یٚ نزیـك (ذاتـاً) (نظـر)بـه (قـودره)ی (إلهـی) (کُـل)ی (آن) (قیـام)ی (قیامـة) (قابـل)ه؛ (مُـدَّة)ی (نفـاد)ی (قـوة) و(إعادة)ی (شکل)؛ خوا ئەزانێ به (کائِنـات) نایەتـه (حِسـاب)! ﴿إِنَّ اللَّـهَ لَعَـنَ الْكَافِرِينَ﴾ (مُنافق)و (غَیْر)ە(مُنـافِق)؛ (کتـابی)و (غَیـر)ە (کتـابی)﴿ وَأَعَـدَّ لَهُـمْ سَعِيرًا﴾ گەرمی هەلاّیسا (شَدید) ﴿خَالِدِينَ فِيهَـا﴾ لـه (سَـعیر)دا ﴿أَبَـدًا﴾ ڕیٚ ی (تأویل) ئەبەستێ﴿لَّا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِـيرًا﴾ (حفـظ)یـان کـا (نجـات)یـان بـد (وَلّی)و (نَصیر)یان نیه﴿يَوْمَ تُقَلَّبُ وُجُـوهُهُمْ﴾ ڕویـان ئـەو لاو ئـەم پـێ ئـەکرێ؛ یاڕویـان ئـەگۆڕێ (أشـکال)ی ناشـیرینی بەسـەردادێ ﴿فِـي النَّـارِ﴾ لـه ئـاگری (مَسْحور)دا ﴿يَقُولُونَ﴾ به (تأثُّر) (تَحَسُّر)ە وه ﴿يَا لَيْتَنَا﴾خـۆزی ﴿أَطَعْنَـا اللَّـهَ وَأَطَعْنَا الرَّسُولَا﴾ ئەگەر (إطاعة)مان کردبان وامان لیٚ نـەدەهات ﴿وَقَـالُوا﴾ ئـەوا (مُحَقق)بوو؛ وه (هَـم) (نـدا)یـه بـۆ (حضـرة کبریـائی) ﴿وَقَـالُوا رَبَّنَـا إِنَّـا أَطَعْنَـا سَادَتَنَا﴾ زادەکان (ڕۆسای)ی (دنیا) ﴿وَكُبَرَاءَنَا﴾ گـەورە گـەورەکانی (دیـن)﴿ فَأَضَلُّونَا السَّبِيلَا﴾ ڕیٚ یان لیٚ بزر کردین؛ ئەگەر لیٚ یان گەڕابان (فِطـرة) نـەختێ به (حَق) ئەگەیشتن یائەو (بغض) و(عَداوة)ەیـان لـه (حَـق) (رَسُـول) نـەدەبوو؛

فەرمایشتاتی (تـأثیر)ی تـێ ئـەکردن؛ بە (خَیـال) زۆر جـار (مُحاکمـة) ئەکـەم؛ (أساس)ی (قَباحة) له (طـرف) (رۆسـا)یـان؟ یـا لـه (طـرف) (مَـرۆس)آنـه؟ لـه (سیَر)ی (أنام) (خصوصاً) (حال)ی (حاضر)ە وا دەرئـەکوێ خـەتای (عَـوام)ە (رۆسـا) بـەگوێرەی (مَیْـل)ی وان (سَوْق)یـان ئەکـەن بـۆ(أنـواع)ی (جهالـة)و (ضـلالة) ﴿رَبَّنَـا آتِهِـمْ ضِـعْفَيْنِ مِـنَ الْعَـذَابِ﴾ (مُقابـل)ی (ضـلال)و (إضـلال) ﴿وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا كَبِيرًا﴾ گـەورە لـە (سـاحة)ی (رَحمـة) دوورین ﴿يَـا أَيُّهَـا الَّـذِينَ آمَنُـوا﴾ (إیمـان)ێ (صـحیح)؛ ئاگاتـان لـەخۆی (مَقصَد) (مُـؤذی)نیـه (مَقصَـد) (إیذای)یه؛ خودی خـۆی (حَـرام)ە (مَمْنـوع)ە (مُوجِـب)ی (لَعْـن)ە ﴿لَـا تَكُونُـوا كَالَّـذِينَ﴾ لـە (مـؤمن)ی (بَنـی إسـرائیلی) ئەوانـەی ﴿آذَوْا مُوسَـى﴾ (کلـیم الله) (بـانی) (مَجد)ی (بَنـی إسـرائیل) (صـاحب)ی (یَـد)ی (بَیْضَـاء)؛ ئـەو (إذی)یـە (حَسْب المُناسبة) ئەبێ (إیذا)یە (عائله)وبێ؛ تـاخۆ چ (هـذیان)یـان لـە (حَـق)ی کردیە؟ (جَنابی حَق)﴿ فَبَرَّأَهُ اللَّـهُ مِمَّـا قَـالُوا﴾ (تَبْریـة)ی کردیـە (مَعْلـوم)بـوە ئەوەی وتویانه (إفـترا)یـە (بُهتـان)ە (آمّـا) ئـەوەی (نَقْـل)ی (ئەکـەن) گـۆی یـا (موسی) تـەنها (غُسـل)ی کردیـە(بعـض)ێ وتوویانـە: (ألبَتـە) (عَیْـبَ)ەکـی لـە (بَدَن)دایە، (برص)(فتق)ە؛ بۆیە لەگـەڵ مـە لـەئاو ناکـەوێ ڕۆژێ خـۆی ئەشـوا جلکی لەسەربەردەکی دادەنێ کەله خـۆ دەبێتـەوە، بـۆجلکی ئەچـێ لەبـەریان کاتـەوە؛ بەردەکـە هەڵـدێ؛ (مُوسـی) بـە(عصـی) دوای دەکـەوێ، تـا ئەگاتـە (مـلأ)ی (بَنـی إیسـرائیلی) ئـەی بـین (بَـدَن)ی بـێ (عَیْـبَ)ە؛ بـەو (نَـوْع)ە خـوا (تَبْریـة)ی ئـەکا! وە ئەشـفەرمووێ: ﴿وَكَـانَ﴾(مُوسـی)﴿ عِنـدَ اللَّـهِ وَجِيهًـا﴾ (صاحب)ی جاهو(شَوْکَت)بووە؛ ئەتووبێ خواکەسێ لای خـوا(وَجیـه)بـێ؛ بـەو (نَـوع)ە (تَبریـة)ی ئـەکات؟! (مُقابـل)ی (إیمـامی أحمـد) و(شـێخی بُخـاری)و (تُرمذی)بڵێم: چی؟ هەموویان(رِوایة)یان له (أبی هُوریره)یه(رضي الله عنه) وه(حِکایـة)ێ (نَقْل)ئەکەن له (إبن عَباس)؛ (دائر)بـە (وَفـاة)ی (هـارون)(حقیقـةً)(أعجوبـة)یـە؛ (أمّا) له (توراة)ی (بَنی إیسرائیلی)دا نیە؛ (رِضوانی خوای له إبـن عَبـاس) ﴿يَـا

أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ﴾ لە هەمووکاریٚ ﴿وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا﴾ ڕاست(حَق)، لە(حَق) (رُسُل)آن لە (حَق) (مؤمن)آن قسەی نالایەق مەکەن بەدوای (حِکایة)ی (بَنی إسرائیلی) مەکەون؛ (حقیقةً) (إسنادات)یٚ زۆر ناشیرین ونا لایەقەیان دایتە (حَق) (رَسول)آن؛ (حَمْل)ی (قَوْل)ی (سَیِّد)لەسەر (لاإله إلاّ الله) ئەگەرچی لەهەموو (قَول)یٚ (سَدید)ترە؛ (أمّا) لێرە نا (سَدید)ە؛ ئەگەر وابکەن ﴿يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ﴾(دقة)کەن خەریکی هەڵبژاردنی (أعمال)ی بن کە (مُوجِب)ی (رِضا)ی خوای بیٚ ﴿وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ﴾ لە هەموو گوناهتان خۆش ئەبیٚ (ستر)ی ئەکا؛ (مَبدأ)ی (مَیْل)ی زۆر (ضَعیف) ئەبیٚ﴿وَمَن يُطِعْ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ﴾ بە (سعادة)ی (مَعاش)و (مَعاد)﴿ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ (ظفر)ی گەورە بە(خێر)یٚ گەورە و زۆر﴿إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ﴾ ئەو (أمانة)ە چیە؟ زۆر(خِلاف)تیایە؛ ئەوی (مُناسب)ی (آیة)ی ئەم (سورة)ە بیٚ؛ (عرض) و(ناموس)؛ پیاو ئی ژن (حفظ)بکا، ژن ئی پیاو(صیانة) بکات (فی الحقیقة) (أمانة)یٚ گەورەیە؛ (حفظ)ی لە(لازم)ی (بَشَرية)ە؛ ئەو(أمانة)ەمان نواند ﴿عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ﴾ بەسەر ئەو (أجرام)ی (عظیمة)ی (قَویّة)ی (آبا)ی (عُلویات)ی (سَفلیات) بەخۆی بگرن (حفظ)ی بکەن ﴿فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا﴾ (إبا)یان کرد لە هەڵ گرتنی(قَبُول)کردنی ﴿وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا﴾ لیٚ ی ترسان کەپیٚ یان (حفظ)نەکریٚ ﴿وَحَمَلَهَا الْإِنسَانُ﴾ گوتی: (حَمل)ی علی (رَقبَتی)؛ من(حفظ)ی ئەکەم (عَقل)م هەیە؛ ئەزانم (حفظ)ی زۆر (مُهم)ە؛ (لازم)ە (مُقْتَضی)ی (شرف)ی (إنسانیە)ە﴿إِنَّهُ﴾ (إنسان) ئەو (جنس)ە؛ نە(کُلّ)ی (فَرْد)یٚ، وەکی لە(آیة)ی دوایە دەرئەکەویٚ (كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا) (ظلم)ی کرد بە(ظلم)یٚ (عَظیم)؛ زۆر (جاهل)و نەزانە؛ ئاگای لە(میول)ی (نَفسی) نەبوو نەیزانی کە (مَیْل) (قُوّة)ی ساند، (عَقل) ئەبا، ئەی کابە (هَبا) ﴿كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ﴾ ئەو زوبان درێژی ئەو (كذب) و(إفتر) و(إهانة)و (خیانة)ی لە (حَق)یەکی ئەکەن (شیاطین) ڕیٚ ی پیٚ نایەن؛ خۆ قسە لە(حفظ)ی (أمانة)یە

ناوی دۆستی و(صدقی) ناکرێ پایە لە دایکی لەخوشکی زیاترە؛ (حرم)ی برادەریەتی، کەچی (نَوع)ێ تردەرئەچێ! زۆرکەس(علی الدّوام) خەریکی ناموس بردنی (أرباب)ی (ناموس)ن ئەمڕۆ(بَشَر) بە (نَوع)ێ (تَحَمّل)ی (أمانە) ئەکا؛ قەحپانان گوشادئەکا گۆی یا (حفظ)ی (عائلات)ببی؛ (رَقص)و سەمایان پێ ئەکا بەڕوتی هەڵدەستن و دادەنیشن؛ گۆی یا ئەمە چاتر (حفظ)ی (شَرف)ی ژنانی پێ ئەبێ! بێ (شَرفی) وبێ (ناموسی)و (دیوثی)و حیزی و بێ (غیرة)ی وەبێ شەرم و بێ (حَیا)یی، گەیشتیتە (دَرَجَة)یە (إنسان)ی بە (ناموس) (تَمّنا) بە (بَعْض)ە (حَیوانات)ێ بێ (غیرَة) ئەخوازێ؛ ئەگەر (أمانە) (عام)کەین، دیسان باشە؛ (حَتّیّ) (طاعة)و (عِبادة)(أنواع)ی (مَشاق)ی (تَكلیفی) لە(طرف) خوای لەسەردانرا؛ (خطای)ی خۆی بوو؛ خۆی خۆی هاویشتە ژێر بار؛ ئەگەر (سُجدة)ی بۆ دار وبەرد وکەر وگۆلك نەبردایە بە (أوهام)و (خَیال) خۆ ی ئەوندە (عذاب) نەدابا لەسەر (عَیش)ێ (بَسط)بمابا، خوا بۆ(تَكلیف)ی (عِبادة)ی لێ ئەکرد؟ (حَتّی) زانوو زەمین یا (علی القَدَم) (خُضع الرِّقاب نَواكیس الأبصار) بەرامبەر بوتێ ڕاوەستێ بۆ خوا ئەو(تَنَزُّل)ناکا؛ (حقاً) ئەوە (ظلم)ێ (عَظیم)و (جهل)ێ (أعظم)و (أشنع)ە ئەو(عرض)ە وەکی (عُلَما)ی (بَیان) ئەفەرموون، (تَمْثیلَ) وە (إشارة)یە بۆ (أهَمَیة)ی(أمانة)؛ وە (زێد)ە (لزوم)و (إعتنا)ی (بَشَر) بە(حفظ)ی؛ ئەو (أجرام)ە ئەو(كائنات)ە خۆی پاراستوە لە (تَحَمّل)ی(أمانە) لەترسی (خیانة) تۆ هەڵت گرت ئەوجا (بِجَمع قُواكَ) ئامادەبە بۆ (صیانة)ی؛ ئەگەر حەزت لەقسەی دوور نزیك و بە(مَعْنا)و بێ(مَعنا)یە لە (تَفسیر)ی (أمانة) (مُراجعة)ی (تَفسیر) (سَیّدی آلووسی) (روح المَعاني)بکە ئەو (حَمْل)و (قَبول)ە ﴿لِیُعَذِّبَ اللَّهُ الْمُنَافِقِینَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِكِینَ وَالْمُشْرِكَاتِ﴾ (خۆنە) (خیانة)ی (مُنافق)ی (أشّد)ە وە چاکتری بۆ ڕێك ئەکەوێ لە (کافر)ی (صَریح) بێ (مُروتّی)و بێ (شَرَفی) لە (نِفاق)دایە؛ آنزیادة لە (نِفاق)ی (سیاسی) ﴿وَيَتُوبَ اللَّهُ عَلَى

الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ﴾ ئەوانی (صادق) دڵپاك زوبان (سَلیم) به (عَهْد) وپەیمان و (وَفـاء)(ظـاهر)و (بـاطن)یـەك؛ (داخـل)ی (نَعـیم)ی (مُقـیم)یـان بكـا؛ ئەگـەر گوناهەكیان لێ (صادر) بوو (تَوبة)بكەن (توبه)یان لێ (قَبـول)ئـەكا ﴿وَكَـانَ اللَّـهُ غَفُـورًا رَّحِيمًـا﴾ بنـۆڕێ (مُقابـل)ی (عـذاب)ی (مُنـافق)آن (قَبـول)ی(تَوبـة)ی (مؤمنان)ی (ذكر)كرد كەبزانی ئەگەر (إیمان)بێنن (تَوبـة)بكـەن خـوا (عَفـو)یـان ئەكا؛ لـەو (مُقابَلـة)(غَفـوری) و(رَحیمـی) خـۆی نوانـدوه خـوا (رەحـم)مـان پـێ بكا(نائل)ی (سعاده)ی (مَعاد)بین (آمین)[1]

سورة سبأ

(سورەی) (سبأ) (مَكيّ) (مَدَنية)؛ (عدد)ی (آیات)ی (٥٥) یا (٥٤)ە (مُناسبة)ی لەگەڵ (سورەت)ی (سابق) زۆر بە (قُوّت)و ئاشكرایە.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ﴾لەسەر ئەو (نِعَم)ی (جَلیله) كە لە (حَق) ئێمەی كرد؛ بە (آداب)ی(إسلامیة) ئێمەی لە (ظلمات) هێنایەدەر؛ كردنیە (مَظهَر)ی (تَعْظم)ی (كبریائی) دوشمنی (مَنكوب)كرد (ناموس)ی (مُسلمان)آنی (حفظ)كرد زوبانی هەرزەگۆیانی بەست؛ (مادام) ئەو (تَعظیم)ی ئێمەو (رَسُولِ أكرم) بە جێ هێنا (واجب)ە ئێمەش (تَعظیم)و (تَبْجیل)ی خوداوەندی (عَظیم الشأن) بكەین ﴿الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾ هەموی (مَخلوق) و(مَملوك)یەتی ﴿وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْآخِرَةِ﴾ ئەگەرچی لە (دنیا) (فاسق) و(فاجر)و (كافر) لەگەڵ

---

[1] ـــ سورەی (أحـزاب) تـەواوبوو" سـبەینەی شـەموو دووی مـانگی (مولـودی شـریف) خـوا بـە (شرافەت)ی ئەو (مولود أعظم) كرامەت و شەرەفی دارینمان پێ (إحسـان)كـا" سـەنەی(١٣٥٨) هیجری (١٣١٨)ی شرقی" (مُطابق) دووی (نیسانی))(ڕۆمی).

ئێمە (شَریك)ن؛ (أنواع)ی (إنعام)ی خویان لەسەر هەیە؛ (أمّا) (آخرة) بۆ ئێمەیە؛ بە (خصوص)(مُقابل)ی (نعْمَة)ی (آخِرة)(ثَنا) خوانی ئەکەین بە ﴿وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ﴾ ئیشی (مُحْكَم)ە (تَدبیر)ی دروستە، ئاگادارە بە(سِرّ) و(عَلَن)و (خَفی) (أخفی)﴿ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ﴾ هەرچی بچێتە ناو عەردی لە (حَبّات) (عَروق)و (خزینة)و (أجساد) ﴿وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا﴾ لە (نَبات)و (أثمار)و (حبوبات)و (حَیوانات)و (إنسان) (مَعادِن) ﴿وَمَا يَنزِلُ مِنَ السَّمَاءِ﴾ لە(طرف)ی (علو) لەباران و (أمثال)ی؛ (عَناصری) (بَقایا)ی (أجرام)ی (كَون)ە و(أحجار)ی (سَماوی) ﴿وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا﴾(مَوّاد)ی (خفیفة) کەبۆ(سَما) بڵندئەبن؛ (مَلئكة) دێنە خوار و هەوراز ئەچنەوە﴿وَهُوَ الرَّحِيمُ الْغَفُورُ﴾ لەبەر (رَحم)ی نەبا کارێ تر ئەبوو، خوایە خوداوەندی (کائنات)بێ (مِثقال)ە (ذرية)یە لە(مَوجودات)لێ ی بزر نەبێ، ئایا ناتوانی (هَیْكَل)ی (بَشَر)ی (إعادة)کاتەوە؟ (روح)ی بهاوێتەوە ناو؛ (أمَنا بالله) ئەی توانی ئەی کا﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ (سابقاً) (سؤال)ە کیان لە (ساعة) کرد؛ (جواب)یان وەرگرت؛ (إیمان)یان پێ نەیەنا لێرە بە (قطع)ی (إنكار)ی (قیام)ی (ساعة) ئەکەن ئەڵێن:﴿ لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ﴾ نابێ نابێ﴿قُلْ بَلَى وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ﴾(مادام) خوا سوێند بخوا لەسەر (قیام)ی (ساعة) ئێمە (تَصدیق)ی ئەکەن (وَلَوْ) نەتوانین (تَصْویر)ی بکەین ئەگەرچی (بعض)ێ لە (مُسلْمان)آن(قائل)نین بە (إعادة)ی (هَیْكَل)ی (عُنصر)ی (بَشَر)ی ﴿عَالِمِ الْغَيْبِ﴾ با(عناصیر)ی لەگەڵ (سائرة) تێکەڵاوبوونی بە (مَشاعر)ی (کائنات) (إمتیان)نەکرێ ﴿لَا يَعْزُبُ عَنْهُ﴾لێ ی دوور ناکەوێتەوە؛ (قُرب)و (بُعد) بە (عِلم)ە ئاگات لە شتێ نەبێ (وَلَوْ) (جزء)ی خۆبێ لێت دوورە شتێ بزانێ (وَلَو) لە (أقصا)ی (عالَم)دابێ لێت نزیکە وەدیارە (عِلم) (کبریائی) (حضوری)یە ﴿مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ﴾هیچی لێ بزرنابێ (حاضر)ە لای ﴿وَلَا أَصْغَرُ مِن ذَٰلِكَ﴾ لە (مثقال)ە (ذرة) ﴿وَلَا أَكْبَرُ﴾ لەوی ﴿إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ﴾ ئەفەرموون: (لوح المَحْفُظ)(نَصری طوسی) لە (شرح الإشارات)؛ (تَحقیق)ێ

جوانی هەیە بۆ (عِلم)ی (جناب)ی (حَق) –بە(کُلی و جوزئی)– بێ (اِرتسام)ی (صورة) (أساساً) (حُکَما) (عِلم) بە (مَعْنا) (صورة)ی (حاصلة) (اِنکار) ئەکەن؛ (اِدراك)ی بە(آلات) وەکی: چاو و گوێ و(لَمس) بۆ خوا بە(مَحال) ئەزانن، ئەمەوایە؛ (حقیقة) ئێمەش وا ئەڵێین؛ ناتوانین بڵێین: (صورە)ی (أشیاء) (طبع)ئەبێ لە(ذات)ی (حَق) (العیاذ بالله) ئەبا چۆن ئێمە شت بە(حَواس) (دَرك) ئەکەین ئەویش وابا؛ (حاصل)ی (تَحّقق)ی (کلّیات) (مُستَقلاً)؛ (جزئیات) لە (ضمن)ی لە(عقول)ی (مُجردة) لای (کبریائی) (حاضر)ە؛ (عقول)ی (مُجردة) وەکی (لوح) وایە، بەخۆ بە(صورة)ی (أشیا)ی کەتیایەتی -لای خوایە؛ گوم نابیٚ؛ (اِتیان)ی (ساعة)﴿لِيَجْزِيَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ ئەوانی ئێمە ئەفەرمون: (قیام)ی (ساعة) بۆ(جزا)ی (طرفین) (مُقتَضی)ی (حکْمة)ە ناڵێن: (عَدْل)ە (اِعتذال) ئەترسن ﴿أُولَٰئِكَ﴾ (عَمَل) چاك ﴿لَهُم مَّغْفِرَةٌ﴾ وابزانم (لازم) (مَغْفرة)بۆ گوناه بێ؛ با (سَتر) لە (مَکارِه)بێ﴿وَرِزْقٌ كَرِيمٌ﴾ جوان بێ (تَعْب)و (مِنَة) ﴿وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا﴾ لە (جَهْل) و(عِناد)ە وە بە (قَدْح) و(اِلقا)ی (شبهە) و(مَنْع)ی (ناس) ﴿مُعَاجِزِينَ﴾ (رَغم)ی ئێمە﴿أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِّن رِّجْزٍ أَلِيمٌ﴾ (سَیِّئ) (أشَدّ) (ألیم) زۆر بەئێش ﴿وَيَرَى الَّذِينَ﴾ ئەبینن ئەزانن ﴿أُوتُوا الْعِلْمَ﴾ لە (أصحاب)و (أعقاب)ی (عُلما)ی (بَنی إسرائیلی) ﴿الَّذِي أُنزِلَ إِلَيْكَ مِن رَّبِّكَ﴾ (یَعْنی (قُرآن) ﴿هُوَ الْحَقَّ﴾ ئەوی (قُرآن) (تَصدیق)ی کا دیارە(حَق)ە (مادام) (تَصدیق)ی (حَقیقەتّی) (قُرآن)بکەن (تَصدیق)ی (قیام) (ساعة)یش ئەکەن هەر (مَعْنی)یە بڵێن: ئەگەر لەگەڵ (نَظم)ی(آیات) (مُوافق) نەبێ؛ من (قَبول)ی ناکەم، مەگەر زۆری بە(لازم) بزانم لەبەگەورەیی (قائل)ی وە(ناقِل) تاپێ یان هەڵ نەخەڵەتێن ﴿وَيَهْدِي إِلَىٰ صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ﴾ (غَلَبە)ی خوای بۆ چاکەیە (مُوجِب)ی (ثَنا)خوا نیەیە؛ ئەمە خۆیەتی (غالب)ی بێ (مُبالات) مەگەر بە(اِتفاق) وە(اِلا) کارێ باشی (لایَق)ی ستایش و سوپاس ناکا﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ ئەوانەی (مُعاجِز) لەبەر (اِلقا)ی (شُبْهَ) و(سَدّ)ی (ناس) لە

(إیمان)﴿ هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَى رَجُلٍ﴾ (رَسُولی أكرم) (كأنّە) نایناسن ﴿يُنَبِّئُكُمْ﴾ (خَبَر)ێ (عَجیب)و (غَریب)تان ئەداتێ ﴿إِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ﴾ کەمردن (أجزا)تان بلّاو بۆ وە لەبار یەك هاتنەدەر﴿إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ﴾ سەر لەنوێ (إجاد) ئەکرێنەوە لە ڕۆژی (قیامة) ﴿أَفْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا﴾ ئەگەر (عَن قَصْد) و(شعور)بێ؛ (إفترا)یە ﴿أَم بِهِ جِنَّةٌ﴾ وە (إلا) لە (جنون) (مُنازعة)ی (ملا)یان لە (صِدق و کِذب)ی (خَبَر) (مَذهب)ی (جاحظ) و(نَظام) (مَشهُور)ە لە (کُتُب)ی (بلاغة) و(أُصول) (مَذْکور)ە (علی کُل حال)ئەوان (تَجوین)ی (صدق)یان نەداوە ﴿بَلِ﴾ وانیە (حاشا) (قَول)ێ (حَق)ە بە(دَلیل)ە﴿الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ﴾ بە(قیامە) بە(ساعە) ﴿فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَعِيدِ﴾ (الحَق)وایە ئەمڕۆ بنۆڕە (بَشَر) (سَبَب) بە (إنکار)ی (حِساب)و (عَذاب)ی (آخِرة) لەهەموو (جِهَة) چەند (مُعَذَّب)ن لەبەر ئەوێ (سین)آن (عالَم) ئەلەرزی ئەمڕۆ سبەی شەڕ ئەبێ بە(غاز)ی (مُخَنق) (دینا) ئەخنکێنن هەتادێ لە (هِدایة) و(رَحمة) و(إنصاف)و (مُرُوَة) و(أعمال)ی (صالحة) دوور ئەکەونەوە ﴿أَفَلَمْ يَرَوْا﴾ واکوم بووین، لە (عِلم)و (عِرفان) دوور کەوتینە؛ (أنّە) نابینن، ناتۆڕنە﴿مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُم مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ﴾ (تَفَکر)ی لێ ناکەن، بزانن چ (خَلْق)ێ (عَظیم)ە؛ (خالق)ی ئەو (خَلْق)ە ئەتوانێ (إعادة)آن کاتەوە؛ ئەو (قادر)ە هەموو دەم ئەتوانێ ئەوان (عَذاب)دا﴿إِن نَّشَأْ نَخْسِفْ بِهِمُ الْأَرْضَ﴾ بەس (مُتَوَقف)ە لەسەر (مَشیّة)بە عاردیاندا بباتە خوار؛ نقوم ببن﴿أَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِّنَ السَّمَاءِ﴾ وەك (أحجار)ی (سَماوی)﴿ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ﴾ لەوی (مَذکور) ﴿لَآيَةً﴾ زۆر ڕەوشەن و ئاشکرا ﴿لِّكُلِّ عَبْدٍ مُّنِيبٍ﴾ بێ (تَکَبر)و (أنانیة) ﴿مُّنِيبٍ﴾ (قاموس) ئەڵێ: (المُنیبُ) (المطرالجُودُ الحسن الرّبیع) (أنّە) (إنسان)ی پاك و خاوێن و جوان؛ ئەوی دڵی پاك بێ؛ (طبعاً) تەماشای (کائنات) ئەکا بەچاوی (إعتبار)و (تَفَکُّر) ئەی تۆڕینێ؛ ئەوی پیسی دڵ(فارغ)، (تابع)ی (شَهْوات) ناگەڕێتەوە بە (تأمل) تەماشای شت بکا﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُودَ مِنَّا فَضْلًا﴾ زێدە لە (نُبُوّة)و (رسالە)؛

(مُلك)و (سلطَنة) خوا حەزكا (إنسان) بەعەردا دەباتە خوار؛ بلّندی ئەكا؛ (جبال)ی (تَسخر)ئەبیّ آسنی بۆنەرم ئەبیّ كەسیّ ئەو (قودرة) و(قوە)ەی دابە (حضرة داود) ئەو كەسە ئەوانیّ (مُعاند) بەرد باران كا وەبەعەردا ڕوی چوێنیّ ﴿يَا جِبَالُ أَوِّبِي مَعَهُ﴾ (تَسبح)ی خوابكە لەگەڵ ئەو چیای بۆ (مُسَخَر) كرد، (تَقديّس)و (تَنزيه) (كبريائی) لەگەڵ بكات ﴿وَالطَّيْرَ﴾بۆمان (مُسَخَر) كرد؛ وەكی: كۆتری (مُخابرة) (آلان)یش هەن (إستخدام)یان ئەكەن لە (وَقت)ی (مُحاربة)؛ لە هەموو (واسطة)یە (مُخابرة) (مَكتوم)ترن هەرشتیّ (إنسان)بیّ (تَعُلّم) بیزانی بیكا (جَنابی حق) (نِسْبَة)ی بۆ خۆی ئەدا؛ (سبحان الله) (طَيْر) (حَيوانات) (قَبول)ی (تعليم)و (تَربية) ئەكەن؛ ئەوانە نا ﴿وَأَلَنَّا لَهُ الْحَدِيدَ﴾ ئەوانی ئێمە وایان پیّ خۆشە؛ وەكی لە (سَدی) (نَقل) ئەكەن بیّ ئاگرو بیّ (عَمَليّاتی) (حَدّادی) آسنی لەدەست نەرم دەبوو، وەكی شەمیّ، بەلاّم ئەگەر بیان فەرموویان، بە (طريق) ی (عِلم) ی (عملی) بۆی نەرم ئەبوو، وەكی ئیستا؛ بە (بعض) ی (أجزا) ئاسن ئەكەن بە هەویر بۆ فێربوون ئێمە چاترە بوو؛ (لكن) (جبل)ی (قليل) بۆ (كرامات) و(معجزات)، (صرف) ی كردن لە (طريق) ی (إكتشاف) بە (عِلم) ی (عملی) (نافع)؛ (مع أنّه) لە (معجزه) ش (مقصد)ی (إلهی) (عمل)ە ﴿أَنِ اعْمَلْ سَابِغَاتٍ﴾ زریّ ی تەواو ﴿وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ﴾ لە (نج) وتێك هەڵ كێشانی (خَلق) ە كانی، ڕێك ولێك پێك بن، مقدار یان (مناسب) یی ﴿وَاعْمَلُوا صَالِحًا﴾ بۆ (دين)و (دينا) (جهاد) ی (فی سبيل الله)؛ دیارە ئەوانی بۆی (تسخير) كران بۆ (نفع)ی (عامّه)یە؛ بۆیە بە (جمع)ی (خطاب)ی فەرمویّ ﴿إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ (أصليحه)ی (حَربية)(جِهة)ی (خَير)یش هەیە (جِهَة)ی (شَر)یش هەیە؛ ئەوی باش بیّ خواپەرست و لەخوا ترس بیّ، لە (خێر)ی (إسْتعمال) ئەكا؛ ئەویدی لە (شَرّ)ی (صَرف)ئەكا؛ كەسیّ (مثقال)ە (ذرة)یە (إيمان)ی بەخوای هەبیّ (غازی)ی (مُخنيق) ناهاوێتە شاریّ؛ بیّ دەسەلاّت وبیّ (مُدافَعة)، پڕ لە (أطفال)ی (مَعصوم) ئافرەتی (مَظلوم)؛

ئەوى ئەمڕۆ ئەى بينى، (أثرى) (ترَقياتى)(علِم)ى (بَشَر)ە كە بەدخواهانى (إنسانية) ئەوانەى بێ (دين) و(إيمان)؛ (صرف) لەشەڕى (صَرْف)ئەكەن (حقيقة) (تَرقّى) (أوّلاً) بە (تزكيه)ى (نَفْس)و (تَربية)ى جوان و(أخلاق)ى (فاضِلة) و(إنصاف)و (مُروه) و(مَرحمة)؛ ئەوجابە(عِلم)ى (إختراق) و(إكتِشاف)ە كەسێ (إيمان)ى هەبێ خوا بە (عَمَل)ى وى (بَصير)ە (سَعى) لەچاكە ئەكا؛ وە بۆ چاتر هەوراز ئەچێ؛ ئەوى ئاگاى لە خوانەمانەوى بيكا ئەى كا﴿وَلِسُلَيْمَانَ الرِّيحَ﴾ (بُخار)بۆ (تَحريك)ى (أصطول)ى (بَحَرى) (مُمكن)ە (شتێ) (هَوائى)بووبێ؛ لە (بَيْن)ە (ميناء)ى (سلَيْمَان)ى (كَشف)كرا، (بَقَيا)ياى پاپۆڕيان دۆزيەوە؛ وادەردەكەوێ (قُوَة)ى (بَحْرى)لە (زَمان)ى (سُلَيْمان)دا بووە؛ (قُوَة)ى بابى بۆ(بَرّ)و (جِبال)بوە﴿غُدُوُّهَا شَهْرٌ وَرَوَاحُهَا شَهْرٌ﴾ سبەينێ و ئێوارە بە(قَدَر)ێ مانگە ڕێ يە ئەگەر (حَركە)ى كردبا ئە ڕۆيى؛ ديارە زۆر (سَريع)بوە ئێستاش خەريكن لە(سَريع) بۆ (أسرع)؛ چ (سيّارة) چ (طيارة) چ پاپۆر؛ (مَقْصَد) ئەوە نيە، هەموو ڕۆژێ سبەينان مانگە ڕێ يە ئەڕۆى ئێواران مانگە ڕێ يە. (ذاتاً)(مُلك)ى (بَنى إيسرائيل)ئەوەندە (سِعَة)ى نەبوو؛ (حَتّى) بە (قَدَر) (دَوْلة)ێ (مُناسب)ى ئێستا(فَضل)لە(مُعظَم)كان؛ ئيتر بەقسەى (وَهْب)و (مَهب) (خُطوط)ى (دِماغ)ى خۆت (واسع) مەكە﴿وَأَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِ﴾كانى (نُحاس)ى تاواوە ئەوە (أمر)ى(طَبِعي)يە؛ (آلان)يش (بُركان) (إنفلاق)ئەكەن پاقرى لێ دەردەكولێ، وەكى لافاو ئەڕوا؛ ئەگەر ئارەزووى (مُعجيزة)ئەكەى (سَهْل)؛ گوێ لە(وَهب)و (أمثال)يان ڕاگرە ﴿وَمِنَ الْجِنِّ مَن يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ﴾ لەبەر دەستى خۆى و (نَظارة)ى ئيشيان ئەكرد ﴿بِإِذْنِ رَبِّهِ﴾(رَبّ)ى (سُلَيْمان) يا (رَبّ)ى (جِنّ) ﴿وَمَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ﴾ ئەوەى (مَيل) كا﴿عَنْ أَمْرِنَا﴾ بەسستى؛ يا بە(مُخالفة) ﴿ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ﴾ لە(قيامة) و(دُنيا)﴿يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاء مِن مَّحَارِيبَ﴾ قەلا و(مَواقع)ى (حَرْبية)﴿ وَتَمَاثِيلَ﴾ (خريطە)ى شاران (صورة)ى (شَر)آن؛ وەكى (فراعِنة)ى (مِصر)؛ ئێستا لە (تَماثيل)ە لە (آثار)ى

(قَدیمه) زۆر دەرئەکەویٚ ﴿وَجِفَانٍ كَالْجَوَابِ﴾وەکی (حَوض)آن بۆ (عَسْکَر)ی بۆ میوان؛ وه (دَعْوَة)ی (عمومی) (آلان)نیش لەناو عەرەبان له سینی گەورە گەوەر له (طَعام) ئێنن؛ وەکی گردەلۆکەی پلاو گرئەبێتەوە؛ (حَیْوان)ەکی بەتەواوی لەسەرە؛ تێرە خۆری سەد کەسی زێتر(لُغة)ی (عَرَبی) (حقَاً) زۆر (واسع)ه؛ (حَتّی) له قاپ وقاجاغ به گەورە گچکەیی ناویان ئەگۆرِیٚ؛ له هەمووی گەورتر پیٚ ی ئەلێن: (جفنة) لەوی بەرەژێر، که (طعام)ی دەکەس بگری (قصعة)، لەوی بەرەو ژێرکه (طعام)ی پێنج کەس بگری (صَفْحَة) لەوی بەرەژێر کە(طعام)ی دووسیٚ کەس بگری پیٚی ئەلێن: (مِكلّة) (نِهاية) (صحیفة)؛ جەندخۆشە (لِسان)ی (واسع)؛ (لكن) زوباندرێژی بە(خُرافات)و (تَوَسّع)ی بیٚ (مَعْنی) خۆی نیە ئەلێن: یەك (جفنة)؛ هەزار کەسی له (دور) دەبوو ئەمە قسەیە؟! (نَقل)ئەکەن له (إبن عَباس) (حَضرة سُلَیْمان) (بَعض)ه (هَیکل)ی (نُحاس) دروست کرد؛ (دُعا)ی کرد؛ خوا (روح)ی بەبەرهێنان؛ (طَبعی) دارِێژراوی له (نُحاس) به (قُوة)ترە، بۆ (خِدْمَة)؛ وەئەلێ: ئەسفەندیار له (بَقبَایا)ی ئەو (تَماثیل)ەبووه (لاشك) ئەوەپاش (حِكاية)ی (رِۆستەم)و (ئەسفەندیار)ی ناو (عەرەب) هەلّبەسترایه؛ چونکی (ئەسفەندیار)(مَعْرُف)ه به رِۆبین ـ تەن؛ (تَوجیه)ی ئەکەن؛ بەلیٚ ئەوه (نُحاس) دروست کرایه به (دُعا)ی (سُلَیْمانی) بوویتە (روح) لەبەر (إبن عَباس) (ذات)یٚ گەورەبووه؛ پیاوی گەورە درۆی زۆر بەزاری هەلّ دەبەستریٚ؛ (حَتّی) (فی یَومنا هذا) وایه (تَماثل)و (هَیاکل) له (شَریعة)ی (إسلامیة) (حَرام)ه؛ چونکی (أوّلاً) بوت پەرستی لەو (صُنعَة)ه پەیابوو؛ (مُیْل)ی بوت پەرستی (حالاً)ی له دلّان جاگیرە؛ (وَبالفعل) (عِبادة) ئەکرێن؛ لەناو (مَسیحی)یان وه (سائر)ی بوت پەرستان؛ نێزیکه نێزیکه لەناو ئێمەش (عِبادة)ی (أصنام) (عَوْد) بکاتەوە؛ هەر (وَقت)یٚ ئەو (مَیْل)ه نەما؛ یا (حَلال)بیٚ؛ یا هەم دروست کردنی؛ هەم دانانی له (مَوقع)یٚ (أمّا) بۆ هەموو کەس (هَیْكَل) دروست نەکریٚ؛ بۆ ئەوانی هونەروەری (خَادم)ی

(مِلة)و و(دَوْلَة) و(وَطَن)؛ (رافع)ی (لِوا)ی(مَجد)ی(أُمَة)، بکریٚ؛ نەك یەکێ خۆی بکوژێ (هَیْکَل)ی بۆ بکەن؛ یادوو سێ (قَصیدة) بلێ؛ سێ چار قسەی ناو دڕا (دائر) بە(دین) بکات؛ بیکەن بە (فَیْلَسوف)و (هَیْکَل)ی بۆ بکەن؛ (حقیقة) ئەوە (غایة)ی (هَیْکَل) نایەلێ، بە (فَساد)ی ئەبا، بەجارێ ئەبێتە (حَرام)ی (شَرعی) (حَرام)ی (سیاسی) لە (أحوال)ی (بَشَر) وائەزانم، (مَیْل)ی (صَنَم) پەرستی (حُکم) فەرمایە؛ لە (عالَم)ی (إسلامیة) بە (خَیال)ی (صوٚفی) یانەو (مُرابقة)ی (حضرة شێخ)(إعادة)ی ئەکاتەوە، یا کریتی چەندێ پێش (ذات)ی (فۆتۆغراف) خۆی ناریوو بۆ لای (کویت)ی تا ئەوانەی (مَحروم)ن لە دیداری بە (زیارەت)ی (صورة)ی (مُشَرّف)بن؛ گەلێ کەس (عِبادة)یان ئەکرد؛ خوای (مُجَّرد) بپەرستن، بە (إیمان)ی (مُجَّرد) زۆر (مُشکِل)ە(خصوص)کە (خَیال)و (وَهُم) لە (غَلَبة)داین، وە(عَقْل) بێ هێزبێ؛ بۆیە (أکثر) خەریکی (إزاله)ی (عَقل)ن ﴿وَقُدُورٍ رَّاسِيَاتٍ﴾ مەنجەلێ شیو تیا لێ نانی (عَسْکَر)و مێوانان ئی (ثابت)و بەردەوام لەسەر کوچك آوران .

(تَقْدیم)ی (مَحاریب) لەسەر (تَماثیل) دیارە؛ چونکە (صورة) لەناو (قَصر)آن دائەندرێ؛ (وکذا جِفان) لەسە (قُدور)؛ ئەوی(طعام) تێ ئەکرێ ئەچێتە ناو(قَصر)آن، (أمّا) ئەوەی تیای لێ ئەندرێ ناچی ﴿اعْمَلُوا آلَ دَاوُودَ شُكْرًا﴾ (سُلَیْمان) لە خوای خواست (مُوفق)ی کا لەسەر (شُکران)ە؛ خوا (دُعا)ی (قَبول) فەرموو؛ (شُکر)؛ (شُکر)ی (عَمَلي)یە تەنها زوبان چ نیە (شُکری) ڕاستی (إقتدا)بە(مُنعِم)ە ئەو لە(حَق)تۆ (إنعام) ئەکاتۆش لە(حَق) (مُستَحق)آن (إنعام)بکە بۆیە ئەفەمووێ: ﴿وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ﴾ (أمّا) (کتکی) (أبا هریره) نمەکی ناکا من(بعض)ە (أولیا) و(ملا)ی دەولەمەندی (قَدیم)م زۆر خۆش ئەوێن؛ بەهەموو (نَوع) (خدمەت)یان کردیە (ملا)ی (فقیر) (شُکران)ەی خوای بە (عَمَل) چۆن بکا؟ چاوی لە دەست ئەم وئەوە؛ ناوێرێ لە (مُخالفة)ی (مِیول)یان قسەیە بدۆڕێنێ؛ (وَلی) (زاویه) نوشین گۆیا دەستی لە

(دنیا) هەڵ گرتیه؛ چ (خِدمة)ەکی پێ ئەکرێ؟! (غَیر)ی درۆ و (إغرا)؛ دیارە (دین)و (دونیا) به (قوَة) (مُحافظ)ی ئەکرێت﴿وَلَوْلاَ رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ﴾ (دقة)کە ئەگەر (ملا) به (دەوڵەت) وپشت و (قوة)یان (دین) وا بەهێز نەدەبوو ﴿فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ﴾ (سُلَيْمان)﴿ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ﴾ئی (أهل)و (عیال)و (خدمة) وکارو (قوم)ی (أجِنّ)آن ﴿عَلَى مَوْتِهِ﴾(مَعَ أنّه) (بَین)ێ بوو (وَفَاة)ی کردبوو ﴿إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ﴾ مۆرانه ﴿تَأْكُلُ مِنسَأَتَهُ﴾ دار (عصا)ی ئەخوارد؛ وا (ظاهر)ە ئەبێ (حضرة سُلَيْمان) لەسەر کورسی دانیشتبێ لە(خلوة)؛ (عصا)ی بەدەستەوە بووبێ؛ به (سَكْتة)ی (قَلْبی) یا (دَماغ) (وَفات) کردبێ (وَضعیة)ی تێك نەچوبێ؛ پاش چەندێ تەماشایان کردیه؛ مۆرانه -دیار دیار نەبووه- به (عَصا)ی هەڵ ئەگەڕێن دەورەیان داوه، ئەی خۆن؛ کەچوون دەستاندا دار (عَصا)کە (حَضرة سُلَيْمان) ڕا قەنا، بەلادا چوو؛ ئەوجا زانیان مردوه ﴿فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ﴾ (مَعلوم)یان بوو، (خَلَت) له خۆیانه﴿أَن لَّوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا﴾ (وَلَوْ) (سعات)ێ ﴿فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ﴾ ئەڕۆیشتن (نجات)مان ئەبوو، (حال)آش وائەزانن، جنۆکە -خصوص شیطان- (علام الغیوب)ن (حاضر) و(ناضر)و ئاگاداری (سِرّ)و (عَلَنی) (عِبادن) ئێمه وامان (تفسیر)کرد؛ بابێنه سەر (روات)؛ (إلهی سَیّدی) ئەو (نَوْع) قسانه کوو هەڵبەسترابن؟ کوو چوونه نا (دَماغ)آن؟ کوو (داخل)ی (تَفسیر)ی (قرآن)کران؟ (إبن عَباس) (ذات)ێ گەورە بووه بێ شك، درۆی زۆر به زاریەوه (نَقل)له (إبن عَباس)ی (حضرة سُلَيْمان) لەهەرجێ یه؛ ناو(محراب)، که نوێژی ئەکرد (شَجَرة)یەکی ئەدیت لێ شین بووه ، لێ ی ئەپرسی: ناوت؟ ئەیوت: ناوم ئەویه؛ بۆچی شین بوویی؟ ئەگەر ئی چاندرابا، (أمر)ی ئەکرد، ئەیان چاند؛ ئەگەر ئی دەرمان با ئەیان نوسی، (وَقت)ێ نوێژی ئەکرد؛ دیتی داری شین بووه؛ وتی: ناوت چیه؟ ووتی: (خَرنووب) ــ بەکوردی خرنوك ــ بۆچی شین بووی لێره؟ ووتی: بۆ (خَرابی) ئەو (بَیْت)ە ئەبێبه زوبانی وانیش ناوی (هکذائی) بوویی؟ (سُلَيْمَان) فەرمووی: (یارَبٌ) مردنم

لەسەر (جن) بزرکە؛ تا (إنسان) بزانن، (علم) (غَیب)یان نیە دار(عَصا)یەکێ لێ دروست کرد، خۆی هاویشتە سەر؛ ساڵێ بە مردی واما؛ (أجنّ)ە نەیان دەزانی مردیە؛ مۆرانە خواردیان، (سُلَیْمان)بەربۆ وە؛ (مَعْلُوم)بوو (أجنّ)ە (غَیْب)نازانن ئەم (رِوایە) پینە دۆزی تیا نیە؛ (أمّا) لە (رِوایة)ێ تر لە(إبن عَباس) و(إبن مَسعود) و(جَمع)ێ لە (صَحاب)آن، سێ پینە دۆزی تیایە؛ دیارە(رِجال)ی ئەو (سَنَد) (ماهر)تر بووین، بۆچەسپاندنی (رِویات).

یەکەم: (سُلَیْمان) وادەبوو ساڵێ دوو ساڵ، مانگێ دوو مانگ، کەمتر ئەچوو(خُلوَة).

دووەم: (طعام)ی ئەو(مُدّ)ی لەگەڵ خۆی ئەبرد.

سێ یەم: (شَیْطان)ێ نەی ئەتوانی لە (مِحراب) تەماشای (سُلَیْمان)بکا؛ ئەوەی تەماشای کردبا، ئەسوتائەو (رِوایة) هەمووی لەبێ(مُحاکمە)ی (أُمة)ە.

ئەوەی (نِسبة)ی درا بۆ (إبن عَباس) بەلێ وایە؛ (خصوص)(خَوارِق) و(مُعجزة)ی تیابێ (سُلَیْمان) (صاحب)ی (نُبُوة) و(مُلك) چۆن ساڵێ لە (خُلوَة) دادەبێ؟ لەو(مُدّة) (مادّة)یە نابێ (أرکان)ی (حوکمە)(مُراجعة)ی پێ؟ منداڵەکی ناگریە، بابی بۆ (خِدمَة) بابی؟ هیچ کاری (مُهِم)(تَعَلّق) بە(شخص)ی (حضرة سُلَیْمان)ی ناکا؟ (طَعام)ی ساڵەکی لە(خُلوة)خانە کوو ئەمێنێ؟ ئەگەر بلێن: قاوت وماوتی لەگەڵ خۆی بردیە بڕوا مەکە (حضرة سُلَیْمان) وەکی کەچە (صۆفی)و (راهب)آن، بەدانە زەیتوون وئاردی جۆ ساڵێ (إدارة)ی کردبێ، ئەبێ (دائم) (طعام)ی خۆشی (عافیة)کردبێ ئەدی جارێ بۆ (دَفع)ی (حاجة) لە (خَلوَة)خانەی (بَیْت المَقدس) نەدەهاتە دەر ئەگەر دەست نوێژی نەبووبێ تارەت کردنیشی نەبووە؟ وەکی (مَسیحی)یان؟ (حاشا)، جار جار (إیجاب)ئەکا گۆزە ئاوەکی بۆ ببەن ئەبا بلێن: لە (مُدة) نەی دەخواردو نەی دەخواردەوە، (دَفع)ی (حاجة)ی دەنەبوو، لە (رِوایة)ێ تر چاتر دەی لێ: ئەڵبەستە ئەلێ: جنۆکەکان، (قُبة)یە بێ (مَنفذ)یان لە شوشە لەسەر دروست کرد؛ ئەوجا تیای

(وفاة)ی (خلاصة)ئەو(نُقال)آن ـ (رَجماً بالغیب)ـ هەرکەسە(حِکایة)یّ ئەکا، (لله الحمد) هیچی (نسبة)ی بۆ (رَسو الله)ی خۆمان نەدراوە، وەئەڵێن: (مُدة)ی (مَحدود) بەچی زاناندوە؟ مۆرانەکیان (مُسَلَط)کرد، لەسەر(عَصا)، کەشەو و ڕۆژێ (مِقدار)ەکی کۆڵێ، بەو(نِسبة) (حِساب)یان کرد؛ زاناندیان، ساڵێ بوە (وَفاة)ی کردیە؛ ئەمەش خۆی نیە. دانەیەچۆن(مُسَلَط)ئەکرێ یەك مۆرانە، ساڵێ بەشەو و ڕۆژ (عَمَل)ی وەکی یەك کو ئەبێ؟ تەنها یەك مۆرانە کون لە (عَصا)ی بکا بۆ ئەشکێ دیارە (عَمَلیات)یان بە (إجتماعی)یە (حُکومة)یان هەیە؛ (تَدْبیر)یان وەکی مێروو وەکی (نَحل)ە بەڵکوو(أدَقّ)ە؛ (مُحقق) (عَدَد)ی زۆر (دَوْر)ی (عَصا)یان دایە؛ (مُمْکن)ە بەدەستی (حَضرَة)یش دا هەڵگەرابن (خُلاصە) (قطع النظر) لە هەموو (عَوارض)ی (طبیعی) بۆ (شَرَف)ی (نُبُوة) ئەبایە، نەختەکی ڕێك خەن؛ تا پیاوی (عاقل)یش بیسەلمێنێ لە (نَقد)دەرچی، دارو گیا لەناو (مِحراب)چ ئیشی هەیە شین ئەبیّ؟ وەکی (إشارە)مان کرد؟ (غَیْب)نەزانینی (جِنّ) بە(سعات)یّ (مَعْلوم)ئەبێ، بابەڕۆژێ بێ با بەحەفتەیە، زێتر (لزوم)ی نیە (سُبحان الله) لە (عِبَر)ی (دُنیا) (وَقت)یّ (هَمْس الخِطاب)ی مێرووی ئەبیست(وَقت)یّ (عَصا)ی (مُلك)داری و جهانبانی مۆرانە ئەی خوارد! وەهەر (نَوع)ە(حَیوان) لە ئەو پەڕی (أمر) و(إدارة)یی (مَلَکی) ئەژیەن؛ (حَیاة)یان (حَیاة)ی (دُوَل)ی (إجتَماعی)یە (سُلَیْمان) لەسەر ئەو هەموو (حَشْمَة)ە وەکی کەسێ بێ کەس بێ مرد؛ کەس ئاگایی لێ نەبوو! ﴿لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ﴾ (مُناسبة)ی (قِصة)یی (سَبَأ) لەگەڵ (قِصة)ی (سُلَیْمان)ی (مُناسبة)یە (مَعْلوم)ە (سَبَأ) (أساساً)ناوی (شَخْص)یّ بووە (عِنوان)ی (عَشیرة) وە(هَم) ناوی شارێکە لە (یَمَن)﴿ فِي مَسْكَنِهِمْ آيَةٌ﴾(یَعنی) لە (سَبَأ) بۆ (أهل)ی (آیة)ی هەبوو؛ (عَظیم)خانوی خۆش بەئاوو دار سەبزە، (أطراف)ی باغ وباغات ﴿جَنَّتَانِ﴾ دوو (مَقطعة)باغ؛ (أمّا) باغی (إرم)؛ لەم لاو لەولا﴿عَن يَمِينٍ وَشِمَالٍ﴾ئی شار؛ بە(وَضع) و(هَنْدسة)یە (غریب)؛ وەکی (غابات)نا (کَیْفَما

إتِّفَق)، (آیة)(مُرکَب) له (خَلْق)ی (إله) و(صُنع)ی (بَشَر)؛ نەدیتراوە باغی (طَبِعی) (مُنتَظم)بێ؛ بۆیه پیشه، چۆم چۆمەلانی پێ ئەڵێن: (إنسان) نازانی (وَضعیة)ی شارەکه کوو بوه؟ (یَمین)و (شِمال)ی بەچی (إعتبار)ە؟ شاری ئێمه (یَعْنی) (کۆیه) شارێ بە باغ و داغه، وەکی (حاجی قادر)ئەڵێ:

نمونەی (جَنَّة)ی شێوەی ڕەزانی

لەبەهار(شام)ە (أیام)ی خەزانی

باغاتی له (جِهَة)(غَرب)ی (شِمالی) (إمتداد) ئەکا؛ بۆ(شَرق)ی؛ (مَیل)ەکی ئەکا بۆ (جنوب)؛ ڕوباری بەناو دادێ؛ لەپشت شاری بەلای (باوەجی)تا (حەمامۆك) باغ و(قطعة)ی (أراضی)بۆ شینایی زۆرە؛ (مَوقع)ێ زۆر خۆشه؛ (لکن) دەستی (صُنعی) (بَشَری) بەگوێرەی (حضارة) (حاضره) پێ نەکەوتوە؛ لەسایەی (أحمد دَبُونی) قائم مقام(سمایل آغا)ی (رَئِس)ی (بَلَدیة) دەرووونی شار سەراپا(مُلَوَث)ە ڕێگای لەڕێی چیای (چنارۆك)ی ناخۆشترە؛ تا (دُنیا) له (مَدَنیة) (تَرَقّی) ئەکا ئێرە لەبەر بێ پیاوی (تَدَنّی) ئەکا، ئەو جێی (حُکومة) دەستی ئەداتێ خۆزی دەستی نەداتێ ئەوندەی هەیە لەوەندیش ئەبین! ﴿كُلُوا مِن رِّزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ﴾ بە (لِسان)ی (قال) یا (حالْ)؛ وایان (أمْر)ئەکەنێ ﴿بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ﴾ (هَوا)خۆش ئاو سووك و (صاف)و بە(لَذَة)؛ بێ پێشکه و ئەسپێ و کێچ و مێش و (هَوام)و (حَشَرات) ﴿وَرَبٌّ غَفُورٌ﴾ (تأریخ)ی (فَتْح)ی (إسلام بۆل)﴿ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ﴾یە، نەهەردوو بە(ت)ێ (حِساب)کرێن، نەبە (ه)ێ؛ (ذاتاً) (ة)ای (مُدَوَّر) ئەگەر (وَقفه)ی لەسەر نەکرێ؛ (بەتا)ی (مُطَوَل) (حِساب)ئەکرێ؛ (وَإلا) بە (ه)ێ. (واقعاً)وەکی ئەڵێن:" (آستانه) (موقع)ێ (ممتان)ە" (لکن)(مع الأسف)(الآن)ڕەونەقی جارانی نەماوە؛ (مرکز)ی (حکومەت)بۆ (أنقره)(نقل)کراوه؛ (مۆرِخ)و (حکایەت) خوان؛ (دائم)بە (معیشەت)ی (سبأ) ، (خرافات)و (روایات)ئەکەن (أمّا)ئەو (تفسیر)انەی من له (خدمەت)یان دام؛ ئەو (خرافات)انەی من لە(خدمەت)یان دام؛ ئەو (خرافات)آنەیان تیانیه﴿فَأَعْرَضُوا﴾

له (شُکر)ی خوا (مغرور)بوون؛ (إشتغال)یان به (لَهو)(لعب)کرد؛ ئاگاداری (أسباب)ی (عُمران)یان کرد؛ له (قرآن)(إشعار) نیه، که خوا (رسول)ی (ناردوونه سەر؛ جارێ باسی سێزدان هەرنیه ﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ﴾(عَرِم)وەك له (قاموس) ئەڵێ:" (بەباران ومشك و (سدّ)و (وادی)ئەڵێن." (مُفسِّر)ه به (إعتبار)ێ (معنا)یەکی فەرمووه. بارانی به (شدّەت) باریوه؛ ئاو هەستایه، له (وادی)دا، هاته (سّده)کە، لەبەر کون کون بوونی به مشکان، بێ (قوەّت)بوه، (تحّمل)ی نەکردیه، شکایه؛ وەلافاو بەسەر وولاتی داهاتیه، وێرانی کردیه(والسلام)نا (شکر)ی نەبێ، لەبەر (محروم)ی له (ترقیات)ی (صنعْ)ی خوا، چەند ساڵە، مشکی لەسەر ئێمه (مُسلّط)کردیه، چەند دێی (محو)کردەوه، ئەمساڵ ئێمه نانمان له (فلاحەت)ی خۆمان چەنگ نەکەوت؛ بۆ ساڵی (جدید) نازانم چۆن ئەبێ؟ (حکومەت)یش زۆر (صرف)ئەکا، له (موظفین)له (کفاح)ی ئەو (نوع)ه (آفات)ه؛ (لکن)بێ هوودە ئەڕوا؛ (خسارە) دوو(خسارە)؛ باغاتشمان بەژەنگو هەژەر. بێ (ثمرة) ئەڕوا؛ چ (فائدە)کی لێ چەنگ ناکەوێ؛ نازانم(سبب)ی ئەو (غضب)ه (زیاد)له (عالَم)چیه؟ ﴿وَبَدَّلْنَاهُم بِجَنَّتَيْهِمْ﴾دوو (جنّە)ەکەیان چوو ئەو دوو(جنّة)ی بۆ (تبدیل) کردن؛ به﴿جَنَّتَيْنِ﴾دوو باغ ﴿ذَوَاتَى أُكُلٍ﴾ (ثمر)﴿خَمْطٍ﴾ ترش؛ وەك قازمان ئێمه؛ (تعین)ی له (مُفسیر)ان دەست ناکەوێ ﴿وَأَثْلٍ﴾ ئەڵێن: (نوع)ێکه له (طرف)ه (أمّا) نازانم (طرفا) چیه؟ ئەویش (ثمر)ەی هەیه، نیه؟ (خِلاف)یه ﴿وَشَيْءٍ مِّن سِدْرٍ قَلِيلٍ﴾ داری (نَبَك) له (بغدا)م دیتیه؛ (دار)ێ زۆر جوانه بەری زۆره؛ تۆزێ بێ تامه؛ گێوژی کوردان گەلێ خۆشتره؛ (سدر)یانِ لا(معظم)ه چەند (حدیث)آن (نقل)ئەکا (صاحب) (روح المعانی)ئەگەرچی (سِر) (معنی) ئەو (إمتیازه) نازانێ؛ (قدر)ی (أشجار)ی لای (صانع) به (قدر)ی (أثمار)ی ئەبێ؛ تامیوەی چاترو به(منفَع)تر بێ، دیاره لای (صانِع)ی به(حرمەت)تره ﴿ذَٰلِكَ جَزَيْنَاهُم بِمَا كَفَرُوا وَهَلْ نُجَازِي إِلَّا الْكَفُورَ﴾ (کُفران)ی (نعمه)یا (کفر)ی

(مقابل)ی (إیمان)؛ (إلهی)ئێمە (مؤمن)بن و (شُکران)ەی (نعمە)ت ئەکەین، بە (حرمەت)ی خۆت، ئەو (آفات)ا نەمان لەسەر هەلگری؛ بێ هاوی سەر ئەوانی بە هەردوو (معنا) (کافر)ن؛ نەبڕوای یان پێت هەیە، نە(نعمەت)لە تۆ ئەزانن. بە (علم)و (عمل)ی خۆیان (سعی)نەکەن؛ بۆ (مدافعە)ی و (مکافحە)ی(آفات)ی (مزرعە)و باغات وە(خدمت)ی (فنّی) (أرزاق)یان سەبزەیان، میوەیان؛ (کَمّاً و کَیفاً) لە (تَرَقی)یە؛ سێوی (أمریکا)ی دێتە (کۆیە) (إنسان) (حیران) ئەبێ؛ میوەجاتی ئێمە لەبەر (حشرات) نابیتێ؛ بێ ڕەونەق، گڕوو گڕنی گڕنی، لا خوار بەد ڕەنگ (کَمّاً و کَیفاً) لە (تدنی)؛ بۆ چی؟ (مع ألأسف) ئیمە نە (إصلاحی) (دین) (سعی) ئەکەین نەلە (إصلاحی) (دنیا) ﴿وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ﴾ (أهلی) (سبأ) ﴿وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا﴾ (ممکن)ە (قُرا)ی (شام)بێ؛ ئی (صنعا) بێ؛ ئی (مآرب)بێ ﴿قُرًى ظَاهِرَةً﴾ لەجێ بلّند (إنشا) کرابن؛ ئەوەش (علامە)تی (أمنە)ە؛ (وەقت)ێ وولاتی ئێمە لەبەر هاموشۆی لەشکری (عثمان)ی (عجم)دێهاتیان لە ناو شیوە دۆلان و پەنا گردان دروست ئەکرد پاش (أمن)لە جێ بەرز دروست ئەکران؛ یاخود لێك نزیك و وولات (معمور) بوە لێك دیار بوون؛ دێ لێك نزیك ئەبن وەکی پشدەر و دزەیی ﴿وَقَدَّرْنَا فِيهَا﴾لەو دێ یانەدا؛ دیارە(مقصد) مەیانە ﴿السَّيْرَ﴾ (أنَّهُ) (نسبە)ی دووری یان وەکی یەك بووە یان (منازل) تقدیر کرابوو ﴿سِيرُوا فِيهَا لَيَالِيَ وَأَيَّامًا﴾ شەوڕۆژ (علی الدوام)﴿آمِنِينَ﴾وەکی کوردی ئەلێ: بازێ بەکەیفی خۆت؛ تا دەڕۆی بڕۆ؛ بێ خەم و (خَیال) بێ ترس ولەرز (ممکن)ە لە(بَین)ی (حوکمە)ەکان (مُعاهَدة)یە (تِجاری) بووبێ؛ (تأمین)ا مەد وشودی (قَوافل)یان کردینە لە (تأریخ)(١٣٠٤)ی هیجری (تحسین پاشا) (والی) (موصل) هاتە کۆیە؛ بۆ (پشدەر) ئەچوو (أشراف)و(وجَها)ی خڕکردەنەوە لەسەرای ((حوکمە)؛ فەرمووی: لەجێ دانیشتین، (تَدبیر)ێ بکەین؛ (تَرقّی)(تِجارە) بەچی ئەبێ؟ بابم: فەرمووی: (تَرقّی)(تِجارە) بە (أمنیە)ی (طُرق)ئەبێ ئەو (وقت)ی (عالم) لە(مُحاصرە)

دابوو، لەبەر (أشقیا)ی (هەمەوەند)دووبارە (إعادە)ی (أمر)ی کردەوە؛ دووبارە بابم وای (جواب)داوە؛ وە (کذا) (دەفعە)ی سێ یەم؛ (والی) ووتی:" ئەوە (عائد)ی (حکومەت)ە" بابم فەرمووی:" بۆیە نابێ (واقعاً) وەکی بابم فەرمووی؛ وایە؛ (عالَم) (مجبورە)، بە (عرض)و (طلب)ی (أشیا) لەیەك؛ پەك لەسەر (أمنیّەت) ئەکەوێ ﴿فَقَالُوا رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ أَسْفَارِنَا﴾ ئەگەر (کافر) بووین؛ ئەبێ بە (لسان)ی (حال) (طلب)یان کردبێ؛ (ممکن)ە (مشرك)بووین، بۆ (أمور)ی (هامّە) لەبەر خوا پاڕانەوە. لە (بعض)ی (قرائەت) وا ئەگەنێ، ئەوانە (شکو)یان کردوە، لە (خدمەت) خوا؛ کە (بین)ی (أسفار)آنی دوورکردیە؛ (لکن) تا ئەم (عبارەت)ە لە (قرآن)(إشعار)بەو (تبعید)ە نیە ﴿وَظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ﴾ (طریق)ی (مواصلات)کە (سهل) بوو، نێزیك بوو؛ گەلێ کەس ئەبنە (صاحب)ی (تجارەت) دەوڵەمەند لە (بین)ی (قوم) بڵاو ئەبێتەوە؛ (ثروەت) تەنها لە دەستی دووسێ (شخص) نامێنێ؛ لە یادمە کەسێ لە کۆیە چووبا (بغدا) (عائلە) ی دۆستی بۆی ئەگریان (تجارەت)ئەو (وەقت)ە لەبەردەست چەند (ذوات)ێ بوو؛ پێ یان ئەگوتن: " (تُجار)" ئەوانیدی کۆتاڵیان لەوان وەرئەگرت بە (جُمعانە)" پارەیان ئەدانێ، بەوانەیان ئەگوت:" (بزّاز)؛ بازرگان" ئێستا ئەمڕۆ لە کۆیە، سواری (سیّارة) ئەبی، ئەچیتە (کرکوك) بە (قطار)ی (شەمەندەفەر) سبەی زوو لە بغدایە، گەلێ کەس سەربەخۆ ئەچێ؛ (أمتعە)ی ئێنێ؛ بە (حاضر) بەقەرد، لەگەڵ جوان ڕێك ئەکەوێ؛ کۆشك و شانوشین؛ (طبیعی) (بعض)ێ (ذوات) وایان (کیف) پێ نایە؛ (میل) یان لەسەر (أحوال)ی (سابق)ە (ممکن)(بعض)ێ لە (أهل)ی (سبأ)بە (قوەت) بووین، ولاتیان (مُشوّەش)کردیە، گەلێ دێ چۆڵ بوین؛ (منازل)ی (تجارەت) لێك دوورکەوتینە؛ بە (غیر)ی خۆیان ئیدی ناتوانن؛ ئامەدو شود بکەن بۆ (تجارەت)؛ ئەوەش بوویتە (باعث)ی پەرێشانی (أهالی)؛ (مجبوراً) (تفرقە)یان کردیە ﴿فَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ﴾ (حکایات)؛ لولکی زوبانان

﴿وَمَزَّقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ﴾ لێکی بڵاو کردینەوە؛ پەڕاگەندە بوون؛ (هجر)ەتیات کرد بۆ وولاتان ڕۆیشتن (مملکەتیان) چۆڵ کرد ئەو (تفرقە) پێش (سیل) بوو، یاپا شدان؟ وەچۆن (تفرقە)یان کرد؟ بەچەند (قبیلە)؟ هەریەکە چووینە کێندرێ؟ خەونی (عَمر)ی و (مُحاورە)ی لەگەڵ (طریقة الخیر)ی ژنی خۆی کە (کاهِنة) بووە؛ لە (تفاسیر)و (تواریخ)دا (مذکور)ە وە (ترجمە)ی (عبارات)ی (کاهِن)آن بە کوردی زۆر (مشکل) ﴿إِنَّ فِي ذَٰلِكَ﴾لەو (ماجری)یە ﴿لَآيَاتٍ﴾ گەوەرو زۆر ﴿لِّكُلِّ صَبَّارٍ﴾ خۆی بگرێ، بە نازو (نعمەت)ی (دنیا) نەگۆڕی ﴿شَكُورٍ﴾ (قولاً)و (فعلاً) ﴿وَلَقَدْ صَدَّقَ﴾بە (شدّ)ی (دال)ی ﴿عَلَيْهِمْ﴾ (أهل)ی (سبأ) ﴿إِبْلِيسُ ظَنَّهُ﴾ گومانی خۆی (تصدیق)کرد، وە (تطبیق)ی کرد، لەسەر ئەوان؛ چۆنی (ظن) برد، وا هاتە جێ؛ ((ظن)ی (ابلیس)ی (إغوا)ی (أکثر)ی (ناس)ە ﴿فَاتَّبَعُوهُ﴾(تابع)ی (ابلیس)بوون، گومڕاهی کردن ﴿إِلَّا فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ﴾ ئەوانی (مخلص)، (إیمان) (محکم)؛ هەرچەند سوێندی خوارد، (أمّا) دیارە لەسەر (ظنّ)ی خۆی بوە؛ (لکن) (مع الأسف)(ظنّ)ی هاتە جێ، (موافق) دەرچوو ﴿وَمَا كَانَ لَهُ﴾ (إبلیس)ی ﴿عَلَيْهِم﴾لەسەر (أهل)ی (سبأ) ﴿مِّن سُلْطَانٍ﴾ چ (قوەت)ی نەبوو، بەسەریانا، وەکی لە (نطق)ی (جهنّم)دا ئەڵێ ﴿وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُم مِّن سُلْطَانٍ إِلَّا أَن دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي﴾ ﴿إِلَّا لِنَعْلَمَ﴾ (بالفعل) ﴿مَن يُؤْمِنُ بِالْآخِرَةِ﴾ بە (إیمان)ێ (کامل)، (إمتیان) یان بکەین ﴿مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِي شَكٍّ﴾ وەکی (نفس)ی (شیطان)ی لە (حقیقە)دا (مؤمن) نەبوو، کە (إمتحان) کرابە (سجدە)ی (آدم)ی، (کُفر)ی (ظاهر) بوو؛ کەسێ خۆی بە ئازا تێ ئەگا، وەبە ئازای ئەزانن، (لکن) (طبعاً) ترسنۆکە، لە هەنگامە دەرئەکەوێ ترسنۆکی؛ ئەوی؛ فروت بێ فووەکی ئەوێ. (واقعاً) (إبلیس) هیچ نیە، ئەگەر ئەندەروونی (إنسان) (مواقفە)ی نەکا، ئەو هیچی پێ ناکرێ؛ وە (تأثیر)ی (إبلیس)ەی (إنس) لە (إبلیس)ی (جن) زیاترە (فتنە)و شەڕو شۆڕ، لە (بین)ی (مُسڵمان)آن (دائمی)یە (بعض)ێ ئەڵێن:" ئەوە (دسیسە)ی (إنگلیز)ە؛ "

(عرض)یان ئەکەم، (مُسلّمان) لەگەڵ یەك ئەوەندە (مُتعدّ)ی (عداوەت)ن (فتنە) بازی ناوخۆیان ئەوەندە زۆرە، گەورەکان ئەوەندە زوو ئاگر ئەستێنن؛ (حاجەت)بە (إنگلین) ناکا؛ (حاشا) (حاجەت) بە (إبلیس)یش نیە ﴿وَرَبُّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ﴾ (وکیل)ە (قائم)ە لەسەر (أحوال)و (شؤون)ی؛ ئاگاداری شتیە؛ چۆن ئەبێ، چۆن بەدەر ئەکەوێ؛ هەرشتە بە گوێرەی (مُقتضی)ی خۆی (إدارە)ی ئەکات؛ (جناب)ی (حق) (قبل الوقوع) (علم)ی بە (أشیاء) هەیە؛ (لکن)(أشیا)ی (زەمانی) (أحوال)یان ئەگۆڕێ! پێش بوون، ئەزانی ئەبێ؛ کە بوو ئەزانێ ئەوا هەیە، کە نەما، ئەزانێ نەما؛ وە(سابقاً)بوە ﴿قُلْ﴾ یا محمد (ﷺ)بە (مُشرك)آن بلّێ:" ﴿ادْعُوا﴾ ئەی (مشرکین)﴿الَّذِينَ زَعَمْتُم﴾ بە (أولیا)و (إلە)و (شریك)و (شفیع)؛ بە (إعتماد) لەسەر ئەوان خۆتان بەرەڵا کرد ﴿مِّن دُونِ اللَّهِ﴾هەرچی گومانی ئەبەنی، هاواریان کەنێ ﴿لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ﴾لە هیچ شت ﴿فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ﴾ (علّویات)و (سفلّیات) ﴿وَمَا لَهُمْ﴾بۆ (مزعوم)ە کانتان ﴿فِيهِمَا﴾ لەئاسمانان و عەردان ﴿مِن شِرْكٍ﴾ (شریك)ێ (مُعاند) ﴿وَمَا لَهُ﴾بۆ (جناب)ی (حق) ﴿مِنْهُم﴾لە (أولیا)تان، (إلە)تان ﴿مِّن ظَهِيرٍ﴾ پشتیوان بۆ خوا؛ (شریك)ی (مُعین)و (موافق) نە (مُخالف)نە (موافِق)نیە؛ (إحتیاجی) بە (مُعین)نیە وەکەس ناتوانێ پەنجەبازی لەگەڵ بکا؛ ئەوانە (رأساً) چیان بەدەست نیە؛ مایتەوە (شفاعەت) ﴿وَلَا تَنفَعُ الشَّفَاعَةُ عِندَهُ﴾ لای خوا (فائدە)یە نادا، (قبول) ناکرێ ﴿إِلَّا لِمَنْ أَذِنَ لَهُ﴾ (ذات)ێ (إیذن)ی دا بۆ کەسێ تر بکا ئەبێ وە (إلا) نابێ ئەوەی (إذن) ئەدرێ، وەکی (سید)ە هارەکان (خیاڵ) ئەکەن، بەسەر زدەیی (عرض)ی (کبریائی) ناکەن، بەڵکوو (وقت)ێ لە (طرف) (کبریائی) (توجیّە)ی (خطاب)یان بۆ ئەکرێ؛ (هیبة)و (عظمة)و جلالی (کبریائی) (إستیلا)یان ئەکا؛ دڵیان پڕ لەترس ئەبێ﴿حَتَّىٰ إِذَا فُزِّعَ عَن قُلُوبِهِمْ﴾دڵیان ترسی تیا نەما (جواب)ێ خۆشیان لە (طرف) خوداوەندی (رحمان)وەرگرت ﴿قَالُوا﴾ئەوانەی تکایان بۆ ئەکرێ؛ بە

تکا کارەکان ئەڵێن:" ﴿مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ﴾ چی فەرموو؟ ﴿قَالُوا الْحَقَّ﴾ (إیذن)ی دابە (شفاعەت) (علی وجه الحق) بۆ (مُستحقّ)آن؛ (زمخشری)بەو (منوال)ە (تفسیر)ی (آیة)ی کردیە؛ (أصلاً)(إنکار)ی (شفاعەت) ناکا (لِمَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا)من ئەڵێم:" تکای (رسول الله) بۆ (أهل)ی (کبائر)ە، (یعنی) ئەوانەی لێ یان بوەشێتەوە؛ (مثلاً) (صلاح الدینی أیوبیّ) (سلطان محمودی غزنوی)، (سلطان محمدی فاتح) (طبیعی) لەئۆغری (دین)و (فتوحات) تووشی (کبائر) بووین؛ نەکرابا نەدەبوو؛ ئەوانە (نائل)ی (شفاعەت)ی (رسول)ی (أعظم) ئەبن؛ وەکەسێ (إعتماد)بەتکا گوناه بکا، لە (شفاعەت) (محروم)ئەبێ؛ (وکذا) ئەوانەی (إعتماد) یان لەسەر (فدیە)یە لێ ی ناخۆن؛ (أمّا) ئەوانەی سەرسەری بێ (حیا) (بکلّ وجهٍ)بەد(سیَر) بەد ڕەوشت دزو حیز و کەبۆ (أُمَة) لە (کافر)آن ی(مُضیر)ترن؛ بۆیە پێغەمبەر تکایان بۆ بکا؟ بۆتکا (قَبول)بکرێ بۆ ئەوانە؟﴿ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ﴾ (شاهِده) کە (إذن)ی (شَفَاعَة) بۆ (إنسان)ی بلّند و گەورەبێ.

گەلێ قسەیان هەیە (حقیقەً) (إغرا)یە؛ (سواد)ی (أعظم) پێ ی لەرو دەرچوو؛ (جَنابی علی و کَبیر)دیارە، (تَوجیە)ی (خِطاب) بۆ هەر(وَجیە)ی بکا (دَهشة)و (خَشیة) ئەدا ئەوانەی ئەڵێن: ئێمە وامان گوت؛ خوا وای فەرمووە؛ (عادَةً) وەکوو دوو (شَخص) پێکەوە قسە بکەن؛ (مَخْدوع)ن یا(خادِع)ن ئەوانەی ئەڵێن: سبەی ئێمە لە(خدمة) خوا وا ئەڵێن؛ ئەخوازین وەچی، وەچی؟ دیارە (دَهشَة) و(جلال)و (هَیبة)ی خوایان لەدڵدا نیە. ئەڵێن:"(مقام)ی (أُنس)ە" (غلط)ە (أُنس) (مع الله)بێ (خوف)و (تعظیم)و (تبجیل)نابێ؛ خۆزی (مُسلّمان) وابان، کە ناوی خوایان ئێنا، بلەرزیبان (جنابی رسول)ی (أکرم) لە (أوّل)ی (رسالەت)ی، کە (وحی) بۆ دەهات، چی لێ دەهات؟ (کبریائی)(إلهی) کوو (إستیلا)ی ئەکرد! لە (آخر)ی (عومر)یش (عین)ی (حال)و... (دهشەت)ی بەسەردا دەهات؛ (وحی) (حق) وا (تأثیر) ئەکا؛ ئەوی (وحی) بەڕاستی بۆ بێ

وای لێ دێ؛ ئەویتر گەمەن؛ (أمّا) (مع الأسف) گەلێ کەس بە درۆیان هەڵئەخەڵەتێن وە خۆش باوەڕن؛ (ربط)ی (آیة) بەو (نوع)ە (عرض)کرادیارە؛ وە (مُختار)ی (ملا)یانی (تحقیق)ە؛ (بعض)ێ (روایات) هەن بێ (ربط)؛ (سیّد)ی (نقاد)(صاحب)ی (روح المعانی)بە (تفسیر)ی (آیة) (قبول)یان کا؛ (ڕەحمەت)لەوی وە(سائر)ی گەوهەر هۆ ئەوان بێ؛ (لازم)ە (أوّلاً)تەماشای (نظم)ی (آیات)کەن؛ ئەوجا بنۆڕنە (نقلیّات)ئەوی (موافِق)ی (نظم)بوو، باشە ئەویتر (قبول)مەکەن (والسلام) وەگەلێ (قرائات)ی (شاذة) (نقل) ئەفەرموون: (کیف)م پێان نایە؛ ئەز (جمله)(آخر)ی (نُقّعَ)لە جێی (فُزِّع) ﴿قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾باران دیارە لە (طرف)ی ئاسمان دێتە خوار؛ (أمّا) (أکثر)ی (موادّ)ی (غذائی)؛ دار و دانە لە (هوا)ی وەرئەگری؛ گەنم جۆ؛ (سائر)ی (حُبوبات)شتێ سپی باریك لەدەمی (محلّ) ی جانە، پەیا ئەبێ (جذب)ی (مواد)ی (غذائی) ئەکات ئەی هاوێتە (ڕەحم)ی ئەگەر ئەوەی لێ کرێتەوە، (زاد)ی نابێ؛ (یعنی)کێ هەیە، لە ئاسمانان لە عەردان، (رزق)ی ئێمە بدا؟ (مع قطع النّظر عن الکینونة في السموات والأرض) ﴿قُلِ اللَّهُ﴾ئەتوانن بڵێن:" (شرکاء)؛ بت و (أصنام)؟" وە(بعض)ی (رزق) هەیە، لە بڵندیە، وەکی داران و گیای بەرز؛ (بعض)ەکی لەسەر عەردەی یە، وەکی شفتی و گندۆرە و ئاروو و ترۆزی؛ (بعض)ەکی لەناو عەردە؛ وەکی پەتاتە و توورو سەلکە سلق و شێلم و گێزەرو دونبەلان و پیفۆك و گێزبەلە؛ (مُراد) لەو (تفصیل)ە ئەوە نیە، کە (مُراد)لە (آیة) (رزق)ی ئاسمانان و (رزق)ی عەردیە؛ (بیان) (معلومات)ێکە ﴿وَإِنَّا أَوْ إِيَّاكُمْ لَعَلَى هُدًى أَوْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾ (ممکن)نیە، هەردوو لامان لەسەر (حق) بین؛ (حتّی) بە (إختلاف)ی (إعتبار) (شرك)ی ئێوە (أصلاً) (وَجه)ی نیە؛ (تضرع)و زاریتان، لەبەر (أصنام)و (هیاکل) بێ (معنا)یە؛ خۆ (معلوم)ە، ئەوەی (أصلاً) (وَجه)ی نیە؛ (تَضرّع)و زوریات لەبەر(أصنام)و (هَیاکیل)بێ (مَعنا)یە؛ خۆ (مَعلوم)ە؛ ئەوەی (أدنی) (إنصاف)ی هەبێ، ئەزانێ؛ ئەوەی

(عبادە)ی خوای (عَظیم الشأن) –خالِق رازِق– بكا لەسەر(هِدایة)ە؛ ئاوی گاو (تَماثیل) پەرستی، لە (ضلال)ی (مُبین)دایە، ئاشكرایە (إنسان) ئەگەر خۆی بناسی زۆر گەورەیە؛ (غَیر)ی خوا كەس لە(فَوْق)ی وی نیە، كەبیپەرستی﴿قُل لَّا تُسْأَلُونَ عَمَّا أَجْرَمْنَا﴾ كەلە (نَظر) ئێوە (عِبادە)ی خوا (جُرم)ە؛ ئێستاش وایە، كەسێ خوای بە(واحد) بزانی، (واحد)ێ بەڕاستی، (شرْك)ی نەبێ، بە (مُجرم) بەڵكوو بە(كافر)ی ئەزانن﴿وَلَا نُسْأَلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ﴾ بۆچی دوژمنایەتیتان ئەكەن؟ لەسەر (عِبادة)ی خوا (خالصاً)بێ (إتخاذ)ی (شَرِيك) (غایتی) كەسێ (إنسان)و (مُصلِح)بێ، ناتوانێ (بَشَر) لەو (ذلّة)دا ببینی؛ كەسێ (ركوع)بۆ كەرئەبا، تو خوا ئەگەر (وِجدان)ت ببی؛ ئەتوانی بینۆڕیە، (تَحمّل)ی بكەی؟ ئەگەر دەسەڵاتت هەبێ (مَحو)ی ئەكەیتەوە؛ (أوّلاً) (مَقصَد)ی خواو (رُسول)، (حفظ)ی (بَشَرية)ە ﴿قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا﴾ گرمان ئەكاتەوە لە ڕۆژی (جَزاء)﴿ ثُمَّ﴾ (بَعْدَالكتاب والحساب)﴿ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ﴾ (فَصل)و (قَضا) ئەكا ﴿وَهُوَ الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ﴾ (مُشكلات)ان (حل) ئەكا(كاشف) (أسرار)ە ﴿قُلْ﴾ ئەمرۆ ﴿أَرُونِيَ الَّذِينَ أَلْحَقْتُم بِهِ شُرَكَاءَ﴾ نیشانم دەن، بزانم؛ چن؟ چ (نِسبة)یان لەگەڵ (أُلوهیە)هەیە؟ لە(خَواصّ) و(لَوازِم)ی (ربوبیە)چیان تیایە؟ ﴿كَلَّا﴾ (مَنع)بن لەو (زَعْم)ە؛ (شَرِيك)ی چی؟﴿ بَلْ هُوَ اللَّهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ (عزیز)ی (حَكیم)ی (غَني)یە لە (شَريك) وە بەهەوەس(شَريك)بۆ خۆی پەیا ناكا؛ (لكن مَع الأسف) لە(عالم)ی (إسلامی)یشدا، (شُركاء) (إلحاق)ئەكەن، وە چۆن (رازقی)یش ئەدەن بە(غَیْر)ی خوا؛ ئەی (مُسلّمان)چۆن توانی، بڵێ ی :" (تَقسیم)ی (أرزاق)ی (مَرزوقین) (غَیر)ی خوائەی كا؟ ئەزانێ بەچ (قدرە)ی بەچ (قُوە)ێ بەچ (عِلم) و(حكمة)ێ ئەكرێ؟ ئای وای (أسف)؛ بەناوی (ولاية)گەڵێ (كُفریات)یان هێنا ! ﴿وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ﴾ (رِسالةً شاملةً كاملةً جامعةً مانعةً) بۆ(عرەب) و(عَجَم)؛ قسەیان هەیە لە(مَعْنا)ی (كافَة)؛ لە (إعراب)ی (كافَةً)؛ حەزئەكی ئاگاداربی؟ لەسەر (كافە)ی (أقوال)ی (معریب)و (مُفَسرا)آن؛

تەماشای (روح المَعانی)کە (تَفسیر)ی (کَفْ)بە (مَنْع)؛ بە (حَصر)ی (إلا)ی بە(مُلائم) نازانم لەگەڵ﴿بَشِيرًا وَنَذِيرًا﴾ ئەوانەیا(إنکار)ی(أصل)ی (رِسالة) ئەکەن؛ یا(عمومی)؛ هەردووکی (عِناد)ە؛ (أساس)ی (تَعَنُّد) لەمەڕ (إسرائیلی)یانە، لەسەر (إنسان) (لازم)ە، (إتباع)ت کەن، خۆیان بپارێزن﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ لەڕوی (جَهل)ەوە (إصرار) لەسەر (کُفر)و (ضلال) ئەکەن ﴿وَيَقُولُونَ﴾ بە(وَجه)ی (إسهتزاء)﴿ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ﴾ (مَوعودبِه) ئەوی پێیان ئەترسێنیٚ ﴿إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ﴾ (جَمع) (نَظر)بە (تابع) و(مَتبوع)ە ﴿قُل لَّكُم مِّيعَادُ يَوْمٍ﴾ ڕۆژیٚ؛ کەهات ﴿لَّا تَسْتَأْخِرُونَ عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ﴾ (تَخَلف)ی پاش وپێشی نیە؛ (غایە)ی ماوەیەتی(أمّا مُحَقق)دیٚ ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ (کُفر)یٚ (عَمیق) (بالمَرة) (إنکار)ی (رُسل)ئەکەن ﴿لَن نُّؤْمِنَ بِهَذَا الْقُرْآنِ وَلَا بِالَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ﴾ لە(کُتُب)ی (قَدیمة)، (تَوْرات) و(إنجیل) و(سائرە) لەبەر (عموم)ی (إنکار)، ئەتوانین (جَمع)یٚ (سابق)(خطاب)یان لەگەڵ (رُسُل)بیٚ؛ (یعنی) ئەوانی تریش (وعد)ەیان دایە بە (قیامەت)؛ چش؛ نەبوو وەنابیٚ ﴿وَلَوْ تَرَى﴾ (أیّهاالرسول)﴿ إِذِ الظَّالِمُونَ﴾ (حقیقةً)(إنکار)ی (متجاوز)لە (حَدّ)ە ﴿مَوْقُوفُونَ عِندَ رَبِّهِمْ﴾ بۆ (حساب) ﴿يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ الْقَوْلَ﴾ (محاورە) ئەکەن، (رؤسا)و (مرؤس)ەکان ﴿يَقُولُ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا﴾ (رعایا)و (أتباع) بەکوردی پیٚ یان دەڵێن:" (مسکین)" ﴿لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا﴾ (رؤسا)ی (دین)و (دونیا)یان ﴿لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا﴾ لە (جواب)یان دا ﴿أَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ﴾ (إستفهامٌ إنکاریٌ) ئێمە (منع)ی ئێوەمان کرد؟ ﴿عَنِ الْهُدَى بَعْدَ إِذْ جَاءَكُم﴾ (حاشا) ئێمە (منع)ی ئێوەمان نەکردیە﴿بَلْ كُنتُم مُّجْرِمِينَ﴾ خۆتان خراپ بوون، (مَیل)ی (خراپە)و (خرافات)تان هەبوو؛ ئێمە بە گوێرەی (میل)ە ئێوە قسەمان ئەکرد؛ (واقعاً) ئەمڕۆ بە گوێرەی (میل)یان هەڵ گێڕو وەرگێڕیان پیٚ ئەکەن. ئەو(رئیس)ی بەگوێرەی (مشرب)ی وان بدویٚ، (حرکە)بکا، (محترم)ە، سەرو ماڵ پێش کێش ئەبێت؛ ئەوی ساغ بیٚ، (حق)یان پیٚ بڵیٚ ڕیٚ ی ڕاستیان

نیشاندا، گوێ ی نادەنێ؛ (مهتوك)ە؛ بە دوو هیلکەی سەر قەلەمانەش بەسەری ناکەنەوە ﴿وَقَالَ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا﴾ ئێمە (مجرم) نەبوین ﴿بَلْ مَكْرُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ﴾ (خدعە)و (فیلّی)(دائمی)، شەو ڕۆژی (إضلال) کرد؛ بە (دائم) خەریکمان بوون؛ فرەو فێلّتان لێ ئەکردین؛ (قبل کل شیءٍ) بە (إزالە)ی (عقل)مان وە (تقلید)ی (محض)، لە ڕێتان لادین، بە درۆو دەسەلە هەزار (إسناد)ی (أمور)ی (قبیحە)تان ئەدا (رسول)آن (بُغض)ی واتان ئەهاوێشتە، دلّی ﴿إِذْ﴾(وەقت)ێ ﴿تَأْمُرُونَنَا أَن نَّكْفُرَ بِاللَّهِ وَنَجْعَلَ لَهُ أَندَادًا﴾ (أوّلاً) ئەلّێن:" خوا گەورەیە، ناتوانێ (إنسان) (رأساً) چی لێ (طلب)کا؛ ئەبێ (واسطة) هەبێ، کە بەو (نوع)ە هەلّخەلّەتان ئەوجا (سهل)ئەبێ، ئەوەی ئارەزووکەن، ئەیانخەنە (دماغ)یان.(ند): (شریك)یا (شریك)ی (شرید)، (گرید) لە (رحمەت) یالە (عُبودیەت)؛ (آنزیادە) (تأثیر)ی (مکر)یان لە (زمان)ی مندالّی یە؛ ئەوەی ئارەزوو کەن، ئەی خەنە (دەماغ)یان؛ دوایە (قابل)نیە وا (محکم)ئەبێ، دەرناچێ وەکی (علما)ی (نصاری)لە (حق) (رسول)ی (أکرم)؛ وە (شیعە)لە (حق) (صدیق)و (فراوق)ی. (إنسان) زۆر سەیرە؛ کەسێ لەسەگ خراپترە، باسی خراپەی (ذات)ەکی لا بکەن، دووسێ جاران، دلّی پڕ ئەبێ لە (بُغض)ی، (ولَوْ) (ذات)ێ بێ (علاّمە)ی (دَور)آن (دائم)خەریکی (إصلاح)ی (بشر)بێ ﴿وَأَسَرُّوا النَّدَامَةَ﴾ لە دلّی خۆیان گرت؛ ئەوەندە (متأثر) بوون، نەیان توانی (إظهار)ی کەن ﴿لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ﴾ (معلوم) یان بوو، (غدر)ەکەیان بێ جێ یە (حقیقةً) ناتوانم بلّێم: بە (قطع)ی (أساس)ی (قباحەت)لە (رأیس)ە یالە (مرؤس)ە؛ (طرف)ی (رعایا)یە؛ کەم وایە بە (تصریح)ی ڕوو لە (حقّ)ی (صریح)کەن؛ (حتی)بۆ (قبول)ی (حق)ئەبێ (مکر)ێ بە (قوەت) یان لێ بکرێ ﴿وَجَعَلْنَا الْأَغْلَالَ﴾ زنجیر) (قیود)﴿ أَعْنَاقِ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ هەردوولایان؛ (مقابل)ی ئەو (قیود)(تقلّدان)ە کەلە (دنیا) هاویشتبویانە ملی خۆیان؛ (تقلید)ە ئەبێ بە زنجیر لە مل ئەکرێ؛ (یعنی) (تمثیل)ئەکێ، وەکی مردن

(فرق) هەیە لە(بین)ی (تمثیل)و (تَمَثل) ﴿هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ (جزا) لەسەر (شاكلە)ی (عمل)ە ﴿وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ﴾ (منْ القُری) شارێ لە شاران ﴿مِّن نَّذِيرٍ﴾هەرکەسێ بووبێ ﴿إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا﴾ دەوڵەمەندەکانی (حال) خۆش بە نازو (نعمەت)

﴿إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُم بِهِ كَافِرُونَ﴾ ئەمە (خاص)ی توونیە؛ بۆهەموو (رسول)ەکان وابوە؛ شێوە و (شعار)ی دە وڵەمەندەکانە (کِبر)و(غُرور)لێ یان ناگەرێ؛ (إیمان)بێنن؛ بنکەی (کُفر)لەوانە وەدادەندرێ؛ ئەوانە ئەگەر(إیمان)بێنن؛ (سَواد)ی(أعظَم)بێ(توقّف) (إیمان)ئێنن؛ بۆیە(جناب)ی(رسالەت)حەزی ئەکرد، گەورە گەورەکان (إیمان) بێنن؛ بنۆرن(صنادید)ی(قریش)، (مُنافِق)ەکانی (مدینە) چیان کرد؟چەند (عُقبة)یان هاوێشتە رێ ی (إسلامەتی)، (مانِع)ی(إنتشار)ی بوون﴿ وَقَالُوا نَحْنُ أَكْثَرُ أَمْوَالًا وَأَوْلَادًا﴾ ئەگەر خوائێمەی نەویستبا وای نەدەکردینە، (صاحب)ی(مال)ومنالّ و(حشمەت)وجاە؛ ئێوە لەبرسان ئەمرن، لای خۆتان (مُختار)ی خوان ﴿وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ﴾ ئەوا بە (کمال)ی(صحّەت)و(عافیەت) (إمرار)ی(حیات)ئەکەین، چمان بەسەرنایە؛ ئێوە بە هەموو دەمێ، نەخۆش و نکە نکتانە؛ دیارەخوا لەئێمە، لە (دین)وئاینی ئێمە (راضی)یە؛ (سُبحان الله) (عیَن)ی (مقال)ئەمرۆلە(طرف) (شێخ)آن دەر (حق) (ملا)یان ئەگوترێ؛ (واقعاً)ئەوان زۆر دە وڵەمەندو (مُعتبر)و بە(صحّەت)و (عافیەت)ی بە (عکس)ی (ملا)یان؛ (فقیر)و بێ(حرمەت)و دەردەدار﴿قُلْ﴾ ئەو (جواب)ە ئەوێ رۆژی جێ ی گرتیە؛ (أمّا)ئەمرۆ (نَظر)بە (تعندب)یان، وە(زێد)ە (جَهل)ی (أمّەت)؛ ئەو (جواب)ە (تأثیر)یان تێ ناکا ﴿إِنَّ رَبِّي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ﴾ئەوە (دَخل)ی(دین)و ئایین و (صَلاح)و(فساد)ی تیانیە؛ ﴿وَيَقْدِرُ﴾ فراوانی (رزق)و تەنگی(عیش) (دلَیل)ی (رَضا)و (سُخط)نیە لە (کافر)آن دەوڵەمەند هەن، (فقیر)یشیان زۆرە؛ (مسلّمان)یش (هَکذ ا)، گەرچی دەوڵەمەندی ئەمرۆ، (بَعض)ە (أسباب)ی بۆ(تحَرین)کراوە؛ (عِلم)ی (تجارەت)و

(إقتصـاد)یـان بـۆ دانـاوە (أمّـا)لـە ژێـر پـەردەی(غَیـب) (مُـدبّر)یْ هەیـە؛ یـەك (شَـخص)ە (وەقـت)ی بـۆ دیْ؛ خۆشـی نـازانی كـوو دیْ؟ ! (وەقـت)ی ئەچـیْ ئەڕوا، خۆشی نازانی كوو ئەڕوا؟ كوو(محو)ئەبێتـەوە؟ ﴿وَلَكِـنَّ أَكْثَـرَ النَّـاسِ لَـا يَعْلَمُونَ﴾ یا(حمل)ی ئەكەنە، سەر (رَضا)و(سُخط)ی (إلهی)یا (حَمل)ی ئەكەنە، سەر(سعی)و (عمل)؛ وەك(قارون)ی (إنَّمـا أُوتِيتُـهُ عَلَـى عِلْـمٍ) (مـلا)یـانی ئێمـە قسە یان كردیە، لە (تفاضل)لە (بـین)ی (فقـیر)ی (صـابر)وە (غَـني) (شـاكر)؛ (غَني) (شاكر)ئەگـەر ئـەوە بـیْ؛ بنۆشـیْ و بپۆشـیْ؛ بڵـیْ:" خوایە زۆر (شُـكر) (نعمەت) (نعمەت)ی تووە" ئەمە چی وانیە، (ذِكر)كریْ؛ ئەگەر لەڕیْ ی خوا بـە (حَق) (صَرف)ی كا (قیـاس)لـە(فقـیر)ی (صـابر)نـاكریْ؛ (فقـیر)بـۆ (أمّـەت)بـۆ (دەوڵەت)و بۆ (وطَن)؛ بۆ (علم)و (معارف)چی لە دەست دیْ ؟ ئەمڕۆ (دین)بـیْ (دنیـا) (محافظـە)نـاكریْ؛ (مسـلمان)آن دەوڵەمەنـد (شـاكر)یـان پـیْ ئـەویْ، ئەگەر(معاذَ الله) (مَیل)ی دەوڵەمەندان و (فقیری) (ملا)یان وا (دوام)كا؛ (علم)ی (دینی) (محو)ئەبێتەوە؛ (ملا)ی بیْ فرووفێلْ، ئەگەر بە (حَق) (ملا)بیْ، (طبعاً) (فقیر)ئەبیْ؛ (عُمر)ی خۆی (قوەّ ت)ی خـۆی لـە (تحصـیل)ی (علـم)و (نَشـر)ی (علم) (صَرف)ئەكات؛ بیْ كارو (كَسب)و (واردات)ئەمینیْ؛ (حكومەت) یـا(ملّـەت)بـەخێوی نـەكا چ بكـا؟ ئـەوانی (خـادم)ی(علـم)بـوون، نـەمان؛ (حكومـەت) (مُبالات)ناكا، (خراب)ئەكا؛ (دین)بۆ (حكومەت) زۆر (لازم)ە؛ ئەوی (دین) ئـەی كـا، تـۆپ و (طیّـارە)و (عَسـكر)نایكـات؛ (دیـن)ی بـە (حَـق) (روح الحیـات)ی (إجتماعی)یە؛ دەوڵەمەندەكانی (ملّەت) (مائل)ی (شێخ)آنن؛ (حقیقـةً) ( )ن (دین)ی (إسلام)بە حاوو حوویی دەروێشان، فرمـە فرمـی (صـوفی)یـان وەكیفـە كیفی (توجّە)آن (حفـظ)نـاكریْ؛ بـە (علـم)ی (صـحیح) ئـەبیْ؛ ئەگـەر بـە (دقّـة) بنـۆڕن، نـە (فقـر)ی (عـالِم)و (مـرزوق)ی (جاهِـل) ئەبێتـە (مُوجِـب)ی (تحیّـر)و زەندیقی (عالِم)ی (تحریر)؛ نە (بۆس)ی (لبیب)و (طَیب)ی (عـیش)ی (أحمَقـي) ئەبێتە (دَلیل) لەسەر (حكمەت)و (قضاء)گەلیْ كەس (أحمَقي) ئەنوێنی، (أمـا)

بۆ (دنیا)داری زۆر (عاقل)ن؛ (حتیّ)لە (تأریخ)یٚ وای لیٚ هات، ئەو (ملا)و (شیٚخ)یٚ خۆی (أحمَق) کردیا، لای (حکومەت)ی(عثمانی)_ بەلٚکوو پادشاه _ (محتَرم) ئەبوو؛ گۆی یابەستەزمانە(أدنی)یە لە(دنیا)نیە؛ (مُثری) (أمّەت)یش چاکی بەخێو ئەکەن؛ (ملا)ی (عاقل)و (مُدبّر)بیٚ (حرمەت)بوون؛ بەلٚکوو لە(حیات)ی خۆیان(أمین)نەبوون(شیطان)لە شەرمیان ئەترسا؛ لەبەر ئەوەی بوو، (حماقەت) لەمەیانی (رۆسا)ی (دین) (تحمُّم)ی کرد ﴿وَمَا أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُم﴾ (أولاد)پارەی جگەرە، (قُرّةُ العین)ە؛ مالٚی (دنیا)وەکی (کوردی) ئەلٚیٚ: ریشەیی جگەرە" ﴿بِالَّتِي تُقَرِّبُكُمْ عِندَنَا زُلْفَى﴾ (مالَ)و (أولاد) ئەگەر لە (جهەت)ی (خَیر) (صرف)و (إستخدام)کرێن، زۆرباشن؛ (وَإلاّ؛ لا) (ولد)ی دزو حیزو (فاسق)و (فاجر)و (مُبذّر)و بیٚ(ناموس)و (غیرەت)؛ کەلٚکی چیە؟ مالٚیٚ (صرف) نەکریٚ، یا(صرف)کریٚ؛ لە (عیش)و (عزەت)و (قحار)و (فسق)و (فجور) (بَلا)یە (وَبال)ە بەملی (صاحب)ی؛ ئەوەی (عَبد)لەخوا نیٚزیک ئەکا، ئەو خۆیەتی؛ نیٚزیکی لەخوا بە(إعتبار)ی (صفات)ی(حمیدە)و(أفعال)ی پەسند دیدەیە؛ دووری لەخوا؛ بە(إعتبار)ی(صفات)ی (رذیلە)و (أعمال)ی بەدە؛ ئەوانەی (تقرّب)ی (إلی الله)یان نەبیٚ؛ (خیٚر)یٚ لە (مال)و منالٚی خۆیان نابینن ﴿إِلَّا مَنْ آمَنَ﴾بە(إیمان)ی(صحیح)، ڕاست، بیٚ (شرك)و(نفاق)؛ (فَهم)ی (آیات)و (دقّەت)لە (آیات) بکا ﴿وَعَمِلَ صَالِحًا﴾ (تقرّباً إلی الله) گەردەن دادەی (إطاعە) بن ﴿فَأُولَئِكَ لَهُمْ جَزَاءُ الضِّعْفِ﴾ دووچەندانە، (زێد)ە لە (عشر)ی (أمثال)؛ (حتیّ) ئەوەی خۆیان لەخۆیانی (صَرف)ئەکەن، بە(خیٚر)یان بۆ ئەنووسریٚ ﴿بِمَا عَمِلُوا﴾ لە (صالح)ی (أعمال)؛ ئەوەی (لایَق)بیٚ، بگونجیٚ؛ (صالح)ی (أعمال) بە (أدوار)و (أوقات)ئەگۆریٚ؛ ئەمڕۆ (تُولَی)ی (مسیحی)وە (أعدا)ی (دین)و (دَم)ی (مسلٚمان)آن لە چ (حال)دان؟! بەوگوێرە ئەبیٚ (مسلٚمان)آن، (أعمال)ی (صالحە)بکەن؛ ئەمڕۆ لە (کوردستان) (علم)ی(دینی) (ألعیاذُبالله) نیٚزیکە لە (إنقراض)؛ (تدبیر)ی چیە؟ چ (أعمال)یٚکە بخونجیٚ، بۆ (إدامە)یی

(دین)و (علم)ی (دینـی)؟ (ئـەوروپایی) (مُبَشِّـر) بلاّوئەكەنـەوە؛ بـۆ وەرگێڕانـی (مسـلمان)آن؛ (عـلاج)چـیە؟ نـا(شـكر)ی نـەبیّ؛ (مسـلّمان)كـەپوكۆرن نـابینن؛ (خێر)ی بیّ هوودە ئەكەن كە (حقیقة)سەراپا، بۆ یان ئـەبیّ بـە (شـرّ) ﴿وَهُـمْ﴾ ئەو (مسلّمان)آنەی (مؤمن)آنەی كاری چاك ئەكەن ﴿فِـي الْغُرُفَـاتِ﴾ئـی (دنیـا)و (قیامەت) ﴿ آمِنُونَ﴾ ئی (قیامەتی)دیارە، ئی (دنیایی)ش لـیّ یـان تێـك ناچـی ئـەو (نـوع)ە (قـوم)ە (دائمـاً) (غالـب)ئـەبن. (أمـاّ)ئـەوی بـە (لهـو)و(لعـب) (مشغول)بن وەكی(أحمد زۆغویی آرنەئود)ئاگای لـەخۆی نیـە تێـی هەڵئـەدەن، لەوڵاتی بەخۆ و ژنی تازە زایـی دەری ئەكـەن، لـە (قصـر)و (جنـان)ی (ملكـی) ﴿وَالَّذِینَ یَسْعَوْنَ فِي آیَاتِنَا﴾ هەردوو (نوع)، خەریكی (تحریف)و (إبطال)یان بـن (فَضـل)لـە(إیمـان)﴿مُعَـاجِزِینَ﴾ ئـی (رسـول)و (مـؤمن)آن؛ وا (زَعـم) ئـەبن، لە(دَفع)ی (شُبَهات)یان (عاجز)ن ﴿أُوْلَئِـكَ فِـي الْعَـذَابِ﴾ لـە(نفس)ی (عـذاب)دا ﴿مُحْضَرُونَ﴾ (أنّهُ) (عـذاب)بوویتـە (ظـرف)و(مكـان)یـان ﴿قُـلْ إِنَّ رَبِّـي یَبْسُـطُ الرِّزْقَ لِمَن یَشَاءُ﴾ (برّ)و (فاجر) (مؤمن)و (كافر) (تقـیّ)و (شـقی) ﴿وَیَقْـدِرُ لَـهُ﴾ یەك (شخص)وائەبیّ، (رزق)ی(واسع)ە، دوایە تـەنگ ئـەبیّ؛ یـا(رزق)ی تەنگـە، (واسع) ئەبیّ؛ (تبـدّلات)و (تغیّـرات) دیـارە (مشـاهَد)ە، بـە(تتبّـع) دەرئەكـەوی (زەمان)ی دەوڵەمەندی، لەبیستی تا چلی یـە؛ دوایـە (مُشـكل)ە، ئەگـەر ببی، (نادر)ە ﴿وَمَا أَنفَقْتُم﴾ وادەرئەكەوی، (خطاب)ی لەگـەڵ (مـؤمن)آن بـیّ؛ ﴿مِّـن شَيْءٍ﴾ (ظاهراً) (عامّ)ة﴿فَهُوَ یُخْلِفُهُ﴾ (جناب)ی(حَق)لە جێی دادەنێتەوە ﴿وَهُوَ خَیْرُ الرَّازِقِینَ﴾ وا ئەگەیەنی، ئەمە لە(دنیا)یە؛ وەكی (سیّد) ئەفەرمویّ وەچەند (حدیث)ی(نقل)ئەكا؛ (لكـن) (مُجاهـد) بـەو قسـە (راضـی)نیـە؛ ئـەڵیّ: "ئەگـەر كەسیّ شتەكی بوو، (إقتصاد)بكا؛ ئەو (آیەت)ە (تأویل)ئەكا" وەئەبیّ (إنسان) (ماڵ)ی خۆی(صرف)ئەكا، تـادەمری، چـی نایەتـەوە جـیّ؛ (تَمـام)ئەمـە وایـە؛ (لكن)لای(حَقیر) (مقصد) (إنفاق)ی(في سبیل الله)یـە، لـە(مَنـافع)ی(عمـومی)كـە (أثر)ی هەبیّ؛ ئەوە نەلە (دنیـا)نەلـە (عُقبـا) (هَـدَر)نـابیّ؛ گـەلیّ قـازانجی، لـیّ

ئـەبینن؛ بـەڵکو (أمـەّت)ی لەسـایەی ئـەو (نائـل)ی(خـێر)ئـەبیٚ؛ بـەو (نَـوع)ە (صـرفیات)و(ئاوروپـایی)بەسـەر ئێمـەدا (غالـب)بـوون ئـی ئێمـە، (خێـرات)یـان (مولود)یٚ بە (دەف)ە دونبەلەکە ئـەویش لەبـەر (بَعض)ە (حکایـەت)گۆی یـا ئەوی (مولود)بکا یەك و دوو قـازانج ئـەکا؛ هـەموو (آمـال)ی پێك دیٚ؛ خـوا لـە هەموو گوناهی خۆش ئەبیٚ؛ (أماً) (کتێب)یٚ نیە، (تدریس)ی تیا بکەین؛ کـەس نیـە، بـە(خێـر)ی خـۆی، (بعـض)ە (کتێـب)یٚ چـاك (جَلـب)کـا، سـیٚ ((حَـج)و چار(حَج)آن ئەکەن، (مَعاذَ الله)، (علم)لە ولاتی براوە، (حَج)بە چ کـەڵکیان دیٚ؟ هەرچەند (مسلّمان)حەزیان لە خێرانە، (أمّـا) (خـراپ)فێرکـراین خێـری بەکـەڵك ناکەن.

(رازِق) بە(معنی) (خالق)ی (رزق)، خوایەو بـەس (أمّـا)بـە(معنـی) (مُعطـی) وائـەبیٚ، (إنسـان)یٚ (رزق)و (زەخـیرە)ی کەسـیٚ ئـەدا، (حتـیّ) لەسـەر خـۆی (إیثار)ی ئەکا؛ (أمّـا) (نظـر)بـە (تعریـف)ی (عُلمـا)ی(کـلام)ی بـە هـیچ (وجـە) (غیر)ی خوای (رازق)نیە؛ (حتـی) (معتـزلی) (حـرام)ناکەنـە(رزق)؛ بـەڵیٚ ئەگـەر (رزق)ی (شـرعی)بـیٚ، وایـە؛ (أمّـا) (رزق)ی(فـاطِری) (دخـل)ی بـە (حـلّ)و (حُـرمـەت)ی (شـرعی)نیـە؛ جـیٚ ی (حِـلّ)و (حُـرمـەت)ی (طبیعـی)یـە ﴿وَيَـوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا﴾ (مُستکبِر)و (مُستَضْعَف) (محاورە)ی (سابق)لە(بین)ی خۆیان دابوو؛ ئەمە لەگەڵ (ملائکەت)ە ﴿ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ﴾ (بعد الحشـر والجمـع) بـە (ملائکـەت)آن ئـەڵێن: ﴿أَهَؤُلَـاءِ إِيَّـاكُمْ كَـانُوا يَعْبُـدُونَ؟﴾ ئایـا ئەوانـە ئێوەیـان ئەپەرسـتی؟ (آلآن)یـش (مَلـك)پەرسـت زۆرن؛ داسـنی بـە(معبـود)ی خۆیـان ئەڵێن:" (مَلَکی طاوس)"(یعنی)ئێوە (دعوەت)ی وانتان کردیە، بۆ (عبـادەت)و پەرستنی خۆتان؟ ﴿قَالُوا سُبْحَانَكَ﴾ (قدسّیەت)بۆ توە؛ ئێمە (دائماً) (تنزیە)ی تـۆ ئەکـەین، لـە (شُـرکا) ﴿أَنـتَ وَلِيُّنَـا مِـن دُونِهِـم﴾ (مـوالات)و (محبّـەت)و (مناسبە)مان، لەگـەڵ وان نیـە؛ (مَـولی)و(معبـود)ی ئێمـە هـەرتۆی ﴿بَـلْ كَـانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ﴾ (شیاطین)؛ (أجنەّ)ی (مارِد)و(خبیث)ئەوانی(إغوا)کردیە، بەناوی

ئێمە؛ (إغوا)ی کردینە، وەلە ژێری(أمر)ی ئەون؛ چی بیانخاتەدڵ، وائەکەن ﴿أَكْثَرُهُم بِهِم مُّؤْمِنُونَ﴾ (إیمان)بە((مَلَك)لە (رسول)وەرگیرایە؛ نازانم چۆنیان گۆڕی؟ ئەبێ نۆریان(مدح)و(ثنا)و باسی (قد سیّەت)و (قدرەت)و (قوەت)یان بیستبێ؛ (آخر)ی ووتویانە:" ئەمانە(إلە)ن، (بنات الإلە)ن"﴿فَالْيَوْمَ﴾ (أيها الثقلان) ﴿لا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَّفْعًا وَلَا ضَرًّا﴾ (حتیّ) بەتکا؛ (ضرر)لێدان، (نفع): پێ گەیاندن، (عائد)ی (حضرە ت)ی(واحد)ی (أحد)ە ﴿وَنَقُولُ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا﴾ ئەوانە﴿ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّتِي كُنتُم بِهَا﴾ بە(نار)ەکە ﴿تُكَذِّبُونَ﴾ ئەتان ووت:" (نار)نیە" ئەوەی (إنکار)ی (نار)بکا، (إنکار)ی(عذاب)ی ئەکا (بطريقِ الأولى مِنْ غَيرِ عكسٍ)گەلێ کەس ئەڵێن:" ئێمە (مُعذَّب)نابین، وە(إعتراف) بە(نار)ی (جحیم)ئەکەن " (ممکن)ە ئی (سورەت)ی (سُجدە)بۆ ئەوانە بێ؛ وە (أبوحیّان) بە(وجە)ێ تر(توجیە)ی فەرمووە؛ ئەویش باشە ﴿وَإِذَا تُتْلَى﴾ لە(طرف) (رسول)﴿ عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ﴾ (واضح)﴿ قَالُوا مَا هَذَا﴾ ئەو(رسول)ە ئەو(تالی)یە ﴿إِلَّا رَجُلٌ﴾ (رسول)نیە، پیاوێکە، وەکی مە ﴿يُرِيدُ أَن يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُكُمْ﴾ ئەتان کا، بە (أتباع)ی خۆی ﴿وَقَالُوا مَا هَذَا؟﴾ (مَتْلو)؛ (قرآن)﴿ إِلَّا إِفْكٌ﴾(أمر)ی(واقعی)نیە، هەڵبەستراوە﴿مُّفْتَرًى﴾ کە(إسناد)ی بۆ خوای ئەدا درۆیە ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ﴾ ئەڵێن؛ بەبێ (مُبالات) ﴿إِنْ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ﴾ ئاشکرا؛ ئەبینن؛ چ (تأثیر)ێکی هەیە؛ باب، (ولد)، ژن و مێرد، لێك ئەکا﴿وَمَا آتَيْنَاهُم مِّن كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا﴾ دوورن، لە(علم)و (إدراك)ی(حقائق)؛ قسان ئەکەن، بێ(علم)، ئەوانە چووزانن، (سحر)چیە؟ (ملائکەت)هەن؛ چن؟ لەکێ یان وەرگرتیە؟ یاخود وەکی (مُفَسیر)ەکان ئەفەرموون؛ چ(کتێب)مان نەداینێ، تیای بێ، خوا(شریك)ی هەیە؛ وەبزانی، ئەوەی تۆ ئەی لێ ی؛ (إفترا)یە، (إفك)ە؛ (آیات)ی تۆ، (معجزات)ی تۆ(سحر)ن؛ (خلاصە)نە(عقلاً)چیان بەدەستەوە هەیە، نە(نقلاً)﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِن نَّذِيرٍ﴾ چ (نذیر)یان

نەبوە، بیان تر سێنیّ؛ لە(إیمان)بە (شخص)یّ (آخر)، (دەعْوا)ی(رسالەت)بکا؛ یاخود؛ (دەعوەت)یان بکا، بۆ (شرك) وەبیان ترسێنیّ، لەسەر (ترك)ی یاخود؛ جوو(مَثلاً)ئەڵێن: ئێمە (صاحب)ی (شریعەت)و (کتاب)ین؛ (رسول)یّ وەکی (کلیم الله)مان بۆ هاتیە، بە(کتاب)یّ وەکی(تورات)، (إیمان)بە (محمّد)ی نایەنین؛ (حاجەت)مان نیە؛ گەر(مقبول)گەر (غیر)ە (مقبول) (نوعاًما) (توّهّم)یّ ئەروا(أمّا)ئێوە بۆ؟ (آبا)ی ئێوە لەسەر (عبادەت)ی(أصنام)چیان بە مستەوەیە؟ ئێوە(تمسّك)ی پێ بکەن؟ ئەوە (قوەت)ی (علمی)، (قوەت)ی(مادّی)یان، کەپیّ ی (مغرور)بن، گۆی یا(مُلك)و(سلطنە)یان لیّ ئەستێندریّ ئەگەر (إیمان)بێنن﴿وكَذَّبَ الَّذينَ مِن قَبْلِهِمْ﴾ یەکیّ لەوان(فرعون)ە، کە(دەعْوا)ی خوایەتی ئەکرد؛ (شعب)ی، ئەوەیان بەخوا ئەزانی ﴿وَمَا بَلَغُوا﴾ ئەوانی خۆمان؛ (سادات)ی(قریش)، (أشراف)ی (کلّە) ﴿مِعْشَارَ﴾ (أقَلُّ قَلِيل)﴿مَا آتَيْنَاهُمْ﴾ ئێوە بەچی (مغرور) ئەبن؟ چاوتان لەدووی چیە لە قیستان بچیّ؟ (تاج)و تەخت و ئاوڕەنگ و شاهی، جهان بانی، شەهریاریتان لیّ (غصب) ئەکریّ؟ (أوّل)و (آخر)و (ثروەت)و سامانی ئێوە چیە؟ دەپانزدە حوشتری گەڕوگوڕ؛ پێنج شەش کچ و کوڕی ڕووت و قووت؛ یەك دوو (عبد)ی لچ ئەستوور یەك دوو(جاریە)ی ڕەشی برش، ددان گڕی، چاو زەرد کیّ(طمع)لە جاهوو (جلال)و (حشمەت)و (موکنة)ی ئێوە ئەکا؟ ﴿فَكَذَّبُوا﴾ ئەوانی ڕابردووی، (أقویا)ی (صاحب)ی ئەفری فرویی وە(فیالق)ی (عسکری) ﴿رُسُلِي﴾ ئەوانەی بۆیان، چوون؛ ناردران لە(طرف) خوای ﴿فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ﴾ چمان پیّ کردن؟ چمان بەسەر هێنان؟ لە(جَزا)ی ئەو (مُنكَرات)ە، کە خوا (إنکار)ی ئەکرد لای ناخۆش بوو، پیّ ی (راضی)نەبوو. آخ بۆ (لسان)یّ (واسع)؛ (مقابل)ی (مفرد)بە (مفرد)، (مُركّب)بە (مُركّب)! ﴿قُلْ إِنَّمَا أَعِظُكُم بِوَاحِدَةٍ﴾ ئەوانە لە(حق)پێغەمبەر، (بعضاً)ئەیان ووت:"(مجنون)ە" (أنَّهُ) لە (أوّل)ەوە (لسان)نای هێنی، (نسبة)ی (جِنّة)ی بۆ بدا؛ ئەوەندە دوورە، (غیر)ە

(معقول)ە یەك (نصیحەت)تان ئەكەم﴿أَن تَقُومُوا لِلَّهِ﴾ هەستن بۆ خوا؛ (یعنی)بێ (میل)و (محابا)﴿ مَثْنَى﴾ دوو دوو بە (جماعەت)﴿ وَفُرَادَى﴾ یەك یەك بە (مُنفرد)ی ﴿ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا﴾ لە(محمّد)ی(صاحب الدعوە)﴿ مَا بِصَاحِبِكُم مِّن جِنَّةٍ﴾ (بعد التأمّل)لە(أحوال)ی لە (أقوال)ی، لە(تَدابیر)ی، لە(وضع)ی (شرائع)و (قوانین)ی، لە(إقامە)ی(حُجج)و(براهین)ی لە(عزەت)و (كرامەت)ی (نفسی)، لە(شهامەت)و (آداب)و (وقار)ی؛ ئەزانن؛ لێتان (محقّق) ئەبێ، (سیّد الكونین)لە (جِنة) (بَرّا)یە؛ بەڵكو(مُحقّق)تان ئەبێ (أعقل)ە، (أكمَل)ە (أفضَل)ە، (نَبی) (حُكما)یانە؛ (حَكیم)ی (أنبای)یانە؛ (ذاتاً)خۆیان ئەیناسن، وە(شاهد)ن لەسەر(أخلاق)ی (عَظیم)ی. هەندێ(ذوات)لە(بشر)هەڵ ئەكەون، بە(شاذ) (حساب)ن؛ ئیشی وا ئەكەن، (خارج)ی (دائرە)ی (عَقل)ە؛ ئەگەر بنوارنە (عَقل)، بەقسەی (عَقل)بكەن، (قطعیاً) (إقدام)ناكەنە، سەر ئەو جۆرە كارانە؛ لە(رجال)ی(دنیا) (مثلاً) (ناپلیون)چی كرد؟ (قسم)ی لە(عُلما)ی (أوروپی) (نسبة)ی(جنّة)ئەدەن، بۆ ئەو(نَوع)ە؛ (یَعنی)كاریان، كاری (خِرد) نیە؛ (أمّا)ئەو (نَوع)ە (ذات)ە، بەچە(قوەت)ێ (إقدام)ئەكا؟ چ(روح)یكی هەیە؟ (مجهول)ە (جناب)ی(رسالەتپەناە)؛ تەك وتەنیا، بە(مقابل)ی (أنام)ڕاوەستا؛ نە(تابع)ی (حكومات)ونە(شرائع)ی (دەعوەت)ی (أنام)ی ئەكرد، ئەی فەرموو: "من (رسول)ی خوام، بۆ (عالم)ی ناردیمە، پاشاهانی ڕوویی زەمین، (عُلما)و (حُكما)و (قُوّاد)، (رأساً)ئەبێ (إیمان)م پێ بینن، وە (تابع)م بن" لەسەر ئەوە (عالم) (عداوەت)ی كرد، (زێد)ە خزمانی خۆی؛ (صَبر)ی گرت، (دوام)ی كرد؛ ئەو هەموو(أذیّة)و (مرارەت)ەی چێشت؛ دەستی هەڵ نەگرت؛ (آخر)ی (موقّف)بوو؛ (بالفعل)كاغەزی(دەعوەت)ی بۆ شاهە شاهی إیران و امپراطوری روم نووسی؛ ئەمە چیە؟ لەچیە؟ بوە (صاحب)ی(دەعوەت)؛ (واضع)ی (أحكام)؛ (فروعی)و (أصولی)؛ (قائد)ی(حرب)؛ (إمام)م (محراب)؛ (خطیب)ی سەر (منبر)و(ساحە)یی(قتال)؛ ئەو (جِنّة)ە یە، (حُكما)ی (عقلاء) (نسبة)ی

ئەدەن، بۆ (رسول)ی (أعقل)و (أعلم)؛ (لكن) (ناشئە)ی ئێمە، لەو (تعبیر)ە ناگەن؛ (أمّا) (جلال نوری)ئەزانی ئەو (جنّەت)ە چیە؟ بۆ یە هەزار جار(عقل) (فدا)ی ئەو (جنّة)ە ئەكات. (مصطفی كمال)یش یەكی بوو، لەو (مجنون)آنە؛ (حتّی) ئەمڕۆ (نسبەت)ی (جنّەت)بۆ (هتلر)ئەدەن، كە (كرّە)ی ئەرزی، لەبەری ئەلەرزی؛ ئەگەر ستایشی (رسالەتپەناه) بكەین ئەوەی (صاحب)ی (بُردیّە) فەرموویەتی، (إنشاد)ی ئەكەین:

كفاك بالعلم فی الأمیّ معجزةً

في الجاهلية والتأدب فی اليتم

فمبلغ العلم فيه أنه بشرُ

وأنّهُ خير خلق الله كلهم

دع أدعته النصاری فی نبيهم

والزم بما شئت مدحاً فيه واحتكم

(حقاً) (نادر الوجود)یكە، لە(عالم)ی (بشریەت)، یەكیدی وانەبوە، وە نەئەبێ ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا نَذِيرٌ﴾ لێرە ئەوەندە (مقصود)ە، (مقام)ی ئیتریش نیە ﴿لَّكُم بَيْنَ يَدَيْ عَذَابٍ شَدِيدٍ﴾ نێزیك (وَكُلُّ آتٍ قَرِيب) ﴿قُلْ مَا سَأَلْتُكُم مِّنْ أَجْرٍ﴾ ئەگەر ببێ ﴿فَهُوَ لَكُمْ﴾ (یعنی) (طلب)ی (أجر)ناكەم، (طماع)م نیە هەركەس (صاحب)ی (رئاسەت)و گەورەیی خۆیەتی ﴿إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَى اللَّهِ﴾ (ذاتاً) (أجر)ی (رسول)ی (أكرم)هەر بەخوای ئەدرێ﴿وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ﴾ (سر)و (علَن) ﴿شَهِيدٌ﴾ ئەو ئەزانی؛ من چی ئەكەم، بۆ چی ئەكەم﴿قُلْ إِنَّ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ﴾ ئەوی ئازابێ، بیگریتەوە؛ (تَخصیص)بۆ كەس نیە ﴿عَلَّامُ الْغُيُوبِ﴾ ئەزانی كێ (إستفادە)ئەكا، كێ نای كا﴿قُلْ جَاءَ الْحَقُّ﴾ (دین)ی (مُبین)؛ (رسول)ی (كریم) (قرآن)ی (حَكیم)؛ (أمّا) (سَیف)نا ﴿وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا يُعِيدُ﴾ نە ئی نوێ دادەنێ، نە ئی كەون ئەهینێتەوە؛ (یعنی)نامینێ. (أما) (بعض)ێ لەبەر (ظاهر)ی ئەو دوو (فعل)ە، كە لە(إدراك)

ئەوەشێتەوە؛ (باطل) (تَغیر) ئەکەن بە (إبلیس)؛ (لكن)بە (عنا)یەیە کە (معلوم) بوو (حاجە) بەو (تفسیر)ە نیە ﴿قُلْ إِن ضَلَلْتُ﴾ (بالفرض)ڕێم بە (حق)نەبرد﴿فَإِنَّمَا أَضِلُّ عَلَى نَفْسِي﴾ بە(إعتماد)لەسەر(نفس)ە. (جناب)ی (حَق)؛ (حَق)و (باطل)ی (بیان) فەرموو؛ (حال)ی (إبلیس)یش بەتەواوی (إیضاح) فەرموو ئەوجا ئەگەر (ضلال)بێ؛ ماکی (نفس)ە؛ ئەوی (إصلاح)کەن؛ (أثر)ی (باطل) –(بِالمَرَّة)– نابووت ئەبێ ﴿وَإِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوحِي إِلَيَّ رَبِّي﴾ دیارە (وَحی) (إلهی) (خَطَأ) ناکا؛ وەکی (عزیزە)؛ کەوابی بۆ (هدایەت)و (سلوك)ی ڕێ ی ڕاست (وَحی) (لازم)ە؛ هەرچەند (عاقل)و (مُدبِّر)و داناو (حَکیم)بێ؛ بێ (وَحی)خوداوەندی؛ کە (صاف)ە لەهەموو (میول)؛ (شَرع)ی پاك(وَضع)ناکرێ بۆیە (معتزله) گەرچی (إعتماد)یان لەسەر (عَقل)زۆرە (أمّا)بۆ (هدایەت)و (وَضع)ی (شریعەت) (إحتیاج)ی یان بە(رسول) هەیە؛ (حتّی) (إرسال)ی (رسول) لەسەر خوا (واجب) ئەکەن ﴿إِنَّهُ سَمِيعٌ قَرِيبٌ﴾ ئەبیە، (حال)ی (بَشر)ئەزانی (قُرب)و (بَعد)ی ڕاستی بە (علم)و (جَهل)ە؛ ئەوی بزانی لێت نێزیکە؛ (وَلَوْ حِساً) دوور بێ؛ ئەوی ئەیزانی لێت دوورە؛ (ولوحساً)نێزیك بێ؛ لەبەر (قُرب)ی (علم)ی خوا(شَرع)ێ (مُوافق)ی (حَال)ی (بَشر)لە (عَوارض)و (طواری)و (مَصالح)و (مفاسید) دادەنێ؛ (فَرق)و جودایی ناکا، (إلاّ)بەگوێرەی (فَرق)ی (طَبیعی) ﴿وَلَوْ تَرَى﴾ (خَطاب)ێ (خاصّ)ە یا (عامّ)ە﴿إِذْ فَزِعُوا﴾ (وَقت)ی ئەو (فَزع)ە (حین البعث)ە؛ یا (قیامەت)؟ ئەگەر (حین البعث)بێ؛ لام وایە (خِطاب)بۆ (جناب)ی (رسالەت پەناه) نابێ؛ (قیل، قیل)ی تر هەیە؛ بۆ (بَیان)ی (وَقت)ی (فَزع)؛ لە هەمووی دوورتر (فَزع)ی (سُفیان)ییە لە(زمان)ی (مهدی)؛ یاخود هەشت هەزار کەس، ئەچن، بۆ (تخریب)ی (کعبە)لە (صَحراء) بەعاردیدا دەچنە خوار؛ ئومیدە تا (مَلك)ی (حِجان) (مَلك إبن السعود)پایەداربێ کەس نەتوانێ، بۆ (تخریب)ی (کعبە)بچێ﴿فَلَا فَوْتَ﴾ قورتار بوون، لەدەست چوونیان نیە ﴿وَأُخِذُوا مِن مَّكَانٍ

قَرِيبٍ﴾ له (دَور)ی (مراقد)یان یا نیّزیك ئـاگر ﴿وَقَـالُوا﴾ ئـەو (وەقـت)ی ﴿آمَنَّـا بِهِ﴾ به (رسول)﴿وَأَنَّى لَهُمُ التَّنَاوُشُ﴾ (تناوش) (تنـاول)و وەرگرتنـی (سَهل)ە، بۆ شـتی نیّزیك؛ ئـەو(تنـاول)ە، لـه (دار)ی(تكلیـف) نیّزیـك بـوو، (سَـهل)بـوو (أمّا)ڕۆژی (قیامەت)نـابیّ ﴿مِـن مَكَـانٍ بَعِيـدٍ﴾(زمـان)ی (تكلیـف) نـەما؛ (أمـّا) (تفسیر)ی به(رجوع)، جوان نیه ئەو (بُعد)ە(بُعـد)یّ (مَعنـوی)یـه ﴿وَقَـدْ كَفَـرُوا بِهِ﴾ به (رسول)؛ (إیمان)ی (بالرسول) (مستلزِم)ە بۆ (إیمان)ی (بالله)، (ولَوْ)كه (أصل)ی (إیمان)، (إیمـان)ی (بـالله)ە ﴿مِـن قَبْـلُ﴾ لـه(دار)ی (دنیـا) (زمـان)ی (تكلیف)﴿ وَيَقْذِفُونَ بِالْغَيْبِ﴾ بیّ (علم)قسەیان ئەكرد ئەوی هەوەسیان لـیّ بـا، بەدەمی ئـەیان هاویشـت ﴿مِـن مَّكَـانٍ بَعِيـدٍ﴾ (رَمـی)یـان (إصـابە)ی نـەدەكرد قسـەی نالایـەق و دوور، بـە(شَـخص)ی (مَعصـوم)و(بَـری) نـای گـاتیّ؛ ئەمـە قسەیە؟ بە(ذات)یّ وەكی (محمد المصطفی)بلّیّن:"(مجنـون)!" خـوا ئـەیزانی، گەلیّ لە(راوی)یەكانی ئیّمەش وان؛ دەر(حَق) (ذات)یّ زۆر گـەورە؛ شـتی گـەلیّ نا(لایق)و دوور (نقل)ئەكەن؛ خوا لـیّ یـان خـۆش بـیّ ﴿وَحِيـلَ بَيْـنَهُمْ وَبَـيْنَ مَـا يَشْـتَهُونَ﴾ (لذائـذ)ی(دنیـا)وو (نجـات)لـە(عـذاب)و(نیـل)ی (نَعیم) ﴿كَمـا فُعِـلَ بِأَشْيَاعِهِمْ﴾ (أشـباه)یـان؛ ئـەوانی (تكـذیب)ی(رسـول)ی خۆیـان كردبـوو ﴿مِّـن قَبْلُ﴾ پیّش ئەوانە﴿إِنَّهُمْ كَانُوا فِي شَكٍّ مُّرِيبٍ﴾ وەكی (عِنادیّە)؛ (شـاكٌ فِـی أنّـهُ شـاكٌ) (شـك)یـان ئـەیان هاویّتـە (شـكی)یّ؛ (ذاتـاً)لـە(شـكوك)یـان (مـتردّد)ن (أنواع)ی (تفوهّات)ئەكەن. (جزم)ی ڕۆژی(جزا) (شك)ی (دار)ی (دنیـا) (إزالـه) ناكا؛ (عاقل)له (حال)ی وانه (مُتحیّر)ە؛ لەجیّ ی (رَیب) (هیچ) (شـك)یـان نیـە؛ بیّ (شـك)و (شُـبهە) (عبـادەت)ی گوسـالەو(أمثـال)ی ئەكـەن؛ بـۆ (تصـدیق)ی (رسول) (شُبهات)ئەنویّنن؛ (أنّهُ)ئەوەندە (نُقّاد)ن؛ ئەوی لایان(نوعاًمـا) (شـك)و (شبهە)كی تیابیّ، (قبول)ی ناكەن .(تفسیر)ی(سورە)ی (سبأ)تەواو بوو؛ پـاش نیوە ڕۆژی یەك شەموو(١٧)ەی مانگی (مولود)ی؛ (٢٤)ی مانگی نیسانی رومی سنە ١٣٥٨هجری ١٩٣٩میلادی پیّشی ئەلّیّن:"

سورەی(فاطر)یا (سورە)ی (ملائکە)

"(زمخشری) ئەفەرموێ:" پاش(فُرقان) (نازل)بوە" ئەوی بۆ(تأخیر)بوە؛ لەدوای (سبأ) (ذکر) کراوە؟ (إمام)ی (بلاغەت)قسە لەو(مخالفات)ە ناکا؛ نازانم (مکیّ)یە هەمووی؟ بە(قول)ی (إبن عباس)ی (إلاّ) دوو (آیەت) نەبێ؛ لای (حسن)چل و شەشە، یا چل و پێجە، (عدد)ی(آیات)ی. نا(شکُر)ی نەبێ، (إتفاق)یان لەسەر هیچ نیە؛ (قوّە ت)ی (ربط)ی(آلآن)دەر ئەکەوی :

بِسْمِ ٱللَّهِ الرَّحمنِ الرَّحيم

﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ﴾ (موُجِد)و (خالق)یانە، بێ وێنە؛ (یَعنی) (مُبدِع)؛ (صاحب)ئەفەر موێ:" (إبن)فەرموویەتی:" نەم دەزانی (فاطر) (معنا)ی چیە؟ تا دوو(عەرەب)هاتن؛ (مُخاصمە)یان بوو، لەسەر بیرێ؛ یەکیان ووتی: "أنا فطرتهُ" ئەمن(إبتدا)م پێ کردیە"

ئەوەی (خالق)ی (أصول)و (عَناصر)و (مُحتاج إلیە) (أشیا)بێ، (خالق)ی ئەو(أشیا)یەشە؛ وە ئەوان (إحتیاج)یان زێترە﴿جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا﴾ ئەوانەی ئەو (مُشرِك)انە بەخوا؛ بە(بنات الله)یان ئەزانی؛ کە لە(سورەت)ی (سابق) (بیان)ی فەرموو؛ (سؤال)لە (مَلئکە)ئەکرێ؛ ئەوانیش (تبرّی)ئەکەن؛ (ملائکە) (محجول)ن بە(حَجل)و (خَلق)و (إیجاد)، لە(خَلَق)ی (کائنات)و (عناصر)و (مرکبّات)، (دَخل)یان نیە؛ وەکی(سائر)ی (أجسام)و (حیوانات) (إحتیاج)یان بە(مکان)و (آلات)هەیە؛ ئەوەی بلّێ:" (غَیری) (مَوجودی)هەیە، (إحتیاجی)بە (فراغ)ی نیە، لەو(فضا)یە (فسیحە) (إشغال)ی کا"؛ (خطأ)ئەفەرمووێ؛ (ممکن الوجود)بێ جێ نابێ؛ لە(عالَم)ی (إمکان)دانیە، (ذات)ێ (مناسبە)ی (ذات)ێ، لەگەڵ (فطرەت)ی (کبریائی)هەبێ. (نفوس)و (أرواح)ی (فلك)یش، کە(أوائل)ی (حکما)ی (یونان) (قول)یان پێ کردیە؛ خۆی نیە. ئەمە گوێ یا (أفلاك) (متحرّك)ی (بالإرادە)ن؛ (إرادە)ی چی؟(مُسخّرات)ن.

(غاية الغاية)لە(جَعل)ى (ملائكە)، (جَعل)ى وانە بە(رُسل)، بۆ سەر (رسول)ى (بَشر)؛ لە(أوّل)ەوە (وَحى)يان بۆ ئێنن؛ ئەوانەش وەكى ئەڵێن:" (لطيف)ن" (مُجرَّد)وبێ (مادّە)ين ﴿أُولِي أَجْنِحَةٍ مَّثْنَى وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ﴾دوو دوو، سێ سێ، چوار چوار، بە(قوەت)ن بە(سرعەت)ن؛ (قابل)ى (إستخدام)ن، بۆ(جهات)ى (مُخلفە)؛ (بسيط)و(روح)ى (مجرّد)ين؛ (لَطيف)بن؛ وەديارە، لەسەر (صورەت)ى گاجووت و ماجووت نين. هەرچەند(إنسان)ناتوانى (تصوير)ى فڕين بە چوار باڵ بكا، قەى ناكا؛ باسێ چوارێكيديش (زياد)بێ؛ (أمّا) شەش سەد هەزار باڵى، هەر باڵە، شەش سەد هەزار پەڕ، هەر پەڕە، مانگ و ڕۆژى وەكى مانگ و ڕۆژى ئێمەى تيا بێ، نايەتە (وهم)و(خيال)؛ (لكن) (نقّال) لەدواى (خيال) (جَولان)ئەكەن؛ وا(وهم)ئەبەن (عَظمە ت)و(قُدرەت)و (قوەّت) لە (جسامەت)و زەلامى دايە﴿يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ﴾ (مراد) زێدە باڵى (ملائكە) نيە؛ (عامّە)؛ شتێوا(خَلق)ە، ئێمە بە(خيال)مان دانايە، نازانين چيە؟ وە چۆنە؟ ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ يەكى لەسەر (ملائكە)و(غَير)ى (ملائكە) نەكەوتوە (يخلُقُ مايَشاء ويَختار) (في الحَقيقة)ئەمڕۆ لە(عالَم)ى (كَون)، (دَليل)ێ لەسەر (وجود)ى (ملائكە)و(جن)نيە؛ (تابع)ى (سَمع)ن (السّمعُ والطّاعةُ) (أمّا)بە (نوع)ێ نەبێتە بێ گوێيى ﴿مَا يَفْتَحِ اللَّهُ لِلنَّاسِ مِن رَّحْمَةٍ﴾ (إرسال)ى كا، بينێرى، دەركەى (ڕەحمەت)ى لێ بكاتەوە﴿فَلَا مُمْسِكَ لَهَا﴾ كەس نيە، بێ گرێ، نەيەلى، بێ﴿وَمَا يُمْسِكْ﴾ئەوى بێ گرى ﴿فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِن بَعْدِهِ﴾ (بعد الإمساك)نە(جن)، نە(إنس) نە(مَلَك)؛ ئيتر بۆچى ئەوانە ئەپەرستن؟ چ جايە گاجووت و(أشباه)ى ﴿وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ ئەوەى (غالب)و بە(حكمەت)و (مصلحەت)كاران بكا؛ كێ ئەتوانى (مقابلە)ى بكات؟ (غَير)ى ئەو چ (قدرەت)؟ چ(قوەّت)و (غالب)؟چ (علم)و(حكمَت)يان هەيە؟ ئەگەر هەبێ (محدود)ە، (ناقص)ە، (شامل)و (كامل)نيە؛ (ولَوْ) هەزار (جَناح)ى هەبێ. ئەوەى لە هەموو(وجە) (كامل)بوو، بەهيچ (وجە) (مُعارضە)ناكرێ،

وه(معاون)یشی گەرەك نیه ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ﴾ ئەوەی (داخل)ی ئەو(عنوان)ەیە ﴿اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ﴾ بە(شُكران)ە ﴿هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللَّهِ؟﴾ کە ئێوە (ظنّ)ی (شرك)ئەبەن؛ دیارە(شریك)ی (خالق)ی ئەبێ(خالق)بێ؛ چ(خالق)ێ هەیە، (غیر)ی خوای؟ ﴿يَرْزُقُكُم مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ﴾بە(مَطر)و (نبات). ئەو (تحریر)ی لە(آیة)ی(سوره)ی (سابق)مان نووسی، بۆ ئێرە(مُناسب)ە ئەوەی (خالق)ی (حیوان)و (إنسان)بێ، چونکی وای(خلق)کردینە، کە(مُحتاج)ی (رزق)بن، ئەبێ (رازق)یش بێ (خالِق)ێ (رازِق)ئەبێ، چ کەڵکی هەیە؟ بۆچی بی پەرستم؟ (مَوقع)ی (هَلْ) (مقام)ی (حُسن)و(قُبح)ی، (مخالفە)ی لەگەڵ (همزه) لە(علم)ی (بلاغەت)دایە، وە(طول)و (تفصیل)ی لە(کلام)ی (سَعد)ی (أکبر)لە (مُطوَّل)و گفت و گۆی (مُحَشّی)یان دایە؛ (تفسیر)ی کوردی هەڵی ناگرێ؛ (وکذا) (إعراب)ی ئەو(آیة)ە بە(لسان)ە (کوردی) (أدا)ی (زەحمەت)ە. نا(شکری) نەبێ زوبانی ئێمە نەبوە بەزوبانی (علمی)، تائەویش بە زوبانی خۆی، بە گفت و خۆی، شتێ دانێ وەکی (نحوی) (عربی).

(بعض)ی (معتزیلە)بە (إنسان) بە(حیوان)ئەڵێن:" (خالق)" (یعنی) بۆ (أفعال)ی (إختیاریه)؛ (أمّا) (خالیقەنی) (إنسان)لای وان بۆ (تشریك)نیە؛ بۆ (مجازات)و (مکافات)ە؛ وە(إجتماع)ی (خلق)و(کسب) لەسەر یەك شت لایان (معقول) نەبوە؛ (حقیقة)شتێ خوا (خلق)ی کا رێی (کسب)ی سەیرە، وەنامینێ! تەماشای ئەو هەموو(حیوانات)و (حُشرات)ەکە، کەدێتە سەر ئەو عەردە، هەمووی (إحتیاجی) بە(رزق)هەیە؛ کێ (رزق)ی ئەو (عالَم)ە ئەدا؟ کێ (رزق)ی ئەو (خلائق)ە (خلق)ئەکا؟ خوای(تعالی)ن ﴿لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ﴾ هەر ئەو (خالِق)ی (کائنات)، (رزّاق)ی مارو مێرو، (رازق)ی کرم، لەناو بەرد؛ (رازق)ی کرم لەناو سەلکەسیر دووبست لەبن عەرد. کەسێ بنۆرێتە (سعەت)ی (عالَم)، (سعەت)ی (رزق)، (حکمە ت)ی(خَلق)و (إیجاد)، ئەزانی ئەوە کاری(ذات)ێکە، (فوقَ الطّبیعة)، (مُدبِّر)ی(طبیعەت)، (ماعَدی)ی ئەو هەرچی (خیال)ی کە،

لەژێر (ناموس)و (قانون)ی (طبیعة) دەرناچی؛ (مادام) وابی ﴿فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ﴾ کوو، چۆن، وەر ئەگێردرێن؟ لە(توحید) ڕوو لە(شرك) ئەکەن. (شریك)ەکانیشیان بەچ ناچیٚ؛ (عەرەب)هەروەکی خۆیان لە(أُمم)ی دی بەرەوژێر بوون؛ بت پەرستنیشیان زۆر(دون)بوە (نَظر)بە بت پەرستی (أمم)ی دی؛ ئی وان بەبووکۆکانەی منداڵان ئەچی ﴿وَإِن يُكَذِّبُوكَ﴾ (ذاتاً) (مُكذِّب) زۆرن، غەم مەخۆ ﴿فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ﴾ (عدد)یٚ زۆر﴿مِّن قَبْلِكَ﴾ (نوع)و (إبراهیم)و (موسی)و (عیسی)و گەلێکی تر ﴿وَإِلَى اللَّهِ تُرْجَعُ الأُمُورُ﴾ نێك و بەد، (جلیل)و (حقیر) ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ﴾ (شامل)ە بۆ (حَشر)و (حساب)و (عذاب) ﴿حَقٌّ﴾ (ثابت)ە، وایە؛ (خُلف)ی نیە ﴿فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا﴾ بە(حیات)ی (دنیا)و(لذائذ)ی (مغرور) مەبن؛ ئەو(حیات)ە پڕ(آفات)ە، بێ (دوام)ە، (مغرور)تان نەكا؛ پیٚ ی لە(حیات)ی (أبدی) (غافل)نەبن ﴿وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ الْغَرُورُ﴾ هەرچی هەبێ؛ مەڵێن:" خوا (غفور)و (رحیم)ە؛ لێمان خۆش ئەبێ؛ چی بەسەر (عذاب)ی ئێمەوەیە؟چ پەكی كەوتە؟" مەڵێن: "(رسول) (شفاعەت)مان بۆ ئەكا؛ ئێمە لە(أتباع)و (أولاد)ی (رسول)ین؛ (مُعذَّب) نابین" مەڵێن: "(فِدیة) (تقدیم)ك راوە؛ (بوذا)و(عیسی)خۆیان كردیتە (فِدیة)" بە قەشەو (مطران)و (أمثال)یان هەڵ مەخەڵەتێن؛ (مُقابل)ی گوناه– (بعد الإعتراف)– شتیٚ بدەنە (وكیل)ی (پاپ)؛ چی ئەكەن بیكەن. مەڵێن: "(حُبّ)ی (آل) (كافی)یە" مەڵێن: "(شێخ) (عهد)ی كردیە، بێ ئێمە ناچیتە بەهەشت" (ذاتاً) (معلوم)نیە، خۆی بی چێتیٚ ئەوانە هەمووی لە(طرف) (شیطان)ی (إلقا) ئەكرێن، گویٚ ی مەدەنی﴿إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ﴾ (بِكُلِّ مَعنی الكَلِمة) دوژمنە ﴿فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّا﴾ (رغم أنفه)تا ئەو بۆ (خراپە) (دعوەت)تان ئەكا، ئێوە چاكە بكەن؛ آنزیادە بەلای(دینی)ئاگادار بن كە بەناوی (دین) (غالب)بوو، چارە ناكری؛ ئەو (وەقت)ە (رؤسا)ی(دین) (إتّهام)كەن؛ ئەوی پێتان ئەڵێن؛ بیخەنە بەر(میزان)ی (عقل)؛ وە بزانن، پێش

هەموو شت (عقل)تان (سلب) ئەکەن ﴿إِنَّمَا يَدْعُو﴾ (شيطان)ی بیٚ(غیرەت)و (ناموس)و (شرف) ﴿حِزْبَهُ﴾ (فرقه)و (جمع)ی خۆی؛ وەك(رؤسا)ی (أحزاب)ی ئیٚستا ﴿لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ﴾ کەسیٚ (مُروّەت)ی هەبیٚ، بۆ(أتباع)ی تیٚ ئەکۆشی؛ لە شتی (خراپ) (حفظ)یان ئەکات، تا(نائل)ی (سعادەت)بن؛ (أمّا) (إبليس) ئەوەی (مُجب)ی (هلاك)یان بیٚ، لە(دارين)پیٚ یان ئەکا؛ (سوق)یان ئەکا بۆ ئاگریٚ (شدید)﴿ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ (بِأَيِّ وَجْهٍ مِن الكُفرِ)﴿ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ﴾ بە (واسطە)ی (متابعە)ی (شيطان)﴿ وَالَّذِينَ آمَنُوا﴾ (إيمان)یٚ خاوێن ﴿وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ (أمّا)ئەبیٚ بزانن (عمل)ی (صالح)چیه؟ (إنكليز) مانگیٚ (٣٠٠) (طيّارة) دروست ئەکا؛ ئیٚمە خەریکی حووحانیٚ بین؛ خۆی نیە! (عمل)ی (صالح) ئەمڕۆ، ئەگەر (رؤسا)ی(دین) (إنصاف)کەن، دیارە﴿لَهُم مَّغْفِرَةٌ﴾ (سَتر) ئەکریٚن، لەگوناهان﴿وَأَجْرٌ كَبِيرٌ﴾ (حَيِّ أكبر)بفەرمویٚ:"(كبير)" بەس نیە؟! ﴿أَفَمَن زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ﴾ (أنّە)ناشیرین (عمل)ی بۆ جوان کراوە؛ (قبيح) لەلای بوویتە(حسن)﴿ فَرَآهُ﴾ (عمل)ە (سُو)ەکەی، بە (واسطە)ی (تزيين)ی (إبليس)ی ﴿حَسَنًا﴾ شیرینی و جوانی ئەبینی. (ملا)یان لیٚرە (مُضطَرِب)ن لەبەر (مُقابِل)ی؛ ئەمن ئەڵیٚم:" ئایا ئەو(نوع)ە کەسە، بەکەس (هدايەت) ئەدریٚ؟" نا؛ (حتّى مع الأ سف)گەلیٚ لە(أهل)ی (عِلم)و (فَضل)لەو (جهەت)ە تیٚ کەوتوونە؛ بۆیە ئەمڕۆ (أمّەت) (قابل)ی (إصلاح)نیە؛ بە هیچ (وجه)نایەتە ڕای﴿فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَن يَشَاءُ وَيَهْدِي مَن يَشَاءُ﴾ ئەو ئەزانی کیٚ (قابليّە) ماوە؛ کیٚ(إستعداد)ی فەوتاوە؟ ئەوەی(سُو)ی (عمل)بە(حَسن) بزانی، لەدڵیا (رسوخ)ی بوو بیٚ، (قابل)ی (هدايەت)نیە؛ (معلوم)ە گەلیٚ شت، (مُجرّد)ی (إمكان)بۆ (وقوع)ی (كافى)نیە؛ ئەمڕۆ بنۆڕە(حال)ی (بشر) کوو (أباليس)ەکان لیٚیان گۆڕیین! (حُسن)یان کردە(قبيح)؛ (قبيح)یان کردە (حسن)؛ (حتّى) گەلیٚ کەس وای چوویتە(دفاغ)ی، کە(حسن)نیە؛ بەس (أُلف)و (عادەت)ە شتیٚ لای(قوم)ی (عادەت)یان نیە، لەکنیان(قبيح)ە؛ لای(قوم)یٚ کە

(معتـاد)یـان، (حسـن)ە؛ بـەناوی (مدنیـەت)و(فنـون)ی (جمیلـە)، شـتی وایـان (مُستحسـن) کردیـە، کـەلای(مسـلّمان)ەکـانی بـاش لـە هەمووشـت ناشـرینترە؛ کوردیّ ئافرەتیّ (مـارە)بکـا، لەکەلـەی دەن، دەسـتی مـاچ ناکـا؛ سـەرامەدانی (مدنیّەت)، شاهەشازادەکان، بە(کمال)ی (إفتخـار)دەسـتی مـاچ ئەکـەن؛ لەبـەر ئـەو (تقلّبـات)ە، ئـەوی(أربـاب)ی (فکـر)و(نظـر)بـیّ، لـە(إصـلاح)ی(بشـری) (مأیوس)ە؛ بـە(ملیـون)یّ وەکـی(قادیـانی)وە(بهـا افنـدی) (عـلاج)نـاکریّ؛ بـیّ هوودە خۆیـان، بـۆر(إدّعـا)ی (باطـل)مانـدی کـرد؛ لەسـایەی وان، (آن)بـە(آن)، (قبایح)و (شرور)و (فسق)و (فجور)، لە(تزاید)و (نما)دایە؛ (مادم)وابیّ، ئەوانەی توو ئەتەویّ (إیمان) بێنن، نایەنن﴿فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍ﴾ بـەخۆڕایی خۆت لەسەروان، بە(هلاك)مەدە، (حسرەت)یان بـۆ مەکـە؛ جـیێو جـاو(جهـنّم)؛ (إلی جهنّم وبِإس المصیر)؛ من(معنی)ی ئەو(آیە ت)ەم وا(عرض)کردن؛ حـەزتان لە(معرکە)یە، تەماشـای(تفاسـیر)ی تـر بکـەن؛ لام وایەقسـەیان(خـالی)نیـە، لـە (خدشە) ﴿إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ﴾ ئـەوەی(تـابع)ی (میـل)ە، بـە(إزالـە)ی (مَیـل) نـەبیّ، چـارە نـاکریّ؛ کـەلافاوی (میـل)هەسـتا(عقـل)وەك قانکەلاشـکە، بانەی با. هەندیّ(مسلّمان)ی کـۆیی، لـە(حـرب)ی(عمـومی) (أسـیر)بـوو بـوون؛ بردبوویاننە (هندستان)؛ بۆیان گێڕامەوە: ((بعض)یّ لە(هنـدوس)آن (هیکـل)ی ئەپەرسـتن؛ (مسـلّمان)یّ شـەویّ، ئـەی دزی، ئـەی هاوێتـەناو (خـَلا)؛ بـت پەرستەکان ئەکـەون(إضـطراب) (خـبر)ی (حکومـەت)ئـەدە؛ (بعد التحـرّی) لـە (قَدم)خانە ئەی هێننەدەر؛ ئەی شـۆنەوە؛ بـاز بـەناوی بابـە، بـانگی ئەکـەن!) جانەوانە چۆن چارە ئەکرێن؟ بت پەرستنیشـیان بـە(عقـل)نیـە، تابـە(دلیـل)ی (عقـل) (إزالـە)بکـریّ (غلـط)یـان دەرخسـتریّ. لـە(زمـان)ی (عمـر پاشـا) (والی) (موصل) بەگژ (داسنی)یان داچوو؛ (تمثال)ی (مَلكی طاوس)ی بەبەرشەقان دا؛ بە قۆندەرە ئەچوە سەری؛ (قوم)ی(داسنی) (وَلوله)یـان ئەچـوە ئاسمـان؛ بـاز (تمثال)یان لا (مقّدس)و(معبود)بوو؛ ئەو(نوع)ە (قوم)ە (إیمان)بە(آیا ت)نایـەنن

گەورەکانیان ڕابردینە؛ مەگەر(علاج)ی منداڵەکانیان بکرێ هەزار جاری﴿وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَاحَ﴾ یان بۆبخوونەوە لایان بای دێ!(منوَّر)ەکانیش، ئەی کەنە (أسباب)ی (طبیعی)؛ (مؤمن)ە (صالح)ەکانی (أولیا)پەرست؛ ئەیدەنە شێخان؛ ئێمە کەخوا پەرستین؛ چی بڵێین؟ ئەگەر (میل)ی (فاسد)و(فساد)نەبی، (مسئله) دیارە؛ پاش (إرسال) ﴿فَتُثِيرُ سَحَابًا﴾ وە(بعض)ێ (تأویلات)ی تریشیان کردیە بۆ (إختلاف)ی (فعلین)؛ بە(ماضی)و(مُضارعی)؛ (أمّا) (توجیه)ی(إمام)بۆ(ماضَویّەتی) (أرْسَل) (مُطّرد)نیە ﴿فَسُقْنَاهُ إِلَى بَلَدٍ مَّيِّتٍ﴾ ئەو (سوق)ە بۆ (مکان)ێ (لزوم)ی بەباران هەبێ، (علم)ی پێ ئەوێ؛ (ریح) نازانی کێندەرێ، پێی ئەوێ؛ بۆی ببا. (مُضارع)ی(إثار)ی (نظر)بە(إرسال)ە، (نظر) بە (حال)ێ (حاضر)، (ماضی)یە؛ بۆیە(سقی) (بَلَد)ی، بۆ(حضرەت)ی (ذی العظمە)ی کردەوە (ماضی) (نباتات)ی (أرض) هیشك ئەبێ؛ (قُوّە)ی (حیات) لە (مظاهر)ی (أرض)بزر ئەبێ؛ (أمّا) (مَعناً وباطناً) (بَقیّە)ماوە؛ بۆیە بە(شَدّە)ی ئەفەرموێ ﴿فَأَحْيَيْنَا بِهِ﴾ بەبارانی هەوری﴿الْأَرْضَ﴾ یە(إنبات)، (حیات)ی تیا (ظاهر) ئەکاتەوە-(سُبحان الله) (قُوّە)ی (حیات) (سِرّ)ێ (عجیب)ە؛ ساڵێ دەغڵ، خراپ بوو، هەرزانمان چاند، جوان ڕوا؛ نیوە کارەکەم ووتی: "ئەو هەرزنەم(١٥)ەساڵ بوو، هەڵ گرتبوو، لەکووپی"، (قوەت)ی (حیات)ی (ضایع)نەببوو؛ لەوە (أعجب) وە(أعجب إلى الغاية عجیب)کە (تووت عنغ آمون) (کشف)کرا، نەختێ گەنمیان دۆزیەوە، لە(خدمەت)یان دانابوو، چاندیان نەختەکی لێ شین بوو؛ ئەو چەند هەزار ساڵە، (حفظ)ی(حیات)ی بوو بوو ﴿كَذَلِكَ النُّشُورُ﴾ لە(ذرّات)ی(حیویّە)ی ئێمە، لە(مُدّە)یە(مدید)، (قوەت)ی (حیات)ی تیا بمێنی، کەگرد بۆ وە، (أثر)ی (حیات)ی (ظاهر)بێتەوە؛ دوور نیە. (أستاذ)ی (أعظم)ی(کیمیا) (مُحقّق) ئەتوانی بی کا﴿مَن كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ﴾ ئەوانەی (عبادەت)ی (غیر)ی خوا ئەکەن، (حقیقةً)زۆر بێ(عزە ت)ن؛ (شرف)ی (بشری)یان نیە؛ کەسێ (رکوع)بۆ گایەیا (شە)ی ببا؛ چاو نەوی مل کەچ و،

دەست لەسەر دەست، بەرابەری(جسم)یٚ ڕاوەستی (علی قدم الـذُل) ئـەوە چ (قـوەت)و (ذکـا)ی (نفـس)و (نزاهـەت)و (نزاکـەت)ی هەیـە؟ ئـەوەی (عـزەت)و (صلابەت)و (شرف)و (مناعەتی)ئەویٚ؛ (إیمان)بەخوا بێنیٚ﴿فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا﴾ بە(إیمان)ی (کامل)و (علم)و (عمل)، (إنسـان) (عزیـز)ئـەبیٚ، بلّنـد ئـەبیٚ؛ خـۆی ئەکاتە (مظهر)ی (صفات)ی (معبود)ی خۆی؛ ئەبیٚ بە(عالِم)و (قادِر)و (مُریـد)یٚ (ذی العزم) (سمیع)و (بصیر)و (مُتکلِّم)و (خطیب)و (مُبین)و (مُفهِم)و (مُرشـید)؛ (صانع)و (مخترِع)، لە(صُنع) (خلیفە)ی خوا؛ بە کـەر پەرسـتی چ پـەیا ئـەبیٚ؟ بەچی لە (رُتبە)ی (جمادی)، (حیوانی)ئەچێتە دەر؟(أولیا)ی(زەمان)ە هـەتکی (نفس) ئەکەن، (أنواع)ی (رذالە ت)دەکـەن، کـە(حیـوان)لـە (حرکـات)یانشـەرم ئەکا، بـەخۆدا دەشـکێتەوە. (بعضاً)ە نزکەنـدن خۆیـان ئەشـکێنن، (هضـم)ی (نفس)ئەکەن؛ (أمّا) (حقیقـةً) (عجایـب)ە؛ (بعـض)یٚ (شـەدەڵە)یـی فێـر ئـەبن وەکی (مەنزە لیۆن) تەقە ئەکاو ئەڕواو ناژمێردریٚ؛ تا(میل)ی لـیٚ بـیٚ، نـابڕیٚ! ﴿إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ﴾ (أولاً): (لاإله إلاّ الله)، (ثانیاً): (تقدیس)و (تحمیـد)و (تکـبیر)و (دوعـا)و (نصـیحەت)و (علـم)و (دەرس)ی (أحکـام)ی (إعتقـادی)؛ (کلمە)یە بۆ (إصلاح)ی (ذات البین) تا (إعتقاد) پاکتربیٚ، بیٚ(غـلّ)و (غـش)بـیٚ، بـۆ لای خـوای بلّنـد تـر ئـەبیٚ؛ (صـاحب)یٚ (زیـادە) (تقـرّب)و (ترقّـی)ئـەکا؛ (إیمان)ی ئێمە ئەگەر وەکی (أوائل)ی (صحاب)آن، بیٚ(غلّ)و (غش)بـا، (روح)ی (لطیف)چۆن ئەوانی(بلّند)کرد، ئێمەش بلّند ئەبووین؛ لای(أقلّ)ی نەدەکەوتین؛ (أمّەت) تووشی ئەو (إنحطاط)ە نەدەبوو؛ (مع الأسف) (رؤسا)ی(مذاهب)وایـان لە(أدیان)ی (سماوی)کرد، کە لە(نظـر)ی (طبیعیّـون)بوویتـە (ثِقـل)یٚ (مـانِع)ی (صُعود)؛ (واقعاً) وایان لیٚ کـرد؛ گەرچـی خۆیـان بـە(مُوحّـد)ئـەزانن، (أمّـا) بـە (عدد)ی (رؤساء) (إله)یان هەیە، (کلمە)یان بلاّوە، یـەك نـاگرن مـن(قاعـدە)کـم دانـاوە، لـە(حقـائق)ی (إسـلام)یـم ورگرتیـە؛ هـەر(حُکـم)یٚ، هـەر(إعتقـاد)یٚ، یا(عمل)یٚ ئەگەر(إنسان)بلّندکا، (روح)ەکی(سعی) (عملی)بداتیٚ ئەوە لە(دین)ی

(إسلام)ە، ئەگەر(بالعكس)بیّ، (خارج)ی(أصل)ی (دین)ە، (داخل) كراوە ﴿وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ﴾ (كلمە)ی (طیّب)بلّند ئەكا؛ (یعنی) (كلمە)ی (طیّب) تەنیا (فائدە)یە وانادا، كەژین (رَفعة)و(إتّصال)ی ببیّ؛ (قول)ی چاك وپاك، لەگەلّ (عمل)ی (صالح) (إنسان)پیّ ئەگەیەنی؛ (حقیقة) ئەو (صعود)و (رفعەت)ە ، بۆ(صاحب)یەتی؛ و(علم)و (عمل) ویّكرا (أثر)یان نومایانە؛ (لكن) وەك (عرض) كرایە ئەبیّ بنۆرینە(عمل)ی(صالح). (فقیر)یّ ئاگری لەخانی بەریوە، هاوار هاواریەتی، (مسلمان)آن پیّ ڕانەگەن (مال)و منالّی(محو)ئەبیّ؛ لەو (وەقت)ە (حلقە)ی (ذكری)بگرن باشە؟ نا بەخوای زۆرخراپە؛ بە (ساعەت)یّ (موسولین) (٤٠٠) (طیار)ی ناردەسەر (ئەرنائوت)ان لەگەلّ (٣٥) هەزار (عەسكەر)؛ دوژمن وابە(قوەت)؛ ئیّمە خەریك بین (طیلسان)ی ڕیك خەین؟ كلی لەچاوان كەین؟ ڕندینی بەشانەكەین؟ ئای وای، (رؤسا)ی(دین)؛ چیان بە(دین)كرد! كوو هاویشتیانە(أدنی)ی(دركات)وای لەو(مَكر)ە؛ (سلب)ی (قُدرەت)و (قوەت)و (عقل)و (عمل)یان لە(مسلّمان)آن كرد؛ (آخر)ی وامان بەسەرهات؛ (ألآن)یش ئەوانی لە (إعتبار)دان، بە(غیر)ی(إفساد)ی (دماغ) بەچیدی (إشتغال)ناكەن؛ (عینا)وەكی (كوردی)ئەلّیّ:" (كفن)بە من ببڕیّ، مردی گۆڕبەگۆڕ چیّ! "(دائر)بە(سیّئات)ی(رؤسا)لە (حق) (دین)، بە(حق) ئەوەندەی بنووسی، كەمە، تەواو نابیّ ﴿وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ﴾ گەلیّ (مكر)ی خراپ ئەكەن؛ بە(تلبیس)ی(إبلیس)آنە، (خبیث)بە (طیّب)؛ (صالح)بە (فاسد) (تلبیس)ئەكەن؛ (باطل)ئەكەنە (حق)؛ (حق)ئەكەنە(باطل) ﴿لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ﴾ بە(نسبەت) (شدەت)ی (مكر)یان؛ ئەوەی خەریكی(مكر)ی(سّیء)بیّ، (كلمە)ی (طیّب)و (عمل)ی (صالح)ی نابیّ؛ (درجە)ی زۆر (منحط)و (دون) ئەبیّ ﴿وَمَكْرُ أُولَئِكَ هُوَ يَبُورُ﴾ بە(فساد)ئەچیّ؛ (كساد)ی بەسەردادیّ، بیّ (رواج) ئەبیّ، (تأثیر)ی نامینیّ؛ وەكی(إنكلیز)آن، (مكر)یان وای بەسەر هینایین، كەس پیّیان بڕواناكا، هەلّ ناخەلّەتیّ؛ (أمّا) (عذاب)ی خوای لە

سەروان بە (شدّەت)ە، (دائم)ە؛ لام وایە(مُقابلـە) لەگـەڵ (مكـر)ی (إلهـی)لێـرە (مُراد)نیە؛ گەرچی (مـلا)یـانی دی ئەفـەرموون: (لأمْكَرْنـا)هەرچـەند ئەوانـە بـە (مكر) بۆ كەم (عقل)آن ئەنوێنن، (بعث)نیە، (لكن) (جناب)ی(حق)بـە (حُجّـەت) (إثبات)ی ئەكا ﴿وَاللَّهُ خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ﴾ (عناصر)ی(أصلیە)–(ذاتاً)– هەمووی (داخل)ی (أرض)ە ﴿ثُمَّ من نُّطْفَةٍ﴾ چۆن (تحوّل)ئەكا؛ (وهكذا) (طوراً بعد طَوْرٍ) ئەبێتە (إنسان) ﴿ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا﴾ (قسم)ێ نێر، (قسـم)ی مـێ یـاخود مێـرد وژن؛ ژن لە(نُطفە) ئاوس ئەبێ﴿وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنثَى﴾ (حتّی نباتـات)و (أشـجار) ﴿وَلَا تَضَعُ﴾ (حمل)دانانی ﴿إِلَّا بِعِلْمِهِ﴾ (علم)ی (عملی) (مقصود)ە؛ (حتّی) بۆ (وضع) چ (ترتیبات)ەكی داناوە؛ دانا تیای (مُتحیّـر)ە ﴿وَمَـا يُعَمَّرُ مِـن مُّعَمَّرٍ﴾ (عُمر) درێژ نابێ ﴿وَلَا يُنقَصُ مِنْ عُمُرِهِ﴾ لێی كەم نابێتەوە، یائـەوەی (عُمـر)ی كـورت ئـەبێ؛ وە(زێـد)ە و (نقـص) بـۆ (عُمـر)ی (شـخص)ێ (قابـل)ە؛ (لكـن) (مُتوقّـف)ە لەسـەر(بعـض)ێ(أُمـور)؛ (رعایـەت)ی (لازم)ە ئێسـتا (تـأمین)ی ئەكەن؛ (فقێ)یە لەمزگـەوتی ئێمـە، (ألعیـاذُ بـالله)تووشـی دەردێ بـوو؛ نێزێـك بوو، (نَفَس)ی ببڕی؛ دقتورێ لێرە بوو(ریاظ مخمرچی حلبی)؛ زۆر(حـاذق)بـوو، لـە(أمـراض)ی گـەروو و كەلّـە؛ (عملیـات)ی كـرد؛ خـوا كـردی (نجـات)ی بـوو؛ ووتی:" چارەگەكی پێ چووبا، ئەمرد"(أمّا)كە(واقع)بوو، ناگەڕێتـەوە. (واقعـاً) ئێمە ئومێـد مـان بەخوایـە؛ (أمّـا) (حُكمـا)ی (طبیعـەت) خـەریكن، بـۆ(عُمـر)ی (بَشری)، (زیاد)كردنی؛ (أمّا) (آفـات)لـە سـەر (بشـری) ئەوەنـدە گریوویتـەوە، چـارەی (مُشـكِل)ە ئەگـەر (مُحـال) نـەبێ. (واقعـاً) (عاقـل) لـە(عُمـر) كـورتی و درێژی (مُتحَیّر)ە؛ ئیـوا هەیـە، لـە(عُمـر)ی خـۆی وەڕزە، ڕەق و تـەق وچـاوكەم (حُكم)؛ بەڵكو كۆرو (فقیر) زۆر (عُمر)ی درێژ ئەبێ، نـامرێ؛ ئـاوا (دوام) ئـەكا ! یەكی تەن وەمەند، بە (قوّەت)و (حـاڵ)خـۆش؛ گۆنـا گـۆنی خۆشـی و (وسـط)ی (حیات)؛ ئەبینی ڕائەقەنێ، ئەڕوا؛ (سِرّ)ێكە، خوا نەبێ، كەس نایزانی. هەرچی هەیە، نیە﴿إِلَّا فِي كِتَابٍ﴾ بە(حق)؛ (كتاب)ە كەش خـۆی ئـەیزانی ﴿إِنَّ ذَلِكَ﴾

(نظر) به (عقل)، ئەو(عناصر)ە، (تطوّرات)بکا، ببێتە (إنسان)، بە(مُحال) (حساب)ە (علم)ی(محیط)–(کذلك)–(عقل)ڕێ نادا؛ (أمّا) ئەوانە ﴿عَلَى اللَّه﴾ لەسەر خوای ﴿يَسِيرٌ﴾ ئاسانە. (حقیقةً) وایە (صفات)ی (إلهی) (مُقتضا)ی (ذات)ە؛ (حاجەت)ی بە (کسب)و مَسب، نیە؛ وە پەکی بە(مُعاونە) ناکەوێ؛ (مُعارِض)ی نیە؛ بۆیە (عِلم)ی (شامل)ە؛ هەرچی (ممکن)بێ (قابل)ە بی هێنێتە (حَیِّز)ی (وجود)؛ شتێ(مُقتضا)ی (ذات)ی(کبریائی)بێ، بۆ(غیر)ی ئەو (مُحال)ە، (مُمتَنِع)ە؛ لە(قرآن)بگەن، باشە؛ بۆ خەڵکی خۆتان مەگۆڕن؛ قسەی (جاهلان)ە (قبول)مەکەن؛ (وَلَوْ)لە(مەلا)یە گەورە، گەورە، (نقل)کرابێ؛ (مُقتضا)ی (مقام)ی (أُلوهیّەت) (محافظە)بکەن؛ لێ ی بترسن، (تابع)ی (هَوا)مەبن (ذات)ێ وا (عالِم)و (قادِر) ناتوانێ (إعادة)ی ئێمە، لە(عناصر)ی (أصیله)مان، بکاتەوە؟ من(شُبه)م نیە، ئەتوانێ، وە ئەیکا(أمّا)کەی ئەیکا؟ خۆی ئەزانی؛ هەرچی بیڵێم لە (تعیین)ی(وقت)، (غلط)ە. (مع الأسف)، (مەلا)ی گەورە گەورە وەکی(سیوطی)؛ پێشی وی، دوای وی؛ زۆر (سهو)بووون (وکذا مع الأسف) ئێستاش، (عیسی)و (دجّال)و (مهدی) (أذهان)ی (مەلا)یان (مشوّەش) ئەکەن! ﴿وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ﴾ (بحر)ی شیرن و(بحر)ی تاڵ ﴿هَـٰذَا عَذْبٌ﴾ شیرینە؛ ﴿ فُرَاتٌ﴾ سووکە، (دافع)ی(عطش)ە﴿سَائِغٌ شَرَابُهُ﴾ خۆش گوارە؛ تختایی گەروو گیری نیە، زۆر خۆشە؛ وەکی ئاوی کانی(خاتوون)ی (چنارۆك)ێ ﴿وَهَـٰذَا مِلْحٌ﴾ سوورە ﴿أُجَاجٌ﴾ تاڵە، لەدەروونـدا گەرم ئەبێ، (عطش) (زیاد)ئەکا، وەکی ئاوی(کۆیە)گرانە؛ (هضم)نابێ﴿وَمِن كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا﴾ گۆشتێ تەڕو تازە؛ (واقعاً)بەتازەیی، سووری کەنەوە زۆر خۆشە خواردنی؛ (أمّا)ئەڵێن:" (بصرەیی)هەڵی ئەگرنن تابۆگەنی نەبێ، نای خۆن " ئەو(فائدە) (فائدە)یە(عامّە)؛ ماسی(فوائد)ی (طبّی)زۆرە، (لکن)دۆزینەوەی، (مخصوص)ە، بە(أهل)ی (علم)﴿وَتَسْتَخْرِجُونَ﴾ لە هەردووکیان ﴿حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا﴾ (لۆلۆ)و(مەرجان)وابزانم(بحاث)ی(جدید)ئەڵێن:" ئەوانە لەئاوی

شیرینیش (تکوّن)ئەکەن" ئەفەرموون:" ئەو دوو(بحر)ە، (مثل)ی (مؤمن)و (کافر)ە؛ (بحر)ی تالّ(فائدە)ی هەیە؛ (غیر)ی خواردنەوە؛ (أمّا) (کافر) هیچ (فائدە)ی نیە" ئەگەر(مقعد) (فائدە)ی (قیامەت)بیّ؛ وایە؛ (أمّا) (فائدە)ی (دنیا)؛ تیّ(فکر)ە، بنۆڕە؛ (مصنوعات)ی(بشر)هەمووی لە(کافر)آن، پەیا ئەبیّ؛ ئەگەر(کافر)نەبان؛ پاپۆڕی (بَحری)، (سیارە)ی عەردی، (طیّارة)ی (هوائی) نەدەبوو؛ (تلفون)و(رادیو)نەدەبیسترا﴿وَتَرَى الْفُلْكَ﴾ ئەمڕۆ (سفینە)ی (شراعی)بیّ (قدر)بوە؛ وەکی کەڵەکی کوردان؛ بە(سعی) (کافران)آن، (بحر)پڕ بوون، لەپاپۆڕی(حربی)، (تُجّاری) ﴿فِیه﴾ لە(بحر)یّ؛ (فرق)ی شیرن و تالّی نیە ﴿مَوَاخِرَ﴾ ئاو شەق ئەکا. لە(دجلە)ی (بغدا)یە (ماتۆڕ)ئەمبینی، ئەڕوا؛ شوێنیّ لەئاو پەیا ئەکا، (بَین)ە کی پیّ ئەچیّ، ئەوجا ئاوجیّ ی خۆی ئەگرێتەوە؛ (ملّاح)ی (بحری)ئەمڕۆ (مُنحصِر)ە لە(کافر)آن ﴿لِتَبْتَغُوا مِن فَضْلِه﴾ (معامله)ی(بحری)باز لەگەلّ(کافر)آن؛ (بناءً علیه)فەرموو دەیان بەجیّ نیە؛ (مؤمن)و (کافر) (فائدە)یان هەیە؛ (أمّا)لە(ذات)ی خۆیان(فرق)یان زۆرە؛ (مسلمان)بە (أخلاق)ەبە(تربیە)یە بە(وفا)یە، بە(مُروّەت)ە بە(غیرەت)ە؛ لە(ذات)ی خۆی دا(کافر) (عکس)ی ئەو؛ (منفعەت)پەرستە؛ (خاصّةً)ئەمڕۆ گویّ نادەنە، (شرف)و (فضائل)ی(إنسان)؛ (مُؤْ مِن) (نعمەت)لە خوا ئەخوازی ﴿وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ﴾ (شُکر)ی خوای؛ (سُبحان الله) (مسلّمان)ان، (أوّل)ی (إستفادە)یان لە(بحر)کرد؛ دوایە لەسەر(سفینە)وکەڵەك مانەوە؛ ئاورووپایی گۆری یان، کردیانە(مراکب)ی(بخاری)؛ (مسلّمان)لە(بحر)پەکیان کەوت؛ دوایە لە(بَرّ)یش کەوتن؛ نا(شکر)ی نەبیّ نەچوونە(هَوی)تابزانین، چیان لیّ دیّ؛ ئێستا خەریکن (لکن)ئەکەون، خۆیان(معمل)ی شتی وایان نیە؛ (معمل)ی بە(قوەت)یان زوبانە؛ ئەو(آیە ت)ە زۆری تێدایە؛ (ضَرب المثل)ە، (آیات)ە، (آثار)ی (علم)و (قُدرەت)ە؛ (تنبیە)ە بۆ (قوم)یّ (قابل)ی (إنتباه)بی (سُبحان

الله) (أولاً) (إستیلا)ی(إسلامەتی)لە(أفریقا)و گەلیٚ(مواقع)بە (واسطه)ی (تجارەتی) (بحری)بوو، دوایە کەوتە دەستی(أجانب)! هەرچی هەیە؛ (جُمود)و (تقالید) ئەیکات ﴿یُولِجُ اللَّیْلَ فِي النَّهَارِ﴾ وانە بیٚ چەند(دەورە)یە، ڕۆژە، شەونیە ﴿وَیُولِجُ النَّهَارَ فِي اللَّیْلِ﴾ (کذلك)چەند (دەورە)یە شەوە، ڕۆژ نیە؛ (أنَّه)تیٚکدا، بزرئەبن﴿وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ﴾ بە(قُوَّه)ی(قاهرە)ی خۆی ﴿کُلٌّ﴾ لە(شمس)و(قمر)﴿ یَجْرِي﴾(حرکە)ئەکا؛ هەریەك بە(نوع)یٚ؛ (حاجەت)بە جڵەوکیٚش نیە، نە(مَلَك)نە (ولی)﴿ لِأَجَلٍ مُّسَمًّى﴾(آخر)ی(زمان)ی(دُنیا)تا ئەو ڕۆژە (جَریان) ئەکەن؛ دوایە(قوەت)یان نامینیٚ، یا (کالعدم)ی لیٚ دیٚ؛ (تعیین)ی (عائد)ی خوایە﴿ذَلِکُمُ اللَّهُ رَبُّکُمْ﴾ (غیر)یٚ (وزیر)یٚ نا﴿لَهُ الْمُلْكُ﴾ بە(خلق)و (إیجاد)و (وضع)و (جَری)و (تدبیر)و (تصرّف) ﴿وَالَّذِینَ تَدْعُونَ مِن دُونِهِ﴾ (حتّی) (أقرب)و (أعظم)ی (ملائکە) ﴿مَا﴾ بە(معنی) (لا)مە ﴿یَمْلِکُونَ مِن قِطْمِیرٍ﴾ یەکی ئەڵیٚ:" ئەو پیٚستە تەنکەی کە (إحاطە)ی ناوکی خورما ئەدا" یەکی ئەلیٚ:" ئەو پوولەکەی بەسەری خورمایەوە" یەکی ئەڵیٚ:" تویٚکلی سیر" (خلاصە) (مالك)ی هیچ نین﴿إِن تَدْعُوهُمْ لَا یَسْمَعُوا دُعَاءَکُمْ﴾ گویٚ یان نیە، گویٚ یان لیٚ نیە.(سُبحان الله) (قرآن)لەگەڵ (معتقدات)و (آثار)ی دی، (فرق)ی زۆرە﴿وَلَوْ سَمِعُوا﴾ (بالعَرض)﴿ مَا اسْتَجَابُوا لَکُمْ﴾ (دعا)ی ئیٚوە (قبول) ناکەن ﴿وَیَوْمَ الْقِیَامَةِ یَکْفُرُونَ بِشِرْکِکُمْ﴾ (ملائکە) ڕۆژی (قیامەت) (تبَرّی)تان لی ئەکەن وەکی لە(سورە)ی(سابق)فەرمووی ﴿وَلَا یُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِیرٍ﴾ کیٚ هەیە وەکی خوا؛ ئاگاداری(حقائق)بیٚ؛ (خبر)ی (حقّ)و (حقیقة)بدا؟ ڕۆژی لەگەڵ (جمع)ی (محادثة)مان ئەکرد؛ (حسب المناسبه)وتم:" (آلآن)من ناتوانم، (شاهدی)بدەم، کە(حضره تی رسول الله)، یا(جبریل)ی(أمین) ئاگای لە (حال)ی منە؛ چی ئەکەم، چی ئەلیٚم؟ (أمّا) (شاهدی) ئەدەم (آلآن) خوا، (خبر)داری منە؛ ئاگای لە(مافی الصخیر)م هەیە" یەکی لە(صُلحا)وتی:" ئەمن (شاهدی) ئەدەم، کە پیٚغەمبەر(الآن)ئاگاداری (حال)ی ئیٚمەیە"گوتم:" کوو

(شاهدی) ئەدەی؟ (علم)ی (محیط) (شرط)ی(رسالەت)نیە؛ تا بلّیم:" ئەگەرئەو شتە نەزانی، (رسول)نیە" گەلەك شتیان (سؤال)لێ کردیە، نەیزانیە، (رسول)یش بوە؛ (أمّا) (خالق)ی (کُلْ)، ئەبێ ئاگاداری (کُلْ)بێ؛ (اُلوهیّەت)و (رُبوبیّەت) بێ (علم)ی (محیط) نابێ؛ من (مادام) (إیمان)م هەبێ، خوای منە؛ ئەبێ، (إیمان)م هەبێ، کە ئاگادارە، بە(حالم)"(بعد التّأمّل)ووتی:" بەخوای (إیمان)ی ئێوە لەگەلّ(إیمان)ی ئێمە(فرق)ی زۆرە"(یعنی) (إیمان)ی وان (تقلیدی)یە یا(مَیل)ە؛ کەم وایە، لە(دلیل)و(برهان)بێ﴿یَا أَیُّهَا النَّاسُ أَنتُمُ الْفُقَرَاء إِلَى اللَّهِ﴾ (سُبحانَهُ)لە(إیجاد)، لە(إبقا)ئێوە (إحتیاجی)تان بەخوای هەیە؛ ئەگەر دەولّەمەندیش بن، (فقیر)ن؛ (غَنیٌّ بالشّیْ، فَقیرٌ إلی الشّیْ)وەك (إمام)ی (شافعی)ئەفەرموێ:" (ولَیْسَ ألغِنی إلاّ عَنِ ألشَّیِ لا بِهِ) (سعدی) ئەلّێ: "آنانکة غنی تَرَند، مُحتاج تَرَند" ئێوە(محتاج)ی (إله)تانن، (مالك)ی هیچ نین؛ (غیر)ی خوا، کێ ئەمێنێتەوە؛ ڕووی تێ ئەکەن؟﴿ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ﴾ (حتّی) لە (خلق)و (إیجاد)تان؛ (بِألذّات) (غنی)یە؛ (إحتاج)ی بە هیچ نیە ﴿الْحَمِیدُ﴾ لە(مُقتضی)ی (مُعمی)و (لطف)و (کَرم)ی؛ (دەعوەت)ی ئێوە ئەکا، بۆ(إیمان) (بعث)ی (رُسل)ی لەبەر(مرحمەت)ە؛ بێ دەسەلاتی نیە ﴿إِن یَشَأْ یُذْهِبْکُمْ﴾ ئەتان با، ئەتان فەوتێنێ؛ نابووتتان ئەکا﴿وَیَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِیدٍ﴾ (مخلوق)ێ نوێ؛ چ یەکی لەسەر ئێوەو(خلق)ی نوێش ناکەوێ؛ گەلێ کەس ئەلّێن: "ئەکەوێ" یەکی وەکی(رافضی)یەکان، ئەلّێن:"(فلان)لەنگەری(أرض)و ئاسمان بُوەد" یەکی (آیة الله)"؛ وەکی(ناقَةُ الله)! یەکی :"شاهەنشاهی(عالَم)پەناە" یەکی: "(غوث الأنام)؛ (مُدبّر)ی(ذرّات)ی (کائنات)"یەکی:"وا" وەکی شوان و گاوانی چوونە ژێرخاك؛ چەرخ و(دولاب)ی (فَلك)وەکی خۆیەتی؛ یەکی لەسەر کەسی ئەوتۆ نەکەوتوە ﴿وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِیزٍ﴾ گران و(صعب)نیە؛ وە(لازم) نیە، (خلق)ی (جدید) -(من حیث الخلق)- (أبداع)و (أحسن)و (أتقن)بێ؛ تا (مُنافی) بێ، لەگەلّ (قَول)ی (غزالی): "(لَوْکانَفی الإمکانِ أبْدَعُ مِمّاکانَ لَکانَ)"

(لکن) فەرموودەی (غزالی) لە (فکر)و (تأمّل)و (تعّمق) لە (أحوال)ی (کائنات) بە(قَدَر) (حوصلە)ی خۆی(صادر)بوە.(أمّا)لە(حقیقەت)دا، بۆ(إمکان)و (إمتناع)ی (ماهُوَ أبْدَعُ)، (عِلم)ێکی ئەویّ، وەکی (علم)ی (صانِع)ی (عالِم)، کەبە(حق)، (مُمکِن)و (مُمتَنِع)لێك کاتەوە؛ وە (ظاهر)ی (تطوّرات)ی (خلق)، لە(نقص) بۆ(کمال)–(تدریجاً)–(ترقّی)ئەکا؛ (قابل)ە(خلق)یّ گەلەك (أبدع) لەو (فضا)یە –(لاینحصر)ە–بێتە(عالَم)ی(ظهور) (مع أنّهُ) گەلیّ (أسرار)ی (فطرەت) هەبوو، لە(أیّام)ی (غزالی)لە (عالَم)ی (غیب)بوو؛ نەهاتبوە(عالَم)ی (شهود)؛ (إمام)بی دیبا، زێدە(دَهشت)و(حیرەت)ئەی گرت؛ ئەمەش باز لەسایەی (سعی) ئەوانی بوو، کە(مؤمن)ەکان، پیّ یان ئەلّێن:" (کافر)!" (حقاً) ئەوانە (خلق)ی (جدید)ن، (مُجَدِّد)ن؛ لە(عالَم)ی (صُنع)دا–لەسەر (أرض)ی –(خلیفە)ی(صانِع)ن؛ (أمّا مع الأسف) (مؤمن)ەکانی هەموو (ملّەت)، لەو (خلافەت)ە (محروم بوون) ﴿وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى﴾ کەسیّ بلّیّ: "بڕۆ، ئەوەی ئەی کەی بیکە؛ گوناهت بەئەستۆم، ئۆبالّت بە ملم"دیارە(وازِرة)؛ گوناهکارە، بەد (نفس)ە؛ ئەوانە(نوع)ە کن، لە(غُرور)آن؛ (صاحب)ی (عقول)ی (ضعیفە)، وە(میول)ی نا(ظریفی)پیّ هەلّ ئەخەلّەتێنن؛ لەریّ لایان ئەدەن؛ ئەیانکەنە (مُستخدَم)ی خۆیان. ئەوانەی (إمام)ی (ضلال)ن، پێشەوای گوڕانن، بە (قَدر) گوناهی (أتباع)یان (زێدە)ە لەگوناهی خۆیان، ئەیان هاویشت ترێتەسەری؛ بن بار (مُقابل)ی (ضلال)؛ سەرباز (مُقابل)ی (إضلال)! ﴿وَإِن تَدْعُ مُثْقَلَةٌ﴾ هاوارکاتە فەریاد ڕەسیّ، بانگ و هاوارکا: "وەرە، (مُعاونەت)ەکم، کە" ﴿إِلَى حِمْلِهَا﴾ کۆلّیّ، باریّ؛ کە گرانی کردیە؛ لەبنیدا، داهاتیە؛ شتەکی، لەسەر هەلّ گریّ؛ کەمیّ بار سووك کا﴿لَا يُحْمَلْ مِنْهُ﴾ لەبارەکەی﴿شَيْءٌ﴾ (أدنی)یە ﴿وَلَوْ كَانَ﴾ ئەوەی هاواری ئەکرێتیّ ﴿ذَا قُرْبَى﴾ خاوەنی خزمایەتی بیّ، نێزیك بیّ، برای(شفیق)و(شقیق)بیّ. نەکەن (مسلّمان)نیە بەو (نوع)ە کەسانە (مَغرور) بن؛ (حتّی) ئەگەر (إعتقاد) بکەن، بە(جوازات)ی (أشعری)؛

(أمّا) (إعتماد)ی مەدە نەسەر؛ ((جائز)ە بۆ خوا، هەمووگوناه(عفو)کا)؛ (تمَام)! (أمّا) (لازم)نیە، ئەو (جائز)ە، بێتەجێ؛ وەهەم(جائز)ە، بۆ خوا هەموو (أعمال)ی چاکە بکا، بە(هَبا)؛ (أمّا)نای کا؛ (خلاصە) (سعی)کەن، بە(عِلم)و (عَمل)، لە(شقاوەت)ی (دنیا)و (قیامەت)خۆتان بپارێزن؛ وە(إلاّ)تێ ئەکەون،

پەشێمان ئەبنەوە؛

(نصیحەت) گۆش کون جانا

کی ئەزجان دوست تَر دارەند

جەوانانی (سعادەت)مەند، پەندی پیری دانارا)

ئەی(خلیل)ەکانم، خۆشەویستەکانم، ئاگاتان لەخۆبێ؛ (دائماً)ئەو دوو (رباعیە)ی (خیّام)ی بخوویننەوە، زۆر بە(قیمەت)ە، مایەی (نجات)ی (دنیا)و (قیامەت)ە:"

ئەی تازە جەوان بشنەو ئەزاین پیری کوهەن

این نُکتە کی ئەندەرۆ بوەد(مغز)ی سوخەن

یارێ کی دەرۆ (معرفەت)ێ نیست، مەگیر

کارێ کی دەر (منفعەت)ێ نیست، مەکون"

﴿إِنَّمَا تُنذِرُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِالغَيْبِ﴾ لە(أوّل)ی(سورە)ی(بقرە)فەرمووی: "(قرآن) (هدایەت)ە، بۆ ئەوانەی بە(غَیب) (إیمان)بێنن" (قبل العیان) بە (إحتراس) ئاگاداری خۆیان ئەکەن؛ لە(وقوع)ی (فی المکارە)؛ (آمان)و (دەخیل) وانەکەن، (خراپ)تان بەسەردێ؛ دوژمن لە(کمین)ە؛ ئەمڕۆ سبەی دێتە سەرتان؛ (رەذیل)و (سفیل)و سەرگەردان ئەبن؛ (أمّا)گوێ ناداتێ، خەریکی (لَهو)و (لعب)ی خۆی ئەبێ، تائەی بینێ؛ ئەوجا: هاوار، ئامان، (ندامەت)، گریان. (قوم)ی(راقی)ترسیان لەهەزار ساڵ پاش ئەمڕۆ هەیە؛ لەوڕۆوە، خەریکی (أسباب)ی (صیانەت)ی ئەو(وەقت)ن؛ ئێمە نا(شکری)

نـەبیّ، نـە بـۆ (محافظـە)ی (دنیـا)نـە بـۆ (نجـات)ی(قیامـەت)، (عافیـەت) ئەندێشـیمان نیـە ﴿وَأَقَـامُوا الصَّـلَاةَ﴾ بـە هـەر تـەرزێ بـێ لـە (دیـن)ی خـۆی، (عبادەت)ی خوای بکا، (شخص) نەپەرستی ﴿وَمَن تَزَكَّى﴾ (نفس)ی خۆی پاك کا، لە (أخلاق)ی (رَدیّـە) (أعمـال)ی چـاك بکـا، فێڵـێ نـەکا، فێڵـێ لـێ نـەکرێ ﴿فَإِنَّمَا يَتَزَكَّى لِنَفْسِهِ﴾ (نفع)ی بۆخۆیەتی، (حیات)ی(دارَین)خۆی خۆش ئـەکا؛ ئەبیّ بە(عالم)؛ (ذات)ی گەورەی (نافِع)، بۆ (قوم)ی خۆی، بـێ(غـلّ)و (غـش)، (صالِح)و (مُصلِح) خوا (غنـی)یـە لـە(طاعـەت)و (تزکیـە)ی (أنـام) ﴿وَإِلَـى اللّـهِ الْمَصِيرُ﴾ (لا ألی غیرِ)؛ (تقدیم)ی (مَعمول) بۆ (حَصـر)ە (جـوهری) ئەفـەرموێ: "(حَصیر) (غـیر)ە (قیاسـی)یـە؛ (قیـاس) (مصـار)ە؛ وەکـی(معـاش)ە" ﴿وَمَـا يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ﴾ ئـەوەی (کـافر)ی بـێ(خێـر)ە، نەتـەنها کـۆری چـاو، کـۆری دلّ؛ (وَإلاّ) (طـە حسـین) کۆریشـە، (أمّـا) (بَصـیر)ە (واقعـاً) (قبلـە)ی (مصری)یانە؛ یـەکی تـریش هەیەلـە(عـراق) (مهـدی البصـری) ئـەویش شـایانی (تقدیر)ە ﴿وَلَـا الظُّلُمَـاتُ وَلَـا النُّـورُ﴾ (جهـل)و(علـم)؛ (باطـل)و (حـق)؛ (کفـر)و (إیمان)؛ (تقلید)و (إجتهاد)، (فی الحقیقـة) (تقلیـد) (عمـی)یـە، (ظلمـات)ە، لـە (جهـل) (خـراپ)تـرە (علـی العمیـاء) (سـوق)ی (إنسـان) ئـەکا؛ بـۆ (أمـور)و (إعتقادیات)ی (غیر)ە (معقولە). (عقل)ی چی؟ (قبل کل شئ) (نـور)ی (عقـل) ئەکوژێننەوە؛ ئـەوجا بـۆ (ظلمـات) (سـوق)یـان ئەکـەن؛ (خصـوص) (تقلیـد)و (ثِقە)ی (صوفی)یانە ﴿وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ﴾ (أکثر)ی سێبەر−(خاصـةً)سـایەی سبەینان− فێنکە؛ گەرمی باشە(أمّا) (شدّەت)ی−(خصوص)لەگـەڵ (سمـوم)− (خراپ)ە، (قاتِل)ە. لە (قاموس) ئەڵێ: "(حَـرور)بـای گـەرمی شـەوە" (واقعـاً) شەو بای گەرمی، زۆر ناخۆشە؛ (خصوص)لە (بِلاد)ی(حـارّە)؛ شـەوی گـەرمی بەگەرمەیا، (مثل)ە، بۆئەوانەی لـە(حـین)ی(أمـل)ی خۆشـی، ناخۆشـی بـدەن؛ لەسایەیان (شەو) ببیندرێ ﴿وَمَا يَسْتَوِي الْأَحْيَاءُ وَلَا الْأَمْوَاتُ﴾ زینـدی و مـردی وەکی یەکدی نابن؛ (أثر)یان دیارە؛ (خصوص) بە(إعتقادیات)مردی، (مَحـو)ە.

(إنسان)یٚ (جماد)بپەرستی، لە(أموات)بەرە ژێرترە؛ (سُبحان الله)ئەو زیندیانە، ئەو مردیانە ئەمڕۆ چەند دیارن! (أقوام)ی(حَیَّە)و(أقوام)ی (میِّتە)؛ نازانیٚ (إنسان) چ بلّیٚ؟ (قرآن)و (دَعاوی) وی زۆر لێك دوورن؛ (أمـّة ت)و (قرآن) یەك ناگرن؛ ئەوەی سەیرە؛ لە (تلقین) ئەلّیٚ: "(سؤال)ت لیٚ ئەکەن؛ (إمام)ت؟ ئەبیٚ (جواب) دایەوە: "(قرآن)" (واقعاً) (إمام)و (مأموم)یٚ نالێك، هەریەك ڕوو لەلایەك ﴿إِنَّ اللَّهَ يُسْمِعُ مَن يَشَاءُ﴾ ئەو ئەزانیٚ، کیٚ زیندیە، وەکیٚ مردی؛ کیٚ گوێی سووکە، کیٚ کەڕ؛ کیٚ(عاقل)ە وەکی کەڕ﴿وَمَا أَنتَ بِمُسْمِعٍ مَّن فِي الْقُبُورِ﴾ (ملا)ی (مُلَقِّن) زۆر ئەشیرینیٚ؛ تامردی گویٚ ی لیٚ بیٚ؛ (أنَّهُ)لە (رغم)ی (قرآن) (قوەت) ئەداتە خۆی؛ ئاگاشی لیٚ نیەیە؛ چ جایە مردی؛ زیندیەکان نای بیەن، تێی ناگەن! من گەلیٚ جار ئەلّیٚم: "برادەران، (تلقین)ی سەر(قبر)آن بۆ زیندیانە؛ تێی بگەن، بخوونن" (ملا) بە(سریانی) (تلقین)بە دا، کوردی بەستەزمان، لە (عربی) ناگا؛ (کەمرد هەموو شتیٚ فێر ئەبیٚ)؛ (تَمام)! خۆزی تازیندین شتەکتان زانا ندبا؛ گەر لە(ملا) (سؤال)کەی:" زوبانی(سریانی)چیە؟ چۆنە؟"(جواب)ی پیٚ نادرێتەوە؛ چ(قیدی)یە؟ (تلقین)بۆ کوردان، بەکوردی؛ (خطبە)ی (جمعە)نیە، (واجب)یش نیە؛ (سُنَّت)یش نیە؛ ئیتر بلّیٚم:"چی؟!" ﴿إِنْ أَنتَ إِلَّا نَذِيرٌ﴾ (هدایەت)دان (عائد)ی تۆ نیە.(واقعاً)لە (تبلیغ)خوا ئەیزانی، زۆر (بلیغ)ە، زۆر تەواوە؛ ئەوەی ئەو کردی، بەکەس ناکریٚ ﴿إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ﴾ (رسالەت)یٚ بە(حَق)، بە(کتاب)ی (حق)﴿ بَشِيرًا﴾ وامەزانن، (بعث)ی (رسول) (حصر)ە، لە(إنذار)؛ (نظر)بە(حال)ی (مُعاند)آن؛ (إنذار) (أولی)و (أقدام)و (آکد)ە ﴿وَنَذِيرًا﴾ گویٚ لە(قرآن)کەن؛ ئەزانن(بشارەت)ی بۆ کێیە؟ (إنذار)ی بۆ کیٚ یە؟(شخصیّات)لە (قرآن)دانیە (سُبحان الله) خوا (أمر) ئەکاتە (رسول)ی (مُجتبا)، بە(إنذار)ی (عشیرەت)ی (أقربین)؛ وەبە (خفض)ی (جناح)، بۆ (أتباع)ی لە(مؤمن)آن. (رسالەت)ی بە(حق)، (إنذار)ی بە(حق)وا ئەبی ئەبا (رؤسا)ی (دین)و(دنیا) چاك تیٚ(فکر)ی یان﴿وَإِن مِّنْ أُمَّةٍ﴾ نیە ﴿إِلَّا

خلَا فِيهَا نَذِيرٌ﴾ (حتّـی)كوردیش؛ (أمّـا) (محافظـه)ی(دیـن)یـان نـەكرد. دیـاره (مقصد) له (أمّەت) (بشر)ە، باسی(حیوانات)ی تـر نیـه. (مماثلـه) لـه (بـین)ی (أنـواع)ی (حیوانـات)وه لـه(بَـین)ی(بشـر)_(مـن حیـث الـدین)وه (إرسـال)ی (رسول) نیه. (سّید)ی (آلوسی)ئەفەرموێ:" (قول)به (رسـالەت)ی (حیوانـات)و (بهائم)؛ لـه(غـیر)ی (شـیخ محـی الـدین)و (أتبـاع)ی نەبیسـتراوه" (ڕەحمـەتی خـوای لـێ بـێ)، (بعـض)ە قسـەی هەیـه، بـۆ(أمّـەت)زۆر(خـراپ)بـوو؛ (حتّـی) دەرکەی (نُبوّەت) بۆ (هندی)یان كردەوە؛ (ممكن)ە بە(كرامەت)، (مقصد)ی له (بهائِم)، ئەوان بووبێ؛ (ذات)یٚ (صاحب) (كشف)بوه؛ (رسول)ێ لە(هندی)یـان بێ؛ وەچ له(بهائم) (فرق)یٚ چەندانی نیه؛ خۆزی پیاوی گـەورەو (نافـذ الكلمـه) بینۆڕییا، قسـەی خـۆی؛ بـۆ(أمّـەت)؛ قـازانج و (ضـرر)یـانی (ملاحظـه) كردیـا. (سیّدی آلووسـی) ئەفـەرموێ: "لـه(بعـض)ە (كتـاب)م چـاو پـێ كـەوتوه، ئـەو (قول)ە (كُفر)ە" (فَإنْ لَمْ يَكُن كُفْراً، فَضَرْبٌ مِنَ الكُفْرِ). ئێمـه(ثنـا)ی (شـیخ) ئەكەین، لامان زۆر گەورەبوه؛ زۆر(مسلمان)و(مؤمن)یٚ (كامـل)بـوه؛ (مـع هـذا) قسەی (مخالِـف)ی لێ(قبول) ناكەین ﴿وَإِن يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ﴾ لـه(أُمَـم)ی ڕابـردوو؛ (ذاتـاً) (قاعـده)یـه ئـی نـوێ، (إلّا) (جمـع)یٚ (قَـدح)ی لـێ ئەدەن، (إستكراه)ی ئەكەن، خـەریكی(إمحـا)ە ئـەبن ﴿جَاءتْهُمْ رُسُلُهُم﴾ هـەر (قوم)ە (رسول)ی خۆی؛ (قـوم)ی (معلـوم)و (غـیر)ە (معلـوم)؛ (ذاتـاً) (قـرآن) (صـریح)ە، هـەر (قـوم)ە (رسـول)ی خـۆی بـوه؛ (رسـالەت) (خـاص)نیـه، بـه(شـعب)یٚ؛ (حقـاً) وایـه، (مـادام)خـوا لـەڕووی(لُطـف)بـۆ(هدایـەت) (رسـول) ئەنێری، ئەبێ بۆ هەموو (ملّـەت)بنێـری. (أقصـی)ی (شـرق)ێ ئاگـای لـه (بنـی إسرائیلی) هەیه؛ بێ، (إیمان)به (رسول)یان بێنی؛ با(وجود)ی (مُكلّف)نـین. لـه (رسول)ەكان به (عموم)ی (دەعوەت)و (تبلیغ)، نه ئەمانه به هـاتن؛ لەوسـەری (دنیا) بۆ ئەم سەری(دنیا)؛ ئـەو(رُسـل)آنـه هاتنـه سـەریان، لـه(طـرف) خـوای نـاردران ﴿بِالْبَيِّنَـاتِ﴾ (معجـزات)و (بـراهین)ی ئاشـكرا ﴿وَبِالزُّبُرِ﴾ وەك:

(صُحف)ی (إبراهیم)؛ (زُبُر)ی (داود) (علیه السلام)؛ (مُناجات)و (أناشید)ی (روحی) ﴿وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ﴾ (حاوی)بەسەر(علم)و(أحکام)ی (إعتقادی)و (أعمالی) پاك وڕوناك؛ ڕوناك كەرەوە؛ (هادی)بۆ ڕێ ی ڕاست، بۆ(سعادەت)ی (دارین) ﴿ثُمَّ﴾ پاش (مُدە)یە–کە(معلوم)بوو– ئەوانە(عِناداً) (إیمان)نایەنن؛ (قابل)ی (إصلاح) نین ﴿أَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ لەبەر(کفر)یان، (شخصیّات)، نالە (قرآن) (توجّە)ی ئەو(نوع)ە (حُکم)ە، بۆ(ماصدق)ی (عنوان)ە؛ (خصوصیّەت) (فلان)و (فلان)ی نیە ﴿فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ﴾ (إنکار)ی (جناب)ی (حق) لەکردەوەیان و(عاقبەت)ی، چ بوو؟ چۆن بوو؟(هلاك)و(إمحا)و (عذاب)و (عقاب) ﴿أَلَمْ تَرَ﴾ (أیّها الرائی)ئەو(آیات)ە (بَیّنات)ەت نەدیوە؛ تێی نە(فکر)یوی؟ ﴿أَنَّ اللَّهَ﴾ ئاشکرایە، ئیشی خوایە﴿أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً﴾ باران ﴿فَأَخْرَجْنَا بِهِ﴾ بە باران، بەئاوەکە–(بعد الأنبات)– یاخود(کلام)، (نظر) بە(حال)ی گەیشتنیانە، لە(زمان)ی بەرداری﴿ثَمَرَاتٍ﴾ لە(أنواع)ی دار؛ سێوو قەیسی، توو وهەنار، ئالی بالی و هەلووچکە، هەرمێ و کرۆسك بەأقامی، بەهێ و ترێ و هەنجیر، لیموو پرتقال و کەبات و مسکی و نارنج و ترنج و خورما ﴿مُّخْتَلِفًا أَلْوَانُهَا﴾ (أنواع)یان؛ (أکثر)لەو(أنواع)ە (أنواع)و(أصناف)ی هەیە؛ هەرمێ چەند(نوع)ی هەیە؛ (نوع)ی شیرینی چەند (صنف)ی هەیە؛ هەمووی شیرینە کەچی؛ (ذوق) (فرق)ی شیرینیان ئەکا؛ (وهکذا)هەنارو قەسپ و ترێ؛ وە هەم ڕەنگیان (مختلف)ن و(خواصّ)یان تەماشای (کُتُب)ی (طِبّی)کە، لەباسی (خواصّ)ی (نباتات)و(ثمرات)؛ (أوّلاً) (حیات)لە(نبات) (ظاهر)ئەبێ؛ وە (إختلاف)ی ڕەنگیان بۆ(جلب)ی (نظر)؛ تاجوان بێ؛ بێ بینێ بێ خوا. (حُکما)ی (کرام) (بحث)یان لە(نباتات)و (أشجار)کردیە؛ چەند(قُوا)ی (عامِلە) هەیە، تێ یاندا (موجود)ە؛ (هاضمە)، (ماسِکە)، (غازیە)، (جاذیە)، (نامیە)، (دافعە)؛ (جلب)ی (غذا)بە(صورەت)ێ (عجیب) ئەکا؛ (عُلما)ی (جدید) (زێد)ە، (توسیع)یان داوەتێ؛ (وقعاً) (بَحّاث)ە کانی(بشری)ش (آیات)ن

(آیات)ی (کَون)یان بە(سعی)و کۆششیٚ(مُحیِّر العقول) (تحمّل)ی قورسی دەرخستوە؛ مەراقیان، (دوام)یان، (تعقیب)یان، (اختراع)ی (آلات)یان، هەمووی (آیات)ە (سعدی)ئەفەرمویٚ:

" بەرگی درەختان سەبزەست، دەر(نظر)ی هوشیار

هەر(ورقە)یە دەفتەریت(صنعەت)ی پەروەردگار"

بەلیٚ هۆشی ئەویٚ، (أمّا) (نظر)ی (علم)ی (عملی)بە (فائدە)یە، (ثمر)ی زۆرە. (ثمرات)و (ذی ثمرات) (مُرکّب)ن لە(معادن)ی (عناصر)ی (مختلفە)﴿وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ﴾ دەمار، دەمار؛ (طبق) (طبق)، (خط)، (خط) (إمتدات) ئەکات ﴿بِيضٌ﴾ سپی وەکی گەچ، قلْ، بەردی حەلانە﴿وَحُمْرٌ﴾ سوور؛ دەماری شاخە سوورەی هەیە﴿مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهَا﴾ سپی وسوور، بە(إختلاف)ن؛ (بعض)ی (مائل) بەزوردی، (بعض)ی (مائل)بە کەبوودی وەکی(أنواع)ی مەرمەر. ئەوجا بنۆرە لە(أحوال)ی(معادن)؛ چیایان بکۆلە، عەردان هەلْ کۆلە؛ تووشی (طبقات) ئەبی، (إستفادە)ی (مادّی)و (معنوی)لیٚ ئەکەی؛ ﴿ وَغَرَابِيبُ سُودٌ﴾ پارچە پارچەی قیرژەیە؛ وەکی(فحم)ی (حجری)و (شجری) (سُبحان الله)ئەو قیرژەیە، لە(چنارۆك)ی ئێمە، لە(طرف)ی شینکان؛ دەمار دەماری ئەو بەردە قیرژەیەیە، لیٚ دەرئەکەویٚ؛ نەختیٚ لەدوور ئەی نۆڕیە، (عیناً)ئەلیٚ ی قەلن، بە ریز هەلْ نیشتوونە؛ چونکی (قطعە قطعە)یە، وەکی بەردی دی(مُتّصل)نیە؛ (آیەت)ئەبی، بەجیٚ(تفسیر)کریٚ؛ (أمّا) (تفسیر)ی بە(جادّە) (یعنی)ریٚ، لیٚرە بیٚ جیٚ و ڕیٚ یە (کشف)ی ئەو (معادن)ە، (إستفادە)لیٚ کردنی، بە(علم)ی (حکمت)ی (طبیعی)ئەبی؛ (أمّا) (علم)ی (مع التجربة)، و(مع العمل) وەکی ئاوروپایی یان. (مع الأسف) (مسلمان) (محروم)بوون، وە(محروم)ن لەو (کُنوز)ە؛

((ملا)ی نادان بە(عنوان)ی (شریعەت)

(حرام)ی کرد لەتوو(علم)ی(طبیعەت)

له بۆیه هەرچی لەو(أرض)ە به دەرکەوت
لەزێڕو زیوو پۆلاً وو پاقل و نەوت
بە(کُلّی)کەوتە ژێر دەستی فەرەنگان
چیاو چۆلان دەنۆڕن وەك پلنگان
بیان نۆڕیٚ چیایان چۆن ئەکۆڵن
هەتا کەی ئێوە هەر بەرماڵ بە کۆڵن؟)

﴿وَمِنَ النَّاسِ وَالدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ﴾ ئەم(عالَم)ی(حیوان)ە بنۆڕە؛ (جنس)یٚ بەچەند (فصول) (مُختلِف)ە؛ (ماهیات)ی (مختلفە)ی لیٚ پەیابوە؛ وە(کُلّ)ی (نوع)یٚ، بە(عوارضات)ی (شخصیّە) چەند(ملیار)و(ملایین) (أفراد)ی هەیە. ئەو(أفراد)ە لەژێر(أصناف)ی(مختلفە)یە ﴿كَذَلِكَ﴾(إختلاف)ی ئەمانە، وەکی (أختلاف)ی (مذکور)ە، لە(أشجار)و· (معادن)؛ (أختلاف)ی (ألوان)ی (حیوانات)، (منشأ)ی (أختلاف)ی (ألوان)ی (نباتات)و (معادن)ە؛ (أصل)ی (ألوان)یش لەرۆژە؛ رۆژیش بە(بقاع) (آثار)ی ئەگۆڕی﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ هەر(عُلماء)لە خوای ئەترسێن؛ (عُلما)ش (مختلف)ن (بعض)یٚ (نحوی)ن، (بعض)یٚ (صرفی)ن؛ (وَهکذا)؛ (أمّا) (عِلم)ی (قیل و قال) (خوف)نادا؛ (ذاتاً) (علم)نین، (مُقدّمات)ن، بۆ (علم)ی (نافع)؛ (علم)ی(نافع)؛ (علم)ی (صانعیّەت)ە، (علم)ی (طبیعە ت)ە؛

(عِلم)ی (طبیعە ت)، (عِلم)ی خودایە؛
(قال)و(قَول)ە گشتی (هَبا)یە؛

بەلیٚ کەسیٚ(إیمان)ی بەخوا هەبیٚ، (أسرار)ی (کائنات)، (دقائق)ی (صُنع)ی (إلهی)بزانی، (جلال)و(عظمە ت)ی خوای، (أستیلا)ی بەسەردادەکا؛ بە(حق)دادەکا؛ بە (حق)لیٚ ی ئەترسیٚ؛ کە ناوی بێنی، (زلزلة)ی ئەکەویتە (بَدن)؛ ترسی وی (خیالی)و (وهمی)نیە؛ (عملی)و (حقیقەت)ە؛ ترسی (تبجیل)و (تقدیس)و (تعظیم)ە؛ (فقیٚ)تیٚ گەیشتی، کە (درجە)لا(علم)ی مامۆستای خۆی

تێ گەیشت، وا (هَیبەت)و (سطوەت)ی (ملایی) (إستیلا)ی ئەکا؛ ئەوەندەی لێ ئەترسێ، ئەوەندەی شەرم لێ ئەکا؛ کە (دهشەت)ی پێ ئەدا؛ (جاهل)ێ تەك بە تەکی دادەنیشێ، گوێشێ ناداتێ؛ (قَدر)ی نازانی؛ وە (مَرحبا)شی لێ ناکا؛ (ملای)ی (طبیعي) (إیمان)ی بە خوای (صانع)ی (عالم)، زۆر بە (قوەت)ە؛ (خرافات)هەڵناگری؛ لەبەر (خرافەت)ی (نُقّال)آن؛ (إیمان)یان بە (أدیان)و بە (رُسل)نەماوە؛ نیە (مع الأسف) (عُلما)ی (سوء)وایان تێ گەیشتینە؛ (علما)ی (دین)لەسەر (إنکار)ی (طبیعة)ە؛ ئی (علمای) (طبیعة) لەسەر (إنکار)ی (شریعەت)ە؛ ئەگەرخودا (کَرَم)کا (ملا)، (ملا)ی (شریعەت)و (طبیعة)بێ، خۆیەتی؛ (فائدە)ی (دارێن)ی ئەبێ؛ (لکن)کەمن، یان نین ئەو (آیات)ی (کریمە)، وەکی (معلوم)ت بوو، (مفتاح)ن، بۆسێ (علم): (علم)ی (نبات)، (علم)ی (معدن)ە؛ (منشأ)ی (حیوان) (نبات)ە؛ (حُکمای)بەو سێ (علم)ە، خەریکن؛ قانزاجیان کرد، بەسەرکەوتن (حُکما) (إیمان)یان بەخوا هەیە؛ (أمّا) تەماشای (علَل)و (أسباب)ی (قریبە)ئەکەن؛ (سبب)ی (قریب)ی (إختلاف) ئەدۆزنەوە؛ (حُکما) (إیمان)یان بە (صانع)ی (عالم) هەیە (أمّا) تەماشا ئەکەن، (صانع)چۆن ئەو (مصنوع)ە ئەکا؟ تالێ ی فێربن، ئەوانیش (صُنع) بکەن؛ (حُکما) (تلمیذ)ی خوان؛ (حُکما)مِن (تغیر)یان بە (رسول)ی (طبیعت) ئەدەمەوە. لێرە (عُلما)ی (تصوّف) (مُراد)نین؛ (خوف)یان، (کشف)یان، لە(عالم)ی (وهمیّات)و (خیالات)ە؛ (کشف)ی (جابُرسا)و (جابُلقا)؛ لەگەڵ (کشف)ی (أمریقا) ئەوجا ئەزانی، بێ (نفع)، بە (نفع)چیە؛ (فرق)ی چەندە؟ ناتۆرِنە (قرآن)، تەماشای (لوح المحفوظ)ئەکەن ئەوەی بە (خیال)تیای ئەبینن، بێ کەڵك و (وجە)، بەڵکو (مُضِر)ی (دنیا)و (قیامەت)ە. (واقعاً) (صُلحا)یەکانیان گەلێ باشن، (أمّا)ئەو (مَسلك)ە، لەگەڵ (أساس)ی (دین)ی (إسلام)رێك نەبوو؛ (حفظ)ی (دین)ی (إسلام)، زۆر پێ ئەوێت ئەمڕۆ زۆرتریش

پێ ئەوێ، (لكن)، چوو؛ (رؤسای)ی (سوء) (دین)یان گۆڕی؛ لە (میادین)ی نەبەردو مەردی، گێڕانەوە، بۆ ژێر زەمین؛ (آخر)ی ڕۆ چوون؛ بۆیە (قرائەت)ی (رفـع)ی (الله)كـە (فاعـل)بـێ، بـۆ (یَخشـی)؛ (معنـاً) (مَقبـول)ە ئەگەرچـی (قرائەت)ێ (شاذ)ە، زۆر (شاذٌ)ە، زۆر نا (معقول)ە (واقعاً)جێ ی ترسن، (ذاتاً) (أدیان)ی (سماوی) (ملا)یان گۆڕیان؛ (رؤسا)ی (لاهوتی)و (ناسووتی)، تێكـان دان ئیتر ئەوەندە بەسیە ﴿إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ﴾ لەبەر (غفران)یە (إمهال)ی ئـەو (جهـلات)ە ئـەدات؛ (قیـل)ێ هەیـە كەئـە (آیـەت)ە، لـە (حـق) (أبـی بكـر) (نـازل)بـوە؛ بـەڵێ (صِـدّیقی) (مِصـداق)ی (آیـەت)ە، لـە خـواترس بـوە؛ بـەڵێ لەترسـی خـوا، گریـاوە؛ (أمّـا) (آیـەت) (حاجـەت)ی بـە (سـبب)ی (نـزول)نیـە؛ (عُلما)ی ڕاستی، (یعنی)لە (رؤسا)ی (سیاسی)نەبێ، لە خوا ئەترسێ؛ وردو لـە (جهەت)ی خواناكا؛ خوا بانگی كردم:" أيّهـا العـالم الكيـبر، والمجتهـد الأعظـم" ئەوە لە لایان نیە؛ لەبەر (خوف)ی خوارەوە بـێ درۆیـی (آخـر)ی ئـەو (فرقـە)، بێ (حرومەت)بوون؛ ئەوانی درۆزنی لە خوا نەترسـن؛ بوونـە (رأس الكّـل)ی (فی الكل)، (أمّة) (سجدە)یان بۆ دەبـەن﴿إِنَّ الَّـذِينَ يَتْلُـونَ كِتَـابَ اللَّـهِ﴾ هـەردووك؛ (قولی)و (فِعلی)، (لفظي)و (كونی)؛ ڕەش خوونی (قید)ی نیـە؛ بـۆ (عـوام)خێـر بێ؛ (أمّا)بـۆ (مـلا)یـان، (خێـر)لـە زاتیـی و (تطبیـق)ی دایـە. مـن ئـەو (بَـین)ە (درس)ی (تفسیر)ئەڵێم: ئەمڕۆ لە (سورەی (آل عمران) (درس)مـان (أدی)كـرد؛ زۆر جار بە (جماعەت)ی (فقێ)یەكان ئەڵێم: " (تفسیر)ی (قرآن)وەكی باغێكە، هەموو (نوع)ە میوەی تیابێ؛ لەم دەچی بۆ ئەو لەو ئەچی بـۆ ئـەم؛ هەریـەكی (لـذەت)هەیـە. بـۆ (أربـاب)ی (ذوق) (حقیقـةً)وایـە؛ وەئـەوەی (علـم)ەكـی زۆر (محـیط)ی نـەبێ، ناتوانـێ بـە (حـق) (دەرس)ی (تفسـیر)بـدا؛ وە (علـوم)ی (عصریە)ش زۆر پێ ئەوێ ﴿وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ﴾ بـە (حـق)بـە جـێ ی ئەگەیـەنن، (إمتیان)نادنە خۆیان، گۆیا ئەوان، (خواصّ)ن؛ (خـواصّ الخـواص)ن، (ذوات)ی گـەورەن، كـوو لەگـەڵ (عـوام) (عبـارەت)ێ وا (مبـذول)بكـەن؟ ﴿وَأَنفَقُـوا مِمَّـا

رَزَقْنَاهُمْ﴾ (طبیعی)لـه (حـلال)ی (إنفـاق)ئەکـەن؛ بـەڵێ (حـرام) (رزق)ە - (مـن حیث الخلق والإیجاد)با (من حیث الشرع) (بعض)ێ پێ نەڵێن: " (رزق)" ﴿سِرًّا وَعَلَانِيَـةً﴾ تەماشـا ناکـەن، لێـك نادەنـەوە؛ (دغدغـە)یـان بـە دڵ دابـێ وابکـەم (ریایی)یە؛ بە دزی چاترە)؛ بـەڵێ جـێ ی (إنفـاق)ی (سـری)جودایـە لەگـەڵ (إنفاق)ی (علنی)؛ کەسێ مزگەوتـەکی دروسـت ئـەکا، (کُتُـب)خانەیـە دادەنـی، چـۆن بـەدزی ئـەکرێ؟ بـەڵێ گـەلێ کـەس لـە (جهالـەت)ەوە، نـاوی خۆیـان و (تأریخ)ی (بنا)ی (مسجد)نانووسن؛ دوایە لە (فکر)ئەکرێن؛ (حقیقە) (خیـاڵ)ی (باطل)ە؛ (حضرەتی خلیل الرحمن)، (دُعـا)ی (بقـا)ی نـاوی خـۆی کردیـە؛ نـا (شکر)ی نەبێ، ئەو (جملە) (ملا)یەی خوا لەم (عصر)ە، (إخراج)ی کرد؛ (علـی الأکثر) (فقیر)ن، چاویان لەدەستی خەڵکی یە؛ ئـی دەوڵەمەنـدیش، کـەم وایـە، بۆ خـوا لـەرێ ی (علـم) (إنفـاق)بکـا؛ چـەند خـۆش بـوو، (أربـاب)ی (قـوەت)و (ثروەت)ببنە (ملا)؛ بـە (قـوەت)ی (مـادّی)و (معنـوی) (خدمـەت)ی (دیـن)یـان کردبـا؛ ئـەوە (وەقـت)ە (علـم)و (دیـن)قـەت بـێ (قـدر)نـەدەبوو. (ذاتـاً) (عُلما)گـەورەکانی (سـلف)ئـی نامـدار - هـەموویان (أربـاب)ی (مُکنـەت)بـووین، دەوڵەمەنـدی (دنیـا)و (قیامـەت)بـووین؛ (مـلای) (فقـیر)ی بـێ دەسـەڵاتی، بـێ (أحوال)؛ چی لەمسـت دێ؟ خـۆی پـێ بـە خێـو نـاکرێ؛ خـاوەنی (دیـن)چـۆن ئەکات؛ ﴿يَرْجُونَ﴾ بە (تِلاوەت)و (إقامـە)و (إنفـاق)﴿تِجَارَةً﴾ (معاملـە)لەگـەڵ خـوا ﴿لَـن تَبُـورَ﴾ (کسـادی)بەسـەر دانایـە، ناشـکێ تـێ ناشـکێ ﴿لِيُـوَفِّيَهُمْ أُجُورَهُمْ﴾ (تجارەت)یان لای خوا بە (رواج)ە، بەتەواوی (أجر)یان پێ ئەگەیەنێ ﴿وَيَزِيدَهُم مِّن فَضْلِهِ﴾ (إستحقاق)لە (عالم)ی (تشریع) (إنکار)ناکرێ؛ (نظـر)بـە (إستغنا)ی (کبریائی)کەی، چی لەسەر (واجب)نیە، کەس (حقّ)ی نیە. (نزاع)ی (سُنّی)و (مُعتزلی) (إعتباری)یە؛ (نفی)و (إثبـات)بـۆ جـێ یـە ناچـی ﴿إِنَّـهُ غَفُـورٌ شَكُورٌ﴾ (ممکن)ە (ذات)ی (شُکر) (کەس) بە (صـاحب)ی نـەزانی، بـەڵام ئەمـە (شُکران)ەی خوایە، بۆ (عباد)ی خۆی؛ بە (معنی) (زیادی) (أجر)ە؛ (زیادی)لە

(أجر)ە؛ (ترغیب)لەمە بە (قوەت)تر نابێ (أنَّهُ) (إنسان)ی باش، ئەبێتە (مُنعِم)، (جناب)ی (حق) (شُکر)ی ئەکا؛ (تعّجب)ئەکەم لەو کەسانەی (عمل)ی (صالح)یان لا بێ (قیمەت)ە؛ (مع أنَّهُ) (قیمەت)ی (إیمان)بە (عمل)ی (صالح)ە. (مؤمن)ی (خراپ)ی بێچاکە؛ بۆچی چاکە؛ چ کەلکێکی پێوە هەیە؟ ﴿وَالَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ﴾ لە(قرآن)ی (حکیم)﴿هُوَ الْحَقُّ﴾ هەر ئەو (حق)ە؛ بۆ (روایات)مەی گوێن؛ بۆ (خاطر)ی (عمرو)و (زید)خۆتان مەکەنە، دوژمنی (حق)؛ (دین)ی خۆتان، (کتاب)ی خوا، بۆ (نفع)ی (شخص)ێ مەدۆڕێنن؛ خۆتان مەکەنە، (خسارەت)مەندی (دنیا)و (آخرەت)، درۆ بۆ(ملا) (نفع)ە بۆ (شێخ)ی وەی (خسارەت) مەندی(دنیا)و (آخرەت)، بەناوی (ولایەت)خۆی (کافر)ئەکات؛ (عرض)م کردن؛ (ملا)لە خوا ئەترسێ، درۆ ناکا، وایە؛ (لکن مع الأسف) (بعض)ێ هەن، لە خوا نەترس؛ بۆ خەڵکی درۆ ئەکەن، بۆ خەڵکی درۆیانن(قبول)ئەکەن؛ (ترویج)ی ئەدەن، (عالَم)ی (إغوا)ئەکەن؛ (حقیقە) (تجارەت)ێ بێ (فائدە)؛ بەمایەو قانزاج تێ ئەشکێ. تا ئەتوانن (تمّسك)بە (قرآن)کەن بە (قیل)و (میل)مەخەڵەتێن؛ (عاقبەت) (وخیمە)﴿مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ﴾ بە (نوع)ێ کە ساغ و چروکی لێك ئەکاتەوە. (بَیان)ئەفەرموێ: " (تورات) (مُحَرّف)کرایە" وایە؛ بنیۆڕێ (ترجمە)ی (عربی)، (فارسی)؛ (حتّی)پار بە (کوردی)ش (ترجمە)و (نشر)کرایە؛ (إنجیل)زۆری (نقل)کرایە، لە (ناقل)آن؛ (ذاتاً) (إنجیل) (تدوین)نەکرایە؛ (حواری)و ئەوانی دوایە، بە (نوع)ی (سِیَر)شتەکی ئەڵێن:" ئەوە (إنجیل))ە" هیچی بەوەناچێ، کە (وحی)ی (إله)ێ بێ؛ بۆ (رسول)ی ناردبێ. وە (تصدیق)ئەکا؛ گەلێ لە (نوات)ی دی، (رسول)بووین؛ (کتاب)یان بوە ﴿إِنَّ اللَّهَ بِعِبَادِهِ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ﴾ ئەزانێ، ئەوانی پێشی چیان کرد؛ ئەو (کُتب)ی (أدیان)ە، کوو (فەوت)آن؟ کێ (تحریف)و (تبدیل)و (تأویل)ی بێ (معنا)ی کردن؛ وە بۆچیان کرد؟ ﴿ثُمَّ﴾ پاش ئەوانە ﴿أَوْرَثْنَا الْكِتَابَ﴾ (قرآن)ی (حق)﴿الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ

عِبَادِنَا﴾ (قرآن)مان به (میرات)دانێ؛ (لازم)نیه، (قرآن)بۆ وان هاتبێ، لەوان ڕا درا بیته (مؤمن)آن؛ وه (معلوم)ه (تورات)و (إنجیل)دراوەته (مُؤمِن)آن. ئەگەر (إضافه)بۆ (تشریف)بێ، (وکذا) (إصطَفا)، (إصطفی)ی (تعظیم)و (تکریم)بێ ﴿فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ﴾ نابێ، به (مُنافق)یا (فاسِق) (تفسیر)کرێتەوه؛ کەسێ - (وَلَوْ) (إیمان)ی هەبێ - کەلە (عبدی)وەکی (کافر)آن، یا (خراپ)تر بێ - چ (إصطفا)یەکی هەیه؟ (وکذا)ئەگەر (مُراد) (عُلما)بێ، (خیار)ی (أُمّەت)، (حُفاظ)ی (کتاب)، (تخصیص)ی به (عُلما)ی (آلُ بیت)، بێ (معنا)یه. (واقعاً)له (ملا)یان، (إنسان)ی (فاسق)و (فاجر)و (مُضّل)و (مُغوی)هەیه؛ (أمّا)ئەوانه (مُنسلخ)ئەبن، له (آیات)؛ کەوابی ئەڵێن: " (قسم)ی لەو (عباد)ه، له (نفس)ی خۆی (ظُلم)ئەکا؛ بۆر (رهبانیّەت)ئەچی؛ (لذائذ) (حرام)ئەکا، (نفس)ی خۆی (غایەت) (عذاب)ئەدا ﴿وَمِنْهُم مُّقْتَصِدٌ﴾ له (بین)ی (لذّەت)ی (حیات)ی (دنیا)وه (سعی)بۆ (آخرەت)؛ لەویش (إستفاده)ئەکا وه (قیامەت)یش (غافل)ناکا﴿وَمِنْهُمْ سَابِقٌ بِالْخَيْرَاتِ﴾ (أنّهُ) (خیرات)پێش ئەخا؛ ئەوەی (خێر)بێ، (موافق)ی (حال)و (وقت)بێ، ئەوەی ئەکا؛ ئەوه زۆر گرانه، (ڕەحمەت)ه بۆ کەم کەس (مُیَسّر)ئەبێ؛ بۆیه به (خصوص)ی ئەفەرمووێ:" ﴿بِإِذْنِ اللَّهِ﴾ به (تیسیر)و (تسهیل)ی خوا. (بناءاً علی هذا)﴿ذَلِكَ﴾ (إشاره)بێ، بۆ (ماتَقدّم)له (إراث)و (إصطفاء)زۆر جوانه. ئەگەر (ظالم) (حمل)کەنه سەر گوناه پیشه؛ (مقصد)گاهی (موافق)، گاهی (مخالف) (محیوراً) (ذَلكَ) (إشاره)ئەکا، بۆ (قسم)ی (ثالث)وه (حقیقةً)ئەبێ؛ زێرا ﴿هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ﴾ (إلی آخرِهِ)لەوان ئەوەشێتەوه. (إیمان)ی بێ (ثمر)بەڵکوو، (مُثمر)به (خلاف)ی (مأمول)؛ ئەگەر (فصل)ەکی هەبێ، (أمّا)بەو (درجه)نیه. وه (ممکن)ه ببێ به (طوق)له (ملی) (صاحب)ی؛ (قیل قیل)یان له (بیان)ی (أقسام)ی (ثلاثة)له چل (متجاوز)ه؛ گەلێکی پڕو پووچ و بێ (فائده)یه، بۆ ئەوانەی (مُستحقّ)ن. (إنسان)نازانی ئەو هەموو (إختلاف)ه چیه؟! (نزاع)ی

(أشاعِره)یاخود (سُنّی)و (معتزلـه) (دائماً)بـەر پایـە؛ هـەردوو بەیـەك ئـەڵێك:" (أصـحاب)ی (بِدَع)و (أهـواء)" هەرچـی هەیـە کەسـێ بـە (إنصـاف)تەماشـای (أمّة)کا، ئەزانێ، (فاسق)ەکانی (مؤمن)، بۆ (دین)و (دنیـا)، بـۆ (إسـلامەتی)لـە (کافر)آن (خراپ)ترن، شکستی (إسلام)نشسـتی (إسـلام)، (ذلـة)ی (مُسـڵمان)ە هەمووی لەڕووی (فاسق)آنی بەد (عَمل)و بەد (ڕەوش)، بۆ (حال)ی (دنیا)وایـە؛ بابۆ (خاطر)ی (سُنی)یان، لە (قیامەت)کی هە (أفسق)ە، پـێش (رسـول الله)وە (خلیل الله) (حُلی)یان لەبەر بکرێ. (واقعاً)ئەگەر دەرکەی (عفـو)و (غفـران)یـان بەو (درجـە)نەکردبایـەوە؛ (فسـق)وا (تَعمّـم)ی نـەدەکرد. (شـافعی) (إعتبـار)ی (عدالەت)ئەکا، لە (ولایەت)و (شهادەت)؛ ئەگـەر (أئِمـة)کـانی دی (موافقـە)یـان کردبا، ئەمڕۆش (ڕەونەق)ی (تقوی)ئەما؛ (خلاصـە)بـە هـەموو لایـەتێکمان دا؛ ئێمـە (جـزا)ئـەبینین، کەوتینـە (جحـیم)ی (ذلّـة)؛ ڕۆژی (جـزا)بـزانین، چـمان بەسـەردێ؟ هانامـان، (إلتجـا)مـان بـۆ لای خوایـە؛ (مقـام)و (تشـریق)گاهیـان ﴿جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا﴾ ئەچنە ناوی ﴿يُحَلَّوْنَ فِيهَا﴾ لـە (جنّـات)ی (عـدن)دا ﴿مِنْ أَسَاوِرَ﴾ بـازن ﴿مِـن ذَهَـبٍ﴾ لـەزێڕی، وەکـی شـاهانی (إیـران)﴿وَلُؤْلُـؤًا﴾ (تاج)ی (مُکلّل)بە (لؤلؤ)؛ وەکی (إنپراطور)آنی (حاضر)ە، وەکی (نظام) (حیدر آباد)سەراپا، (جواهر)ە ﴿وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ﴾ ئاوریشمی ڕاستی، فـەنتاری نـا؛ (خلاصە) (فقـرا) (موسـلمان)آن لـە (کِسـوە)ی (أعظـم)ی (ملـوك)ی (مُحبـبّ)ی (زخارِف)ئەبن. (سبحان الله) (إنسان) (علی الأکثر) (حتّی)لە (آخرەت) (مَیـل)ی مندالّی دانانی؛ ئەگەر (میـل)ی منـدالّی نـەبێ، پادشـاهی (عظـیم الشـأن)؛ مـت مۆری چۆن بە خۆیەوە ئەکات؟ بە (أجار)و (مجـار) (مسـرور)و (مُبـاهی)ئـەبێ؟ (عبدالحمیـد خـان)ی (ثـانی) (ذات)ێ گـەورە بـوو؛ (لبـاس)ی سـورمەلی - (أصـلاً)لەبـەر نـەدەکرد؛ نیشـانەکی بـە (حجـم)گچـکە، نیشـانەی خانـەدانی (سلطنة)لە (أیام)ی (رَسمیة)ی بە سـینگیەوە ئەخسـت و بـەس؛ وە (معلـوم)ە زێڕو زیوو (زینة)و ئارایشی (جنّة)قیاس لەئی (دنیا)ناکێ؛ وەکـی ئەفـەرموون:"

(إشتراك)ی (لفطي)یە " ﴿وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَ﴾ ئی (دنیا)یە، هەرچی هەیە؛ لە هەمووی ناخۆشتر (حُزن)ی (غلبە)ی (کافر)و (فاسق)آنە. (نقل)ئەکەن لە (شێخ محی الدینی عربی)، :" (حُزن)و (خوف)لە (مکر)ی (إلهی)؛ لە (حیث)ئەفەرمووێ: " (جماعەت)ی ئەبەن، بۆ بەهەشت؛ تائەگەنە نێزیك قاپی؛ چاویان بە باغ و داغ و (قصور)ی (جنّة)ئەکەوێ؛ ئەفەرمووێ: " بیان گێڕنەوە" ئەیان گێڕنەوە؛ بە (حسرەت)ێ نایەتە (تقریر)؛ بۆیە (شێخ)ئەفەرمووێ:" ئەوەی (ولی)و (أهل)ی (عرفان)بێ؛ تا نەچێتە ناو بەهەشت (أمین)نابێ؛ کە (داخل)ی (جنّە)بوو؛ ئەجا ئەفەرمووێ:" (الحمد لله ....الخ)". تەماشای فەرموودەی ئەو (شێخ)ە ئەو (ولی)یە (عظیم)ەی کەن؛ وە (إعتقاد)ی (مسلمان)آن لە (حق) (ولی)یە (عظیم)ەی کەن؛ وە (إعتقاد)ی (مسڵمان)آن لە (حق) (ولی)یان.

(لطیفةٌ): (سیّدی آلوسی)(قیل)ێ (نقل)ئەکا: " (مراد)لە (حُزن)، (حُزن)ی (کرێ)ی خانی یە" منیش لەوێم نووسی: بەو دیارە ئەو (قائِل)ە خانووی نەبوە، وە (عاجز)بوە لە کرێدانی، خانووی بە (کرێ)گیراو؛ وە(ظاهر)وایە ئەو (ذات)ە ـ (دار المقامە)بە (خانووی) بێ (کرێ)(تفسیر)کات ﴿إِنَّ رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌ﴾ (بشر) (علی الأکثر) (خالی)نیە لە (قصور)؛ (إحتیاجی)بە (غُفران)ی خوای هەیە ﴿الَّذِي أَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ﴾ خانی خۆش، (دار)ی (إستقرار)؛ لێ ی ـ دورناکرێێن؛ بۆ (کرێ)ی خانوو، کەس هەڵمان ناپێچی؛ (واقعاً)کە (خیال)ی لێ ئەکەن، (أمین)نەبوون، لە (بَقی)و (قرار)گرتن، لە (دار)ی (دنیا)؛ (حُزن)و (کدَر)ێ (عظیم)ئەدا؛ لە (عَین)ی خۆشی و (لذّەت)، کە (إنتقال)ێ واناخۆش دێتە (خیالّ)، هەموو (عیش)و نۆش تێك ئەدا ﴿مِن فَضْلِهِ﴾ (حقّ)ی (مسڵمان)وایە، ئەوەی (إنعام)ی (إلهی)بێ، بە (فضل)و (کرم)ی بزانی. خوای (تعالی)ن ئەوان بە (صاحب)ی (حق) ئەزانێ؛ (مقابل)ی (إستحقاقا)و (زێدە)ە (کرم)ئەفەرمووێ:" ﴿لَا يَمَسُّنَا فِيهَا نَصَبٌ﴾(تعب)، ماندی یەتی. ئەمڕۆ بەو

گەرمایە، بەو (هوا) (مُكدَّری)یە، نەوجەوانیَ؛ (فقیر)، (محتاج)، ئەڕواتە (چناروك)، بەپای پیادە؛ ئەو هەورازەو نشێوی ئەبڕیَ، ئەچیَ لە ناو باغی پێمەڕە ئەكات، عارەقی ڕەش و شین ئەڕێژیَ، باز بە (كمال)ی (تعب)دێتەوە، بە (دِرهم)ەكی (یعنی)پەنجا فلس، ئەوجا ئەگەر (صاحب) (عائلە)بیَ، بەچی بدا؟ چۆن بە (درهم)یَ ڕای بوێریَ؟﴿ وَلَا يَمَسُّنَا فِيهَا لُغُوبٌ﴾سستی؛ (دائماً)لە (نشاط)ن؛ نەلەبەر ماندی بوون، نەلەبەر نەساغی، (وهن)یان ویَ ناكەویَ ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا﴾ لام وایە، (عرض)كراوە، لە (سورە)ی (مكی)باسی (فاسق)آن نیە؛ (حتّی)ئی (منافق)انیش، یا (مؤمن)ی چاك، یا (كافر)ی (صریح)؛ ئەوە دوایە (تَعشّب)ئەكا ﴿لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ﴾ ئەمێنن، تیایا﴿لَا يُقْضَى عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا﴾ مردن نیە، سەد خۆزی پیَ ئەبەن ﴿وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُم مِّنْ عَذَابِهَا﴾ (تحقیق)یَ (حسن)نەكریَ، (تحقیق)نیە. لام وایە لەگەڵ (قول)ی (شێخی عەرەبی)، ئەو (آیة)ە (توافق)ناكا؛ گۆی یا(أهل)ی (نار)، (لذّت) لە(عذاب)ئەزانن؛ (حتّی)ئەلیَ (یُسَمیّ عذاباً مِنْ عذوبةِ لفظه وَذاكَ لَهُ كالقشرِ، والقشرُ صائنٌ)﴿كَذَلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ﴾ (فعول)لە (صیغة)ی (مبالغه)یە، (مراد) (كفر)ی (جحد)و (شرك)ە، جیَ ی (كفران)ی (نعمة)نیە ﴿وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ فِيهَا﴾ هاوار ئەكەن، دەقیژێنن ﴿رَبَّنَا﴾ خوای ئێمە﴿أَخْرِجْنَا﴾دەرمانخە، لە (جهنّم)یَ﴿نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ﴾ (إیمان)یان هێنایە، پەكیان لەسەر (عمل)ی چاكە ئەكەن، (ألجواب)؛ نابیَ ﴿أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُم مَّا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَن تَذَكَّرَ﴾ئەوەندەمان نەژیاندن، (مُدّه)یە ئەوەند، (عقل)تان تیژبیَ، پەردەیی (هوا)و هەوەس بدڕێنیَ؛ (تذكّر)یَ (إعتبار)یَ (تأمل)ی لە (أحوال)ی ئایینەدەو ڕەواندان و (تفكر)یَ لە (عاقبەت)بكەن؟ (مُدّه)یە وا ژیان، ئەوەی (قابل)ی (تذكّر)و (تفكر)كردن بیَ، تیای (تذكّر)بكات، بەلام (غافل)بووی بن، هەڵیان خەڵەتاندی ین؛ وەبۆ (إزاله)ی بەهانە ﴿وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ﴾ وەكی فەرمووی ﴿وَإِن مِّنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ﴾ (سبحان الله)ئەو (مُدّه) (تجدید)ئەكەن، بە (وُجوه)ی (مُختلفة)؛ یەكیَ

ئەڵێ:" شەست ساڵ" یەکێ ئەڵێ:" پەنجا" یەکێ ئەڵێ:" چل و شەش" یەکێ ئەڵێ:" چل" یەکێ ئەڵێ:" سَنُّ البلوغ" یەکێ ئەڵێ:" حەڤدە" یەکێ ئەڵێ:" هەژدە" یەکێ ئەڵێ:" بیست" یەکێ ئەڵێ:" لەبستی تا شەست" ئاگایان لێ نیە، (کافر)ەکان (أعمال)یان (مختلف)بوە؛ (وکذا) (نذیر)؛ یەکێ ئەڵێ:" پیری" یەکێ ئەڵێ:" (حُمّی)" یەکێ ئەڵێ:" (موت)ی خزمان" یەکێ ئەڵێ:" (کمال)ی (عقل)" نا(شکر)ی نەبێ، کووا (کمال)ی (عقل)؟ ئەگەر (کمال)ی (عقل)بووبا، ئەو (حال)ە، نەدەبوو ﴿فَذُوقُوا﴾ بچێژن﴿فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِن نَّصِيرٍ﴾ (فاسق)یش وایە، (نصیر)ی نی یە، بێ کەسە، بەس (رەحمەت)ی خوای هەیە، خوای خۆی ئەزانێ چیان پێ دەکات ﴿إِنَّ اللَّهَ عَالِمُ غَيْبِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ ئەوەی بە (مشاعر)و (حواس) (دَرك)ناکرێ، نای گاتێ؛ (علم)ی (إلهی) (ذاتی)یە، یەکی لەسەر (آلآت)نەکەوتوە؛ (تعلّق)ی بەهەمووشتێ ئەبێ، (علی السَّواء)؛ هیچ شت (مانع)نیە لە (إنکشاف)ی؛ دیارە ئەو (علم)ە، کە (مُقتضی)ی (ذات)ە، بۆ (غیر)ی (ذات)ی (کبریائی) نابێ؛ وە (إلّا) (مُقتضی)ی (ذات)نیە؛ ئیتر تێ بگە، بزانە (علم)بە (قیمەت)ە؛ بە (هوا)ی (جاهلان)ە بۆ (خاطر)ی (فلان)و (فلان)، (علم) (هَدَر)مەکە؛ مەب (ملا)ی (جاهل)پەرست ﴿إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾ ئەزانی، ئەوانە، ئەگە (إرجاع)بکرێن، بۆ (دنیا)، (عمل)ی (صالح)ناکەن؛ با ئەچنەوە، سەر (حال)ی پێشی؛ زۆرمان دیتیە، لە (وەقت)ی لێ قەومان شتێ بوە(بعدە) هەر هەوە، گەزێ چی بانگی چی پیاوێ ترە؛ ئەڵێ ی نەبای پێدا هاتیە، نەباران! بۆ (ربط)ی (آیة)، (إمام)و (غیر)ی (إمام)دووان؛ (أمّا)لام وایە، (توجیە)یان بێ (وَجە)ە﴿هُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ﴾ لەدوای (أُمم)ی (بائد)، ئێوەن جا نیشینیان؛ ﴿فَمَن كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ﴾ (وَبال)ی بەملی خۆی وەکی ئەوانی (سابق)﴿وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ إِلَّا مَقْتًا﴾ زۆر سووکی، (بُغض)و (غضب)﴿وَلَا يَزِيدُ الْكَافِرِينَ كُفْرُهُمْ إِلَّا خَسَارًا﴾ (شرف)و (مجد)ی (إنسانی)نابێ، لە (فضائل)ی (نفسیە)

(محروم)ئەبێ. ئەمڕۆ لە (أعظم)ى (بُقاع)ى (أرض)، (مَزايا)ى (دين)و (كرامەت)و (شرف)ى (إنسانى)نەماوە؛ ئەوەندە بێ (حِسّ)بووين، ئەو (خسارە) (دَرك)ناكەن، (مَتألّم)نابن؛ (ذاتاً) (إيمان)يان بە (يوم)ى (جزا)نيە؛ (لاشك)زيان و (خسارەت)ى (عظيم)يان، ئەوێ ڕۆژێ بە ﴿قُلْ﴾ (أيُّها الدّاعى)﴿أرَأيْتُمْ﴾بەچاوى لەپك لێ كەتێ، ئەگەر تەماشايان كردبێ، ئەيانزانى چن؟ ﴿شُرَكَاءكُمُ﴾ بە (زعم)و (وهم)و (خيال)ى (فاسد)و (ميل)ى (أحمقان)ە ﴿الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ﴾ كابرايە بانگى (شخص)ەكى ئەكرد، لە (هەرتەل)ێ: " هۆ هۆ (حمد)ى (حمد)آن" (جواب): " ما باكەى؟"؛ " بنۆڕە بەردە بۆرا پشت مالان، بزانە كووچە كەرا، من نيە؟" (حمد)ى (حمد)آن:" ئێە، بەلەپكى لە چاوان كەتى، گەر ئەڵێى بەردا بۆرە پشت مالان؛ ما ئەڵێ ى: بزانە كووچە كەرا من نيە؟" (حقيقةً) (عقل)لە (أحوال)ى ئەوانە(مُتحَيّر)ە؛ ئەوانى پێشى هەرنە (ئيسە)؛ ئەمڕۆ (علم)و (ذكاء)والە (ترقّى) (بشر)يش - (كما فى الزمن الغابر) (غريق)ى (شرك)و بت پەرستيە ﴿أرُونِي﴾ نيشانم دەن ﴿مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ﴾ لە (نفس)ى ستارەيى زەمين؛ يائى لەسەر عەردى، نەخۆيان ديارن، نە (ديارن)، نە(أثر)يان؛ نەك (مُمثّل)ەكان بێ (أثر)و (خَبر)ن؛ (قوم)ێ ئەڵێن: "ئەوەى نەى بينين، -(يعنى)نەتە بەر (حِسّ) (إيمان)ى پێ نايەنين" بەڵكوو (حُكم)بە نەبوونى، ئەكەين" ديارە (ربّ) (إله)بێ (أثر)نابێ؛ (سبحان الله)بت پەرستان و (أشباه)يان لە ئێمە، (هيكل)و پەيكەر ئەبينن، (أمّا)بە (نوع)ى تر، ئەى نۆڕنێ؛ (ظاهر)شتێكە، (باطناً)شتێ ترە؛ ديارە لە (أرض)ى بێ (أثر)ن؛ (حتّى) (مَلَك)لە (عالم)ى (طبيعة)؛ (أصلاً) (أثر)ى نيە؛ (إيمان)بەوان، (تابع)ى (إيمان)بە (رسول)ە ﴿أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمَاوَاتِ﴾ لەعەردى نەبێ، ئاسمانان هەيە؟ (حاشا)؛ بە (نظر)و (فكر) (معلوم)نيە، ماوە (سمع)؛ ئەويش نيە ﴿أَمْ آتَيْنَاهُمْ كِتَابًا﴾ (رسول)مان ناردبێ، بە (وحى)ى (إلهى) (تبليغ)ى كردبن، كەخوا (شريك)ى هەيە ﴿فَهُمْ عَلَى بَيِّنَةٍ مِّنْهُ﴾ (حُجّەت)

(یعنی)به (دلیل)ی (قطعي)بێ (تأویل) (ناطق)یی به (إتخاذ)ی (شریك)﴿بَلْ﴾ نه(عقل)ه نه (نقل)ه، (إتباع)ی (هوا)یه ﴿إِن يَعِدُ الظَّالِمُونَ بَعْضُهُم بَعْضًا إِلَّا غُرُورًا﴾(رئیس)و (مرؤس)یەکتر ئەخەڵەتێن. لە (بعض)ی (آثار) (منقول)ه، وادەر ئەکەوێ، کە (إنسان)لەناو (رحم)ی دایکیان (تکوین)ی لە (طرف) (ملائکه)یە، ئەوەندەیە، ئەلێن:" خوا (ملائکەت)ئەنێرێ " نازانم لەگەڵ (قرآن)کوو رێك ئەکەوێ؟! (أنواع)ی (أشیا)ی (مُتبعَد)بەڵکی (مُحال)، (نسبەت)ئەدەن، بۆ (ملَك)و (جِن)؛ (سلب)ی (إختیار)لە (إنسان)ی (مُکلّف)ئەکەن؛ ئەمە چیە؟ چ (معنا)یەکی لێ ئەدەنەوە؟ ﴿إِنَّ اللَّهَ يُمْسِكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَن تَزُولَا﴾ به (قدرەت)ی (إلهی) (بقا)یان ئەبێ؛ بەڕاگرتنی خوا، (منع)ئەبن لە (زوال)؛ (عالم) (ممکن الوجود)ه، (عِلّة)ی (حاجەت)بۆ (عِلّة) (إمکان)ه؛ (ممکن) (دائماً) (حتّی)له (عدم)یشدا (إحتیاج)ی به (ذات)ی (ممکن)یەکسانە؛ له (وجود)و له (عدم) (محتاج)ی (عِلّة)ه؛ (وکذا)لە (حال)ی (بَقا)چ له (دار)ی (فنا)، چ لە (دار)ی (بقا)، (فرق)ناکا؛ (وجود)ی (کائنات) (عُلوی)و (سفلی)؛ وه (بقا)یان به (علم)و (قدرەت)ی خوایە؛ (یعنی) (علم)ی (صانعی)؛ وەهەم ئەو (مُرکبا)ه، له (نوات)لە (ذرات)لە (غُدد) (مرکّب)ه ئەو (ذّرات)و (أجزا)یە، به (أُلف)ی (کیماوی)بە (قوەّت)ی (تجاذب)یەك ئەگرن؛ (هیئەت)ی ئەو (مُرکبّ)ه به (قوەّت)ه، (حفظ)ی ئەو (ترتیب)ه (عجیب)ه، کە (عُلما) (کشف)یان کردیە، (بداهەت)ی (عقل) (شاهِد)ه ئیشی (ذات)ێ؛ (علیم)و(قدیر)و (قاهر)ی (طبیعة)ه وەهەم، (أجرام)بەو (نظم)و (ترتیب)ه، (شمس)له (وسط)؛ (سیارەّ)لە (دَور)ی؛ (شمس)و (قمر)لە(دور)ی (سیارە)؛ ئەو (ثبوتة) (قرار)ه، به (قوەّت)ی (تجاذب)و (تدافع)و (تماسك)، ڕائەوەستێ؛ ئەویش (قوەّ)یە خوای یه ڕاگیری ئەکا؛ هەر (معنا)یە لە (مَسَك)ئە دەنەوە (لاشك)ئی خوایە؛ (أثر)ی (علم)و (قدرەت)ی (غالب)ی وی یە؛ کە ئەو (أجرام)ه (هائله)بەو (قُوا)یە، بەو (نوع)ه له ژێر(ناموس)ی (طبیعة)ڕای گرتیە؛

(وعلی کل حال) (حرکە)ی (کُرات) (منافی)ئەو (مَسك)ە نیە؛ گەرچی (بعض)یْ (أوائل)و پێشەوا، وایان زانیوە، ڕۆژ ئەکەوی، (مسك)بە ڕاگرتنی بۆ (حرکە) (تفسیر)ئەکا؛ (معلوم)ە (أوائل)زۆر ئاگایان لە (علم)ی (هیئەت)نەبوە؛ وە (مُتأخرین)ی (غرب)گەلیْ (أحکام)یان، نەگۆڕی؛ (أغلاط)ی (حسّ)ی (أسلاف)یان دەرخست﴿وَلَئِن زَالَتَا﴾ هاتنە سەر زوال (قوەت)ی (تماسك)و (تدافع)و (تجاذب)یان (ضعیف)بوو هاتنە لێك بوونەوەو (مُصادمە)﴿إِنْ أَمْسَكَهُمَا﴾ (یعنی): (ما)؛ نایان گێڕێتەوە، ڕێکیان ناخاتەوە ﴿مِنْ أَحَدٍ مِّن بَعْدِهِ﴾ (بعد إمساکە، تعالی)یا (بعد الزّوال و الإضمحلال)؛ خوایە وا، ئێوە (إنکار)ی ئەکەن، یا(شریك)ی بۆ پەیا ئەکەن؛ ناشزانن (نظم)و (ترتیب)و (ترکیب)و (تألیف)و (وضع)ی (عالَم)چیە؟ چۆن؟ چی گەرەکە؟ لەبەر ئەوە نەبا ﴿إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا﴾ ئەبا، بێ (إمهال)بە (أشدّ)ی (عذاب)گرفتارتان کا؛ (خلاصە)لە (خلق)و (إدامە)و (إدارە)ی (کائنات)، (غیر)ی خوا، کەس (مُداخلە)ی نیە، (غیر)ە (ممکن)ە؛ وە (أجلی) (بدیهی)یە ، ئەو (نظم)ە، ئەو (صنع)ە (مُتقن)و (مُحکم)ە، (مِن تلقاءِ نفسە)نابیْ﴿وَأَقْسَمُوا بِاللَّهِ جَهْدَ أَيْمَانِهِمْ﴾ سوێندیْ (صحیح)ی، سوێندی (بلیغ)ی ئەخۆن بەخوای ﴿لَئِن جَاءَهُمْ نَذِيرٌ﴾ (رسول)یْ (مُنذِر)ئەوانیش زانیویانە، (إحتیاج)یان (أوْلا)بە (مُنذِر)ە ﴿لَيَكُونُنَّ﴾ بە (تأکید)﴿ أَهْدَى مِنْ إِحْدَى الْأُمَمِ﴾ لە (أمّة)یْ (أوحد)ی (مُمتاز)لە (أُمَمْ)یالە میانی(أُمَمْ)، یەکی (أهدی)ئەبن، لە هەموان ﴿فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ﴾ (سیّد الأمم)﴿مَّا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُورًا﴾ دووری لە (حق)؛ دەها دوورکەوتنەوە.

ئەوی (مسلّمان)بوو، لە عەرەبان (مسلّمان)بوو، ئەوی (مسلّمان)نەبوو، (کفریّات)یان (زیاد)کرد، (دەعوا)ی (رسالەت)یان زیاد کرد (حتی) بۆ (ألوهیەت) چوون (جبّاریان)زۆر بوون، وە (حرمەت)ی (کعبە)یان لانەما﴿اسْتِكْبَارًا فِي الْأَرْضِ﴾لەبەر (إستکبار)خۆ گەورە (حساب)کردنی بیْ (وجە)، لە چاو (أُمم)آن بەهیچ نەدەچوون﴿وَمَكْرَ السَّيِّئِ﴾ فێلْ، خراپی

(زیاد)کردن، چ بەو (نوع)ە (مکر)یان ئەکرد، بۆ فەوتانی (رسول الله)بۆ (منع)ی (ناس)لە (إیمان)بۆ (منع)ی (نشر)ی (إسلام)، چ (هذیان)یان دەر(حق) (رسالەت پەناه) (نشر)ئەکرد؟! ﴿وَلَا يَحِيقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ إِلَّا بِأَهْلِهِ﴾ (إحاطة)نادا، (إلا)بە (مکر)کەرەکان(إلهی) (مکر)ی (سیئ)دەر(حق)بە (عباد)ت، ئەمرۆ خۆت ئەزانی، لە چ (درجە)یە دایە؛ خوایە (عن قریب)بینوێنێ وایان دووچار کەی، (مکر)یان لەبیر نەمێنێ؛ (رَحم)ێ بە دڵپاکان کەی، ﴿فَهَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا سُنَّتَ﴾ (الله)﴿الْأَوَّلِينَ﴾ (مکّار)ەکانی رابردوو ﴿فَلَن تَجِدَ﴾ نابێ ﴿لِسُنَّتِ اللَّهِ تَبْدِيلًا﴾ بگۆڕێ؛ (قاعدە)ی خوای (مُطرِد)ە، (مادام)ئەو هەموو (أُمم)ی (کافرە) (إبادە)ن، وە (مکر)ی (سَيِّئ)یان بە خۆیان گەیاندەوە، ئەو (قَوم)ەش وایان بەسەردێ، (محفوظ)نابن ﴿وَلَن تَجِدَ لِسُنَّتِ اللَّهِ تَحْوِيلًا﴾ لە (طرف)ێ بۆ (طرف)ێ تر بچێ؛ (سیّد)ی نێزیکە لەدەست (مکّار)آن ـ لە (أجنبی)و (غیر)ە (أجنبی) (دین)ی (إسلام)، (علم)ی (دین) (محو)بێتەوە؛ (ملا)ی دەوڵەمەندی، بە (قوەت)و (غیرەت)و (عقل)و (حُبّ)ی (إسلام)ی پێ ئەوێ﴿أَوَلَمْ يَسِيرُوا﴾ (قوم)ی (قریش)﴿فِي الْأَرْضِ فَيَنظُرُوا﴾ لە (آثار)ی (حرِبە)یان ﴿كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ﴾ لە (أثار)دەرئەکەوێ﴿وَكَانُوا﴾ ئەوانی پێشی ئەوان ﴿أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً﴾ (قیاسی)لەنێوان ناکرێ؛ نەبە (عدد)نەبە (عُدَد)، ئەمان ناگەنە وان﴿وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُعْجِزَهُ مِن شَيْءٍ﴾ هیچ شت ﴿فِي السَّمَاوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ﴾ لە ئاسمانان و (أرض)یدا، ئەوی (عاجز)ناکا؛ هەمووی (مَقهور)ی خوایە﴿إِنَّهُ كَانَ عَلِيمًا قَدِيرًا﴾ (علم)ی بە هەموو شتێ هەیە، ئەوەی (إرادە)بکا، پێ ی ئەکرێ ﴿وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللَّهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا﴾لە (سیّئات)و (مکر)و (فساد)و (تجبّر)و (تکبّر)و (ظلم)و (تجاوز)لە (حقوق)ی یەك ﴿مَا تَرَكَ عَلَىٰ ظَهْرِهَا﴾لەسەر ڕوویی عەردی ﴿مِن دَابَّةٍ﴾ ئەوی لەسەر عەردی بڕوا، کەسی هیچی نەدەهەیشت؛ کە (غضب)ی هاتە جۆش، تەڕ و وشکی، وێکڕا ئە سووتێنێ﴿وَلَٰكِن يُؤَخِّرُهُمْ﴾ ئەو (سواد)ی (أعظم)ە لە گوناهکاران و

بەد ڕەوشتان﴿إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى﴾ بۆ (إبادە)ی (أُمم)یا ڕۆژی وا پەسین﴿فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ﴾ (أمّا)هەموو(أمّە)ی (خراپ)وێکرا (أجل)یان نایە؛ (أجل)ی وایش وەکی (آخر)آن ـ بە کورت و درێژی و دەرنگ و زوویی ـ (فرق)ی هەیە﴿فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِعِبَادِهِ﴾ (بَرّ)و (فاجر)؛ (مؤمن)و (کافر)، (مصلح)و (مفسد)، ساغلەمو (مکّار)﴿بَصِيرًا﴾ هەریەك بە گوێرەی (إعتقاد)و (إعمال)ی (جزا)ئەدرێ (إلهی أنتَ بصيرٌ بعبادك)لەهەزاری یەك، ڕووی لە توو نیە؛ (رَعایا)وەکی (حیوانات)، بۆ (رؤسای)ی (جُهلا)و (مکّار)ەکان (مُسَخّر)ن؛ (دین)ی (مُبین) (العیاذ بالله)لە (إنقراض)دایە؛ (حِسّ)ی ناکەن، پێ ی (متألم)نابن نانۆڕنە (علاج)ی، بۆ (إدارە)ی (علم)ی توو، (درهم)ی (صرف)ناکەن، بۆ (هوا)ی (نفس)بە (قنطار) (مال) (إضاعة)ئەکەن؛ ئیتر ماوە

(إعانە)ی تۆ؛ خودایە (حفظ)ی خانەدانی (عملی)کەی؛ (إعانە)ی بدەی (آمین).[1]

(سورە)یی (یس)

(سورە)یی (یس) (مکّی)یە، لە (قرآن)ی کەلەسەر (لوحەی) (تفسیر)ی (زمخشری)نووسراوە، ئەڵێ:" (إلاّ) (آیە)ی چلو پێجەمین، (عدد)ی (آیات)ی (٨٣)یّ یە؛ لەپاش (سورە)یی (جِن) (نازل)بوە" (أمّا)من چ (مناسبە)ی نابینم؛ (حتّی) (حسب الوقائع)چی وا ناڵێن، دوای (وَقعة)ی (جِن)بووبێ؛ وە بووبێتە، (سبب)ی (نزول)ی ئەم (سورەت)ە. (بعض)یّ (آثار) (نقل)ئەکەن، (دائر)بە (فضل)ی (سورە)، وەپێ یان (توجیە)ناکرێ. کەسێ بە (حق) (قرآن)تەماشا کا، بە (قدر) (حال)تێ بگا، ئەزانێ، هەمووی (مُنْتَخب)ە،

[1] – تەواو بوو (تفسیر)ی (سورە)ی (ملائکە)= (سورە) (فاطر)لە (فاطر السموات والأرض) (طلب)ئەکەم (موفق)مان کا ڕۆژی دووشەموو؛ بە (حساب)ی (تقویم)ی (إیران)٢٥/ مانگی مولود (٢)مایسی ڕۆمی (سنە)ی ١٣١٨شرقی ١٩٣٩ میلادی.

(لُبّ)ە، (روح)ى (هدايەت)ە ئەڵێن: " (يس) (قلب القرآن)ە" (قرآن)هەمووى: (قَلب)ە، (فؤاد)ە، (خلاصه)يە؛ (نور)ە؛ ئەوى (إقتباس)ى لەگەڵ (سورەت)ى (سابق)زۆر (ظاهر)ە؛ ئێستا بۆت (معلوم)ئەبێ.

بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿يس﴾ (خصوص)لێره (بعض)ە قسەيان كرديە، (لكن)هيچى بە (دڵەوە نانووسێ؛ (ماشاء الله) (بعض)ى (نوات)لە (لغات)ى (مختلفه)زۆر ئاگادارن، (أمّا)ئاگايان لە لغەتى (إنگلين)نەبوە؛ وە (إلاّ) (ممكن)بوو، بڵێن:" (إشارە)يە بۆ (يەس)" (إنگلين)آن لە (خطاب)يان، زۆر (إستعمال)ى ئەكەن؛ گوێ ڕاگرە، ئەى (سليم الطبّع)، (سيّد الأنام)، (سِرّ)ى (مكتون)؛ سوێندت بۆ ئەخۆم ﴿وَالْقُرآنِ الْحَكِيمِ﴾ (ذى حكمەت)، (ناطق)ى (بالحكمه)، (مُتّصف)بە (حكمەت)؛ (مُكمِّل)ى (نفوس)، (حاكم)ى(قرآن)ى (حكيم) (مِنْ لَدُن عَليمٍ حكيمٍ)، (شاهِد)ە، لەسەر (رسالەت)ى (خاتم الرسل)﴿إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ ئەوانەى (صاحب) (درجات)ى (عاليه)، (مُتفاوتەت)وەكى لە (سورە)ى (بقرە)فەرمووى: ﴿عَلَى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ﴾ ئەمەش (شاهد)ێ (فطرى)ڕێ ى ڕاست، بێ (ميل)و (محابا)، بێ (فرق)و جودايى)، لە (بين)ى خۆيش و بێ گانە؛ (أمّا) (شيعه)لێ نەگەڕان كرديانە (ئەفسانە)ى (إيرانى)، (تأسيس)ى (ملكى) (خوسرەوانى)، دوور لە (أساس)ى (مسلّمانى)﴿تَنزِيلَ الْعَزِيزِ الرَّحِيمِ﴾ ئەو (قرآن)ە (حكيم)ە، لە (طرف)ئەو (غالب)ە، بە (مرحمەت)ە، ناردرايتە سەر توو ﴿لِتُنذِرَ قَوْمًا﴾ (قوم)ێ كە خۆيان ئەيان خواست (إدعّا)ئەكرد، ئەگەر (نذير)مان بۆ بێ، ئێمە (إتباع)ى ئەكەين، لە (هدايەت)و (سلوك)ى (صواب)، ئەبێتە سەر (تاج)ى (أُمم)؛ (قوم)ێ كە ﴿مَّا أُنذِرَ آبَاؤُهُمْ﴾ لە (زمان)ێ دوور، ئەگەر بووش بووبێ، لە (فكن)آن دا نەماوە، وەكى (رسول)ى (أُمم)ەكانى بە (هلاك)چوويى (دين)و ئاينيان، نە (إسم)ى ما، نە (ڕەسم)ى ﴿فَهُمْ غَافِلُونَ﴾ (مادام) (عصبيەت)ى (دين)يان نەبوە، بێ ئاگاو (خَبر)ن؛ (كأنّهُ) (خالى

الـذهن)ن، لـه (ترديـد)و (إنكـار) (إيجـاب)ی ئـەكرد، بـه (عُمـوم)ی بەئاسـانی، (إيمـان)بێـنن؛ وه (ممكـن)ه بڵـێن:" بـۆ (شـعور)و (جـاهلی)، بـوه (مـانع)ی (أكثر)يان له (إيمان)؛ وه (مانع)ی تريش هەيه" ﴿لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلَى أَكْثَرِهِمْ﴾ لـه (صـدر)ی (كتـاب)فـەرمووی: ﴿وَسَـوَاء عَلَـيْهِمْ أَأَنـذَرْتَهُمْ أَمْ لَـمْ تُنـذِرْهُمْ لاَ يُؤْمِنُـونَ﴾ وەلـه چـەند جـێ يـه تـريش (تصـريح)ی پـێ كـرد؛ ئەوەنـدەی لـه (وسع)ی بوو، كردی، نەيان بيست؛ وەكی له (سوەرت)ی (سابق)فەرمووی﴿مَّا زَادَهُـمْ إِلَّـا نُفُـورًا* اسْـتِكْبَارًا فِـي الْـأَرْضِ وَمَكْـرَ السَّـيِّئِ﴾ ﴿فَهُـمْ لَـا يُؤْمِنُـونَ﴾ (قابل)نيه، (إيمـان)نايـەنن؛ (حسـد)و (تجبّـر)و (تعظـم) (مـانع)يانـه؛ زۆرجـار و توومانه، وەكردوومانه به (قاعده) (عِلم)له (معلوم)ی؛ له (علـم)ی، (أوصـاف)و (لـوازم)وەرنـاگرێ؛ (وظيفـة)ی (علـم) (كشـف)ه، ئێمـه (إيمـان)مـان هەيـه، بـه خوداوەنـدێ (واجـب الوجـود)و (قـديم)؛ (مـع أنّـهُ) (علـم)ی ئێمـه (ممكـن)ه، (حـادث)ه، وانيـه (ايمـان) نەيـەنانيان لەبـەر ئـەوەبێ، خـوا زانيويـەتی (إيمـان)نايـەنن؛ بـەڵێ وايـه، (إطـلاع)ی ئـەو، لەسـەر (أسـرار)و (أحـوالات)ی (نفسـيه)ی (أشـياء)، لـه (غايـەت)ی (كمـال)ه، بـێ (نقـص)ه؛ ئـەوەی ئـەو ئـەيزانی، خـەڵكی ڕێ ی پـێ نابـا؛ (أمّـا)ئێمـه دەڵـێن: " بـا (إيمـان)بێـنن، (ممكـن)ه، ئـەو ئـەزانێ لـه (دائـره)ی (إمكـان)ی (إسـتعداد)دەرچـوون، وه (مُجرّد)ی (إمكان)ی (ذاتی)بۆ بونی شت، (كفايەت)ناكا؛ (خلاصه (إيمان)ی وان (ممكن)ی (ذاتی)يه، (مُمتنع)ی (بالغير)تا ئـەو (غـير)ه (زوال) نـەبێ (إيمانيـان) (بالفعل) (ممكن)نيه، نابێ" ﴿إِنَّا جَعَلْنَـا فِـي أَعْنَـاقِهِمْ﴾ له مليـان، ئەستوويان ﴿أَغْـلاَلاً﴾ زنجـير و زولان، لـه ملمـان پێچـاين، بـەلای سـەری ﴿فَهِـيَ﴾ ئـەو (أغلال)ه، (أمّا) (رجوع)ی بۆ دەسـت (فهـم)نـاكرێ ﴿إِلَـى الأَذْقَـانِ﴾ چـەنەگه، ﴿فَهُم مُّقْمَحُـونَ﴾ مليـان ناچـەمێتەوه، لـووت و قـەپۆزيان بـۆ هـوا بڵنـد ئـەبێ، بەرپێی خۆيان نابينن. تەماشايان كەله (قُمح)چەند قسەيان هەيه؛ ئەو (غَـلّ)ه (غَلّ)ی (تقليد)و (كبر)و (حسد)ه، (منـع)ی كردينـه، لـه (تسـليم)و (إنقيـاد)بـۆ

(رسول) ﴿وَجَعَلْنَا مِن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ﴾ لە پێشەوەیان ﴿سَدًّا﴾ (سدّ)ێ گەورە، (كثيف)، (مانع)ی (ماوراء)لەدیتن ﴿وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا﴾ لە پشتەوەیان ﴿فَأَغْشَيْنَاهُمْ﴾ بەو (سدّ)انە چاومان پۆشنە ﴿فَهُمْ لاَ يُبْصِرُونَ﴾ پێش و پەشتی خۆیان نابینن؛ نە (تأمل)لە (أحوال)ی ڕابردوان ئەكەن، نە(تفكر)لە (آتی)، ئەو (سَدّ)ە (جهل)و (إستكراه)ی زانین و (إشتغال)بە (لهو)و (لعب)ی (حال)ی (حاضر)یانە (إستعالات)و (تشبيهات)ێ كەلە و (آية)ەدایە، (خصوص)لەگەلّ (إختلاف)ی (نُظّار)آن، بە كوردی (أدا)كردنی (زەحمەت)ە، وەكەم كەسیش تێ ی ئەگا؛ (حِس)پەرست شت نەكا، بە (محسوس) (فهم)ی ناكا. چەند (روايات)ێ گۆی یا(سبب)ی (نزول)ن، زۆر (مُلايمە)یان لەگەلّ (عبارەت)نیە؛ (بالفعل) (واقعه)كە یا بووبێ، (أمّا) (سببيّەتی)لام خۆی نیە ﴿وَسَوَاء عَلَيْهِمْ﴾ لایان یەكە، (فرق)ی نیە ﴿أَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ﴾ (تأثير)ی نیە، لەوان، شتێ بێ (أثر)وەكی نەبوە﴿لاَ يُؤْمِنُونَ﴾ (نسبەت)دانی، (مثل)ی ئەو (جَعل)ە، بۆ (حضرەت)ی (كبريائی) (جسارەت)ئەدا بە (سُنّی)یان، یا بڵێم: " (أشاعره)آن" كە (خلق)ی (كفر)و (ضلال) (بِلا سبب) (رأساً)بدەنە خودا؛ ئەفەرموون: خوا هەر وەك (هادی)یە، (مُضلّ)یشە" (مُعتزلي) (أصحاب العدل)ئەمە (قبول)ناكەن؛ من ئەڵێم:" (جناب)ی (حق)ی (أولاً) (هادی)یە؛ چ بە (خلق)ی (آيات)، چ بە (إرسال)ی (رسوُل)و (إنزال)ی (كُتب)؛ (هدايە)ی بۆ (عموم) (علی السّواء)ە؛ (بشر)هەرچەندە بێ (فكر)و (تأمّل)بێ، ئەوەندە ئەزانی (إنسان)لە گاجووت زێترە؛ دوای ئەو هەموو (أسباب)ی (هدايەت)ە، كەسێ بە (إتباع)ی (هوای) (عناد)بكا، (مُصِر)بێ، لەسەر (جهل)و (وقاحەت)، خوای (تعالی)ن، بە گوێرەی ئەو (حال)و (كيفيّەت)ی (نفسی)، (إمداد)ی ئەكا چاوی ئەگری، (غلّ)و زنجیری ئەكا، مۆری لەسەر دلّ دادەنێ، لە (دائره)ی (إمكان)ی (إستعداد)ی دەری ئەكا؛ بەو بو (منهاج)ە (نزاع)نامێنێ.

ینۆڕە کەسێ (شعر)دادەنێ، (أوّل)ی زۆر پێوەی ماندی ئەبێ کە (قوەّت)ی (ساند)، (عادە)وەکی قسە، (شعر)ی بۆ دێ (دقّەت)کەن، لە (أحوالات)ی (نفسی)، ئەوجا لە (آیات)ی (قرآن)ی قسە بکەن، چاکی تێ ئەگەن؛ کە (کفر)وا (رسوخ)ی بەست، لە (إنذار)ئەچێت دەر؛ (وقت)ی (جزا)یە (إنذار)بۆ وانە، بێ (فائدە)یە، بەڵکو (زێدە) (طغیان)ئەکەن ﴿إِنَّمَا تُنذِرُ﴾ (إنذار)ێ بە (فائدە)﴿ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ﴾ دوای (نصیحەت)کەوێ، لە گوێ ی گری، حەزی لە زانین بێ، بە (کِبر)و (حسد)و (أنانیەت)نەبێ﴿وَخَشِيَ الرَّحْمَنَ﴾ کە (عبرەت)بە (أحوال)ی (أمم)بگری، جێ ی ئومید، لێ ی بترسی (مع الرجاء)﴿ بِالْغَيْبِ﴾ (حس)پەرست نەبێ، (إیمان)ی بە (أمور)ی (غیبیە) (عقلیّە)و (غیر)ە (عقلیّە)هەبێ؛ بزانێ چاکە بە خۆرایی ناڕوا، لە خراپە ئەتۆزێتەوە؛ دوور ئەندێش بێ﴿فَبَشِّرْهُ﴾ ئەو (تبشیر)ی (بعد الإنذار)ە، چەند جوانە ﴿بِمَغْفِرَةٍ﴾ (عظیمةٍ)﴿وَأَجْرٍ كَرِيمٍ﴾ (تفسیر)بە (جنّة)، (تفسیر)ە بە (ماصدق)﴿إِنَّا نَحْنُ﴾ بە جێ یە، (مقام)ی (عظیمة)و (کبریا)یە ﴿نُحْيِي الْمَوْتَى﴾ (ظاهراً) (موت)و (حیات)ی (طبیعی)یە؛ (أمّا) (حیات)ی (علم)و (إیمان)ی؛ لام وایە، جێ ی نیە﴿وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا﴾ لە (أعمال)ی(خصوصیە) چ (خیر) چ (شر) ﴿وَآثَارَهُمْ﴾ (أمور)ی بە (ثمرة)؛ (نشر)ی (علم)، (تصنیف)ی باش، (صدقە)ی (جاریە)، (سُنّە)ی (حسنە)؛ (وکذا بالمقابلە) (نشر)ی (جهل)، (کتاب)ی (مُضل)، (سُنە)ی (سَیِّئة)ی (جاریە)، ئەوە خۆیەتی، کە (معنا)ی (زمخشری)و (مُحقّق)ەکانە هەندی (روایەت)هەن، گەرچی ڕاستن، (أمّا)نابن، بە (سبب)ی (نزول)؛ (آیة)بێ (ربط)ئەکا؛ باسی چوونە (جُمعە)و شەقاو هاویشتن بۆ مزگەوت نیە؛ ئەگەر (سبب)ی (نزول)یش بن، ئەبێ (حسب المقام) (آیة)ەکان لەو (نوع)ە (أسباب)ە، (صرف)کرێن؛ وە (إلاّ)ڕێك ناکەوێ لام وایە (أکثر)ی بێ (رعایە)ی (نظم)ی (آیات)ە (کتابِ)ی (مُعجز)لەبەر (روایات)ە، یا لەبۆ (روایات)ە؟ (رجا)م وایە، ئێوە تا (ممکن)بێ، تەماشای (نظم)ی (عبارەت)ی (قرآن)کەن؛ وە

(معنا)ی بـه (جـوهر)و (روح) (إختيـار)کـەن ﴿وَكُـلَّ شَـيْءٍ﴾ هەرچـی بـێ؛ (أزلاً وأبداً)يا (أعمال)ی (مُكلّف)آن ﴿أَحْصَيْنَاهُ﴾ (إحصاء) (أصلاً)به (عنـا)ژمـارده، (مُراد) (ضَبط)و (حِفظ)ه﴿فِي إِمَامٍ مُبِينٍ﴾ (إمام)به (أصل) (تفسـر)ئەکەنـەوە؛ (مُبين)به (مُظهر)؛ ئەو (إمام)ە (مُبين)ە چيه؟ بەڕاستی (معلوم)نيـه؛ ئەوەنـده (معلـوم)ە (إمـام)ی (علـی)نيـه؛ (لـوح المحفـوظ)يـش بـه گـوێرەی (روايـات)ی (مولود)نامان ـ کەلـه (يـاقوت)ی (حمـرا)يـه، لـه زوبەرجـەدی گيرايـه؛ (سـيّدی آلوسی) (جزم)بـه (صـحەت)ی نايـنـێ؛ (لاشـك)بـێ (أصـل)ە؛ (خصـوص)شـەو ڕۆژی سێصەدو شەست جار (منظور)ی (نظر)ی خودايه، بێ (معنـا)يـه؛ ئەگـەر خوا (إعـاده)ی (نظـر)ی نـەکاتێ، ئـەبێ شـتی لـه (فکـر)بچـێ؟ (وإلا)بـۆ؟ (مَـعَ أنَّهُ)﴿وَمَا يَعْـزُبُ عَـن رَّبِّـكَ مِـن مِّثْقَـالِ ذَرَّةٍ فِـي الأَرْضِ وَلاَ فِـي السَّـمَاءِ﴾ وەهـەم (تكرّر)ی (نظـر)ی کـوو ئـەبێ؟ (فـالرَّأيُ: إلا مسـاك عَـنْ تشخيصـه وَ تَعْيِينـه)وه (حُكمـاء)ئـەڵێن:" (صُـور)ی (كائنـات)لـه (عقـل)ی (مجـرّد)دايـه؛ (عقـل)ی (مجـرّد)خـۆ و (معلومـات)ی لای (مبـدأ)ی (أوّل)* (حاضـر)ە" (ذاتـاً) (علـم)ی (باری) (حضوری)يه، کەوابی (تفسير)ی به (قرآن)، گەرچی (إمام)ە (مُـبين)ە، (حاوی)ی، لەسەر (علوم)ی (عديده)وه (أمور)ی (لايُعَدُّ ولايُحصـی) (لكِـن)لێره بـه (مناسب)ی نازانم ﴿وَاضْرِبْ لَهُم﴾ لە ڕووی (إنذار)و (إعتبـار)﴿مَّـثَلاً أَصْحَابَ الْقَرْيَـةِ﴾ ئـەڵێن:" (أنطاكيـة)يـه " نـازانم ﴿إِذْ جَاءهَـا الْمُرْسَـلُونَ﴾ (ظـاهر)ە، (صـريح)ە (رُسـل)ی خـوا بـوويـن، (رأسـاً)لـه(طـرف)ی (كبريـائی)نـاردراين؛ بـۆ (أهل)ی ئەودێ يە؛ (دەعوەت)ی (إلى الله)يان بکەن؛ (أمّا) (عيسـی)نـه(إسـم)ی هەيه، لێره نه (رسم)؛ (حبْر الأمّة): (إبـن عبـاس)، (كعب الأحبـار)، (وهـب بـن مُنبّه)وەکـی (إبـن جريـر)ئەفـەرمووێ: " لايـان وايـه (رسـول)ی خـوان. (وحِبـر المُحَـدثي)و (بحـر العلـوم)وه (إبـن تيميـه)ش ئـەوەيان (إختيار)کرديه؛ (بِناءاً على هذا) (تأويل)ی (عبارەت)ی قرآن خـەيلی بـێ (معنـا)يە؛ وە ئەفسوسه کە (قرآن)بکرێتە، (تابع)ی (حکايات)؛ بەڵێ ئەگەر (رُسل)ی

(عیسی)بن درۆ زۆر هەلّ ئەگرێ، بۆیە (بعض)ێ (إختیار)یان کردیە: ئەوانە (رسول)ی (عیسی)بوون. بەڵەك و کۆیان چا ئەکردەوە لە (خازن)ی ئەلّێ: " قوڕیان دەهێنا، خڕیان ئەکردەوە، وەکی کەلا، ئەیان هاوێشتە جێ چاو، دەستیان پێدا دێنا ئەبوە چاو" (یاربّی)ئەمە چیە؟ چاو چۆن ئەبێ؟ وەلە چ (مادّە)یە ئەبێ؟ وە چ (دقایق)ی (صنع)و (إیجاد)ی تیایە؟ (عقل) (حیران)ە؛ چۆن قوڕ ئەبێ بەچاوو؟! نازانم کە (کرامەت)و (مُعجزە) هاتە گۆڕێ، بەجارێ هەموو (قاعدە)و (قانون)ی (خلق)و (إ یجاد)و (صُنع)ئەگۆڕێ؛ هیچ نامێنێ؛ ئەگەر لێ ی گەڕێن، خوا ئیشی خۆی (حسب القواعد)ئەکا؛ چاو ئەوەتە زۆر (مألوف)ی (إنسان)ە، نای نۆڕێتێ، وە (إلاّ)چاو (آیة)ێکە لە (أعظم)ی (آیات)ی (إلهی)، لە (أدقّ)ی (صُنع)ی (حساب)ە سەراپا بنۆڕە، چ باسی(معجزە)ی ئەو (رسول)آنە، لە (قرآن)دا هەیە؟ ﴿إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ﴾ لە (أوّل)ەوە دووبوون؛ (حقیقةً) (تأویل)ی (آیات)بۆ (روایات)نا (صحیح)بێ (معنا)یە؛ (لله الحمد)ئەو (خرافات)ی (نقل)یا کردیە، هیچی لە پێغەمبەرەوە نیە؛ ناویان چ بوە؟ چ پەکم لەسەری کەوتوە! ﴿فَكَذَّبُوهُمَا﴾ دەر(عَقب)﴿فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ﴾ (تقویە)مان دان، بە (شخص)ی سێ یەم﴿فَقَالُوا﴾ تێکڕا، وێکڕا (مُتّفقَ الكلمة)﴿ إِنَّا إِلَيْكُم مُّرْسَلُونَ﴾ لە (طرف)خوای ﴿قَالُوا مَا أَنتُمْ إِلاَّ بَشَرٌ مِّثْلُنَا﴾ چ (معنا) ئێوە (رسول)ن، بۆسەر مە ناردراون؟ چ (إمتیاز)تان لەسەر ئێمە نیە﴿وَمَا أَنزَلَ الرَّحْمن﴾ وەکی ئێوە ئەلّێن:" ئێمە لە (طرف) (رحمن الرحیم)هاتووین" (إرسال)ی (رسول)لەڕووی (ڕەحمەت)ە، لەبەر (إحتیاج)ی نیە ﴿مِن شَيْءٍ﴾ (أوّل)و (آخر)هیچی بۆ کەس نەناردیە؛ (ممکن)ە بلّێن:" (مُقتضی)ی (رحمانی) (تکلیف)نەکردنە" ﴿إِنْ أَنتُمْ إِلاَّ تَكْذِبُونَ﴾ هەردرۆ ئەکەن ﴿قَالُوا رَبُّنَا﴾ ئی خۆیان، یا ئی وانیش ﴿يَعْلَمُ إِنَّا إِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ﴾ بە (تأکید)ی (أکید)﴿وَمَا عَلَيْنَا إِلاَّ الْبَلاَغُ الْمُبِينُ﴾ وا دەر ئەکەوێ ئەوان (طلب)ی (آیات)یان نەرکردیە، ئەمانەش چ (آیات)یان بۆ

نەنواندینە؛ (وظفة)ی خۆیان، کە (تبلیغ)ە، بە (وجە)یَ (واضح)بە جیّ هیّنایە؛ (دەخیل)ەکەم تا (ممکن)تان ئەبیّ، (تأویل)ی (آیة)بۆ (حکایەت)مەکەن ئەگەر (روایەت)ی (صحیح)، (معقول)لە (حضرة رسول) (ثابت)بوو؛ قەی نیە؛ (صرف)ی (آیة)ی بۆ بکریّ، ئەگەر (تحمّل)بکا، (وإلاّ) (أصل) (قرآن)ە، (قیمەت)ی (حدیث)بەسایەی (قرآن)ەوەیە ﴿قَالُوا﴾ (أهل القریە)﴿إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ﴾ (تشأم)مان بەئیّوە کردیە؛ (نحس)ن وەکی کوندە بو، یاقەل کە ئەقیڕیّنیّ؛ توخوا کەسیّ مردی زیندی کاتەوە (إبرا)ی (أکمە)و (أبرص)بکا، وای پیّ ئەڵیّن؟ ئەبیّ ئەو (قوم)ە (بعض)ە (مصائب)یان بەسەرا هاتبیّ، وەکی (قوم)ی (فرعون)، (تطیر)یان بە (موسی)وە (من مَعَه)وی ئەکرد﴿لَئِن لَّمْ تَنتَهُوا﴾ لە(دەعوەت)ی ئیّمە ﴿لَنَرْجُمَنَّكُمْ﴾ بەردەبارانتان ئەکەین؛ (تفسیر)ی بە جویّن پیّدان لام وایە جوان نیە؛ گەرچی (مُجاهد)کە (تفسیر)ی واکردیە، (رعایەت)ی (ظاهر)ی ﴿وَلَيَمَسَّنَّكُم مِّنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ ی

کردیە؛ زیّرا ـ (بعد الرّجم)ئەگەر وەکی (رجم)ی (حدّ)ی (رجم)کرای بیّ، نامیّنن؛ تا (عذاب)ی (ألیم)یان پیّ بکا نەتان کوژین، بە (رجم)، (عذاب)تان ئەدەین، (عذاب)یَ بە ئیّش؛ نازانم (مَسّ)چۆن (تفسر)کەم؟ (تفریق)لە (بین)ی (عذاب)ی (روحانی)و (جسمانی) (نظر)بە بت پەرستان ئەبیّ؟ ئەگەر (عذاب)ی (روحی)یان هەبا، ئەیان زانی (عبادەت)ی (أصنام)چ (عذاب)یَ (ألیم)ە، بۆ (إنسان) (روح)دار ﴿قَالُوا﴾ (رُسُل)﴿ طَائِرُكُم﴾ (شوم)ی خۆتان ﴿مَعَكُمْ﴾ لەگەڵ خۆتانە ﴿أَئِن ذُكِّرْتُم﴾ (إستفهام)و (شرط)گردبوینەوە؛ ئایا لەبەر ئەوەندە، کە ئیّمە (إرشاد)تان ئەکەین؛ ئەتان ترسیّنین، بەیادتان ئەخەین؛ ئەو (تهدید)ە نو (غضب)ە، نو (تطیّر)بە (شوم)زانینی لە ئیّمە، ئەو (رجم)و (عذاب)ە، چی وامان نەکردیە، (مُوجب)ی ئەو (أحوالات)ەبیّ؟ ئەوی بەسەرتان دادیّ، لەبەر (شوم)ی مە نیە ﴿بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ﴾ (تجاوز)لە (حد)پیشەتانە لەبەر (عصیان)و (فسق)و (فجور)و (سهر)و (قمار)و (شراب)و

(رقص)و سەما، ئاگاتان لە (مصالح)ی (دنیا)ش نەماوە ﴿وَجَاءَ مِنْ أَقْصَى﴾ لە دووری ﴿الْمَدِينَةِ﴾ شاری ﴿رَجُلٌ﴾ پیاوێ، مەردێ گەورە، یاخود نەناسراو، (رسول)ەکان نەیاندەناسی و (معارفه)یان نەبوو، تا (توهّم)بچی ئەوەی دەی فەرموێ، لە (تدبیر)بێ ﴿يَسْعَى﴾ غاری ئەدا؛ خێرا ئەهات؛ ئەو (رجل)ە، هەروەکی بە (مجهول) (ذکر)کرایە، (حقیقةً) (مجهول)ماوەتەوە؛ (نقل)لە (حبر)آن ئەکەن؛ ناوی (حبیب)بوە؛ ئەبێ ترجمەبێ، وە (إلاّ)ناوی (عربی)لەناو ئەو (قوم)ە، چی ئەکا؟ خۆی (حبیب)، ناوی بابی (إسرائیل)، یا (مُرّی)، کوائەبی یەکێ ئەڵێ: " (نجّار)بوو" یەکێ ئەڵێ " (حرّاث)" یەکێ ئەڵێ:" (قصّار)" (قیل): " پینەدۆز" (قیل):" (نحّات)ی (أصنام)؛ (هیکل)تراش" قسەیە دوورو بێ (معنا)و بێ (فائدە). ئەڵێن:" یەکێکە، لەو سێ یانەی(سابقی) (إلی الأسلام).

دووەم: (مؤمن)ی (آل فرعون).

سێ یەم: (إمام)ی (علی)" (علم)بە (أولیّات) (نظر)بە (أمم)ی (سابقه)، نابێ؛ ئێستا (ممکن)ە؛ (عالم)ئاگاداری (أحوال)ی یەکن (نسبەت)ی(حضرة)ی (علی)لەگەڵ (رسول الله)وەکی (نسبەت)ی ئەو (شخص)ە لەگەڵ (رُسُل)، وە(مؤمن)ی (آل فرعون)لەگەڵ (موسی)نەبوە (حکایات)زۆرن، ڕاستی کەمە؛ خۆبە (توجیه)ی (روایات)ی (متناقضه)مادی کردن ئەوانە چاوە نۆر نەبووین، (ترقّب)ی کەسیان نەکردیە بۆی (مِنْ أقصی) (تقدیم)ئەکا لە (رَجُل)؛ لە (حادثه)ی (موسی)، چونکی (موسی) (مُترقبّ)بوە؛ کەسێ بێ، (خبرات)ی پێ بێ(رجل)ی (تقدیم)کردیە؛ (علما)ی (بلاغەت)وا ئەفەموون، وە(بعض)ێ (توجیهات)ی تریشیان، فەرمووە: ﴿قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ﴾ کە گەیشتە لایان بە (قوم)ی خۆی فەرموو (إتباع)ی ئەو (رسول)آنە بکەن، دوایان کەون ﴿اتَّبِعُوا مَن لَّا يَسْأَلُكُمْ أَجْرًا﴾ چتان لێ (طلب)ناکەن، وەکی (سائر)ی (رُسل)، (أجر)ی خۆیان لە خوا ئەوێ.

گەلێ کەس دێن، بە (عبادەت) (مشغول)ئەبن، چیان ناوێ، بەڵکو ئەگەر شتیان بۆ ببەن توڕە ئەبن (ردّ)ی ئەکەنەوە؛ تا دڵ لە خەڵکی وئەستێنن، ئەبنە (مُعتَقَد)ئەوجا ئەوی ئەی کا، ئەی کا ﴿وَهُم مُهْتَدُونَ﴾ ئەوانە (ثابت)ن لەسەر ڕێ ی ڕاست، بێ (حیلە)ن؛ دیارە شارەزایان بوە، بە (سرّ)و (عَلَن)یان کەوتیە، (صداقەت)ی وانی، لێ (معلوم)بوە ﴿وَمَا لِيَ﴾ (سبب)، (موجب)لەبەرچی؟ ﴿لاَ أعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي﴾ منی (خلق)کردیە، (کلام)ێ (خێر)خوا هانەیە؛ بۆ خۆی چ (خێر)ێکی ئەوی، بۆ (قوم)یش ئەوەی ئەوێ ﴿وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ (مبدأ)و منتهی ئەوە. (بعض)ێ ئەفەرموون:" (آیة)لە (إحتباك)ە، تەواوی (کلام) (مَالِيَ لَا اعْبُدُ الَّذِي فَطَرَنِي وَ إِلَيْهِ أرْجِعُ؛ وَمَالَكُمْ لاَ تَعْبُدُونَ الَّذِي فَطَرَكُمْ وَ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ؟)" ئایا ئەو (إیجازە)لە (کلام)ی وی دایە، یالە (کلام)ی خوا؟ نازانم وەلام وایە، (مقام)، (مقام)ی (صنعه الاحتباك)ی (علمی بدیع)نیە؛ وە (إیجاب)ئەکا، (آیة)﴿أأتَّخِذُ مِن دُونِهِ آلِهَةً﴾ بکرێ بە (إحتباك)﴿أأتَّخِذُ ...إلخ﴾ (تقدیر)بکرێ. (حاصل)ی (مختار)ی (جمهور) (مختار)ە؛ (سعد الدین)و (أمثال)ی قسەیان لە (تحقیق)ی (آیة)جوانە، وە زۆە؛ ئەگەر (تعریض)ە.

کەسێ (إتخاذ)ی (إله)بکا، ئەبێ (إتخاذ)ی (آلِهَة)بکا (لاتُعدُّ ولاتُحصی)؛ زیرا (وجە)ی (ترجیح)نیە، مەگەر (حسب الظاهر) (شمس)ئەویش (حاجەت)بە (تمثیل)ناکا، خۆی هەموو ڕۆژێ دەرئەکەوێ؛ (بَعْدَهُ)بزر ئەبێ، (وهکذا). چ (معنا)ی نیە مانگ بپەرسترێ، ڕۆژ نەپەرسترێ ﴿إِن يُرِدْنِ الرَّحْمَن﴾ خودا وەندی (عظیم الشأن)ی بێ (شریك)﴿بِضُرٍّ﴾(إرادە)بکا، (ضرر)ەکم تووشی ببی؛ ﴿لاَّ تُغْنِ عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا﴾ هیچ (نفع)م ناداتێ، (شفاعەت)یان پێ ناکرێ؛ (جماد)پێ ئەکرێ؟ ئەدی (مُمثَّل)ی (موهوم)خۆی نیە، (شفاعەت)ی چۆن ئەبێ؟! وەکی (منطقی)ئەفەرموون: " (سالبة) (صدق)ێ دێ، لەگەڵ (إنتفا)ی (موضوع)" ﴿وَلاَ يُنقِذُونِ﴾ (خلاص)م ناکەن، بۆچی (إتخاذ)یان

کەین، بە (إلهە)؟ ﴿إِنِّي إِذًا﴾ (علی التقدیر الإتخاذ)﴿لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾گومڕایی ئاشکرا؛ (سجدە)و (ڕکوع)بۆ گاجووت ببەی؛ (بَعْدَهُ)بیکوژنەوە، پارچە پارچەی بکەن، بی شارنەوە، وەکی (ملوك)آن، (احتفال)ی بۆ بکەن؛ ﴿إِنِّي آمَنتُ بِرَبِّكُمْ﴾(ربّ)ی (حقیقی)﴿ فَاسْمَعُونِ﴾وتیان: گوێتان لێ بێ (عَلی مَلاء النّاس)وەکی (عُمَر)ی (فاروق) (إعلان)ی (إیمان)ی ئەکا، بێ (خوف)و بێ هەراس. (توجیە)ی (خطاب)بۆ (رسول)ەکان (معناً)جوانە؛ (أمّا)لە (ظاهر)ی (سیاق)دوورە. پاش ئەو (إعلان)ەی (حُرّ)و دلێرانە، لە (طرف) (جناب)ی (حق) (ندا)ی کرایە﴿قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ﴾ (حجاب)نەما، (ممکن)ە ئەو (ندا)یەیان بیستبی ﴿قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ﴾ خۆزیا (قوم)ی من بیانزانیبا ﴿بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي﴾ (سبب)ی چیە؟ (إیمان)ە بە (وحدانیة)ی (إلهی)؛ ئەوان لێ ی دوورن؛ (طبیعی)ئەگەر بیان زانیبا، (إیمان)یان ئێنا ﴿وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ﴾ ئەفەرموون: "(قوم)ئەو (ذات)ەیان کوشت" (عرض)ی (دخول)و (تمنا)ی زاناندنی (قوم)، لە (طرف) (روح)ی (شهیدانی)بوە؛ (ممکن)ە ئەگەر بتوان (حمل)ی (جنّة)بکەینە، سەر(جنة)ی (روحی)، (لذّەت)ی (روحانی)چەند جوانە. زۆ جار ووتومە:" ئێمە (لذّەت)لە (إیمان)بە (وحدانیەت)ی (إلهی)، تەنهالە (عبادات)کردنی ئەکەین، ئەو نابینیی؛ (أمّا)کەسێ دوێنێ (مقابل)ی کەرێ گایە، (تمثال)یێ، (خاضِع الرّقبە) (ناكِس البصر)لەسەر (قدم)ی (ذلّ)و (إنکسار)ڕاوەستێ، بیەی (إیمان)بە (وحدانیەت)ی خوایە، بێ (شیبە)و (شریك)و (علاّم)و (قدیر)، دارندەیی (کائنات)؛ بێنێ؛ ئەو زانی ئەو (إیمان)چ (لذّەت)ەکی هەیە؛ چ (کرامەت)و گەورەیەکی تێایە؛ بنۆڕە لە چ (ذِلەت)یێ بۆ چ (عِزّەت)یێ ئەڕوا ﴿وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ﴾ (حقاً) (مؤمن) (عزّەت)ی (نفسی)نەبێ بە (مؤمن) (حساب)نیە؛ (بعض)یێ لە (أتباع)ی (صوفی)یان، لە (هتك)ی (نفس)بە (غلط)چووین؛ (ریاضة)ی (نفس)بۆ (عِزّەت)ی (نفس)ە؛ (حتّی)بە (منع)لە خواردن و خواردنەوەو (لذائذ)، بۆ (مقام)ی (صمدانی)

(توجیه)ی پێ ئەکا؛ ڕۆژی خورش کردن و شەقتێ هەڵدان و با بەرەڵا کردن، کاری (مؤمن)نیە (لاّ یَنبَغِي لِلْمُؤْمِنِيَ أنْ يذلّ نفسه) بەڵێ هەرچی بکەوێتە دەست نا (أهل)تێکی ئەدات ﴿وَمَا أَنزَلْنَا عَلَى قَوْمِهِ مِن بَعْدِهِ﴾ پاش (وفات)ی بەهەر (نوع)ێ بووبێ ﴿مِنْ جُندٍ مِّنَ السَّمَاءِ﴾ (قوم)ێ ئەوەندە (قوی) نەبوون، لەشکریان بێتە سەر؛ (غرور)ێ (جاهلانە) (سوق)ی کردن، بۆ (کفر)و (ضلال)و سەرکەشی﴿وَمَا كُنَّا مُنزِلِينَ﴾ (سابقاً)هیچ (أمّەت)ی شایانی وەی نەبوە، لە(طرف)ئێمە لەشکری بکرێتە سەر ﴿إِن كَانَتْ إِلاَّ صَيْحَةً وَاحِدَةً﴾ (مَلَك)ێ بەسەریاندا هاڕاندیتی، بەیەك (صَحیة)مردینە ﴿فَإِذَا هُمْ خَامِدُونَ﴾ دامردن، کوژانەوە، ساردبوونەوە؛ بوون بە خۆڵە مێش (ممکن)ە لەبەر بێ (أهمیەت)ی وان بێ (إبن مسعود) (زیقە)ئەخوێنێتەوە؛ وەك قووقەی کەڵە بابی؛ (ظاهر)وایە (زیقە)نەگا بە (صیحە)؛ (واقعاً) (إنسان)وەك (فانوس)ێکە پێ کرای تا(موادّ)ی (محترقە)ی لە ناو (هیکل)ی، بە (إنتظام)بسوتێ (حیات)ی (دوام)ئەکا؛ کە(إنتظام)ی چوو، (حیات)تێك ئەچێ کە کوژاروە، (حیات)نامێنێ، وە (هیکل)ی بۆگەنی ئەبێ، ئەڕزێ وەکی خۆڵە مێشێ لێ دێ﴿يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ﴾ پەشیمانیان لەسەر ئێ ئەندۆەو غەم، (حاضر)بە لەسەریان ﴿مَا يَأْتِيهِم مِّن رَّسُولٍ﴾ هەرکێ بێ ﴿إِلاَّ كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُونَ﴾گەمەی پێ ئەکەن خۆیان لاگەورەیە؛ (رسول)یان لا سووکە؛ قەشمەری پێ ئەکەن ئەمرۆش کەسێ لە ڕوی (نُصح)ەوە، (إرشاد)ی ئەو (نوع)ە (عباد)ە، بەد نهادانە بکا، گەمەی پێ ئەکەن. ئەو (دَیَن)ە بۆ (قوم)ی (قُریش) (أُنّە)بوە بە (إرث)؛ ئەوانیش (إستهزاء)بە (جنابی رسول)ی (مُجتبا)ئەکەن ﴿أَلَمْ يَرَوْا﴾نەیاندیە؛ نەیان بیستیە، نەیانزانیە؟ ﴿كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُم﴾(أهل)ی (مکە)﴿مِّنْ الْقُرُونِ﴾زۆر، بێ (حساب)﴿أَنَّهُمْ﴾ (قرون)ەکان ﴿إِلَيْهِمْ﴾ بۆ لای (أهل)ی (مکّە)، (سادات)ی (قُریش)﴿لاَ يَرْجِعُونَ﴾ ناگەڕێنەوە؛ (قرائەت)ی (إنَّ) بە(کسرە) (من حیث الترکیب) (راحەت)ە؛ (قرائەت)ی (أنَّ)بە

(فتحه)نەختێ (إضطراب)ئەدا، وە (خلاف)یان، تەواوێکە. لە (نظر) (حقیر)ئەو (معنا)یە، کە (مُختار)ە، لای (مُحققین)آن، خۆی نیە؛ زێرا ئەوانە، چ (إدعا)ی وایان نیە، ئەوانی ڕابردوو، ئەگەڕێنەوە، (رجوع)یان بۆلای وانە ئەبێ؛ بەڵکی بالعکس، وەکی لە(سورەت)دەرئەکەوێ؛ ئەوانە (إنکار)ی زیندی بوونەوە، ئەکەن؛ وە (أکثر)ی (أقوام)لە (رسول)یان ئەخوازن ﴿فَأْتُوا بِآبَائِنَا إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ﴾ (معنا) یەتریش ئەفەرمووێ؛ (إمامی رازی)، گویا (مُراد)لە (نفی)ی (جوع) (رجوع)ێ (نسبی)یە (یعنی)ئەوانەی بە (هلاك)چووین، کەسیان نەماوە، بە خزمایەتی بگەڕێتەوە سەر ئەمانە؛ ئەمەش لام خۆش نیە وەچەند (وُجوە)ێ تریش، (سیّد) (صاحب)ی (روح المعانی) (بیان)ی ئەکا؛ بەکەمیان (راضی)یە. چەند ڕۆژە، ئەمن لەسەر ئەو (آیة)ە ڕاوەستایم، بە (معنا)ی وان (قائل)نیە، وە خۆشم چی وام بۆ نەهاتوە، دڵم پێ ی ڕاوەستی آخری وام بۆ (ظاهر)بو، (بالعکس)، (ضمیر)ی (أَنَّهُمْ)بۆ (أهل)ی (مکە)؛ (ضمیر)ی (إلیهم)بو (قرون)ی (بائدە)و (هالکە)بچێتەوە؛ (أَنَّهُ)ڕوشی (أحوال)یان وا ئەگەیەنێ، ئەمانە (رجوع)یان بۆلای ئەوانی ڕابردوو نابێ؛ نامرن، بە (هلاك)ناچن ﴿وَإِن كُلٌّ لَّمَّا جَمِيعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ﴾هەموویان - (أوّلین)و (آخرین)؛ ئەماننە و (أقوام)ی (هالکە)؛ ئەفەرموون:" (لَمَّا)بە (معنا) (إلاّ)یە" (وَلَوْ) (کسائی)ش فەرموویەتی؛ من ئەوە نازانم؛ گشتیان لای ئێمە (حاضر)ئەکرین؛ بۆ (حساب)و (جزا)یا (عذاب)ئەدرێ، چونکی قسە لەگەڵ (کافر)ەکانە، (کُلّ)کە ئەوانن ﴿وَآيَةٌ لَّهُمُ﴾ بۆ ئەوانە ﴿الْأَرْضُ الْمَيْتَةُ﴾ مردی؛ وەکی ئیستای هاوینێ؛ هیشك، سووتای، لەبەر (حرارة)ی ڕۆژێ ﴿أَحْيَيْنَاهَا﴾ بارانی بەسەر ئەبارێنێ؛ (قُوە)ی (إنباتی)ی بە (حرکە)ئەکەوێ؛ گیا و گوڵ شین ئەبێ ﴿وَأَخْرَجْنَا مِنْهَا﴾لە (أرض)ی زیندی کرایەوە﴿حَبًّا﴾دانە؛ گەنم و جۆ؛ نۆك و نیسك، (هرطمان)﴿فَمِنْهُ﴾لە (حبّە)کە﴿ يَأْكُلُونَ﴾ و پێ ی ئەژیەن؛ لە (ترکیب)ی ئەو (آیة)ە، قسەیان هەیە ﴿وَجَعَلْنَا فِيهَا﴾ لە (أرض)ی (جنّات)باغات ﴿مِن نَّخِيلٍ﴾ (جمعُ

نخلە)دار خورما ﴿وَأَعْنَابٍ﴾ دری تریێ؛ (تفسیر)ی یەکی بەدار، وەیەکێ بە میوەی؛ وەکی (سیّدی آلوسی)ئەفەرمووێ؛ دووره ﴿وَفَجَّرْنَا فِيهَا﴾دەرمان کولاّندیه، له عەردی ﴿مِنْ الْعُيُونِ﴾لەکانی یا ﴿لِيَأْكُلُوا مِن ثَمَرِهِ﴾ (ثَمر)ی (کُلّ)یێ لەداری خورما و داری تریێ؛ (رجوع)ی (ضمیر)بۆ ئاو ـ کەلە (عیون) (مُستفاده)؛ دور نیه؛ (حقیقةً)داری بەبەر، کە ئاودێ، (ثمر)ی دەها شایانی خواردنه؛ داری مێو بێ ئاو ئەبێ؛ (أمّا)نازانم خورما بێ ئاو ئەژیه؟ بڕوا ناکەم ﴿وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ﴾ دۆشاو، باسوق، یا ئی دەست چێنیان و ئاو دانیان، بە (دلو)و (ناعور)و ئەمانە؛ وە (ممکن)ە (ما) (نافیە)بێ؛ (لکن)باغات؛ بێ (عمل)ی (بشری)خۆی نیه؛ (غابات)ە جەنگەڵستانه ﴿أَفَلَا يَشْكُرُونَ﴾دیاره ئەوانه بە هەر دوو (معنا) (کافرن)﴿ سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ﴾ نێرو مێ ﴿كُلَّهَا﴾ هەمووی ﴿مِمَّا تُنبِتُ الْأَرْضُ﴾لە دارو (نباتات)ی (مثمرة)﴿وَمِنْ أَنفُسِهِمْ﴾لە خۆیا ﴿وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ﴾ ئەوەی نایزانن، زۆره؛ ئەز (جملە) (میقرۆب)کەلەو نێزیکە (کشف)کرایه (سبحان الله)ئەو (آیة)ە، (آیة)یێ (عظیمة)؛ (حقّاً)له (معجزات)ی (علم)ی (رسول)ی (کبریا)یە؛ (تفصلات)یێ زۆری گەر کە؛ (أمّا) (مجملاً) (عرض)ئەکرێ؛ (بشر) (ترقّی)کرد کەوتە، (أوج)ی (إختراع)و (کشفیات)، ئەوجا (سرامدان)ی (حکمەت) زاناندیان، (ثمرات)و (حبوبات)وەکی (حیوانات) (محصول)ی (زواج)ە ئەوەی (مُثمر)و (مُنتج)بێ، لە (عالَم)ی (نباتات)و (أشجار)و (حیوانات)دوو (قسم)ن؛ نێرو مێ ـ من گەلێ جار لە (آیات)ی (قرآنی)وەرم ئەگرت ـ تاکو لە (رسائل)ی (حُکما)ی (غرب) (مُفضلاً)دین، (شُکر)ی خوام کرد؛ (طنطاوی)لەگەلێ جێ، له (تفسیر)ی خۆی، باسی ئەو (مسئله)ئەفەرمووێ: (مقالات)ی جوان جوان، لە (عُلما)ی (غرب) (نقل)ئەکا؛ (حقیقةً) (تحقیقات)یان (مُحَيِّرة)؛ (حیوان)بە (غریزه)، بە (شعور)ێ ی بە (لِقاح)برد؛ نازانم چۆنیان زانی؛ (لِقاح)ی خورما بەردارو (مُثمِر)چۆن ئەکرێ؟ بە (تدبیر)ی (صانع)ی (حقیقی)، بە (واسطة)ی:

(ریاح)تۆی لەناو گەلیٚ نێر، ئەهاویتە ناو گەلی مێ؛ لەوی (ثمرة) (تكوّن)ئەكات؛ (سعدی)ئەڵێ: "بەرگی درەختان سەبزە ست دەر (نظر)ی (هوشیار) هەر (ورق)یٚ (دفتر)یست (صُنعەت)ی پەروەردگار!"

ئەگەر تەماشای (طریق)ی (تكوین)وی (ثمرة)بكەی، هەردانە، چەند (دفتر)ێكە، لە (فَوق)ی (طوماری) (أفلاطون)ی (مع الأسف)چەند ساڵە، (خصوص)ئەمساڵ، ترێ لە ووڵاتی ئێمە (آفات)ی هەیە؛ هەم هورەی ئەی با، هەم ژەنگ لیٚ ی ئەدا بیٚ كەڵك ئەڕوا! ئومێدم وایە (صاحب)ی ئەو (آیة)ە (رحم)یٚ بكا؛ دەردرو بەلاّمان لەسەر هەلٚ گریٚ؛ (سبحان الله) (نَبی)یە (أُمّی)یە (وحی)ی (إلهی)ئەو (دقّەت)و (صُنع)و (تكوینە)ئەزانیٚ؛ (حُكما)و (عُلما)لیٚ ی (غافل)بوون، تا لەو (آخر)ە (كشف)كا. (أمّا)شتیٚ هەیە، (عجایب)ە لە ووڵاتی مە: دۆشاو دروست ئەكەن، گڵی سپی هەیە ئەیهاوێنیٚ ناو مەنجەڵی سۆراوی تریٚ تیٚ ئەگەڵیٚ غیری (مادەی) (سُكر)یٚ (مواد)ی تر فریٚ ئەدا دوای (تصفیە)ی ئەكەن ئەبێتە، دۆشاوی شیرن؛ چۆنیان زانی، دۆشاو بە و گڵە ئەكریٚ؟ (مفتاح)یان چۆن دۆزیەوە؟ گەلێكم (سؤال)ی كردیە، كەس نەیتوانیە، (جواب)داتەوە ئەوانیش وەكی (حیرەت)ماین ﴿وَآيَةٌ لَهُمْ﴾بۆ ئەوان (وَسائر)ی (أنام)یش وەكی وانن ﴿اللَّيْلُ﴾شەو ﴿نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ﴾ (أنَّهُ)و كەوڵی ئەكەین، ڕۆژی لەسەر لا ئەدەین (ذاتاً)شەو (محاط)ە بەڕۆژ؛ (دائماً) (نوی) (شمس) (أطراف)ی گرتوە؛ (ظِلّ)ی (أرض)ی لەناو ویدایە﴿فَإِذَا هُم مُّظْلِمُونَ﴾بۆیە (مفاجئە)ی تاریكی (مُستغرب)ە؛ (خصوص)كەبلیٚ: " (نور) (ذرات)ی (منفصل)ن لە(شمس)كەڕۆژ ئاوابوو، بە (مُدّە)یەكەم، ئەو هەموو ملیارئەندەر ملیار، ترلیۆن ئەندەر ترلیۆن، چی لیٚ دیٚ؟! (أمّا) (سلخ)بكەیە گروونی ڕۆژیٚ، لەناو شەوی دەرێنی، من ڕام لیٚ نیە؛ هەرچی (قول)ی (شێخ عبد القاهر)و (صاحبی مفتاح)ە وە (سعدی أكبر) (تقویە)ی فەرمووە (تفصیلات)ی لە (مُطوّل)و (حواشی)ی (مطوّل)و (تفسیر)ی (سیّدی آلووسی)دایە؛

(حُکما)ئەڵێن:" (ضیا)ی (شمس) (مُرکّب)ە لە حەوت (لون)، کە لە (کەسك و سوور)دەرئەکەوی؛ (أرض) (ضیا)ی (شمس)قووت ئەدا، (ألوان)ەکان ـ بە (بَسیطی)یا (مُرکّبی)لە گڵووك و (أوراق)و (أثما)و (حبوب)دەرئەکەویّ" (سبحان الله)تا (أسا)ی (کَون)دەرکەوی، (عاقل) (إیمان)ی بە (علم)و (قدرەت)ی (صانع)، (زیاد)و بە (قوەت)و (راسخ)ئەبیّ ﴿وَالشَّمْسُ تَجْرِي لِمُسْتَقَرٍّ لَّهَا﴾ (قوەت)و (عظمة)و (منفعە)ی (شمس)، بە ئێمە نایەتە (تحریر).

(عُلمای) (جدید)ی (علم)ی (هیئەت)، هەر ڕۆژ ـ (دائم)بە (أحوالات)ی (شمس) (عجایبات)، (نشر)ئەکەن؛ (طنطاوی)خوا (سلامەت)ی ئەکا لە گەڵیّ جیّ (نقل)یا لیّ دەکات؛ (ذاتا)ئەو (أساتذة)ی (مکاتب)ی (رسمیە)، (عموم)ی شارەزای (هیئەت)ی (جدید)ن؛ لە(دەورە)ی (حرکە)ئەکات" (حاشا) (مادّی)و (معنوی) (أرض)ئەو (قیمەت)ەی نیە، (فَلَكُ الثَّوابِت)و (فَلَك الأفلاك)لە (دەور)ی بوخلێنەوە؛ (فلك)ی (بسیط)ی ـ (مُحَدِّید الجهات)لای (حکما)ی (جدید)نا (موجود)ە؛ ئەوەی (موجود)ە، (مُرکّب)ە (شمس)لایان (ساکنە)؛ (مرکز)ی (منظومة)ی خۆیەتی؛ (أوّل) (عطارد)، (ثُم) (زُهرة)، (ثُم الأرض)، (ثمَّ) (مرّیخ) (ثُم)(مشتری)(ثُمّ) (بعض)یّ (سیّارات)ی تر کەلە نویّ ی پی (کشف)کراین، بە (دەورە)ی ڕۆژا (حرکە)ئەکەن (علیە)ئەم (جریان)ی (شمس)ە چیە؟ دوو (وَجە) (ممکن)ە (أوّل) (شمس) (مایع)یّ (ناری)یە، (دائم الجریان)ە وەکی ئاو ئەو (معادن)ی تیایەتی، لەبەر (حرارەت)تاواوەتەوە؛ شلە وەکی (دۆشاو)؛ ئەو (حرکە) (دوام)دەکات، تا (قوەت)ی کەم دەبیّ، ڕائەوەستیّ؛ ئەو (وەقت)ە (نظام)ی (شمس)ئەگۆڕیّ؛ ئەبێتەوە (طور)یّ تر؛ خوا ئەزانیّ چۆن ئەبیّ! دووەم: (شمس)لەگەڵ (منظومة)ی خۆی بۆ (طرف)ی (مجرَّە)ئەڕوا، تا ئەگاتە (مَقرّ)ی خۆی؛ ئەو (وەقت)ە، ئەوەستیّ؛ خوا ئەزانیّ (منظومة)چی بەسەر دیّ؛ وەئەشێلن:" (کُلّ)ی (کُرە)یە، (حرکە)ی (حول المرکز)ی خۆی هەیە" (عُلما)ی (قدیم)وەکی (فخرالدینی رازی)وە (أتباع)ی وە (أشیاع)؛ (حتّی)

(سیّد آلووسی)لەسەر (نهج)ی (هیئەت)ی (قدیم)، (تفسیر)ی (آیة)یان کردوە؛ (لکن) (تغییر)ی (نظم)کە نافەرمووێ (وَآيَةٌ لَهُمُ)وە (خاتمة)ی (آیة)لەسەر ﴿ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ﴾(طرز)ێ نوێ ئەکەیەنی؛ گوێ گرە لەقسەی (نُقّال)آن؛ ئەو (شمس)ی وا (عظیم)یان، کوو کردیتە قوتوو لەی (قلم)و زوبانیان؟ بۆ (شعاع)ی (شمس)و (نور)ی پەکی (عیسی)ی (رسول)ی (ملاّح)ە؛ ئەدی پێش (عیسی)؟ (ماشاء الله) (هذا بهتانٌ عظیم) (شیّخ إسماعیلی حضرمی) (أمر)ی کردە (شمس): " ڕاوستە" ڕاوەستا! (إشارة)ی کرد؛ : " ئاوابە" ئابوو! (شێخ إسماعیل - سمایل)ی (عەودالآنی)خۆمان، حەوت سالآن جلوی ڕۆژی ڕاکیشا؛ (ملیۆن)ێ وەکی (إسماعیل)هەموو (أرض)و (کئنات)ی (نظر)بە (شمس)بەقەد دانە هەرزنێ نابێ؛ بە (قیاس)ی (قُبّە)یە (وسیع)و (رفیع)لە(نُزهة المجالیس)ئەلێ: " ناوی (حضرەتی أبو بکر)ی لەناو دلّی (شمس)نووسرایە؛ هەموو ڕۆژێ کە ئەگاتە، نیزیکی (سمت) ی (کعبە)، ئەیەوێ ڕاوەستێ؛ (یعنی) بەسەر (کعبە)یا تێ نەپەڕێ؛ (ملائکة)ەکانی جلەوکیش، سوێندی پێدائەدەن بە (حقّ)ی ئەوکەسەی ناوی لە ناوت نووسراوە؛ ئەرگە نەڕۆی ئەوجا ئەڕوا (وهکذا)قسەی هیچ و پووچیا زۆرە.

لە (حدیث)ی (تصحیح)کراو ئەلێ:" کەڕۆژ ئاوابوو، (جریان)ئەکات، بۆ (تحت)ی (عرش)ی خوا، ئەکەوێتە (سجدة)؛ گۆی ی لەبەر گوناهکاران، حەز ناکا، (طلوع)کاتەوە؛ خوا (أمر)ئەفەرموێ:" لە(مشرق)ی خۆت (طلوع)کەوە" تا (آخر)ی (أمر)پێ ئەکرێ لە (مغرب) (طلوع)کا، ئەو (وەقت) (قیامەت)نێزیک ئەبێ دەرکی (تۆبە)ئەگیرێ! " هەر چەند لە (طرف) (رُوات) (تصحیح)کراوە، وە (حقیقةً)ئەوەی پێغەمبەر فەرمووی بێتی، ئەبێ ڕاست بێ؛ (أمّا)لە (علم)ی (أصول)ئەفەرموێ:" ئەوەی بەدەرکەوت، وانیە، دیارە (مُختلف)؛ وەیاخود (توّهم)ێ هەیە، لە(طرف) (سُماع)و (نُقال)آن" ئەمڕۆ (حساب)ی (طلوع)و (غروب)ی (شمس) (کالشمس) (ظاهر)ە؛ (ساعەت)لەیەکی شەوی ئێرە لە

(مصر) بانگى (مغرب)ئەدات؛ بە (ڕاديۆ)گوێمان لێ يە، لە (كۆيە) (ساعەت)لە (لۆنەرە)لێ دەدات، ئەلێ:" ساعەت چوارە" لێرە حەوتى سبەينێ يە.

ئەلێن: " لە (عبارەت)ى (نبوى)دانيە، كە ئاوا بوو، ئەچێ بۆ (تحت)ى (عرش)" وەك: لە (تفسير)ى (آلوسى) (نقل)كرايە (ممكن)ە (مُراد)ى (رسول)ى (أكرم)و (أعلم) (سَير)ى (إلى المجَرّة)بێ؛ (حسب الحس)بە (حركە)ى (حاضرة)ى تێ گەيشنە بە (مناسبە)ى (كعبە)لەبەر (إيمان)ى (قوم)ێ وە زێدە لەئەندازەى دەرچوون، (عُلما)ى (شرع)ئەفەرموون: " ئەگەر (كعبە)لە جێ ى خۆى نەما (مثلاً)چوە (زيارەت)ى (وَلى)يەلە (أولياء الله)يان، لە نوێژدا، ڕوو لە (هوا)ى (موقع)ەكەى ئەكەين" وە ئەلێن: " چوە بۆ (زيارەت)؛ (بالفعل) (واقع)بوە" (لاشك)ئەمە (خرافات)ە بێ (أصل)و بێ (أساس)ە؛ سێصەد بوتى پێوە بوو، بۆ چى يەكێ فرێ ينەدان؟ تا (حضرەت)ى (خاتم الرسُل)لە (نجاسەت)ى (أصنام)پاكى كردەوە! (حاجەت)بە (تأويل)ى (ملا)يەكان و (صۆفى)يە گەورە گەورەكان نيە؛ (شمس) (شمس)ە؛ (كعبە) (كعبە)يە؛ (حقيقة)يان ىيارە؛ چ (ماهيەت)ێ (مجهول)يان نيە.

(حُكما)ى (جديد)ئەلێن: " (شموس)و (أقمار)زۆرن" وە (ملا)ى (طنطاوى)خوا بەر (قرار)ى كا، لە (تفسير)ى خۆى ئەى فەرموێ.

(ملا)يە (تونس)ى گۆيا ئەمە بە (كفر)ئەزانێ؛ (أنّهُ)خوا (نصّ)ى داناوە، (شمس)يەك، (قمر)يەك (تعّدد)ى نيە. ئەمە (كلام)ێ (جاهلان)ەيە، (ملا)يە وەكى (طنطاوى) (مسلّمان)و جگەر سۆز، بۆ (إسلامەتى)، چۆن بەو (نوع)ە قسە (تكفير)ئەكرێ؟ بەلێ ئەمە كۆنە (سلاح)ێكە بەدەست (ملا)يانى كۆنەوە؛ (لكن) (سلاح)ى كولە؛ (لاشك)بۆ خۆيان (ضرر)ە.

(متى)يە فەندى (رسالەت)ى هەى، بەناوى (سوپەرى صاعقە) چەند (فصل)ەكى تيايە، لەسەر (قول)ى (حكما)ى (فلك)و (طبيعة)ئەى فەرمووێ؛ دواى (كُلّ)ى (فصل) (ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ)ئە نوسێ؛ زۆرم پێ خۆش بوو

دیارە ئەم (تقدیر)و (ترتیب)و (ترکیب)و (صنع)و (تسخیر)ە لە (طرف) (ذات)ێ (غایـەت) (غالـب)و (عـالم)بـە (عِلـم)ێ (عملـی)، (صُـنعی)، (إیجـاد)کرایـە؛ لـە (طبیعة)ێ (جاهلی)یەوە نابێ؛ وە (تأثیر)ی (طبیعة)یش کە (مخلوق)ی خوایـە (إنکـار)نـاکرێ؛ یـەکی لـە (شـاهد)آن (سـوپەری صـاعقه)یـە وابـزانم (حرکـە)ی (لِمُسـتَقَر)جودایـە، لەگـەڵ (حرکـە) (إلی مُسـتقَر) (والله أعلـم)﴿وَالْقَمَـرَ قَـدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ﴾ مانگ (جُـرم)ێ (کـروی)بـێ (نـور)ە، خـاکی یـە؛ ئـەڵێن:" (أساساً)لـە (أرض)جودا بویتەوە" ئەوە زۆریش (معلوم)نیە؛ (لکن)بێ (نـور)ی وە (نـور)ی دانەوە بێ (شُبهه)یە؛ (أهل)ی (تقویم) (شاهد)ن؛ ئەگـەر (محـض)بـە (إرادە)ی (کبریائی)بێ، (مُنجم)چووزانێ؛ ئـەم سـاڵ (مـثلاً)مـانگ نـاگیرێ؛ یـا ئـەو سـاڵ دووجار ئەگیرێ. وە (باقی) (أوهام)و (خیالات)ی تر تورە هـاتن؛ ئێـوەی نـین، بنوسرێنەوە؛ (وَلَوْ)بۆ (رَد)لێدانیان بێ.

لەو ساڵانە رۆژ کەمەکی گیرا؛ (تقـویم)ی (إیـران)ئـەی ووت:" بیسـت مـانگ (نحوسەت)ی، (باقی)یە" بە (نورالدین)ی بـرام ووت:" لـەو قسـە ئەفامرێتـەوە، سـاڵی (آتـی)رۆژ نـاگیرێ" (حقیقـةً)وابـوو؛ وەلـە (تقـویم)ی (جدیـد)ووتیـان:" ناگیری" (عُلما)ی (مِلی)خۆرایی، خۆیان بە (رَدّ)ی ئەم (نـوع)ە (حقـائق)مـادنی ئەکـەن؛ ئەگـەر (شـریعەت)ی (وضـعی)یـە، ئەگـەر (طبیعـی)یـە، هـەردوو ئـی خوایەکن؛ (تنافی)یان نیە؛ (إلاّ)بە (إعتبار)ی (وهم)و (خیال)ی (ملیّون)آن نەبێ. (عبارەت)ی (قرانی) (صـریح)ە، کـە (قمـر)خـۆی بـە (منـازل) (تقـدیر)کـراوە! ئەگەرچی (علما)ی (تفسیر)و (هیئەت)، (منازل)بۆ (قمر) (تقدیر)ئەکەن، وەئـەو (منازل)آنە، (إعتباری)ن، مانگ لە هیچ (منزل)ێ دانابەزی، راناوەسـتێ، قۆنـاغ ناگرێ، (تفصیل)ی (منازل)ت ئەوێ؟ (مُراجعه)ی (کُتب)ی (هَیئـة)و (تفسـیر)ی (روح المعـانی) (سـیّدی آلـووسـی)بکـە. ئەگـەر قسـەی (أهـل)ی (فلکـی) (جدید)راست بێ، (قمر) (حیات)ی تیا بوە بە (مـرور)ی (أدوار) (حیـات)ی تیـا نەمایـە﴿حَتَّـى عَـادَ كَـالْعُرْجُونِ الْقَـدِيمِ﴾ (ممکـن)ە پـاش (إنقطـاع)ی (حیـات)

(نور)ی خۆی تەمابێ، بۆیە لە (أوّل)ی (شهر)، (شَکل)و ڕەنگی وەکی ڕەگی دار خورمای پیر، یا لاسقی ووشکی، یا باسکە لقی وردەلەی هیشك بووبێ، ئەنوێنێ. (أساساً)ڕگی دار خورما، (مدار)ی ((حیاتی)یە. (بعض)ی (أحکام)ی (حِسی)، (حِس)بەتەواوی پێ ی ناگا، بە(قوەت)ی (حدس)ئەزاندرێ، (أفلاطون)بە (قوە)یە (غریبە)، (أمّا)نایەبە؛ لای (ملیُّون)کەم دەست - ئەکەوێ، نایەڵێ، یاخود نەیەڵێ نیی؛ (لکن)لای (حکما)ی (طبیعة)و (کیمیا)و (فلك)هەیە؛ (أکثری) (إختراع)لە (إنتقال)ی (حدسی)یە، بێ (سبق)ی (تفکر)و (خیال)؛ من (مقالە)یە یا (رسالە)یەکم هەیە، (الحدسُ سُلَّمُ الإرتقاء) (حقاً)شایانی (مُطالعة)یە. (قدیم)یە (معنا)کۆنە؛ (مُقابل)ی نۆی و تازەیە؛ نەك (موجود)ی بێ (إبتداو)، (دائم) (مُستَمُّر الوجود)بێ (نهایة)﴿ لَا الشَّمْسُ يَنبَغِي لَهَا أَن تُدْرِكَ الْقَمَرَ﴾(لایەق)ی وی نیە، (نباهەت)و (عظمة)ی (شمس) (موافق)نیە، لەگەڵ (سیر)و (حرکە)ی (قمر)؛ ئەم لە (دَور)ی (أرض)مانگی (دەور)ەکی ئەدات؛ (شمس) (مرکز)ە، هەموو (دەور)ی وی ئەدەن ﴿وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ﴾شەو (سبق)لەڕۆژ ناکا؛ شەو (دائماً) (مُحاط)ە بە (نهار)؛ (أرض)و سێبەری لەناو (نور)ی (شمس)دایە؛ تا (فلك)ی (زُهرە) (إمتداد)ئەکاو بەس؛ لە (فلك)ی (قمر)ئەوەندە ئەستورە، کە(قمر)ئەچێتە ناوی، کەمی (مَکس)ی ئەکاو دەر ئەچێ، (یعنی)لە (وەقت)ی گیران؛ چونکی بە هیچ (وجە) (قمر) (مقابلە)ی (شمس)ی پێ ناکرێ لە (عبارەت)ی (قرآن)یش دا، (رعایەت)ی (مقابلە)ی (عبارەت)ی نەکرا؛ (حتّی) (ظاهراً) (قمر) (ذکر)ناکا؛ (مُفسّرین) (مُضطَرِب)ن، (أقوال)یان (مُختلفە)﴿وَكُلٌّ﴾ لە (شمس)و (قمر)؛ (ممکن)ە (شمول)ی بۆ (أرض)یش بێ ﴿فِي فَلَكٍ﴾ لە (مجری)یە، هەریەك لە (وضع)و (شرع)ی (طبیعی) (موقع)ەکی هەیە، (لایەق)ی (شأن)و (حال)ی خۆی وەکی (فلك)ی تەشی یو (دولاب)ی بیر﴿يَسْبَحُونَ﴾مەلە ئەکەن، بێ کەندو کۆسپە و خوارکە؛ بێ (تکلّف)ڕاست و ڕەوان، (حرکە)ئەکەن. ئاسمانی

(كُرى) (متوازى السطحين) (مركز)ى (مركز)ى (عالَم)؛ (قبول)ى (خرق)و (إلتئام)ناكا؛ له (نظر) (فلكيّون)ى نۆى (قديم)لەبەر (بعض)ێ (نظريات)تووشى (إشكالات)ئەبوون، به (أفلاك)ى (جزئيه)گوى يا (دفع) (إشكال)يتن ئەكرد؛ (لكن)گەلێ (إشكال)ماوه، بۆيان (حل)نەكرا، لەبەر ئەوە (مُجَدِّدين) (قسم)ى (أعظم)له (مسائل)ى (فلكيات)ى (إبطال)كرد؛ (فُسحه)يه (عجيب)يان دا به عالَم)ى (كَون)؛ كه (حقاً)ئەو ((سعەت)و (كثرەت)ە، له (سعەت)ى (علم)و (قدرەت)و (صانع)ى (حقيقى)ئەوەشێتەوه؛ (وعلما)يانى (نقل)و (حكايات)، دەميان له (فلكيّات)داوه، (رجماً بالغيب)قسەى نا (معقول)يان زۆر كرديه؛ بۆ (ترويج)ى (أوهام)و (مُزخرافات)يان؛ (حديث)ێ زۆريان رێك خستيه؛ وەكى (آلووسى) (نقّاد)ئەفەرمووێ: " (صحيح)له (أخبار)كەمه" وه (سيّد)ى (محترم) (إعتماد)لەسەر (روايات)ى (إماميّه)و (أكثر)ى (ما فى الهيئه)ى (سُنيّه)، نيه؛ (رەحمەت ى لێ بێ). خوا (جلال الدينى سيوطى) (عفو)كا، زۆر (خرافات)ى گرد كرديتەوه، بەناوى (حديث) (موجب)ى (إنكار)و (معاذ الله) (كفر)ى (أهل)ى (عرفان)ە؛ ئەوانەى كه ئاگايان له (مراتب)ى (أحاديث)نيه.

يەكى له (أعاظم)ى (رجال)ى (عثمانى)لەزەمانى (حرب)ى گەورەى هاته ئێره؛ (طلب)ى كردم؛ چوومه (زيارەت)ى. له (كيفيّەت)ى (تدريس)و چ (نوع)ە (علم)خوێندنى پرسى؛ (جواب)م دا؛ ئەز (جمله) (علم)ى (هيئەت)ئەخوێنن؛ ووتى: " كى هه (هيئەت)؟" ووتم:" (هيئەت)هەريەكە" ووتى: " نا، دووە" ووتم: " خێر، يەكە" ووتى:" جانم بەمنداڵى به ئێمه ئەڵێن:" (علم)ى (هيئەت)، دووە؛ يەكى(يۆنانى)، يەكى (إسلامى)" ووتم: (حاشا)وانيه؛ (هيئەت)ى (إسلامى)چيه؟" ووتى:" ئەوەى كه ئەڵێن: " (أرض)لەسەر شانى (ملائەكەت)ە، (ملائەكەت)لەسەر بەردە، بەرد لەسەر گاجووتە، گا جووت لەسەر ماسى يه" ووتم: " (سبحان الله)كێ ئەڵێ: " ئەمه (هيئەت)" ى (إسلامى)يه؟ (تأمين)ت ئەكەم، ئەو قسەيەله (بين)ى دوو لێوى پێغەبەرى،

دەرنەچووە؛ ئەو (خرافات)و (مزخرفات)ە (أغلب)لە (کعب)و (أمثال)یەتی؛ (إسرائیلیات)ە هێنایانە ناو (إسلامەت)ی" ڕووی کردە (قائم قام)ی (مرحوم) (أحمد حلمی)ووتی:" بە (شاهد)بە، (الآن)من لەسەر دەستی (فلان)ی (مسلمان)بووم؛ (والله) (قلباً)(إیمان)م نەبوو، چونکی وام ئەزانی، ئەو قسانە لە (طرف) (حضرەتی محمّد)ی یە؛ وە (معلوم)یشە وانیە، ئەمڕۆ (معلومات)ی (بشری)بوەیتە (عَیانی)" جا چەند هەزار (إنسان)ی وا بە بێ هوودەیی، لەدڵدا (مُؤمن)نەبوە؛ وە واش لە (دنیا)چوویتە دەر؛ تووشی (ملا) (نقّاد)نەبوون، (بیات) (حقائق)یان بۆ بکات. ئەو چەند (حقیقەت)ە تابڵێ (تفسیر)و (تحریر)هەڵ ئەگرێ؛ (حقاً) (حقّ)ە، بە (یس)ن بڵێن:" (قلب القرآن)ە" ﴿وَآيَةٌ لَّهُمْ﴾ ئەو (آیات)ە (خاص)نین، بە (أهل)ی (مکە)؛ بەس (عَود)ی (ضمیر)بۆ وان، لەبەر (خِطاب)ە﴿أَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ﴾ (أولاد)یان، منداڵیان، (نسا)یان، ئەمە (إلتفات)ی (أنظار)ئەکا، بۆ (ضعف)ی (بشر)، تابزانن خوا لە چ (حاڵ)ێ، ئەیانگەیەنێتە چ (حاڵ)ێ بە چ (عقل)و (علم)و (صنع)ێ (تسخیر)ی (بحر)یان کردیە (حمل)ی ﴿فِي الْفُلْكِ﴾(یعنی)بە (فی) (فرق)ی هەیە، لەگەڵ (حمل)ی بە (علی)، هەم سوارن، هەم تێ یدانە ﴿الْمَشْحُونِ﴾(سفینە)ی پڕ (ذاتاً) ئەگەر (حمول) گران نەبێ وەکی (لانکی) بەسەر ئاوێ ئەم لام ئەو لای ئەکا (حرکە)ی (منتظم)ی نابێ (سفینة) وەکی (هلال)و ئەستێرە، لە (بحر)دا ئەڕوا، بە (سباحەت)دێ دەچی. (بشر)بەو (قوەت)و (علم)و (صُنع)ە، چۆن خۆی (ڕەزیل)ئەکا، بۆ (غیر)ی خوا، کوڕ نووش ئەبا؟ (عبادەت)ی (حیوانات)و (أجرام)ی (جامدە)یی بێ (قیمەت)و بێ جێ، بەجێ ئەگەیەنێ ﴿وَخَلَقْنَا لَهُم مِّن مِّثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ﴾ (تفسیر) بە (حوشتر)لام (مناسب)نیە (وکذا)بە (قطار)و (ئوتوموبیل)، چونکی (خَلَقنا)ئەفەرموێ: (أمّا) (تفسیر)بە (عَرَبە)زۆر جوانە، لە مێژە هەیە. (سوق)ی (عربە) (وَلَو)بە وولاغ، (أمّا) (سائق)ی وەکی (سائق)ی (فُلك) (بشر)ە؛ (حقاً)ئەمڕۆ (بشر)ی (مُخترع) (أعظم) (آیات)ی خوایە؛ لە

(سفینه)و کەڵەك گەیانیه(دونیوط)و (غواصة)لە (عجلة)گەیاندی بە (طیّار)ە.
ئەوانە هەرچەند (مصنوع)ی (بشر)ن، (أمّا)بە (إعتبار)ی (أساس) (مخلوق)ی
خوان (ومن العجائب) (تفسیر)ی (ذُرِّیَّة)بە (نُطفة)، وە (فُلك)بە (بطون)ی
(نساء) (ماوردی) (نقل)ی کردیه، وە (نسبه)ی بۆ (إمامی علی)دراوه (العیاذُ
باالله)ئەوە لە(بحر)ی (علوم)دووره؛ (لكن)ئەوەی ئەڵێ:" (إمام (مُبین))،
(علی)یە" ئەتوانی ژنیش بكاتە (فُلك)ە. وەلەگەڵ (آیەت)ی ﴿وَإِن نَّشَأْ
نُغْرِقْهُمْ﴾ لە ئاوێدا، رێك ناكەوێ ﴿فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ﴾ كەس بە هاواریان ناگا
(الصَّریخ = المُغیث)لام وایە دروستە بە (معنا) (صارِخ)بێ؛ بە (نوع)ێ ئەیان
خنكێنێ، هاواریان پێ ناكرێ. بەڵێ واش ئەبێ، زۆر هاواریان ئەكەن، بێ
هوودە ئەڕوا ﴿وَلَا هُمْ يُنقَذُونَ﴾(نجات)نادرێن، بە (ملّاح)ان بەمەلەوانی ﴿إِلَّا
رَحْمَةً مِّنَّا﴾ ئەگەر (رحم)یانی پێ بكا، قورتاریان كا (غیر)ی خوا، فەردیان
رەس و (نجات)دەریان نیە﴿وَمَتَاعًا إِلَىٰ حِينٍ﴾ ئەگەر (أجل)یان نەهاتبێ،
(مُده)ی (معلوم)یان مابێ، پاشدان (مَوت) (حَتم)ە، ئەبێ بە (غرق)نا، بە
(حرق) (تعدَّدت الأ سبابُ والموتُ واحدٌ) (واقعاً)گەلێ كەس، لە (غرق) (نجات)ی
ئەبێ، بە (وجە)ێ (عجیب)و (غریب)؛ (شُبهە)نیە لە(وقایە)ی (إلهی)یە؛
(إستثنا) (مُتَّصِل)ە، (مُستثنی منهُ)چیە؟ یا (مُنقطعة)ە؟ یاخود (نصب)ەی بە
(نَزع)ی (خافض)ە، یا لەسەر (مصدریە)یە! ئەوجاوەرە كوردی تێ
بگات﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ﴾ (بعد تلاوة الآیات ولغت أنظارهم)﴿اتَّقُوا مَا بَيْنَ
أَيْدِيكُمْ﴾(عذاب)ی (دنیا)﴿وَمَا خَلْفَكُمْ﴾ (عقاب)ی (آخرەت)﴿ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾
(رجا)لە (طرف)وانە بالە (طرف) (قائل)ە، ئەوەی (نصیحەت)یان ئەكا.
(جواب)ی (إذا)لە (آیات)ی ﴿وَمَا تَأْتِيهِم مِّنْ آيَةٍ مِّنْ آيَاتِ رَبِّهِمْ﴾ هەرچی بێ ﴿إِلَّا
كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ﴾ ئەفامرێتەوە؛ نەئەتوێنە (آیات)نەگوێ ئەدەنە، (داعی)و
(ناصح)؛ (أمّا)بۆ (دابَّةُ الأرض)آن، زۆر چاك گوێ ئەگرن ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ أَنفِقُوا
مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ﴾لە (منافع)ی (برّی)و (بحری)بە (زراعەت)و (كسابەت)و

(تجارەت)بۆ تان ئەنێرێ ﴿قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ئەوانەی پێ یان ئەوترێ ﴿لِلَّذِينَ آمَنُوا﴾ئەوانەی (أمر)یان ئەکەنی، نە (وجە)ی (نُصح)و (إرشاد)﴿أَنُطْعِمُ مَن لَّوْ يَشَاءُ اللَّهُ أَطْعَمَهُ﴾وەکی ئێوە ئەڵێن:" (رزاق)هەر خوایە، (رزق)ی هەموو (حیوان)ئەدات؛ وەئەو (رزق)ی ئێمە خوا بەمەی داوە (معنا)ی چی، ئەیدا بە ئێمە، ناداتە ئەو (فقیر)و بێ نەوایانە؟ " ﴿إِنْ أَنتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ﴾ (جهل)ێ ئاشکرا؛ (مادام)خوا ئەو (رزق)ەی دایتە ئێمە؛ ئیمە بۆ بیدەین، بەخەڵکی؟ (فی الحقیقە)ئەو (إعتراض)ە دێتە سەر (أشاعر)آن؛ (لکن)بە (أسباب)ی (عادی)خۆیان (نجات)ئەدەن. (واقعاً)خوا (إرادە)بکات، (إحتیاج)ی کەس بەکەس نایەڵی، (أمّا) (نظم)ی (حیات)ی (دنیا)لەگەڵ ئەمە، ڕێك ناکەوێ. (أسباب)ی (معیشە) (تقسیم)کرایە؛ زۆر کەس لەبەر پیری، نەخۆشی، بێ (مناسبە)یی لەگەڵ (مسلك)ی، وەکی (ملایان)، بێ کارو (کسابەت)ئەمێنن، (دنیاً و وجداناً) (إیجاد)ئەکا، (مساعدە)ئەکا، (مساعدە)بکرێ؛ دیارە ئەو (قوم)ە (جاهل)و (بخیل)ن، نە (تحصیل)ی (علم)ئەکەن، نەکاری چاك زۆرم پێ ناخۆشە، کە (فقیر)ی (سؤال)ئەکات، پێ ئەڵێن:" خوابت داتێ" ئەگەرچی بە (وجە)ی (دُعا)ئەی لێن:" (سبحان الله)وا دەر ئەکەوێ (غیر)ی (إطعام)لە (إنفاق)، (حتی)بە (نفی)یش بە (دڵیان)دا نایە، باز (سبحان الله) ئەمڕۆش ئەوانەی (ناصح)ن، بە (عین)ی (کلام) (مقابلە)ئەکرێن! بەڵێ وایە، چارە لە (طرف)خودایە ﴿وَيَقُولُونَ مَتَى هَذَا الْوَعْدُ﴾ڕۆژی (قیام)ی (قیامەت)کە ئێمەی پێ ئەترسێنن ﴿إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ﴾کەی ئەبێ؟ بابێ، بزانین چیە؟ چمان بەسەردی؟ (طبیعی)ئەمە لەڕوی (إستهزاء)و (إنکار)ئەی لێن. ئەگەر (دقّەت)لە (آیة)ی ﴿يَا وَيْلَنَا﴾بکەی، ئەزانی (ضِمناً) (إنکار)ی (قدرەت)ی خوا ئەکەن لەسەر (بعث)و (نشور)﴿مَا يَنظُرُونَ﴾(إنتظار)ی و چاوەنۆڕی ناکەن، لە هیچ شت ﴿إِلَّا صَيْحَةً﴾ (هائل)ێ (عظیم)﴿وَاحِدَةً﴾ ئەگەرچی (صحیة)بە گوێ ئەبیستری، (أمّا) (چون چەشم زورەهی داری بەری (الله أکبر)آست)چاو لەڕی

يەكى تيا هەيە ﴿تَأْخُذُهُمْ﴾ ئەيان گرێ، (إستيلا)يان بەسەرائەكات ﴿وَهُمْ يَخِصِّمُونَ﴾ لە (معملات)يان، يا (دائر)بە (أحوال)و (أهوال)و (إضطرابات)ێ (هائل)ئەوانە هەرچەند لێ ی (غافل)ن، (أمّا)لە (سؤال)و (إستعجال)يان، وەرئەگێرێ (أنّهُ) (إنتظار)ى ئەكەن، (مُتَرَقّب)ن﴿فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً﴾ ئەگەر لەناو (عائلە)بن؛ ئێستاش (مسلّمان)آن نۆ بێ (وصيّة)ئەرۆن ﴿وَلَا إِلَى أَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ﴾ئەگەر لە (خارج)بن. ئەم (جواب)ە ئەگەرچى(جواب)ى (إستفهام)ى (أهل)ى (مكەيە)، (أمّا)ئەو(ماجرى)يە بۆ وان نەبوە، وەتا ئەمڕۆ كە (مُنتصب)ى (قرن)ى چواردەمين(هجرى)يە؛ نەهاتيتە (حَيِّز)ى (حصول)؛ خوا ئەزانێ كەى ئەبێ! ئەوانى (بالفعل)ئەى بينن، دێن، بۆ (أهل)ى (مكّە) (مُراد) (بيان)ى (سُهوليّەت)ى (قيامەت)ى (بعث)؛ هەر(آن)ێ خوا (إرادە)بكا، بە (صَيحَة)يە(عالَم)ئەمرێنى، بە (نَفخَة)يە زيندويان ئەكاتەوە!

﴿وَنُفِخَ﴾(أنّهُ)بوە؛ چونكى (نظر)بە (مابعد)ى (صيحە)يە ﴿فِي الصُّورِ﴾(أعرج) (صُور)دەخوێنێتەوە هەرچى هەيە، زيندى ئەبنەوە ﴿فَإِذَا هُم مِّنَ الْأَجْدَاثِ﴾ (قبور) (أجزا)ى (متفرّقة) (طبيعى)لە جێ يە خڕ ئەبێتەوە؛ ئەو (مكان)ە بە (قبر)ى خۆى ئەزانێ. وە بۆ ئەوانەى لەو (وەقت)ى بە (إجتماع)ئەمرن، (قبر)نابێ؛ كێ (قبر)يان بۆ هەل ئەكەنێ؟(رُبَّ لَحْدٍ صارَ لَحْداً مِراراً ضاحِكٌ مِنْ تَزاحُمِ الأضدادِ) (خلاصە)لەو (مَحلّ)ى (أجزا)يان كۆ ئەكرێتەوە، هەلّ ئەڕژێنە (ميدان)ى (عرصات) ﴿إِلَى رَبِّهِمْ﴾ (الحقيقىّ)﴿يَنسِلُونَ﴾ بە (سيعى)ئەرۆن ﴿قَالُوا﴾(حين البعث)﴿مَن بَعَثَنَا مِن مَّرْقَدِنَا﴾ (لازم)نيە، (مرقد)بوە ناوى (قبر)ى، ئەوى تيايەتى لە (حال)ى (رقود)بێ؛ (عذاب)نەبينێ، وە هەم (إشارەت)ە، بۆ (سهولەت)ى (بعث)، (كأنّهُ)لەخەو بە (خبر)هاتينە (عذاب)ى (قبر)ى بابيى، (أمّا) (لازم)نيە، تا (أبد) (يعنى)تا(بعث) (دوام)كات. (إنسان)نازانێ بڵێ: " چى؟ (لينين)ئەوا چەند ساڵە، لەناو (مرقد)ى (مينا)خەتوە چ (أثر)ى (عذاب)ى تيا ديار نيە؛ ئەگەر گورزى (ملائكەت)ەكانى

پێ کەوتبا، (طبیعی) (قەبر)ە (مینا)یەکەی خردو خاشاك ئەبوو؛ (هیکل)ی (فراعن)آن، چەند هەزار ساڵ بوو، لەناو (أهرام)ان دان، بە مۆمیا کراوی مابوون، لە باڵ یەکیش نەهاتبوونە دەر، دیارە (عذاب)ی (قبر)شتێ ترە، وەکی (عذاب)ی (حِسّی) (دنیا)نیە، (أثر)ی لە (بَدن)دا، (ظاهر)بێ؛ هەرچی هەیە، خوا بمان پارێزێ. (سؤال)لە (بعث)ناکەن، زێرا (مشهور)ە ﴿هَذَا مَا وَعَدَ الـرَّحْمَنُ﴾ دیارە، (إحیا)ش وەکی (أصل)ی (إیجاد)لە (أثر)ی (رەحمەت)ە﴿وَصَدَقَ الْمُرْسَلُونَ﴾ (إنسان) (یعنی)ئێە (إیمان)مان بە (وعد)ی خواو (صدق)ی (رسول)آن هەیە؛ (أمّا)بە (طول)و (تفصیل)ی (قصّاص)آن، نا. هەرچەند (شێخ)ی (إبن عربی)ئەو (أحوالات)ە، بە (طور)ێ (وراء طورِ العقول) (حساب)ئەکات، (أمّا) (وافق)ئەمەتە؛ وکی (شێخ محمد عبده) (إختیار)ی فەرمووە: (مُجملاً) (إیمان)مان پێ ی ببی؛ (تفصیل) (موکول)ی (علم)ی خوایە؛ کە (أحوالات)ی (برزَخ)و (قیامەت)ی لە (مُتشابهات)ی (عَد)فەرمووە: ﴿إِن كَانَتْ﴾(نفخه)﴿إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً﴾ یەك دەنگی، لە چیەوە؟ بەڕاستی خوا ئەی زانێ! (ممكن) وەکی بانگی(إبراهیم)بێ، لە خوا بانگی بە (غلبە)، لە (أنام) (إیجابە)یە، سووك و آسان ﴿فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ﴾ هەموویان - بێ (تأخیر)و (توقّف). (سیّدی آلوسی)ش ئەفەموێ: (وَفیهِ مِنْ تهوینِ أمر البعث والحشرِ والإیذان. باستغنائها عن الأسباب، ولایخفی)وایە پەك لەسەر (إسرافیل)و (عزائیل)یش نەکەوتوە ﴿فَالْيَوْمَ﴾ کەتیای (حاضر)ئەبن ﴿لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ﴾(مؤمن)و (كافر)، (بر)و (فاجر)﴿ شَيْئًا﴾ (مِنْ الظُلْمِ)یا هیچ (ظلم)یان لێ ناکرێ﴿وَلَا تُجْزَوْنَ﴾ بە (خطاب)ی (عام)﴿إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ (إن خیراً فخیراً، وإن شراً فشّراً) (ثمرة)ی (أعمال)یش، (طبیعی)لە (أعمال)ە؛ (حتّی) (زێدە) (فضل) بەسایەی (إعمال)ی (فاضلة) وەیە (ممکن) (خطاب)بێ، لەگەڵ (مُنکر)آن (والله أعلم)لام وایە، ئەو (وجە)ە (أنسب)ە، لەگەڵ (آیة)ی ﴿إِنَّ أَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ فَاكِهُونَ﴾ ئاگایان لەو (أهوال)ە، نیە؛ (بناءاً

علیه)با (نفس)یش به (نفس)ی وان (تفسیر)بکریّ؛ (تقدیر)و (بیان)ناکریّ چ خۆشیەکە تیان، وە (مشغول)ی کردینە، لە (أهوال)و (مَهوال). یاران لە جیّ ی خورەم و دلگوشادانیش، (سعة)یّ خۆش بکەن، زۆر خۆشە (قرآن) (إلتفات)ناکا، بۆ (إقتضاض)ی (أبکَار)بنۆریّ چەند (عالی)یە، ئەفەرمووی:" ﴿هُمْ وَأَزْوَاجُهُمْ﴾ ئی (دنیا)یە؛ بائی (فردوس)یش لەگەلّ بیّ ﴿فِي ظِلَالٍ﴾ سیّبەر ﴿عَلَى الْأَرَائِكِ﴾ (سریر)، تەخت و قەنەفە ﴿مُتَّكِئُونَ﴾ پالّیان داوەتەوە؛ ئەو (ظِلّ)ە (ظِلّ)ی (شمس)نیە، هەر (خالد)ە ئەبیّ بەهەشت (نور)و سیّبەری تیا هەبیّ؟ ئەگەر بە(معنا) (عِزّەت)و (مناعەت)و (وقایە)بیّ، زۆر جوانە؛ چونکی ئەو (مُجرم)آنە، (مُسلمان)ەکانیان لا زۆر بیّ (حرمەت)و (عِزەت)بوون، تا (إسلام) (قوەت)ی ساند کەس نەبوو، بچنە ژێر سیّبەری؛ ئەمرۆ لەژێر سایەی (إلهی)ن، (مُکرّم)و (مُحتَرم)؛ دوشمنانیان، (مُحقَر)و (مُهان)﴿لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ﴾ دیارە خواردنی (أهل)ی (جِنان)، بۆ (دفع)ی (ألَم)ی (جوع)و (دوام)ی (حیات)ی (شخصی) نیە بۆ (تلذوذ) (تفکهە) (حتّی)گۆشتی (طیر)یش ﴿وَلَهُم مَّا يَدَّعُونَ﴾ ئەوەی (طلب)ی کەن دیارە (أهل)ی (جنّة)ئەوەی (لایەق)ی (شرف)ی (روح)ی (بشر)ی بیّ، داوی ئەکات؛ وە (أعظم)ی (مآرب)یان ﴿سَلَامٌ قَوْلًا﴾ فەرموودەیە﴿مِّن رَّبٍّ رَّحِيمٍ﴾ لەو (حال)ە، خوا (بِالذّات) (سلام)یان لیّ ئەکا؛ ئەوە (سلام)ی (ملائکەت)آن نیە؛ وەئەو (سلام)و (سلامەتی) (أبدی)لەم (سورەت)ە، (رابط)ی ئەو (سلام)آنتیە، کە لە (سورەت)ی (تالی)دادیّ ﴿وَامْتَازُوا الْيَوْمَ أَيُّهَا الْمُجْرِمُونَ﴾ بە گویّرەی (إمتیازی)تان، لە (مملکەت)ی (آثام)و (جرائم)هەریەك بە گویّرەی، (زیّدە)یی، (إمامەتی)وە (زەعامەت)ی خۆی، (إمتیان)وەرئەگری. (أمّا) (إمتیان)یان لەگەلّ (أهل)ی (جنّة)لام جوانیە، تیّکەلاّو نەبووین، تا لیّك (إمتیان)بدریّن؛ (ممکن)ە ئەو فەرمایشە لە (عرصات)دا لەگەلّ (مُجرم)آن بکریّ، کی (أصحاب)ی (جنة)لە (شُغل)یّ (عظیم)دابووین؛ لە (ترکیب)ی (آیة)ی (سَلامٌ)وە (عطف)ی ئەم (آیة)ە، قسەیان زۆرە ﴿أَلَمْ أَعْهَدْ

﴿إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ﴾ لە (دار)ی (دنیا)، بە (عنوان)ی (بنی آدم)یان (خطاب)لەگەڵ ئەكا؛ زێڕا (عهد)ەكە (قَبل المُجرمین)بوە (خطاب)و (أحكام)ی (قرآنی) (نظر)بە (مِصداق)ی (عنوان)و (أحكام)ی (قرآنی) (نظر)بە (مِصداق)ی (عنوان)ی (قضية)ئەكا؛ (سبحان الله)ئەوەی (شیطان)ی (رجیم)ئەكا، ئیش (خراپ)و (خسیس)ی لێ دەبینێ، (صادر)ئەبێ؛ (راضی)نیە، (نسبت)ی بە خۆی بدا، ئەڵێ: " ئیشی (شیطان)ی یە ! " ئەوەندەیان (شیطان)لا (رەزیل)و (دنی)یە ئەو (عهد)ە (عهد)ی (عقل)و (فكر)و (دلیل)و (برهان)ە؛ (عهد)ێ (فطری)یە؛ (عهد)تان وابوو ﴿أَن لَّا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ﴾ (عبادەت)ی (غیر)خوای، (عبادەت)ی (شیطان)ە؛ ئارەزوو (مَیل)ی ئەو (خبیث)ەئەوەتە: (إنسان) (عبادەت)خوای ئەكا، (عبادەت)ی هەرچی ئەكا، بی كا؛ (حتّی)سەگ و پشیلە و (جماد)﴿إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ﴾ (عداوەت)ی ئاشكرایە. ئەزانن ئەوی (خراپە)یە، (نسبة)ی بۆ ئەوی ئەدرێ ﴿وَأَنْ اعْبُدُونِي﴾ (عبادەت)ی من بكەن﴿هَذَا صِرَاطٌ مُّسْتَقِيمٌ﴾ئەڕێ ڕاستە، (إنسان)و ئەگەیەنێتە (مقصد)﴿وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا﴾ (أقوام)و (أمم)ێ زۆر (حتّی)خۆی ئەگۆڕێ لە (بعض)ەكان بەناوی (ملك)ی (طاوس) (عبادەت)ئەكرێ. لە (بعض)ێ (مُجلّە)ی (مصری)م دادی یە؛ (داسنی)وولاتی ئێمە (إبلیس)بە (إلە)ی (أرض)ئەزانن؛ ئەڵێن:" خوا زۆر خەریك بوو، بۆ (إصلاح)ی (بشر)بۆی (مُیَسَّر)نە بوو، چۆوە ئاسمانان، (زمام)ی (إدارە)ی (أرضی)دایە (إبلیس)لام وایە، ئەڵێن: " تا دەهەزار ساڵ.

" (لطيفة)، بۆ كەیێ هەیە بڵێ:" (إبلیس)یش (زمام)ی (إدارە)ی (تدلیس)و (تبلیس)و (سیاسەت)ی (حیلە)كاری بوو (فتنه)ئەنگێزی دایتە، (سیاسیّون)ی (إنگلیز)ی، لەگەڵ (جهەت) (شیطان)یان حەساندیتەوە" (حقاً)ئەمڕۆ (إبلیس)كاری خۆی لە (بشر)دیت، ئازەرووی (تَمام)هاتە جێ! ﴿أَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ﴾(تفكرّ)ی بكەن، مصالح و (مفاسد)لێك كەنەوە (حقیقة)چاكەو خراپە، (عقل)و (وجدان)ی پاكی (بشر)ی (فرق)یان ئەكا؛ هیچ نەبێ وەكی گاوان

ئەزانێ (إنسان)لە گا گەورەتر؛ گا (مُسَخَّر)ە، بۆ (بشر)، (مع هذا)ش ئەی پەرستی. بەڵێ لەبەر (إختلاف)ی (سیاسەت)و (میول) (عقل)لێ ی شێواوە؛ (حتّی) (مع الأسف) (بعد إرسال الرسل)یش (أسباب)ی (تشویش)کەم نەبوو، بەڵکوو (رؤسا)ی (أدیان) (زیاد)یان کرد؛ (حتّی) (جمع)ێ قوڕیان بەدەمی (عقل)دادا؛ نابێ چ بڵێ؛ (تسلیم)و (مُنقاد). هەرچەند (عقل)ڕێ بە (تفصیلات)ی (یوم)ی (جزا)نابا، (أمّا)ئەزانی، (مجازات)و (مکافات)هەی، بۆ (أعلام)ی بوونی (یوم)ی (جزا)، (رُسل)ی (عظام)ناردراون ﴿هَذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ﴾ (علی السنه الرُسل) (فإذا)بۆ (کفر)و (ضَلال)چ (عُذر)تان نیە﴿اصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ﴾ (صَلا) (ئەبو مسلم)بە (وقود)؛ (طبری)یە (لزوم) (تفسیر)ئەکەن؛ (کذا) (فی الروح المعانی)﴿الْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَى أَفْوَاهِهِمْ﴾(بعد الانکار) (حسب العاده)ناتوانن قسان بکەن (وَلَوْ)زوبانیان هەیە؛ سەریەخۆ بێنە گفتار﴿وَتُكَلِّمُنَا أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُم بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ (کلام)و (شهادەت)ێ (قالی)، دوور نیە؛ لەپاش (غرامەفۆن)و (رادیۆ)و (سینما)ی (ناطقة)، (تصدیق)و (إیمان)بەقسەکردنی (أعضاء)، (سهَل)ە. قسەکردنی (مع الخطاب)بۆ دەست (شهادەت)بۆ (أرجل)بۆ؟ (إمام)شتێ ئەفەرمێ؛ چاکم نەهاتە بەر (طبع)؛ (ممکن)ە بڵێن: " (أعمال)ی (یَد)ی (وَلَوْ)بە ریش بێ، (أکثر)ی مەردایەتیەکی تیا هەیە؛ (لکن) (أعمال)ی لای خوارێ (خصوص)ئی (عموم)ی (عوام)، (مُستهجن)و (چڵکن)؛ ئێوەی نیە بە (توجیه)ی (خطاب)بۆ (حضرەت)ی (کبریائی) (إبراز)بکرێن"؛ وە (قسم)ێ ئەفەرموون: " (کلام)و (شهادەت)ی (حالی)یە؛ لەسەر (أعضا)یان (علامەت)ێ وادەرئەکەوێ، کە (معلوم)ببێ، چێ کردیە" (يُعرفُ المجرمونَ بِسيماهمْ فَيُؤخَذوا بِالنَّواصي والأقدم) (الآیة)ە؛ (أمّا) (إمام) (لطیفة)یە خۆش وئەفەرمووێ: ئەوانە لە (دنیا)دڵیان مۆری لێ دراوە (يَقولونَ بِأفواههم ماليسَ في قلوبهم)لە (قیامەت)زوبانیان مۆر ئەکرێ، بۆ قسە کردن، (باقی)

(أعضاء)ئەمێنێتەوە." (أبو موسی الأشعری) (علی وجه الحُسبان)؛ (حَسَن)بە (جَزم)وئەفەرموون:" (أوّل) (أعضا)ی بەقسە دێ؛ ڕانی ڕاستی یە" ئەمە (سِرّ)ی چیە؟ ئەبێ (إشعار)ی تیا بێ، بۆ (مُقدمات)ی (زِنا)و (إستمناء)؟؛ خوا خۆی ئەزانی؛ ئێمە (إیمان)مان هەیە، بە (منطوق)ی (قران)؛ (عِلم)بە (تفاصیل) (عائد)ی (حضرەت)ی (کبریائی)یە ﴿وَلَوْ نَشَاء لَطَمَسْنَا عَلَى أَعْيُنِهِمْ﴾ چاویان کوێر کەین؛ بێ (أثر)ی (موقع)؛ لووس و پووس؛ ئەوانە چن؟ خۆیان هەندە لەکن خۆیان هەیە؛ وائەزانن، بێ لە (قیامەت)، لە (دنیا)خوا ناتانی، بە (أنواع)ی (عذاب)گرفتاریان کا؟ هەر (آن)ی (حظ)کا کوێریان ئەکا. ﴿فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ﴾ پەلە کوتە ئەکەن گۆی یا پێش کەوت﴿فَأَنَّى يُبْصِرُونَ﴾ چۆن ئەبینن؟ ڕێ دەرئەکەن(العیاذ بالله) (إنسان)بە گەورەیی کوێر بێ چی پێ ناکرێ؛ بەڕێی (جادە)و (مألوف)دا، ناتوانی بڕوا؛ (أمّا)ئەوانەی بە منداڵی کوێر دەبن، زۆر زرنگن؛ (عجایب)ئەڕۆن (حتّی) (بعض)ەکیان دار بە دەستەوە ناگرین ﴿وَلَوْ نَشَاء لَمَسَخْنَاهُمْ﴾ (سورەت)یان ئەگۆڕین؛ وەکی ورچ و بەراز و (میمون)یان لێ ئەکەین.

(شخصی)کم دی ڕووی زۆر بە ورچ ئەچوو، (خصوص)لێو و چەنەگە و کەپووی؛ (حتّی)بۆ (مُبالغە)ئەیان ووت: "ئەوە لە ورچە، داکی لە ورچی گرتوە، لەچیای لای (مەرگە)" ﴿عَلَى مَكَانَتِهِمْ﴾ لە جێی خۆیان؛ یاخود (إفلیج)یان ئەکەین ﴿فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا﴾ بۆ (طرف)ی (مقصود)یان ﴿وَلَا يَرْجِعُونَ﴾ چوون هاتنیان پێ ناکرێ وەك کۆلکەدار لە جێی خۆیان ئەمێنن ﴿وَمَنْ نُعَمِّرْهُ نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ﴾ هیچ نەبێ، بنۆڕنە (أطوار)ی (بشر)ی، لە (حال)ی جەوانی، هەرچەند بە (قوەت)و چاپووك و چالاك و چوست بێ، کەپیر بوو چی لێ دێ؟ بێ هێزو کوڕو ئەبێتەوە؛ کەڕ ئەبێ، چاوی (رِمل)ئەکا، تروسکەکی ئەمێنی، ئەڕوا بە لۆنگە لۆنگ ﴿أَفَلَا يَعْقِلُونَ﴾ کەسێ (آخر)ی واوەرگەڕێ، بە(زمان)ی (شباب)و (قوەت)ی نابێ (مغروور)بێ،

(خاصه)دەربارەیی(حضرەتی قادر)و (قوّی)ی (مطلق)﴿وَمَا عَلَّمْنَاهُ الشِّعْرَ﴾ لـه (صدر)ی (سورەت)، (جنابی حق)به (تأكید)فەرمووی:" تۆ لـه پێغەمبـەرانی"، پێغەمبـەرنابێ (شـاعر)و (خیـال)ی (شـاعران)ەی هـەبێ، باسـی (رُسُـل)لـه (حكمـات)و (حقـائق)ە، لـه دوای (خیـال)ی بـێ هـوودەدا، نـاڕۆن؛ ئـەوانی لـه (أیّـام)ی (قـوەت)و جـەوانی(مغـرور)ئـەبن - (نوعاما) (شـاعر)ن، ئاگایـان لـه (شـاعر)ی خۆیـان نیـه، ئەگـەربمێنن، چـیان لێ دێ؟! (تـزیین)و (تقبـیح)ی (رسـول)آن (حقیقـه)ە، بـه (زخـاف)خـەڵكی فریتـه ناكـەن، بـەڵێ (تـزیین)و (تشویه)ی (شـیطان)و (شاعر)آن، (خـلاف)ی (حـق)و (حقیقة)ە، لاف گەزافـه ﴿وَمَا يَنبَغِي لَهُ﴾لێ ی ناوه شـێتەوە، (لایـەق)ی (شـأن)ی (محمـد الأمـین)نیـه؛ (شاعر)ی و (میل)و (مزاج)ی (رسالەت پەناه)، لێك دوورن؛ (أشـراف)زادەكـان نابن به (شاعر)مەگەر (خِسّة)ی (طبع)یـان ببـێ؛ (هجـو)و (مـدح)ی خـەڵكی بـه ژنـان و (أمـراد)آن هـەڵ گـوتن، (لایـەق)ی (طبـع)ی (عـالی)نیـه؛ (إغـرا)لـه (عالی)نەژادان نایه؛ بەڵێ(ممكن)ە (بعض)ی (ذوات)ی گەورە، چـەند (مـواعظ)و (نصائح)و (حكیمات)باوێته (قالـب)ی (مـنظم)و (عبـارەت)ێ خـۆش و (نـازك)و (لطیـف)، (أمّـا)ئـەو كەسـه شـاعر نیـه؛ (نـاظم)ی (دُرّ) (نَسّـاج)ی (خیـوط)ی (ذهـب)ی و (حریـری)یـه زۆر وادە یـی، لـه (أثنـا)ی قسـان (عبـارەت)ێ (منظـوم)بەسـەر زوبـانی (إنسـان)ی دا (جـاری)ئـەبێ، (حتّـی)لـه (مَقولـه)ی (كُتّاب)آنیش زۆره وه (قائل)ە؛ نەتوانی (شعر)بخوێنێتەوە؛ (یعنـی) (إنشـاد)ی بفەرموێ؛ (ولَوْ)كەوا (نقل)كراوە: ئەگەر (إنشاد)ی (شعر)ی كردبـێ، بـه لـەنگی خویندیتیەوە، (طبعاً لاقصداً)كه (رسـول)ی (أكـرم) (شـاعر)نـەبێ، (قـرآن)یـش (شعر)نیه ﴿إِنْ هُوَ﴾(قرآن)﴿إِلَّا ذِكْرٌ﴾ (مَواعظـة)و (إرشـاد)ە ﴿وَقُـرْآنٌ مُّـبِينٌ﴾ ئاشكرایه، (واضح)و (بلیغ)و (فصیح)ە ﴿لِيُنذِرَ﴾ (قرآن)یان (رسول)﴿مَن كَانَ حَيًّا﴾ به (حیات)ێ (عقل)و (عمل)ی و (محقق) ئەوەی (أدنا) (حیات)ەكـی تیـا مابێ، به (واسطة)ی (قرآن)شینِ ئـەبێ، (نمـا)ئـەكا، (قـوەت)ئەسـتێنێ﴿وَيَحِقَّ

الْقَـوْلُ﴾ ﴿ سَـوَاءٌ عَلَـيْهِمْ أأنـذَرْتَهُمْ أَمْ لَـمْ تُنـذِرْهُمْ لاَ يُؤْمِنُـونَ﴾ یـا (كلمـه)ی (عذاب)﴿عَلَى الْكَافِرِينَ﴾ (عريق)ی (فى الكفر)، (بحَيْـثُ) (قـوەت)ی (حیـات)یـان تیانەماوە، بوینە مردی، (جامد)﴿ أَوَلَمْ يَرَوْا﴾ ئەگەر (حیـات)یـان هـەبا(قـوا)ی (حسيّة)یان ئەبوو، کە (حیات)نەما، (حس)چۆن ئەمێنێ؟ (آية)یان دیوە؟ ﴿أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ﴾ بـۆ (نفـع)ی وان (بشـر)ێ ﴿مِمَّـا عَمِلَـتْ أَيْـدِينَا﴾هەرچـی تەماشـای بکـەی، لـە (مصـنوعات)ئـەلّێ ی:" بـە (کمـال)ی (علـم)و (قـدرەت)و (قـوەت) (خلق)کراوە" وە (معلوم)ە ئەو (حیوانات)ە، لە (خلق)و (إيجاد)دا، (مُداخلـە)ی کەسی بەسەرەوە نیە؛ (سمًا)بوتەکان، (محض)بە (خلق)ی خوایە؛ دەسـت بـە (معنا) (عُضو)نیە؛ (مجبوراً)ئـەبێ (معنـا)یـە (صـحيح)و موافـق)ی (مقـام)ی لێ بدرێتەوە؛ (سَلَفی)ئـەلّێن:" چـی؟ " دیـارە (خلـق)ی (حیوانـات)لـە (رەحـم)ی دایکیـان دان؛ بـەچ (وضـع)و (ترتیـب)و (قـوّة)ئـەکرێ؟! (عُلمـا)ی (رەحـم) (عجاییـات)یـان دەرخسـتوە، ئـەو تـارو پـوورە، ئـیش دەسـتی بـە (معنـا) (عضوة)نیە؛ (ذاتـاً)دەسـتیش ئەگـەر(قـوەت)ی تیـا نـەبێ، وەلـە ژێـر (علـم)دا (إدارە)نەکرێ چ نیە. وەئەگـەر (مُلاحظة)ی (غلَـب)و (قهـر)ی (کبریـائی)کـەی، ئەلّێ ی:" بە (لفظ)ێ؛ (یعنی) (أمر)ی (كُن) (إيجاد)کراوە" (دقة)لـە (مواقـع)ی (قرآن)کە، (مقابل)ی (شیطان)کە (سجدە)ی بۆ (آدەم)نەبرد(مالَك لا تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْـتُ بِيَـدَيَّ)﴿ مَثَلُـهُ كَمَثَـلِ آدَمَ خَلَقَـهُ مِـن تُـرَابٍ ثُـمَّ قَـالَ لَـهُ كُـن فَيَكُـونُ﴾ (إظهار)ئەکا؛ لێرە بۆ (بیان)و (إفساح)ی (آیات)و (دقائق)ێکـە، کەلـە (صُـنع)ی (أنعام)دایە (أيدينا)ئەفەرمووێ. ئـەوەی ووتیتـی:" خـوا (آدەم)و (فـردەوس)ی بە دەستی خـۆی (خلـق)کردیـە؛ (بـاقی)بـە (أمـر)ی (كُنْ)زۆر (غافـل)بـوە، لـە (قرآن) (فضل)لە (أسرار)ی خوای (تعالی)ن؛ بە (کمال)ی (قُدرەت)ی (صانع)ی خۆی بۆئەوانەی ﴿أَنْعَامًا﴾ لەڕووی (إنعام)ەوە (خلق)کردیە. ئـەو (حیوانـات)ی (عظیم)و (قوی)بۆیان (تسخیر)بوە؛ تەماشای گـامێش کـە شـێر بەسـەر قۆچـی خۆیەوە ئەکا، کەیاخی بوو (عالَم)ئەخاتە لەرزە لەرز، لـە دوورەوە ئـەی بینـی،

لێ ی ئەتۆقێ؛ حوشتر بۆ (بلاد)ی (رمل)ستان، چی (إنعام)ێ (عظیم)ە؛ (خیرات)ی مەڕو بزن، نایەتە (حساب)﴿فَهُمْ لَهَا﴾ بۆ (أنعام)﴿مَالِكُونَ﴾ئەو (أنعام)ە بوویتە (مال)و (مُلك)بۆ ئەوان ﴿وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ﴾ نەرم مان كردوون، بۆ وان﴿فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ﴾ (مركوب)ە ﴿وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ﴾ گۆشتیان ئەخۆن ﴿وَلَهُمْ فِيهَا﴾ (بِقسميها)﴿مَنَافِعُ﴾(أوبار)و (أشعار)و (أوصاف)و جووت و (حراثة)؛ (حتّى)ڕیخۆڵەكەیان بە (خسار)ناچێ؛ بەڵكو لەو چەندانە، (تجارەت)ێ (عظیم)و (نفع)ێ زۆری هەبوو؛ ڕیخۆڵەكەی (حیوانات)ی (كۆیە)، ئەچوە (أمریقا)﴿وَمَشَارِبُ﴾ شیرو ماست و دۆ؛ ئەو (تقلّبات)ی (كیمیاوی)كەبەسەر شیردادی، هەزار ئافەرینی خودا، لە (مُخترِع)آنی (بشر) (حقاً) (أسرار)ی (بلاغەت)ی (كائنات)، (إستعداد)ی دوورو نێزیكی، بێ (تعقید) (بیان)ئەكەن؛ (حقاً) (عُلما)ی (بیان)ئەوانن؛ (بیان)ی (لفظی)ئەگەر (بیان)ی (عملی)لەگەڵ نەبێ، (مع الأسف)بێ هوودە ئەڕوا ﴿أَفَلَا يَشْكُرُونَ﴾ ئی وەی ئەوانەی بۆ (خلق)كردینە﴿وَاتَّخَذُوا مِن دُونِ اللَّهِ آلِهَةً﴾(أمّا)چ (إلهە)ە؟ پێشكە ومێش، لە (فوق)ی وانن! (إتخاذ)یان كردینە ﴿لَعَلَّهُمْ يُنصَرُونَ﴾لە (طرف)وان؛ ڕووی خۆیان بۆیان، لەسەر خاكی دادەنێن؛ (دُعا)ی (نصرەت)یان (عرض)ئەكەن ﴿لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَهُمْ﴾ (جامد)و (حیوان)ی بەستە زمانو (نصرەت)؟ ﴿وَهُمْ لَهُمْ جُندٌ مُّحْضَرُونَ﴾ (حاضر)و آمادەن، بۆ (محافظة)یان؛ هەرچەند ئەوانە (مُحضر)ئەبن، بۆ (دخول)ی (نار)، (أمّا)لێرە (فهم)ناكرێ، بلێن:" (معنا)ی (آیة)، ئەوانەی لەشكرن بۆ (الهە)یان لە (دنیا)یە، (حاضرن)بۆچوونە ناو ئاگر لە (قیامەت)ێ" (واقعاً)وایە، (أمّا)وەكی (عرض)كرا، لە (عبارەت) (فهم)ناكرێ﴿فَلَا يَحْزُنكَ قَوْلُهُمْ﴾ (مادام)ئەوانە، هەندە بێ هۆش و گۆش بن، (تفكّر)ێ لە (حال)ی خۆیان و (حیوانات)و (الهە)یان نەكەن، باقسەی وان، تۆ (محزون)نەكا؛ (أهمیەت)مەدە، گوفتری ناهەمواریان ئەوە (شاعر)و (ساحر)ە، (ومعاذ الله) (مجنون)ە﴿إِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ﴾ (علم)بە (أسرار)

(أهَم)ە، (مع أنّهُ)وەكی ئەفەرموون:" (سِرّ) (مُقَدَّم)ە، له (عَلَنْ)" (أوّلاً)له دلّدا، شتێ (تصوّر)وئەكەی، بیكەی؛ (بَعدَهُ)ئەی كەی خوا(قبل التصور)یش ئەزانێ، چ ئەكەی؟ وەچ ئەكەی؟ (جناب)ی (عالِم الأسرار) (جزا)ی گوفتاری ئەو (كُفّار)آنە ئەدات ﴿أوَلَمْ يَرَ الْإنسَانُ﴾ (حقّاً) (إنسان)خۆی (أتمّ)و (أعظم)ی (دليل)ە، لەسەر (وجود)ی (صانع)ی (قدير)ی (علّام). (تأمل)یان له (خلق)ی خۆیان، نەكردیه؟ نەیانزانیه؟ ﴿أنَّا خَلَقْنَاهُ مِن نُّطْفَةٍ﴾ ئەزانن، (نطفة)چیه؟ (ولَو)نەزانن، (عناصر)ی چیه؟ ﴿فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ﴾(جدلی)﴿مُّبِينٌ﴾ (ظاهر الخصام)، (مقصد)ی (إظهار)ی (حق)نیه ﴿وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا﴾ (دائر)به (شأن)ی (إلهی)، (إراد)ی (قصّه)یه (عجيب)ئەكات﴿وَنَسِيَ خَلْقَهُ﴾ لەبیری چوویتەوە. گەلێ هەن، (خيال)ی لێ ناكەن چی ئەلێن؟ ﴿قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ﴾ هێسك ﴿وَهِيَ رَمِيمٌ﴾ ڕزی؛ كێ هێسك ڕزی زیندی ئەكاتەوە؟ ئەو گۆشت و پێست و جەرگ و دڵ سیپەلاك و (سائر)ی (أجزا)ی دی، هیچ ﴿قُلْ يُحْيِيهَا الَّذِي أَنشَأَهَا أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾ (لاشك) (عظم) (حيات)ی تیایە؛ وەكی (لحم)و دەمارو ڕەگ، وە (ألم)ی (عظم)له (ألَم)ی (أجزا)ی تر ناخۆشترە؛ (أمّا) (عظم)ی (مَيتة)ی پیسە، پاكە؟ (مسئله)یە (إجتهادی)یە، (عائد)ی (فُقها)یانە؛ بەلێ (بعض)ە (أجزا)یە (حيوانی)، (حيات)ی تیانیە، (دَرك)ی (ألَمْ)ناكا، ببڕێتەوە، وەكی نینۆك؛ سەرەسمی وولاغی وەسەرە شاخی، (أمّا)ناوی (درك)ی نەكا ﴿وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ﴾ (مَخلُوق)﴿عَلِيمٌ﴾ (صيغه)ی (مبالغه)یە، ئەگەرچی بۆ خوا (مُبالغه)نیە؛ هیچ شتێ لێ گوم نابێ ﴿الَّذِي جَعَلَ لَكُم﴾ (أيّها الإنسان)﴿مِّنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا﴾ ئەگەر (قوم)ی ڕابردوو بیانزانیبا، ئاو له دوو (مادّە)یی (ناریه) (مخلوق)ە ئەیانزانی، (قسم)ی (أعظم)له دار، له (مواد)ی (ناريه) (إحتياج)ی بە (زَند)و مەند نیە﴿فَإِذَا أَنتُم مِّنْهُ تُوقِدُونَ﴾ ئەوە (عَيان)ە. ئەلێن: " (إبن عباس)فەرموویەتی: " له هەموو دارێ، ئاگر هەیە؛ (إلّا)داری (عنّاب)نەبێ" باوەڕمەكە؛ ئومێدە (نقل)ەكە، ئی خۆی نەبێ. بەلێ (بعض)ە دار، (مواد)ی

(إحتراق)ی زۆر ترە له (بعض)ی ﴿أَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ﴾ (بما فيهما من بدائع الصّنع)كە (عقل)ی (سرامد)آنی (حكمت)، لە (أدنى) (مەجود)ی (حَيران)ە. ئایا ئەوەی (خلق)ی ئاسمان و (أرض)ی کردیە (ليس)﴿بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُم﴾ بە (إعادە)یاخود، ئەوانە (مادام) (إنكارى)ی (قدرەت)ی خوا بکەن، لەسەر (إعادە)؛ (إنكار)ی (قدرەت)ی خوا ئەکەن، لەسەر (أصل)ی (إيجاد)یان. (نبذة)یی (بعدە)لە (إعادە)یی (أجسام) (عرض)ئەکرێ ﴿بَلَى﴾ئەتوانێ، لای زۆر ئاسانە ﴿وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ﴾ ئەگەر (مخلوق)ی (جاهل)نەتوانی (تصوّر)ی بکا، (خلاف)ی (عليم)ئەتوانێ (تصوير)ی بکا؛ ئێمە کە ئاگامان لە (قواعد)ی (صُنع)نیە، زۆر شتمان (إنكار)ئەکرد، کەچی (مُخترع)ەکان هێنایانە جێ؛ (حتّى) (بعض)ە (قواعد)ی (سماع) (علاّمە)یە وەکی (سعدی أكبر) (إنكار)ی ئەفەرموو، لەسەر ئەو (قواعد)ە، (تلفون)و (راديۆ) (إختراع)کرا ﴿إِنَّمَا أَمْرُهُ﴾ (شأنُهُ، قولُهُ) (خاصّ)ی ئەوە، کەسیتر (شرکەت)ی لە (شأن)ی (صانع)ی وی، نیە (وَلى) نە(نبى)نە (مَلَك)نە (روح)بۆیان (ممكن)نیە (شأن)یێ وەك (شأن)ی خوای، (علم)یێ (محيط)وەك خوای، (قدرەت)یێ (شامل)وەکی (قدرەت)ی خوای؛ (حاشا ثم حاشا) (حضرەتی كبريائى)لە (شؤون)ی خۆی بۆ خۆی (إختيار)ی نیە (مُقتضيات)ی (ذات) (مدخل)ی (إختيار)ی تیانیە؛ چۆن ئەیدا بە (غَير)؟ (أمر)ی هەر ئەوە ﴿إِذَا أَرَادَ شَيْئًا﴾ هەرچی ببێ ﴿أَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ﴾وەکی (سابقاً) (عرض)کرا تەماشای (موقع)ی (آية)کەن، دیارە ئەو (أمره) أمرێ (تكوينى)نیە؛ (عالَم)ی (شريعەت)بە (أمر)ی (تكليفى)، (عالَم)ی (طبيعة)بە (أمر)ی (تكوينى)، کەوابێ لەگەڵ (خلق)ی (باليد) (باليدين)، (بالأيدى) (مُنافى)نیە ﴿فَسُبْحَانَ الَّذِي بِيَدِهِ مَلَكُوتُ﴾ (مبالغە)یە لە (مُلك)وەکی (رَحَموتُ)لە (رَحمة)ن (رَهبوت)لە (رهبة)، (مالكى)خوای وەکی (مالكى)خەڵکی نیە؛ بە هەموو (نَوع)آن؛ (كائنات) (مُلك)ی خوایە؛ (إيجاد)ی ئەکا بە (فَنا)ی

ئـەبا (یتصـَّرفُ فیـهِ کیـف یشـاءُ) (دائمـی)یـە (لانقطـع)ە ﴿کُـلِّ شَـيْءٍ﴾ لـە: (عُلویـّات)و (سُـفلیّات)و (مادّیـا)و (حیّـات)﴿وَإِلَيْـهِ﴾ (لا إلى غـیره)﴿تُرْجَعُـونَ﴾ ئەگـەر (خطـاب) (عـام)بـێ بـۆ (مـؤمن)و (کـافر)، (وعـد)و (وعیـد)ە؛ ئەگـەر (خطاب)لەگەڵ (مُنکر)آن بێ، (وعید)ە (نعوذُ بالله من وعیدە)باکـەمێ قسـە لـە (إعـادە)ی (أجسـام)ی (أحیـات)بکـەین؛ کەسـێ (تأمّـل)بکـا، لـە (منعـی)ی (إعادە)ئەزانێ (معدوم)ی (صِرف) (إعادە)ناکرێ؛ (حتّـی)بـە (بَداهـەت)ئـەزانێ (إعادە)ی (معـدم)ی (صـرف)، (مُحـال)ە. (زیـد) (مـثلا)چووە (کـتم)ی (عـدم) (شخص)ێ (خلق)کـرا، هەرەچـی ببینـێ، وا ئـەزانێ (زێـد)ە ئـەوە (زیـد)نیـە؛ کەسێکە (إبتدءً) (خلـق)کـراوە، (لکـن)زۆر ئـە(شُـبهی)بـە (زیـد). (إمـام) (فخـر الدین)گەرچـی زۆر (مجادلـە)ئەفـەرموێ، لەسـەر (إعـادە)ی (معـدوم)، (آخـر)ی ئەفـەرموێ: " (بالبداهـە)دیـارە (إعـادە)ی (معـدوم)، (مُحـال)ە" (بنـاءً علیـه) (إعتقـاد)ی (سـواد)ی (أعظـم)لـە (عُلمـا)ی (إسـلام) (حتّـی) (شـێخی إبـن سینا)ئەمەتە: (هیاکل)ی (إنسانی)لە (أجزا)ی (متفرّە)ی گرد ئەکرێتـەوە، هـەر (هیَکل)ێ (روح)خۆی ئەچێتە وەبەری.

سەرداری (حُکمـا)ی (إلهیـون) (أفلاطـون)وەکـی لـە (کتـاب)ی (مجـادلات)ی (أفلاطـون)وەر ئـەگێرێ، (عینـاً)وەکـی (رسـول)ی (کـریم)وە (عُلمـا)ی (تحقیق)ئەفەرمووێ: (روح)ی (بشر) پێش (بَدَن) موجودە، ئەچێتە نـاو (بَـدَن) (حیات)ی پێ ئەدا، (بَعْدَهُ)ئەچێتەدەر، وەئەمێنی.

(لکن) (فلاسـفە)ی (یۆنـان) (حشـر)ی (أجسـاد)یـان لاینـە، بـەس (حشـر)ی (أرواح)ی هەیە.

(بعض)ێ لە (أمّەت)ئەفەرموون:" ئەو (بَدَن)ە (إعادە)ناکرێ، (بَـدَن)ێ تـری بۆ (إیجاد)ئەکرێ؛ (أمّا)ئەو (قسە) (بِالْکُلِّیَّة)لەگەڵ (آیة)و (حـدیث) (مُخـالف)ە. (بعض)ێ ئەڵێن:" ئەو (روح)ە (ذاتـاً) (جسـم)ێ (لطیـف)ە خـۆی بـێ (بـدن)ی

(نشر)و (حشر)ئـەکرێ؛ ئـەو قسـه (ممکـن)ە (تطبیـق)ی (آیـات)و (أحادیـث)ی لەسەر بکرێ.

(أمّا) (روح)بە (معنی) (جەوهەر)ی (مُجرَّد)بێ، کە (مُنزَّه)بـێ، لـه (مکـان)و (تَحیّز)هەرچەند (أرسطو)و (شێخی إبن سینا)و (إمامی غزالی)و (کباری صوفیه) (إختیار)یان کردیه، (أمّا)من پێ ی (راضـی)نـیم؛ زێـرا (وجـود)ی (خـارجی)بـۆ (أمـر)ی (مُحقَّـق)بـێ (حیّــز)نایەتــه (عقــل)، بـەس بـۆ (واجـب الوجــود) (قبـول)ئـەکرێ، زێـرا (وجـوب)ی (وجـود) (مـانع)ە لـه (حاجـەت)بـۆ (مکـان)و (تحیّــز)و (شـکل)و (تَعَـیُّن)بــه (أمـور)ی (زائـده)کەلـه (لـوازم)ی (وجـود)ی (ممکنات)ە.

(عجایب)ئەمینم له (طوسی)، (ذاتاً)له (بعض)ی (تحریرات)ی خـۆم (طعـن)م لێ داوه، ئەڵێ:" (تقدّس)له (حَیُّز) (مدلول)ی (وجـوب)ی (وجـود)ە" (مـع أنّـهُ) (إعـتراف)بـه (تّجـرد)ی (روح)ی (إنسـانی)ئـەکا، وەنـاتوانێ (جزمـاً) (إنکـار)ی (عقول)ی (مُجرَّده)بکات، کە (حکما)ی (إلهیّون) (قول)یـان پـێ کردیـه؛ ئەگـەر (حیّز)به (معلوم)ی (مدلول)ی (وجوب)ی (وجود)ە، له (ممکن)چۆن دێته جـێ؟ (شێخ)ی (رئیس)پاش (إثبات)ی (حشر)ی (أجسام) (فقد قال به سیّدنا ومولانا (محمـد مصـطفی) (ﷺ)؛ (فَآمَنّـا بِـه)" (ذاتـاً)ئیمـەش وا ئـەڵێن: (حشـر)ی (أجساد)به (نقل) (ثابت)ە، بـه (مُجـرّد)ی (عقـل)نازانـدرێ" (مـع أنّـهُ) (شـێخ) (قائـل)ە بـه (هَیُـولا)و (صـورەت). (حقیقـةً) (قـول)بـه (هیـولا) (صـورەت) (مانع)نیه، له (قول)به (حشر)ی (أجساد)و (إعاده)ی، له (عناصـر)ی (أوّلی)کـه (مُرکـب)ە لـه (هیـولا)و (صـورەت)، لـه (صـورەت)ی (جـوهر)ی (هیـولا) فـەك نابێتەوه ئەو (صورەت)ەی له (هیکل)ی (إنسانی)جودا ئەبێتەوه، (صورەت)ێ (عَـرَض)یـه؛ لام وایـه، کـەس نـاڵێ:" (إنسـان) (قـدیم)ە (حتّـی)بـه (نـوع)؛ (وَلَـوْ)بڵـێن:" (أرواح)ی (مُجـرَّده) (قـدیم)ن " (إنسـان) (بـدأ)ی (وجـود)ی (زمانی)یه (داخل)ی (عالم)ی (إستعدادی)یه.

(بعض)ی لە (فرق)ی (إسلام) (إنکار)ی (حشر)ی (أبدان)ئەکەن؛ هەندی؛ (شُبهات)ئێنن؛ (کافر)ێ (مُسلّمان)ێ بخوا، چۆن زیندی ئەبێتەوە؟ ئەگەر (کافر) (تابع)ی (مُسلّمانان)بێ، بۆ (جنّەت)، نابێ؛ (مُخلّد)ی، نابێ؛ (خلود)بۆ (مُسلّمان)نیە، (خصوص)ئەگەر (مسلّمان)ەکە (مُتّقی)بێ نابێ، بچێتە (جهنّم)؛ ئەوانە هیچ نین؛ ئێمە (بِحْولِه تعالی)ئەچینە بەهەشت؛ (بَدن)مان (مرَکب)ە، لەو (عناصر)ە، کەلە (نباتات)و (حیوانات)وەرئەگیرێ؛ ئەبێتەوە (هیکل)ێ (إنسان)ی. (واقعاً) (نظر)بە (بعض)ێ ئیش، (تصدیق)بە (إعادە)ی هەموو (أجزا)ی (إنسان) (مُشکل)ە، (لکن) (نظر)بە (عِلم)و (قدرەت)ی (صانع)ی کیمیا گەری خوایی زۆر ئاسانە.

من (إعتقاد)ی (تامّ)م بە (إعادە)ی (هیاکل)ی (إنسان) هەیە؛ لام وایە (روح)(جوهر)ێ (ساریە)لە (بدن)، پاش چوونە دەر، ئەمێنن.

وە (تفسیر)ی (أحوالَ)ی (برزخ)م لا (مجهول)؛ خوا ئەزانێ چیان لێ ئەکا، چیان بەسەردێنێ؟ وەلام وایە (بَدَن)ی (إنسان)سێ (روح) (إدارە)ی ئەکا: (نفس)ی (نبات)ی؛ کە (تنمیە)و (تغذیة)و (سائر)ی (أحوال)ی (نبات)ی، لە وێ یە؛ (مشترك)ە، لە (بین)ی (إنسان)و (حیوان)ی دی؛ (روح)ی (إنسان)ی کە (جوهر)ێ (مُدرك)ە، (حتّی)بۆ (کُلیّات)؛ (مُدبِرّ)ە، (واضع)ی (علم)و (قوانین)ە، (مخترع)ی (صنایع)ی (عجیبە)؛ هەر (عمل)ە بۆ (روح)ێ؛ (أعمال)ی (نبات)ی لە (عُمال)ی (نبات)ی (صادر)ئەبێ، لە (هیکل)ی (إنسانی)دا. (مع أنّه) (روح)ی (حیوان)ی، (روح)ی (إنسانی)هیچ ئاگاری لێ نیە. خوێن (دوران)ئەکا، (قلب)لێ ئەدا، (طعام) (هضم)ئەبێ، (تحویل)ی ئەکا بە (أعضا)ی (مخصوص)ە؛ خوا ئەزانێ (روح)ی (إنسانی)بێ (خَبَر)ە، وە (إلاّ)ئەبا (شعور)ی بەهەمووی ببی خۆ دیارە وانیە؛ ئەگەر (تفصیلات)ت ئەوی، تەماشای (کُتب)ی (کلامی)و (تفسیر)ی (روح المعانی)کە، (حقاً) (سیّد المُفسرین)لەو (مقام)ە، (حشر)ئەکا؛ (رەحمەتی خوای لێ بێ)؛ (آمین) (وکذا) (لسائر)ی (علمای) (إسلام)و (الصلات

والسلام على سيّدالكل، سيّدنا ومولانا، محمد المصطفى وعلى آله وأصحابه وأتباعه إلى يوم يُبعثون) (لله الحمد).[1]

(نوبەت)ى (سورە)يى (صافّات)ە خودا (كرم)كا، بىّ(علايق)و (عوايق)بە (حيات)ى (طيبة) (تفسير)ى (كريم)تەواوكەين.

سورة الصّافات

ع ناوى تر بۆ (ذكر)ناكەن (بالاتفاق)ئەفەرموون: "(مَكى)يە" (عدد)ى (آيات)ى (١٨١)سەدو هەشتاو ويەك، لاى (بصرى)يان؛ دوو، لاى ئەوانى دى.

بِسْمِ اللّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بەناوى خواى، خوايە بە (مرحمەت)و (كرم)ى خۆت، (إعانە)مان بدەى (دفع)و (رفع)ى (عوائق)كەى ﴿وَالصَّافَّاتِ صَفًّا﴾ خۆيان (صف)ئەبەستن؛ يا (صف)آرايى ئەكەن ﴿فَالزَّاجِرَاتِ زَجْرًا﴾(سوق)ئەكەن، (منع)ئەكەن، (نهى)ئەكەن ﴿فَالتَّالِيَاتِ ذِكْرًا﴾ (آيات)ى (إلهى) (تلاوەت)ئەكەن؛ ئەوانە كێن؟ (زمخشر)ى و (فخرى ڕازى)چەند (وُجوە)يان فەرموو. لە (تفسير)ى (إبن جرير)و (سائر)ى (تفاسير)ى كەلاى ئێمە هەيە؛ (كَشاف)، (تفسير)ى (كبير)، (بيضاوى)، (نيسابورى) (إرشاد العقل السليم)، (روح المعانى)، (مراجعە)ى (خازن)ناكەم، وا دەر ئەكەوێ (مُختار)ئەمەيە، كە (عبارەت)ن لە (ملائكە)، لەبەر (جمع)ى (مؤنث) (أبو مسلم)بەو قسە (راضى)نيە؛ (إمام) (جواب)ى دايتەوە، (ذاتاً)وەكى ئەڵێن: " (باب)ى (تذكير)و (تأنيث)لە (باب)ى بەهەشت (واسع)ترە" من (عرض)ئەكەم من ئەڵێم:" بە (مناسبە)ى (سورەت)ى (ياسين)، كەلە (أوّل)ى (جنابى حق)سوێند ئەخوا، بە (قرآن)ى (حكيم)،

---

[1] – تەواو بوو بە (عوايق)ى زۆر خودا بە (ڕەحمەت)ى خۆى (رفع)و (دفع)يان كا، (تفسير)ى (سورە)ى (ياسين)ڕۆژى سێ شەموو ٩/ شوال ؛ ٨ تشرينى ثانى ڕۆمى (سنە) (١٣٥٨هـ) (١٩٣٩م).

لەسەر (رسالە)ی (رسول)ی (أکرم)؛ وەبە (إعتبار)ی (مُناسبە)لە (بین)ی سوێند پێ خوراوو لەسەر خوراو، (لازم)ە (معنا)یان بە شتێ لێ درێتەوە، کە (مناسب)ی (جواب)ی (قَسَم)، (یعنی)﴿إِنَّ إِلَهَكُمْ لَوَاحِدٌ﴾ بێ؛ (بناءاً علیه)ئەوانە، (عبارەت)بن لە (زُمرە)ی (رُسُل)و (أتباع)یان؛ کە (آخذ)ی (آیة)و (شارح)و (مُبین)ی (دلائل)ی (ذکر)ی (حکیم)ن؛ زۆر (موافق)ە؛ (قَسَم)بە (قرآن)لەسەر (رسالەت)ی (حضرەتی محمد)، (قسم)بە (حَمَلە)ی (قرآن)و (أقوال)ی (إلهی)لەسەر (وحدانیەت)ی (کبریائی)؛ چەند جوانە؛ (رابطة)یە چەند بە (قوەت)ە؛ (نظم)ی چەند (مُنسَجِم)ە؛ وە (زیدە)ە (إتصال)لە (صدر)ی (سورەت)ی (آتی)دەرئەکەوێ؛ (علاوة) (مخاطب)لێرە، (عین)ی (مُخاطب)ن، بە (آیة)ی ﴿وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾؛ (إلهی)ئێرە، ئەو (إلیه)وێ یە؛ وە (سِرّ)ێ تریش هوەیدا ئەبێ؛ (جنابی حق)بە (مُجرّد)ی سوێند (إثبات)ی (رسالەت)ی (رسول)ی و (وحدانیەت)ی خۆی ناکا، بەڵکو بە (مضمون)و (محتویات)ی (محلوف علیە). (جنابی حق)، (ذات)ی (واجب الوجود)، یا (وجود)ی (واجب الوجود)؛ (واحدی)یە؛ (حقیقةً) (حتّی) (إعتبار)ی (تعّدد)ی (إعتبار)یش، بۆ (ذات)ی ئەو (ملاحظة)و (تصّور)ی (مُحال)ە؛ (لکن) (واحد)ێ (طبیعی)نیە، کەبە (میل)ی (قوەت)ێ (واحد) (لایَصْدرُ مِنْهُ إلاّ شَیءٌ واحدٌ)بێ نەك (واحد)ی (حقیقی)، نەك (واحد)ی (بالذّات)، بەڵکوو(واحد)ی (بالشخص)نابێ بە دوو؛ دوو نابێ بە (واحد)ی (شخص)؛ بەڵێ لە دوو (شخص)آن، (شخص)ێ (ثالث)ی لێ پەیدا ئەبێ؛ وەك دوو ئاو تێکەڵاو ئەبێ، ئەبێتە ئاوێ؛ (لکن)یەك یەك لە ئاوەکان؛ (تشخّص)یان نەماوە؛ (تشخّص)ێکی دی پەیا بوە؛ (سرمدآنی) (دین)ی (یسوع)، یا بە (غلط)یابە (مُغالطة)لە (معنا)ی (وحدەت)زۆر درشت و (عاصی)یانە قسان ئەکەن ئەگەر بنۆڕیە (جهەت)ی (وحدەت)ی (عالَم)بە هەموو (کُرات)و (کائنات)ی یەك (وحدەت)ی (عالم)ە؛ ئەو ((إلە)ە (واحد)ە ﴿رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ

﴿الْمَشَارِقِ﴾ئەگەر (منازعە)ی (سُنی)و (معتزالی)نەبێ، (أفعال)ی (مُكلَّفين)لێرە نایەتە(خیال)؛ ئایا (مخلوق)ی خوایە؟ یا (مخلوق)ی (مأمورُ بها)یە؟ بەڵێ (شامل)ی (نفس)ی (إنسان)ە، وەکی (سائر)ی (حیوانات)ی دی؛ (تصریح)بە (مشارق)بۆ (جَلب)ی (نظر)ە بنۆڕە (کواکب)و (شمس)و (قمر)، بە چ (وضع)و (ترتیب)ی هەڵدێن، بڵند ئەبن، لە (جَوّ)ی (سما)ئەدرەوشێتەوە! (فی الحقیقة)مقام)ی (شروق)ی (أنوار)ە؛ (أنوار)ی (علم)وە (إیمان)بە (آیات)ی (قَولی)و (کَونی)؛ (مشارق)ی (شمس) (نظر)بە (حِس)، نیوە (مشارق)ە (نظر)بە (مدارات)ی (یومیَة)کە (حَوْل المنطیقة) (ترسیم)ئەکرێ؛ (سیّارە)هەم (مشرق)ی (یومیە)ی هەیە، هەم (مشرق)ی (حرکە) (خاصّە)ی هەیە؛ لێرە (نظر)بۆ (مغارب)نیە؛ چونکی جێ ی (أُفول)ە ئەویش وەکی (قِصة)ی (إبراهیم خلیل الرحمن) (موقع)ی خۆی هەیە. ئەو (نظم)و (وضع)و (ترتیب)و (فوائد)و (عوائدة)لە (إله)ێ (علیم)و (قدیر)و (قویّ)و (صاحب)ی (إرادە)ئەوشێتەوە؛ بت و (أصنام)لەکوێ؟ ئەو (خلق)و (إیجاد)ە لەکێ؟ ﴿إِنَّا زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِزِينَةٍ الْكَوَاكِبِ﴾ (أساساً)ئاسمانەکان نابیندرێن، (کُرات)ی (لامعە) (مشاهدە)ئەکرین؛ ئەو ئاسمانەی (زینەت)دراوە، بەو (کواکب)و ستارەی دەرخشندە، بۆ ئێمە، ئاسمانی (دُنیا)یە (قُربا)یە؛ ئەویدی (داخل)ی (دنیا)یە، بەلاوەیە؛ چیە؟ چ نیە؟ (علم)ی ئێمەی پێوە (لاحِق)نابێ؛ ئەوی هەیە، لە ئێمە دوورە ﴿وَحِفْظًا﴾پاراستوومانە؛ (ممکن)ە (نصب)ی بە (فعل)ێ (مُقدَّر)بێ، یابە (عطف)ێ (معنوی)بێ؛ (معنا)ی (عبارەت)ی پێشی؛ (کأنّە)ئەفەرمووێ: "(إِنَّاخَلَقْنا الْكَوَاكِبَ زَيِّنَةً السَّمَاءِ وَحِفْظًا)" (لکن)ئەو (حفظ)ی ئەوان ئەفەرموون، وەئەوەی من ئەی لێم؛ لێك جودان ئی وان (حفظ)ێ (حِسّی)یە، ئی من (حفظ)ێ (معنوی)یە؛ (جنابی حق)بە (حجاب)ی (بصیرەت)یان، (حفظ)ی ئاسمانی (مُزَیَّن)بە (کواکب)ی کردیە ﴿مِّن كُلِّ شَيْطَانٍ مَّارِدٍ﴾ (شیاطین الإنس)ڕووت لە (خیرات)﴿وَلَوْ عَلِمَ اللَّهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَّأَسْمَعَهُمْ﴾ تەماشای ئەو

(صُنع)ە (بدیعە)ناکەن، (محروم)ماین، لە (علم)بە (آیات)و (أسرار)ی (کائنات)ی (نَیِّرَة)چ جایە (مَستورە)﴿ لَا يَسَّمَّعُونَ إِلَى الْمَلَإِ الْأَعْلَى﴾ گوێ لە (آیات)و (ذکر)ی (إلهی)ناگرن، کەلە لای (عالَم)ی (عُلوی)بە (واسطة)ی (مَلَك)برەبرە، بۆ (رسول)دێ؛ نەخۆیان ئەتۆڕن، نە (إستماع)ئەکەن ﴿وَيُقْذَفُونَ﴾ بۆیان ئەهاویترێ ﴿مِن كُلِّ جَانِبٍ﴾ لە (جهەت) (أوهام)و (خیال)و (هوا)ی (نفس)؛ وا دەرئەکەوێ، ئەوانە ئەگەر گوێ بگرنە (آیات) (تلویس)ی ئەکەن، بۆیە خوا لە (لَوس)یان (حفظ)ی ئەکات ﴿دُحُورًا﴾ بۆ (طرد)و (تبعید)لە (إدراك)ی (آیات)ی (مَلکوت)و (سموات)﴿وَلَهُمْ﴾ لە (دنیا)و (آخرەت)﴿عَذَابٌ وَاصِبٌ﴾ (دائم)، (شدید)تێ نا (فکر)ن، گوێ نادنێ، بە (عمومی)﴿إِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ﴾ تێ ی ڕۆیی، بیفرێنێ، بە (وجە)ێ کە (معهود)یانە؛ وەئێوەش ئەی زانن، ئەم (خطف)ە بۆ تێ گەیشتن و (تحصیل)ی (علم)نیە (وإلّا)بە (تفکّر)و (تدبّر)و (تخیّل)ێ (صحیح)ئەبوو. شتێ ئەبیەن، یا (نوعاما)تەماشا ئەکەن، بە (أوهام)ی (باطلة) (شُبهە)یە (واهی)، قسەیە پڕو پوچ دەرئەخەن (عوام)ی پێ (إضلال)ئەکەن؛ ئەوە (دلیل)ی (نحوسەت)ە، ئەوە (دلیل)ە، لەسەر شەڕی (ملك)ی (بابل)و (خراسان)چونکی (شَعْری)بەو لاو بەولا دا دەڕوا؛ بی پەرستین. ئەو (کواکِب)ە (مُدبِّر)ن؛ (حتّی) (بعض)ێ لە (أهل)ی (عقل)سەر ڕۆشتەیی (عقل)بزر ئەکەن؛ واگومان ئەبەن (صعود)و (نحوس)ی (بشر)لەو (کواکب)انەیە؛ (أمّا) (خیّام)ئەڵێ:

أجرامکی ساکنانی این ئەیوانەنــد

أسبابی تردّدی خیرەر مەندانەنــد

هاتا سەر روشتەیی خیرد گوم نەکونی

کانانکە مُدیرەند، سەر گەردانەنــد

﴿فَأَتْبَعَهُ﴾دوای ئەکەوێ، لە (طرف) (علما)ی (تالی ذِکر)، (ناظر)و (عارف)بە (حقائق)ی (کائنات)، (عالِم)بە (هیئەت)ی (موجودات)﴿شِهَابٌ ثَاقِبٌ﴾ (نور)ێ

(ساطع)ی (برهانی)، (نافذ)و (قاطع)، بەدوای (شُبهات)و (أوهام)ی وان ئەکەوی، (تصحیح)ی ئەکات؛ ئێمە وامان (تفسیر)ی ئەو (آیات)ە، کردوە؛ (معقول)و (مقبول)ە. ئەوەی ئارەزووی (تفسیر)ی (روایات)ە، (کیف)ی لێ یە، گوێ لە جنۆکان ڕاگرێ، بچێتە سەر (مذهب)ی (کاهِن)آن (مراجعه)ی (تفاسیر)ی تریکا؛ (خاصةً) (روح المعانی)؛ ئەوەندە (عرض)ئەکرێ، (معلوم)ە لە (کتب)ی (یۆنانی)لە (أشعار)ی (عربی)ئەو (شُهُب)ە، (محسوسه) (قبل زمان الرسول)، (بَلْ) (قبل زمان المسیح) (بَلْ)خوا ئەزانێ، بە چەند هەزار ساڵ ئەستێرە داڕژرا نەك هەیە، (نادِر)ە، لە زۆر (غریب)ە؛ من لە (أوائل)ی (منداڵیم)، (دیم)؛ شەوێ ئەستێرە لە (شمال)و (جنوب)و (شرق)و (غرب)وەکی لە(شکری) (هجوم)یان ئەکرد، بۆ (جهەت)ی (منطقة)، (عالَم)کەوتە (دهشەت)تاسبەینێ (دوام)ی کرد؛ نازانم بەڕۆژ مایان نەما؟ (أمّا)بۆ شەوی (آتی)ئەو (حال)ە نەما؛ (أمّا) (شُهب)ەکان (مُکدَّر)بوون، وەکی ئەوانی جارجار ئەبێ؛ ڕووناك، (مائل)بەسەبزی یابە سووری نەبوون (ممکن)ە لە (أوائل)ی (رسالەت)ی (رسول)ی (أکرم)شتێ وا بووبێ؛ وابزانم دیمە لە (تأریخ)لە (زمان)ی (عبّاس)یانیش شتی وابوە. وەئەڵێن: " بەشەش سەد ساڵ جارێ وائەبێ" (والعلم عند الله)ئەو ساڵی من ئەڵێم: (حضرەتی کاك أحمدی شێخ) (وفات)ی کرد؛ (حتّی)گەلێ (جَهلة)ئەیان ووت:" لەبەر (وفات)ی وی بوو!" وابوو (تأریخ)هەزار سێ سەدو چوار یا پێنج بوو ﴿فَاسْتَفْتِهِمْ﴾ (طلب)ی (فتوی) (خبر)لەو (شیاطین)آنە بکە؛ گوی یا بە(قوەّت)ی خۆیان (مغرور)ن؟ (حقیقةً) (قوەّت)ی (جهل)ە، (وَلَوْ)زۆر بە (قوەّت)و (مُکنّەت)بێ ﴿أَهُمْ أَشَدُّ﴾

(أقوا)و (أمنت)ن ﴿خَلْقًا﴾ کەبتوانن، (مُعارضة)و سەرپێچی لە ئێمە بکەن ﴿أَم مَّنْ خَلَقْنَا﴾ لە (مذکورات)؛ (سماوات)و (أرض)و (مابین)ی یان ﴿إِنَّا خَلَقْنَاهُم﴾ ئەو (شیاطین)آنە ﴿مِّن طِينٍ لَّازِبٍ﴾ لیچ وەك کەتیرە؛ (لَعلّ) (مُراد) (نطفة)یە، (ممکن)ە بە (إعتبار)ی (أصل)ی (آدەم)بێ؛ کەسێ ئەوانە لەقوڕ دروست کا، ئەتوانی بە (خلق)ێ (جدید) (إنشا)یان کاتەوە ﴿بَلْ عَجِبْتَ﴾ لە (جهل)یان بە (آیات)ی (کونیَة)﴿وَيَسْخَرُونَ﴾ قەشمەری پێ ئەکەن؛ (حقاً) (بشر) (عجیب)ە (إختراع)ێ وەکی (رادیۆ)، (عُلما)ی (مُتَبحّر) (مُتحیّر)ئەکات، گەلێ (جهلە)گەپی پێ ئەکەن؛ (حتّی) (سُفلی) (ملا)یان ئەڵێن: " گوێ لێ گرتنی (حرام)ە" جا وەرە (أمّة) (تعالی)کا؛ بە (صُنع) (أسرار)ی (خلق)ی خوا بەدەرخا ! ﴿وَإِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَ﴾ نە (وعظ)نە (إرشاد)نە (دلائل) (تأثیر)لەوان ناکا ﴿وَإِذَا رَأَوْا آيَةً﴾ (مُعجِزة)یە (دال)لەسەر (صدق)ی (رسول)﴿يَسْتَسْخِرُونَ﴾ (زێدە)ە قەشمەری ئەکەن، (حتّی)پێ ی ئەڵێن:" (سحره)" (طبیعی)بە (آیات)ی (کَونیّة)ناتوانن بڵێن:" (سحره)" یاخود لێك (طلب)ئەکەن، کە قشمەری بە (رسول)و (آیة)ی بکەن ﴿وَقَالُوا﴾بە (سُخریّە)﴿إِنْ هَذَا﴾نیە ئەوە ﴿إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ﴾ ئاشکرا، (یعنی)بێ (أصل)ە، بۆیە ﴿أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا﴾(أجزا)ی (رَخوَه)﴿وَعِظَامًا﴾هێسك، درەنگ ئەڕزێ؛ ئاگایان لە(أجزا)ی (ناریە)و (هواء)یە بڵاو ئەبێتەوە؛ وە (إلاّ) (بِالکُلّیّة)ئەیان کردە، قشمەری کە بووین بە خۆڵێ و هێسك ﴿أَئِنَّا لَمَبْعُوثُونَ﴾ زیندی ئەکرێنەوە؟ ﴿أَوَآبَاؤُنَا الْأَوَّلُونَ﴾ ئەوانیش کە (عظام)یان نەماوە، (بعث)ئەکرێن؟ چاکە (شُبهات)ی (بعض)ێ لە (فِرق)ی (إسلامی)یان نەیانزانیوە، وە (إلاّ)بە جارێ ئەیان کردە، گاڵتەو ڕیشە

خەندە؛ (لكن بعد الآيمان)بە (كمال)ی (علم)و (قدرەت)ی (كبريائی)، بەڵكو (إيمان) بە (ألعاب)ی (طبيعة)ئەوەی لای، دوور نیە؛ ئەزانی بە (سهل)ی ئەكرێ، بە (سهل)ی (إيمان)ی پێ ئێنێ؛ وە بۆ (إصلاح)ی (نفس)خەریك ئەبێ، باوەڕ مەكە، لەهەزاری یەك (إنكار)ی (بعث)بكات. لە (جهەت)ی (نظرية)ی (علم)ی گۆی یا (حق)و (حقيقەت)ی ئەوێ؟ بەڵكو بۆ (إستراحەت)ی (نفس)ە، بێ (دغدغه)و (خطرة)بە (كمال)ی (لذەت)، (عيش)و (عُشرەت)ی خۆی بەجێ بینێ! ﴿قُلْ نَعَمْ﴾خۆتان و (آبا)تان (بعث)ئەكرین ﴿وَأَنتُمْ﴾(أولين)و (آخرين)تان ﴿دَاخِرُونَ﴾(محقر)و (مصغر)و (أذلّ)آن؛ (خلاف)ی (عليم)، (بعث)ی ئێوەی لەبەر (عاصی)نابێ؛ (أرض)و ئاسمان، (طوعاً و كرهاً) (مطيع)ی (أمر)ن ﴿فَإِنَّمَا هِيَ﴾(بعث)تان ﴿زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ﴾بە بانگی (غالب)آنە، ئێوە زیندی ئەبنەوە ﴿فَإِذَا هُمْ﴾كە زیندی ئەبنەوە ﴿يَنظُرُونَ﴾ (يعنی)چاو بە (نزاكەت)ی (طبقات)ی (رقيقه)ی وە (إناره)وە ألنجەی (قيقه)ی (إعاده)ئەكرێتەوە؛ پێ ی تەماشا ئەكەن، وەكی (دنيا)﴿وَقَالُوا﴾ زیندوو بوەكان ﴿يَا وَيْلَنَا﴾ (واويل)﴿هَذَا يَوْمُ الدِّينِ﴾ ڕۆژی (جزا)یە؛ (كما تَدين، تُدانُ) (ملائكه)يا (رأساً) (جنابی حق)لە (مُقابل)ی ئەو قسە، ئەفەرموون: ﴿هَذَا يَوْمُ الْفَصْلِ الَّذِي كُنتُمْ﴾ لە (دار)ی (دنيا)﴿بِهِ تُكَذِّبُونَ﴾ (تكذيب)ی (رسول)تان ئەكرد؛ ئەتان ووت: " ئەوڕۆژە، نابێ؛ (ممكن)نیە" ئەو ە ڕۆژی (فشل)و (قضا)و (حُلكم)ە، ڕۆژی (فرق)و (تمين)و لێك جودا كردنی، (مُحسين)و (مُسيء)ە؛ (تأجيل)نەما ڕۆژی (إنقاذ)و (إجزا)ی (حُكم)ە ﴿احْشُرُوا الَّذِينَ ظَلَمُوا﴾ (أمر)ە لە (طرف)خوا، بۆ (مأمور)ی (مُكلّ)ی (حشر)بۆ (حساب)يا بۆ

(دار)ی (عذاب)﴿وَأَزْوَاجَهُمْ﴾(مقابل)ی (أزواج)ی (مؤمن)آن؛ (حقاً) (كُفر)ی پیاوان لەمەڕ ژنانە (خصوص)ئەمڕۆ زۆر ئاشکرایە؛ گەلێ لە (ئاورِوپای) (حظ)ئەکەن (مسلّمان)بن، ژنیان (مانِع)ە؛ (سبب)بە (مُحقَّری) (معامله)ی (مسلّمان)آن لە (حق)ژنان؛ وا دەزانن، (مقتضا)ی (دین)ی (إسلام)ئافرەتەکان (تنفّر)ئەکەن؛ وەئەو (کشف)و (کیف)ی (مسیحی)پێ یان ئەدات، (دین)ی (إسلام) (طبیعی)پێ یان نادات. لە (فاروق)ی (أعظم) (نقل)کراوە، (تفسیر)ی (أزواج)بە (أمثال)و (أشباه) (یعنی)ئەوانەی وەکی وانن، لە (عمل)ی (سَیِّ)؛ هەریەك لەگەڵ هاو (عمل)ی خۆی (حشر)ئەکرێ، (وَلَوْ) (کافر)یش نەبێ؛ (رِبا)خۆر لەگەڵ (ربا)خۆر؛ (زانی)لەگەڵ (زانی)؛ (شراب)خۆرەوە لەگەڵ (شراب)خۆرەوە، ئەمە بۆ (مُسلّمان)آن (إنذار)ێ (عظیم)ە؛ بە خوا (حقّ)ە، ئەو (رمضان)ەو گەلێ (رمضان)ی تر، (جمع)ێ لە (مسلّمان)آن، بەڕۆژ ئەچوونە ماڵی جوولەکان، ئەیان خواردو ئەیان خواردەوە؛ ئەمانە بۆ لەگەڵ جوان

(حشر)نەکرێن؟ ئەمساڵ (بعض)ێ ئەچوونە (خلا)خانان؛ قەسپ و هەناریان ئەخوار؛ (أمّا)نازانم ئەوانە، لەگەڵ کێ (حشر)ئەکرێن؟! لام وایە، نە جوو، نەدیان، نە بت پەرست، نە (لادینی)ئەو (دنائەت)و (خسّەت)ە ناکا ﴿وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ*مِن دُونِ اللَّهِ﴾ (أصنام) (وما على شاكلته) ﴿فَاهْدُوهُمْ إِلَى صِرَاطِ الْجَحِيمِ﴾ نیشانیان دەن، بۆیان (تعریف)کەن (حشر)یان بۆ (حساب)بۆیە یە، (حشر)بکرێن، بۆ (جحیم)بۆیە (بعد هذا الأمر)ئەفەرمووێ: ﴿وَقِفُوهُمْ إِنَّهُم مَّسْئُولُونَ﴾ لە (أعمال)ی (ظالِم)آنە یان، لە (کُفر)یان، لە (منشأ)ی (شرور)یان؛ (أمّا) (سؤال)لە (ولایەت)ی (علی) (طبیعی)لەوانە ناکرێ؛ (کافرن)؛ (أمّا) (سؤال)لە (شیعە)آن ئەکرێ، ئایا (ولایەت)ی (علی)تان، بەڕاستی بوو؟ یا بۆ

(جلب)ی (دنیا)و تێکدانی (وحدەت)ی (إسلام)بوو؛ (إنتقام)لە (إسلام)لەبەر (مجوسی)یە؟ (أمّا) (عداوەت)ی (أعدا)ی (إمامی علی)وە (أسباب)ی (فَأظهرُ مِنْ أنْ یُنكَرَ)ئەوان لە (میدان)ی کار، بەزارو بە (بارقە)ی (سیوف) (إعلان)یان ئەکرد؛ (طبیعی)ئەو شەڕو شۆڕە، کە بووە (منشأ)ی (هدم)ی (صریح)ی (إسلام)، ڕۆژی (جزا)لێ ی ئەتۆزرێتەوە هەرچەند ئەو (آیة)ە، لە (حق) (کافر)آنە؛ (أمّا)وئەبێ (مُسلْمان)تەواو زۆر بترسێ، بە (دِقّەت)خۆی بپارێزێ؛ وام لە (خاطر)ە، (روایە)کراوە، (عمر بن عبد العزین) (رضوان الله علیە)شەوێ لە (تهجّد)دا ئەو (آیة)ە ئەخوێنێتەوە، تا (وقت)ی (فجر)لەسەر پا، ڕادەوەستێ، (دهشەت)ئەی گرێ، ئەگریە، ئەو (آیات)ە (تکرار)ئەکاتەوە سبەینێ (عرض)ی ئەکەن، ئەفەرمووێ: " وام هاتە بەر (نظر)کە (أمر)درا، من ڕاگرن، (سؤال)م لێ بکەن؛ (خشیەت) (إستیلا)ی بەسەرا کردم، نەمتوانی (حرکە)بکەم" ئا، وا ئەبێ نابێ (رئیس)ی (دین)یا (دنیا)بە (کیف)ی (هوا)ی خۆی بکا، و بڵێ: " من (شیعە)ی (علی)م، (خلیفە)ی (فلان) (شێخ)م؛ (أتباع)ی ئەوانە (مغفورن)" ﴿مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ﴾ نە خۆبە خۆیی، نە لەگەڵ(إلە)تان؛ چتاق لا (نصرەت)ی چتاق لا نادەن؛ یارمەندەتی ناکەن. لە (دنیا) (مُعین)ی یەك بوون؛ چەندێ (مُهیا)بوون بۆ (نصرەت)ی (إلە)کانتان؛ وە ئەوانتان بە (ناصر)ی (معنوی) (حساب) ئەکرد ﴿بَلْ هُمُ الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ﴾ (منقاد)ن، بێ دەسەڵاتن ﴿وَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ﴾ (رؤسا)و (أتباع)﴿يَتَسَاءلُونَ﴾ (سؤال)یان لێك ئەکرد؛ چۆن؟ ﴿قَالُوا﴾(أتباع)بە (رؤسا)یان ئەووت: ﴿إِنَّكُمْ كُنتُمْ تَأْتُونَنَا﴾لە (دنیا)یە ﴿عَنِ الْيَمِينِ﴾ لە (جهەت)ی (خێر)؛ ئێوە بێ (واسطة)نابێ، (عبادەت)ی خواداوەندی بکەن؛ ئەگەر (واسطة)نەبێ، خوا گەورەیە، (جواب)ی ئێوە نادا؛ (إلە) (تَمثّل)ئەکات، ئەوانە (تمثال)ی خوان.

(حلول)و (مظهر) (صفەت)هەم (نوع)ە (تمثل)ێکە خوا (غنی)یە، چەپەکی لەسەر (عبادەت)ی ئێوە کەوتوە؛ (گوناه)بکەن، چ (ضرر)ی لێ ئەکەوێ؟

﴿قَـالُوا﴾(رؤسـا)لـە (جـواب)یـان دا ﴿بَـل لَّـمْ تَكُونُـوا مُـؤْمِنِينَ﴾ خۆتـان (مُؤمن)نەبوون، ڕووتان لە (حقّ) (خـالی)لـە (خدعـة)و درۆو (تحویـە) (قبـول)ی ناکەن (أمّا)بۆ (خرافات)لە (غایەت)ی (إستعداد)و (حاضر)ی دان﴿وَمَا كَانَ لَنَـا عَلَيْكُم مِّـن سُلْطَانٍ﴾ (تسلّط)مـان لەسـەر ئێـوە نـەبوو، بـە (جـبر)و (قهـر)و (شـدّەت)ئێوەمـان وەرنـەگێرا ﴿بَـلْ كُنـتُمْ قَوْمًـا طَـاغِينَ﴾ (أساساً) (قـوم)ێ (مُتجاوز)بوون لە (حق)بە (میول)ێ (فاسد)﴿فَحَقَّ عَلَيْنَا قَـوْلُ رَبِّنَـا﴾ لـە (دنیـا) (علی لسان الرسل)ئـەیان فـەرموو:" ئێـوە گـەر لەسـەر ئـەو (کفـر)و (ضـلال)ە بمێنن، (عذاب)ی خوا ئەچێژن" ئەوا (تحقّق)ی ئـەکرد﴿إِنَّـا لَـذَائِقُونَ﴾ (ذُق إِنَّـكَ أَنْتَ العزيز الكريم)﴿ فَأَغْوَيْنَاكُمْ﴾ بە ئاسانی، وەکی (شـیطان)یـش ئـەڵێ:" مـن (دعـوەت)م کـردن، ئێـوە (إیجابـة)تـان کـرد" ﴿إِنَّـا كُنَّـا غَـاوِينَ﴾ ئەمـە ڕۆژێ (خصام)تـێ ئەگـەن، یـاخود وەکـی (طنطـاوی)و (أشـباه)ی، لـە (مُتـأخرین)ی شارەزا ئەفەرموون: (رؤسا)کان و وایان (حساب)ئـەکرد، (سـواد)ی (أعظـم) لـە (قوم)ی خۆیان (مقابل)ی (إیمان)بە (حقائق)ی (إلهیـات)بـین؛ بـت پـەرستی وە (بعض)ئاینینان بۆ دادەنان؛ (أمّا)خۆیان (معناً)لەسەر(إیمان)ی (صحیح)بوون" لام وایە (علی الأکثر)خۆیان وەکـی وان(میـل)ی بـت پـەرستی و بـەجێ هێنـانی ئاینیـان پەسـند و خـۆش هاتیـە؛ (رؤسـا)کـانیش گـومڕاە بـووین وەکـی (مـرؤس)ەکـان؛ (مـادام)وابـێ ﴿فَـإِنَّهُمْ يَوْمَئِـذٍ فِـي الْعَـذَابِ﴾لـە (أصـلی)دا ﴿مُشْتَرِكُونَ﴾ (عُذر)ی (مرؤس)ەکان (قبول)نیە؛ نێزێکە (جَزم)بێنم؛ (ضلال)ی (رؤسـا)لەمـەر (ضـلال)ی (أتبـاع)و (رعایـا)یـە؛ (نظـر)بەوانـەی (نوعامـا) (إستعداد)یان بوە، بۆ (إیمان)؛ بە (أنواع)ی (حِیَل) (حتّی) (تخویف)و (تحریم) لە (متاع)ی (دنیا)، (منع)یان ئەکەن؛ (عذاب)ی (معنوی)یەکەیان (أشدّ)ە ﴿إِنَّا كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ﴾ (تابع)و (متبوع)﴿إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّـهُ﴾ لە (إعـراب)ی (کلمـە)ی (طیبـة)وەکـی (سـیّدی آلووسـی)ئەفـەرموێ؛ "(أقـوال) هەیـە" حـەوت(قَـول)ی (نقـل)فـەرمووە؛ ئەگـەر کەسـێ (دەعـوەت)یـان بـۆ

(وحدانیـەت)ی (إلهـی)بکـا، بلّـێ: بلّـێن:" (لا إِلَـهَ إِلاّ اللّـهُ)" ئـەو (مُجـرم)آنـە ﴿يَسْتَكْبِرُونَ﴾ (نفرەت)ئەکەن، لە (آیة)ی، لە (قَول)ی ﴿وَيَقُولُـونَ أَئِنَّـا لَتَـارِكُوا آلِهَتِنَا﴾ بەس (عبادەت)ی خوا بکەین؛ (ترك)ی (إله)کانمان بکەین؛ دەست لـە (عبادەت)یان هەلّ گرین؟ ﴿لِشَاعِرٍ مَّجْنُونٍ﴾ وا وەرئەگیرێ، کـە (إسـتكبار)یـان لەسەر (رسول)ە؛ (حقّاً)قسەیان (أحمق)آنەیـە؛ چۆن (شـاعری) ڕاسـتی شـێت ئەبێ؟ بەلّێ (بعض)ێ (خفیف الروح) (شعر)ئەلّێن؛ (أمّا)نەوا کـە (مقـداد)ەکـی (شاعر)آنەی هەبێ (بعض)ێ (نوعاما)سـەرخۆش ئـەبن، ئـەوجا (شـعر)ئـەلّێن:" (أمّا) (شعر)؛ (أمّا)ئەو (سَکر)ە، ناگاتە (درجە)ی (جنّة)؛ (وَلَوْ فرضنا) (شاعر) (مجنـون)ئـەبێ، (مجنـون)ئەبێتـە (شـاعر)، (نسـبەت)ی (جِنّـة)و(شـاعر)ی بۆ(حضرة)ی (رساله پەناه) لە (حُمقُ)و (حَسَد) (حَسَد)یـە (عقـل)ی (کـل) لـە کێ شێتی لە کوێ؟ (حُکما)ی (غرب) (نسـبة)ی (جنّـە) بـۆ(بعـض)ی (أفـراد)ی (عبقر)ی، (شاذ)، (نابغ)ی نایاب؛ وەکی (ناپلیون)ی خۆیان ئـەدەن؛ (أمّـا)ئـەو (جنّـة)ە (فـوق العقـل)ە..(بعـض)ێ (عُقـلاء) (مرکـز)ەکـی بـۆ (عقـل) دانـاوە (دائر)ەکی (دون عقل) (رسم) کردووە لەگەلّ (دائر)ەیە (فوق العقل) کار ئەکەن بەو (معنـا)یـە پێـان ئـەلّێن شـێت وەکـی صـۆفی ئەفـەرمووێ (طـور وراء طـور العقول) ئـەمڕۆ بـە هیتلـەر ئـەلّێن شـێت چـونکی (فـوق الحد) (أمـور)ی بـەجێ ئەگەیەنێ (عقل) بۆی ناچێ؛ بەلّکوو(عقـل) (منـع)ی (إنسـان)لـەو (مُدهشـات)ە ئەکا ﴿بَلْ جَاء بِالْحَقِّ﴾ تەماشـاکەن، گـوێ ڕاگـرن، لـە (آیـات)ی (قرآنـی)، لـە (أحادیث)ی لە (جوامع الکلیم)ی، لـە (دلائـل)و (برهـان)ی (توحیـد)؛ (دقـة)لـە (أحکام)ی (أصول)و (فروعی)کەن؛ (شعر)و (جنّة)لـەکوێ؟ (أحـوال)ی (رسـاله ت پـەناه)لـەکوێ؟ ﴿وَصَدَّقَ الْمُرْسَلِينَ﴾ئـەوانیش لـە (وەقـت)ی خۆیـان دا، (نسبة)ی (جَنون)یان پێ دراوە. (زکی مبارك)ی (مصری)لـە (مقالـە)یـە خـۆی، ئەلّێ: " منیش حەزم لە (لادینی)بوو، (أمّا) (بعـض)ی (آیـات)ی (قرآنـی)، لـێم نەگـەڕا، بـبم بـە (مُلحِدْ)؛ ناچـار (إیمـان)م هێنـا؛ ئـەز (جملـە) (تصـدیق)ی

(رسالەت)ی (بعض)ی (نواتی)ڕابردوو، (إحترام)و (تبجیل)یان؛ با (وجودی) هەرچی بێ، نەختێ(تَحَیُّن)ەکی بوو، ئەوانی پێش خۆی بە (مطعون)ی ناو ئێنێ، (تنقیص)یان ئەکات؛ وەهەم (حُکم)ێ کە (حُکم)ێ(إلە)یە لەوێ (مُناسب)و (مُوفّق)تر (نسخ)ئەکا؛ با (وجودی) (أرباب)ی (رأی)لە (رأی) خۆیان ناگەڕێنەوە؛ (وَلَوْ) بزانن (نتیجە)ی زۆر (خراپ)ە؛ وەهەم (جناب)ی (رسول) (مقابل)ی (رأی) (أصوب)لە (رأی) (صواب)ی خۆی دەستی هەڵ ئەگرت؛ (تأریخ)ی (عالَم) (إستفادە)ی لە (رسالەت)ی (حضرەتی محمد)ی کردیە؛ بۆ (برائەت)لە (نقص)و (أمور)ێ کە (أُمم)یان (نسبة)یان بۆ (رُسُل)دایە؛ (آیات) (عجیب)و (حق)ێ (عظیم)ی هەیە؛ بێ(ریا) ئەڵێم: " (حقّ)ی لەسەرە (رسالەت)گەورەیە" (حقّاً)، (حقّ)ە (رسالەت)نازی پێ بکا؛ ئیتر نازانم بڵێم: "چی؟" (عُقلا)ی (غرب) (مُعترف)ن، کە محمد(ﷺ)لە (عالم)ی (بشریەت)دا، بێ (نظیر)ە ﴿إِنَّكُمْ لَذَائِقُو الْعَذَابِ الْأَلِيمِ﴾بە (إضافة) (جمع) (نون)ی ئەڕوا؛ لە (بعض)ێ (قرائەت) (لَذَائِقُونَ الْعَذَابَ)هاتیە؛ وەکی خۆتان ووتان:" (حَقٌّ عَلَيْكُمْ قَولُ رَبِكمْ)" ﴿وَمَا تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ بە (قَدَر) (ذَرّە)یە لە (إستحقاق)ی خۆتان، زیاتر، کەمتر نابێ ﴿إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ﴾ ئەوان (أضعافاً مُضاعفةً) (إستحقاقا فوق إستحقاق)وەرئەگرن؛ (کأنَّهُ)ئی وان (جزا)نیە؛ (لکن) (إستثنا) (بنا)لە (إختیار)ی (زمخشری)وە (سائر)ی (مُحقّقین)آن، (مُنقطع)ە؛ (عباد)ی (خالی)لە (غلّ)و (غشّ)، پاك و (مُنقحّ)لە هەموو (عصر)ێدا، کەمن ﴿أُولَٰئِكَ﴾ ئەوانە ﴿لَهُمْ رِزْقٌ مَّعْلُومٌ﴾ (ممتاز)و (خاصّ)و نایاب ﴿فَوَاكِهُ﴾ (فقط)چ (فواکە)؟ خوا ئەیزانێ چ (نوع)ە؟ وەك لە (حدیث)ئەفەرموێ:" لەگەڵ (فواکە)ی (دونیا)بەس (إشتراك)یان (لفظی)یە" ﴿وَهُم مُّكْرَمُونَ﴾ لە (هوان) (أكل)﴿فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ﴾ (غیر)ی (نعیم)، چیدی تیا نیە ﴿عَلَىٰ سُرُرٍ﴾لەسەر (أرائك)و تەخت دادەنیشن ﴿مُّتَقَابِلِينَ﴾بەرابەری یەك؛ وەکی ئەڵێن:" بەرابەر نُشستەن بێە أو پەهلوی"

﴿يُطَافُ عَلَيْهِم﴾لە (مجلس)یان دا (وِلدان)و (غلمان)وەکی لە (آیة)ی دی، ئەفەرموێ ﴿بِكَأْسٍ﴾ بادە، پیاڵە؛ (خالی)پێ ی ناڵێن:"كأس" وەبادە گوساری، بۆ (خمرّیات)ئەبێ. ئەو (کاس)ە، پڕە ﴿مِنْ﴾لە(شراب)ێ ﴿مَّعِينٍ﴾ لەبەرچاوە، دیارە (جریان)ئەکا وەك جۆگە و جۆبار؛ یاخود (خارج)لە چەشمی کانیان وەکی وئاوی؛ (طبیعي)هەڵ ئەکوڵێ و (جریان)ئەکات ئەڵێن: " فەرهاد لە کێوی (بیستون)لە (مسافە)یە دوور جۆرگەی لەبەرد داتراشی، بۆ (قصر)ی (شیرینی)، لە ویٚڕا شیریان تێ ئەکرد، ئەهاتە ناو (حوض)ی (قصر)ی (شیرین)" (إنسان) (مألوف)ە، بۆیە ئەی بیە و (تعجّب)ناکا؛ ئاو لە کانیان، لە کارێزان (لاینقطع)دێ؛ (نفط)ی (بابا گرگر)ی چەند ساڵ بوو، ئەسووتا؛ (حفریات)یان لێ کرد (نفط)ی لێ (إنفجار)بوو، هەروا، بیران لێ ئەدەن، نوت دەرئەکەوێ، لە (حواڵە)ی (کەرکوك)، بۆ (حیفاد)و (یافا) (جریان)ئەکا؛ خوا ئەزانێ، چەندها ساڵێ تر (دوام)ئەکا؟ ئێمە ئەمەبە (غریب)نازانین؛ چۆن شیر لە (عاردی)وەکی ئاوی کانی دێتە دەر، (حرکە)ئەکا؟ کەوابێ؛ (ممکن)ە بڵێن: "(حال)ی (موقع)ێ لە (مواقع)ی (عالم)وەکی ئی مە (عناصر)ی شیر، (عناصر)ی (خمر)، (عناصر)ی هەنگوین، سەربەخۆ، تیای (ترکّب)بکا وەکی ئاو لە (هایدرۆجین)و (ئۆکسجین)؛ (مع أنّهُ)ئەگەر (دقّەت)کەین، (تکوّن)ی هەنگوین و شیر و (خمر)، بە (أصول)و (ترتیب)و (ترکیب)ی (دار)ی (دُنیا)، زۆر (حکمەت)ە؛ (معمل)ی (عجیب)و (عوامل)ێ (غریب)و (مدهش)و (دقائق)ی (صُنع)ی زۆر تیایە؛ (نوع)ی (تکّون)ی ئاوو نەوت نیە﴿بَيْضَاءَ﴾ (أشربە)ی (جنّة) (سپی)یە وەك چۆڕی شیری یاخود وەکی (أشربە)ی (حضارەت)ی (راقیە)؛ (أمّا)(مەی لعلی) گووتی خوونی ڕەزان، چ (صرخدّی)چ (تسعین)، کەئاوی تێ کرێ مەیلەو زەرد ئەنوێنێ:

وَحَمْراء قَبْلَ الْمـزْجِ	صفراءُ بَعْدهُ أتتفي ثيابيْ

نرجسٍ وَشقائِـــقَ	حَلتْ وجنةَ المحبوبِ صِرفـا

فَسَلَّطوُا عليْها مِزاجاً فالتسَتْ لَونَ عاشِـــقٍ

هەرچەند لە (نظر)بادەگوساران، لە ڕەخنە (خالی)یە، (ممدوح)و (مرغوب) بوە؛ (أمّا) ئیستا خواردنەوەی (عامیّ)یانە، لە (حضارەت)ی (حاضر)ە، (قیمەت)ی نەماوە ﴿لَذَّةٍ﴾ (عین)ی (لذّەت)ە؛ (لذّەت) (وجدانی)یە، وەکی (ألْ) (تعریف) هەڵناگرێ؛ وە (بعض)ی ئەڵێن:" بە (معنا) (لذیذ)ە" وەك: (طبّ)؛ (بمعنی طبیبٍ) ﴿لا فیهَا غَوْلٌ﴾ (فساد)؛ (واقعاً) (مولدّ)ی (کئولیە) (محرِق)ن، (ضرر)بە (صحّەت)و (حیات)ئەگەینن؛ (علاوە)ی تام ناخۆشی (شخص)ێ ئەی ووت:" ئەگەر (شراب) (واجب)با، خواردنەوەی مەگەر یەکی وەکی (کاك أحمدی شێخ)ی بیخواردبایەوە؛ (وإلّا)کەس نەی دەخواردەوە" (خیّام)ئەڵێ:

" مەی گەرچی بە (شرع)زوشت نامەست خوشەست
چون بەر کەفی ساقی علامەست خوشەست
تەڵخەست و حرامەست و خوشەم مێ ئایەد
دێرەست کی هەرگیز حرامەست خوشەست"

(سبحان الله)هەر دقتۆرێ (عصر)هەن بە زوبان و (قلم) (غەیبەت)ی (شراب) ئەکەن، بە (عموم)ش لە هەمووکەس (زێدە)ئەخۆنەوە؛ نەم بیستوە دقتۆر (عوشرەت)ی نەبێ؛ (غیر)ی (صلاح الدین وصفی)لە (أهلی) (شام)﴿وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنزَفُونَ﴾لەوی سەر خۆش نابن بەڵێ مەست و (مدهۆش)ی (لقا)ئەبن؛ وەهەم (ممکن)ە بۆیە (عَنْ)بفەرموێ؛ (یعنی) (مادّە)ی (سُکّری) تیانیە وائەبێ لە (دنیا) (بعض)ی کەس بە (شراب)سەرخۆش نابن، تێك ناچن؛ لام وایە (طە حسین)لە (حدیث الأربعاء)ئەڵێ:" ڕۆژێ (أبوانواس)تەماشای سەرخۆشەکی ئەکرد، لە (حرکات)و گفت و گۆی پێ ئەکەنی؛ پێیان ووت: " چۆن پێ ئەکەنی، لە دیتنی سەرخۆش؟ وە (حال)ی توو (معلوم)ە" ووتی:" لە (عُمر)ی خۆم، تا (حال)سەرخۆشم نەدیتیە، هەرچەند لەگەڵ یارن (تعاطی)

(أقداح)ئەکەین، (أمّا)من لە پێش هەموان (مدهۆش)ئەبم، پاش هەموان بە خۆ دێمەوە" (خلاصە) (أشربەی)ی بەهەشت، وەکی (أشربە)ی (دنیا)بە (کدُرات) نیە، (عَین)ی (لذەت)ە ﴿وَعِنْدَهُمْ﴾ بالە (مجالیس)دایی بە (مجموع)ی (ألفەت) لەگەڵ یەك بکەن ﴿قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ﴾ (أکثر) ئەفەرموون: "اویان هەر لە (زوج)ی خۆیانە، (میل)ی کەسیتر ناکەن" (عکس)ی (سیّدات)ی (غربیات)؛ ئەوی چاوی لێ نەبێ مێردی خۆیەتی. (روح)و گیانیان لەگەڵ (أصدقاء)یەکانیانە یاکۆتا نیگا. بیماری چەشم ﴿عِينٌ﴾چاویان (واسع)ە، وەکی چاوی باز، خوا (نصیب)ی کا، (مَعین)لەگەڵ (صوحبەت)ی ئەو (حوری)یانە ﴿كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَّكْنُونٌ﴾ (بخاری)ئەفەرمووێ:" (لۆلۆ)" (رضوان)ی خوای لێ بێ؛ (جمهور) (تفسیر)ی ئەکن، بە هێلکەی (مُطلق)؛ (أکثر)ئەفەرموون:" هێلکەی(وشتر مرخ)، ئەمەش لەبەر (مکتونی)و (مصونی)یە؛ من دلّم بە هێلکەیە، خۆش نیە، (ذاتاً) زگم بە هێلکەئیشێ (حظ)ت لە (تفصیل)ە، بنۆرە (تفسیر)ی (سیّدی آلوسی) ﴿فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ﴾ ئەوانی لە (مجلس)ی (أُنس)ن ﴿عَلَى بَعْضٍ﴾ ڕوو لەیەك ئەکەن ﴿يَتَسَاءلُونَ﴾ ئەم لە ئەو، ئەو لە ئەم (سؤال)ئەکا، لە (أحوال)ی (دنیا)قسە ئەکەن ﴿قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ﴾ لە (أثنا)ی گفت وگۆ ﴿إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ﴾ لە (دنیا)یە (رفیق)ەکم هەبوو ﴿يَقُولُ﴾ بە (طریق)ی (قشمەری)﴿أَئِنَّكَ لَمِنْ الْمُصَدِّقِينَ﴾بە (بعث)و (حشر)و (نشر)و (جنة)و (نار)﴿أَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا﴾ (بَحّاث)آن لەناو (أرض)ی هێسکی چەند هەزار ساڵ، پێشی ئەمرۆیان دیوەتەوە، نەڕزیوە؛ (بعض)ێ (تحجر)ئەکا، (قسم)ێ لە (مَتحف)آن داندراون (لکن) (بعد مرور الأیام)لە باڵ یەك دێنەدەر ﴿أَئِنَّا لَمَدِينُونَ﴾ زیندی ئەکرێنەوە؟ (مجازات)ئەدرێن؟ (ممکن)ە ئەو (قرین)ە، لە (مسلّمان)آن بوو بێ؛ (ذاتاً) (فرقە)یەگەورە، ئەڵێن:" ئەم (هیکل)ی (دنیا)یە، (إعادە) نەکرێتەوە؛ (روح)ی (کُلّ)ی کەسێ لەسەر (شکل)ی (مُسَّجم)ی خۆی (حشر) ئەکرێ؛ "وەلەسەر

ئەم (رأیە)بووبی، پاشان (تمّرد)ی کردبیّ، (ظاهر)ی (إنكار)ەكەی وا ئەگەینیّ؛ لەگەڵ (قرائەت)ی (صَدَقة)، بەڵام (تأمل)ە كیشی ئەویّ لە (بعض)ی (قرائەت) (مُصَّدِّقین)بە (شَدَّ)ی (صاد)یش (وارِد)بوە؛ (یعنی) (صدق)ئەكەی؟ (ماڵ)ی خۆت ئەبەخشی؟ (إعتراض)گیراوە، ئەمە (مُلائِم)نیە، لەگەڵ (أئِذَا مِتْنَا...إلخ) (أمّا)دوو (حكایەت)ئەكەن؛ گۆی یا (سبب)ی (نزل)ی (آیة)ە، پیّی ڕیّك ئەخەن؛ (سیّدی آلووسی) (مُختصراً)، (إبن كثیر) (مفصلاً) (نقل)یان ئەفەرموون (لكن)من ئەو (حكایات)ەم ناچیتە (دماغ)ی، گویّم لیّ نیە (مع أنّهُ)بۆ (إستماع)ی (حقّ)و (حقیقەت) (شُكر)گویّم زۆر سووكە. (زمخشری) (ڕەحمەتی لیّ بیّ)، ئەفەرمویّ:" (وقیل)" وە بەكورتی ئەی بڕیّتەوە؛ (وفی الحقیقه)لەگەڵ (مُحاورە)ی (حاضر)ە ڕیّك نایەن ﴿قَالَ هَلْ أَنتُم﴾ ئەی یارانی (أُنس)﴿مُّطَّلِعُونَ﴾(أنهُ)حەز ئەكەن، تەماشای (أهل)ی (نار)كەن؟ تا (رفیق)ەكەم بینن؛ ئەگەر (حظ)ئەكەن، ئاگاتان لە (قرائات)ی (مختلفە) (مُجَّە)و (غیر مُوجَّە)بیّ، (مراجعە)بۆ (روح المعانی)كەن؛ من ناتوانم ئەو (إختلاف)ە (ذكر)كەم ﴿فَاطَّلَعَ﴾بەسەر (أهل)ی (نار)﴿فَرَآهُ﴾ (قرین)ەكەی خۆی ﴿فِي سَوَاءِ الْجَحِيمِ﴾ لەناوندی، ئەوانەی تەماشایان كردبیّ، دیویانە (أمّا)لەبەر (قول)ی (آتی)دیارە (مقصود) (إطلاع)ی خۆیەتی (فائدە)ی لەویّ بەدەر ئەكەوی ﴿قَالَ تَاللَّهِ إِنْ كِدتَّ لَتُرْدِينِ﴾ بە (هلاك)م ببەی، گومڕاهم بكەی؛ دیارە (قرین)ی خۆی بوە، نیّزیك بوە، وەری گیّڕیّ؛ ئەو سویّندە لەو تەرزە (مقام)ە زۆر ئەخوریّ؛ (سیّد) (نقل)لە (صاحب)ی (بحر)ئەكات، ئەمە بۆ (تعجب)ە، لە (سلامەتی)﴿وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي﴾ (توفیق)و (حفظ)لەشەڕی تۆو ﴿لَكُنتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ﴾ لە (عذاب)و (سواء)ی (جحیم)دا ئەبووم؛ وەكی تۆو (أمثال)ت ﴿أَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِينَ﴾ڕوو لەیارنی بەهەشتی ئەكا، (ممكن)ە (قرین)ی (جهنّم)یش گویّی لیّ بیّ؛ بە (سرور)و خۆشی ئەڵیّ:" ئایا ئیّمە نامرین؟ ئۆخەی خوایە" ﴿إِلَّا مَوْتَتَنَا الْأُولَى﴾ئی لە (دنیا)یە (چیّشتمان)؛ بەس ئیتر

مردن نەما وەکی (قرین)ی (سوء) نین؛ (کُلّ)ی (آن)ی ئەمرن و ئەژێنەوە؛ بەڵکوو هەزار (حسرەت)بۆ (مردن)ئەخۆن ﴿وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ﴾ (حتّی)بە (نُقصان)ی (نعمەت) (أصلاً) (عذاب)نیە، خوایە (نصیب)ی کەی؛ لە (خدمەت) (آباء) (أجداد)و (أولاد)و (أحفاد)، لە (مجلس)دا، خڕبینەوە؛ بەیادی ئەوانەی ئەمڕۆ (إنکار)ی (حشر)ی (أجساد)ئەکەن، بێنینەوە ﴿إِنَّ هَذَا﴾ئەوەی (ذکر)کرا ﴿لَهُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ (ممکن)ە (رأساً) (کلام)ی خوابێ؛ بەڵکو (نظر)بە (آتی)ئەوە (ظاهر)ە ﴿لِمِثْلِ هَذَا﴾ئەو (أمر)ە (جلیل)و خۆشە﴿فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ﴾ لە (دار)ی (دنیا) (ذاتاً) (ماجری)ی (قیامەت)بۆمان (بیان)ئەکات، تا ئەمڕۆ (إستفادە)ی لێ بکەین؛ (ألعیاذ باللّه)تووشی (عذاب)و (عقاب)نەبین ﴿أَذَلِكَ خَيْرٌ نُزُلًا﴾ (طعام)ی (حاضر)کراو، بۆ میوان ﴿أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ﴾ (سیّد) ئەفەرمووێ:" دارێکە، پەلك ورد، تاڵ بۆن ناخۆش، بۆگەنی، شیرداره؛ ئەگەر بە (بَدَن)ی (إنسان)بکەوێ، ئەستوری ئەکا، ئەپەندمێ" (ممکن)ە ئەمەش بۆ (أهل)ی (نار) (نزول)بێ ﴿إِنَّا جَعَلْنَاهَا﴾ (بالفعل والنقل)، في الدّنیا والآخرة) ﴿فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ﴾بۆ (قیامەت) (محنەت)و (عذاب)؛ بۆ (دنیا) (إنکار)و (إستحقاق)؛ (طبیعی)ئەمەش ئەبێتە (مُجب)ی زێدە (شدّەت)ی (عذاب). چۆن لە دار(جهنم)دا شین ئەبێ؟! (طبیعی)نازانن، دار خۆی (قسم)ی (أعظم)ی ئاگرە؛ ئاوی لەدوو (مادّە) (مرکب)ە؛ (مُحرق)و (مُحتَرِق). (سبحان اللّه) ئەو (ورقە) زەردەی لە جفارەی پاکەتی ئەپێچن؛ ئەی هاوینە سەر ئاگر؛ چ جایە بسووتێ، گەرمیش نابێ؛ دیارە ئەوانە (أسرار)ی (کون)یان نەزانیە؛ (علی الدّوام) (جاهل)قەشمەری بە (عالم)ئەکا! ﴿إِنَّهَا﴾(شجرە) (زقّوم)﴿شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ﴾ (قمری)﴿الْجَحِيمِ﴾ (أعضان)ی ئەڕوا، بۆ (أطراف)ی ﴿طَلْعُهَا﴾ (أصل)ی (طلع)بۆ خورمایە، وە (مۆز)یش (شکل)ی (طلع)ی وەکی (طلع)ی خورمایە؛ نازانم بە کوردی چی پێ ئەڵێن؟ بابڵێن:" کیف" ﴿كَأَنَّهُ رُؤُوسُ الشَّيَاطِينِ﴾ ناشیرین؛ (طبعاً)شتی (لطیف)بە (مَلَك)و (اشباە)ی (تشبیە)ی

ئەکرێ، ئی نافرە جا بە (شیطان) (بعض)ێ قسەی تریان کردیە، لە (رؤس الشیاطین) زۆر جوان نین ﴿فَإِنَّهُمْ﴾ (أهل)ی (نار)﴿ لَآكِلُونَ مِنْهَا﴾لەو دارە؛ (طبیعی) (مراد) (أکل)ی (ثمرة)یە ﴿فَمَالِؤُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ﴾ زۆر برسی ئەبن؛ هەرچی بێ، ئاوای ئەکەن؛ بۆ دەرونیان ﴿ثُمَّ﴾پاش هەلاخنینی (مَعْدە)یان، زگیان ﴿إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا﴾ لەسەر (طعام)یان، بابۆ (شجرە)بێ ﴿لَشَوْبًا مِّنْ حَمِيمٍ﴾ (شراب)ێ (مخروج)بەئاوی (شدید الحرارە)هەرچی هەی، خوا لێیان بە دووکرا؛ (ممکن)ە (ثُمّ)ە بۆ (تراخی) (رُتبە)بێ؛ لە (أدنی)بۆ (أعلی)؛ (یعنی) (شراب)یان لە خورشیان ناخۆشترە ﴿ثُمَّ﴾پاش خواردن و خوارنەوە ﴿إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَإِلَى الْجَحِيمِ﴾ دیارە وەکی (حیوانات)لە (مقام)ی خۆیان ئەیان هێنن، بۆجێی لەوەڕاندن و ئاودان؛ (بَعْدَهُ)بۆ (مقام)ی (مُعلّی)ی خۆیان، یان گێڕنە ﴿إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءهُمْ ضَالِّينَ﴾بەمنالی لایان گەورە بوون (معتقدات)و (عنعنات)یان وەرگرتن ﴿فَهُمْ عَلَى آثَارِهِمْ يُهْرَعُونَ﴾ دوایان ئەکەون خێرا؛ یان (نوع)ە لەرزەیە خۆشیان هەیە؛ ئەمە (نظر)بە (إطمئنان)ی (سرور)ی (دلّیان)، بە (إتبّاع) آبایان (عرض)کرا؛ وە (إلآ)لە (قاموس)ئەلێ:" (هَرَعَ): (مَشی فیه سُرعةٌ وَاضطِرابٌ). وابزانم ئەو (رعدە)و لەرزە، لەسێ (حالەت)ێ ئەبێ؛ لە (وقت)ی ترس، هەڵێ و بلەرزێ؛ لە (وەقت)ی (ملاقات)لەگەڵ دۆستی (نوع)ە (رعشە)یە، ئەکەوێتە (بَدەن)؛ (وکذا حسب الشهوة)بۆلای شتێ، گەڵێ (میل)ت لێ بێ؛ (رعشة)یە ئەدات، یا (ذات)ی گەورەببینی، نەتوانی ڕاوەستی؛ خێرا ئەڕۆی وەبەلەرزە ﴿وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ﴾ئەوانە ﴿أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ﴾ لە (أُمم)ی ڕابردوو ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِم مُّنذِرِينَ﴾ (أنبیاء)؛ ئەیان ترساندن، بە (عذاب)ی (إلهی)؛ (أمّا) (مُنزَجِر) نەدەبوون ﴿فَانظُرْ﴾ (أیّها المنذرین)﴿كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنذَرِينَ﴾ خوابە (هلاك)ی دان ﴿إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ﴾ بە (فتح)ی (لام)و بە(کسر)یش (قرائەت) هەیە؛ هەردوو خۆش. (یحی بگ)لە (رانیە) (قائم مقام)بوو، لە (جواب)ی کاغەزم دا، (إمضا)ی دانابوو (المُخلص إبن

(المُخلص)زۆر (لطیف) بوو؛ چونکی باوکی (محترم)ی ناوی (عبدالله مُخلص بگ)بوو؛ وەباوکیشی لە (حق)م، زۆر بە (لطف)و لە (حقّ)ی باوکم زۆر (مُخلص)بوو ﴿وَلَقَدْ نَادَانَا نُوحٌ﴾ (علیه السلام) بنۆڕە ئەو (نظم)ە، (حقاً) (مُحیّر)ە؛ هاواری کردو پاڕاوە لەبەر خوای؛ خوا (دُعای)ی (قبول)کرد﴿فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ﴾ (إجابە)ی وا لە (غیر)ی خوا (تصوّر)ناکرێ؛ (یاربّ)ی (دعا)م (قبول)کەی وەکی (دعا)ی (حضرەتی نوح) (وَنَجِّنِي وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ)خۆت ئەزانی (کرُب)م زۆر ﴿وَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ﴾ لە (قوم)ی لە (غرق) (وَجَعَلْ ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ) (مسعود)و (فاروق)ی بکەیە (خادم)ی (علم)و (دین) (عِزّ)و (إقبال)بێ (غەم)و (کَدَر)، بێ (عدوات)و ناخۆشی و نەخۆشی؛ دوڵەمەندی (دنیا)و (قیامەت)؛ تا (أبد) (علم)ی خانەدانی (جلی)لە (أعقاب)ی من نەبڕێتەوە ﴿وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ هُمُ الْبَاقِينَ﴾ (حتّی)ئەوانەی لە (سفینە)دا بوون، (غیر)ی (أولاد)ی (حضرەتی نوح)نەماون ﴿وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ﴾ (بخاری) ئەفەرمووێ: " يُذكرُ بِخَيْر" ئەوەبێ (دُعا)بۆی بوە؛ وە (حضرەتی إبراهیم) لە خوای خواستیە؛ ئەویش بۆی بووە... (إلی آخر الدّهر). هەرکەسێ (قول)بە (رسالەت)بکا؛ (ثنا)خوانی (حضرەتی نوح)و (حضرەتی إبراهیم) ﴿سَلَامٌ عَلَى نُوحٍ﴾ لە (طرف) خوا ﴿فِي الْعَالَمِينَ﴾ (إلی أبد الآباد وَ دَهر الدّاهرین) ﴿إِنَّا كَذَلِكَ﴾ بەو جۆرە کە لایەقی (علو)ی (مقام)و (هیمەت)ی ویە ﴿نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾ (إحسان)ی (حضرەتی نوح) (فوق الطاقة)ە، ئەو (مدە)درێژە (دعوە)تی (قوم)و (تحمل)ی (عذاب) (مُحیر)ە (حقاً) (صاحب)ی (عزم)و (جزم)و (صبر)و (ثبات)ە؛ و(قوەت)ی (قلب)و (متانە)تی (روح)ە (علیه السلام)﴿إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ﴾ (مؤمن)ی بەڕاستی (نادر)ن (إیمانی کامل)لە هیچ حاڵێ (تزلزول)ی پێ ناگا کەمە؛ (منقبە)یە گەورەیە ﴿ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ﴾ ئەفەرموون: (ثمّ)بۆ (تراخی) (ذکر)یە (أولاً آخراً) (مقصد)نەجاتی (حضرەتی نوح)و (أهل)یەتی ﴿وَإِنَّ مِن شِيعَتِهِ لَإِبْرَاهِيمَ﴾ (علیه السلام)ئی (نوح)یێ (بحث)

(إیمامی علی)نیە (وکذا) (عود)ی (ضمیر)بۆ (حضرەتی محمد)ە (ﷺ) (فهم)ناکرێ نازانم (فراء)بەڕاستی بووە یا(ریا)کارانە وای ووتیە؟ (لاشك) (جەنابی رسالەت)بەو (نوع)ە (تفسیر)ە (راضی)نیە﴿إِذْ جَاءَ رَبَّهُ﴾ (توجە)ی بۆ لای خوای کرد ﴿لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ......﴾ ﴿بِقَلْبٍ سَلِيمٍ﴾ بەدڵی پاك و خاوێن و (منقاد)؛ کە دڵ (تسلیم)بوو (أعضا) هەمووی (تسلیم)ە ((ألا إنَّ في الجَسَدِ مضغَةً إذا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجسد كُلُّهُ؛ وَإذا فَسَدتْ، فَسَدَ الجَسدُ كُلُّهُ، ألاَ وَهِيَ القَلْبُ–الحديثة)) ئاە بۆ دڵی پاك؛ پڕ لە(عقل)و(إیمان)؛ (لكن) چنگ ناکەوێ؛ (يامُقَلِبَ القلوب ثبت قلوبنا على دينكَ)﴿إِذْ﴾ (بدل)؛ یا (ضرف)ە ﴿قَالَ لِأَبِيهِ﴾ بێ (تأویل)بە مام ﴿وَقَوْمِهِ﴾ (قوم)ی خۆی یا (قوم)ی بابی (فرق)ی نیە ﴿مَاذَا تَعْبُدُونَ﴾ چی ئەپەرستن؟ ﴿أَئِفْكًا﴾ بەدرۆ﴿آلِهَةً دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ﴾ (متعدد)ی (إله) (قصد)ئەکەون بۆ (عبادەت)﴿فَمَا ظَنُّكُم بِرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ لاتان هەیە، نیە؟ چیە؟ چ نیە؟ کوی تێ ئەگەن؟ (إتحاد)و (الحلول)؟ (تَمْثيل) (تَمَثُّل)؟ ئەفەرموون: (قوم)ی (خلیل الرحمن) (عبادەت)ی (کواکب)یان ئەکرد؛ (هیاکیل)یان بۆ کردبوون وەکی (یۆنان)ی و (ڕۆمان) (قدیم)؛ (سعد)و (نحس)یان لە وان ئەزانی﴿فَنَظَرَ﴾ (حضرەتی إبراهیم)﴿ نَظْرَةً فِي النُّجُومِ﴾ لە (نفس)ی (نجوم)یا (علم)ی (نجوم)؛ (ممکن)ە ﴿فَقَالَ﴾ لە (جواب)ی ئەوانەی ووتیان: بچین بۆ سەیرانی جەژن﴿إِنِّي سَقِيمٌ﴾ناساغم ناتوانم بێم؛ (عین)ی (زمان) (ممکن)ە ناساغ بوبوبێت؛ بە تەماشای (نجوم) (دفع)ی (توهم)ی (رُفَقا)ی کردیە (بعض)ێ ئەڵێن: (سقیم القلب)م لەبەر (کفر)تان ئەگەر چی (قرین)ەی لەسەر نی یە لام زۆر ناشیرین نیە (نسبە)ی (سُقم)بۆ (قلب)ی (مبارك)ی (بدری).

(زمان)ێ پێش ئەمڕۆ لەسەر (روح المعانی)م نوسبوو (لایعجبنی نسبة السُقمِ إلى قلبه الكريم بعدما جاء رَبَّهُ بقلبٍ سليم)؛ (نقل)ئەکە ن گۆی یا (حضرەتی إبراهیم)سێ درۆی کردیە، یەکێ ﴿بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ﴾ یەکێ بەحەرەمی خۆی

گوتیە "ئەوە خوشكمە" لام وایە هەندێ (أدب)یشی لێ ئەكەن بە درۆ؛ (سبحان الله)ئەوانە ئاگایان لە (مواقع)و (مواضعِ)ی (مناظرە)نیە، ئەمەی سەیرە، لە (تورات) ئەڵێ: (حقیقةً)خوشكی بووە؛ (أمّا)خوشكی بابی بووە (شقیقة) نەبووە" (إمام فخر الدین)ئەفەرمووێ:" (نسبە)ی (كذب)بۆ (راوی)نەك بۆ (حضرەتی إبراهیم)" (أمّا) (حدیث)ەكە (إنكار)ناكا (توجە)ی بۆ دەكا؛ (سیّدی آلووسی) (إنصاف)ی لە (حق) (إمام)ی نەكردیە؛ لە (إمام)ی بە تەنگی (میحراب) (قدح)ئەدا؛ (لكن)وانیە، (حقیقةً) (إمام) (محراب)ی زۆر (واسع)ە (حاوی) (علوم)ی (أوّلین و أخرین)ە؛ بڕوا ناكام (ملا)یێ وا(جامع)لەهیچ (ملّة)یێ بوبێ، وە ببێ (أمّا) (سیّدی آلووسی) (ڕەحمەتی لێ بێ)، لەباسی (نجوم) (من حیثُ السعادةِ والنحوسةِ)لێرە (تفصیلات)ەكی هەیە لەچەند كتێبان دانی یە؛ لایقە بكرێتە (رسالە)یە (مُستَقیل)ئەوەی تەماشای (علم)ی (هیئە)ی (جدید) بكات، ئەزانێ ئەو (نجوم)ە چن؛ و (تأثیر)یان لە (أرض)چیە؟ (معلوم)ئەبێ؛ (تدبیر)ی (شؤن)ی (بشر)ی لە (شأن)ی وان دانیە، وەئەزانی لەباسی (كسوف)و (خسوف)وە (إختلاف)ی (مطالع)لە (علم)ی (تنجیم)نیە؛ (داخل)ی (حسابُ)و (ظبط)ی (حركات)ە (إمامی غزالی)بەو قسەیە (تصریح) ئەفەرموێ؛ دیارە ئەو (علِم)ەی زانی یە؛ (رجماً بالغیب)قسەی نەفەرمووە؛ (حقاً)جای (تقدیر)ە؛ (حضرەتی إمامی شافعی)لەو (زمان)لە وولاتی (كشف)ی (إختلاف)ی (مطالعِ)كردیە (أمّا) (بعض)یێ (جهل)ی (مُتفقە)ئەمەش ئەكەنە (علمِ)ی (تنجیم)، و (طعن)لە (إمام)ئەدەن؛ بەڵێ وایە(جاهلِ)ی (حاضرة)، بۆ (طعن)ی (لسان)ی؛ (حاصل)ی (النجوم مصخراتٌ بِأمرِه)وە وئەفەرموێ: ﴿مَّا أَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللَّهِ وَمَا أَصَابَكَ مِن سَيِّئَةٍ فَمِن نَّفْسِكَ﴾ (فی الحقیقە) (سعدی) (بشر) (بشر)ە، (نحس)ی (بشر) (بشر)ە؛ (خراپ)ی (أنحس)ە چاكی (أسعد)ە والسلام ﴿فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِرِينَ﴾ (ترك)یان كرد، ڕویان لێ وەرگێڕا، ڕۆیشتن؛ (إسرار)یان نەكرد بۆ چوونی؛ (ممكن)ە لە (عدوی) ترسابن؛ ئەمڕوا

(عدوی)گەلێ (أمراض) (إنکار)ناکرێ؛ و(سبب)ی (خفی) ئاشکرا بوه (أطبیا) (مکافحه)ئەکەن؛ (رەحمەت)لە (نقال)آن بێ (مکر)یان بویتە (مرض)ی (ساری)؛ چویتە (دماغ)ی (مُسلْمان)آن بێ (شك) (جنابی رسالەت)بە فەرمایشی (من أجرب الأوّلَ) (إشار)ە بۆ تەماشا کردن و (کشف)ی (سبب)ی (أصل)ی ئەکا بدیۆزنەوە ئەوی (علاج)کەن (ذاتاً)ئەوەی خۆی دەپارێزێ، یان (مکافحه)ی (جراثیم) (أمراض)ئەکا، (مراد)ی (مقابله)ی خوا نیه؛ ئەزانێ خوا (قادر)ە وە ئەتوانێ ئەوەی بە (إنسان)بکا، بکا؛ (لکن) (مع الأسف)بە (إعتقاد)یات (مُسلْمان)نان لە (دین)و (دنیا)بوون زۆر پاش کەوتن؛ (حال)آش (مکر)ی ئەوانی لە (دین)ئەبن هەروایە؛ بە گێژی ئەڕۆن (یعنی) ئەوەی لە (دین)ئەبێ (إشتغال)بە (سیئات)ئەکات؛ (خێر)ێ بۆ (وطن)و (قوم) نادا ﴿فَرَاغَ﴾ بەدزی و بە (إحتمال) چوو ﴿إِلَى آلِهَتِهِمْ﴾ (هیاکیل)و (أصنام) ﴿فَقَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ﴾ ئایا ناخۆن؟ لەو (أطعمة)ی لە (حضور)تان دانرایە؛ تا بەرەکەتی کەوێتێ (سبحان الله) (إعتقاد)یەکە (غایات) (مُعتقد)بۆ رایە؛ وەکی (مسیحی)یان کۆنە (بت)پەرستن، (حتّی) (سجدە)و (رکوع)بۆ (سورە)ی (خیال)ی (مریمه)ئەبن؛ بەس بەناوی بتنیان گۆڕایە دیارە گەمەیان پێ ئەکا؛ (جِمادن)، ناخۆن؛ (أمّا)نەخواردنیان لەبەر (قدسیه)نیە لەبەر بێ (حیات)و (حسیه)؛ (معنی) ئەوە نیە ئەگەر (إله)بان ئەیان خوارد ﴿مَا لَكُمْ لَا تَنطِقُونَ﴾ لە (جواب)ما؛ وادەرئەکەوێ لە(سورەت)ی قسە بۆیان، دروست کراین. هەرچەند ئێمە (إیمان)مان هەیە خوا(متکلیم)ە (أمّا) (تصویر)مان پێ ناکرێ؛ ئەوەندەی بۆ (تقریب)ی (فهم) ئەڵێن: "ئێمە بەو (قوەت)ی کە خوا پێمانی داوە ئەتوانین هەوای ناوزارمان (مکیف)کەین بە(وجه)ێ (مخصوص)، بە (کیف)یەتی (صوت) هەوا (إهتزاز)ئەکا ئەگاتە گوێ (سامع) ئەبیبە خوای (تعالی) (لاشك)ئەتوانێ (هوا)ی ناو گوێ ی (سامع) (مکیف)کا بە (کیفیة)ێ (مخصوص)ە؛ (سامع) (مراد)ی (إلهی) (فهم)بکا وەکی (حضرەتی رسالەت

پەناە) ئەفەرمووێ: ((أحیاناً یأتی مثلَ صلصلة الجرس))تەق، تەق، تەق، تەق؛ وەکی ترفە ترفی (تلغراف)لەگوێ ی (مبارك)ی دەنگی ئەدا؛ ئەمڕۆ با ئەیفەرموو: وەکی (ڕادیۆ) (حتّی) ئەڵێن: (آلة)کیان پەیدا کردیە بەدەست لێ دەدەن قسە ئەکا؛ ئەوەی (ضارب)بە (خیال)ێ دێ وا دەرئەکەوێ (کشفیات)ی ئەم (قرن)ە بۆ (عقائد)ی (إسلامیه)زۆر بە (فائدە)یە (فهم)ی (تسهیل) ئەکا خوا بمانکا بە(أهل)ی (فهم) ﴿ فَرَاغَ ﴾ بە ئاشکرا لێرە بە (علی) (متعد)یە ﴿عَلَيْهِمْ﴾ بۆیە ئەفەرموون: (فمال مستعلیاً علیه) (خلاصه).

چووە سەریان لێیدان ﴿ضَرْبًا بِالْيَمِينِ﴾ بە دەستی ڕاست، بە (قوەت)؛ بێ (دهشەت)و هەراس؛ دیارە (وهم)ی (قوم) (تاثیر)ی تێ نەکردیە ﴿فَأَقْبَلُوا إِلَيْهِ﴾ بۆ لای (ابراهیم) ﴿يَزِفُّونَ﴾ بە (سرعەت) ئەگەر پاش بیستنی (حادثه)بی، (والا) نەرمۆکە، نەرمۆکە، (صبر)ۆکە (صبر)ۆکە، وەکی بووک هێنەران، بەکاوەخۆ ئەڕۆیشتن، (لكن علی هذا التقدیر) (سر)ی (الیه) چاک نازانم، وە لە (بین)ی (فرّا)و (کسائی) و(سائر)ی (علما)ی (لۆغەت) (خلاف) هەیە لە هاتنی (وَزَفَ) (بمعنیٰ: زف) ﴿قَالَ﴾ لە (اثنا)ی (محاورە)، (حقیقةً) (آیات)ی ئێرە، زۆر (مختصر)و (مجمل)ن، (لكن) (تفاصیل)ی لە (مواقع)یتر ئەزاندرێ ﴿أَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ﴾ خۆتان ئەیی تراشن؛ وەئەیان پەرستن (سبحان الله بشر) چەند (عجایب)ە؟!

(شێخعلاءالدینی شێخ عمر)ی چەند (فوتوغراف)ی خۆی ناردبوو بۆ (جهەت)ی (قضا)ی رانیە تا ئەوانەی لە دیداری (محروم) بووین بە (دیتنی) (صورەت)ی (مشرف)بن، وام بیست گەلێ دەستەو(نظر) لە بەری رانەوەستان، (عادةً) ئەیان پەرستی، ووتم: ئەیا، ئەوەی (شکل)ی (شێخ)ی کێشایە بی پەرستن، ئەو لە (فوق)ی (صورەت)ەکەیە بەڵکو لەو (جهەت)ە لە (فوق)ی (صاحب)ی (صورەت)ە خوایە ئەو(طریق)آنە هەر چەند (اساس)یان زۆر باش بوو، بۆ چی وای لێهات؟ کەوتە دەستی

(جاهل)ی خودپەرست لە خوا بە دوور! (سامری) لە بەر چاوی (قوم) (هیکل)ي گۆلكي دارژاند پێیی ئەووتن: هذا الهکم واله موسی (اکثر)یان ئەیان ووت: بەڵێ وایە (سجدە)یان بۆ ئەبرد (مع هذا) ئەبا (سجدە) بۆ (سامری) ببەن ﴿وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ﴾ (منحوت)ەكان دیارە، (نحت)ی واتە (عبادەت) كردنیانیش ئیی وانە (ابراهیم) (إعتراض)یان لێ ئەگریی ئەگەر بڵێن: (نفس)ی (عمل)ی ئێوە (مخلوق)ی خوایە" (ابراهیم) (ملزم) ئەبی (مادام) خوا ئەو (عل)ە لەواندا (خلق) كا، تۆ (تغییر)ی (خلق)ی خوا ئەدەی؟ ئایا (ابراهیم) ئەڵێ: چی؟ (امام فخرالدینی رازی) لە (تفسیر)ی (إظهار) ئەكا (اقوال)ی (معتزلی)یان لێرە بە (قوەت)ە (استدلال)ی (اشاعرە) بەو (آیەت)ە ناچێیتە سەر ئەفەرموێ: «واَعْلَمْ اَنَ هذهَ اَلْسؤالاتَ قَوِيَةٌ وَ في دلائلنا كَثْرَةٌ فَالاوْلى تَركُ الإسْتدلال بهذه الْآيَة» (یعنی) (اسئله)ي (معتزلي)یان بە (قوەت)ە (جواب)ي (زحمەت)ە لەسەر (مدعی)ی خۆمان، (یعنی) كە (انسان) (كاسب)ە، وە (خلق)ی (عمل)ی (نفس)ی ئیش و كاری (عبد) خوا ئەیكات؛ وە (دلیل)مان زۆرە چاتر وایە، (استدلال) بەو (آیەت)ە نەكەین (وكذا) (صاحب)ی (كشف) ئەفەرموی: (والإنصاف) (استدلال)ی (اصحاب) (یعنیی اشاعرە) بەو (آیەت)ە (تمام) نیە لێرەش (سیدی آلووسی) (قیل)و (قال)ی زۆر (ایراد) ئەكا (والإنصاف) بێهوودە ئاسنی سارد ئەكوتێتەوە من (رسالە)كم هەیە لە (بحث)ی اختیار زۆر باشە لەو (مسئلە)دا بێ (نظیر)ە شایانی (مطالعە)یە بەڵكوو خوێندنە ﴿قَالُوا ابْنُوا﴾ بۆ (ابراهیم) ﴿بُنْيَانًا﴾ دیوارێ ئاگری تیا بكەنەوە یا شتێ وەكی (تندور)ی نان پێوەدانی ﴿فَأَلْقُوهُ فِي الْجَحِيمِ﴾ ئاگری (شدید) (قاموس) ئەڵێ: ((والْحَجيمُ اَلْنارُاَلْشَديدَةُ اَلتأَحُجِ وَكلُ نارِ بَعْضُها فَوْقَ بَعْض)) والسلام چیتری پێناوێ (مبالغات)ی (قصاص)آن ئاگری ئەكاتەوە (حقیقةً) هیچی جێی (اعتبار) نیە ئەوەندەی (قرآن) ئەفەرموێ (كافی)و (وافی)یە (زێدە)یی لەسەر (قرآن) (نقص)ە ﴿فَأَرَادُوا بِهِ﴾

(ممكن)ە (ضمیر) بۆ شتێ (مفهوم)ی (مقدر) بچیتەوە؛ (ارادە)یان كرد بە (القا)ی (ابراهیم)و سووتاندنی.

﴿كَيْدًا﴾ فێڵ و(حیلە) لە(امەت) (انە) ئەو (مغلوب) بوە بە(دلیل) نەوەک (عوام) تێبگەن، ئەوان (مغلوب)و (مفخم) بووین ﴿فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَسْفَلِينَ﴾ بە(نجات)دانی (حضرەت)ی (ابراهیم)ی لە ئاگری؛ بە (قوە)ی (مادی)و (معنوی) بە ژێركەوتن (حقیقەت)ی (دعوا)ی (خلیل) لە(نظر) (انام) (توضیح)ی كرد ﴿وَقَالَ﴾ (بعدالیاس من ایمان قومە) لەگەڵ ئەو (معجزە) (عظیم)ە ﴿إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَى رَبِّي﴾ بۆ خوای بۆ خوا ئەڕۆمە جێیە، كە بە ئارامی دڵ خوای تیا بپەرستم ﴿سَيَهْدِينِ﴾ بۆ (مصالح)ی (دارین) (قتادە) ئەفەرموێ: "ذاهب بعملە وقلبە ونیتە (كأنە) (ذهاب)ێ (معنوی)یە (سلیمانی بن صرد) ئەڵێ: ئەو قسەی كرد (وقت)ێ هاویشتیانە ناو ئاگرێ (انە) وای (ظن) برد ئەسووتێ (روح)ی (مبارک)ی بۆ لای خوا ئەچێ (ابن جریر) وا (نقل) ئەكات. لام وایە (سیدی آلوسی) (تفریق)ی لە(بین)ی ئەو دوو (قول)ە نەكردیە؛ ئەبێ (ابن صرد) چە بفەرموێ؟ لە(دعا)ی (خلیل) ﴿رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ﴾ لەو (وقت)ە چۆن (ولد) لە خوا ئەخوازێ؟ ئەبێ بڵێ: (بعدالنجات) (دعا)ی كردیە ئەمەش (قرینە)ی لەسەر نیە (دعا)ی قبوڵ كرد ﴿فَبَشَّرْنَاهُ﴾ (ممكن)ە (راساً) خوای (بشارەت)ی پێدابێ ﴿بِغُلَامٍ حَلِيمٍ﴾ ئەگاتە ئەو (درجە) لە(زمان)ی (غلامی)دا (حلم)ی دەرئەكەوێ (اما) (تجاوز)ی لە (غلامی) پاش (فدیە) دەرئەكەوێ؛ بنۆڕە ئەم (دقەت)ە ﴿فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ﴾ (ایجاز)ی (قران)ی (مع الوضوح) (منفی)یە لە(بیان)ی بوونی و (نیما) و(تربیە)ی تا ئەگاتە ئەو(حال)ە؛ (یعنی) گەیشتە ساڵێ ئەیتوانی لەگەڵ بابی ئیش و كار بكا وە (اعان) ی بابی بدات؛ (حقیقةً) لەو (مال)ە منداڵ زۆر خۆشەویستیی (خصوص) كەسێ لە(غریەت) دابێ چەند (كیف)ی بەو (نوع)ە (ولد)ە دێ ﴿قَالَ﴾

(خلیل الرحمن) فەرمووی: ﴿یابنَیَ﴾ رۆلە کە ﴿إني أرى في المنام﴾ لە خوداوە ﴿أنّي أذْبَحُكَ﴾ سەرم ئەبڕی، ئەمە وەکی (شێخی عربی) ئەفەرموێ: خەونی بوو، دیتی وە خەونەکە ی (حقیقةً) (ماول) بوو ئەگەر (حیوان)ەکی سەربڕیبا خەونەکەی ئەهاتە جێ، (لکن) (مقام)ی (خُلت)و (استسلامی) (مانع) بوو لە (تاویل)ی لە (بعض)یێ (مقالات)م دیوە، گوێیا ئەو(قوم)ی کە (حضرەت) لە ناویاندا بوو، بە (عمومی) (اولاد)یان ئەکردە (قوربانی) بو(الە)ی یان ئەوە (نوعاً ما) (تاثیر)ی لە (قلب)ی (خلیل) کرد؛ گۆی یا ئێمە (احق)ین (ولد) بکەینە (قوربانی بۆ خوداوەندی بێ هەمتا لەبەر ئەم (نزعات)ە ئەو خەوەی دیت. (وبعدالإستشارە) (شروع)یی تیکردیە بە جگەرگۆشی ووت: ﴿فَانظُرْ مَاذَا تَرَى﴾ (رای)ت چیە؟ (لاشک) تێرادبینە، کە (مطاوعە)ی ئەکا ﴿قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ﴾ خەونی بابی (حمل)کردە، سەر(امر) ﴿سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ﴾ لەو(زمرە) ئەبم وابزانم زانانەدیتی گەلێ کەس ئەو (نوع)ە (صبر)ەیان گرتیە، بە (کمال)ی (متانەت) (تحمل)ی (بلا)و (مصائب)یان کردیە ﴿فَلَمَّا أَسْلَمَا﴾ باب وکوڕ گەردەن دادەی (اطاعە)ی بوون ﴿وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ﴾ بەسەر لای نیو چاوان، یا لەبەر نێوچاوان خستی (مباشرە)ی بە سەربڕینی کرد بە مندالّی (اسماعیلنامە)مان دەخوێند، لەوێ دەلّێ: کاردی بە ملی دا دێنا نەی ئەبڕی؛ (حتی) ئەلّێ: "سیکارد بە (جواب) هات ووتی : تو میگۆیی: ببڕ(اللە)ی (جبار) مەرا فەرمان نەدادە، ئەندەر نیکار (علی کل حال) (حضرەت)ی (ابراهیم) (تمکن)ی بوو، وە (مباشرە)ی پێکرد نازانم چۆن (علما)ی ئێمە (استدلال) بەو (آیەت)ە ئەکەن بۆ (جوان)ی (نسخ)ی (قبل التمکن) وە بڕوا ناکەم، کەس بە دڵ بتوانێ بلّێ: (نسخ)ی (قبل التمکن) دروستە بەلّێ (نظر) بە (کبریائی)ە (قاهری) (لایسال)ی (جنابی حق) وایە؛ (اما) (نظر) بە (شارعی) وە (حکیمی) وە (رعایەت)ی (حکمەت) (ولو) (رعایەت)ی حکم وە (مصالح) (واجب) نەبی لەسەر خوا، ئەو جۆرە

(نسخ)ه (جوان)ى نيه (اساس)ى (نزاع) (اعتبارى)يه؛ (اشاعره) ئەتۆرِنە (أصل)ى (امكان)ى (ذاتى)، (معتزلى) ئەتۆرِنە (امتناع)ى (استعدادى) (وصفى)؛ ئەوان ئەفەرموون: "(يجوز على الله)" ئەمان ئەڵێن: "(يمتنع على الحكيم)" وه لە (علم)ى (منطق) ئەزاندرێ (تناقض) لە (بين)ى (امكان)ى (ذاتى) وه (امتناع)ى (بالغير) نيه؛ (وهكذا) لە سەدا نەوەدوونۆى (نزاع)ى (علما)يانى (اصول) و(كلام) (اعتبارى)و (لفظى)يه ﴿وَنَادَيْنَاهُ أَنْ يَا إِبْرَاهِيم قَدْ صَدَّقْتَ الرُّؤْيَا﴾ نەى كردە (رؤيا)ى (ماول)، (بالفعل) (فلذه)ى (كبد)ى خست بۆ (ذبح) ﴿إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾ ئەڵێن: "(داخل)ى (نداء)نيه (راساً) (كلام)ى خوايه" ﴿إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْبَلَاء الْمُبِينُ﴾ (امتحان)ێ ئاشكرايه (حقيقةً) (اختيار)ێ (عظيم)ه بۆ (ارباب)ى (وجدان)و (رافەت)و(شفقەت)و (تاثير)ي (ابوى) ﴿وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ﴾ (شيعه) ئەڵێن: "حسين" (سبحان الله) چەند دووره ﴿عَظِيمٍ﴾ گەوره، قەڵەو بە رانێ سپى يا (املح) لە (حسن) (نقل) ئەكەن، (حيوان)ه كێوى بوو. بۆ گەوره بوو؟ گەلێ (وجه)يان فەرمووه، لە هەمووى (عجايب)تر (نقل) لە (ابن عباس) ئەكەن، (قوربانى (هابل)ى بوو لە بەهەشت ئەلەورا، تا ئەو (حين)ه وه (نقل) لە: (ابى بكرى وراق) ئەكەن، چونكى (مخلوق)ى (مستقل) بوه، لە (تناسل) نەبوه (قسم)ێ ئەيى كەن بە (عظم)ى (معنوى)، ئەوه خۆشه، وه (جوهر)ى (معنوى) زۆره، (بالخاصه) (ممكن) بوو، ببێته (شرع)و (سنەت) بۆ (نسل)ى (آتى)؛ (صاحب اولاد) (ولد)ێ بكاته (قوربانى) (اختلاف)ێ زۆريان هەيه، كاميان بووين؟ (اسماعيل) بوه، يا (اسحاق)؟ ئەگەرچى (يقين)ى (مراد) نيه، وه (الا) خوا (بيان)ى ئەكرد.

بە (مبهمى) (ذكر)ى نەدەكرد (لكن) (بشارەت)ى (اسحاق) وەك (صريح)ێكه، كە ئەو نەبووه (آلووسى) (مفسر) (نقل) ئەكا، كە (ابو حنيفه) بەو(قصه) (استدلال)ى كرديه، كەسێ (نذر) بكا، (ولد)ى خۆى (ذبح)كا (شات)ەكى ئەكەوێته سەر، (يعنى) (نذر)ەكە دروسته (شافعى)

ئەفەرموێ: "(لغو)ە" (وکذا) (ابو یوسف) دوای نەختێ (جار)و (مجرور) ئەڵێ: "وَٱلإنصاف (مدرک)ی (شافعی)و (ابی یوسف) (أظهر)و (اقوة)یە لە (مدرک)ی (امام)ی، چونکی باسی (نذر)لە (قورآن)دا نیە؛ وە ئەڵێ: (استدلال)(بالقصه) گوێیا (روایەت) هەیە کە (نذر)ی کردیە" (واللە اعلم) ﴿وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ﴾ (ثنا)و (ذکر)ی (جمیل) ﴿سَلَامٌ﴾ لە(طرف) خوای ﴿عَلَى إِبْرَاهِيمَ﴾ (علی الاطلاق) لە (دنیا)و (آخرەت) ﴿كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾ (فی العالمین) و (انا)ی لێرە نەفەرموو ﴿كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾ە ی بێ (عطف) فەرموو (یعنی) ئەمە (جزا)یە ترە؛ (مع انە) ئەوان دوو بوون (حضرەت)ی (ابراهیم) جارێ (بالإشتراک) جارێ (بالخاصة) (لایەق) بوو بۆ (حسن)ی (جزا) وە (حکایەت)ی (ابراهیم) (تمام) نەبووە؛ دوای ﴿إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ﴾ە لە (تتمه)ی (حکایەت)یە (شێخ علی افندی) (رحمەت)ی خوای لێبی ئەگەر ناوی (بعض)ە پیاوی گەورەی هینابا، ئەی فەرموو: "(حق الإنصاف) (مسلمان) بوو" (حقیقةً) (مؤمنی)و (مسلمی) زۆر (مشکل)ە (حقاً) (منقبه)یە گەورەن. بۆ (اتمام)ی (حکایەت)ی ئەفەرموێ: ﴿وَبَشَّرْنَاهُ بِإِسْحَاقَ نَبِيًّا مِّنَ الصَّالِحِينَ﴾ (صلاح) (عام)ە لە (انبیا)و (رسل)و (صدیقین)و (شهداء) (لاشک) (درجات)ی (صلاح) (متفاوت)ە؛ (مبالغه)و (اطرا) لە (مدائح)و (القاب)ی (فخمه) لە (قرآن) دانیە (حقاً) (ادەب)و (نزاهەت)و (نزاکەت)ی (قرآن) (فوق الغایة) باشە؛ چاک وایە ئێمە (اقتدا)ی پێ بکەین. (سؤال)مان لێ ئەکەن: (امام)ت چیە؟ ئەبێ بڵێین: قرآن ﴿وَبَارَكْنَا عَلَيْهِ﴾ لەسەر (ابراهیم. علیه السلام) ﴿وَعَلَى إِسْحَاقَ﴾ (برە کەت) ی (دنیا)و (آخرەت)؛ (نسل)یان زۆرە (اکثر)ی (رسل)و (انبیا) لە (ذریەت)ی وی یە ﴿مِن ذُرِّيَّتِهِمَا﴾ ئی باب و (ولد) ﴿مُحْسِنٌ﴾ (واللە یجزی المحسنین) ﴿وَظَالِمٌ لِّنَفْسِهِ﴾ بە (کفر)و (عصیان)؛ ئەوەی (ظلم)ی لە (غیر)کا، (ظلم)لە خۆی ئەکا، (نفس)ی خۆی

پیس ئەکا ﴿مُبِينٌ﴾ ئاشکرایە. (لازم) نیە، (ذریەت)ی (رسل) پاک بی (نسب) (دخل)ی نیە لە (هدایەت)و (ضلال) (يُخرِجُ الحَيَ مِنَ المَيتِ وَيخرج الميت من الحي) بەڵێ لە (اکثر)ی (وراثەت)ی (معنوی) هەیە، (وراثەت)ی (مادی)و (معنوی) (انکار) ناکری. باسی (حضرەت)ی (یعقوب)و (یوسف) بە (تفصیل) لە (سورەت)ی (خاص) (ذکر) کرا، لام وایە (ذکر)ی (اسحاق) زێدە (ربط) ە بۆ (ذکر)ی (حضرەت)ی (کلیم‌اللە) (علیە السلام) ﴿وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَى مُوسَى وَهَارُونَ﴾ (یعنی انعمنا علیها) بە (رسالەت)و (خدمات)ی (جلیلە) ﴿وَنَجَّيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ﴾ لە (ظلم)و (تغلب)ی (فرعون)و لە (غرق) وەکی (نوح) ئەو بە (سفینە)، ئەم بە (عصا) ﴿وَنَصَرْنَاهُمْ﴾ (ممکن)ە بڵێین: (بعد الرجوع الی مصر)و (انذار هما فرعون هو امر عظیم) ﴿فَكَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَ﴾ بۆیە بە (جمع)ی داناوە (واللە اعلم) ﴿وَآتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ الْمُسْتَبِينَ﴾ ئەگەر (استفادە)یان لێکردبا ئەی فەرموو: "وآتیناهم" (واللە اعلم) (کتاب)ێ (بلیغ) لە (بیان)و (تفصیل). دیارە ئەم (تورات)ی ئێستا نیە؛ ئەمە (ملحقات)ی زۆرە؛ گەلێ (احکام)ی هەیە وەکی (مسائل)ی (عائد) بە (أبرص) لە (کاهن)آن ئەوە شێتەوە (لیاقەت)و وەجی نیە ئەو (نوع)ە (کتیب) (ادنی) (کاتب) ێ ئەتوانی (تالیف)ی کات ﴿وَهَدَيْنَاهُمَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ﴾ راست ئەوی (سلوک)یی کا، ئەگا بە (مقصد) (احکام)ی سووتاندنی (انواع)ی (قرابین) کە چرە دووکەڵێ، ئەڵێن: "(عطر)ی خۆشبۆی خودایە" (سبت)ی (شهری)، (سبت)ی (سنوی) بە (هدایەت)و ڕێی ڕاست ناچی ﴿وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي الْآخِرِينَ﴾ ئەوەی (ایمان)ی بە (رسالەت) هەبی، (ایمان)ی بە دوو برایە (محترم)ە هەیە ﴿سَلَامٌ عَلَى مُوسَى وَهَارُونَ﴾ (و علینا ببرکتهم) ﴿إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾ (جزاهم اللە عن التوحید خیراً) ﴿إِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ﴾ (ایمان)ی (اکمل)بێ (شائبە)ی (تجسم) (اللهم اجعلنا من عبادک المؤمنین ونجنا والمؤمنین من الکرب العظیم) ﴿وَإِنَّ إِلْيَاسَ﴾ کێیە؟ بەڕاستی بۆم

(معلوم) نەبوە ﴿لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ (رسل)ی (عظام) (شبه)ی (نوح)و (ابراهیم)و (موسی) (علیهم السلام) ئەو (الیاس)ی (اسرائیلی) لەو(مشاهیر)آنە نیە؛ وە (ادریس) (مقدم)ە لە (نوح)، وە (الیاس) وەکی لە (آیەت)ی (تلک حجتنا آتیناها ابراهیم علی قومە...الخ) دەرئەکەوێ، لە (ذریەت)ی (ابراهیم) یا (نوح)بن؛ کەوابی (الیاس)، (ادریس)نیە گەلێ (حکایەت) لە (الیاس) هەڵئەبەستن، جێی (اعتبار) نیە ﴿إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ﴾ وەک (سائر)ی (أصحاب الدعوة) ﴿أَلَا تَتَّقُونَ﴾ خۆ ناپارێزن؟ ناترسن؟ ﴿أَتَدْعُونَ بَعْلًا﴾ (عبادەت)ی ئەکەن؟ (صنم) ئەگەر لە ئەڵماسیش دروست کرێ (جماد)ە چۆن (ذی حیات) ئەی پەرستێ؟! وەیا خود چۆن (تمثیل)ی (اله)ێ (قدیر) ئەکا؟ ئەمە کوو ئەبێ؟ (عبادەت)ی بت ئەکەن ﴿وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ﴾ خوداوەندي (کائنات)؛ هەر چەند ئەمڕۆ (إنسان) گەیشتیە (درجە)یە لە (اختراع)و (صنایع) (فوق التصویر) باز لە (صنع)ی (الهی) (متحیر)ە؛ هەرچی بیکا، لە (دقەت)ی (صنع)و (بث)ی (حیات)، ناگاتە (خلق)ی پێشوولەیە (آدیسون) (مشهورە) (دفعە)یە نینۆکەکی (انیەت)ی پێئەگات بە (رفیق)ی خۆی ئەڵێ: " لەسەر ئەو هەموو (اختراع)ی خۆم (متحیر)م لە (خلق)ی نینۆک!" ناڵێم: (انسان) (خالق)ە؛ (اما) هەرچی ئەیپەرستي (غیر)ی خوا (مادون)ی خۆیەتي، ئەو(فوق)ی (معبود)یەتی، (حتی) ڕۆژ هەر چەند ئافتابی (عالم)ی تابە (اما) بە (عقل)و هۆش و (درایەت)و (علم)و (فکر)و (تدبر) ناگاتە (انسان) (سبحان اللە) خوا (انسان)ی وا (عزیز) کردیە؛ (اما) خۆی خۆي وا (ڕەزیل) ئەکا؛ (سجد)ە بۆ بتو گاوو (امثال)ی ئەبا (وللە العزة ولرسولە وللمؤمنین) بۆ (غیری) (ذات)ی (اقدس) سەرفروودی ناکەن، (لکن مع الأسف) (طبع)ی (لئیم) (قدر)ی ئەو (عزەت)ە نازانی؛ (ولو) خۆی بە (علم)و (فضل)و (صاحب)یی (قدر)بی. (جناس) (بدیعي) لە (نظر)

(قرآن) زۆر (ممدوح) نیه؛ (ممکن)ه (کاتب)ێ (لفظ) پەرست، لەو جۆره (عبارەت)ه بلێ: "اتدعون فلانا، و تدعون کذا؟" ﴿وَاللَّهَ رَبَّكُمْ وَرَبَّ آبَائِكُمُ الْأَوَّلِينَ﴾ (الله) دوو (قرائەت)ی هەیه: (نصب) و(رفع)؛ (نقل) له (حمزه)ی ئەکەن ئەگەر (وصل)ی کردبي، (یعنی) لەسەر (آیەت)ی پێشی رانەوەستابی به (نصب)ەی خوندیتەوه؛ ئەگەر (وقف)ی کردبی، به (رفع) (حقاً) جوانه، (رحمەت)ی خوا لە هەموویان ﴿فَكَذَّبُوهُ﴾ وەکی (سائر)ی (اقوام)ی (رسل) ﴿فَإِنَّهُمْ﴾ به (سبب) (تکذیب) ﴿لَمُحْضَرُونَ﴾ له (عذاب)ی (دنیا)و (قیامەت)دا ﴿إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ﴾ ئەوانی (ایمان)یان پێهینایه له (عذاب) (دارین) (محفوظ)ن ئەگەر (استثنا) (متصل)بی، با (ضمیر)ی (هم) بۆ (قوم)بی ﴿وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ﴾ وەکی (نوح) وئەوانی دی ﴿سَلَامٌ عَلَى إِلْ يَاسِينَ﴾ (الیاسین) (الیاس) و(الیاسین) یەکن به هەر دوو (وجه) لەسەر (السنه) (دائره) وەکی (سناء) (سینین) (اما) وەکی (اسرائیل)و (اسرایین) نیه؛ دیاره (مقابل)ی (نون) له (اسرائیل) هەیه (بعض)ه قسەیان لێره کردیه، بێ (معنا)، (مقام) (قبول)ی ناکا ﴿إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ﴾ (شێخی عربی)وه گەلێ (نقال)، (دائر) به (الیاس) (کلمات)ی (غیر)و (معقول)و (مقبول)یان هەیه (اعتباریان) پێ مەکه (اقوال)ی ئەوانه هەرچەند گەورەن (حجەت)ی (شرعی)نین وەهیچ (حدیث)ی (صحیح) له (رسول‌الله) (نقل) نەکرایه دەر(حق) (خضر) و(الیاس)و (ادریس)و (عیسي) (علیهم السلام)، خوا ئەزانێ چیان بەسەر هاتوه؟ (ذهن)ی خۆتان، بەو (نقال)انه (مشغول) مەکەن؛ ئەوەندەی ئەزانم له شێوەی (آیەت) ئەبی ئەو (ذات)ه زۆر گەوره بوویی (انه) له (اقران)ی (نوح)و (ابراهیم)و (موسی) (علیهم السلام) بوه لەسەر (السنه) (مذکور)ی (بالخیر و الثنا)یه، لەگەڵ (قوم)ی (مقابله)و (مجادله)ی کردیه (صبر)ی کێشایه (تحمل)ی (صدمات)ی فەرموه؛ خوا

(سلام)ی لێکردیە (والسلام) ﴿وَإِنَّ لُوطًا لَّمِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ وە لە (زمرە)ی (ناجی)یانە ﴿إِذْ نَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ أَجْمَعِينَ﴾ لە (قوم)یی (خبیث)و (عذاب)یان، هەموویان ﴿إِلَّا عَجُوزًا﴾ پیرێژنێ ﴿فِي الْغَابِرِينَ﴾ ئەو لەگەڵ (قوم) بە (هلاک) چووە؛ (قلب)ی بەوان (مربوط) بوو ﴿ثُمَّ دَمَّرْنَا الْآخَرِينَ﴾ لە (قوم)ی بەد (سێر) ﴿إِنَّكُمْ﴾ ئەی (اهل)ی (مکە) ﴿لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِم﴾ بەسەر وڵاتی خراپیان ارون کە بە (تجارەت) ئەچن، بۆ (شام) ﴿مُّصْبِحِينَ﴾ سەر لە سبەینە، پێش ڕۆژ گەرم بوون ﴿وَبِاللَّيْلِ﴾ بە شەویش پیای ئەڕۆن؛ وە (ممكن)ە شەوڕۆیان کردبی تا نێزیک گەرمی ڕۆژ بە ڕۆژ لە بەر گەرمی خستوویانە ﴿أَفَلَا تَعْقِلُونَ؟﴾ نابینن؟ تا هۆشەکتان ببی؛ بڕێ تێ (فکر)ن و (اعتبار) بکەن، (طرز)ی (نجات)یان وەکی (نوح)و (ابراهیم)و (موسی) نەبن وە بە (خصوص) ئەوەی لە (حق)وان ووترا لە (حق)ی وی نەگوترایە ﴿وَإِنَّ يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ﴾ (یونسی بنی متّی) بە (تشدید)ی (تا)یە؛ ئەڵێن: "ناوی داکی بوە" (بعض)ی ئەڵێن: "ناوی بابی بوە" (عجایب) بە تەواوی، بە ناوی (باب و نسب)ي ناکەون، (اما) ئەزانن ناوی ئەو ماسیەی کە قووتی دایە، (نجم) بوە؛ (لا اله الا الله) ﴿إِذْ أَبَقَ﴾ (سید) قسە لە (اذ) ناکا ئەگەر (زمحشری) لێی کردبا قسەیان لێ ئەکرد؛ هەڵات؛ وەکی (عبد) (فرار) ئەکا لە (سید)ی خۆی بزر ئەکا؛ هەڵات ﴿إِلَى الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ﴾ ئەبێ (إحضار) کرابی، یا (اتفاقی) بوە؟ ﴿فَسَاهَمَ﴾ (قُرعە)ی لەگەڵ کێشان، بۆ بارسووکی (سفینە) ﴿فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ﴾ (أصل)ی (دحض) هەڵخلیسکانە لە (وقت)ی (ظفر)؛ (قُرعە) بە ناوی وی دەرچوو؛ فڕێیاندا؛ یا خود هاویشتیانە ناو (بحر) ﴿فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ﴾ قووتی دا وەکی پارووی ﴿وَهُوَ مُلِيمٌ﴾ (داخل فی اللوم) یا کارێکی کرد، (موجب)ی (لوم)بی (نظر) بە (مقام)ی ئەبا (صبر)ی گرتبا، (إنتظار)ی (امر)ی (الهی) کردبا؛ (ممكن)ە خۆی، (لوم)و سەرزەنش کردبی ﴿فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ﴾ پێشدان

وە (حالاً) لە ناوزگی ماسیدا ﴿مِنْ الْمُسَبِّحِينَ﴾ بە زوبان یە (اعمال) (ظـاهر)و (باطن)، (تنزیـه)ی (کبریـائی) ئـەکرد. (اخـتلاف)یـان هەیـە، لـە (معنـا)ی (تسبیح) لە (زمـان)ی (تسـبیح) (اخـتلاف)یّ بـیّ (معنـا)و (مزیـە)، باسـی (شـدەت)و (رخـاء) نیـە؛ (ولـو) لـە (حـدیث) ئەفـەرمویّ: (اذکـروا اللـە فییالرخاء یذکرکم فی الشدة) ئەگـەر وانـەبا ﴿لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ﴾ ئـی ماسـی ﴿إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾ (قط) رزگار نـەدەبوو؛ (امـا) مـانی ماسـی بـە (حیـات)، (بقا)ی (یونس) لە ناوی بە زیندەگی (محال)ە؛ هیچ نەبیّ لە بەر (نفخە)ی (اولی)؛ (بین النفختین) (ذی حیات) نامیّنی (فافهم) ﴿فَنَبَذْنَاهُ﴾ فڕیّمان‌دا؛ تـووش قسـەی (نقـال)آن فڕیّـدە؛ مەیخـەرە نـاو (حـوت)ی (دمـاغ)ت؛ ئەز(جملە) ئەلّیّن: "ماسی یەکە هەموو (بحر)ی (دنیا) گەڕاوە تا هاتیـە لـە کەناری (دجلە)ی (نینوی) فڕیّی دایە"

(ومن الأعجب) یەکی ئەلّیّ: "لـەو (سـیر)و (حرکـە)دا، تووشـی (قـارون) ئەبیّ، کە بە (أرض) دادەچیّتە خوار؛ (بعض)ە (سؤال)و (جواب)ی لەگەلّ یەک ئەکەن، (سید) (نقل) ئەکا (وهب)و (طاوس)و (بعض)ی (مـلا)ی تـر (مذاکرە) ئەکەن، لە (اسرع)ی (اوامر)ی (الهی) یەکی ئەلّـیّ: "(قولـە کلمح بالبصـر)" یـەکی ئـەلّـیّ: "(سـریر)ی (بلقـیس)" (وهـب) ئـەلّـیّ: "ماسـی (یونس)ی، (یونس) لە ڕۆخی (سـفینە) (قصـدی) کرد، خـۆی باویّتـە نـاو ئاو، خوا (وحی) بۆ ماسی نارد لە (نیل) ماسی هات تـا (یـونس) نەکەویّتـە نـاو ئـاو ماسـی گەیشـتیّ (التقـام)ی کـرد" بـەلّـیّ: (سـعەت)ی (قـدرەت)ی (الهی) (میدان)یّ (واسع)ی بوو چ بۆ (نقال) چە (اولیاء) چ (اشـباە)یـان، بەلاّم (نسبەت)ی (نبذ) بۆ خۆی ئەدا دیارە (غیر)ی (ارادة اللە) (سـبب)ی تـری نـەبوە، ماسـی (انسـان)ی قـووتدا، بـۆ جیّیـە فڕیّیـی دا؛ وە (الا) فڕیّدانەکە ئی ماسی یە (مدە)ی (لبث)ی چەند بوو؟ خـوا ئـەیزانی؛ لـەویش

(خـلاف)يـان هەيـە. (ظـاهرى) بـوونى كـەم. بـووە ﴿بِـالْعَرَاءِ﴾ (مكـان)ى (خالى) لە دارو (نبات)؛ قسەيان لە (تعديه)ى بە (بێ)يە نە كرديە.

﴿وَهُـوَ سَـقِيمٌ﴾ (طبيعـى) لـەوژووره تاريكـە، بـە (قـوەت)ى (هـاضـمه) نەخۆش ئەبێ؛ لە (سقيم)يى (لازم) نيـە، (بـدن)ى وەكيـى (بدن)ى منـداڵێ، تازە بە (ولد)بووبێ، لێهاتبێ؛ يا موو و پيست و نينـۆكى فرێدابێ ﴿وَأَنبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِّن يَقْطِينٍ﴾ كدوو لە بەر (شجره)يەكى ئەڵێ: "مۆز" يەكى ئەڵێ: "هەنجير" بەريشيان هەيە و سێبە ريش؛ (لكن) (مۆز) لە وێ لـەو(عصـر)ى بووە؟ (ممكن)ە (قائل) بلێ: "بەڵێ: ئە وە (معجزه)يە ترە" ئەوەى ئـەڵـێ: "كدوو بوە" چارەى خواردنى بۆ ئەكا؛ (حيوان)ى كێوى بـۆ ئـەنێرى، شـيرى ئــەداتێ. (مجلــس)ى (وهــب)و (طــاوس)ى ئەگــەر ڕاســتبا وە مــن لە (خدمەت)يان بام، ئەم ووت: "(اسرع امر الله) ئەو(شجره) بوو چـە كـدوو چە مۆز چە هەنجير بەو(آن)ە شين ببـى گـە ورە ببـى سـێبەر بكـا (حسب القاعده) لە هەمووى (اسرع)ە وە زۆر (غريب)ە" ﴿وَأَرْسَلْنَاهُ﴾ (بعـد الهـرب) لـە (قـوم)ى (سـابق)ى وە (نجـات)ى ﴿إِلَـى مِائَـةِ أَلْـفٍ﴾ سـەد هـەزار ﴿أَوْ يَزِيدُونَ﴾ (يعنى) زێتر بوون، كەمتر نەبوون، ديـارە (قـوم)ى تـر بـووين، لـە بەر ﴿فَآمَنُوا﴾ ئەوانى پێشى زوو (ايمان)يـان نەيـەنا، تـا (عـذاب)يـان نێزيـك بوو، كـە (عـذاب)يـان ديـت، (ايمـان)يـان هينـا، وەلێيـان (قبـول) كـرا. زۆر نێزيكـە لـە (تـدبير)و (تقـدير)ى (كبريـائى)، ماسـيەكە بردبێتيـە جێيـە، (قوم)ێكى تيا بوو بێ، زۆر (قابـل)ى (ايمـان)بـن لـە بـن (دەعـوەت)ێكيـان ئەويست ﴿فَمَتَّعْنَاهُمْ إِلَى حِينٍ﴾ (زمـان)ى خـۆش ژيـان، بـە (آجـال)ى خۆيـان چوونـە (رحمـەت)ى خـوا، (محفـوظ) بـوون، لـە (عـذاب)، (مـراد اجـل)ى (قـوم)ە ﴿فَاسْتَفْتِهِمْ﴾ وەكـى (امـام) ئەفـەرموێ، (عطـف)ە لـەسـەر (فاسـتفتهم)ى (اول)ى (سـورەت)؛ گـە رچـى (بعـض)ێ دووريـان زانيـوە، وە (قياس)يان لە (بعض)ێ (تراكيب)ي (نحوى) كرديـە، (لكن) دوور نيـە.

وه پاش (تصریح) به (استفتاء) نا (شبه)ێ به (قضایا)ی (نحویه)؛ وه (ترتب)ی له (تفصیلات)ی (مسابقه) (غایەت) (ظاهر)ه لێره (اقتدا) به (امام) ئەکەم؛ لە کەسیتر (استفتا) ناکەم وه (ممکن)ه (مقصد) له (عطف)، (عطف)و (ربط)ی (معنوی)و (فا) (تفریعی) بی. (سؤال)یان لێ بکه ﴿أَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ﴾ بنۆڕه (کبر)و (نخوەت)ی (جاهلانه)یان؛ خۆیان زۆر به (اقوی) به (امتن)وه (أصعب)و (اشق) ئەزانی؛ (انه) (مغرور)یین؛ (ثانیاً) ئەوەی خۆیان (استنکاف)ی لێی ئەکەن، پێیان (عار)ه؛ (نسبەت)ی بۆ خوا ئەدەن، کچان زینده بەگۆڕ ئەکەن (اذا بشر احدهم بالأنثی ظل وجهه مسوداً) روویان رەش بی بێ (محابا) ئەڵێن: "خوا کچی هەیه؛ (ملائکه) (بنات الله)ن" (سبحان الله) بت بەرستەکان (اله)یان (عی الاکثر) بەژن (تصویر)و (توهم) ئەکەن؛ (انه) ئەوان (معدن)ی (لطف)و (رحمەت)ن؛ ئەوانه (اله)ی (کیف)و (صفات)ن؛ (تمام)! بەس (اله)ی (شر) به (رجل)ێ (تصویر) ئەکەن؛ گرژو، توند تیژ و (کریه المنظر)، بنۆڕن له مەیاني (اشاره)ی (دول)آن (رمز)ی فرنسه نازونین (صنم)ێکه، دلڕوبا، چونکی (مهد)ی (مدینەت)و (حضارەت)ی (حاضره)یه؛ (واقعاً) لەو (عصر)ه ژن بوونه (اله)؛ دوای وان له (غرب) سەگ له (شرق) (شێخ)ێ (جاهل)ی (احمق)، (ابوالکیف)و (کیف)، ئەندەر (کیف) (سبحان الله) کەلێ له (مسلمان)آن ئیشی به دووناشیرین ئەکات، که تێ‌یئه (فکر)ی پێی (عاره)ه بلێ: "من کردوومه" ئەڵێ: "خوا پێی کردم" گۆیی یا ئەمه (ایمان)داره؛ (نسبەت)ی (خێر)و (شر) بۆ (کبریائی) نازانم چ (فرق)ی هەیه؟ ئەوانەی شێت و گێژو وێژ و (عورەت) به دەرەوەی قوون نەشۆر، ئەڵێن: "(ولی) خوان" ئەگەر (قدر)ی خوایان بزانیبا؛ (البت)ه ئەیانزانی کێ (لایەق)ه، بو (ولایەت)ی خوداوەندی ﴿أَمْ خَلَقْنَا الْمَلَائِكَةَ إِنَاثًا وَهُمْ شَاهِدُونَ﴾ ئاگایان لێ بوه؟ دیویانن؟ (عن عیان) ئەڵێن:

"ئەوانە مێن" ﴿أَلَا إِنَّهم عنْ إِفْكِهِمْ﴾ لە (افک) و(افتراء)و درۆیان ﴿يَقُولُونَ وَلَدَ اللَّهُ﴾ (حتی) (شبه)شیان نیه؛ (اقوی) قسەیان دیان ئەڵێن: "(عیسی) بابی نیه؛ کەوابی بابی وی خودایە" (قیاس)ی نا (مربوط) ﴿وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ﴾ (کانه) (تتمه)یانه ﴿أَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ؟﴾ دیاره ئەگەر ببی، ئەبی به (اختیار)ی خۆی (ولد)ی ببی؛ وه (ترجیح)ی مێ لەسەر نێر، کچ لەسەر کوڕ بکا؛ وەکی ئێمە نابی، بێئاگاو بێ (خبر)، یا کوڕ ئەبێ یا کچ. (تعجب) ئەکەم لە قسەی (حکما)یان ئەڵێن: مندالّ لە ناوزگی داکی، لە ژێر (تربیه)و (اراده)ی (نفس)ی داک و باوکیەتی، تا (روح)ی بە بەردێ" چۆن وا ئەبی؟ (نفس)ی داک هیچ نازانی؛ ئەوە لە (رەحم)ی دایە نێرە مێیە نازانی چیە؟ ﴿مَا لَكُمْ كَيْفَ﴾ چۆن؟ کوو؟ ﴿تَحْكُمُونَ﴾ بێ (سند) و(ثبت) ﴿أَفَلَا تَذَكَّرُونَ﴾ (ملاحظه) ناکەن، تێ نا (فکر)ن؛ بزانن (قول)ی (باطل)و (حکم)ی (فاسد)ە؟ ﴿أَمْ لَكُمْ سُلْطَانٌ مُبِينٌ﴾ (برهان)ێ (حجەت)ی بە (قوەت)و (ظاهر) لە (امور)ی (اعتقادیه) نابی بە (دلیل)ی (ضعیف) (اعتبار) بکری؛ (فضل) لە (جبل)و (وهم) و(تقلید) ﴿فَأْتُوا بِكِتَابِكُمْ﴾ ئەگەر هەتانە ﴿إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ﴾ دیاره ئەو (امر)ێ (تعجیزی)یە ﴿وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا﴾ (اجند)آن، ئەگەر (مراد) (ملائکه)بی؛ بۆ (تحقیر) (تعبیر)ی بە جنۆکە داینەوە (مقام) وا لە (قضا) ئەخوازێ، ئەمە (مسلک)ێ زۆر جوانە؛ ئەبا (مسلمان) پێیدا بڕۆن، بنۆڕە باسی (مسیح) ئەکا، (مقابل)ی (دیان) نەوی ئەکا، (مقابل)ی جوان بلّندی ئەکا، ئەڵێن: "(امامی ابوبکر) فەرموویتی: "(ملائکەت) (بنات)ی خوان بە (زعم)ی ئێوە؛ ئەدی دایکیان چن؟ (جواب): "کیژی گەورە گەورانی (جن)" ئەبێ (مقصود) (شیاطین) بی؛ وه (بعض)ی ئەڵێن: "(ابلیس) کوڕی خوایە؛ (عصیان)ی کردیە، (حرب)یان بوە؛ (عاقبەت) باوکی (غالب)، ئەڵێ: "(یونانی) (قدیم) (هذیان)یان زۆرە، (شعرا)یان وەکی (شانامه) (حروب)ی

(بین)ی (آلـه)یـان (نظـم) کردیـه یـەکی بـرای کوشـتیتی کـوڕی تـۆڵـەی کردیتەوە، ژنی نازانم چی کردیە؟ (أفلاطون) زۆر سەر کۆنەیان ئەکا ئەڵـێ: "ئەو قسانە بۆ(بشر) (ضـرر)ە؛ (مـادام) (الـه) کـه (مبـدا)ی (سـعادەت)ە لایان وا بە شەڕ و شۆڕبن، (بشـر) ئـەبی چـۆن بـێ؟" (حقـاً) بـه (غیـر)ی (خلاصه)یی (اهل)ی (علم) له (مسـلمان)آن و (حکمـا)ی (الهیـون) (دائـر) بە (مقام)ی (الوهیەت) بـێ محابا، ئـەوەی هاتیتـە سـەر زوبـان، ووتوویانـه وە(جهلــه)ی (صـــوفی)یــان (ومـــنهم القادیــانی) (عـــادةً) لـــه گـــەلێ وەک(شـخص)ێ (عـادی) گفتو گۆ ئەکـەن؛ هـەر وەختـی ئارەزوویـان بـی ئەچنە لای، خوا لەسەر (عرش) دادەنیشی (انه) (الـور بلـورانێ) ئـه کـات! ﴿وَلَقَدْ عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ﴾ ئەگـەر (جـن) (ملـک) بـی، (معنـا)ی جوایەزە لەگـەڵ (معنـا)ی، ئەگـەر (جـن) (شـیطان)بـن ﴿سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يَصِفُونَ﴾ (وصـف)ێ (لایـق)ی (کبریـائی) نـەبی ، خـوا لـێی دوورە، (مقـدس)ە؛ (منـزه)ە (مشـرک) بـه(انـواع)ی (أوصـاف)ی (اجسـام)و (حیوان)(توصیف)ی ئەکەن نازانن (لوازم)ی چیـه؟ (عمـوم)ی (بشـر) وان ﴿إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ﴾ ئەوان شتی نا(لایق) (نسبەت) بە خـوا نـادەن؛ (طبیعی) (معدب) نابن ﴿فَإِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ﴾ (الـه)ی (باطلـه) ﴿مَا أَنتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ﴾ (یعنـی) (اقتـدار)و (سـلطه)تـان لـەسـەر کـەس نیـه؛ بە(فسـاد)ی بـەن؛ گـومڕاهی کـەن ﴿إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ﴾ ئەوانـەی (اساساً) (اهل)ی (نـار)ن (حـتم)ە ئـەیچنێ، تیـای ئەسـووتێن؛ (یعنـی) بـه (فساد) چوانی (فطری) وەکـی خۆتـان، (اغـوا) ئەکـەن؛ ئـەوەی (مختـار)و پاک وخاوێنی (فطرەت)ی (انسانی) تێک نەچووبی ناتوانن به(فساد)ی بەن (بعض)ێ (وجوه)ی تریشی فەرمووە؛ (سید)ی (روح المعاني) حەز ئەکـەی (مراجعه)ی کە ﴿وَمَا مِنَّا﴾ (ملک) ئەڵێن: ﴿إِلَّا لَهُ مَقَامٌ مَّعْلُومٌ﴾ ناتـانین (تجـاوز)ی لێبکـەین ئـەو(قـوەت)و (قـدرەت)ی بمـانبی (محـدود)ە؛ ئەمـە

لەکێ؟ (مقام)ی (الوهیەت) لەکێ؟ (وکذا) (عبادی) (مخلص)و (خالص) نابی (اتخاذ)یان کەن بە (آلە)ە.

(سعدی شیرازی) (رحمة الله علیه) لە (بۆستان)ی (نعت)ی (رسالەت پەناە) ئەکا، لە باسی (معراج) کە (رسول)ی (مجتبا) لە (سدرة المنتهی)دێ تێپەڕی (جبرئیل) ئەمێنێتەوە بە دۆگوفتا؛ سالاری (بیت الحرام).

کی ئەی حاملی وحی بەرتەر خەرام
بگوفتا فەڕاتەر مجالم نەمایەد
بماندەم کینەیی روویی بالەم نەمانەد
ئەگەر یەکسەری موویە بەر تەرپەرەم
فروغی (تجلی) بسۆزەد پەرەم

خۆزی (کبرا)ی (متکلمین)و (حکما) و(صوفیە) (ملاحظە)ی (مقام)ی خۆیان کردبا بە (افکار)و (خیال) ئەو(نوع)ە (تعمق)ەیان لە (معرفەت)ی (ذات)و (صفات)ی (کبریائی) نەکردبا تێ ئە (فکر)ی لە (حکمەت)ی (الهی) (حکما)و (کلامێ) (متکلمین)و (صوفیە) لە (دائرە)ی (عقل)و (مقام)ی (مدارک)ی (تجاوز)یان کردیە؛ بێهوودە؛ گەلێ (خائب) بووین ﴿وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُّونَ﴾ بۆ (ادارە)ی (خدمات)و (عبادەت) (والصافات صفاً) کێ ئەتوانێ لەوان سەرپیچی بکات؟ ﴿وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ﴾ لە (اولاد)و (شرک)و (صاحبەت)؛ (موحدین، منزهین، مقدسین) (الە)ێ (واحد)ی (منزە)، (مقدس) ئەپەرستین؛ لە (اهل)ی (شرک) (بری)ن ﴿وَإِنْ كَانُوا﴾ (کفار)ی (قریش) پێش (بعث)ی (رسالەت پەناە) ﴿لَيَقُولُونَ﴾ ئەیان ووت: "بە (تاکید)و (صمیم)ی (قلب)" ﴿لَوْ أَنَّ عِندَنَا ذِكْرًا مِّنَ الْأَوَّلِينَ﴾ (کتێب)ی لە (جنس)ی (کتب)ی (رسل)ی رابردوو ﴿لَكُنَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ﴾ بێ (غل)و (غش) خوامان ئەپەرستی لە (امم)ەکانی دی چاتر ئەبووین ﴿فَكَفَرُوا

بـهِ﴾ کـه هـات؛ (کتـاب)ی (حکیم) (نـازل) بـوو بـۆ (رسـول)ی (کـریم) (ایمان)یان نەهێنا؛ (انکار)یان کرد

﴿فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ﴾ (عاقبـەت)ی (کفـر)ی خۆیـان ئـەزانـن ﴿وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا﴾ (وەعده)ی (نصرەت) ﴿لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ﴾ (وانت منهم) ﴿إِنَّهُمْ لَهُمُ الْمَنصُورُونَ﴾ چـه (نصـرەت)ی (علمـی)، چـه (نصـرەت)ی (عینـی) ﴿وَإِنَّ جُندَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ﴾ (اما) (جندی) (اوهام) و(خیـال) (لاشـک) (مغلـوب) ئەبن (ولـو أخلـص)ی (نـاس)بـن، (وسـائط)ی (نقلیـه): (حوشـتر) اسـلحه شـنایدر، (عسـکر)ی شـرو ورو ونجـر، (مقابـل)ي (دبابـه)و (سـیاره) و(طیـاره)و (أسـطول)و (هـاون)و تـۆیی شـەڕانبێـل و غـازی (مخنـق) چـی پێئەکرێ؟ خوا ئەڵێ: «وأعـدوا لهـم مـاأسـتطعتم مـن قـوة» ئێمـه بـه (دعـا) و(دەوره) دانی (مزار)ی (مقدسه) (اکتفا) ئەکـەین؛ چۆن (غالـب) ئـەبین؟ وه هـەر (فرقـه)یـه (الـه)ێ ئەپەرستێ (اتحـاد)ی (کلمـه)نیـه؛ نـه (دینـی) نه (دنیوی)؛ (عموم)ي (ئاوروپا) (اتفاق)یـان لـه (دولـه ت)ی (عثمـانی) ئـه کرد؛ (دولەت)ی (ایرانی)ش (علاوه)ی (نصرەت)ی، لەصارای ئـه دا، گـۆی یـا ئـه وان (شـیعه)ن، ئـه مـان (سـوني)ن ﴿فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ﴾ (إعراض)یان لێـنی (حرکه) مەکـه تـا (وه قـت)ی خـۆی ﴿وَأَبْصِرْهُمْ﴾ لـه (وقـت)ی (عـذاب) دیـتن وه (منصـوری) تـۆ ﴿فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ﴾ ئەگـەر (تاخیر)یش بی، (محقق) دێ، پەرده لـەسـەر چاویـان نـامینی، ئـەبی بینـن (لکن) بێ هوودەیه ﴿أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ﴾ ئـەبێ: (متـی)؟ ﴿فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ﴾ (عـذاب) (نـازل) بـوو، کەوتـه (میـدان)یـان ﴿فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنذَرِينَ﴾ سـبەینەیه بـەد ﴿وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ﴾ (اهمیـەت) مـه ده به (انکار)یان (بعدالأنذار)یان ﴿وَأَبْصِرْ﴾ خۆت جێی (إبصار) بـۆ وان نـەما ﴿فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ﴾ (ممکن)ه ئەمه بۆ (عذاب)ی (قیامەت)بی، ئـي پێشـی بۆ (عذاب)ی (دنیا)بی ﴿سبحان ربك﴾ (مربـی) تـۆ ﴿ربّ العـزة﴾ (مالـک)ی

(عزە)و (غلبە)یە، (صاحب)ی (عزە ت)ی خۆیەتی (مالک)ی (عزەت)ی (غیر)ی یەتی؛ (عزەت) بە دەست ئەوە، پاک و (منزە)ە ﴿عَمَّا يَصِفُونَ﴾ لە (صفات)ی نا (لایەق) ئەز(جملە): (خلق)ی (وعد) ﴿وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ﴾ (مذکور) لەو (سورەت)ە وە (غیر)ە (مذکور) ﴿وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ (علی نصر اولیایە وقهر اعدائە) (ختام)ی (مجلس)ی (ذکر) و(عادەت)ی ئەو (آیەتە) (کریمە) بوە وە (روایەت) هەیە؛ ئەیی فە رموو (سبحانک، اللهم وبحمدک لا الە الا انت، استغفرک و اتوب الیک) ئەگەر (جمع)یان بکرێ، رە نگە زۆر باش بی (حقاً) (بشر) زۆر (مدیون)ی (رسول)ی خودان ئەگەر ئەوان نەبان، (حال)ی (عموم)ی (بشر) لە (وحشی)یەکانی (افریقا)و (امریکا) چاتر نەدەبوو، (انسانیەت)مان (شرف)مان (ناموس)مان (عزەت)مان لە مەڕ وانە. تەماشا تا لە (متابعە)ی (رسول) دوور دەکەوین، لە (شرف)ی (انسانیەت) دادەڕندرێین (وحق الإنصاف) (تاثیر)ی (حضرەتی محمد)ی (ﷺ) لە (نفوس)ی (بشر)ی (فوق الکل)ە (حق)ە (رسالەت)و (بشریەت) نازو (فخري) پێ بکەن.

(صلوات الله علیە وعلی سائر اخوانە منالأنبیا والمرسلین والحمد لله رب العالمین). تەواو بوو (تفسیر)ی (سورە)یی (صافات)، ڕۆژی سێشەموو (٣٠)مانگی شوال، (٢٩)تشرینی ثانی رومی ١٢٥٨ھ ١٩٣٩م نەوبەتی (سورەت)ی (صاد)ە خوداوەندی بە (حرمەت)ی (رسل)و (ملائکە)ی (کرام)ت بە (آیات)ی (ذکر)ی (حکیم))ی (کفر)و (ضلال) (محو)بکەی (مسلمان) بە (قوەت)و سەرکەوتوو بن، (کفار)ی (نصاری) بێهێز و سەرەو بن، (آمین).

(سورە)یی (صاد) ئەڵێن (بالإتفاق) (مکی)یە، (عدد)ی (آیات)ی (٨٦) (وقیل) (٨٨)ە، ئەڵێن: "لە دوای (سورە)ی (قمر) (نازل) بوە" (اما) وەکی ئەیی بینین ئەوەندە (متصل)ە بە (سورە)یی (صافات)و (یاسین) (قابل)ی لێک بچڕین نیە.

﴿بسم الله الرحمن الرحيم﴾

﴿ص﴾ گوێ ڕاگرە، گوێ ڕاگرن، ئەی (صادق‌القول) ئەوەی ئەبی فەرمووی: هەمووی (صدق)ە، (صواب)ە؛ (صفوف)ی (ملک) (صفوف)ی (اهل)ی (علم) (شاهدی) ئەدەن ﴿وَالْقُرْآنِ ذِي الذِّكْرِ﴾ (صاحب)ي ناوو (شرف)و(عزەت)ی (روحی) یا (موعظە)و (عبر)و (نصایح) وەکی (ابن کثیر) ئەفەرموێ (ادارە)ی هەردوو دروستە؛ (قسم) بەو (قرآن)ی (حکیم)ی (شریف)ی (هادی)، توو (رسول)ێ بە (حق)ی، خودا (واحد)ە، (خلل) لە (دعوەت)ی توو، لە (کتاب)ی توو نیە (انکار)ی ئەوانە، نە لە (دلیل) نە لە (شبە)یە ﴿بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ﴾ لە (سورەت)ی (یس) سوێند ئەخوا بە (قرآن)ي (حکیم) لەسەر (رسالەت)ی (صاحب دەعوەت)، لە (والصافات) سوێند ئەخوا بە(اجلە)، (ادلە) لەسەر (وحدانیەت)ی خۆی لە هەر دوو (سورەت)آن (تصریح) ئەفەرموێ بە(استمرار)یان لەسەر (کفر)و (مکابرە). لێرە بە تەواوی (بیان)ی (علەت)ی (ایمان) نەهینانیان ئەکات، خۆیان بە گە ورە (صاحب)ی (حول)و (طول) ئەزانن، وە لە(مخالفە)دان لاگیرن، (عز)ی راستی یان نیە، کەسێ بەرابەر (بت)ی راوەستی بە (ذل)ی (عبودیەت)، (عزەت)ی لەکێ بوو؟!

﴿كَمْ أَهْلَكْنَا مِن قَبْلِهِم مِّن قَرْنٍ﴾ زۆر ﴿فَنَادَوْا﴾ (حین) نزول العذاب) ﴿وَلَاتَ حِينَ مَنَاصٍ﴾ لای (سیبویە)ی (لا)ی (نافی)یە؛ (تێ)ی تیا (زیاد) کراوە؛ قسەیان زۆر لێکردیە؛ ئەو (وقت)ی (ندا)یان کرد، (وقت)ی نەبوو، (دعا)یان (قبول) نە کرا، (نجات)یان نەدرا ئەمانەش تووشی ئەبن؛ (لات) و(عزی) بە کاریان نایە خواش بە فەریادیان ناگات؛ (اهمیەت) بە(ندا)یان نادا ﴿وَعَجِبُوا أَن جَاءَهُم﴾ (تعجب)ێ (انکاری) چۆن ئەبی؟ ﴿مُّنذِرٌ مِّنْهُمْ﴾ لە(بشر) یا لە خۆیان (حقاً) جای (تعجب)ی (اعجازی)یە؛ (رسول)یی وا،

له (قوم)كی (هكذا)یی (حقاً) دووره (هو الذی بعث في الأمیین رسولاً) یعنی) خوایه بتوانیّ (انسان) له قوڕ دروستكا ئه توانیّ (رسول)یّ وەكی (سید الثقلین) له (قوم)یّ (امیّ)، (اما) (امی) بنێریّ ﴿وَقَالَ الْكَافِرُونَ﴾ وا دەرئەكەویّ (تعجب)یان (ادراكی) نیه (انكار)یه ﴿هَذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ﴾ ئەوانە چووزانن (سحر) چییه؟وەكوو (تصور) ئەكەن (جناب)ی (رسالەت پەناه) لە خۆڕا (سحر) بزانی. (جناب)ی (رسول) (شعبده)باز نەبوه، شتی بیّ (أصل) و(اساس) بنوێنیّ؛ (انه) چەشم بەندی بكا (دائماً) (آیات)ی (كونی) بۆ (إیضاح) كردینه، (دعوەت)ی بۆ (ایمان) به (قرآن)ی (حكیم) بوه؛ ئەوه له كێندەریّ؟ (سحر) له كێندەری؟ درۆیان له (حضرەت)ی (محمد) نەبیستیه ئەمڕۆ (علاوه)ی (ساحری) ئەیكەن به (كذاب) ﴿أَجَعَلَ الْآلِهَةَ إِلَٰهًا وَاحِدًا﴾ سوێند ئەخوا به (صافات) (اله)ی ئێوه (اله)یّ (واحده)ه، چۆن ئەم (عالم)ه به (خێر)و (شر)ی به خوایه (خلق)و (اداره) ئەكریّ؟ نازانم وەكی (فارس)و (یونان)آن لایان وابوه، (اختلاف)ی (آثار) (دلالەت) له (اختلاف)ی (مؤثر) ئەكات، له بەر (كثرەت)ی (اختلاف) (یونانی) (قدیم) (اله)ی (متعدده) (اعتبار) ئەكەن؛ (معانه) (فرس) به دووخوا: (یەزدان)و (ئەهرەمەن) (مكتفی)ن ئەگەر شتەكیان له (نوامیس)ی (طبیعەت) زانیبا كەمیّ له (نظام)ی (كائنات)و (خواص)ی (عناصر) و(احوال)و (مركبات)یان زانیبا نەدەبوون به (مشرك) ئەگەر (خلق)ی (كائنات) وەكی (بنا)ی وەستایان به دەست و(آلات)و (علمه) با تەنها (شمس) به (ملیۆن)ی (اله)ه (خلق) نەدەكرا (حقاً) (مسئله)یه له (مسائل)ی (علم)ی (هیئەت)و (حكمەت) بۆ (اعتقاد)و (ایمان) به (وحدانیەت)ی (الهی) وه دووركەوتنه وه له (شرك) (قیمەت)ی تەواوی نابیّ؛ ئەوانەی دوای (میل)و (حب) ئەكەون قەت نابن به (موحد) ئێمه ئەڵێین: (اختلاف)ی (اثر) (ولو) (دلالەت)كا لەسەر (اختلاف)ی مؤثر لكن (دلالەت) ناكا لەسەر (اختلاف)ی (ذاتی)؛ (ذات)ی (عالم) و(قادر)و

(مرید) ئەتوانێ هەزار هەزار (امور)ی (مختلفه) بکات؛ بەڵێ (جامد)ی یەک (طبیعەت)و (میل)ی هەبێ دوو چشتي (مختلف)ی (راساً) لێ (ترتب) ناکا؛ من (رساله)کم هەیە لە (اثبات)ی (واجب) زۆر باشە، (مختصر)و (مفید)ە شایانی خویندن و (مطالعه)یە (اما) نا (شکر)ی نەبێ (رواج)ی (علم) نەماوە ﴿إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ﴾ زۆر (عاجباتی)یە لام وایە ئەو(آیات)ە (سبب)ی (نزول)ی پێناوێ (لکن) لە بەر ﴿وَانطَلَقَ الْمَلَأُ مِنْهُمْ﴾ (روایەت) ئەکەن کە (ابوطالب) نەساغ ئەبێ (اشرف)یی (قریش) چوونە لایی (شکایەت)یان لە برازای کرد، جنێو بە ئێمەو (آله)مان ئەدات، لە ئێمەو لە ئەوی ئەگەڕێیت؟ مامی بانگی ئەکات ئەڵێ: برازا (قوم)ت (شکایەت)ت لێ ئەکەن پێغەمبەر فەرمووی: مامە ئەمن (طلب)ی (کلمە)کیان لێ ئەکەم؛ بیڵێن؛ (عەرەب) (إطاعه)یان ئەکا (عجم) (جزیه)یان ئەداتی، (اشرف) (کیف) خۆش ئەبن؛ ئەڵێن: لە جیاتی (کلمه)یە؛ دە، ئەفەرموێ: بڵێن: (لا اله الا الله) لە (مجلس)یی (أبوطالب) هەستان ئەیان ووت: (اجعل‌الالهة الها واحداً) (نظر) بە قصه (زمخشری) (بیضاوی) (سیدی آلوسی) ئەفەرموون: (إنطلق ألاشراف من مجلس أبي طالب) ئەدی ئەگەر بەس تەماشای (عبارەت)ی (قرآن) کەین ئەبێ بڵێین: چی؟ (معانه) (تفسیر)ی (إنطلاق)؛ بە ﴿أن أمشوا﴾ ناکرێ (امره) بە (مشی) یەکی (محاوره) (مقدر) ئەکا یەکی ئەڵێ: (محاوره) (لازم)ی (مجالس)ی (تقاول)ە (سبحان‌الله) (تاثیر)ی (روایەت) چەند (عجایب)ە (ابوالسعود) ئەڵێ: قیل نازانم (قائل) کێیە؟ (اما) زۆر (نظر) بە (عبارەت)ی (قرآن) زۆر چاکی فەرمووە: (ألانطلاق هنا، الإندفاع فی القول) (یعنیی (شروع)یان کرد، لە قسان دەستیان کرد بە (محاوره) گفتوگۆ، وەبڕۆن بەسەر (مسلک)ی (آباء) و(اجداد)ی خۆتان ﴿وَاصْبِرُوا عَلَى آلِهَتِكُمْ﴾ (ثبات) کەن لەسەریان (دوام) کەن (ترک)یان مەکەن ﴿إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ يُرَادُ﴾ زۆر (خلاف)یان هەیە لە (مشار

الیه) به (هذا) لام وایه (اشاره) بۆ (صبر) لەسەر (عبادەت)ی (آلـه)ه لـه هەمووی نێزێکتره ﴿مَا سَمِعْنَا بِهَذَا﴾ ئەوەی (محمد) ئەیڵێ ﴿فِي الْمِلَّةِ الْآخِرَةِ﴾ (ابن عباس) دەفەرموێ: (نصاری) (سبب) به (تجارەت)ی (شام) ئەیانزانی (دیان) (موحد)ین (قول) به (تثلیث) ئەکەن: (اب) (ابن) (روح القدس) دیاره (مدار) لەسەر ئەمە ﴿إِنْ هَذَا إِلَّا اخْتِلَاقٌ﴾ درۆیه خۆ کردیه ﴿أَأُنزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِن بَيْنِنَا﴾ (زێده) له ئێمه یا له مەیانی ئێمه، دیاره (حسد)و (کبر) لێنەگەڕایه؛ (ایمان) بێنن ﴿بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِّن ذِكْرِي﴾ (موافق)ی (میول)یان نیه؛ دووره له (تقالید)و (رذائل)ی (عنعنات)یان ﴿بَلْ لَمَّا يَذُوقُوا عَذَابِ﴾ (حال)ی (متکبر)و (جبابره) له (اقوام)ی (قوی) وایه تا (عذاب)ی خوا نەبینن (ایمان) نایەنن بێ (شک) بڵێن: ئەو (ذکر)ه له خواوەیه بۆیه (حضرەتی موسی) (دعا)ی کرد (ربی) (ایمان)ی نایەنن وەکی (ابوجهل) (عناد) و (نخوەت)ی (زیاد) بوه (فرعون) به (عذاب)ی (الهی) گرفتار) بوو ووتی: آمنت الآیه ﴿أَمْ عِندَهُمْ خَزَائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِ﴾ به (هەوەس)ی وان خوا (شخص)ێ بکا به (رسول) دیاره (رسالەت) به (کسب)و ئارەزوو نیه له (خلاف)ی (متکلمین)آن ناگەم؛ بەڵێ (بعض)ه (شرائط)ی (بعد الوقوع)، (فطری) هەیه ئەویش (کسبی) نیه (الله یجتبی من عباده) (طبیعی) خوا (اولاً) به (اجتبا)یه (طبیعی) (بعده) به (إصطفا)و (اختیار)ی (تشریعی) (امتیاز)ی ئەکا. هەرزەکار نابن به (رسول) (وکذا) (خیالیون) ئەوانەی له (عالم)ی خەو (خیال)دا خۆیان به (لایەق)ی (رسالەت) ئەزانن؛ (دائم) (إنتظار) ئەکەن، نابنی خوا (اختیار)یان ناکات؛ (لاشک) چاوەش زوڕنا ئەنگێو نابێته (قطب) و (مدیر) (کائنات) (محیط) به (ذرات) (عالم) هەی هاوار؛ له دەست (خیالیون)آن ﴿أَمْ لَهُم مُّلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا﴾ (الأرض أرض؛ والسماء سمائي) ئەوانه چن؟ (انسان)ێ له (طین)ی (لاذب) (خلق) کرای (خلق)ی

(سموات)و (أرض) بە ملیار لە (خلق)ی وان (اکبر)و (أعظم) و(اشد)و (اعجب)ە ئەوەی (توهم)کا (رسالەت) لە (تصرف)ی ویدایە ئەبێ خۆی بە (مالک)ی (کائنات) بزانیی (حتی) خوا (منتظر)ی ئەمری وی بی ئەوانە ئەگەر واگومان ئەبەن ﴿فَلْيَرْتَقُوا فِي الْأَسْبَابِ﴾ بە (معالج)و (مناهج) بە ئاسمان هەڵگەڕێن بڵندببن (ادارە)ی (سموات) بکەن یا خود بچن (استیلا)ی (عرش) تەخت و (ملک)و (سلطنەت)ی خودا بکەن خۆیان بە ئارەزووی خۆیان (رسول) بنێرن، ئەمە (قول)ی (زمخشری)یە زۆر باشە بێ (دغدەغە)یە ئەوانە خۆیان ﴿جُندٌ مَّا﴾ (عسکر)ێکەم و بێ (تجهیزات)ن ﴿هُنَالِكَ مَهْزُومٌ مِّنَ الْأَحْزَابِ﴾ (ضعیف)ن بێ (عدد)و (عدد) لە بەر هەر حزبی هەڵدین (طاقەت)ی (مقاومە)یان نیە خۆیان خۆیان ئەناسن (وەقت)ی ئەچنە (شام) (اهبە)یی (ملک)داری ئەبینن ئەزانن چەند بێ دەسەڵات و زەبوونن، یا ئەوانەش لەو (احزاب)ەن کە (مهزوم)ن، ئەمڕۆنا سبەی (عن قریب) خۆ لە بەر (جند)ی (الهی) ناگرن (ان جندنا لهم الغالبون) ﴿كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ﴾ ئەمانە لەوان بە (قوەت)ترنین با لە (تکذیب)ي (رسل) (داخل)بن ﴿ذُو الْأَوْتَادِ﴾ ئەڵێی ، چیان؛ (اهرام) بنۆڕنە (قوەت)ی (فراعن)ە تەماشای (اهرم)یان کەن لەگەڵ خانی بە دارخورمای خۆیان (مقایسە)ی کەن (قوەت)و (عظمەت)یان لە (آثار)یان دەرئەکەوی یا (اوتاد) بە (معنی) سینگ بی (یعنی) سینگي (خێمە) وخەرگاهی (عسکر)و وڵاغی سواری شەڕی وە (عرابە)ی (نقلیە) (الهی) لەو (اقوام)ە بەدتر بۆ (دین)ت دەر(حق) (رسول)ت دەر(حق) (کتاب)ت (امریکا)و (روس) و(المان)و (ایطالیا)و (فرنسە)و (انگلیز)ن خوایە (عن قریب) (تدمیر)یان کەی (مسلمان) (بلاد)ی (مسلمان)آن (حفظ) فەرمووی لە (شرارە)ی ئەو شەڕی (حاضرە) (ونجن واهلي من الكرب العظيم) (آمین).

﴿وَثَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَابُ الأَيْكَةِ﴾ بیشـه (مملكـەت)ی بـه داروبـار بـوه (قاموس) ئەڵێ: ئەوەی بخوینیتەوە (الأیكه) به (معنی) (غیظ)ەیـه ئـەوەی بخوێنیتەوە (الیكـه) نـاوی دێیەكەیانـه ﴿أُوْلَئِكَ الْأَحْزَابُ﴾ (تحـزب)یـان لـه پێغەمبەران كردیه ﴿إِن كُلٌّ﴾ لەو (احزاب)ە ﴿إِلَّا كَذَّبَ الرُّسُلَ﴾ هـەر (قـوم)ە (رسول)ی خۆی یا خود (تكذیب)ی (رسول)ی (تكـذیب)ی (كـل)ە ﴿فَحَقَّ عِقَابِ﴾ (واقـع) بوه هەر (قوم)ە به (نوع)ێ وەكی له (بعض)ە (مواقع)ێتـر (بیان) كرایه ﴿وَمَا يَنظُرُ﴾ (إنتظار) ناكەن ﴿هَؤُلَاءِ﴾ (قـریش) ﴿إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً﴾ یەک دەنگی (هائل) ﴿مَّا لَهَا مِن فَوَاقٍ﴾ (توقـف)ی نـەبی (ادنـی) (زمـان)ی (بنـا) لـه (قـول)ی (جمهـور) (مـراد) (صـیحه)ی (قیامـەت)ە (یعنی) ئەوانـه لـه (دنیـا) وەكـی (اقـوام)ی دی (عـذاب) نـادرێن (تـاخیر) ئەكرێن بۆ (قیامەت) ﴿وَقَالُوا﴾ كـه بیسـتیان (تـاخیر)ی (عـذاب)یـان ئـەبێ به (طریق)ی قەشمەری ووتیان: ﴿رَبَّنَا عَجِّل لَّنَا قِطَّنَا﴾ (نصیب)و بەشی ئێمه ﴿قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ﴾ (تاخیر)ی مەكه من ئەو(معنا)یەم له و(مقـام)ە نایەتـه (ذهن) وام لا خۆشه ئەوانه (إنتظاری) ئەكەن (صیحه)یه وەكـی (صـیحه)و (صعقه)یی (عاد)و (ثمود) كه هـیچ (تـاخیر) نـەبی (یعنـي) ئەگـەر راسـت ئەكەی ئێمه ئەترسێنی بـه (عـذاب)ێ وەكـی (عـذاب)ی (اقـوام)ی (سـالفه) دەبا زووبێ له (دنیا) (تاخیر)ی مه كه با (قبل یوم الحساب)بی ﴿اصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ﴾ له (اقوال)ی (سخریه)و (موذیه) ﴿وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُودَ﴾ (سـبحان اللـه) (بنـی اسـرائیلی) ئـەی لێنـێ: (بنیـی اثـیم) ﴿ذَا الْأَيْدِ﴾ (قـوة)ي (مادی)و (معنوی) هەنـده بـی (ثبـات) و(وقـار) نـه بـوه دوای (طـیر)یكـی رەنگاورەنـگ كـەوی لـەوبان و لـەمبان بـۆ كـورێ بیـی گـرێ (واقعـاً) ئـەوه له (ادنی) پیاوێ (نوعاً ما) به (وقار) ناوەشێتەوه (فضلاً) له (نبـی)یـه (ذی شـان)؛ (صـاحب)ی (ملـك)و (سـلطنەت) ﴿إِنَّهُ أَوَّابٌ﴾ (مبالغـه)ی (اوب)ە به (معنی) (رجوع)ە له (اثنا)ی (اشـغال) زۆر (توجـه)ی بـۆ (جنـابی حـق) ئەكرد (استغفار)ی ئەفەرموو. ممكنه ئەو(غفلەت)ە كەمێ به گونـاهی زانیـی

بی؛ (تاویل)ی (ید) به (قوەت) ئەکەن با (وجود)ی (بالفعل) (حضرەتی داود) دوو دەستێ بوە (یمین) و(شمال) (سلفی) بۆ خوا له (تاویل) ناکەن، (مع انه) لەگەڵ ئێمە (متفق)ن خوا له (أعضا) (منزه)ە (اما) چاکه (شکر) (نظر) به (جمع)ی هیچ کەس له (ظاهرون)آن سێ یازێتر دەستی بو (حضرەت)ی (داود) دانەناوە ﴿إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ﴾ (جبال)ی (اطراف)ی (شام) هەر چیایە (حضرەتی داود) پێیدا چووبێ ﴿يُسَبِّحْنَ﴾ به (قال) دوورنیه یا به (لسان)ی (حال) (ذاتاً) (ملکی) (داود)ی بۆ (جبال)ی (أطراف)ی (قدس)ی (توسع)ی کرد، ئاوازو (غلغله)یی (تسبیح)و (تقدیس)ی (مسڵمان)آن لەو کێوو کەژە دەنگیی ئەدایەوە، (سبحان الله) چیا (تسبیح)ی خوا ئەکا ئەوانە له (خبث)ی (شرک) خۆیان پاک ناکەنەوە ﴿بِالْعَشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ﴾ (وەقت)ی (عبادەت)ی (مؤمن)آن ئێوارە و سبەینە به (مناسبه)ی (اشراق) (سیدی آلوسی) (بسط)ی ئەدا به (بحث)ی (سنەت)ی (ضحی)و (سنەت)ی (اشراق) (سبحان‌الله) (قلم)ی بۆ (مسخر) کردیە تا حەزکا ئەنووسێ ﴿الطَّيْرَ﴾ ئەویشی بۆ (مسخر) کردیە ﴿مَحْشُورَةً﴾ (مجموعة) ﴿كُلٌّ لَهُ أَوَّابٌ﴾ بانگی کردبان هەمووی، (رجوع)یان بولای ئەکرد؛ تووخوا کەسێ وابی دوای (طیر)ی رەنگاڵه ئەکەوی؟ (ممکن)ە (طیر)ی (برید) بووبن (الآن)یش ئەو (نوع)ە (موجود)ن (اما) (رجوع)ی (ضمیر)ی له بۆ خوا لام وایە دوورە (ذاتاً) هەمووی به (تسخیر)ی وی یه ﴿شَدَدْنَا مُلْكَهُ﴾ به لەشکر و (اسباب)ی (حرب)و (خرب) کە دوشمن نەتوانی (تعرض)ی بکا (ومن العجایب) (بعض)ی ئەڵێن: هەموو شەو (٢٢) هەزار کەس هێشکی لێ ئەکێشا تا ساڵی (آتی) نۆرەیان بە بەر نەدەکەوتەوە (لدی الحساب) (عدد)ی (حراس) یازدە (ملیون)و هەشتسەد و هەشت هەزار کەس بوە ئەمرۆ (دەوڵەت)ی (ایران) ئەوەندەیە ئایا (عدد)ی (سائر)ی (عساکر)و (نفوس)ی (رعایا)ی ئەبێ چەند بووبێ؟ ئیتر (خیال) له (نقال)آن که

بێ (محاكمه)! (بعض)ێ ئەڵێن: بۆ (هيبەت)و (شد)ى (ملک)ي (روايەت)ە لە (ابن عباس)، (قوريان)ى (ابن عباس) بم پياوێ لاى (حضرەتى داود) (دەعوا)ي (بقرە)يەكى لە پياوێ كرد (حضرەت) (طلب)ى (شاهد)ى لێكرد (بينە)ى نەبوە فەرمووى: هەستن برۆن تا تەماشاى ئيشتان ئەكەم نازانم بۆسوێندى (مدعى عليە) نەدا؟ (حضرەتى داود) لە خواوە پێى وترا (مدعى عليە) بكوژە، (اعتبار)ى بەو شەوە نەكرد شەوى دووەم (كذا) شەوى سێيەم (كذا) وە (زێد)ە وترا (ئەگەرنەى كوژى) (عقوبە)ى خوات دێتە سەر ناردى لە دواى كابرا ووتى: ئەتكوژم بە (امر)ى خوا ووتى: بێ (بينە) ئەم كوژى؟ ووتى: بەڵێ؛ (امرى خوا ئەهێنمە جێ كابرا ووتى تاڵووكە مەكە بەو چێڵ دزينە (مستحق)ى كوژران نيم (اما) من بابى ئەو پياوەم كوشتيە بەو (قتل)ە خوا (مؤاخذە)م ئەكا ئەو جا (حضرەتى داود) (امر)ى دا كوشتيان لە بەر ئەمە (هيبەت)ى لە دڵى (بنى اسرائيلي)يان گەورە بوو (وشدبەملكە) ئەو (حكايەت)ە لەگەڵ ﴿وَآتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ﴾ (مناسب) ئەبينى؟ لام وايە (فصل‌الخطاب) بۆ (دەعوا)ى (بقرە)يە وە (امثال)ى ناگوترێ بەڵێ (لايەق)ى (شان)ى وى (فصل)ى (خصام)ى (بين الدول) (بين الاحزاب)ە (تفسير)ى (حكمەت) بە (نبوەت)و (كمال)ى (علم)و (اتقان)ى (عمل) ئەكەنەوە، (قيل) (زبور) (قيل) (شرائع) (رسل)ى (كرام) (بليغ)و (فصيح) بووين فەرمايشيان (منتظم)و (مربوط) بوە (ممكن)و شتێ وەكى (اما بعد) وى ئێمەيان لە (بعض)ى مواقع (استعمال) فەرموويى (اما) (حصر)ى (فصل الخطاب) لە (اما بعد) خۆى نيە ﴿وَهَلْ أَتَاكَ نَبَأُ﴾ (خبر) ﴿الْخَصْمِ﴾ (مجادل) و(منازع)و (دەعوا) چي ﴿إِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَ﴾ بەسەر ديواري ئەوديوي (غرفە)ي كەوتن ﴿إِذْ دَخَلُوا﴾ ديارە (خصم) بە (جمع)يش (إطلاق) ئەكرێ ﴿عَلَى دَاوُودَ﴾ (عليە السلام) ﴿فَفَزِعَ مِنْهُمْ﴾ لێيان ترسا (البتە) كارێ (عظيم) قەوماوە بۆيە بەو (نوع)ە هاتن ﴿قَالُوا: لَا تَخَفْ﴾ چيى وا نەقەوماوە؛ نە (ثورە)

نە (مهاجمە)ی (عدو) نە (مقاتلە)ی خۆمان کە (موجب)ی (خوف)و ترس و تەلاش بی ﴿خَصْمَانِ﴾ دوولا یا لە مەیانە دوو (شخص) ﴿بَغَى بَعْضُنَا عَلَى بَعْضٍ﴾ شێوەی (عبارەت)ی (خصمین) لە (محاورات)آ وایە (سواء جماعەت)بن یا دوو چونکی یەک (بعض)ە لە دوو ﴿فَاحْكُم بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ﴾ (تجاوز) لە (حق)و (حد) مەکە (ضمناً) (اشارە) ئەکەن ئەو (حال)ەی تیایە (ولو عبادەت)بی (تجاوز)ە لە (حد)ی (لایەق) وەکي پاشان (عرض) ئەکري ﴿وَاهْدِنَا إِلَى سَوَاءِ الصِّرَاطِ﴾ رێی (عدل) راست بێ (میل)و (محابا) ﴿إِنَّ هَذَا أَخِي﴾ (فی الدین) یا (فی النسب) (شریک)ە ﴿لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً﴾ نەودو نۆ مەڕ ﴿وَلِيَ نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ﴾ من مەڕە کم هەیە ﴿فَقَالَ﴾ (صاحب)ی نەودونۆ ﴿أَكْفِلْنِيهَا﴾ بیدەمن بیخە سەر (کفالەت)و (صحابەت)ي من، مەڕێ بۆ چ کەڵکەکی هەیە؟ ﴿وَعَزَّنِي فِي الْخِطَابِ﴾ لە گفتوگۆ (غلبە)ی بەسەرا کردم چونکی (غالب)ە بە (قوەت)ە من (مدافعە)ی ویم پێناکرێ ﴿قَالَ﴾ (حضرەتی داود) فەرمووی: ﴿لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ إِلَى نِعَاجِهِ﴾ دیارە پاشی (اعتراف)ی (آخر) فەرموویەتی (صاحب)ی (حکمەت) و (فصل الخطاب) تا (کلام)ی (مخاصمین) تەواو نەبی (مقدمات)ی (حکم) هەمووی (خلاص) نەبی (حکم) ناکا ﴿وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنْ الْخُلَطَاءِ لَيَبْغِي﴾ (تعدي) ئەکا ﴿بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ﴾ گوێ نادەنە (حق)و (شرع)و (وجدان) ﴿إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ هەزار (مؤمن)ی (فاسق) هەیە لەو جۆرە کارە (فرق)ی لەگەڵ (کافر) نیە بەڵکو (مضر) ترە ﴿وَقَلِيلٌ مَّا هُمْ﴾ (حقاً) ئەو (نوع)ە (مؤمن)ە زۆر کەمن گەلێ نوێژکەر و ڕۆژوگر و (صلوات) لێدەر کە هاتە (حساب)ی (ماڵ) ئاگایان لە هیچ نامینی (خیانەت) بە مستە جۆیە ئەکات ﴿وَظَنَّ دَاوُودُ﴾ پاش (تامل) وای گومان برد بە گومانی (قوی) (کانە) (علم)ە وای (ظن) برد ﴿أَنَّمَا فَتَنَّاهُ﴾ (امتحان)مان کردیە ئایا لە (سبب)ی (تفکر) ئەکا، یان نا؟ ﴿فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ﴾ لە کردەوەی خۆی؛ زانی (لایەق)ی (حال)ی ویی نیە هەستا سەری نواند بۆ

خوا؛ لە کوور بوونەوە؛ (انه بلا اختیار) ﴿وَخَرَّ﴾ کەوتە (سجده) ﴿رَاكِعًا﴾ لە (حال)ی (رکوع)دا (یعنی) سەری راست نەکردەوە ﴿وَأَنَابَ﴾ پەشیمان بۆ وە ﴿فَغَفَرْنَا لَهُ ذَلِكَ﴾ ئەوەی (استغفار)ی لێکرد ﴿وَإِنَّ لَهُ عِندَنَا﴾ لە (اول) و(آخر) ﴿لَزُلْفَى﴾ (منزلەت)و (مکانەت)و (رفع)ی (درجە) لای خوا (صاحب)ی پایە و (رتبە)ی (عالی) بوو ﴿وَحُسْنَ مَآبٍ﴾ بۆ (قیامەت) (راویان)ی (اخبار) (ناقل)آنی (آثار) لە (سدی) وە (امثال)ی (سدی) (نقل) ئەکەن، (مختصراً عرض) ئەکەم؛ گۆیا (حضرەتی داود) لە (خلوەت) گاهێ (عبادەت) نوێژ ئەکا یا (تورات) ئەخوێنێ؛ (شیطان) بڵێ: (ملک)ی طاوس خۆی ئەیەنێتە سەر (صورەت)ی کۆترەیە لە زێڕ رەنگاورەنگ دێتە نێزیکی (داود)؛ (داود) لە نوێژدا، یا لەسەر (کلام)ی خوا لایی ئەچێ دەست درێژ ئەکا بیگری نەختێ دوور ئەکەوێ یە دوای دائەچێ لێرە لەوێ ئەمبان و ئەویان تا ئەچێتە سەربانی تەماشا ئەکا ژنێ (غایەت) (حسناء) خۆی ئەشوا ئافرەتەکە کە چاوی بە (داود) ئەکەوێ بە مووی سەری خۆیی دادەپۆشی ڕەنگە ئەمەیان لە (حکایەت)ی (هارون الرشید) وەرگرتبێ، دەهالە (نظر)ی جوان ئەنوێنێ (عاشق)ی ئەبێ (بعض)ی (نقال)ی (بەد) (مقال) لێرە قسەی (قبیح) (نقل) ئەکەن؛ (اما) (اهون)ی ئە مەیە ئەگەڕێتەوە (تفتیش) ئەکا ئەزانێ ئەو(سیدە)یە (حرم)ي (ذات)ێکە لە (قواد)آني (عسکری)، ناوي (ئوریا) لە (تفسیر)ی (ابن جریر) ئەڵێ: (ئەهریا) بوە دوایی (سوق)ی ئەکا بۆ (حرب)، (بعد) بۆ (حرب) تا (شهید) ئەبی وەژنەکەی (مارە) ئەکات، (بعد) (ملائکەت) دێن (تصویر)ی (مسئلە)ی بۆ ئەکەن؛ (حتی) ئەڵێن: (بعد الحکم) (تصریح) بە (مادە)کە ئەکەن (صراحةً) پێی ئەڵێن: (امام فخر الدین) (رضی الله عنه) لێرە (مدافعه)یە (حیدران)ە ئەکا بۆ (تبریە)ی (حضرەتی داود) بەڵکوو بۆ (تبریە)ی (مقام)ی (نبوەت)، بەڵکوو بۆ (تبریە)ی خواو (قرآن)ی بە کوردی ئەڵێم: ئێوە و خوا و کەسێ (ادنی) (وقار) هەبی بەو (نوع)ە دوای

(طیر)ی ئەکەویّ؟ (ولو) لە (دُر) (الماس) بی! (ذات)یّ لە نویّژدا یا لەسەر (قرآن)ی خوا خوندن بی (خاصةً ذات)یّ وەکی (داود) (ملک، نبی، رسول)، خانەدانی (عالی) نژاد، کوو دوای (طیر)یّ ئەکەویّ ئەم بان و ئەویان؟ کەسیّ وابیّ خوا چۆن ئەلّیّ: (وان له عندنا لزلفی و حسن مآب)؟ ئیّوه و خوا ، کوو(ندای) ئەکاتی؟ ﴿یا داود إنا جعلناك خليفة في الأرض﴾ کەسیّ وا سووک و چرووک و بیّ (وقار) لە (خلافەت) ئەو شیّتەوه؟ نازانم ئەوه چ (قدرەت)ە دایتیانە (شیطان)؟ خۆی ئەکاتە (طیر)یّ زیّڕ رەنگاورەنگ؛ ئەمە (معنا)ی چیە؟ (سلب)ی (قدرەت) لە (عبد)ی مؤمنی (مامور)ی بە (افعال)ی (اختیاریە) ئەکەن، (قدرەت)ی وا (عظیم) ئەدەنە (شیطان)و جنۆکان؟! خۆیان (متشکل) ئەکەن، بە (اشکال)؛ بنۆڕنە ئەم (دسیسە)یە خوا ئەفەرمویّ: خۆی ئەلّیّ: (سلطان)ی لەسەر (عباد)ی (مخلص) نیە لە (حکایات)یان ئەبیەی، چ (لعب)یّ بە (رسول)آن ئەکا؟ (سبحان‌الله) (امام) (محاوەرە) لەگەلّ (ملک)ی ئەکا، ئەفەرمویّ: ئەو (حکایەت)ە، یا ڕاستە یا درۆ؛ ئەگەر درۆیە

(واجب)ە (ازالە)ی کەین، ئەگەر راستە (واجب)ە (اخفا)ی کەین، چونکی (اشاعە)ی (قبیحە) لە (حق) (مؤمن)آن زۆر (قبیح)ە، خۆ (شک) لە (ایمان)ی (حضرەتی داود) نیە. (نقل) لە (امامی علی) ئەکەن: فەرموویەتی: ئەوەی (حکایەت)یی و ا، (نسبەت) بە (حضرەتی داود) بدا سەدوشیّست داری لیّ ئەدەم؛ (حد)ی (قذف)ی (انبیاء) (وبعد ذلک) من ئەلّیّم: (اهل)ی (صلاح)و (تقوی) هەر کەسیّ بی (میل)ی لە نویّژ و (خلوەت) (کلام)ی خوا خویندن و بە ڕۆژی بوونی ئەبی؛ (وبالفعل) (اشتغال)ی پیّ ئەکا؛ (دقەت) لە (غزالی) و (امثال)ی (غزالی) کە؛ (لاشک) (حضرەتی داود) بە (میل)یّ زۆر (شدید) خەریکی (عبادەت)و گریان و خویّندن و ڕۆژی بوە؛ لە (ادارە)ی (ملک) سستی نواندیە، بۆ (انتباه)ی

(بعض)ێ له (خێر) خواهانی (ملک) و(سلطنەت) بۆ (مخاصمه) وای دێنه (خدمەت)ی (بعد فضل الحکم) (انتقال) ئەکا بۆ (حال)ی (رعیه) که وەک مەڕ (فقیر)ان (کلکم راع و کلکم مسؤل عنرعیته) ئەزانێ (اهل)ی (عدوان) (وضع)ی (ید)یان لەسەر (اموال)ی بێ دەسەلاّتان کردیه؛ ئەو(وەقت)ی ئه کەوێته (سجده)؛ ئەزانێ له ڕێی (دیانەت)و (خدمەت)ی خوا؛ به(سهو) چووه. (مقام)ی وی له(قضی) ئەخوازێ (زید)ە ئاگاداریی (حال)ی (رعایا) بکات، کەسێ (خلیفه)ی خودا بی ئەبێ ئاگاداری (عباد)ی خودا بکا نەک پسته پستی (تسبیح)و پرته پرتی (ختمه) چرقه چرقی وردکه بەردان، بۆ ژمارەی (اوراد)ی (مشایخ) و(خلفا) ئەوه ی (تشریع)و (انقاذ)ی (حکم)ی (عادلانه)ەی (الهی) کا و (مدبر) بی (خلیفه)یه، ئەوەی (صانع)و (مخترع)بی (خلیفه)ی (صانع)ه؛ (حضرەتی داود)ی هەر دوو (خلافەت)ی بوه، (حقاً) به نوێژ و ڕۆژوان (انسان) نابێته (خلیفه) (حقاً) به (نحو) و(صرف) ناتوانی (اداره)ی (ملک)یه جێ بگەیەنی (اداره) زۆری ئەوی ئەی (حضرەتی داود) تۆ (خلیفه)ی خوای له (أرض)ی (موعود) ﴿فَاحْكُمْ بَيْنَ النَاسِ بِالْحَقِ﴾ بێ (میل)و (محابا) وو (رعایەت)ی (اقارب)و گەورە گەورەی (مملکەت) وەکی پێغەمبەر ئەفەرموێ: بەوکه سەی (نفس)ی (محمد)ی به دەسته ئەگەر (فاطمه)ی کچی (محمد)ی دزی بکا دەستی ئەبڕم ﴿وَلا تَتَبِعِ الْهَوَى﴾ (حتی) (هوا)ی (دینی) (اهل)ی (دیانەت) ئەبی لەو (جهەت)ه زۆر ئاگادارین ﴿فَيُضِلَّكَ عَن سَبِيلِ اللّهِ﴾ ڕێی خوا ڕاسته هەر کەس به گوێرەی (حاڵ)و باڵی خۆی ئەبێ پێیدا بڕوا؛ کوودەبی (حضرەتی داود)ی (چل) ڕۆژ له (سجده)دا بمێنی؟ گیای له بەر فرمێسکی شین بیی(مع انه) گیا له شۆرەکات شین نابی به ئاوی سوێر کوو شین بوو؟ لەو (مده اداره)ی (ملک) کووکرا؟ دیاره (سدی)و (مدی) (خیاڵ)ی (ملک) و(سلطنەت)یان نەکردیه؛ ئەوانیش هەر له (خیاڵ)ی (عبادەت)ی (بدنی) بووین، (حضرەتی داود)

(سجده)یی (انابه)ی بردیه؛ (حضره‌ت)ی (رسول)ی (کبریاء) کردیته (سجده)ی (شکر) (شکر لله) نه‌به (عباده‌ت) له (اداره) (غافل) بوه نه (اداره) (نقص)ی به (عباده‌ت) گه‌یاندیه.(حضره‌تی داود)ی دووه‌م پاشای (اسرائیلی) بوه، له (اوائل)ی (تشکیل)ی (سلطنه‌ت) ئه‌بی (حکم)دار زۆر به (اقتدار)بی؛ وه (هیچ) (آن)ی له (احوال)ی (ملک)داری (غافل) نه‌بی؛ (دائم) به ئاگابی، (مترصد)ی (حرکات) و(سکنات) و(سیاسه‌ت)ی (دول)ی هه‌م (مجاور) بی (خاصةً) ئه‌وانه‌ی (محارب). به‌لێ وه‌کی (سلطان عبدالعزیز) به (نامق کمال)ی ووت: (عزیز)م (اداره) باشقه شاعرلگ باشقه (محقق) بزانن ئه‌وه‌ی (مدافعه)ی (مقام)ی (نبوه‌ت)بکا (مدافعه) له‌سه‌ر (برائه‌ت)و (نزاهه‌ت)ی (مقام)ی (الوهیه‌ت) ئه‌کا ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ﴾ به (قوه‌ت) زۆر به (الم) ﴿بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ﴾ (لاشک) (ملک) (سؤال)ی له (احوال)ی (رعیه) لێ‌ئه‌کرێ؛ (امامی عمر) ئه‌گه‌ر له ولاتی دوور؛ گیسکێ (ضایع) بووبا خۆی به (مسؤل) ئه‌زانی بۆ (ملک)ێ وه‌کی (حضره‌تی داود) دوو (رکاعه‌ت) نوێژ ئێواره و سبه‌ینان سه‌رو (زیاد)ه. (رجاتان لێ‌ئه‌که‌م به (دقه‌ت)و (محاکمه) (مطالعه)ی (حکایات)ی (قصاص)آن که‌ن (والا) گومراه ئه‌بن ﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاء وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا﴾ له (کائنات) (حي)و (غیر)ه حیی ﴿بَاطِلًا﴾ به‌تاڵ و حه‌تاڵ؛ (واقعاً) (خلاصه)ی (موجودات)، (حیات)و (وما یترتب علی الحیات)ه (یعنی): (علم) و(قدره‌ت) (اراده)و (ادراکات)؛ (لکن) (عالم)ی (احیاء) (خاصة انسان) له‌سه‌ر ئه‌و هه‌موو (صفات)و (ماثرة) تووشی (بلا)یه (خراب) بوه، ئه‌بینی (شخص)ێ (دنیا)یه ئێنێ، ناگاه رائه‌قه‌نێ، ئه‌مرێ گۆڕی گوم ئه بی (کانه) نه‌بوه، به‌و (نوع)ه (انسان) بێ و وبڕوا (اعاده)و (استقرار)ه‌کی نه‌بی ئه‌م (خلق)ه (عبث)ه (باطل)ه (بشر) دوو (حیات)ی هه‌یه (حیاتی) (طبیعی) (حیات)ێ (شرعی) هه‌ر دووکی

نا (شکر) نەبی لە (غایەت) (اضطراب)و ناخۆشی دایە (ابو علاء) ئەڵێ: (انسان) لە سەرەمەرگدا ئاوزینگان لێئەدا ئەوە تالّایی (حیات)ە لەو وەختەدا قەی ئەکا (انە) هێڵنجی دێتێ؛ (حیات) دەڕشێتەوە، ئەی واە، وەشەڕو شۆڕی (ئاوروپایی) وە (فسق)و فجور)و بێ (غیرەتی)و بێ (ناموسی)یان (دین)و (دنیا)یان لە (مسڵمان)آن تێکدایە؛ (حیات) چەند تاڵ و ناخۆشی بوو سەد هەزار هەندەیان ناخۆش کردیە ئەگەر (بعث)و (نشور) نەبی (حقاً) (خلق)ێ (باطل)ە لە (صانع) ناو شێتەوە؛ ئەبێ ئەو (نقص)ە نەمێنی، (اکمال) بکرێ؛ (اما) کەی؟ خوا ئەزانی! لای (طبیعی) آنیش (ترقی) (تدریجی) ئەبێ (ثمرە)یە باشی بیی ﴿ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ ئەوانەی (ایمان)یان بە (بعث) نیە، واتێ ئەگەن (خلق)ی ئەو (عالم)ە (باطل)ە، ئەوانەی ئەڵێن: لیقر بونا الی اللە زلفی نازانم کوو (انکار)ی (بعث) ئەکەن؟ ئەبێ قسەکەیان سەر سەری بی ﴿فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا﴾ بە (قدرەت)و (علم)و (قوەت)ی خوای ﴿مِنَ النَّارِ﴾ لە (دخول)ی ئاگری ﴿أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ (انواع)ی (اعمال)ی چاک کە (موجب)ی (حیات)ی (عمومی)یە (روح)ی (حیات)ی (اجتماعی) ئەدەن بە (خلق) ﴿كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ﴾ بڕواو بفەوتێ؛ (نائل)ی (مکافآت) نەبی، ئەو هەموو (سعی)و کۆششەی بە خۆڕایی بڕوا وەکی (تبهیجە)یە، بەرزەیە، ئەمە وانابی چە (وجدان)ێ (قبول)ی ئەکا؟ کەسێ وەک (فخری رازی) بەو دێری (علم)ەوە بێ سەروشوێن بڕاو بێ لە (رسل)ێ ئەو هەموو (علما)ی (عظام) (محترمین) (کرام)؛ ئەوانەی (دهشەت) ئەدەن بە (عقول) باری دیگەر نەیەنەوە (ساحە)ی (وجود)، (وجود)ی (حیات)ێ (مسعودان)ە؛ (ثمرە)ی (مجهود)ی خۆیان بخۆن، نابی، (ضمیر)و (وجدان)و (عقل) (تحمل)ی ناکا ﴿أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ﴾ (خبر)ێ (عام)ە لە هەموو (متقی)و (فجار)آن؛ (معلوم)ە (حضرەتی حمزە)و (علی)و (عبیدی بن

الحرث) وەکی (عتبە)و (ولیدی بنی عتبە)و (شیبە) نابن (لکن) ئەم (سورەت)ە (مکیی)یە، ئەو شەش کەسە لە (بدر) شە ڕیان کرد، (متقی)یەکان بە سەرکەوتن (فجار)ەکان کوژران ﴿کتابٌ﴾ (ایی کتاب؟) (قرآن حکیم) ﴿أنزَلْنَاهُ إِلَيْكَ﴾ (وانت انت؟) ﴿مُبَارَكٌ﴾ بە (خێرات)ە (حقاً) (روح)ی (حیات)ی (اجتماعي)یە بۆ (هیکل)یی (بشر) (عین)ی (حیات)ە (واقعاً) ئەگەر (انسان) دوای قرآن کەوتبا اقتدی پیکردبا زۆر خۆش ئەبو (انسان) (خێر)ی لێک ئەدیت ﴿لِّيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ﴾ بۆیەمان ناردیە لە (آیات)ی (فکر)ن؛ (آیات)ی (تکوینی) (آیات)ی (تشریعیی ﴿وَلِيَتَذَكَّرَ أُوْلُوا الْأَلْبَابِ﴾ ئەوانەی (صاحب)دڵن، پەندو (وعظ)و (نصیحەت)پەزیر بن ئاگایان لە خۆیی (مغرور) نەبن؛ وەکی (حضرەتی سلیمان) کە (آیەت)ی (نقل)ی تەختی (بلقیس)ی بۆ بوو، فەرمووی: ئەمە (امتحان)ە (صلوات الله علی رسله) ئەوانەن (صفوەت)ی (خلق)ی خوا، بە (قدر)ی مووییی لە (طریق)ی (اخلاص)و (عبودیەت)و راستي لانادەن بێ (حیلە)و لاف و گەزافن. ئەو(کتێب)ەش وەکی تێئە (فکر)ی (حیات)ی (ضایع) بوە (عالم) بە (اکثریەت) رووی لێ وەرگێڕایە هەر چەند لە (مصر) لە (برلین) لە (پاریس) (قرآن) ئەخوێنن بە رادیۆ لە وڵات بڵاو ئەبێتەوە؛ (لکن) (امتزان)ی (هوا)یە و بەس، (هوا)ی (نفس) لێ نا گە ڕێ (اتباع) بکرێ؛ (ایمان) بە (قیامەت) زۆر کەم و زۆر سست بوە، لە سایەی (آوروپی)یان (خیام) ئەڵێ:

پەندی دەهەمە ت ئەگەر بە مەن داری گووش
ئەز بەهري خودا جامەیی تزویر مە پووش
دنیا هەمە ساعەتێ وەعمری توو دەمێ
ئەز بەهری دەمی عمر ئەبدرا مەفرووش

(علی الأکثر) ئەوانەی (انکار)ی ڕۆژیی (جزا) ئەکەن، بۆیە یانە بە تە واوی بێ (کدر)ی (خیال)ی فەردا، (لذەت) لە گوناهو (سیاسەت) ببینن

﴿وَوَهَبْنَا لِدَاوُودَ﴾ له (أعظم)ی (نعم)ی (الهی) لەسەر پیاوی گەورە و بەجێ جێنووشینی (لایەق)ە (ربنا هب لنا من ازواجنا وذریاتنا قرة اعین وانی خفت الموالی من وارئی؛ فهب من لدنک ولیا یرثنی ویرث من آل یعقوب (آمین یارب العالمین) ﴿سُلَيْمَانَ﴾ (علیه السلام) ﴿نِعْمَ الْعَبْدُ﴾ بەندەیی چاکە بە (ملک)و (سلطنة)و جاهوو (جلال)و (حشمة) نەگۆڕا، (عبد)ی (مخلص)و بێ (غل)و (غش)ە ﴿إِنَّهُ أَوَّابٌ﴾ زۆر (رجوع)ی ئەکرد، بۆ خوای، بە (توبە)و (استغفار) بە (تسبیح)و (تقدیس)و (تمجید) وە (شکران)ەی (نعم)ی (الهی) ﴿إِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصَّافِنَاتُ الْجِيَادُ﴾ (مقصد) له (ظرف) (بیان)ی (توجە)ی (سلیمان)ە، بۆ (طرف)ی (کبریائی)، (حتی) لەو (نوع)ە (اوقات)ە کە (ملوک)ی (عظام) (مسابقە)یان له (حضور) ئەکرێ ولاغی چاک و (اصیل)و (ممتاز) له بەر چاویان دێنن و دەبەن؛ (ممکن)ە (صافن) بە (معنا) (واقف)بی زێرا بەرزەیی (اصیل) کەم پاڵ ئەکەوێ؛ (حتی) ئێمە ولاغی وامان هەیە نانوێ له (چنارۆک) (دقەت)ی لێئەکەم (دائماً) رووی لەلای چۆمیی یە، پشت ئەکاتە (جهەت)یی گێڕانی؛ نێزیکی (بیان)ی کەمێ پاڵ ئەداتەوە زوو هەڵئەستێ ئەو ولاغانەی لە کێ بوو؟ بڵێم: چی؟! (ذات)یوا ئەبێ بپرسی لە کوێی بوو؟ چەند بووین؟ چی (عرض)کەم؟ (لازم) نیه زۆر زۆر بووبن (لکن) (حسب العادة) (ولاغ)ێ کە (عرض)ی ئەو (نوع)ە (ذات)ە بکرێ، کەم و نایاب ئەبن (مسابقە) ئەکەن لە (بلاد)ی گەورە گەورە (نظر) بە (کثرەت)ی بەرزە زۆر کەم (اشتراک)ی (سباقی) ئەکا؛ (زمخشری) ئەفەرموێ: (مسابقە)یە بوە کەسێ (سؤال)ی لە (بلال) کرد (من سبق)؟ ووتی: پەیغەمبەر (فمن صلی؟) (یعنی) کێ دوای وی بوو (بلال) ووتی: (ابوبکر) کابرا ووتی: (انما اعنی فی الخیل) (سابق)و (مصلی) لە ولاغی (رهان)م (مقصود)ە (بلال) فەرمووی: (واناعنی فی الخیر) (حقیقة) (لطیفە)یە جوانە. تائەمەم نەدیت، نەمدەزانی (حضرەتی بلال) وا قسە خۆشە ﴿فَقَالَ﴾ (وەقت)ی

(عرض) كران ﴿إِنِّي أَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ﴾ (ممكن)ە بە (معنا) (مـالّ) بـی؛ (عام) لە (خیل)و (سائری) (اشیاء) (ممكن)ە (مراد) (خیـل)بـی؛ (یعنـی) ئەمن (ایثار)و (اختیار)ی (حب)یی (خیـل)م كردیـە؛ خۆشـمئەوێن؛ لـە بـەر (میـل)ی (نفسـی) نیـە، بـەڵكو (حـب)ەكـەم ﴿عَن ذِكْرِ رَبِّي﴾ (نشـات)ی لە (ذكر)ی خوای كردیە، بۆ خوام ئەوێن (واقعاً) خۆشە؛ زۆر باشـە، (دنیـا) بۆ (خدمەت)ی (دین) ئـەڵێن: (شـاه عبداللـه) بـە (مولانا خالـد) ئـە ڵـێ: چیـت ئـەوی؟ ئەفـەرموێ: (دیـن)و (دنیـا) بـۆ دیـن. (خیـول)یـان تێپەڕانـد لە (حضور)ی ﴿حَتَّى تَوَارَتْ﴾ بزر بووین ﴿بِالْحِجَابِ﴾ بە (مـانع)ێ لـە دیـتن، شیوە دۆڵەیە؛ پـەناگردێ فـەرمووی:﴿رُدُّوهَا﴾ وڵاغـەكان بگێڕنـەوە ﴿عَلَيَّ﴾ بـەسـەر لای مـن ﴿فَطَفِقَ﴾ (شـروع)ی كـرد، لـە (جهـەت) (لطـف) و (خۆشەویستی بە (نفس)ی (نفـیس)ی خـۆی ﴿مَسْحاً بِالسُّوقِ وَالأَعْنَاقِ﴾ دەستی (مبـارک)ی بـە لاق و ملیانـا ئـە هێنـاو ئـەبرد؛ كەسێ (إنصـاف)ی هەبی ئەزانی (معنا)ی (آیة) ئەوەیە كە (ذكر) كـرا. (ابـن حجـری عسـقلانی) لـە (جلـد)ی شـەش ئەفـەرموێ: (مفسـرین)، (صـحابە)و ئـەوانی داوای وان فەرموویانە: (ضمیر)ی (مؤنث) بۆ (خیل)ە (ڕەحمـەت)یـان لـێ بـی (أمّـا) ئەوەی (جمهور) ئەیڵێن، بەو (خیول)آنەوە لە خوای (غافل) بوو، هـەتا ڕۆژ ئاوا بوو، ووتیی ڕوژەكەم بۆ بگێڕنەوە گۆیـیا نوێژی (عصر)ی بگێڕێتەوە ببی بە (ادا)، وڵاغەكانی سەرولاق بڕینە (حقاً) (فهم) ناكرێ لە (قرآن)؛ وە (رد)ی ڕۆژ شـتێ نیـە بـزر بـێ. (أمّـا) (نقـال)آن پـەكیان ناكـەوی. لـە (بخـاری) (روایەت) لە (ابـی هریـره) ئـەكات (نبـی)یە لـە (انبیـا) لـە (غـزا) (دعـا)ی كردیە، ڕوژی بۆ (حپس) كراوە (ابن بطال) ئەفەرموێ: (حركە)ی (شـمس) سستكرا ئەڵێن: ئەوە لە (١٤)هی (حوزەیران) بـوە ئـەو(وقـت)ی دیـارە ڕۆژ زۆر درێژە، (دقەت) لەو قسەكەن. ڕۆژ تا (آخر)ی (دنیا) ناگەڕایتـەوە وە بـۆ كـەس نەگەڕایتـە وە. گەڕانـەوەی ڕۆژ بـۆ (حضـرەت)ی (علـي)

بێ (اصل)ە. (ابن‌جوزی)و (اشباه)ی لە (محققین) ئەڵێن: (خبر)ەکە (موضوع)ە بێ (اصل)ە لە (علم)ی (اصول) ئەڵێ: شتێ (یتوفرالدواعی علی‌نقله تواترا) بە (خبر)ی (واحد) (نقل) کرێ (باطل)ە بێ (شک) درۆیە (ابن‌حجر) (تصحیح)ی (خبر)ی (اسماء بنت عمیس) ئەکا. (أمّا) (اعتبار) بە (صدیق)و (تصحیح)ی وی‌نیە (انسان)ێ خۆش باوەڕە؛ (حتی) ئەڵێ: (شێخ اسماعیلی حضرمی) ئەچۆوە؛ بۆ شاری (زبیر) ئێوارە نەختی درەنگ بوو، (اشارە)ی کردە ڕۆژ، ڕۆژ ڕاوەستا تا (شێخ) گەیشتە شار (اشارە)ی کرد ڕۆژ ئاوا بوو؛ (دنیا) تاریک بوو بەڵێ (ملا)یان بە نووکی (قلم) عاردو ئاسمان ژێر و زەبەر ئەکەن! ڕۆژ بگەڕێتەوە (مدە)یە ڕاوەستی، (عالم) ئەیزانی من لە (اختیار)ی (معنا)ی نووسراوم، دوو (امام)م هەیە، ئێکی (امام فخرالدین) ئیکی (شێخ محیی الدین ابن العربی) (رضي الله عنهما) (حقاً) (تطبیق)ی (عبارەت)ی (قرآن) لەگەڵێ جێ لەگەڵ (سبب)ی (نزول) یا (روایەت) (معنا) بە (ڕەحمەت) ئەکرێ. (سبحان الله) (ذات)ێ ناو (عوف) ئەڵێ: پێم‌گەیشتیە (یعنی) (خبر)م درایتی، ئەو (صافنات)ە ماینی (بحری) بووین باڵیان هەبوو؛ بۆ کەس نەبوە بۆ کەس نابێ (وکذا) لە (حسن) (نقل) ئەکەن. (ابن‌جریر)و (غیر)ە لە (ابراهیمی تمیمي) (روایەت) ئەکەن (بیست هەزار) (فرس)ی باڵدار بووین دەک لە منی ی کەوێ (مام برایم)! (لاشک) ئەوانە لە (حکایات)ي وەکیی (الفلیلة...) وەریان گرتیە؛ بەو جۆرە (حکایات)ە (نفس)یان (متاثر) بوە. قسە زۆرە ئەمەندە لێرە بەسیە ﴿لَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمَانَ﴾ بە چی (مفتون) بوو؟ (نقال)آن (حکایەت)ی (غریب) و(عجیب)و بێ (اصل)و (اساس)و بێ (معنا) (غیر)ە (معقول)، (نقل) ئەکەن. ڕەنگ نیە (انسان) گوێی لێ ڕاگرێ. نازانم ئەوانەیان چۆن هەڵبەستیە؟ نازانم (معنا)ی چیە؟ لەترسی (اجند)آن کوڕی‌دا هەور بەخێوی کا؛ هەور چیە؟ منداڵی تازە بووبی چۆن بەخێو ئەکا؟ ئەوی بڵێ: (علی فی السحاب)ە ئەتوانێ ئەمەش بڵێ! (اظهر ماقیل)

وەکی (آلووسی) ئەفەرمویَ، (روایەت) لە (بخاری) لە (ابوهریره) (سلیمان) ئەڵێ: ئەم شەو بەسەر ژنەکانم (دوره) ئەدەم (مقدار)یان (٤٠) بوە، هەر یەک کوڕەکی بێ، ببیتە سوار لەڕێی خوا (جهاد)بکەن؛ (أنّهُ تمنا)ی کردیە لە خوا کە ئەوەندە کوڕەی پێ (احسان) کات، وەگەورە ببن ببنە سواری (مەیدان)داری؛ لەڕێ خوا (حرب)کەن (معلوم)ە ئەوە (داخل)ی (فعل)ی وی نیە، وەنەی فەرموە: (انشاء الله) (نتیجە) یەک ژنی، کوڕەکی کەرتکەکی نیوەکی ئەبێ؛ یەکدەست و یەکلاق؛ (مامان) ئەیەنێ فڕێی ئەداتە سەر کورسی (سلیمان) ﴿وَأَلْقَيْنَا عَلَى كُرْسِيِّهِ جَسَدًا﴾ ئەو نیوە کوڕەیە؛ (جناب)ی (رسالەت) فەرموویەتی: ئەگەر بیی گوتبا (انشاءالله) (تمنا)ی ئەهاتە جێ ﴿ثُمَّ أَنَابَ﴾ پەشێمان بۆوە، (توبە)ی کرد؛ (أمّا) (زێد)ەی یەک ئەڵێن: (ملائکەت) پێی گوتیە بڵێ (انشاء الله) وەنەیگۆتیە یا (قبول)ی ناکەم یا ئەڵێم: گوێی لێ نەبوە وە (الاّ) ئەمە زۆر بێ (معنا)یە، منیش ئەڵێم: (فتنە)ی (سلیمان) لە (نوع)ی (فتنە)ی باوکی بووە، (دائر) بە (ادارە)ی (ملک) ، (حضرەت)ی (سلیمان) بە (بنا)ی (محتشم)و (معرض)ی (خیل) (اشتغال)ی فەرموە؛ (جسد)ی (هیکل)ی بێ (روح)ی (تدبیر)و (سیاسەت) لەو (اوقات)ە (نائبمناب)ی بوە، لە (سوء)ی (ادارە) (نوعاًما) (خلل) (ظهور)ی کردیە (حضرەت)ی (سلیمان) بە خۆهاتیتەوە گەڕایتەوە، (زمام)ی (ادارە)ی هێناوەتەوە دەستی خۆی ﴿قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي﴾ لەو (مساهلە)یە ﴿وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنبَغِي﴾ (لایەق) نەبێ ﴿لِأَحَدٍ مِّنْ بَعْدِي﴾ لە (ملوک)ی (بنیی اسرائیل)، (مراد)ی (عظمەت) نیە وە (مراد)ی ئەوەش نیە؛ بۆ کەس نە بێ؛ (والاّ) ئەیفەرموو: لایکون ﴿إِنَّكَ أَنتَ الْوَهَّابُ﴾ (تعلیل)ە بۆ هەردوو (دعا) (أمّا) بۆ (دعا)ی (ثانی) (اظهر)ە لە (جواب)یا ئەفەرموویَ: ﴿فَسَخَّرْنَا لَهُ الرِّيحَ﴾ بە هەر (طراز)ێ بی؛ (أسطول)بێ (طیارە) بێ یا خود (راساً) خوا بای بۆ ڕام کردیە

له (اطاعه)ییدا بووه. دیاره پەکی لەسەر ئەنگوستیله نەکەوتیه (سبحان الله) چەند (حظ)یان له (حکایەت)ی پڕوپووچە! (سیدی آلوسی) ئەفەرموێ: ئەگەر (سر)ی (ملک)ی (سلیمان) وەکی دەڵێن: له ئەنگوستیلەیی دابا خوا (ذکر)ی ئەکرد (ڕەحمەت) له (صاحب)ی (روح المعانی) وه (امثال)ی. (بعض)ێ (آلات)و (اسباب)ی (حکم)داری هەیه، بۆ (انسان)ی (ملەت)ی (حکومەت)ی (مسڵمان) (متقیی بێ (ظلم)و (تعدی) به (وجدان) به (ضمیر) به (إنصاف) به (ایمان) (لایەقه؛ چونکی له (امور)ی (خیریه)ی (استعمال) ئەکا بۆ (پادشاه)ێ (حکومەت)ێ (متصف) بەو (صفات)ه نەبێ (لایەق) نیه چونکی له (خراپ)ه له (تدمیر) له (استعباد)یی (بشر) (خلاصه) له (شه ڕ)ی (استعمال) ئەکات بنۆڕه ئەمڕۆ ئەو (دول)ه (غاشمه) (ظالمه) بێ (رحم)و (مروەت)آنه که (طیاره) و(أسطول)و (مواد)ی (ناریه)ی (منفلقه)ی (متبرقعه) له چی (صرف) ئەکەن شارێ بێ (استحکام) (ملەت)ی (فقیر) پڕ له نەخۆش و پیرەژن و منداڵ (بۆنباران)ی ئەکات بێ (رحم)و بێ (شفقەت) بێ هەموو (مآثر)ی (حیوانی) (فضل) له (انسانی) ئەگەر ئەو (آلات)ه به دەستی (قوم)ێ (مؤمن)ی نێک نهاد به (اخلاق)با (قط) لەو (نوع)ه (وقایع)ەی (استعمال)و (صرف) نەدەکرد (حضرەت)ی (سلیمان) (ریح)و (جن)و (مردە)ی له (امور)ی (خیریه)دا (استخدام) کرد؛ بڕوا مەکه دوای (حضرەت)ی (سلیمان) له (بنی اسرائیلی) چه (حکم)دارێ وا بوویی، ئەو (اسباب)ەی له (خیر) (صرف) کات، بەڵکوو (شک)نیه له بەر (منازعات)ی خۆیان له (قهر)و (تدمیر)ی یەکیان (صرف) ئەکرد، (بناءاً علی هذا) (دعا)ی (حضرەت)ی (سلیمان) چ (اشکال)ی تیا نیه، وەچ (حاجەت) به (مجادله) ناکا ﴿تَجْرِي﴾ (ریح) ﴿بِأَمْرِهِ﴾ (علیه السلام) ﴿رُخَاءً﴾ نەرم به (شدەت)و (شر)نا ﴿حَيْثُ أَصَابَ﴾ هەر جێیەک (قصد)ی کردبا (نزول)ی تیا فەرمووبا ﴿وَالشَّيَاطِينَ كُلَّ بَنَّاءٍ وَغَوَّاصٍ﴾ ئی (جن) یا (شیطان)ی (انس)

لە (عملە)و وەستای زۆر بە (قوەت)و (ماهر) کە لە (دولەت)ی (جار)ی بۆی ئەهات ﴿وَآخَرِينَ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ﴾ لە زنجیر، (ممکن)ە (اسری) بووبن لە (زمان)ی (داود) لە زنجیر کرابن ئیشیان پێ کردینە یا خود لیکی نێزیک کردینە، بە (عطاء)، (بعض)ێ ئەڵێن: وای (ضبط) کردینە، (ضبط)ێ (معنوی) کەنەیانتوانیە (فساد) بکەن کە وابی ئەوە (تمثیل)ە ﴿هَذَا عَطَاؤُنَا فَامْنُنْ أَوْ أَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾ (کیف)ی پێ نەکەی، (عطا) ئەکەی بکەی ناکەی (اختیار) بە دەست خۆتە، خوا لێت ناتۆژێتەوە دیارە بە گاگۆڵە ناڕوا بۆ بەهەشت.(بعض)ێ ئەڵێن (معنا)ی لە (قلب)ە (هذا عطاءنا بغیر حساب فامنن او امسک) (لکن) (قلباً) من ئەو(نوع)ە (قلب)ە (قبول) ناکەم، لام قەڵپە وە (ئەڵێن): (ابن‌مسعود) خویندییتەوە هذا فامنن او امسک عطاءنا بغیر حساب) وە (جمع)ێ ئەڵێن: (هذا) بۆ (قوە)ی باە (اشارە)یە (لکن) (قول)ێ نا (معقول) نا (ملایم)، (نازانم) بۆ ئەو(نوع)ە (اشخاص)ە دروستە (تفسیر)ی (قرآن)؛ وە (بۆ ئێمە دروست نیە؟ (لاشک) خوا ئەو جۆرە (تفویض)ە بۆ کە سێ ئەکا لێی (امین) بی بە جێ (صرف)ی ماڵ بکا، بێ جێنەی دۆڕێنێ ﴿وَإِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفَى﴾ (قربەت)و (منزلەت)و (کرامەت) ﴿وَحُسْنَ مَآبٍ﴾ (قصاص)آن قسەیان زۆر کردیە لە (حق) (سلیمان)؛ لە (حق) (ملک)ی (سلیمان) لە (حق) (بساط)ی (سلیمان) لە سەدی ئیکی (صحیح) نیە، (خاصةً) (مسئلە)ی دروست بوونی هەموو شەو لەگەڵ هەزار ژن. (انسان)ێ وا لایە (نبی) لایە (ملک) بە (رفث)و (ضغث) چۆن شەو بەسەر ئەبا؟ (سبحان‌الله) (حکیم)ی (ترمذی) (نقل) ئەکا لە (سعید)ی (بن‌المسیب): (سلیمان) سێ ڕۆژان خۆی لە خەڵکی بزر کرد؛ خوا (وحی) بۆ نارد (یاسلیمان) سێ ڕۆژان خۆت (اختفا) کرد، تەماشای (امور)ی (عبادی) منت نە کرد، (حق)ی (مضلوم)ت لە (ظالم)ی نەستاند دیارە خوا بەوەندە (اختفا)یەی (راضی) نیە، (فکیف)بە (خلوەت)ی ساڵ و دوو ساڵ؟ (عبادەت)ی ئەو گەورانە وەکی (عبادەت)ی صوفیلکەکی ڕەش و

ڕووت (اولاً و بالذات) (ملوک) (عدالـەت)و (انفـاذ)ی (حکـم)ی خوایـان لـێ (مطلوب)ە﴿وَاذْكُرْ﴾ (فی‌القران) لێرە بۆ (تسلی)یـە (فـرج)ی (بعـد الشـدة) ﴿عَبْـدَنَا﴾ بەندەیـە (مخلـص) بـێ (غـل)و (غـش)، (ثابت‌الإیمـان) (لـدی الشدائد) ﴿أَيُّوبَ﴾ (ابن حجری عسقلانی) لە (شرحی بخاری) (نقل) لە (ابن اسحاقی) ئەکا ئەفەرموێ لە (نسب)ی وی (شیٔ) (یعنی) (خبـر)ێ دروسـت و ڕاست نیە ئەوەندەیە نـاوی بـابی (امـوص)ە (سـیدی آلوسـی)لـە (ابن‌جریـر) (نقل) ئەکا: (اموص ابـن روم بـن عـیص بـن اسـحاق) کـەوابی لـە (موسـی) (مقـدم)ە. چەنـد قسـەی‌تـر (روایـەت) ئـەکا؛ دیـارە فـەرمایش فـەرموودەی (ابن‌اسحاق)ە. لە (تورات) (کتا)بی (مقدس)ی (آوروپی)یان ئەوەنده ئـەڵێ: پیاوی هـەبوو لـە (ارطـی) (عـوصـی) نـاوی (ایـوب) بـوو، (ذات)ێ (متقـی) (مستقیم) (کامل) خۆی لە شـەڕ ئەپاراسـت (٧) کـوڕ و (٢) کچـی هـەبوو وە (حال)و (دوڵەت)ی زۆر لە (اغنام)و حوشتر و (بقر)و ماکەر (بیان) ئـەکا ئەڵێ: ڕۆژێ لە ڕۆژان کوڕانی خوا ئەبێ (مقصود)ی (ملائکـەت) بـی هـاتن، لە پێش خوا (تمثل) بکەن، (یعنـی) چوونـە (حضـور)؛ وە (شـیطان) هاتـە (وسـط)یـان ناویـان، خـوا فـەرمووی: لـە کـوێ دێـی؟ ووتـی: لـە جـولان، لە (أرض)ێ فەرمووی: دڵتدا (عبد)ی من (ایوب)؟ (زائـد)ێ وەکـی وی لـە (ارض)ی دانیە (رجل)ێ (کامل) (مستقیم)، (یتقی اللـه ویحیـد عـن الشـر) (شـیطان) ووتـی: چـەما بـەخۆڕایی (ایـوب) (تقـوی) ئـەکا؟ دوڵەمەنـد، بە (اولاد)ە بە (عافیەت)ە، (لکن) توو دەست درێژکـە بـۆ هـەرچی هەیـەتـی، ئەو (وەخت)ە (کفران)ی (نعمەت)و (ناشکر)ی ئەکا لـەسـەر ئـەو (حـاڵ)ە نامێنێ خوا فەرمووی: ئەو هـەموو (حـاڵ)یەیم هاویشـتە دەسـت تـوو چـی لێ‌ئەکەی بیکە، (أمّا) دەسـت بـۆ خـۆی درێژمەکـە دوورو درێـژی پـێ نـاوێ هەرچی هەبوو سووتا بە تـالآن چـوو، خـانی بـەسـەر (اولاد)ەکـانی داڕووخـا گشـتیان مـردن؛ مـاوە خـۆی و خـۆی، (أصـلاً) قسـەی ناشـیرینی نـەکرد، (دوام)ی بوو لەسەر (تقوی)و (عبادەت)؛ باری دیگـەر (ابنـاء اللـه) چوونـە

(حضور) (شیطان)یش لە مەیانەدا (حاضر) بوو؛ باز خوا فەرمووی: نێردەن گیلەرسەن؟ ووتی: لە جولان (ونمشی في الأرض) فەرمووی: دڵتدا (ایوب)؟ (ثابت)ە لەسەر (حاڵ)ی (سابق)، تا ئیستا (متمسک)ە بە (کمال)ی خۆی منت (تهییج)دا لە سەروی تا قووتی دەم گوێ گرنە (عبارەت)ی (کتاب)ی (مقدس) (شیاطین)ی (غرب) (شیطان) (جوابی)دا ووتی: پیاوێ گورج گوڵە؛ (سعی) ئەکاتوو (آلان) دەست درێژکە بۆ هێسک و گۆشتی ئەوجا قسەی نا (لایەق) لە (حق)ی توو ئەکا (یعنی) لەسەر (کمال)و (تقوی) نامینی خوا ئەفەرموێ: ئەوەش لە دەستی توو دایە بەس)(نفس)ی (حفظ)بێ (شیطان) چووە دەر لە (حضور) (ایوب)ی دوچاری (قروح)و برینی پیس کرد، لە بنی (قدم)ی تا تەوقی سەری، باز (حضرەت)ی (ایوب) (ثابت) (قلب) بوو؛ (کلمە)یە نا (لایەق)ی لە (حق) خوا نەگوت، (مع أنّهُ) ژنی پێی ئەڵێ: هێشتا تۆ (متمسک)ی بە (کمال)ی خۆت؟ (تقدیس)ی خوای بکەو بمرە فەرمووی: قسەوەکی ژنی (جاهل) ئەکەی؛ (خیر)ی (قبوڵ) ئەکەین؛ وە (شر)ی (قبوڵ) ناکەین؟ ڕەنگە لەسەر ئەو قسە سوێندی خواردبێ کە سەد داری لێدا دوایە سێ کەس هەبوون لە یارانی (ایوب) (خبر)ی (مُبتلا)ی وی‌یان زانی هاتن بۆ (خدمەت)ی، یەکی (الیغاز التمانی) یەکی (بلدله شوصی) یەکی (شوفری نعمانی) کە دییتان نێزیکە جیغۆ بالەی دەرێ خۆڵیان بەسەر خۆ داکرد، (مدهی)ی حەوت ڕۆژان لەگەڵ (ایوب)ی لەسەر عەردی دانیشتن، چ قسەیان نەکرد؛ چونکی دیتیان (کآبەت)ەکەی دەردو (بَلا)یە زۆر گەورەیە، (بعده أیوب) دێتە قسە لەگەڵ ئەوان و چەند (نوات)ێ وی؛ گفتو گۆیە زۆر (جریان) ئەکا؛ تا (آخر)ی (فصل)ێ کە (٤١) (أصحاب)ە لە هەموو لایە دەرئەکەوی. (حضرەت)ی (ایوب) بێگوناهە، وە بە (قضا)ی خوا (راض)یە (صبر) ئەکا نا (شکری) نافەرموێ؛ هەزار هەزار کەس نەخۆش ئەبن بە (امراض)ی (مزمنە) گرفتار ئەبن (لازم)ە بۆ هەموان (خصوص) بۆ (نوات)ی

(عظام)ی (دینی) (سبب)یٚ بدۆزینەوە (سبب)ی (معنوی) بۆ گرفتاری؛ (اسباب)ی (امراض)ی (ظاهره) دیاره لە (امور)ی (طبیعیه)دا (فرق)ی (رسول)و (غیر)ەنیە (والسلام). (ممکن)ە لە بەر (ظاهر)ی (عبارەت)ی (قرآن)ی ﴿إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ﴾ (تعب) ﴿وَعَذَابٍ﴾ (بعض)ی لە (علما)یانی (تفسیر)ی (نقلی) (قبوڵ)ی (حکایەت)ی (اسرائیلی)یان کردبیٚ، (اما) (زمخشری)و (امثال)ی ئەو (تسلط)ە (انکار) ئەکەن، (رحمەت)یان لیٚ بیٚ وا بزانم (حضرەتی ایوب) بە (بعض)ە (وسوسە)یە (شیطان) کە (القا)ی یاران و (حرم)ی کردیە، سەخڵەت بووە زێتر لە دەردی لە (بَلا)ی کە (اصابە)ی (ماڵ)و منداڵ و (بدن)ی کردیە وە (معلوم)ە تا (شفا)ی نەدریٚ لەو (وسوسە) (نجات)ی نابیٚ بنۆڕە (علو)ی (مقام)ی بە (صراحەت) (طلب)ی (شفا)ی نەکردیە؛ (أمّا) (حضرەت)ی (ابراهیم) ئەفەرمویٚ: کە نەخۆش بووم (شفا)م ئەدا بە (اخبار) نەبیٚ بە (دعا) ئەمە زۆر لەو نزیک نیە ﴿ارْكُضْ بِرِجْلِكَ﴾ لە (طرف) خوا (امر)ی پیٚ دەکریٚ لاق لە عاردیەدە ئەویش (امر)ی بەجیٚ هێنا لە ژێر (قدم)ی ئاویٚ پەیا بوو ﴿هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ﴾ (عبارەت)ی (قرآنی) زۆر (موجز)ن لەگەڵیٚ جیٚ (ناظر)آن ئەهاوێتە (هلکان) دوو ئاو بوو یەکی گەرم یەکیٚ سارد، یەکیٚ بۆ شوشتن یەکیٚ بۆ خواردنەوە؛ یا یەکیٚ بوە سارد؛ وەکی (عین الکبریت)ی (موصل)ی وە (بعض)یٚ ئاوی (گەلی باسلمە)، خۆی شوشت ئاو

ی (عافیت) کرد چا بۆوە بە زوویی (ممکن)ە ئاویٚ بوو بیٚ (معدنی) وەک (حمامعلی) (موصل)ی (حمامجەلی) ئێمە؛ وەلە (سائر)ی (بلاد) ئاوی واهەن گەرم و سارد؛ (کبریتی) (قیری) بۆ (امراض)ی (جلدیە) زۆر (نافع)ن، هەم بە خواردنەوە هەم بە چوونە ناویٚ (اطبا) (تداوی) پی ئەکەن؛ ئی وڵاتی دوور لە شوشاندا دێتە وڵاتی ئێمە بە (قیمەت)

ئەفرۆشریٚ؛ ئیٚخۆمان بە خۆڕایی ئەڕوا بەس بە چوونە ناو لە (فصل)ی هاوین؛ ئەوانەی ئەچنە سەر (حمامچەلی)و (حمامعلی) (استفادە) ئەکەن ﴿وَوَهَبْنا لَهُ أَهْلَهُ﴾ لە (حرم)یٚ (وفا)داری (اولاد)ی بوون، (زیٚدە)ە لە جاران ﴿وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ﴾ بە (تضاعف) ﴿رَحْمَةً مِنّا وَ ذِكرى لِأُولي الأَلْبابِ﴾ (صبر) لەسەر (شدائد) بکەن (نائل)ی (مکافات)ی خوا ئەبن (بعض)یٚ ئەڵیٚن: ئەوانەی مردویی بۆ زیندی کراینەوە (عجباً) ئەو(مواشی) (کافر)ەکان بە تاڵانیان برد؟ زیندی بوونەوە؟ بڵیٚم: چی؟ زیندی کردنەوەی (اموات) وە فوو لە هەنبا نەکردن لای (بعض)یٚ هیچ (فرق)ی نیە چ جایە (ملائکەت)ی خوا بە ئۆردووی مردی ئەڵیٚ: زیندی ببنەوە دەر(حاڵ) زیندی ئەبنەوە هەر نەئیستە (ایمان) بە (قوەت)و (قدرەت)ی (ملائکەت)آن، (مطیع)ی خوان بۆ خوا ئیش ئەکەن؛ (أمّا) ئەو (قدرەت)ە (قاهرە) بۆ (ابلیس) بۆ؟ وا ئەگەیەنن خوا، ئامادەیە بۆ (قبوڵ)ی فەرمایشی (شیطان)ی؛ ئومیدم وایە (ملا)یان (سعی)کەن (عظمەت) و(کبریائی) (ابلیس) (یعنیموهوم) لە (اذهان)ی (عامە) دەرکەن؛ (تخویف)ی (انام) بکەن لە (شیاطین)ی (انس) (اعنیرجال)ی (سیاسەت) ﴿وَخُذْ﴾ پاش جابوونەوە (امر)ی کرایە بۆ سویٚند بە جیٚهیٚنانی ﴿بِيَدِكَ﴾ بە دەستی خۆت ﴿ضِغْثاً﴾ باقەیە شووراق ﴿فَاضْرِبْ بِهِ﴾ بە باقەکە، لەکیٚی دا؟ لە (قرآن) (ضمیر)یش نیە ﴿وَلاتَحْنَثْ﴾ (حانث) مەبە، (نهی) بۆ (زیٚد)ە (تطین)ی دڵی (حضرەت)ی (ایوب)ە ﴿إِنّا وَجَدْناهُ صابِراً﴾ (حقیقةً) (صبر)ی (ایوب) بوویتە (ضرب المثل) لە خوام (طلب)ە بە (حرمەت)ی (ایوب)ی (اولاد)ی (حاضرم) (حفظ)کا بە (عز)و (اقبال)و (علم)و (عرفان)و (ایمان)و (اسلام)و (صحەت)و (عافیەت) (عومر) دریٚژ و بەر (قرار)بن، وە (ماڵ)و (مناڵ)و (ثروەت)و سامانم (معالعافیة) پیٚ (کرم) کات، منیش زۆرم دەرد و (بَلا) چیٚشتیە، (للهالحمد) (صبر)م گرتیە، خوایە (عافیەت)و (ماڵ) بۆ

(خدمەت)ی (علم)و (دین) (آمین) (یا ارحم الراحمین) ﴿نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ﴾ (علیه سلام الله الی یوم الحساب) (رجا)ئەکەم لە (اهل)ی (علم) تا ئەتوانن (محافظە)یی (مقام)ی (رسالەت)و (نبوەت)و بوزورگی ئەو بوزور گەورانە بکەن، بە (نقال)آن هەڵنەخەڵەتێن (رحمة) لە (امامی رازی) کە (اتهام)ی (عادل) ئەکا (اتهام)ی (معصوم) ناکا ﴿وَاذْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَقَ وَيَعْقُوبَ﴾ هەرسێ (عطف)ە (بیان)ە، یا (بدل)ە لە (عباد) ﴿أُولِي الْأَيْدِي وَالْأَبْصَارِ﴾ (ادراک)ی (اولیە) بە (بصر) (بین)ی (حیوانات)و (انسان) (مشترک)ە بە (حواس) (ادراکات)ی (ثانیە)و (ثالثە)و (هکذا...) (مقصودە) (حقائق)و (دقائق)ی (کائنات) زۆرە (دقەت)ی ئەوی؛ وەنیە هەموو (صاحب) چاوێ (صاحب) (بصر)بێ گەلێ هەن (لهم اعین اما لا یبصرون بها) وە (ید) (حمل) کەینە سەر (قوەت)ی (مادی) ناشیرن نیە! (قوە)یی (دنیا) بۆ (تقویە)ی (دین) زۆر چاکە خوا پێمان (کَرَم) کا ﴿إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ﴾ چیە؟ ﴿ذِكْرَى الدَّارِ﴾ زۆر هەڵ ئەگری، (مقصود) ئەوانە پاک و خاوین و بێ (غل)و (غش) قەڵپ و (دخائل) بووین؛ بە (سبب) (خالصە) کە (عبارەت)ە لە (ذکر)ی (آخرەت)و ترسان، بۆ (سعادەت)ی (ابدی) (سعی)یان کردیە، ئەوانە وبن ئەبی ئێمە کوو بین؟! (اعتماد) بدەیتە سەرچی؟ بە ئومیدی (شفاعەت)و (انتساب) (نفس)ی خۆمان بهرەلا کەین؟ (نعوذ باللە) من (الخذلان) ﴿وَإِنَّهُمْ عِندَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ﴾ (جمع)ە گەرچی (ظاهر)ی خوێندنەوەی بە (تثنیە) ئەچی ﴿الْأَخْيَارِ﴾ (فهم الأخيار من الأخيار) (لطیفات) (اعلا)ن ﴿وَاذْكُرْ إِسْمَاعِيلَ﴾ (معروف)ە ﴿وَالْيَسَعَ﴾: (ابن أخطوب)، (ابن العجوز) (خلق)ی (الیاس) لەسەر (بنی اسرائیلی) هەر بە (الف)و (لام) ئەخوێندری ﴿وَذَا الْكِفْلِ﴾ یەکێ ئەڵێ: کوڕی (ایوب)ە (قیل): (الیاس) (قیل): (یوشع بن نون) (قیل)و قیل) نا (شکر)ی نەبێ لە بەر (قیل‌قیل)آن بەڕاستی ناکەوی! ﴿وَكُلٌّ﴾ لەوانە ﴿مِّنَ الْأَخْيَارِ﴾ ئەگەر کە سێ (سؤال)کا، (سر)ی چیە؟

(اولاً) (داود)و (سليمان) (ثم) (ايوب) (ثم) (ابراهيم)و (اسحاق)و (يعقوب)، وێکڕاو و(مجمل) (ثم) (اسماعيل)؛ (اليسع) (ذوالكفل)؛ ئەبێ (ارباب)ی (بلاغەت) چ بڵێن؟ من ئەوەندە ئەڵێم: (حضرەت)ی (رسالەت) لە (قرآن) هیچ (تصرف)ی نیە؛ کوویان بۆ (نازل) کردیە وای (حفظ) فەرمووە و (تبليغ)ی کردیە وە (تصنيف)ی (کتاب) (بلاغەت)ی تیانیە (لاشک) (انسان) ئەتوانێ (توحیە)ێ (وجیه) بکا، بۆ ئەو(نوع)ە (نظم)و (ترتیب)ە ﴿هذا﴾ ئەوی (ذکر) کرا ﴿ذِكْرٌ﴾ لە (وحی) (الهی) ئەوە شێتەوە (تاریخ)و (حکایەت)و چیرۆکە نا؛ وەکی (تورات) هەڵبەستراو و (تاریخ)ێکە بۆ (عجائب المخلوفات) (دائر) بە خوا و (رسل)ی قسەی نا (لایەق)ی تیایە، (سید)ی (شریف)ی (محترم)ی (روح المعانی) (اختیار)ی (تفسیر)ی (ذکر) بە (شرف) ئەکا (زاده الله شرفاً) ﴿وَإِنَّ لِلْمُتَّقِينَ﴾

هەر کەسێ ببی (رسل)و (اتباع)ی (رسل) ﴿لَحُسْنَ مَآبٍ﴾ جوانی (مرجع)ی (آخرەت) چیە؟ ﴿جَنَّاتِ عَدْنٍ﴾ جای (قرار) (لايبغون عنها حولاً) ﴿مُفَتَّحَةً لَّهُمُ الْأَبْوَابُ﴾ (ابواب)ی (جنان) هەر (نوع)ە (عمل)ێ (صالح)؛ (فتح الباب)ێکە لە (ابواب)ی (جنەت) ﴿مُتَّكِئِينَ فِيهَا﴾ پاڵیان دایتەوە بە بالیفی نەرم و نۆڵ لەسەر (ارائک)و (اسرە) ﴿يَدْعُونَ فِيهَا بِفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ﴾ (ظاهر) وایە لە بەهەشت دانەوێڵە نەخورێ بەس (فواکە)و (لحم)ی (طیر)؛ وە (ممکن)ە کەسێ ئارەزووی بکا بۆی بێ (فيها ما تشتهيه الأنفس) (مادام) شیری هەی ماست و ماستاویشی ئەبێ، زۆرم (حظ) لێیانە خوا (نصیب)مانی کات (آمین) ﴿وَعِندَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ أَتْرَابٌ﴾ هاو (عومر) یەکی پیرو یەکی جحێل نا یاها و (عومر) لەگە ڵ (رفیق)آن با هەردوولایی (ضرر)ی چیە؟ ﴿هَذَا مَا تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ﴾ (یعنی) (بعد يوم الحساب) ﴿إِنَّ هَذَا لَرِزْقُنَا﴾ پێیان دراوە ﴿مَا لَهُ مِن نَّفَادٍ﴾ بڕانی بۆ نیە (دائم)ە (خلاص) نابێ ﴿هَذَا﴾ ئەمەوا وەلە (عبارەت)ی (مؤلفين)آن (هذا)

(واقع) ئەبێ؛ ئەڵێن: (معنی) (خذ هذا) ئایا لێرە ئەو (معنا)یە خۆشە؟ (بعض)ێ چی ئەڵێن: (ها) (اسم‌الفعل)ە بە (کوردیش ئەڵێ ها (یعنی) وەری گرە (ذا) (معمول)یەتی ئەوە زۆر دوورە (جسارەت)ە (مخالف)ی (رسم الخط)ە ﴿وَإِنَّ لِلطَّاغِينَ﴾ (مقابل)ی (متقی) بۆ وان ﴿لَشَرَّ مَآبٍ﴾ (علم)ی (بدیع) وا ئەخوازێ لە حیاتی (شر) (قبیح) یا لە پێشەوە (خیر) بفەرموێ: (أمّا) (حسن)ی (سابق) زۆر (موافق)ە لەگەڵ (سوابق)ی (أمّا) (قبح) سەراپا (قرآن) بخوێنەوە؛ (قبح)ی تیانیە؛ ئەوانی (طاغین) دیارە (شر)ن؛ بۆ (شەر)ان شەڕ (مطابق)ە وە بۆ (ادی)ی (مراد) (أصرح)ە؛ (بعض)ێ ئەیکەنە (احتیاک) لە پێشەوە (خیر مآب) لێرە (قبح‌مآب) (تقدیر) ئەکا؛ هەر چەند (احتباک) لە (بعض)ە (مواقع)ێ جوانە؛ (أمّا) لێرە هیچ (حسن)ی نیە ﴿جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا﴾ گەرمی ئەچێژن ﴿فَبِئْسَ الْمِهَادُ﴾ لانکی (فراش) ﴿هَذَا﴾ ئەوەیە (عذاب) ﴿فَلْيَذُوقُوهُ﴾ تامی بکەن ﴿حَمِيمٌ﴾ ئاوێ گەرم ﴿وَغَسَّاقٌ﴾ شتێ (سائل)؛ (سواء) (دموع)ی (اهل)ی (نار) یا کێم و خوزاویان ئەبێ بە کانی لە ناو (جحیم) تێیان هەڵئەکێشن، پێست و گۆشتیان ئەگوێ، بۆ (مقابل)ی (مغتسل)ی (ایوب) زۆر جوانە، (کانە) بۆ (تداوی)یان ئەبەنە سەر ئەو ئاوە؛ (سیوطی) لە (رسالە)ی (متوکل)دا ئەفەرموێ (جوالیقی) ئەڵێ: (غساق) بە (تورکی) بە ساردیە بۆگەنی ئە ڵێن: دە رێئەکەوێ بە (غیر)ی ئەو (کلمە) (تورکی) لە (قرآن) دانیە، (لاشک) (مادە)ی (کلمە) کە (عربی)یە (سبحان الله) (جنات عدن) ئەکەنە (ڕۆمی) ﴿وَآخَرُ﴾ (عذاب)ێ دی ﴿مِن شَكْلِهِ﴾ لە (مثل)ی ﴿أَزْوَاجٌ﴾ (انواع)و (اجناس)ن (عذاب)یان (متنوع)ە؛ وەکی (لذائذ)و (شهوات)یان لە (دنیا) ﴿هَذَا فَوْجٌ﴾ لە (بین)ی خۆیان (محاورە) ئەکەن، (ڕۆسا) پێک ئەڵێن: ئەوانە (جمع)ێ زۆرن ﴿مُّقْتَحِمٌ مَّعَكُمْ﴾ لەگەڵ ئێوە کەوتینە (شدەت) ﴿لَا مَرْحَبًا بِهِمْ﴾ (مرحبا)یان لێ‌نەبێ ﴿أنهم صالوا النار﴾ بە دوای

ئێمه کەوتن؛ گوێیا (نجات)یان ئەبی ﴿قَالُوا بَلْ أنتم لَا مَرْحَبًا بِكُمْ﴾ (اتباع) به (رؤسا) ئەڵێن، دیاره له بەر ئەو (آیەت)ە (زمخشری) (اولاً) ئەیکاتە (محاوره)ی (اهل)ی (نار) نەک (قول)ی (ملائکه)، گەرچی (زمخشری) (توجیه)ی بۆ کردیه، (والا) زۆر (منتظرم) نابێ ﴿أنتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَا﴾ (اغوا)تان کردین، بۆ (عذاب)ی (صلی) (دخول)ی (نار) ئێوه (تقدیم)ی ئێمەتان کرد ﴿فَبِئْسَ الْقَرَارُ﴾ (قرار) گاهی (بەد)ە (جهنم) ﴿قَالُوا رَبَّنَا مَن قَدَّمَ لَنَا هَذَا فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِي النَّارِ﴾ دوو چەندانه له بەر (ضلال)و (اضلال)یان (مَن) (عام)ە، دیاره (مراد)یان (رؤسا) کانه (أمّا) (ابلیس) لێره گفتوگۆی لەگەڵ نیه (ولو) (مقتدی به) (مضل)آنه (لکن) (قابل) به هیچ (وجه) لەو (مقام)ە (خیال) ناکرێ (ولو) پێشەوای (قاتل)آن بێ ﴿وَقَالُوا﴾ (ضمیر) بۆ (اتباع) لام خۆشتره ﴿مَا لَنَا لَا نَرَى رِجَالًا كُنَّا نَعُدُّهُم مِّنَ الْأَشْرَارِ﴾ (مسلمان)ەکان (متقی) که به (متابعه)ی ئێوه ئەمان ووت: له (اراذل)ن؛ (خیر)یان تیانیه، (لوکان خیراً ماسبقونا الیه) ﴿أَتَّخَذْنَاهُمْ﴾ له (دار)ی (دنیا) ﴿سِخْرِيًّا﴾ گەمەیان پێئەکردن، شتێ (خراپ)مان کرد ﴿أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمُ الْأَبْصَارُ﴾ (یعنی) نایان بینن ئایا له (جهند)ەم دانین یا ئێمه نایان بینین؟ وەکی له (دنیا) چاومان (تعالی) لێئەکردن؛ ئەمان دەنۆڕینێ لەو (مقام)ە (خصوصیەت)ی (سلمان)و (عمار)و (صهیب)و (امثال)یان (وکذا) (ابوجهل)و (امیەته)و (اشباه)یان (مراد) نیه وە (آیات) (مسرود)ن (منسجم)ن (حاجەت) به (سبب)ی (نزول) ناکا لەو (آیەت)ە قسەیان زۆره ﴿إِنَّ ذَلِكَ لَحَقٌّ﴾ بێ (شبهه)یه (ثابت)و (مقرر)ە (مشار الیه) ﴿تَخَاصُمُ أَهْلِ﴾ی یه (محقق) بزانن وا ئەبێ؛ ئەم (محاوره) (جریان) ئەکا ئاگاتان له خۆبی هەڵ مەخەڵەتین؛ (رؤسا) به کەڵکتان نایەن؛ ئەگەر (عوام) (میل)یان له (بدی) نەبێ (حظ) له (کسالەت) نەکەن (ناصح)و (حیال) لێک ئەکەنەوه، به دوای (خیاڵ)و (اوهام) ناکەون؛ (جناب)ی (حق) گەلی

لە (احوال)ی (قیامەت) (قبل الوقوع) (تصویر) ئەکا؛ مەبادا تێوەگلێن؛ (لکن مع الأسف) لە سەدا نەوەد (اعتبار)مان نەبوە دوای (جهل)ە کەوتین (تعلیمات)ی (کەنێسە) هاتە ناو (مسڵمان)آن؛ (علی العمیاء) دوای نەزانان ئەکەون، بە ناوی (دین بالمرة) لە (دین) دەردەچن؛ برادەران (سعی)کەن بۆ (صلاح)ی (داریـن) تیکۆشـین ﴿قُلْ إِنَّمَا أَنَا مُنذِرٌ﴾ ئێوە و خوا (إنصاف)کەن (داعی)یە وا درۆزن و (ساحر) ئەبێ؟ ﴿وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ﴾ هیچ نیە ﴿إِلَّا اللَّهُ﴾ (ذات)ی (واجب الوجود) (مبدا)ی (کائنات) ﴿الْوَاحِدُ﴾ (وحدەت)ێ (حقیقی) (وەحدەت)ی (طبیعی) نا تا بڵێن: لا یصدر منه الاالواحد ﴿الْقَهَّارُ﴾ (قادر)و (قوی)و (عالم)، (شریک) بۆ (شریک) لە (عجز)ە وە ئەبێ کەسی (مقدس) بێ لە (عجز) (شریک)ی بۆ چیە؟ ﴿رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا﴾ لە (موجودات) (مربی) و(مدبر)ی (کل)ە ﴿الْعَزِيزُ﴾ (غالب)ە ﴿الْغَفَّارُ﴾ (راساً) (حاجةً) بە (واسطە) نیە ئێوە هەر بڵێن: اجعل الآلهة... الخ؟ (غیر)ی ئەو کەس (عفو)ی گوناهان ناتوانێ بکا نە (پاپ) نە (اشباه)ی (پاپ) ﴿قُلْ هُوَ﴾ (قرآن) ﴿نَبَأٌ عَظِيمٌ﴾ (خبر)ێ گەورەیە بە (فائدە)یە خۆتان لێی (محروم) مەکەن ﴿أَنتُمْ عَنْهُ﴾ لەو (بنا)ە ﴿مُعْرِضُونَ﴾ ایمانی پێنایەنن ڕووی لێ وەرئەگێڕن ﴿مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَإِ الْأَعْلَىٰ﴾ چ ئاگام لێیە، ئەگەر (وحی) نەبێ چووزانم؟ (صاحب النبأ) (خبر) لە (ملا)ی (اعلی)ئەدا (اعراض) لە (ملاء) (اسفل) ئێنێ با (ملاء)ی (قریش) بەڕەلا بن؛ چی ئەڵێن؛ بڵێن؛ (مخاصمە) بکەن؛ وەکی (شیطان) خۆیان بە گەورەی ئێوە بزانن ئەفەرموێ: (علم)م بە (ملا)ی (اعلی) نەبوە ﴿إِذْ يَخْتَصِمُونَ﴾ (وقت)ی (جدال)یان ئەکرد ﴿إِن يُوحَىٰ إِلَيَّ إِلَّا أَنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ﴾ هەر ئەوەی بە (وحی) بۆم دێ چ (ادعا)ی کەم نیە، لە خۆڕا (انذار)تان ناکەم

من آنچە شرط بلاغست با تو و گۆیەم

تو خواه ئەز سوخەنەم پەندگیر و خواه ملان

﴿إِذْ قَالَ رَبُّكَ﴾ (جلجلاله وعم نواله) ﴿لِلْمَلَائِكَةِ﴾ (عباد)یی خۆی ﴿إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا﴾ (مخلوق)ی (بادی البشرة) ﴿مِن طِينٍ﴾ لە قوڕی ﴿فَإِذَا سَوَّيْتُهُ﴾ ڕێکم خست، بە (صورەت)ی (انسانی)م (مصور) کرد ﴿وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي﴾ خوا نەبێ کەس نازانی چیە! با (عام)ی لە (روح)ی (حیاتین)، (حیات) ێ (مادی) (حیات)ێ (معنوی) (یعنی) (علم) ﴿فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ﴾ تەماشای (حاڵ)ی (حاضر)ی کەن مەنۆڕنە (اصل)ی (دقەت) لە (صانع)ی خۆتان کەن چی لە چی دروست ئەکا؟ ﴿فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ﴾ ئەوانی (حاضر)ی (مجلس) بوون ﴿كُلُّهُمْ﴾ هەموویان ﴿أَجْمَعُونَ﴾ بێ (تخلف)ی (بعض)ی لە (بعض)ی ﴿إِلَّا إِبْلِيسَ﴾ (اساس)ی لە (تبلیس) بوو؛ (ظاهر)و (باطن)ی یەک نەبوو ﴿اسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ﴾ (کفر) لەوێدا بزر بوو، توشی چیوانە بوو بوو، بە دەریی خا. گەلێ کەس لە (اهل)ی (عبادەت) وان؛ بە نوێژ و ڕۆژی، (اهل)ی (ارشاد)و (تقوی) (لکن) لە (بعض)ێ (احوالات) (کبر)و (خباثەت)ی (نفس)ی دەرئەکەوێ؛ گەزی چی؟ جانگی چی؟ ﴿قَالَ﴾ (جنابی حق) فەرمووی ﴿يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ؟﴾ چی تۆی (منع) کرد ﴿أَن تَسْجُدَ﴾ لە (سجدە) ﴿لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ﴾ بە (کمال)ی (اعتنا)و (دقەت)؛ (حاوی) بەسەر (عجایب)ی (صنع) لە (بعض)ە جێیە ئەفەرموێ: (قلنا له کن) (هەر سوخەن؛ جایە؛ وەهەر (نکته) (مقام)ێ دارد ﴿أَسْتَكْبَرْتَ؟﴾ بێ (استحقاق) بەلاف و گەزاف ﴿أَمْ كُنتَ﴾ لە (حقیقەت)دا ﴿مِنَ الْعَالِينَ﴾ (ممکن) نەبوە (سجدە) بۆ (آدم) ببەی ﴿قَالَ﴾ بەڵێ: من (ذاتاً) (عالی)م لەسەر (آدم) (فایق)م ﴿أَنَا خَيْرٌ مِّنْهُ﴾ لەو زێترم ﴿خَلَقْتَنِي مِن نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِن طِينٍ﴾ لە (خلق)دا یەکین تۆو (خالق)ی؛ هەر دووکمان (مخلوق)ی تۆین، (مادە)م لە (مادە)ی زێترە، من لە (نار)م ئەو لە قوڕە (ابلیس) بەو (اعتبار)ە خۆی لە (آدم) زێتر زانی؛ ئیوە خۆتان بۆ لە من زێتر نە زانن؟بە چی لە من (تفوق) ئەکەن؟ من

(عبد)ی (خالق)ی (سماوات)و (أرض)م، ئێوه خۆتـان (عبـد)ی (عبد)ی (اصـنام) ئـەزانن، لـه خانەدانیشـن ئـەزانن مـن لـه چ نـەژادەکم بـۆ چـی بـه (محقر)م (حساب) ئەکەن؟ ئەوجا بۆتان دەرئەکەوی، ئەو(مذاکره) لەو(مقام)ه چەنـد بەجێیه چەند (مربوط)ه به (ماقبـل)ی ﴿قَـالَ: فَـاخْرُجْ مِنْهَـا﴾ لـه (زمـره)ی (ملک)ی (ملائکەت)آن؛ یـا لـه (جنـەت) ﴿فَإِنَّـكَ رَجِـيمٌ﴾ (ذلیـل)و (محقـر)و (مهان)ی؛ (مادام) خۆت بـه (مخلـوق)ی مـن ئـەزانی (اعتـراف)ی پێئەکـەی (مقابلةً) چۆن بێ (امر)یم ئەکەی؟ تا (محترم) (اصل)ت گەرچی باشه خـۆت پـیس و دەرچـوویی خـۆت لێگۆڕایـه (عنـاصـر)ی (مـادی) (نظـر) بـه (عناصر)ی (معنوی) که (تکون)ی (نفسیه)ی (شخصی) لێئـەبی هـیچ نیـه پارچه نانێ بۆ (حیـات) لـه هـەزار دانـەیی دور المـاس چـاتره (ان علیـک لعنتی) ابعاد له (رحمەت)م ﴿إِلَـى يَـوْمِ الـدِّينِ﴾ (دائـم)و (مسـتمر)و (زائـد)و (نـامی)، ڕۆژ بـه ڕۆژ تـا ڕۆژی (جـزا) ئـەوێ ڕۆژی (اثـر)ی (لعـن)ی خـوا ئەبینی ﴿قَـالَ: رَبِّ فَـأَنظِرْنِي﴾ (مهلـەت)مده مـەمکوژه ﴿إِلَـى يَـوْمِ يُبْعَثُـونَ﴾ (ممکن)ه ئەو(دعا)یەی له (جمله)ی (سابق) وەرگرتبـی، (كأنّـهُ) (اراده)ی کردیه (إظهار)ی (ماتضمنی) بۆ بکا، بۆیه به (تفریح) ئەڵێ ﴿قَالَ: فَإِنَّكَ مِـنَ الْمُنظَرِينَ﴾ له (مهلەت) دراوانی ﴿إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ﴾ لای خۆم دامنـاوه، بۆ (فنـا)ی (احیـاء) ﴿قَـالَ: فَبِعِزَّتِـكَ﴾ (قسـم) بـه (عـزة)ی تـۆ ﴿لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ﴾ (بَشَر)، گشتیان﴿إِلَّـا عِبَـادَكَ مِـنْهُمُ الْمُخْلَصِـينَ﴾ (لاشـک) (داود)و (سلیمان)و (ایوب) له (عباد)ی (مخلص) بوو ون (شیطان) (سلطان)ی بـه سەرواندا نیـه ئـەوەی بـه (شـیطان)ی گـومڕاه ئـەبێ (اساسـاً) خـاوێن نیـه، لەگەڵ (مواد)ی (ردیه) تێکەڵاوه ﴿قَالَ﴾ خوا ﴿فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ أَقُـولُ﴾ دیـاره خوا هەر (حـق) ئەفـەرموێ ﴿لَأَمْلَـأَنَّ جَهَـنَّمَ﴾ پـڕی ئەکـەم ﴿مِنـكَ﴾ لـه تـۆ ﴿وَمِمَّن تَبِعَكَ مِنْهُمْ﴾ له (اولاد)ی (آدم) له هەر (عنصـر)ێ بـي ﴿أَجْمَعِـينَ﴾ کەس خۆی به (انتساب) هەڵنەخەڵەتێنێ ﴿قُلْ﴾ (ایها النـذیر المبـین) ﴿مَـا أَسْـأَلُكُمْ عَلَيْـهِ﴾ لـەسـەر (قـرآن)، بـه (تبلیـغ)و (تعلـیم)و (ارشـاد)و

(هدایەت)دان ﴿مِنْ أَجْرٍ﴾ نەزۆر نەکەم ﴿وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ﴾ ئەوانی (صنیعە)کار؛ (علامەت)ی (متکلف) وەکی (بیهقی) لە (ابن‌منذر)ی (نقل) ئە کا (٢) شتە: پەنجەبازی لەگەڵ (مافوق)ی خۆی؛ ڕوو لە شتێکا کە پێی نەکرێ؛ وە بلێ ئەوەی نایزانی ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ﴾ (ثقلین): (عرب)و (عجم)و (انس)و (جن) ﴿وَلَتَعْلَمُنَّ﴾ بە (تاکید) بۆ (شبهە) ﴿نَبَأَهُ﴾ (العظیم) ﴿بَعْدَ حِينٍ﴾ ئە مرۆ ناسبەی؛ هەم لە (دنیا) هەم لە سەرەمەرگ هەم لە (قیامەت). (أمّا) (علم)ی (دنیا) (نظر) بە (مقام)؛ خۆشترە، لە (حدیث) (خصام)ێ لە (ملا)ی (اعلی) (نقل) ئەفەرموێ؛ ئەو (خصام)ەی ئێرە نیە؛ (ابن الأثیر) (اولاً)، (سیدی آلوسی)(ثانیاً) وا ئەفەرموون. کە سێ (حظ)ی کا، (خصام) حدیث بزانێ، (مراجعە)ی (تفسیرین) بکا. تەواو بوو (تفسیر)ی (سورە)یی (ص) پێش (جمعە) (١/ذی‌القعدە (٩)ی کانونە اولی رومی ١٢٥٨/ هجری (امام فخرالدین) ئەفەرموێ: (تفسیر)ی ئەو (سورەت)ە تە واو بوو لە ڕۆژی پێنج شەموو آخری ثلثی ثانی لە شهری ذی‌القعدە سنة (٦٠٣) سنتە ثلاث و ستمائە، (نوبەت)ی (سورە)یی (زمر)ە؛ وەپێشی ئەڵێن: (سورە)ی (غرق) (جمع غرقة)، (مکی)یە بێ (استثنا)، یا بە (استثنا)ی (بعض)ێ (آیات)؛ (عدد)ی (آیات)ی چەند، (مراجعە)ی صدری) (روح‌المعاني) کە (ڕەحمەت) لە (صاحب) (روح المعانی) بی لێرە (تفطن)ی بۆ (کمال)ی (إتصال)ی (سورتین) بوە ئەفەرموێ: ئەگەر (اسقاط)ی (بسملە) بکرێ (کلام) (تنافر)ی نابێ بە ڵکوو من ئەڵێم: ئەتوانی بە یەک (سورەت) (عد)یان کەین.

بسم الله الرحمن‌الرحيم

﴿تَنزِيلُ الْكِتَابِ﴾ بە (قول)ی (فرا)و (زجاج)ی (مبتدا)یە؛ (خبر)ی ﴿مِنَ اللَّـهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ﴾ە یاخود (هذا)ی (مقدر) (مبتدا)یە ئەو (جملە) (خبر)یەتی ئەمە بۆ (إتصال) نێزیکترە؛ (کتاب)ی لە (طرف) (عزیز)ی (حکیم) (نازل)بێ بە (هدر) ناڕوا؛ (عن قریب) (بناء)ی ئەزانن ﴿إِنَّا﴾ ئێمە؛ (علیم)و (قدیر)و (قاهر)و (هادی) (مرسل الرسل) هەرچی (عزەت)و (عظمەت)بێ ئی وی‌یە ﴿أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ﴾ (قرآن)ی (حکیم) ﴿بِالْحَقِّ﴾ بە (سبب) (حق) (یعني) بۆ (اثبات)ی هەمووی (حق)ە، (منزل) (منزل) (ومنزل علیە) ﴿فَاعْبُدِ اللَّـهَ﴾ (وحدە) ﴿مُخْلِصًا لَّهُ الدِّينَ﴾ بێ (دخیل)ە بێ (غل)و (غش) (خالی) لە (ریا)و (سمعە) بێ (حیلە) (استلام)ی کەن، بێ (شک)ە ﴿أَلَا لِلَّـهِ الدِّينُ الْخَالِصُ﴾ بێ (میل)و (محابا) (فرق)و جودایی، (دین)ی ڕاست دیارە؛ (اساس)ی (ملک)و (رئاسەت)دانان دیارە (دین)ی لە (طرف) (رب‌العالمین) بدرێتە (ذات)ێ کە (رسالەت)ی (رحمة‌للعالمین)ە، (صفوەت)ی (شاهد)ە لەسەر (حقیقەت)ی (فرق)ی زۆرە لەگەڵ (قوانین)ی (دول)و (نظامات)ی (کسری)و (هرقل) ﴿وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِن دُونِهِ أَوْلِيَاءَ﴾ (شرکاء) بە (معبود)؛ هەرچی هەبی هەر (قوم)ە هەر(طائف)ە بە ئێکی ئەپەرستێ؛ ئەڵێن: ﴿مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَا إِلَى اللَّـهِ زُلْفَىٰ﴾ ئەوان ئەمان لە خوای نێزێک ئەکەنەوە؛ (مع أنَّهُ) (قرب)ی (الی الله) بە (قطع)ی (علایەق)ە ﴿إِنَّ اللَّـهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ﴾ ڕۆژی (جزا) ﴿فِي مَا هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾ (ذاتاً) ئەوانەی (عبادەت)ی (غیر)ی خوا ئەکەن (متفرق)ن، (مسیحي) بە (نبوەت)ی (بوذا) (راضي) نین، (بۆذەوی) بە (نبوەت)ی (مسیح) (قائل)نین؛ (وهکذا) تا (اتباع)ی (طرق)، (ممکن)ە (حکم) لە (بین)ی (موحد)و (مشرک)بی، ئایا ئەو قسە بە دڵ ئەکەن یا خۆ (لسانی)یە؟ لەگەلێ جێ ئەڵێن: ئەوانە (انکار)ی (حشر) ئەکەن کەوابێ

(قرب)یی (الی‌الله) (معنای) چیە؟ ئایا ئـەزانن (ارواح) (جـواهر)ە، وەپـاش (مفارقــە)ی (بـدن) ئـەمینی؟ ئەگـەر پـاک بـێ (التحـاق) بـە (ارواح)ی (مجردە)ی (مقدسە) ئەکا؛ وە (الا) (معذب) ئەبێ بە (عذاب)ێ (روحانی) تا پاک ئەبێتەوە، بڕوا مەکە ئەو وردیاتە ئەو (فلسـفە) لـەوان دوورە (محـاڵ)ە بەڵێ (اولیا) پەرستانی ئێمە لایان وایە؛ وەگـەلێ (اعتمـاد)یـان لـە سـەریانە (حتی) قسەی زل زل لافـو گەزاف (نسبەت) ئەدەنە (ذوات)ی گەورە (لولا شـفاعة جـدی المصـطفی لسـدیت ابـواب الحجـیم براحتــی) هــەر (قــوم)ە بە (میلون) درۆیان هەڵئەبەستێ بـۆ (اعـلا)ی (معبـود)ی خـۆی ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ﴾ درۆزنی زۆر (راسخ) لە (کفر) (قابـل)ی (هدایـەت) نیـە؛ کەسـێ درۆزن بـوو؛ (تـابع)ی (میـل)ی (فاسـد) ئـەبێ (معتقـدات) لە (دلیل) (حتی) لە (شبە) وەنابێ، بەس (میل)و هەوەسـە ئەوانـە (آیـات)؛ (ادلە)ی (ارشاد)و (إیضاح) (حقاً) (حتی) (معجزە) (تـاثیر)یـان تـێ ناکـا هەر بـە (بشـر)ی لـە (بدا)ی (فطـرەت) (قابـل)ی (هدایـەت)ە کـەم و زۆر، (أمّـا) کـە داڕژا (قابـل)ی (قابلیـەت)ی (اشـیا)یتـری نـامێنێ؛ خـوا ئـەو (نوع)ە (کـافر)آنـە (هدایـەت) نـادا بـەڵکوو بـە (مقتضـای) (ملکـە)یـان بـۆ (طرق)ی (ضلال)و (إضـلال) (سـوق)یـان ئـەکات، (سیاسـیون)ی (کـذاب)ی (بد) (عهد)، (قەت) (ایمان) ئێنن؟ (حاشـا)، تـا پێـیان بکرێ (ایمـان)و (آثار) ی (ایمـان) (محـو) ئەکـەن (نعوذباللـەمنهم) ﴿لَوْ أَرَادَ اللَّهُ أَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا﴾ بە (صورەت)ی (توالد)و (لقاح) (ممکن) نیـە، وە (ارادە)ی (محـال)ی (حقیقی) (محال)ە، ئەگەر ببی بە (صـورەت)ی (إصـطفا) ئـەبێ ﴿لَاصْطَفَى مِمَّا يَخْلُقُ﴾ (احترام)ی ئەگرتن وەک احترام و لطفـی بابی شفیق بـووە لـدی (باڕ) ﴿مَا يَشَاءُ﴾ (منحصر) ئانی لـە (شـخص)ێ (طائفـە)یـە لـە (نـوع)ێ، (خـلاصـە) هـەرچی (خیـاڵ)ێ کـەن (نسـبەت)ی بـۆ خـوا بـە (مخلـوقی)یـە نە (مبدا)ی (توالد)ە نە (داخل)ی (سلسلە)یە، (آیەت) (اشارە) ئەکا ئەگـەر (ابن) لە (عبـارەت)ێ (واقـع) بـوو بـوو بـە (معنـا) (مختـار)و خۆشەویسـتیە

(معنا)ی (حقیقي) (مراد) نیه، باوڕ ناکەم (سَلَفی) (تفویض)ی بکەن؛ ئەو(معنا)یە لە (طرف) (محققین)آن لە (زمخشری) وەرگیرایە ﴿سُبْحَانَهُ﴾ (منزه)ە لە (ولد) لە (مشابه)ی (حیوانات)و (متطورات)؛ لە (قوه)ی (غازیه)و (هاضمه)و (مولد) بەڵێ (مصور)ە (أمّا) بە (قالی) ﴿هُوَ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾ (واحد)ی (حقیقي)یە، (واحد)ی (حقیقی) (تصور)ی (تعدد)ی (اعتباری) بۆ ناکری، (فضل) لە (إنفصال)ی (شیء)؛ (فضل) لە بوونی هاوسەر، (ضعف)و (حاجەت) (حاشا)، مردن (لا)؛ (قاعده)ی (توالد) بۆ مردی یانە ئەوەی نەمرێ ناکەوتیە بەر (قاعده) (ولد) (ممکن)ە (معارض)ی بابی بیی وەئەوانەی ئەڵێن: (ولد)ی هەیە. یا (رئاسەت)ی خوا ئەگێڕن بە (تابع)ی (رای) یا (عداوەت)یان ئەخەنە ناو بۆ (غالب)ی (مدمر) شتیوا (خیالْ) ناکرێ، پاش تێگەیشتن لە (معنا)ی (واحد)ی (حقیقي) (واحد)ی (بالذات)؛ وە (فرق) کردن لە (بین)ی (واحد)ی (اعتباري)و (ترکیبي)و (اجتماعي) (استحاله)ی (شریک)و (صاحبه)و (ولد) زۆر باش (معلوم) ئەبێ وەئەوەندە بزانە (مناسبه)ی (ذاتي) لە (بین)ی خوا (بین)ی هیچ شت نیە؛ لام وایە (حکما)ی (الهیون) لێرە زۆر بە (غلط) چووین (وجعلوا بینه و بین الجنة نسباً)؛ (غفل)ی (اول) کە لای (کمال)و (تجرد) (فوق‌الکائنات)ە (نظر) بە (ذات)ي کبریائی جنۆکەیە درنجە ﴿خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ﴾ پڕ لە (حکمەت)و (دقائق)ی (صنعي)؛ بە (نوع)ێ کە (وفي‌کل شيء آیة تدل علی انه واحد تامل في ریاض الأرض وانظر الي آثار ماصنع الملیک عیون من لجین شاخصات علی اهداء بهاء ذهب سبیبک علی قضب الزبرجد شاهدات بان الله لیس له شریک) ﴿يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ﴾ ئەوی بەسەر ئەم دادێنی ئەمن بەسەر ئەو آنزیادە (تصویر)ی (تکوین) لە (آفاق)ي (قطبیه) جوان دێ؛ دوێنێ شەوی کە (جمعه) بوو (تقویم)ی (ایراني) نووسیبووی (شەوێ بڵندە ئەوجا لەم

ڕۆوە شەو ڕووله کورت بوونەوە ئەکا ﴿وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ﴾ بۆ (نفع)ی ئیمه (کائنات)ی (حیه) ﴿كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى﴾ ڕۆژیش (تکویر) ئەکری، (حکما)ی (طبیعی)ش ئەڵێن: (قوەت)ی نامینێ ئەکوژێتەوە (کرات) (تصادم) ئەکەن (دنیا) وێران ئەبێ (حقاً) (مسئله)یه له (مسائل) (علم)ی (طبیعي)و (علم)ي (هیئەت) بۆ (ایمان) به (وحدانیەت)و (علم)و (قدرەت)ی (صانع) هەزار هەزار (تمسک)و (انتساب) ئێتی؛ که بۆ (اکثر)ی (موجب)ی (کفر)و (شرک)ه ﴿أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ﴾ له بەر (وصف)ی (غفار)ی ئەبا ئەبا (آن)ی ئەوانە (تاخیر) ئەکا هەلا هەلایان کات (لکن) ئەوانیش وەکی (شمس)و (قمر) (اجل)ەکیان هەیە (میعاد)ی (عذاب)یان و (مقهوري)یان (بالفعل)دی ﴿خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَاحِدَةٍ﴾ (بنا) به (قول)ی (طبیعیون)آن و (فلکیون)آن ئەو (ارض)ه (مائع)ێ (ناری) بوه له (شمس) جودا بوویتەوه له (بدا)ی (نشات)ی (حیات)ی تیانەبووه، چۆن پەیا بوه؟ (ومبدا)ی (انسان) کوو بوه؟ (مجهول)ه خۆ (بدیهي)یه (مبدا)ەکی بوه، ئەبێ له (واحد)ی (اعتباري) (ترکیبي) هەستێ بزانن (فرق) له (بین)ی (واحد)و (احد) چەند زۆرە ئەو (عالم)ی (بشریەت)ه لەو (نفس)ه پاشەکەوت بوه ﴿ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا﴾ نێر پێش مێ؛ مێ پێش نێر (حکما) (نزاع)یان هەیه ئێمه ئەڵێن: (بدا) له نێرە کوو لێی پەیا بوه؟ خوا ئەزانێ! به (توالد) نەبوه ئەمساڵ له (مجلات) له (جرائد) (اعلان)یان کرد (فتوغراف)یان کێشا کچێ پینج ساڵی زاوە منداڵەکی بوه له (مدیر)ی (معارف)ی (عام) (سامي شوکت)م (سؤال) کرد کەچووینه (هەولێر) بۆ (استقبال)ی (وصي عبدالاله) له (خدمەت) (ملا افندي) (ملاقات)م لەگەڵ (سامی شوکت) بوو ووتی: ئەبێ (أمّا) ئەو (نوع)ه به (لِقاح) نابێ (حتی) (واقع) ئەبێ له (جنب)ی (رجل) (انسان) پەیا ئەبێ (ملافەندی) فەرمووی: کەوابی (ولادەت)ی (عیسی) بێ باب (اعجاز)ی تیانیه من ئەڵێم: کەوابی بوونی (حوا) بابڵێین: له (جنب)ی

(آدم) جێی (وقفه) نیه (خصوص) (بدا)ی (فطرەت) (عجایبات)ی زێتـره (شواذ) پاش (تقرر)ی (قواعد)ی (طبیعي) (قول) بکرێ، پێش (تقرر)ی (قبول)ی (اولي)یه؛ خۆزی ئەو (مسئله)م (تحقیق) کردبا لە (رسائل)ی (آوروپي)یان ﴿أَنزَلَ لَكُم مِّنْ الْأَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ﴾ (حیوان)ی سپی؛ نێرومێ؛ مـەڕو بـەران؛ ڕەشـان؛ بـزن و نێـری، ڕەشـەولاغ: گـا و چێـڵ، گـامێش لـە (نـوع)ی (بقـره) حوشـتر؛ نێـرو مـێی. (مـادام) (ارض) لـە (اول)ەوه (ماده)ی (حیـات)ی تیانـەبووبی دیـاره لـەلاڕا لـە (طـرف) (جنـاب)ی (حـق) (ماده)(ذره)ی (حیویه) (مقروب)ی (حیات)ی (حیوانـات) ناردراوەتـه سـەر عـەرد کـەوابی (انـزل) زۆر بەجێیـه (حاجـەت) بـە (تـاویلات)ی (قریـب)و (بعید)ی (مفسر)آن نیه، (حقاً) لەگەلێ جێ (حکمیات)ی (جدیده) لەگـەڵ (عبـارەت)ی (کـلام)ی (قـدیم) (غایـەت) (موافـق)ە ﴿يَخْلُقُكُمْ فِـي بُطُـونِ أُمَّهَاتِكُمْ﴾ لەو (آیەت)ە (وجه)ێ ئەفەرموون، دوو (تغلیب)ی تیایه (عقلا)و (مخـاطـب) بـەسـەر (لاعاقـل)و (غائـب)، چـونکی (حکـم)ی (بعـدالخطـاب) (شامل)ە، (حیوانات)ی وەکی (انسان) (ذریەت)ی (آدم) له ناوزگی داکیان (خلـق) ئـەکرین ﴿خَلْقًـا مِـن بَعْـدِ خَلْـقٍ﴾ بـە (اطـوار)، (طـوراً بعـد طـور) له (قاعده)ی (تکوین) یـەکن ﴿فِـي ظُلُمَـاتٍ ثَلَـاثٍ﴾ بۆ سـێ دوو (وجـه)یـان فەرمووه، (بطـن)؛ (رحـم)، (مشـیمه)، (صـلب)و (بطـن)و (رحـم)؛ (لکـن) (ظلمـەت)ی (صـلب) ئـی (بطـن)ی (ام)نیـه؛ لام وایـه بۆیـه (سـیدی آلوسي)وەکی (زمخشري) ئەلێ: (قیل) (أمّا) (ظاهر) وایه (خطاب)ی ﴿ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ﴾ لەگەڵ (انسان)ی (مکلـف)و تێگەیشـتی بـێ (لهـذا) بـا (خطاب)ەکانی (سابق)یش بۆ وانبێ بێ (تغلیب) ئەبێ به یەک (نظم) ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾ هەر ئەو وایه (خلق)ی (بشر) (وکذا) (حیوان) له ناو (رحـم)ی داکیا بەو (نوع)ە یا بڵێین: (طبیعەت) ئـەیکـا یـا خوایـه (علـیم)و (قـدیر)و (صـانع)و (بـدیع) ڕێی (غیـر)ی ئـەو دووه ئـی چیـدی بـەسـەرەوه نیـه،

(طبيعيون) (معترف)ن (طبيعەت) (شعور)ی نیە (صنع)یٚ وا (عجیب)و بە (دقەت)و (محير العقول) (تصور) ئەکریٚ لە بیٚ (شعور)یٚ (صادر)بیٚ؟ (حاشا ثم حاشا) (الا یعلم من خلق) کەوابیٚ (شک) نیە ئەو (خلق)ە ئی خودایە (بدیع السماوات والأرض؛ علام الغیوب) بەڵیٚ (بعض)ە (شرائط)ی (طبیعەت) هەیە ئەویش هەر ئەو گری ئەکاتەوە کارخانەکە (عملە) کە بە (طبیعەت) خرٍ ناکریٚتەوە وەهەر بۆ خوا ئەبیٚ؛ لە ناو ئەو (ظلمات)ە بزانیٚ چی تیایە؛ وەچی تیٚ ئەبی؟ (اجزا)ی (مختلفة الطبایع) لیٚک بکانەوە هەر یەکیٚ بکاتە (منشا)ی (عضو)ی (لاالەالاهو) ﴿فَأَنَّى تُصْرَفُونَ﴾ لە (ایمان)و (عبادەت)ی. (فی الحقیقة) هیچ (وجە)ی نیە، (انسان) (عبادەت)ی خوای ئەکا لە خۆی بەرەژیٚرتر بە هەزار (درجە)؛ وەکی (حیوان)یٚ کە بۆ (خلق)و (تسخیر) کرایە بپەرستیٚ ﴿إِن تَكْفُرُوا﴾ کیٚ (ضرر) ئەکا چە دەقەومیٚ؟ هەر(کافر)ین ﴿فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنكُمْ﴾ لە هەموو (عالم) (غنی)یە. (شافعی) ئەفەرمویٚ: (غنیت بلا مال عن الناس کلهم و لیس الغنی الا عن الشیء لابە) (غنا)ی (بالشیء) (عین)ی (حاجەت)ە. (اولین)و (آخرین) (مؤمن) (و علی اتقی قلب رجل)بن چ قانزاج بە خوای ئەگات؟ (اولین)و (آخرین) (کافر)و (علی اشقی قلب رجل) بن، خوا چ (ضرر)ی پیٚ ئەگات؟ دوو ملیار (بشر) (سجدە) بۆ گاو و کەر بەن؛ گاوو کەر نابن بە خوا؛ هەر گاوو کەرن. هەر (وقت)یٚ ئارەزوو کەی، گۆشتی بکە بە کفتە و شفتە؛ هەر (وەقت)یٚ (حظ) کەی باری کە تەنگی بە بنکلیا ببە ﴿وَلَا يَرْضَىٰ لِعِبَادِهِ﴾ (عمومي) ﴿الْكُفْرَ﴾ پیٚی خۆش نیە؛ لەسەر (غنا)ی (ذاتي) (رەحم) بە (بشر) ئەکات هەرچەند (حواس)و (عقل)ی داینی کەریٚ بە (حق) ببەن (أمّا) لەبەر (هوا)و (حیواني) (علی الأکثر) (مغلوب)ی (عقل)ن (رسول)آن ئەنیٚریٚ؛ (آیات)یان بۆ (شرح) ئەکەن؛ (حق)و (باطل)یان بۆ لیٚک ئەکەنەوە تا کوو چ (عذر)یان نەمیٚنیٚ ئەوەی

(ایمان)ێ هێنا باشە؛ ئەوەی لەسەر (کفر)و (حماقەت)و (جهالەت) ماوە خوا لای ناخۆشە پێی (راضي) نیە؛ (عذاب)ی ئەدا ئە سووتێنێ (مؤبد)و (مخلد) لە (جهنم)ی ئەمێنێ، (کفر)ی (موەقت) نیە تا (عذاب)یشی (موەقت)بێ. (عجایب) لە (امثال)ی (امام فخرالدین) ئەکەم، با (وجود)ی (متبحر) بوە لە (علم)ی (منطق) بە تەواوی (فرق)ی (قضا)یای (موجهە)ی کردیە، (لکن) لەگەلێ (مقام)ی (خصام) (رعایەت)ی نافەرموێ ﴿وَإِن تَشْكُرُوا﴾ (شکر)ێ لە (ایمان) بە (منعم)ی (حقیقي) (خالق)ی (کائنات)بێ ﴿يَرْضَهُ لَكُمْ﴾ قانزاجی بۆ ئێوەیە، (مضرت)و (منفعەت) بۆ خوای (محال)ە ﴿وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ﴾ (وازره)یە دی کەس بە کەس هەڵنەخەڵەتێ (بیکە لەسەر من، تۆباڵت بە ملی من)، تۆرەهاتە. (وەقت)ی بۆردومان ئەکراین (شێخ)و (مرید)و (مەلا)و (فقێ)و آغاو (خزمەت)کار (نفسی نفسی)یان بوو هەرکەس هەڵدەهات زوو بگاتە کونێ خۆي تیا تەقەتکا (بعده) پێم ئەووتن: ئەو شێخانە چەند لە بۆمبەردومانی (دنیا) (حفظ)ی کردن هەر هەندەش لە (اهوال)ی (قیامەت) (حفظ)تان ئەکەن (لکن) (بشر) (عجایب)ە! ئەوەی دوای (میل)کەوت بە (آیات)و (عبر)و (عقل) ناگەڕێتەوە ﴿ثُمَّ إِلَىٰ رَبِّكُم مَّرْجِعُكُمْ﴾ (لاالي غیره) ﴿فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ (في السر و العلن) ﴿إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ﴾ (بما في القلوب) ئەوجا بێینە سەر (معرکە)ی (سُني) یا خود (اشاعره)و (معتزلي)یان ئەم دوو (فرقە) لە (فرق)ی (اسلامي) (شاهدی) ئەدەم (مقصود)یان لە (بحث)و (تحقیقیق)ی (عقائد) (وجەاللە) بووە (اثبات)ی (ماهوالحق) بوە (فکر)ی (تفرقە)و (امل)ی (استیلا)و (غرض) ی (سیاسي)یان نەبوە (أمّا) (مع الأسف) (بعض)ێ لە (کبار)ي (طرفین) قسەی نا (لایەق) (حتی) (تکفیر)ی یەکتری ئەکەن گوێیا لە مەشدا، (فکر)ی باشیان هەیە (یعني) (تنفیر) (باطل)ی بە (اباطیل) بە جنێو شایانی (منقبە)ی (علم) نیە (سني) ئەفەرموون: (کل)ی شت بە (ارادە)و

(خلق)ی خوایه بە (قضا)و (قدر)یەتی (حسن)و (قبح) (نظر) بە خوا نیە هەر چی بی ئەیکا بێ (رعایەت)ی (حسن)و (قبح)و (غایەت)؛ (حتی) (اشاعرە) ئەفەرموون: (علیەت)و (معلولیەت)ی (حقیقی)، (رابطە)و (لزوم) لە (بین)ی (اشیا)یان دانیه؛ هەرچی هەیە (محظ) بە (خلق)ی خوایه (معتزلي) ئەمە (قبوڵ) ناکەن؛ ئەڵێن: (جنابی حق) (رسول)ی ناردیە؛ بۆ (ارشاد)ی (عباد) (تکلیف) ئەکا بە (ایمان)و (عمل)ی (صالح) (نهي) ئەکا لە (کفر)و (اعمال)ی (سیئە)؛ (مقابل)یان (مکافات)و (مجازات)ی هەیە؛ بە (ایمان) (راضي)یە، بە (کفر) نا (راضي)یە کوو ئە بێ خۆی (خلق)ی (کفر) لە کەسێدا بکات پێی ناخۆش بێ و (عذاب)ی بدات؟ (بناءاً علیە) (فعال)ی (اختیاریە) بە (قصد)و (ارادە)ی بە (سعي)و تێکۆشینیەتی بیکا نەیکا (عائد)ی خۆیەتی ئەوەندەیە؛ ئەوەی (مؤمن)و باش بێ جێی (جنات النعیم)ە ئەوەی (کافر)و (بەد)بێ جێی (درکات)ی (جحیم)ە (طرفین) بە (آیات)ی (عقلي)و (نقلي) (تمسک) ئەکەن (اعتراض) ئەگرن (جواب) ئەدەن؛ کەس نەبوە (معالأسف) (فصل)ی (قضا) بکا، بەڵکوو هەر (ملا)یە گەورە پەیا بوو (التحاق)ی بە (محاربە) کرد، گەرچی (فرق)ی (معتزلي) نەمان، (أمّا) لە ناو (کتب)ێ (تفاسیر)و (کتب)ی (کلام) (جدال)و (خصام)یان ئەنووسرێتەوە، وەهەر یەک (آیات)ی (قرآن)کە لە (علیە) (ایراد)بکرێ (توجیە)و (تاویل)ي بۆ ئەکا (ولو علی ابعد وجە) بێ. (حتی) لێرە (بعض)ێ (سني) ئەفەرموون (مراد) لە (عیاد) (عباد الله المخلصین)ە (مراد)ە (الذین لیس للشیطان علیهم سلطان) (زمخشري) ئەوانە ئەکات (غوات) (معتزلي) ئەڵێن: (ارادە)و (رضا)یەکە کە بە شتێ (راضي) نەبێ نابی (ادارە)ی کات ئەوانی مە ئەڵێن: جودان وا ئەبێ کەسێ (ارادە)ی شتێ ئەکا و ئەی کات، پێشی خۆش نیە ئەوانیش ئەڵێن: بەڵێ بۆمە ئەگەر ببی لەبەر (مجبوریەتی)و نا

(علاجى) ئەبێ؛ وەكى كەسێ (فرس)ەكى باش و (محبوب)ى هەبێ (أمّا) پێى بەخێو نە كرێ گووزەرانى نە بێ ناچار ئەیفرۆشێ وەزۆریشى پێناخۆشە دڵى بۆى(عاجز)ە (مكدر)ە، (لكن) ئەمە بۆ خوا نابێ (مجبوریەت)ى نیە، بوالحواسیش بۆ خوا نابێ" (القصە) (مشاجرات)یان زۆرە لێرە، تەواو نانووسرێ من (رسالە)كم هەیە لە(اختیار)، زۆر باشە شایانى (مطالعە)و خوێندنە لێرە ئەوەندە (عرض) ئەكەم: (سلب)ى (قدرەت)و (اختیار) یا(سلب)ى (تاثیر)ى لە (انسان) (تاثیر)ێ زۆر (خراپ)ى بوو بۆ (عالم)ى (اسلامیەت) (وكذا) (تقیید) بە(سنەت) لە(طرف) (وهاب)یان و (اسلاف)یان (امەت)ى بەستە وە؛ (مانع)ى (ترقیات)یان بوو بەڵكوو بوە (سبب)ى (إنحطاط)، (كافر)ەكان بە(علم)و (عمل)و (قدرەت)و (قوەت) (توسیع)یان دا ڕوویان كردە (كشفیات)ى (طبایع) (اختراعات)یان كرد، ئە وان فڕینە ئاسمان ئێمە یاندا بەر بۆمبا تارومار (سفیل)و سەرگەردانیان كردین، پاش ئاتەش بارانى كۆیە، چەند (ابیات)ێ كوردیم دانا ئەز(جملە):

خۆزى (امام)ى (رازي) ئەمرۆكە زيندي بايە
تا لە(صنع)ى (بشرى) (طيارە)ى بد بيايە
ئەو جا (ايمان)ى ئێنا بە (قدرەت)ى (بشرى)
(قەت) (انكار)ى نە دە كرد بە(تقليد)ى (اشعرى)

(طريق)ى مەيانە (انسان) (فاعل)ى (مايشاء) (حاكم)ى (مايريد) نيە وەكى خوا دەست و پا بەستراو و بێ(قدرەت)و (اختيار)و (تدبير)يش نيە، وەكەس ناڵى (بالمرە) (انسان) لە(افعال)ى خۆى (مستغني)يە لە خوا (حاشا)؛ (حتى) ئەبيينى گەلێ (افعال)ى(اختيارى) هەيە؛ (مكلف)بە تەنها پێى ناكرێ (استمداد)و (معاونە) لە(غير)ى ئەخوازى ﴿وَإِذَا مَسَّ الإِنسانَ﴾ (حقيقةً) (اكثر) وانە﴿ضُرٌّ﴾ نەساغى شتێ ناخۆش و (مستكبر)ە ﴿دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ﴾ ئەوە جاران وا بوون، ئێستا لەو (وقت)يش ڕوو لە

خوا ناکەن؛ مەگەر لە هەزار یەک یەکێ لە (شاعر)آنی کوردی (سلیماني) ئەڵێ: ناوی خوای (قوربان)ی ناوی بم (الاّ) بۆ سوێندی بە درۆ نەبێ نەماوە نە (شعر)ەکەم لە بەرە نە ناوی (شاعرە)کەم لە یادە (حقیقةً) قسەکەی ڕاستە ﴿ثُمَّ إِذَا خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِّنْهُ﴾ (أعطاه) (متفضلاً)

﴿نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُو إِلَيْهِ﴾ بۆ (کشف)و (ازالە)و ﴿مِن قَبْلُ﴾ (سبحان الله) (حاڵ)ی (بشر) (عجایب)ە ئەوەی بۆ پارچەنانی ئەنووزایەوە لە گرانی (حرب)یی (کبری) هەندەی پێ نەچووە لە (فکر)ی چوو، شایی بە دۆڵ و زۆڕنای ئەکرد! ﴿وَجَعَلَ لِلَّهِ أَندَادًا﴾ (نسیان) هیچ (کفر) و(کفران) ﴿لِّيُضِلَّ عَن سَبِيلِهِ﴾ بە (ضلال)ی خۆی (قانع) نیە خەڵکی (اغوا) ئەکا ﴿قُلْ﴾ لە ڕووی (تخویف)و (تهدید)ەوە ﴿تَمَتَّعْ﴾ دیارە (امر)ی (وجوب)و (ندب)و (اباحە)ی نیە ﴿بِكُفْرِكَ﴾ (لذەت)ی لێ پێ بزانە ﴿قَلِيلًا﴾ (ولو طال العمر) ئەوی ببرێتەوە کەمە ﴿إِنَّكَ مِنْ أَصْحَابِ النَّارِ﴾ (مداومی) (ملازمی) (رفیقی) کەسی وا باشە؟ ﴿أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ آنَاءَ اللَّيْلِ﴾ بێ ڕوو و (ڕیا)؛ (خالص) کەس ئاگای لێ نیە خوا نەبێ ﴿سَاجِدًا وَقَائِمًا﴾ هەردووکی هەیە؛ (یعني) (عبادەت)ی (اسلامی) ﴿يَحْذَرُ الْآخِرَةَ﴾ لە خوای ئەترسێ (عاقبەت) ئەندیشە؛ (اعتماد)و (اتکال)ی لەسەر کەس نیە؛ (حقیقةً حذر) لە (آخرەت) (موجب)ە بۆ (خلوص)ی (عبادەت) ﴿وَيَرْجُو رَحْمَةَ رَبِّهِ﴾ لە (بین)ی (خوف)و (رجا) خوا ئەپەرستی، بێ (سمعە) بێ (ڕیا) بێ (اعجاب) و(غرور) بێ (امل)ی (فدیە) ﴿قُلْ﴾ ئەمانە وا؛ وان؛ قەد وە کی یەک ئەبن؟ (حاشا) ﴿هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ﴾ (علم)ێ (سوق)یان کا بۆ (عمل) ﴿وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ؟﴾ (وما نزل منزلتهم) گەلێ کەس (ادعا) ئەکەن گۆی یا خوای دەپەرستن (محظاً) لە بەر (استحقاق)ی (زاتی) بێ (خوف) بێ (رجا)، بەڵێ (ممکن)ە بۆ (بعض)ێ (نوات)ی (خالص) لە بەر بەهەشت و

(جهنم) خوای نەپەرستن، (لکن) بێ (خوف) و(رجا) له(غضب)و (لوم)و (عتاب)و (لوقت= لطف)و نەوازش؛ نابێ؛ وەکی (خیام) ئەڵێ:

بانفس هەمیشە دەرنەبەردەم چو کونەم؟
وەز کەردەیی خۆیشتەن بەدەردەم چوکونەم؟
گیرم کی مەرا فرۆ گوزاری بە کرەم
زان شەرم کی دیدەیی کی چی کەردەم چوکونەم؟

(لاشک) هەر (مقرب)ێ خۆی بە(مقصر) ئەزانی وە لە ترس (خاڵی) نابێ. (لکن) ئەوە (مقام)ێ نایابە بە لاف و گەزاف نابێ(شێخ ابو علي سینا) له(تخط)ی (مقامات العارفین) ئەفەرموێ: ئەوەی (عبادەت)ی خوای بکا بۆ (غرض)ێ (حقیقةً) (عبادەت)ی (غرض)و (غایە)ی خۆی ئەکا (امامی رازی)و (طوسی) له(شرح)ی خۆیاندا چ قسەی لێناکەن (کأنَّهُ) پێی (راضي)ن؛ بڵێم: چی؟! خوا (عباد)ی خۆی چاتر ئەناسێ وە(قرآن) (کلام)ی خوایە؛ (کلام)ی خەڵکی (مقابلە)ی ناکا؛ پێغەمبەرانی (عظام) (یدعون ربهم خوفاً وطمعاً) ﴿إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ﴾ (عقول)ی (خالصە)؛ (متعالي) له(تاثر) به(اوهام)و (خیاڵ)و (میل)؛ کاکڵی (انسان) (عقل)ه؛ دیارە ئەوەی (تذکر)ي نەبێ بێ (لب)ه، یا (عقل)ی نیە یا (عقل)ی (مغلوب)ه بێ هێزە؛ ناتوانێ (صاحب)ی ببەستێتەوە له(خراپە) (سوق)ی کا بۆ چاکە (الله اکبر) (سوادی) (أعظم) لە (مسلمان)آن ئەو (آیات)و (عبره) ئەبینن؛ دەست لە (اعتقاد)ی (زایفە)و (خرافات)و (خیالات) هەڵناگرن ئەڵێن: (هکذا وجدنا آبانا) (ولو) ئەوەی ئەمان ئەیبینن (آبا)یان نە یان دیوە (مع الأسف) ئەوەی به ئاگا دی به لایەتر خانە خوشتوور ئەبێ ﴿قُلْ: يَا عِبَادِ الَّذِينَ آمَنُوا﴾ (ایمان)ێ دروست، بێ (غل)و (غش) ئیوە (أصحاب)ی (عقول)ن (البا)ن ﴿اتَّقُوا رَبَّكُمْ﴾ مەڵێن: ئێمە (مؤمن)ین ئەوەی بیکەین (ضرر)ی نیە (ایمان) بۆ (تقوی)و (عمل)ی(صالح)ه، (مؤمن)ێ له خوا نەترسی بۆ چی چاکە؟ (ایمان)ی چە (فائدە)ی هەیە؟

بۆ خۆی بۆ (امەت)ی خوا ئەزانی (بعض)ێ گوناهبار هەن؛ بۆ (دین)و (دنیا)ی (مسلمانان)آن گە لێ لە (کافر)آن (ضرر)ی (زیاد)ترە با لە (قیامەت) لە (خدمەت) (ابن‌المنیر) (محشی کشاف) لە (اعلا علیین)ی بەهەشتدا بن؛ خوا لە (دنیا) (محو)یان کا لێیان بنوێنی بۆ هەموومان قانزاجە؛ حەز ئەکا خوا لە (آخرەت) (عفو)یان کا حەز کا (عذاب)یان‌دا (خیام) خۆش ئەڵێ:

آن قوم کی سجادە پەرستەند خەرەند
زێرا کی بەزێری باری سالوس دەرەند
دین ئەز هەمە طرفە تەرکی دەر پەردەیی زهد
اسلام فرۆ شەند و زوکافر بەترەند

(ابوعلا)ی (معری) ئەڵێ:

واذا تساوت في القبيح فعالنا
فمن اتقى واين الفجار؟

﴿لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا﴾ ئـی بـەجێ وو ڕێ؛ تـی ب (فکـر)ان چ (حسـن)ە، (ملائم)ی (حال)و (وقت)ە (مقتضا)ی (مقام)ە (والله)بۆ (بلوغ)ی (مرام) (رعایەت)ي (مقتضي الحال والمقام) (لازم)ترە لە (رعایەت)یان لـە (بلیـغ)ی (کـلام)؛ (بلاغـەت)ی (فعلـي) (قیـاس) لـە (بلاغـەت)ی (قـول)ی نـاکری، ئەوانـەی (احسـان) بکـەن ﴿فِـي هَـذِهِ الـدُّنْيَا﴾ لـەو (حیـات)ی (حاضـر)ی زینـدەگانی نێزیـک ﴿حَسَـنَةٌ﴾ لـە (دنیـا)و (آخـرەت) (ثمـرە)ی (محسـن)ی ڕاسـتی (اولاً) لـە (دنیـا)؛ (ثانیـاً) لـە (آخـرەت) دەرئەکـەوی ﴿وَأَرْضُ اللَّـهِ وَاسِـعَةٌ﴾ (جـولان) بکـەن (احـوال)ی (امـم) بـزانن بـۆ (دوامیـی) (ملـک)و (ملـەت)ی خۆیـان چ ئەکـەن؛ بـۆ (کشـف)ی (اسـراری) (طبیعـەت) بـۆ (توسـیع)ی (دیـن)و (دنیـا)ی خۆیـان چ (صـبر)و (ثبـات) ئـەنوێنن. لێـرە (امام) لە (صاحب)ی (کشاف) (حدیث)ی (نقـل) ئـەکا (رسـول)ی (اکـرم)

ئەفەرموێ: خوا ڕۆژی (جزا) (موازین) دادەنێ؛ (اهل)ی هەر (نوع)ە (عبادەت)ێ (عبادەت)ی (وزن) ئەکرێ (الاّ) (اهل)ی (بلا) نەبێ ئەوان (اجر)یان بەسەردا دەڕێژندرێ بێ (حساب) (معلوم)ە (معتزل) بوە وە (معلوم)ە (قول) بە (میزان)و (وزن)ی (اعمال) ئەکات. من لە (دەرس)ی (علم)ی (کلام) بە (فقێ)یان ئەڵێم: (قول) بە (میزان)، (مناسب)ی (رای)ی (معتزلی)یانە؛ (اصحاب العدل)ی (قائل) بە (استحقاق) (میزان) (موافق)ی (رای) (اشعری)و (اشاعر)آن نیە خوا بێ (حساب) هەرچی بێ کا ئەیی کا (والسلام) ﴿إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُم بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾ ئەوانە ئەی بینن.

یەکێ (ربع)ی (قرن)ێ لە (عمر)ی خۆی (صرف) ئەکا بۆ (اختراع)ی (آلەت)ێ (کشف)ی بنی (بحران)ی پێبکات؛ ئەوا ئەیبینن (مبشر)آنی (مسیحي) (تحمل)ی چ (نوع)ە (مشاق) ئەکەن؟ (خاصةً) لە ناو (وحشی)یان لە (مشرق)و (مغرب) و(جنوب) و(شمال) (حول) ئەدەن؛ تا (شخص)ێ بکەن بە (مسیحی)؛ ئەی (مسلمان)نیە ئێوە چ ئەکەن؟ نەبۆ (دین) نەبۆ (دنیا) تێناکوشن ئەوانی دەوڵەمەندن؛ خەریکی (عیش)و نۆشن (سەرامەدان)ی (عرفان) (دائم) مەست و سەرخۆشن ﴿قُلْ: إِنِّي أُمِرْتُ﴾ (امري) (الهي) ﴿أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ﴾ (وحدە) ﴿مُخْلِصًا لَّهُ الدِّينَ﴾ (علمي) (عملي) (ظاهري)و (باطني) (اصولي)و (فروعي) (افتائي)و (قضائي) ﴿وَأُمِرْتُ﴾ (زمحشري) ئەفەرموێ: بذالک ﴿لِ﴾ (اجل) ﴿أَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ﴾ (امام)و (سابق)و (مقدم)یان لە (دنیا)و (آخرەت) (یعني) بە (رسالەت)و (نبوەت) ئەبێ (عبودیەت) و(عبادەت)ی زۆر زۆر پاک و بێ (غل)بێ (فکیف) ئیدی؟ (لاشک) ئەوانە (انتساب)یان هەیە بۆ (حضرەت)ی (رسالەت) ئەبێ لە خەڵکی بە (اخلاص)تر بن ﴿قُلْ: إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي﴾ (معاذ الله) (بالفرض) ﴿عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ﴾ کە ئەو بترسێ خەڵکی چۆن ناترسی؟ کوو (امین) ئەبێ (اعتماد) ئەداتە سەر

(قرابەت)و (شفاعەت) ﴿قُلِ اللَّهَ أَعْبُدُ مُخْلِصًا لَّهُ دِينِي﴾ (لاشک) (تکالیف)و (مشاق)ی (رسول)ی لە ئی (امەت) زێترە ﴿فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُم مِّن دُونِهِ﴾ (حتی الکلبو السنور و المخرج) ﴿قُلْ إِنَّ الْخَاسِرِينَ﴾ (کاملین فـي الخسـران) ﴿الَّذِينَ خَسِرُوا أَنفُسَهُمْ﴾ بە (کفر)و (جهل)و (عبـادەت)ی (اصـنام)و (انعـام) ﴿وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ چ (مؤمن) چ (کافر) (في الحقیقة) گەلێ کەس هـەن خۆیـان لـەسـەر (مسـلک)ێـن (خائـب)و (خاسـر)و (ڕەزیـل)و (سـفیل)؛ (اولاد)یشیان (عیناً) بۆ ڕێی خۆیان (سوق) ئەکـەن؛ (اهـل)یشـیان وەکـی خۆیان (خسارەت)مەند ئەبن، لە قیس (صـاحب)ی (اهـل)یـش ئـەچن ﴿أَلَا ذَٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ﴾ ئاشکرایە وەهەم قانزاجی تیانیە. (انسان) (عجایب) خۆی بێ (قیمەت) ئـەکا (سـجدە) بـۆ (صـورەت)ی عـەلمۆدەیی (موهـوم)ی (مریمە) ئـەبا؛ ڕیخیگـا بـە (کمـال)ی (ابتهـاج) بـۆ (برکـەت)و (امتیـاز) بـە نێوچـاوان و لووتیـا ئێنێ وای کـوو خـۆی (خسـار) ئـەکا! نـازانێ (مفکـر) لە (احوالات)ی (متلونە)ی (بَشَر) بلّێ: چي؟ ﴿لَهُم مِّن فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِّنَ النَّارِ﴾ (ظلە) بۆ (فوق) لە جێی خۆیە تی، ئـەوەی سـێبەر بکـا لـە (فـوق)ەوەیـە، وەکی (سقف) ﴿وَمِن تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ﴾ بۆ (مشاکلە)یە یا (مشابە)ی (وصفة)یـە؛ ئەویش (من‌النار)، (زمحشری) ئەفەرموێ: (ظلە)یە بۆ (طبقە)ی ژێروان مـن ئەلّێم: (ممکن)ە ئەگەر وەکو (قبە) (دەورە)ی دابن ئـەوان لـە مـە یانـە وە کی (مرکز) (استقرار)یـان بـووبێ لـە هـەموو(اطـراف) (نـار) بۆیـان بوویتـە (ظلە)، وەکی ئاسنی لە (قبە)ی (مطلي) بە (مغناطیس) کە لە (حکایـەت)ی (سـلطان محمـود)ی (غزنـوي) ئەگێڕنـەوە؛ (وقـت)ی (فـتح)ی (سـومنات) ﴿ذَٰلِكَ﴾ ئـەو (عـذاب)ە (هائـل)ە ﴿يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِ﴾ بـە (ذکـر)ی ﴿عِبَادَهُ﴾ (عام)ە لە (بـر)و (فـاجر)و (مـؤمن)و (کـافر) ﴿يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ﴾ کـوردی ئەلّێ: دۆست ئەوەیە بتگریەنی؛ دیارە خـوا لـە ڕووی (لطـف)و (مرحمـەت) (احوال)و (اهوال)ی (قیامەت) بۆ (عبـادی خـۆی (بیـان) ئـەکا تـا خۆیـان

بپارێزن ئەوەی (سبب)ی چوونە ناو (نار)ە نەیکەن ﴿الَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ﴾ (کاهن) (شیطان) (رؤسا)ی (ضلال)؛ (سیاسون) ﴿أَن يَعْبُدُوهَا﴾ لە (امر)و (اطاعە)یان دابن؛ لێیان دوور ئەکەونەوە ﴿وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ﴾ ڕوویان کردە خوا بە (عبادەت) ﴿لَهُمُ الْبُشْرَى﴾ لە (طرف) خوای؛ (حالاً) (بشارەت)یان ئەداتی ﴿فَبَشِّرْ﴾ (الآن) ﴿عِبَادِ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ﴾ فەرمایشی (الهي) ئی (رسول)ی ﴿فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ﴾ بۆ کردنی کیهە (اوفق)ە ئەی کەن ئەنۆڕنە (حال)و (وقت)؛ (احکام)ی (الهي) هەمووی (حسن)ە؛ (احسنیەت) بە (وقت)؛ (ئەگۆڕی) ئەمڕۆ (مع‌الأسف) لە وڵاتی ئێمە (علم)ی (دیني) لە (انقراض)ە (ملا) لە برسان (تدریس)ی پێناکرێ (فقي) لە بەر ناخۆشی (حال)ە و (استقبال)ی ڕوو لە (ماموریەت) ئەکا؛ بۆی (میسر)بێ؛ دەوڵەمەندانی (دیانەت) پەروەر (مولود) ئەکەن، تەق و هۆڕی (دەفە)و (صلوا یارفاعیە) تا نێزیکی (بیان) خەولە (مسڵمان)آن (حرام) ئەکەن؛ وا ئەبێ؟ (جهل) وا (نعم) بکا (العیاذ باللە) (کفر) لە (استیلا)دابێ (اهل)ی (خیرات) بە نوێژ و بە (تسبیحات)و (صلوات)ی (لساني) خەریک بن، وا باشە؟ بڵێم: چی؟! ئەوە وایە ﴿أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ﴾ (هدایەت)ی ڕاست و چاک و بێ (غش) ﴿وَأُولَئِكَ هُمْ أُولُوا الْأَلْبَابِ﴾ هەر ئەوان (صاحب)ی (عقل)ن؛ (تمام)؛ (شبە)ی نیە تا (عقل) لە (میل) دوورتربێ شتی چاتر (اختیار) ئەکا ﴿أَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ﴾ لە بێ (لب)آن ﴿أَفَأَنْتَ تُنقِذُ مَن فِي النَّارِ﴾ (سعد الملة والدین) ئەیکاتە (استعارە)یە (تمثیلیە) (حال)ی (جناب)ی (رسالەت)و (سعي) بۆ (ایمان)و (اسلامیەت)؛ (تمثیل) ئەکا بە (حال)ي کەسێ تێکۆشی خەریک بێ کەسێ لە ناو ئاگر (نجات)دا ﴿لَكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ﴾ (اولاً) (فطرەت)ی (رب)ی خۆیان تێک نەداوە (ثانیاً) خۆئەپارێزن لێی ئەترسن (مخالفە)ی ناکەن ﴿لَهُمْ غُرَفٌ مِّن فَوْقِهَا غُرَفٌ﴾ (ناطحات السحاب) لە بەر ئەوە

بەو(سورەت)ە ئەڵێن: (سورە)ي (غرف) ﴿مَّبْنِيَّةٌ﴾ ئەو (غرفە) بە(نوع)ێ ﴿تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾ (علوي)و (سفلي) وەکی یەک لە تەکیا (جنان) هەیە (انهار)ی پێدا دەڕوا؛ لە (دار)ی (دنیا) بە(واسطە)ی بۆڕی؛ ئاو ئەکێشن بۆ ئۆدەی شێستەمین؛ (ممکن)ە (اوائل) ئەمەیان بۆ (تصور) نەکرابێ ﴿وَعْدَ اللَّهِ﴾ کە فەرمووی: (لهم) دیارە (وعد)ی پێ داون ﴿لَا يُخْلِفُ اللَّهُ الْمِيعَادَ﴾ (ملا)یانی ئێمە ئەڵێن: (نقص)ە، (نقص) بۆ خوا (محال)ە ئەگەر بڵێین: (قبیح)ە ئەڵێن: (لا یقبح من الله شئ) (عضد الملة والدین) ئەفەرموێ: نازانم (فرق)ی چیە؟ ئەگەر کەسێ (انهار) لە(طبقات)ی (فوقان)ی دوور بزانێ بۆ(تقریب) لە (فهم) و(خیاڵ)یان ئەفەرموێ: ﴿أَلَمْ تَرَ؟﴾ (ایها الرائي) ﴿أَنَّ اللَّهَ أَنزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً؟﴾ باران ﴿فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ﴾ لە(داخل)ی لەگەلێ جێ وای دادەمەزرێنێ، ئاو لە ناو عاردی بڵند ئەبێ لە تۆقەسەری چیایان؛ وەکی (قندیل)ی ئێمە ئاو دەردەکوڵێ؛ گوڵ (تشکیل) ئەکا ئاوی (بێخاڵ) لە (طرف)ی (ڕواندوز) لە چ حەیووقەکی هەڵدەڕژێ ئەوەندە زۆرە، (بعض)ێ لە (اهل)ی (خبرە) ووتوویانە (قابل)ە ئەو ئاوە (ماکنە)یە بە(حرکە)بخا تا(سلێمانی) بە(قوە)ی (کارەبا) (منور)بکا لە پشتی دێی (چناران) چ ئاوێ دێتە خوار بە کێودا؛ (مملکەت)ێ پاراو ئەکات بچۆ بۆ (بێتوات)ە و(هەرتەل)و (زێوە) لە دێهاتی کوردستانی ئێمە (حیرەت) ئەیکەی. ئاو بە بارانی (زیاد) ئەکا (أمّا) (من حیث الأصل) لە ئەندەرروونی عەردی بە(اختلاط)ی (هایدرۆجین)و (ئۆکسیجن) ئاو (ایجاد) ئەکا ﴿ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ﴾ بە ئاو، خوا خۆی وا ئەفەرموێ: دیارە (بالفعل) (اکثر)ی (حبوبات) بە ئاو شین ئەبێ؛ ئاو نەبێ شین نابێ؛ پاشی شین بوون ئاونەدرێ هیشک ئەبێ؛ بە بێ ئاو (ممکن)ە یا(ممکن) نیە شین بێ (العلم عند الله)؛ (جزم)ی (عقلي) بە(امکان)و (امتناع) لای من (مشکل)ە، (طب)ی (عیون) (جزماً) ئەڵێن:

(ممکن)نیە (اشاعرە) (جزماً) ئەڵێن (ممکن)ە چتاقەلا (دلیل)ی (قطعي)یان نیە؛ هەرچی هەیە (جناب)ی (حق) بە ئاو (اخراج) ئەکا﴿زَرْعًا مُّخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ﴾ لە (ارض)ێ (صالح)و (قابل)ی (انبات)؛ ئەهێنێتە دەر (انواع)ی (زرع)؛ (انواع)یش (مختلف)ە، (اطوار)ی (کل)ێکیش (مختلف)ە، بە (لون) بە (طعم)بە (مقدار) ﴿ثُمَّ يَهِيجُ﴾ بە (قوە)ی (نامیە) دەست ئەکا، بە(هیجان) (زیاد)ئەکا ئەگاتە (نهایەت)ی (نما) ﴿فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا﴾ لە بەر ئەم (تفریح)ە (قسم)ێ (یهیج) بە (ییبس) (تفسیر) ئەفەرموون: ﴿ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًا﴾ وشک ئەبێ تێک ئەشکي لە باڵ یەک دیتە دەر ورد ئەبێ (کما هو المشاهد) ﴿إِنَّ فِي ذَٰلِكَ﴾ لەو (مذکورە) (اطوارایە) چەند دوورە، چەند عجایبە (حبە) بنۆڕە چیە؟ ئەبێتە چی؛ وەچي لێ دێ؟ ﴿لَذِكْرَىٰ﴾ نازانم بە کوردی (مقابل)ی بڵێم چی؟ ﴿لِأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ ئەوانەی دڵ و (عقل)یان هەبێ، کەسێ (تامل) کا لە(حال)ی (نباتات)و (حیوانات)و (انسان)، (عاقبەت)ی (نما)و (قوەت)ی چیە؟ بە(دنیا) (مغرور)نابێ، ئەزانێ (متاع)ێ (زائلە) دڵی پێنا بەستێ؛ (خیام) ئەڵێ:

ئەی دل هەمە اسبابی جهان خواستەگیر
باغی طربت سەبزە ئاراستەگیر
وانگاە بەران سەبزە شەبێ چون شەبنم
بنوشستە و بامداد سەر خاستە
وەهەم میگۆیەد:
شادی مەطەلەب کی حاصلی عومر دەمیست
هەر ذرە زوخاکی کەیقیادی و جەمیست
احوالی جهان و عومر باقی وجود
خوابی و خیالی و فەریبی و دەمیست

﴿أَفَمَن شَرَحَ اللَّهُ﴾ (شرع) بە(معنی) (مد)و (بسط)ە (أمّا) لیرە (مد)و (بسط)ی (لحمي)نیە؛ (روحی)یە دڵگوشادییە ﴿صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ﴾ وەکی

ئەوانەی سینگ و دڵتەنگ و وێک هاتیە؟ (خێر)، (قیاس) لێکناکرێن ﴿فَهُوَ﴾ ئەوی خوا دڵی گوشادکا، بۆ (اسلام) ﴿عَلَى نُورٍ﴾ (نور)ێ (عظیم) ﴿مِّن رَّبِّهِ﴾ لە (طرف) خوای؛ (نور)ي (الهي) ئەو (نور)ە لە (ڕۆنتکین) زێتر (نفوذ) ئەکا؛ بۆ (ادراک)ی (اشیا)ی (معقوله)ی (غیر)ە (محسوس)ە یا لە مەیانی (محسوسات) بزرە؛ بە (دقەت)و (قوە)یە (منبه) ئەی گاتێ؛ بۆ (شرح)ی ئەو (آیەت)ە ئەگەر (اهل)ی (وجدانی) بنۆڕە (وجدان)ی خۆت، هەر (حکم)ێ هەر (مسئلە)یە هەر شتێ (موافق)ی (میل)و (راي)و ئارەزووت، نەبێ چۆن دڵت پێی تەنگ ئەبێ سینگت وێکدی ڕووت گرژ ئەبێ (نفرەت)ی لێ ئەکەی (حظ) ناکەی بی بیەی (بحث)ی لێکەی. ئەوەی (موافق)ی (میل)و (مزاج)و (مشرب)ت بێ (ولو) بزانی درۆیە، وانیە (کیف)ت پێدێ دڵت بۆی گوشاد ئەبی سینگت (فراح) ئەبێ، ڕووت (منبسط) چاوت ئەپشکوێ، (حاڵ)ی (حاضر) (هتلر) (زعیم)ی (المان) (انسان)نێکە لەو (عصر)ە (فرد)ە بۆ (تعالی) (المان)چی کردو چی ئەکا؟ هەمووی (محیر العقول)ە بەدخواهانی بێ شەرم و (محابا) قسەی سووکی لە (حق) ئەکەن (مجنون)ە بێ (ذکا)یە (سفلي)یە (وهکذا) (بعض)ێ (انسان) قسەی نالایقی لە (حق) ئەکا (نظر) بە (هتلر) بە پشیلە حسابی ناکرێ. کەسێکت خۆش ئەوێ ستایشی ئەکەی یا (اهل)ت پێیتی ئەیکەیە (نابغ النوابغ)ی (عبقري) گوێ لێ کە (مسیحي) لە (حق) (محمد) چ ئەڵێن؟ بۆ (سورەت)ی (مریمە)و (فەرخ)ۆلەی چی ئەکەن؟ دیارە (میل)ی (فاسد) ئەگەر (استحکام)ی بوو بە (قهر)ی خوا نەبێ (قبوڵ)ی (ازالە) ناکا. ئەگەر دڵ خاوێن بوو بە (حسد)و (عداوەت)و (حب)ی (رآسەت) بە (فساد) نەچوو بوو زوو (قبوڵ)ی (حق) ئەکا، هەرچەندە گەورەیی خۆی ئەیەنێتە ڕێزی (حق) خواهان (ولو) زۆر (فقیر)و (دون نسب) بن (کبر)و (انانیە) نامێنێ یا نابێ یا (مقهور)ی ئەکات؛ ئەوەی بە (فساد) چووبێ، بە (درجات)ی (متفاوتە) بەو گوێرەیش لە (حق) دوور

ئەکەوێتەوە. (علما)ی (نظر) ئەفەرموون: کەسێ (علم) لە (فکر)و (ترتیب) (مقدمات)؛ یا (مقدمات)ی (مرتبە) وەرگری؛ ئەبێ (تجرید)ی (نفس)بکا لە (عقائد)و (تقالید) خۆی پاک بێ لە (میل)و (محابا) ئەوجا ئەتوانی (علم) وەرگری؛ (والا فلا)؛ بۆیە (بعض)ە (مؤرخ) ئەڵێن: ئیمە خۆمان (تجرید) ئەکەین لە هەموو (دین)و (مذهب) (من حیث الإنسانیەت)؛ بێ (نسبەت)ی (قومیەت)؛ ئەو (تاریخ)ە یا ئەو (کتێب)ە دادەنێین تا (حق) بڵێین؛ (حقائق)ی (تاریخیة) تێک ئەدەین (مستشرق)ەکانی کە (أساسا) بە (لوث)ی (تثلیث) پیس ئەبووین؛ بە (میل)و (محبەت) نەبەستراونەوە دەر(حق) بە (حضرەتی محمد)ی لەگەڵ ئەوانیتر (فرق)یان زۆرە (اکثر) قسەی (منصف)آنە ئەکەن (أمّا) ڕەگە شینکە یان نەمردیە؛ جارجار شتێ ئەهاوێنە مەیانە (لکن) ئەو (تجرید)ە بە ڕاستی نابێ (الاّ) بە (مشقەت)ێ زۆر؛ (علما)ی (نفس) هەرچەند لە (دخائل)ی (نفس)و (اسرار)و (احوال) بە شارەزایی ئەدوێن، (أمّا) لە (دخائلی) پاک نابنەوە؛ ئەڵێن: ئەمڕۆ (عصر) (عصر)ی (نور)ە، ئەو هەموو (اکتشافات)و (اختراعات)ە؛ (تاثیر)ێ ناکا؛ بەڕاستی (عقائد)ی (زائفە) نابا، (انوار)ی (علوم) ئەو (ظلمات)ەی لانادا؛ (الاّ) بۆ لای (فجور)و بێ (دینی) ئەڕوا؛ چونکی (میل) (ازالە)ی (صعب)ە. ئەبینی (ذات)ێ (ایمان) ئێنێ، (مسڵمان)ی باش بە (عبادەت) (لکن) (میل)ەکەی نەمردوە؛ بەس وەک سڕ بوویی ئاگای لێ نامینێ؛ وائەبێ (حسب الظروف) وەک ئاگری بنکا هەڵ ئەبێ (عالم)ێ ئەسووتێنی. برام بە (بصیرەت) (تتبع)ی (امزجە)و (میول)و (احوالات)ی (نفسیە) بکە ئەوجا لە (آیات)ی (قرانی) قسە بکە. خەریک مەبە بە (منازعات)ی (اهل)ی (سنەت)و (أصحاب)ی (عدل)و (توحید) (تاثر) بە (مذهب) زۆر (عجائب)ە من زۆر بێ (میل)و (محابا)م لام وایە (طالب)ی (حق)م، (قول)ی هەر (امام)ی کە بزانم (موافق)ە (قبول)ی ئەکەم زۆر

(اعتراض)م لە (ائمە)ی خۆم هەیە؛ کە (ائمە)ی (شافعي)و (اشاعره)ن؛ (مع هذا) یەکی لە (علما)ی (مذاهب)یتر (اعتراض)یان لێ بگری؛ دڵم سەغڵەت ئەبێ زۆرم لاگرانە؛ ئەوەندەی (ممکن)م بێ (سعي) لە (دفع)ی ئەکەم. ئیتر (لازم)ە (انسان) زۆر ئاگاداری (احوالات)ی (نفسیه)و (اطوار)ی بێ ﴿فَوَيۡلٞ لِّلۡقَٰسِيَةِ قُلُوبُهُم﴾ دڵ رەق ﴿مِّن ذِكۡرِ ٱللَّهِۚ﴾ کە ناوی خوا. بهێندرێ بە (وحدانیەت) دڵیان وێکدێ رەق ئە بێ هەڵئەچێ (نفرەت)و (کراهەت) لە (دڵیان) (مۆنجە) ئەدات گەلێ (منتسبین)ی (تصوف) لە (حق) خواو (قران)و (شریعەت) وایان بە سەردێ؛ ئەگەر (سعي) نەکەن بۆ (ازالە)ی ئەو (نفرەت)و (قسوەت)ە ماڵوێران ئەبن ﴿أُوْلَٰٓئِكَ فِي ضَلَٰلٖ مُّبِينٍ﴾ (سیدی آلوسي) ئەڵێ: ئەو (آیەت)ە لە (حق) (حضرەت)ی (همزە) و(علي)وە لە (حق) ابولهب و کوڕی نازل بوە (لكن) (لاشک) (حضرەت)ی (همزە) وە (حضرەت)ی (علي) لە وانە بووین خوا (شرح)ي (صدر)ی کردینە؛ وە (ابولهب)و کوڕی لە (قاسیة القلوب)آن بووین؛ (لكن) دڵم بۆ (سببیەت)ی (نزول) ناچێ (سبب)ي (غیر)ي (میل) چیتر نازانم (آیەت) (مربوط)و (منسجمە) (مطابق)ی گەلێ کەسە ﴿ٱللَّهُ نَزَّلَ أَحۡسَنَ ٱلۡحَدِيثِ﴾ لە (قدم)و (حدوث)ی گەڕێ؛ گوێ گرە (معاني) (ارشادی) لە (اسرار)ی بگە (تطبیق)ی (آیات) لەگەڵ (آیات)ی (کونیە) بکە (اتخاذ)ی کە بە (امام) بە دڵێ خاوین لە (منازعات)ی (فرق)ی (اسلامي)؛ ئەوجا بە ڕاستی (هدایەت)ی ئەبێ (منشرح الصدر) ئەبێ. (محقق) بزانە بۆ (حیات)ی (روحي) (نزول)ی (قرآن) گەلێ لە (نزول) باران بۆ (حیات)ی (مادي) (نافع)ترە ئەگەر بکەوێتە ناو دڵت ئەی کا بە (ینبوع)ی (حکمەت) لەوێڕا بۆ (أطراف)ی (بدن) (انهار)و (جداول)ی دێت؛ (انواع)ی (مختلفە) لە (علوم) لە (فضائل)و (شرف)و (ناموس)و (غیرەت)و (میل)ی (کریمانە)و (رحیمانە) لە (نفس)و (هیکل)ی (انسان)شین ئەکا؛ ((ثمر)ی بۆ (انام)

دەرئەخا ﴿كِتَابًا مُّتَشَابِهًا﴾ بە (اعتبار)ی (آیات) وێک چوویی (متماثل) لە (حسن) (لفظي)و (معنوي) هە مووی (بليغ)و (فصيح)و (موافق) لەگەڵ (آیات)ی (کونی) ﴿مَّثَانِيَ﴾ هۆندرایەوە ڕوو لەیەک (يقوي بعضه بعضاً) وە (مشتمل)ە لەسەر دوو (حال) بۆیە ﴿تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ﴾ لە (خوف)و (هیبەت) تەزوویان بە پێستی دادێ. (لاشک) ئەوە لە دڵەوە (نشات) ئەکا ئەگەر دڵ ئاگایلێ نەبێ (بدن)ی دي نازانێ چ نوعە (خبر)ی دایە خوا، ئەلەرزێیان نا؟ ﴿ثُمَّ﴾ پاش تەزوو و مووچڕک پێداهاتن ﴿تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ﴾ وا لە خۆ ناچن (غافل)و بێ ئاگابن بە ئومێدی (رحمەت)ی (الهي) (صاحب)ی (کتاب) دڵ و (بدن)یان نەرم ئەبێ، میل ئەکا بۆ (ذکر)ی خوای؛ (قلب) کە (میل)ی کرد (أعضا) هەمووی دوای ئەکەوی؛ ئەگەر (میل)ی بە (قوەت) و(صادق) بێ ئەمڕۆش (قرآن) کە (چاک) بخوێندرێ (نوعاً ما) (تاثیر)ێ ئەکا لەدڵان (أمّا) تەواو نیە (سوق)ی ناکا بۆ (عمل) (وقتي)یە لە (ڕادیۆ) (اکثر)ی (ناس) گوێ ئەگرنە (قورآن) خوندنی (امثال)ی (شێخ محمد رفعت)ی (مصري) (تاثر)ێ لە دڵیان پەیا ئەبێ گەلێ کەس ئەهەژێنێ (أمّا) زوو بەسەر ئەچێ. (سبب)ی یەکانە لە (قوەت)ی (قلب) (حرام) خواردنە؛ (حقيقةً) زۆر نە ماوە بە (كُلی) دڵ بمرن (حکایەت)ێ ئەکەن لە بابم بیستیە؛ ئەویش لە جلیزادە (حاجي کاک اسعد)ی بابی ئەویش لە بابی (حاجي مەلا عبدالله) (ابن الجلي) (شخص)ێ دێتە (خدمەت)ێ بابی (یعنی مەلا عبدالرحمن)ی جلی (عرض)ی ئەکا: (وقت)ێ دڵێ خۆشم هەبوو (صاف) زۆر (متلذذ) ئەبوو بە (مناجات)؛ ئێستا تێک چووە؛ (ملاحظه) ئەکەم؛ تاریک ئەبێ دووکەڵ (دەورە)ی داوە، ئەو (لذەت)و (حاڵ) خۆشیەم نەماوە (مع أنَّهُ) چ بە خۆم (شک) نابەم ئەفەرموێ: سبەی وەرەوە بەڵکوو شەو لە خەو شتەکم بۆ (معلوم) ئەبی سبەی دێتەوە (خدمەت)ی؛ ئەفەرموێ: وام بۆ

(ظاهر) بوه؛ ئێوە نان بە تەپاڵە ئەکەن؛ (یعني) تەپاڵە ئە سووتێنن لە (بدل) دار؛ ئەو سێڵەی نانی لەسەر ئەکەن کونەکی تیایە دووکەڵی تەپاڵەی لە نان ئەنیشی نانەکە ئەخۆی دڵتی تێکداوە؛ بڕۆسێڵێ نویێ بکڕە نانی وا دووکەڵاوی مەخۆ؛ دێیە وە سە رەخۆ. (حقیقةً) ئەچێتەوە ئەتۆڕێتە سێڵ وەکی فەرموویەتی، وا بوە، (بعدە) نانی خاوێن ئە خوا دڵی چاک ئەبێتە وە ئەمەوا لە (بغدا) (جمع)ێ لە قەحپان پارە بە (ربا) وەرئەگرن؛ (معاملە)ی پێوە ئەکەن؛ (مسلمان)آن (رزق)یان لێئەکڕن (اعاشە)ی پێ ئەکەن؛ ئایا دڵ ئەمێنێ؟ (حاشا) . برام (کرامەت) ئەگەر (خێر)ی (دین)ی تیابی (قبول)ی ئەکەم؛ (أمّا) کەسێ بڵێن: (ولي)یە (مرشد)ە ناوی لەسەر هەرچی بهێندرێ؛ (حلال)و (زلال) ئەبێ ئەمە کوو (قبول) کەم؟ (دین)، (شرع) لەگەڵ ئەو گوفتار ڕەفتارە کوو ئەمێنێ؟ (جناب)ی (سیدی آلووسي) (بعض)ی (احوالات)ی (صوفیە) (ذکر) ئەکا کە (قرآن) ئەبیەن؛ ئەهاڕێنن بێهۆش ئە کەون؛ ئەمە بە (بدعەت) ئەزانن (حقیقةً) ئەگەر بە دەست خۆي نەبێ، بە (منافقي)و (جعلی) نەیی کا قسەی لێ نیە؛ وەکی (سعدی) ئەڵێ:

تعذر صیحة الواجدین فصا حوا
ومن صاح وجداً ما علیه جناح
من لە (وقت)ێ (عزەت)و (تعالی)و (استیلا)ی (اسلام)

(مسلک)ی (تصوف)م لا باشە بۆ (شخص)؛ (اما) (منافق)ی زۆر هەڵئەگرێ؛ وەهەم ئەمڕۆ بۆ (عالم)ی (اسلامیەت) ئیراستی (مسلک)ێ (موافق) نیە. ئەمڕۆ (امەت) ابی (مقابل)ی (اوروپی)و (امریکی) راوەستی (زعما)ی وە کی (هتلر)و (موسولیني)مان پێئەوێ؛ کارخانە جاتمان (لازم)ە (علما)ی (مخترع)مان گەرەکە (مع‌الأسف) هیچ؛ بلێ: یۆک بەڵی وەکی (عرض)م کردینە (رعایەت)ی (مقتضی الحال) (لازم)ترە لە (اقوال)

(قوەت) (اتحاد) (سعی)، (عطالەت) نەمینی ئەمە خۆیەتی ﴿ذَلِكَ﴾ ئەو (کتاب)ە (موصوف)ە (مشهور)و (معروف)ە ﴿هُدَى اللَّهِ﴾ (اشهدبالله) وایە ﴿يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ﴾ (هدی للمتقین) کە لە (صدر)ی (قرآن) فەرمووی؛ پاک نهاد، (فطرەت) بە (فساد) نەچوو وی ﴿وَمَن يُضْلِلْ اللَّهُ﴾ ئەوەی خوا گومڕاهی کا، (قرآن) کە (هدایەت)ە بۆی بێیتە (سبب)ی (ضلال) ﴿فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ﴾ کەس (هدایەت)ی پێ نادرێ، زێڕا تا (ذرە)یە (استعداد)ی هەبی، ئەگەر زووش نەبی، درەنگ (ایمان) ئێنێ (هدایت)ی بە (قرآن) ئەبی؛ (اما) ئەوەی بە (فساد) چوو لە (قابلیەت) ئەچێتەدەر چارە ناکرێ؛ (تصور) ئەکەی؟ یەکێ وەکی (کلمنصۆ) (عدو)ی (دین)و (عدو)ی خوا (فکر)و (وجدان)ی وابی (عن صمیم القلب) بڵێ: تا ئەو (قرآن)ە مابی (انسان) (استراحەت) ناکا (انە) ئەو (قرآن)ە مایەی شەڕو شۆڕ و (فساد)ە. (تصور) ئەکەی؟ (ایمان)ی بە (قرآن) لە (دائرە)ی (امکان) دابی، دێتە (خیال) (فرعون) (ایمان) بە (موسی) بێنی؟ وە ئەڵێ: (الم نربک فینا ولیدا؟) دێتە (وهم) (ابو جهل) پڵنگی (قریش) لەگەڵ (ابو هریرە)و (بلال)و ئەو (فقرا)یانە (مساوات) (قبول) بکا؟ ئەتوو بی وخوا باوڕ ئەکەی، پادشاهی (صاحب)ی (تاج)و تەخت و (حشمەت) و(کبریا) بۆ کەسێ بە ناوی (مهدی) لە تەخت بێتە خوارێ؟ بە هەموو (دولەت)و (ملەت)و سوپای بکەویتە دوای؛ ئەی وای (دەماغ)ێ بێهوودە پوخت و (خیاڵ)ی (باطل) کەرد. (سیدی آلوسی)(سیدنعمانی کوری سیداحمدی دحلان) ئەڵێن: (سلطان)ی (عثمانی) بە (تبعیەت)ی (مهدی) ئەگات پاش (مهدی) باز (خلافەت)و (ملک)داری ئەکەوێتە دەست پادشاهانی (آل)ی (عثمانی) خانەدانی (عثمانی) نا (شکر) نەبی (منقرض) بوون پەڕاگەندە ئاوارەیی (دار)و دیار نە (مەهدی) هات؛ نە (ملک)و (سلطنەت)ی وان ما! (ڕیا)کاری یەکێکە (ملا) بە (فساد) ئەبا (الا لله الدین الخالص) ﴿أَفَمَن

يَتَّقِي بِوَجْهِهِ﴾ بە ڕویی خۆی و بەس ﴿سُوءَ الْعَذَابِ﴾ چ (وجـه)ێـتری نیـه؛ بـێ دەسـت و دەسـەلات ﴿يَـوْمَ الْقِيَامَـةِ﴾ (لاشـک) (مقصـود) عجـز وبـێ چارەگیانە؛ وەکی ئەو (شعره)ی نیە:

يلقي السيوف بوجهه و بنحره

ويقيم هامته مقام المغفر

ئەو (شخص)ە لەکێ؟ ئەوان لە کێ؟ ﴿وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ﴾ ئـەوانی گـومڕاهی بێ (لـب) ﴿ذُوقُـوا مَـا كُنتُمْ تَكْسِبُونَ﴾ (نوق)ی (ثمـره)ی (عمـل) (نوق)ی (علم)ە ﴿كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ﴾ لـە (امـم)ی (سـالفه) ﴿فَأَتَـاهُمُ الْعَذَابُ﴾ (عـذاب)ی (دنیـوی) (إستيصـال) ﴿مِـنْ حَيْـثُ لَـا يَشْعُرُونَ﴾ لـە (ظـرف)ێ (جهەت)ێ بـە (خـاطـر)و (خیـاڵ)یـان دا نـەدەهات ﴿فَـأَذَاقَهُمُ اللَّـهُ الْخِـزْيَ﴾ (ذل)و (صغار)و (دەمار) ﴿فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ (تفضيلات)يان (بيان) كـراوە ﴿وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ﴾ (كماً وكيفاً) ﴿لَوْ كَـانُوا يَعْلَمُـونَ﴾ (اعتبـار)يـان كردبـا هەر يـەک بـە (سـابق)ی خـۆی (لكـن) (جهالـەت) ڕێـی (علـم)و (شـعور)ی لێگرتن ﴿وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هَذَا الْقُرْآنِ﴾ لە (مواضـع)ی (متعـدده) ﴿مِـن كُلِّ مَثَلٍ﴾ (موافق)ی (حال)يان بی بۆ (هدايەت)؛ هـەر (كليـه) بـە (مقـام)ی خۆی ﴿لَّعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾ (مقصد)و (مراد) لە (حزب)و (ايراد) (تذكر) يانە:

من آنچه شرطی بلاغەست با توو گۆيەم

تو خواه ئەز سوخەنەم پەندگیر و خواه مەلال

(تصوير)ی (اهوال)و (احوال)ی (قيامەت) گفتوگۆی (رۆسـا)و (اتبـاع) (لوم)ی (ملائكەت)آن گفتـاری پێشـەوای (اهـل)ی (ضـلال) (ابلـيس)ی پـڕ (تلبـيس) (لمـا قضـی الأمـر) (حقـاً) بـۆ (عاقبـەت) ئەنديشـان؛ (غايـەت) (نافع)ە، (حذر) ئەكەن؛ كەس لە (حذر) (ضرر) نابينی. (دول)ی (راقيـه) ئـەمڕۆ بـۆ پـاش هـەزار سـاڵ تێئەكۆشـن؛ (حـذر) لـە (خلـل)و (نقـص)ی (ملـک)داری (قـوم)ی خۆيـان ئەكـەن ﴿قُرْآنًـا عَرَبِيًّـا﴾ (لسـان)ی (واضـح)؛

(بلیغ)و (واسع) ﴿غَيْرَ ذِي عِوَجٍ﴾ بێ خوارەکە و پێچەکە. ئەگەر (بعض)ە (کلمات)ی (لغات)ی (اجنبی)یە (قبل نزول القران) (عەرەب) وەری گرتبێ (شکل)ەکی (عربی) لە بەر کردبی (مستعمل) بوویی لە (قرآن)دا (واقع) ببی؛ (منافی) (عربیەت)ی نیە، (قوم) لە (قوم) وەرئەگرێ؛ ناچاریە؛ نا (شکر) نەبێ کوردی ئێمە (کلمات)ی (عربی)و (فارسی) لێوەرگری، چی نامینی، ئەمە (علامەت)ی (زێد)ە (مغلوبیەت)ە، زوبانی خۆی بزر کردیە، چ (مغلوب)ی (ملک)داری چ (مغلوب)ی (علم)و (صنایع) و(اختراع) (مجبوراً) لە (غالب) وەرئەگرن ﴿لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ﴾ ئەگەر (مراد) بە (ناس) (عام) لە (عرب)و (غیر)ە (عرب) بی (لعل)ەی (سابق) بە (عموم) (لعل)ەی ئێرە بۆ (عەرەب) جوانە؛ زێرا (قرآن)ی (عربی) ئەوان بێ (مشقەت) (فهم)ی ئەکەن، (قوم)ی دی ئەبێ (تعلم)ی (لسان) بکەن ئەوجا (تذکر) ئەکەن ﴿ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا﴾ لە بەر (موحد)و (مشرک) ﴿رَّجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ﴾ بەد (خلق) بێ (إنصاف)؛ (متخالفالمیل) (بخلا) هەر یەک بە (وجە)ێ ئەیەوێ (استخدام)ی کا نازانی چی بکا، سەخڵەت و (معذب)و دڵتەنگ و (حیران) ئەبی ﴿وَرَجُلًا سَلَمًا﴾ (صالح) ﴿لِّرَجُلٍ﴾ بە (راحتی) (خدمەت)ی (سید)ی خۆی ئە کا بێ (حیرەت)و بێ سەخڵەتی. (سلم) بە (خالص) (تفسیر) کرایتەوە (یعنی خاصةً) چەند (قرائەت)ی تریشی تیاهاتوە، هەمووی خۆشن (لکن) (قرائەت)ی (ورجل سالم) بە (تقدیر)ی (هناک رجل سالم) لام خۆش نیە؛ یا (تقدیر)ی شتێ نەکرێ (رجل) (مبتدا) وە (سالم) (خبر) ﴿هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا﴾ وەکی یەکن؟ (حاشا) ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ﴾ لەسەر (هدایەت)ی خوا و (ایمان) بە (وحدانیەت)ی لەسەر (فهم)ی (آیات)و (امثال)ی خوا ﴿بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ نازانن کە (مساوی) نین؛ کە (زل)ی (عبودیەت) (راسخ) بوو خزمەتکاری بەندەگی (ترجیح) ئەکا، لەسەر (حریەت) (غیرەت)و (عزەت)ی (نفس)ی نامینی؛ ئەگەر کەسێ بە (وجدان) بی ی (توحید) لە (فوق)ی هەموو (لذائذ)

(حساب) ئەكا، (لكن) ئێمە (حرمەت)ی نازانین، لە (اول)ی (امر)آ بە (موحدی) گەورە بووین؛ (اما) کەسێ (دونی) زانوو بەر زەمین، (مقابل)ی کەرێ گاجووتێ سەگێ (هیكل)ێ بە (كمال)ی (زلەت) سەر فرووری بۆ بكا، سبەی (مسلّمان) ببی؛ بەس لە هەموو (موجودات) (ذات)ێ (واحد)؛ (واجب‌الوجود)؛ (علام الغیوب) (قادر علی كل شیئ) بۆ (عبادەت)و (عبودیەت) لە (فوق)ی خۆی بزانی ئەوە (لذەت) لە (توحید) ئەزانی (حقاً) بۆ (حریەت)ی (وجدان)و (راحەت)ی (ضمیر) هیچ شت بە (توحید) نابی. (حقاً) (مشرك)و (اشباە)یان بێ (ذوق)ن ﴿إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُم مَّيِّتُونَ﴾ هەموو ئەمرن با (إنتظار)ی مردنت نەكەن؛ ئەوانیش (نجات)یان نابی ﴿ثُمَّ إِنَّكُمْ﴾ ئەتۆ و ئەوان (كما هو الظاهر) ﴿عِندَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ﴾ هەر چەند (عموم)ی (ملل) لەگەڵ (رسول)و (سادات)و (كبرا)؛ ڕۆژی (جزا)(مخاصمە) ئەكەن؛ (لكن) لێرە؛ ئەوەی بێتە (ذهن) (خصام)ی ئەوانە لە (خدمەت) (سید الكونین)؛ (زمخشری) (رحمة الله علیه) ئەڵێ: (حمل)ی (خصام) كراوەتە سەر (خصام)ی (عام)، (كافر) خۆ بە خۆیی؛ (كافر)و (مؤمن)؛ (مؤمن) لەگەڵ یەک وەچەند (روایەت) (نقل) ئەكا (اما) (وجە)ەكی (كلام)ی خوا؛ (یعنی) لێرە (دلالەت)ی لێ ئەكات ئەوەیە كە (سابقاً) (ذكر)م كرد (بعض)ێ نازانم بۆ (خصام) لەگەڵ (زمخشری) ئەكەن؟ (حقاً) (قول) بە (نزول)ی (آیەت) لە (حق) (خصام)ی (مسلّمان)آن هیچ (معنا)ی نیە، ئەگەر (طول)و (تفصیل)ت ئەوێ؛ (روح المعاني) (مطالعە) كە ﴿فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّن كَذَبَ عَلَى اللَّهِ﴾ (ذات)ی (واحد)ی (اقدس)؛ (نسبەت)ی (شریک)و (ولد)ی بۆ بدا ﴿وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ﴾ بە شتێ كە (عین)ی (حق)ە خودی ڕاستە ﴿إِذْ جَاءَهُ﴾ بێ (توقف)و (تامل)و (تدبیر)، دیارە ئەوانە گرۆهی (مخاصم)ن لەگەڵ (رسالەت پەناە) ﴿أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى﴾ (منزل) ﴿لِّلْكَافِرِينَ﴾ (كافر)ەكان ئەولێن؛ بەڵێ (كافی)یە بۆ وان (سبحان الله) لە

بەر (خصام)ی خۆ بە خۆیی (آیەت) (تاثیر)مان تێناکا تا خەریک بین (ترک)ی (خصام)کەین نازانم کێ (استدلال) ئەکا، بەو (آیەت)ە لەسەر (کفر)ی (اهل)ی (بدعەت)؟ تەماشا ئەوانە (معتزلی) ئەکەن (اهل)ی (بدعەت)؛ (معتزلی)یش ئەوان بە (اهل) (بدعەت)و (غوایەت) ئەزانن، (وهکذا) (کل)ی (فرقە)یە خۆی لەسەر (سنەت)و رەوشی (رسول)و یارانی ئەزانی ئەوانیتر بە (کافر)یا (مبتدع) (حساب) ئەکا. (جنابی حق) (بیان)ی (خصام)ی (اهل)ی نار ئەکات؛ تا خۆمان لە (خصام) بپارێزین؛ اما ئێمە تیژتر ئەبین (حتی) لە (مسائل)ی (فقیە) (اختلاف)ی (بعض)ی ملایان بوویتە (باعث)ی (عداوەت)و (تفرقە)، (الآن کان کما کان) لە هەمووی (مصیبەت)تر یەکێ وەکی (شێخ ابن سینا) (فارابی) (ابن‌الرشد) (حتی) (غزالی) (تکفیر) ئەکەن. (ملا)یە (تونس)ی (تکفیر)ی (شێخ محمد عبدە)و (سید رشید) (طنطاوی) ئەکا؛ کە ئەوانە (کافر)بن ئەدی کێ (مسلمان)ە؟ (نعوذ باللە) (اساساً) ئەگەر (ملا)رێکبان (امەت) رێک ئەبوون، با ئەو (خصام)ەش بۆ (قیامەت) بی خوا (فصل)ی (قضا) ئەفەرموێ ﴿وَالَّذِي جَاء بِالصِّدْقِ﴾ (توحید)ی (کبریائی) (تنزیە)ی لە (ولد)و (صاحبەت)و (شریک) هەر کەسێ بیێ؛ دیارە (رسول) سەرداریانە ﴿وَصَدَّقَ بِهِ﴾ بە (عمل)ی (ظاهری)و (باطنی) بە (مقتضا)ی (ایمان) (عمل)ی کرد، ئەگەر (مراد) (مجیی من اللە) بێ؛ (راساً) (رسول) (مرادە)ە ﴿أُوْلَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ﴾ ئەگەر تەنها بە (ایمان) (اکتفا) بکرێ (معنا)ی ئەو (جملە)یە چیە؟ ئەوەی (تصدیق)ی (صدق) بکا زۆرن دیارە (شخص)ێ (واحد) (من حیث واحد) (مراد) نیە. بە لێ (ابوبکر)و (عمر)و (علی)، (سائر)ی بزورگەوارانی (اصحاب) لەو گرۆهەن ﴿لَهُم مَّا يَشَاءونَ عِندَ رَبِّهِمْ﴾ ئەوەی ئارەزوو بکەن ﴿ذَلِكَ جَزَاء الْمُحْسِنِينَ﴾ ئەو (نوات)ی (کرام)ی کە قسەمان لێیانە ئەوانەی کە (لهم مایشاءون) پاش ئەو (منقبة) (جلیلە) چۆن لە (حق)یان ئەگوترێ؟ ﴿لِيُكَفِّرَ اللَّهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي عَمِلُوا﴾ جای

(تامــل)ه (نظــاری) هاویشــتیته (اضــطراب)؛ چ بلێــین؟ (متعلــق)ه بــه (محذوف)یّ وەکی (اکثر) ئەفەرموون: یا (متعلق)ه به پێشەوه؛ وەکـی (ابـو السـعود) ئەفـەرموێ؛ (امـا) بـه (اعتبـار)ی (محـوی)، (یعنـی) (کـلام)ی (سابق) (وعد)ی تیایه؛ (یعنـي وعـدهم اللـه جمیـع مایشـاءون) لەگـەڵ لـێ خۆش بوونی (اسوء)ی (عمـل)یـان کـوو (ربـط) ئـەخوا؟ (ایـن الثـري وایـن الثریـا؟) لای (زمخشـري) وا ئەگەیـەنی ئەمـەش (منقبەیـه) زۆر گەورەیـه، (انــه) ئەوانــه لــه بــەر (غایــەت)ی چــاکی یــان (علــو)ی (مقــام)یــان، وه (شـدەت)ی (خـوف)یـان (انـا اعـرفکم باللـه و اخشـاکم منـه) (زلـه) بـه گونــاهێ زۆر گــه وره ئــەزانن، وه (جنــابی حــق) (نظــر) بــه (تقربیــان) (حسـنه)ی وان بـه (احسـن) (قبـول) ئـەکا، بۆیـه ئەفـەرموێ: ﴿وَيَجْـزِيَهُمْ أَجْرَهُم﴾ (ثواب)یان پێ (عطا) ئەکا ﴿بِأَحْسَنِ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ هـەموو (حسنات)یان به جزایه (احسن) (جزا) ئەدا وه (سیدی آلوسـی)فـەرمووده‌ی (زمخشري) پەسند ئەکا وه (رد) له (ابو حیان) ئەدا ئەفـەرموێ: (تقریـر)ی (زمخشري) (اعتزال)ی تیا نیه (حقیقةً) وایه (مـراد)ی (بیـان)ی (معنـا)ی (حق)و (مربوط)ی (آیەت)ه، خوا (جەزا)ی بداتەوه (باحسن ماکـان یعمـل) ﴿أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ﴾ (کافي)و (وافي)یه چ (حاجەت) به (شرکا) نیـه. (جـزا)ی (محسـن) ئـەدا (مسـيء) (معاقـب) ئـەکا؛ ئاگـاداری (عبـاد)ی (خلـص)ی خۆیـەتی ﴿وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِن دُونِهِ﴾ بـه (الـه)ی (عاطـل) (بـاطلـه). (سـبحان اللـه) ئـەو (نـوع)ه (تخویـف)ه (سـلاح)ی کۆنـه (کـافر)ەکـانی (قـدیم)ه؛ بـه (رسـول)ەکانیـان بـەو (نـوع)ه ئـەگوت: وه (مسـڵمان)آن لـەوانیان وەرگرتیـه؛ وەکـی (پـاپیون)آن؛ (لاالـه الا اللـه) (مـؤمن)ی (فقیـر) بـه (اولاد)ی وردکـەوه؛ پارچـه پارچـه ئەکـەن، لـه خـودا ناترسن؛ (اما) ناوێرن کەڵەداریّ لەسەر (قبر)یّ ببەن؛ (محقق)یانـه؛ پێیـان ئەنوێنێ ﴿وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ﴾ کەسـێ وابـێ بـت و (اصـنام)و

(تماثیل)و (غیر)ە وا بە (مؤثر) بزانێ کە (هدایەت)ی پێ ئەدرێ کەی (قابل)ی (هدایەت) ئەبی؟ ﴿وَمَن يَهْدِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن مُّضِلٍّ﴾ (هذیان)ی وای (تاثیر)ی تێناکا هەزار (بلا)ی بێتە سەر لە خوای لە (قواعد)ی (طبیعەت)ی (فطریە)ی ئەزانێ رێ بزر ناکا، نە بەترس نە بە (طمع)، ئەزانێ (دنیا) (دار)ی (بلا)یە، نە بە (رسالەت)؛ نە بە (ولایەت) نە بە (فسق) نە بە (صلاح) (دنیا) لە (قواعد)ی (عامە) دەرناچی وەئەزانی (فوق الطبیعة) هەر خوایە. (ایمان) کە چووە ناو دڵ لە (فکر)و (نظر)ێ (صحیح) بوو ناچێتە دەر؛ بۆیە لای من بۆ (مؤمن)ی (صحیح الإیمان) (سوء)ی (خاتمە) نیە، ئەوەی (العیاذ بالله) لە سەرەمەرگ (العیاذ باللە) (کفر)ی لێ (ظاهر) ئەبی، (اساساً) (ایمان)ی فروت بوە، (حاجەت) بە سەرەمەرگ ناکا. گەلێ هەن، (مرشد) (متقي) بە (عبادەت) کە نەختێ سەخڵەت بوو ئیشەکەی بە (کیف) نەبوو هەزار (کفر) ئەکا. ئەوانە وەکی (ابلیس) (کفر)یان (مستور)ە بە (حادثە) دەرئەکەوێ؛ وەکی ئاگری (کفریت) (منتظر)ی (دلک)و (تماس)ە. لە هەمووی (مصیبەت)تر (جهلە)ی (طرق)، (مؤمن)ی (ضعیف العقل) بە (سلب)ی (ایمان) ئەترسێنن بۆ (نیل)ی (مراد)ی خۆیان. بەڵێ (نائل)ی (مراد) بوون لە (عالم)ی (اسلامیەت) (عقل)و (علم)و (ایمان) (صحیح)یان نەهێشت ﴿أَلَيْسَ اللَّهُ بِعَزِيزٍ ذِي انتِقَامٍ؟﴾ بەڵێ (غالب)ی (ذي انتقام)ە لە (اعدا)ی (عباد)ی (مؤمن) (صحیح الإیمان) تۆڵە ئەستێنی. ئومێدم وایە لەو (سفلە)و (جهلە) (انتقام)ی (دین)ی (اسلام) بکاتەوە (دفع)یان کا (والا) ئەوەندە تروسکەش نامێنێ. (حقاً) (عزة)ی (ذي انتقام)ی (قوە)ی (قاهرە)ی خۆی (عن قریب) شەڕی (عرووس)و (المان)و (إیطالیا)و (فرەنسە)و (انکلیز)ی لەسەر (مسڵمان)آن (دفع) بکا، (اتحاد)ێ بخاتە (بین)ی (فرق)و (عناصر)ی (مسڵمان)آن چیدی نەبتە ژێردەست و (ملعبە)ی (اجانب) ﴿لَئِن سَأَلْتَهُم مَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ﴾ لە (جواب)دا

﴿لَيَقُولُنَّ اللَّهُ﴾ خودا (خلق)ی (سموات)و (ارض)ی کردیە، لەسەر ئەم (اعتراف)ە ئەو (نوع)ە (هذیان)ە ئەکەن؛ خواپەرستی بە (اله)ی (مزعومە) ئەترسێنن؛ (عبادەت)ی (تماثیل) ئەکەن (سبحان‌الله) چەند لێک دوورن! ﴿قُلْ أَفَرَأَيْتُم مَّا تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ﴾ (جزم) دێنن (دائر) بە (شان)ی (اله)ی خۆتان ﴿إِنْ أَرَادَنِيَ اللَّهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ﴾ (ازاله)ی ئەکەن نایەڵن بەسەرما بێ ﴿أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ﴾ (مقابل)ی (ضر) ﴿هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ﴾ نەیەڵن پێم بگا، (انە) بێ گرن (حاشا) چیان پێناکرێ ﴿قُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ﴾ (حاجەت)م بە کەسی‌تر نیە (العياذ بالله) (اتخاذ)ی کەم بە (اله) ﴿عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ﴾ (اعتماد) ئەدەنە سەر ئەو (شرک)و مرکیان بە (خاطر) دانایە؛ ئەبێ (توکل) چاک (فهم) کرێ لە بەر (سوء)ي (فهم) گەلێ کەس بە (فساد) چوون (امەت) داماڵا؛ وە گەلێکیان (اعتماد)یان لەسەر (غیر)ی خوا پترە (توکل) (بعدکمال الأسباب) (ارتباط)ی (قلب)ە بە خوا زێرا (انسان) (علم)ی (محیط)ی نیە بێ هێزە (علي كل حال) (احتیاجي) بە (امداد)ی خوای هە یە. (امامی عمر) (سؤال)ی فەرموو (متوکل) کێیە؟ خۆی (جواب)ی‌دا: ئەوانە تۆ ئەهاوێنە عەردی بە ئومێدی خوان، بۆیان شین کا وەپی‌بگا وە (استفاده)ی لێکەن (ﷺ) (واعدوا لهم ما استطعتم من قوه) (اما) (مغرور) مەبن (ویوم حنین اذا اعجبتكم كثرتكم...الاية) (حقاً) (قرآن) (هادي)یە گەر تێی بگەین پێئەگەین ﴿قُلْ: يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلَى مَكَانَتِكُمْ﴾ لەسەر (حال)ي خۆتان لە (عداوەت)، چی ئەکەن لە (علیە)ی من بیکەن بێ (منەت)بن ﴿إِنِّي عَامِلٌ﴾ بنۆڕێ (رئيس المتوكلين) چ (سعی)یەکی کردیە بە چ (جهد)و (سعی) بە (مقصد) گەیشت ﴿فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ﴾ لە (دنیا) و(آخرەت) ئەزانن ﴿مَن يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ﴾ (رەزیل)ی ئەکا ئابڕووی ئەبا، ئەمە لە (دنیا) ﴿وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُّقِيمٌ﴾ (دائم) ئەمەش لە (آخرەت). خوا (عن قریب) (خزیي) بەسەر ئەو (اعدا)ی (دین)ەدا بدا ﴿إِنَّا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ﴾ (قرآن)ی (کریم) (ذکر)ی

(حکیم) ﴿لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ﴾ نەخوا نەتوو بۆ (نفع)ی خۆتان نیە (مقصد) (نجات)ی (بشر)ە لە (ذل)ی (شرک)و پاکیانە لە (اقوال)و (فعال)ی بە دوپیس ﴿فَمَنِ اهْتَدَی﴾ بە (قرآن) (اتباع)ی بکا ﴿فَلِنَفْسِه﴾ قانزاجی خۆیە تی ﴿وَمَن ضَلَّ﴾ (ایمان)ی پێنەبی (عمل)ی پی نەکا ﴿فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا﴾ (ضرر)ی (عائد)ی خۆیەتی ﴿وَمَا أَنتَ عَلَيْهِم بِوَكِيلٍ﴾ (مسلط)نی (جبرت)ت پێناکرێ (هدایەت)یان بدەی، (تبلیغ) لەسەر تۆیە (الحق) بە (حق) (ادا)ی (رسالەت) ئەکەی. نازانم پێغەمبەر لەسەر ئەو (منقبە)ی خۆی بۆچی وەکی (بعض)ە (شێخان) نەبوە (مقلب القلوب)؟ بڵێم: چی؟ (ادعا) زۆرە (اما مع الأسف) بێ (اثر)ە ﴿اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنفُسَ﴾ (قبض)ی (ارواح) ئەکا خوا ئەو خوایەیە ئەو (مسلط)ە لەسەر (ارواح)و (اشباع) (تصرف)یان تێئەکا؛ بە مراندن و خواندن و (احیا)و (اماتە)ی (علم)و (ادراکی)؛ ئەوە لەسەر ئەوانە (وکیل)ە، (حسب المشیەت) (ادارە)یان ئەکا؛ خوا (روح) ئەستێنێ وەرئەگری؛ بتی (جماد)ی بێ (روح) چی پێ ئەکرێ؟ ﴿حِينَ مَوْتِهَا﴾ (وقت)ی مردنی (نزع)ی (روح) لە (بدن)؛ بۆ (روح)یش مردنە؛ بۆ (بدن)یش (غایەت)ی (روح) لەسەر (جوهر)ی خۆی ئەمێنێ، (بدن) (تفرقە) ئەکات، بەو (نوع)ە کە (تحریر) کرا (ربط)ی (آیە) بە (ماقبل)ی زۆر جوان دەرئەکەوێ، (حقیقةً) (امامی رازی) (نظم)ی (آیەت)ی لەگەڵ (ماقبل)ی زۆر باش و (حسن) دەرخستیە، (رحمە)تی لێبی. (حین الموت) (روح) (علاقە)ی (ادارە)ی لەگەڵ (بدن) نامینی ﴿وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا﴾ (اما) (وفات)ی (روح) (حین النوم) (نوع)ە (حجاب)ەکە بەسەریان دێ؛ (شعور)ی لە (جهەت)و (طرق)ی (مشاعر)ی (ضاهرە) نامینی (اما) (ادارە)ی (بدن) (ظاهر)و (باطن) لە جێی خۆیەتی، (دقات)ی (قلب) (تنفس) (دوران)ی (دم) (هاظمە) هەمووی ئیشی خۆی ئەکا (وکذا؛) (ماسکە) (غازیە) (نامیە)؛ (مولدە) (قوا)ی (نباتیە)

گشتی ئیش ئەکا ﴿فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَى عَلَيْهَا الْمَوْتَ﴾ نای نێرێتەوە بەر (بدن) لەو (حیات)ە ﴿وَيُرْسِلُ الْأُخْرَى﴾ (نائمە)، (قبض)و (ارسال)ی هەر لەناو (بدن)ە ﴿إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى﴾ (بعدە موت)ە (کل نفس ذائقة الموت)؛ یاخود خودای (تعالی)ن (نفس)ی (قابلیەت)ی مابی (ادنی قابلیەت) (هدایەت)ی ئەدا بە (روح)ی (علم) و (ایمان)؛ (قوەت)ی ئەداتێ، (تربیە)ی (بدن) بە (اعمال)ی (صالحە) پێئەکات ئەگەر (قابلیەت) نەما مردنە؛ چیتر نا؛ (محروم)ە لە (حیات)ی (معنوی) ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾ بەڵێ (تفکر) زۆر باشە (مدار)ی (حیات)ی (علمي)یە (فرق)ی (انسان) لەگەڵ (حیوان) بە (تفکر)ە، (انسان) سێ (نفس)ی هەیە: (نفس)ی (نباتی) (عیناً بدن)ی (انسان) وەکی (نباتات)و (اشجار) بە (قوا)ی (عاملە) (ادارە) ئەکرێ؛ ئەخوا (هظم) ئەکا (نما) ئەکا؛ (روح)ی (حیوانی) ئاگای لێنیە؛ بێ (ادراک)ە، (نفس)ی (حیوانی) هەیە، وەکی (سائر)ی (حیوانات)ی (راقیە) (مدار)ە بو (حس)و (حرکە)، (شعور) بە (نافع)و (ضار) (مدرک)ی (لذەت)و (الم)ی (حسیە)، (نفس)ی (انسانی)ە (مدار)ی (ادراک)ی (کلیات)و (تفکر)و (انتاج) لە (مقدمات) وە (تدبیر)و (ادارە)و (سیاسەتە)، ئەم (سێ) (روح)ە ئێکنین، (یعني) یەک (نفس) لە (انسان) ئەو (سێ) (عمل)ە ناکا، (والا) ئەبا هەموو شت بە ئاگاداریی بکرێ (معانە) ئەبینی (نما) ئەکا چ (شعور)ی پێنیە؛ (تمثیل)و (تحویل)و (تولید)و (جلب)و (دفع)ی (مواد)ی (نافعە)و (ضارە) لە ئەندەروونی (انسان) بێئاگاداری وی (جریان) ئەکا وەکی (شێخی بابلی) ئەفەرموێ: شێت (روح)ی (انسان) لێ (انتقال) کردیە، چوویتە (عالم)ی (برزخ) (یعنی) (اثر)ی لە (بدن) دانەمایە، (ادارە)ی (بدني) (نفس)ی (نباتی)و (حیوانی) ئەیکات. (تقلید) رێی (فکر) ئەگرێ، (میل)و (حب) ئەیکوژێ؛ (تربیە)ی (سوء) بە (فساد)ی ئەبا. ئەگەر (مربي) (حسب الفطرة) (ادارە)ی بکا زۆر باش ئەبی. ئەگەر (انسان) (فرق)ی (حال)ی

بە (خبری)و نووستن بکا کوو (جماد) ئەپەرستی؟ (حقاً) و(قرآن)ی (عظیم الشان) دەرکەی (تفکر)ی بۆ (عالم) کردیتەوە، ئەو(آخری) (سوق)ی (انسان) ئەکا بۆ (فکر)و (نظر)و (اعتبار)؛ (تامل) لە (آیات)ی (انفس)و (آفاق) لەو(جهەت)ە بە (تقلید) راضی نیە؛ (لکن) (شرط)ە (شرائط)ی (نظر) بزانین؛ (یعنی) (علم)ی (منطق) باش (ضبط) کەین بەرێی شتزانینا (سلوک) بکەین ﴿أَمِ اتَّخَذُوا﴾ (زمخشري) ئەفەرموی: بل اتخذوا ﴿مِن دُونِ اللَّهِ شُفَعَاءَ﴾ بێ (ایذن)و (رضا)ی خوا (زمخشري) وائەفەرموێ؛ دیارە ئەویش (قول) بە (شفاعەت) ئەکا، (اما) (بدون)ی (شرط)ی (اذن اللە للشافع وكون المشفوع لە (مرتضی) نابی ﴿قُلْ: أَوَلَوْ كَانُوا﴾ (شفعاء)ەکان ﴿لَا يَمْلِكُونَ شَيْئًا﴾ (مالک)ی هیچ نین ﴿وَلَا يَعْقِلُونَ﴾ (ادنی) (ادراک)یان نیە، (جماد)ی (لاحيّ لایعقل)ن ﴿قُل: لِّلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا﴾ ئەگەر ووتیان: ئێمە ئەو (اصنام)ە بە (شفعاء) نازانین، ئەوانە (تماثیل)ن بۆ (نوات)ی (مقدسە) ئەوان (شفیع)ن؛ (انە) ئەوان ئەپەرستین تا تکامان لای خوا بۆ بکەن وە دەڵێن: (انسان) (منجس)ە (حد)ی نیە سەربەخۆ خوای بپەرستی؛ (امداد)ی لێبخوازی؛ ئەبێ یەکی (مقدس) چ لە (بشر) چ (غیر)ی (بشر) (واسطە)بی ئەوی بپەرستین ئەو تکاکارمان بی لای خوای گەورە (فکر)ێکە (اذهان) لە (دناسەت)ی (شرک) پاک نەبوونیەوە، (شرک) هەر (شرک)ە (اشکال)ی ئەگۆڕێ؛ تۆ (یا محمد) بفەرموو: (شفاعەت) هەمووی بۆ خوایە، ئەوەی خوا (ایذن)ی نەدا ناتوانی (شفاعەت) بکا؛ (ولو جبرئیل)ی (امین)بی (اقرب الخلق الی اللە) بی کەوابێ هەر خوا بپەرستن؛ (والا) کەس بە فریاتان نایە ئەوەی لای خوا (مقرب) بی بە (اذن)ی بە فریادی خوا پەرستان دێ ﴿لَّهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾ (وما بينهما بطريق الأولي) چونکی (محتاج)ی (حین)و (مکان)ن یا لە (أرض) یا لە (سما) ﴿ثُمَّ إِلَيْهِ﴾ (لا الی غیرە) ﴿تُرْجَعُونَ﴾ هەر ئەوانە

(مرجع)ە کەس نیە (مالک یوم الدین) خۆیەتی و بەس ﴿وَإِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَحْدَهُ﴾ (لاشریک لە لا الە الا اللە) ﴿اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ﴾ (قبض) ئەبێ (نفرەت) ئەکا، (اشمازاز)ی وان (مقابل)ی (قشعریر)ی (مؤمن)انە. (واقعاً) ئەمە لە ناو (مسلمان)انیش زۆرە؛ (مرحوم) (سیدی آلووسي) (دائر) بەوانە (بعض)ە قسە ئەفەرموێ؛ لە دوای وی گەلێ پتر ئەڵێن، هەر (بحث)یان لێنەکەین باشە ﴿وَإِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ مِن دُونِهِ﴾ تەنها؛ یا لەگەڵ (ذکر)ی خوای ﴿إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ﴾ (آنا) (کیف) خۆش ئەبن (سبحان‌الله) (ابن فارض) ئەفەرموێ: (ولو حضرت لي في سواک ادارة على خاطری سهوا، حکمت بردتی) یادی (غیر)ی خوا (حتى) بە (سهو) بە (مرتدي) ئەزانی، (اتباع)ی (جهلە)ی (صوفی)یان چۆن گۆڕان چیان لێهات؟ (نعوذ بالله من الشرک والردة) ﴿قُلِ اللَّهُمَّ فَاطِرَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ﴾ (خالق)و (باريء)ی ئاسمانان و (ارض)ی ئاگاداری بە هەموو شتی ﴿أَنتَ تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ﴾ (منجملە) (جنابی رسالەت)و (معاند)ەکانی ﴿فِيمَا كَانُوا﴾ لە (دنیا) ﴿فِيهِ يَخْتَلِفُونَ﴾ ڕۆژی (جزا) هەر ئەو (حاکم)ە؛ ئەوێ ڕۆژێ ئەو (نوع)ە (خصام)ە نامێنی، (حق)و (باطل) ئاشکرا ئەبی ﴿وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا﴾ (تجاوز)یان کردبوو، (حتى) (قبول)ی (احکام)ی (بدیهیە)یان نەدەکرد ﴿مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا﴾ هەمووی: (ظاهر)و (باطن) ﴿وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ مِن سُوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ ئەیان کرد بە (فدیە)، بۆی لە (عذاب)ی ناخۆشی ڕۆژی (قیامەت) (نجات)یان ببێ (اما) ئەوێ ڕۆژێ (فدیە) نیە؛ (ممکن)ە لە (دنیا) (فلس)ێ بدەیە (مستحق)ی بۆت ببێتە (فدیە)، (باعث)ي (نجات) نە (فدیە) نە (شفاعەت) بۆ وان نیە. (شفاعەت) ببێ بۆ کەسێ (اذن لە الرحمن ورضي لە قولاً) ئەبی (والسلام) .

﴿وَبَدَا لَهُم مِّنَ اللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ﴾ وایان گومان نەدەبرد ﴿وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا﴾ (کسب) دیارە (نفس)ی (قصد) نیە بەڵکو (متعلق)ی (قصدي)یە ﴿وَحَاقَ بِهِم﴾ (احاط) ﴿مَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ﴾ (جزا)ی ﴿فَإِذَا مَسَّ الْإِنسَانَ ضُرٌّ﴾ با (حذیفه ی بن مغیره) (داخل)بی؛ ئەو جۆرە کەسە زۆرن (ضرر)ەکیان پێگەیی ﴿دَعَانَا﴾ ئەپاڕێنەوە لەبەر خوا خوایە هاوار؛ (تۆبە)، (یاریی) لەو تەنگانەیەم قورتار کە ﴿ثُمَّ إِذَا خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِّنَّا﴾ بێکەش کەش و بێخوونی جگەر؛ بوە دەوڵەمەند و (صاحب)ی (خدم)و (حشم) ﴿قَالَ: إِنَّمَا أُوتِيتُهُ﴾ وەکی (قارون)ی ﴿عَلَى عِلْمٍ﴾ بە (علم)ی (کیمیا) (تجارەت) (فلاحەت) (علم)ی (إقتصاد) بەڵێ ئەبینن (شخص)ێ (فقیر) (سعي) ئەکا دوڵەمەند ئەبی لە قوڕکاری ئەبێ بە (تجار) لە دەریەدەری ئەبێتە (صاحب)ی کۆشک و سەرا؛ (اما) کەسێتر وەکی وی (سعي) ئەکا نانی بە دۆی ڕاناگا؛ بۆ؟ یا (عین)ی ئەو (شخص)ە لێی ئەگۆڕێ ئەوی دەستی بۆ ئەبا؛ بۆی نایە؛ وەکی (تورک) ئەڵێ: (شانس)ی نامێنێ ئەمە چیە؟ دیارە لە ژێر پە ردە (ادارە)یە هە یە لە ئێمە (مجهول)ە، کە لەو (جهەت)ە (مساعدە) نە کرا تێ کۆشین بێ (فائدە)یە. تێکۆشە (سعي) کە (دوڵە)مەند بووی (مغرور) مەبە (اعتماد)ت لەسەر خوای بی؛ (زەمان)ی (فقیری) لە بیرمەکە (احسن کما احسن الله الیک) ﴿بَلْ هِيَ فِتْنَةٌ﴾ (حقیقةً) (امتحان)ە کەم کەس لەو (امتحان)ە دەرئەچی. هاتەوە یادم؛ پیاوێ هەبوو (رسوله کوردە)یان پێئەگوت؛ (مسڵمان)ێ باش (کاسب) (اما) (فقیر) (دائم) رووت و برسی؛ ڕۆژێ ووتی: لە خەوما دیم؛ (انسان)ێ (ضعیف) ڕەنگ زەردە کەوتبوە ناو دەقنەیە تا بن هەنگڵی، ووتم: (قوربان)ت بم ئەتوو کێی؟ ووتی: ئەمن (طالع)ی توومم (دخیل، امان) وەرە دەرێ قۆڵم گرت (قوەت)م دایە بیهێنیمە دەرێ (فائدە)ی نەبوو تا من (قوەت)م دایە ئەو تەکانی خۆی ئەدا بێتە دەر، نقومتر ئەبوو؛

(آخر)ي پێڵەقەکم بە تەپڵەکەی سەری دادا لە قوڕێدا (ختم) بوو؛ ئەوجا ئەی ووت: (قط) بەتەما نیم تێر بەزگی خۆم بخۆم (حقیقة) زۆر نەچوو لەسەر ئەو (حال)ەش کۆر بوو (نعوذ بالله)، ئەمە (قصور)ی چیە؟ (خلاصه) (نقلیات) (دهر) (اوضاع)ی (بشر) (محیر العقول)ە (حاڵ)ی (دنیا) ئەوەی لە (صالحات)ی (صرف)کا باشە؛ (والا وبال)ە ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ﴾ نازانن وایە؛ (قسم)ێ بە (خیر)ی (محض)ی ئەزانن، (قسم)ێ بە (شر)ی (محض)، زۆریان پێی (مغرور) ئەبن ﴿قَدْ قَالَهَا الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ﴾ لە (امم)ي (سالفە) وەکی (قارون)و (مارون)؛ (الآن)یش ئەو (نوع)ە (قائل)ە زۆرن ﴿فَمَا أَغْنَى عَنْهُم مَّا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ لە (متاع)ی (دنیا) ﴿أَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا﴾ (قارون) بە عەردا چووە خوار (قوم)ێ (ماڵ) لە (مصالح)ی (عامە) (صرف) ناکەن (رزیل)و ڕسوا ئەبن ژێر دەست و (خائب)و (خاسر)ن ﴿وَالَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ هَؤُلَاءِ﴾ (قوم)ی (حاضر) ﴿سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَات ما كَسَبُوا﴾ وە کی ئەوانی پێشی بێ (شک) تووش ئەبن ئەمڕۆ نا سبەی ﴿مَا هُم بِمُعْجِزِينَ﴾ لە دەست دەرناچن، قورتار نابن گرفتار ئەبن ئەوانی ئێمەش وا رەفتار ئەکەن؛ (اثر)ی (سيء)یان ئەوا دەرکەوتوە ﴿أَوَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَن يَشَاءُ﴾ (حسب)و (نسب)و خانەدانی و باب و (قوم) لە (دەوڵەمەند)ی (دخل)ی نیە زۆر بووە کوڕە گاوانێ بوویتە میری میران (صاحب)ی (حشمەت)و (مکنەت)و جا هو (جلال) ﴿وَيَقْدِرُ﴾ (لمن يشاء) زۆر دەوڵەمەندی وا بوە (آخری) لە برسان مردیە؛ (دنیا) (عبر)ی زۆرە؛ (سبحانک یا ربی) ئە مساڵ یەکێکم لە (احفاد)ی (عبدالعزيزخان) (امپراطور)ی (عثمانی) لە هەولێر دیت؛ (إنتظار)ی (انعام)ی (مولود)ی ئەکرد (وقت)ێکیش (کائنات) چاوی لە دەستی وان بوو! ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ﴾ دیارە ئەوەی (مؤمن) بی ئەبی بە چاوی (اعتبار) تەماشاکا؛ (لازم)ە بنۆڕنە (امم)ی (اجنبی)، چ ئەکەن؟

چۆن بە (عمومی) دەوڵەمەند ئەبن؟ بۆ (تعالی) (امەت)ی خۆیان؛ کووی (صرف) ئەکەن؟ (امم)ی دی سەرو ماڵی خۆی بۆ (حکومەت)ی ئەوێ (حکومەت)یان ئارام و (راحەت) لە خۆ (سلب) ئەکەن بۆ (حفظ)ی گەورەیی و (مکانەت) (امەت)یان (بین الأمم)؛ وەکی (روح)و (جسد)ن، (مع الأسف) (مسلمان) وانین، مەنگەڵیی یە بدەنە (حکومەت) وا ئەزانن تالان کراین، (فقیر)و (ضعفا)ی (امەت) لە هەر (حال)ێ ناخۆش و (رەزیلانە) دابن (رجال)ی (وقت) (اهمیەت)ی نادەنێ؛ بەس بۆ (رفاه)ی (منسوبین)ی خۆیان خەریکن، خوا (عاقبەت)ی (خێر)کا (آمین).

﴿قُلْ: يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَى أَنفُسِهِمْ﴾ (اسراف)تان لە گوناهان کردیە، (انە) (غدر)تان لە (نفس)ی خۆتان کردیە بە (سیئات)تان (نفس)تان (ملوث) بوە. (اسراف) یا (حقیقةً) لە (افراط) کردن لە (خرج)ی (مال)، (مجازاً) لە (غیر)ی (استعمال) ئەکرێ؛ یا (بنا) لە (قول)ی (راغب)ی وەکی (سید) (نقل)ی لێئەکا، (اسراف) (تجاوز)ە لە (حد) لە (کل)ی (فعل)ێ (انسان) بیی کات با لە (انفاق) (اشهر) بی، (یعنی) ئەو (شهرەت)ە (منافی) (عموم)ی (سابق) نیە وا دەبی (لفظ)ێ لە شتێ (مشهور) ئەبێ لە شتێدی (استعمال) ناکرێ یا کەم (استعمال) ئەکرێ، (مع انە) تیای (حقیقەت)ە ئەی (عباد)ی (مسرف) ﴿لَا تَقْنَطُوا مِن رَّحْمَةِ اللَّهِ﴾ نائومێدو (مایوس) مەبن، (آیة) وەکی (بخاری)و (مسلم)و (سائر)ی (کبار)ی (محدثین) ئەفەرموون لە (حق) (جمع)ێ لە (کافر)آن (وارد) بوە، کە لە (استماعی) (آیات)ی (وعید) هاتینە (یاس)ێ؛ خوا ئەو (آیەت)ەی لە (حق) وان (نازل) کردیە؛ ئەز (جملە)ی وان (وحشی) (قاتل)ی (حمزە)ی بوە، ئەڵێن: (رسول الله) زۆر (کیف)ی بەو (آیەت)ە هاتیە (حقاً رسول‌الله) بوە بێ (غل)و (غش)ی؛ (والا) بەو (آیەت)ە (مسرور) نەدە بوو، (مع انە) (شامل)ی (قاتل)ی مامی بوە ئەو مامەی لەو (وقت)ە کە تیای کوژرایە (وبنا) لە (روایەت)ێ لە (امام) دەرحق (جمع)ێ

هاتیە؛ (مسڵمان) بووین؛ دوایە لە بەر (عذاب)و (شدەت)ی (قوم) بە (فتنه) چووین؛ خۆیان (خیال)یان کردیە وەدەر (حق)یشیان گوترایە؛ (خوا لە وانە خۆش نابێ) (امامی عمر) خۆی ئەو (آیەت)ەی ئەنووسی، بۆ (عیاش)و (ولید)و (رفقا)یانی نووسی؛ ئەو جا هاتن، (مسڵمان) بوون ﴿إِنَّ اللَّـهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا﴾ (قتل)و (زنا)و ئەوەی لە (زمان)ی (جاهلیەت)یاندا کردبێ (و) هەم (ردەت)، (یعنی) (خطاب) (خطاب)ێ (عام)ە ﴿إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ﴾ (وحقیقة) لەگەڵ (آیات)ی (سابقه) زۆر (منتظم) ئەبێ. ئەوان (خطاب)یان لەگەڵە با (وجود)ی ئەو هەموو (لجاج)و (عناد)و نا (لایەق)ی کە دەربارەی خوا (رسول)یان کردیە؛ (إستعطاف)یان ئەکا (استماله)یان ئەفەرمووی لەسەر ئەو هەموو (حال)ە (تهدید)یان ناکا ئەفەرموێ: (مایوس) مەبن ئەمە هەمووی بە (اعتبار)ی (عنوان)ە وەرن (ایمان) بێنن، خوا لە هەموو (اسراف)و (تجاوز)تان خۆش ئەبێ وەلەگەڵ (آیەت)ی ﴿وَأَنِيبُوا إِلَىٰ رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ مِن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ﴾ زۆر (مطابق)و (موافق)و (منتظم)ە. باوەڕ مەکە کەس لە (زمان)ی پەیغەمبەری (اسراف)ی (علی نفسه) کردبێ بگاتە (درجە)ی (یأس) تا بەو (نوع)ە (خطاب)ە (استعماله) بکرێ قەی ناکا، با خوا لێیان خۆش ببێ؛ (لکن) لێرە (مقصود) نین (موافق)ی (نظم)و (مقام) نیە (علما)ی ئێمە بە (امکان)و (تجویز) ئەڵێن: بۆ خوای هەیە؛ بێ (قید)و (شرط) لە گوناهکاران خۆشبێ (آیەت)ی ئێرە (دلالەت) لە (بالفعل)ی ئەکات وە (زمخشری)ش لە چەند جێ شتێ وا ئەفەرموێ؛ ئەڵێ: هەرچی (ممکن الوجود)بێ (ولو مستحیل)یش بێ (نظر) بە (قدر)و (ملک)و (جبروت)ی (کبریائی) (جواز)ی هەیە؛ بیکات؛ (اما) (حکمەت) (مانع)ە (یعنی) ئەوانە (ممکن)ی (بالذات)ن (ممتنع)ی (بالغیر)ن، ئە وانی مەش وا ئەفەرمون، (غایەت)ی ئەڵێن: (مانع)؛ (وعده) (وعید)ە بەڵێ وایە ئەگەر

(نظر) بە (غنا)ی (ذاتی)و (قهر)و (غلبە)ی کەی ئەڵێی چی ئەوێ بیکا ئەیی کا (فمن یملک من‌الله شیئاً) (رای) (زمخشری) لەگەڵێ جێ زور جوان و (موافق)ە، نازانم (معتزل)ەکانی تر وان یا (نوع)ێ ترن؟ (کتیب)یان لامان نیە. (امام فخر الدین) بۆ (تعمم)ی (غفران) لە (حق) (اهل)ی (ایمان) شتێ ئەفەرموێ، ناخۆش نیە (کە ئەوانەی لە جهنم)دا (مدە)یەکەم یا زۆر (عذاب) ئەدرێن (بعدە) قورتار ئەبن ئەوانیش (مغفور)ن کە وابی (غفران) (عام)ە چ بێ (عذاب) چ (بعدالعذاب) بی ﴿اتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنزِلَ إِلَيْكُم﴾ وەکی ئەولنەی (سبق)یان لێتان کردیە (وسبق لهم البشری) ﴿مِّن رَّبِّكُم﴾ (ذاتاً) (قرآن) بۆ ئێوە (نازل) بۆتە سەر (حضرەتی رسولی اکرم) ﴿مِّن قَبْلِ أَن يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً﴾ لە ناکاو ﴿وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ﴾ ئاگاتان لە خۆ نیە بێ (خبر)ن لە هاتنی ئەگەر (مؤمن)ی (فاسق)ی (فاجر)ی (مسرف)ی (مراد) نەبی ئەیی فەرموو: (افعلوا ماشئتم فقد غفرت لکم) وەکی لە (حق) (اصحاب)ی (بدر) گوترایە (لا الە الا اللە) (ایها العباد المسرفون علی انفسهم) بەو (نوع)ە (ارشاد)تان ئەکەین ﴿أَن تَقُولَ﴾ (کراهة) (ان تقول) پیمان ناخۆشە تووشی ئەو (حسرات)ە بێ ﴿نَفْسٌ﴾ کە (عذاب)ی دیت ﴿يَا حَسْرَتَى﴾ هاوارتە لە خۆی ماڵ وێران و خانە خشتوور ﴿عَلَى مَا فَرَّطتُ﴾ لەسەر (تقصیر) ﴿فِي جَنبِ اللَّهِ﴾ لە (طرف)ی لای خوای ﴿وَإِن كُنتُ لَمِنَ السَّاخِرِينَ﴾ لەولنەی (استهزاء بەخولو (رسول) ئەکەن (والساخر) کە لێی وەرگێرا ئەبێتە (خاسر)، بابم ئەیی فەرموو: رۆڵە قەت نووسراوت لا سووک نەبی هەرچی بی (مطالعە)ی کە (استفادە)ی لێ ئەکەی لەم (وصیەت)ە بە (قیمەت)ەی بابم زۆرم (استفادە) کرد ﴿أَوْ تَقُولَ لَوْ أَنَّ اللَّهَ هَدَانِي﴾ بە (ارسال)ی (رسول)و (بە (بیان)ی (دلیل)و (برهان)و (آیات)ی (بینات) یا (خلق)ی (هدایەت)م تیا بکا وەکی لە (ابو حیان) (نقل) ئەکەن ﴿لَكُنتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ﴾ خۆم ئەپاریست لە (عقاب)ی خوا لە (هول)ی ئەمرۆکە رۆژی (جزا) ﴿أَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ﴾ ئەي بینی ئەی

چێژی ﴿لَوْ أَنَّ لِي كَرَّةً﴾ (رجوع)ی (الى الدنيا) خۆزیا بووبا ﴿فَأَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ﴾ لە (زمرە)ی خێرۆمەندان ئەبووم (انە) خودا (هدایەت)ی نەدایتی بۆیە لە (زمرەی) (متقی)یان نەبوە ﴿بَلَى قَدْ جَاءَتْكَ آيَاتِي﴾ (آیات)ی (بینات)ی (واضح) (علیی الأقل) تێی گەیاندی تۆ لە (حیوان)و (جماد) زێتری ﴿فَكَذَّبْتَ بِهَا﴾ (بلاتانی) ﴿وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنتَ مِنَ الْكَافِرِينَ﴾ (هدایەت) چۆن ئەبی؟ (الجائی)یە؟ (خلق)ی (علم)ی (ضروری)یە؟ (مع انە) ئەوانە (مقابلە)ی (اولیات) ئەکەن خوا (حواس)و (عقل)ی دایتە هەموان، (رسول)یشی ناردیە (آیات)ی (قولی)و (فعلی) بۆ (إیضاح) کردینە چیان ئەوێ؟ یارانی ئێمە ئەفەرموون: (هدایەت)و (ضلال) بە (خلق)ی خواو (کسب)ی (عبدە) خۆزی تێگەیشتبام (معنا)ی ئەو قسە چیە؟ (ایمان) کە خوا (خلق)ی کرد لە (عبد)، چی ئەمێنێتەوە (عبد) بی کا؟! (غزالی)و (اتباع)ی ئەفەرموون: (قدرەت)ی (عبد) (مؤثر)ی (باذن اللە)یە نازانم (معنا)ی چیە؟ گوێیا ئەبی (معتزلی) بلێن: (قدرەت)ی (عبد) (مؤثر)ە، (اذن)ی خوای ببی یا نەبی بلێم: چی؟! ﴿وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللَّهِ﴾بە (شرک)و (ابن)و (ولد)و (صاحبە) (وهکذا...) ﴿وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ﴾ ڕوویان ڕەشە ئەو ڕوو ڕەشانە کە (تکذیب)ی (آیات)یان کردیە؛ لە (جهە ت) خوا درۆیان هەڵبەستیە ﴿أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ﴾ ئایا نیە لە ؟(جهنم)ێدا؟! ﴿مَثْوًى﴾ جێ (مقام)و (قرار)گاە ﴿لِّلْمُتَكَبِّرِينَ﴾ بەڵێ (سرادقات) ئاگریان بۆ پڕ (سریر) ئە کرێ لە ژوورو ژێریان (ظلل من النار) ﴿وَيُنَجِّي اللَّهُ الَّذِينَ اتَّقَوْا﴾ لە ئاگر (نجات)یان ئەدەین ﴿بِمَفَازَتِهِمْ﴾ بە (سبب)؛ (فوز)و (فلاح)و (ظفر)یان؛ لەسەر (ایمان)و (عمل)ی (صالح) ﴿لَا يَمَسُّهُمُ السُّوءُ﴾ (ای سوء کان) ﴿وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ (بوجە من الوجوە) لێرە (احتمالات)ی (عقلیە)یان زۆرە، (مفاز) (اسم)ی (مصدر؟) یا مصدر میمی یا اسمی مکان بی لە (فاز بە)بێ یا لە بۆ؟ یا لە (فاز عنە) بێ بێ بۆ (ملابسە) یا (سببیەت) یا (استعانە) بی (شکر) لە (عن) قسەیان نەکردیە. (خلاصە)

(تفنن)ی (عربی) یاخود (نحوی) لەگەڵێ جێ (مانع)ە لە (فهم)ی (مراد)؛ بۆیە من ئەڵێم: (عربی) زوبانی (فصاحەت)و (بلاغەتە)؛ زوبانی (علم) نیە (علم) ئەیەوێ (عبارەت)ی (صریح) لە (مراد)بی، بێ (احتمالات)ی (بعیدە) یا (قریبە) ئەز (جملە)؛ (کلیە)ی ﴿اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾ بوویتە (باعث)ی (عراک)ی (نظار)آن، (جبریە) (محظ) (تمسک)ي پێئەکا؛ رێی (کسب) نایەڵێ، ئەڵێ: (قصد)یش، (شیء)ە ئەویش (مخلوق)ی خوایە (حرکات)ی (اختیاریە)و (غیرە) (اختیاریە) هیچ (فرق)ی نیە (ارباب العدل والتوحید) (تخصیص)ی ئەکەن بە (افعال)ی (مکلف) بە (انسان)، ئەیدەنە (مکلف)ێ (نهي) (تعبیر)ی هەبی. (اشاعرە) (کلیە) ئەسەلمێنن، (کسب) ئەدەنە (انسان)؛ (حقیقة) بۆشیان (تحریر) ناکرێ، (مادام) (متعلق)ی (خلق)و (کسب) یەک بی (تعقل) ناکرێ. نا (شکر)ی نەبی (طائفە)یە نەبوو لە (اهل)ی (علم) (فصل)ی (جدال) بکا بە (نوع)ێ دڵ پێی (ساکن)بی ئەشیش بسووتێ نەکەباب، (خصام) ماوەتەوە. من (رسالە)کم هەیە لە (بحث)ی (اختیار) لام زۆر باشە (حق الإنصاف) (تاثیر)ی (قوەت)و (قدرەت)ی (صنع)ی (بشری) (یعنی) (عمل)ی (صانعی)و وەستایی؛ جێی (انکار) نیە؛ (حکما)ی (طبیعەت)و (کیمیا)و (میکانیکی)و (طب)و (جراحی)؛ (اسرار)ی (طبیعەت)و (فطرة اللە)یان دەرخست، (محیر العقول)ن؛ بە (قوەت)ی (انتباە)و (دوام)و (صبر) لەسەر (تجربە) (تفوق)یان کرد (مع الأسف) ئێمە (مغلوب) بووین؛ (اما) هەرچەند (انسان) (ترقی) بکا لە (علم)و (قوەت)و (قدرەت) (نظر) بەخوا زەبوون و (عاجز)ە بێ دەسەڵاتە ﴿وَهُوَ﴾ خوداوەندی (انام) ﴿عَلَى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ﴾ (سر)و (نهان)و (علن)؛ (مدبر الأمور)ە؛ (آمنابە)، ئەی گرۆهیی (معاند) (محقق)تان بی (غیر)ی خوا (خلق)ێ نیە، بیی پەرستن، بێ (اذن)ی ئەو (شفیع)ێ نیە قورتارتان کا؛ (رزاق)ی (رزق)ە، (غیر)ی ئەو کەس (رزاق)

نیـە، (علـم)ی (شـامل)ە (قـدرەت)ی (کامـل)ە، (عجـز) بـۆ وی نیـە، بـۆ (ایمان)ی پێنایـەنن؛ (ایمـان)ێ بـێ (شـائبە)ی (شـرک)، بـۆ (عبـادەت)ی ناکە ن بە (خالص)ی؟ ﴿لَـهُ مَقَالِيـدُ السَّمَاوَاتِ وَالْـأَرْضِ﴾ کلیلـی ئاسـمانان و (أرض)ی لۆ وییە. ئەگەر (ایمان)تان بەخوا نەبێ لەسـەر ئـەو (جهالـەت)ە بمینن دەرکەی علم بە احوالی کائنات اسراری (موجـودات)آن بـۆ ناکرێتـەوە (حتـی) لـە (احـوالات)ی (جسـمیە)ی (نفسـیە)ی خۆتـان (غافـل) ئـەبـن. لەتێگەیشتنی (آیات)ی (علوی)و (سفلی) (محروم) ئـەمێنن ﴿وَالَّذِينَ كَفَـرُوا بِآيَاتِ اللَّهِ﴾ (ایمـان)یـان پێنـەبی تـێی نەگـەن ﴿أُولَئِـكَ هُـمُ الْخَاسِـرُونَ﴾ لـە (دنیا) (جاهل)ی (ابتر) لـە (قیامـەت) (معذب)و (مهـان)و (محقـر) ﴿قُـلْ أَفَغَيْرَ اللَّهِ تَأْمُرُونِّي أَعْبُدُ أَيُّهَا الْجَاهِلُونَ﴾ خۆتان (عبـادەت)ی خـوا ناکـەن ئـی (جمادات) ئەکەن؟ ئەتانەوێ منیش (عبادەت)ی (غیر)ی خـوا بکـەم؟ ئـەی نـەزانینـە، کـێ هەیـە (عبـادەت)ی کـەم؟ هـەرچی هەیـە (عبـد)ی خوایـە (مصـنوع)یـەتی هـەرچی هەیـە (قاصـر)ە؛ ئەگـەر (رئـیس)ی (کـروبین)و (حـافین)بـی (علـم)ی (قـدرەت)ی (محـدود)ە؛ (فی‌الحقیقـة) لـە (عـالم)ی (کون)و (ایجاد)؛ (اثر)یان نیە ﴿وَلَقَدْ أُوحِيَ إِلَيْكَ﴾ لە (طرف) خـوای؛ وەکـی (امر)ێ (غریـزی) هاتیتـە (خـاطر)تـان ﴿وَإِلَـى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِـكَ﴾ (رسـل)ی (کرام) بۆ (کل)ی (واحد) (خطاب) ئەکرێ ﴿لَئِنْ أَشْرَكْتَ﴾ (أیها الرسـول)، (خفی)و (جلی)؛ (لأي وجـە وغـرض) ﴿لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُـكَ﴾ هـەمووی بـەفیـڕۆ ئەچێ نە لە (دنیا) نە لە (عقبی) کەڵکی نامێنێ (ذات)ێ وای (وحی) بۆ بـێ کوو (عبادەت)ی (غیر)ی خوای دەکا؟ ﴿وَلَتَكُـونَنَّ مِـنَ الْخَاسِـرِينَ﴾ رەنجـەڕۆ ئەبێ؛ دیـارە ئـەو (کـلام)ە (وحـی) کرایـە بـۆ (رسـل) بـا ببێتـە (نائـب)ی (فاعـل)، چیـە؟ (مـادام) ئەبێتـە (مفعـول) ئەبێتـە (نائـب)ی (فاعـل) (زمخشـری) لـە (سـورە)ی (جـن) ئەفـەرموێ (انـە اسـتمع) (فاعـل)ی (أوحی)یە (یعنی) (نائب)ی (فاعـل)ە؛ ئیتـر (تأویـل) بـۆ؟ (شـرک)ی (فِي

الإعتقاد)، (شرک)ی (فی‌العمل) بۆ (رسول)آن (محال)ە، دیارە (کلام) (علی الفرض والتقدیر)ە (اما) مەنۆڕە (امکان)یی (ذاتی) ئێمە لە (مقام)ی (امکان)ی (استعداد)و (امکان)ی (شرع)ین. بەڵێ (عقل) بنۆڕێتە (عنوان)ی (رسالەت) (حکم) بە (استحالە)ی (کفر)و (شرک)و (مخالفە) ئەکات. ئەگەر کەسێ (مرتد) بوو (عمل)ی ئەڕوا؟ ئەگەر (مسلمان) بۆوە بۆی (اعادە) ئەکرێ یان نا؟ (خلافی)یە ئەگەر (صحاب)ەیە (مرتد) بوو دواییی (مسڵمان) بۆوە پێغەمبەری چاو پێ‌نەکەوتەوە پێی ئەڵێنەوە (صحابی) یان نا؟ باز(خیلاف)یە. (مع انە) ئەو (خلافیات)ە جێی ئێرە نیە، بەس ئەوەی (ایراد)ی ئەکا لەبەر زێدە (معلومات)و (احاطە)یە وە حەز ئەکا (تفسیر)ی (محیط)بی ﴿بَلِ اللَّهَ﴾ (لاغیر) ﴿فَاعْبُدْ وَكُن مِّنْ الشَّاكِرِينَ﴾ لەسەر (نعمەت)ی (وحدة) (وکذا) (سائر)ی (نعم). (واقعاً) (ایمان) بە (وحدانیەت)ی خوای تەنها سەر فروودی بۆ لای (اهل)ی (وجدان)و (ضمیر) (فوق کل النعیم)ە (حریەت)ی راستی ئەمەیە (زلەت) (اسارەت) (رذالەت) خواری (دنائەت) (خسەت) (لآمەت) لە (عبادەت)ی (غیری) خوای دایە. (حتی) (متابعە)ی (هوا)ی (نفس) (عین)ی (اسیری)یە؛ وەکی (شێخ قادری طالبانی) ئەفەرموێ:

هوا و (حرص)ی (نفس)ە (اکل)ە (شرب)ە (فائض)ە قولشن

ئوتان بونجە اسارەتلە دیمە حرتیم واردر

(یارب لک الحمد ولک الشکر) لەبەردەستی کەسێ گەر رادەوەستی ئەمەش رەسمێکە رەسمی بوت پەرستی ئەدی چیە؟ (تأویل)ە؟ ئەوانیش (تأویل) ئەکەن ﴿وَمَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ﴾ (تعظیم)ی خوایان نەکردیە بەو (نوع)ە کە (لایەق)ی بی. (واقعاً) (قسم)ی لە (حکما)ی (الهیون) وە (مفکرین)ی اتباعی (محمد المصطفی) (خاتم الرسل) بە (حق) (تعظیم)ی خوا ئەکەن، ئەوانی‌تر (عادة) خوایان بڵێم: (آلە)ە ئەکەنە (ملعبە)ی

(خیالات)و (اوهام)ی خۆیان؛ بۆ (احترامی) دەربارەی (کبریائی) لای (یهود) لای (نصاری) لە (درجە)ی (نهایەت)ە؛ گەرچی جوو (امون)ن ئەمڕۆ؛ (مع الأسف) لای (عوام)ی ئێمە ناوی خوا زۆر بە سووکی ئێنن، سوێندی بە درۆی بۆ (توقف) پێئەخۆن سوێندی بەدرۆ بەسەری (شێخ) بە (سەری) (آغا) ناخۆن ﴿وَالْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ هەرچی لەسەر (أرضی)یە چەنگێکیەتی (حتی) (امریکا) کە (سابقاً) (کشف) نەکرابوو، یا هەموو (ئەرز) (بنا) لە (تعدد)ی ﴿وَالسَّمَاوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ﴾ گشتی پێچراینەوە ﴿بِيَمِينِهِ﴾ ئەو (آیەت)ە لای (زمخشری) (استعارە)یە (تمثیلیە)یە، (غرض) (تصویر)ی (عظمەت) خودایە، (توفیق) لەسەر (کنە)ی (جلال)یەتی ناتوڕێتە (مفردات)ی (عبارەت)، (حقیقیەتی) (مجازیەتی) (وکذالک) ئەو (خبر)ەی لە (جبریلی) وەکی (زمخشری) ئەڵێ، یا لە (حبر)ێ لە (احبار)ی (یهود) وەکی (بخاری)و (امثال)ی ئەفەرموون (یا ابا القاسم) خوای (تعالی)ن ڕۆژی (قیامەت) آسمان لەسەر ئەنگوستی دادەنی؛ (أرض)آن لەسەر ئەنگوستی (جبال) لەسەر ئەنگوستی (شجر) لەسەر ئەنگوستی (ثری) لەسەر ئەنگوستی؛ (سائر)ی (خلق) لەسەر ئەنگوستی (ثم) رایان ئەوەشێنێ، ئەفەرموێ: انا الملک پیغەمبەر پێئەکەنی گوێیا (تصدیق)ی ئەکا ئەی‌کاتە (تمثیل) وەئەڵێ (أفصح العرب) پێی نەکەنی‌یە وە (تعجب)ی نەکردیە (انە) لەبەر ئەوە، (یعنی) ئەوەی (علما)ی (بیان) (فهم)یان کردیە ئەوەی (فهم) کردیە نە (مسلک)ە نە (أصبع)ە نە (هز)ە، (اول)و (آخر) ئەوەی (فهم)ی فەرموە (زبدە) و (خلاصە)ی (کلام)ە، ئەویش (دلالەت)ە لەسەر (قدرەت)ی (باهرە)و و (افعال)ی (عظام)ی کە (افهام)و (اذهان) تیای (متحیر)ە (اوهام) ناگاتە (غور)ی لەسەر خوا ئاسانە؛ ئەویش بە (عبارەت)ێ وای (اجرا) ئەکا کە لەرێی (تمثیل) بکەوێتە (ذهن)ی (سامع)آن (عبارەت)ی (زمخشری) زۆر (بلیغ)ە ناتوانم بە تەواوی (ادی)ی (مزایا)ی بکەم. وەگەلێ (ثنا)ی ئەو

(طريقـه) ئـەكات (امـا) (امـامى رازى) (إعـتراض) لـه (زمخشـرى) ئـەگرێ (لكـن) لـه (نتيجـه)ى قسـاني دەر ئەكـەوێ ئـەو (ميـل)ى (مجـاز)و (استعاره)يى (فى المفردات)ى هەيە، ئەمەش (طريق)ێكه (اوائل)ى (علما)ى (بيان) (اختيار)يان كرديه؛ (امـا) (شـێخ)ى (صـناعه) (امـام عبـدالقاهرى جرجـانى) (طريـق)ى (تمثيـل) پەسـند ئـەكا، (وسـعد الملـة والـدين) زۆر (تقويـه)ى ئەفـەرموى (خلاصـه) حـەز ئەكـەي (نوعـاً مـا) لـه (قـدرەت)و (قوەت)و (عظمەت)و (جلال)ى خواى (خيـاڵ) كـەى تێبگـەى وا (تصـوير) كه كەسێ بەسەرى پەنجه ئەو هەموو (كائنـات)ه هـەڵگرێ وەڕاى وەشـێنێ بيخاتـه (زلزلـه) ئـەبێ (قـدرەت)و (قـوەت)ى بـه چ (درجـه)يـەبێ؟ نايەتـه (تقدير)! (حاصل)ى (تمثيـل)ى (معقـول)ه بـه (صـورەت)ى (محسـوس)، زێرا (انسان) (مشغول)ه به (ادراک)ى (حواس)؛ (على الأكثر) (تصـوير)ى (حسي) بۆ نەكـەى، تـێى ناگا. بنـۆڕه (علمـا)ى (هيئـەت) بـه (خطـوط)و (دوائر) (تصوير)ى (افلاک)و (تشـكلات)ى (بـدر)و (حـالات)ى (كسـوف)و (خسوف) ئەكەن تا (طلبه) (تخيل)ى بكا تـىى بگا، ئەگەر ئـەو (تصـوير)ه نەبى باوڕ مەكه تێى بگەن ئەمەوا ((سلفيون) (تفويض) ئەكەن (مجسمه) (قبوڵ)ى ئەكەن بێ (تاويل)و بێ (تفويض)؛ تۆ (ايمان) بێنـه بـه (كمـال)ى (عظمەت)و (جلال)و (قـدرەت)و جـاهو (جبـروت)و (كبريـائي)و (عـزەت)ى خواداوەندى (كائنات) وامەزانه گەورەيى به زەلامىيه (مثقال)ى (دينوميـت) كەپكه چياى پارچه پارچه ئەكا، له (قشر)ى (محسوسات) نەمێنێ (دقـەت) له (مافي المحسوسات) كه (محسوسات)ى (ضمنيه) له (كتب)ى (قدما)يان وادەرئەكەوى خوايان به شتێ وەكى (انسان) زانيـه (غايـەت)ى زۆر زەلام و به (قوەت) وەخۆى (مصور) كرديه به (انواع)ى (صورەت) (العيـاذ باللـه) وەكـى (ملـک) وەكـى (ابلـيس)، (صـوفيه) لـەسـەر ئـەو (اعتقـاد)ەمـاين؛ (غايەت)ى به (تجلي)و (بقا)ى (واحد على إطلاقه) لەوانـه خۆيـان (امتيـاز) ئەكـەن. (تـاثير)ى (اعتقـاد)ى (اسـلاف) لـه (اخـلاق) زۆره، (نجـات)دانـى

(عقل) له (وهم)و (خیال) (مشکل)ه؛ لەو (امەت)ەش (مثل)ماون (اما) (علما)ی (بلاغەت) ئەیکەنە (تمثیل)؛ (عبارەت)ی (علما)ی (نفس) ئەیکەنه (تصویر)و (تمثیل)ی (هیکلی) ئەڵێن: وله المثل الأعلى (في الحقيقة) تا (عقل) (زیاد)کا (تقدس)ی (کبریائي) لای (ذي العقل) (زێده) (توضح) ئەکات و(حکما)ی (الهیون) (حق)یان لەسەر ئێمە زۆرە کە لە سایەی وان (تجرد)و (وحدەت)ی (ذاتي)و (وحدەت)ی (اعتباري)و (وحدەت)ی (حقیقي)و (لوازم)ی (امکان)و (لوازم)ی (وجوب وجود)مان زانی کە ئەمانەت زاني (عن صمیم القلب) بڵێ: ﴿سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ له (شرک)یان له (شریک)یان ئەگەر کەسێ بڵێ: خوا (جسم)ە (من حيث لا يشعر) (انکار)ی خوای ئەکا؛ زێرا ئەیگەیەنی (جسم) (واجب الوجود) ئەبی؛ کەوابی ئەو (اجسام)ە (دائم)ە گشتی (واجب الوجود)ە (ذات)ەکی (واحد)؛ (واجب الوجود) چۆن (اثبات) ئەکەی؟ (حاصل)ی (وما قدروا الله حق قدره) (قدر)ی خوای ئەمەتە کە بزانی هەر ئەو (فوق الطبیعەت)ە؛ (منزه)ە له (احوال)ی (طبیعەت)و (ممکنات)؛ (جنابی حق) (متصرف)ە له (کائنات)؛ (علوي)و (سفلي)؛ له (قبضه)ی (اقتدار)ي دایه، (شریک) بۆ (شریک) چيئەکا؟ بێ ئیش و بێکار؛ وەکی (امپراطور)ی (ایطالیا) (عمنوئیل) دەبا بڕوا خوای لەگەڵ نەبی ﴿وَنُفِخَ فِي الصُّورِ﴾ (بشر)ە (عالم)ی (احیاء) چیە؟ (مقابل)ی (قدرەت)ی (الهي) زۆر (عاجز)ە ﴿فَصَعِقَ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَمَن فِي الْأَرْضِ﴾ (صعق)ی مردن (عالم)ێ به (نفخه)یه بحری کێی تیایه بیته (شریک)ی خوا؟ ﴿إِلَّا مَن شَاءَ اللَّهُ﴾ ئەگەر کەسێ بمێنێ؛ به (مشیەت)ی خوایه لەبەر؟ (دوام)ی (حیات)ی (ذاتي) نیه. (ممکن)ە (بعض)ێ له (کائنات)ی (حي) به (نفخه) نەمرن بە شتێدی (وفات) بکەن ئەگەر بڵێن (روحانیات) ئەمرن ﴿ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَى﴾ (نفخه)یه دی؛ (مده)ی (تراخي) ئەو (ثم)ە خوا ئەیزاني ﴿فَإِذَا هُم قِيَامٌ

يَنظُرُونَ﴾ راست ئەبنەوە ئەنۆڕن یا چاوەنۆڕن؛ چیان لێ ئەکەن؟ وەکی کەسێ لە ناوچێ نووستبێ هەستێ.(اماتە)و (احیا)و (احیا) بە (نفخە)یەکە لە(حقیقة)دا (ملک)یشی پێ ناوێ؛ لێرەش (حدیث)ێ (دائر) بە(حضرەتی موسی) (نقل) ئەکەن لە (توجیە)ی (عاجزان)، لام وایە ئەو (نوع)ە (روایەت)ە (طي) کرێ باشە؛ نە(معنی)ی (قراني) لەسەری پەکی کەوتوە نە(احکام)ی (دیني)؛ وەگەورەیی (موسی) لای هەموو (مسلمان)آن (معلوم)ە (وکان عند الله وجیهاً) ﴿وَأَشْرَقَتِ الْأَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا﴾ (نور)ی (خاص) خوا (خلق)ی ئەکا بێ (واسطە)ی (شمس)و (قمر)ی (دنیا)؛ ئەی لێنێ (ضیا)ی (ڕۆنتکین) زێرا ئەو (کشف)ی کردیە؛ ئەوە (مختار)ی (امام)ە، (زمخشري) بە(عدل) (تفسیر)ی ئەکا. بەلێ: ئەو لە (اصحاب العدل)ە یەکی ئەو (اختیار) ئەکا یەکی ئەم (فاختر لنفسک ما یحلو) (ایاک) (خیال) نەکەی خوا شتێ (منورە) (نور) ئەدا (ارض)ی (منور) (ذي‌نور) ئەکا. بابم (رحمەت)ی خوای لێ‌ی بی کەمێ ناساغ بوو، شەوێ (حاجي‌یە فەندي) (ذات)ی (مبارک) بوو (قرآن)ێ خۆش ئەخوێند هاتە (خدمەت) (جناب)ی (ملا) بۆ (احوال) پرسیني، خزمەکمان هەبوو (رحمەت)یان لێ‌بێ (حاجی عبدالصمد) (خلیفە)ی (شێخ عمر)ی بوو؛ (جنابی ملا) (امر)ی کردە (حاجي‌یە فەندي) (عشرە)یە (قرآن) بخوێنێ، (آخر)ی ئەم (سورەت)ەی خوێند کە گەیشتە ئەو (آیەت)ە (حاجی عبدالصمد) هاڕاندی؛ کەوتە زەوی لەو (وەقت)ە من (خیال)م کرد؛ ئەو (ذات)ە وای هاتیتە (خیال)ی کە خوا (جسم)ێ زۆر گەورەوو (منور)و بە (هیبەت)ە، (خوف)و (دهشەت) گرتی بۆیە هاڕاندی وەلە خۆ چوو. پاش (قرائەت) لە(جنابی ملا)م پرسی: قوربان (معنا)ی ئەو (آیەت)ە چیە؟ (مقصد)م وابوو ئەو (ذات)ە تێ‌بگا (ملا) (إیضاح)ی (معنا)ی فەرموو، (حاجی) هەستا دەستی (ملا)ی (ماچ) کرد، (انابە)ی فەرموو؛ ووتم:

توخوا وات (خیال) نەکرد؛ کە خوا (جسم)ی (هکذا)یی‌یە، وە بۆیە هاڕاندت؟! ووتی بەڵێ، (والله)، (الحمدلله) کە (جنابی ملا)ی ئەو (وهم)ەی دفع کردم ﴿وَوُضِعَ الْكِتَابُ﴾ (سدي) ئەڵێ: (حساب) (يعني) (شروع) لە (حساب)ی (عباد) کرا؛ (زمخشري) ئەفەرموێ: (صحائف)ی (اعمال) وادەرئەکەوێ لە دوو سێ (مسئلە) نەبی (زمخشري) (اعتقاد)ی (موافق)ی (اعتقاد)ی (اهل)ی (سنەت)ە؛ (ذاتاً) ئەوان خۆیان بە (اهل) ئەزانن (اما) بە راستی نازانم (اعتقاد)ی (معتزلە)کانی تر چۆنە؟ ﴿وَجِيءَ بِالنَّبِيِّينَ﴾ (سؤال)یان لێ بکرێ ئایا (تبلیغ)یان کرد؟ یا خود بۆ ئاگاداری (حساب)ی (امەت)یان ﴿وَالشُّهَدَاءِ﴾ (علما)و (امنا)ی (امەت) (حملە)ی (شرع)؛ (ارباب)ی (ارشاد) بە راستی لەو (مقام)ە دەرئەکەوێ (زمخشري) (قائل)ە بە (وزن)ی (اعمال)ی (حسنات)و (سيئات) (في الحقيقة) (میزان) لە (ارباب العدل) ئەوە شێتەوە ئەوەی بلێ: هذا للجنة ولا ابالي هذا للنار ولا ابالي؛ تەرازووی چی پێ ئەوێ؟ (ممکن)ە ئەو تەرازووی (روات) (نقل)ی لێ ئەکەن (انکار)ی بکا کەسێ (لا ابالي) بێ قسەی لەگەڵ ناکرێ؛ (فکیف) خوا؟ بەڵێ خوا (غني عن العالمين)ە، (اما) (مقام) (مقام)ی (مجازات)و (مکافات)و (تشریع)و (تکلیف)ە ﴿وَقُضِيَ بَيْنَهُم﴾ (عباد) ﴿بِالْحَقِّ﴾ بە (عدل) بێ (میل)و (محابا) ﴿وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾ (ملا)یانی ئێمە ئەفەرموون: هەرچی بیکا (ظلم) نیە باشە ئەگەر (مطیع)ێ باوێتە (جهنم) وە (عاصي)یە باوێتە (جنەت) ئەڵێن: (قضي بالحق وهم لا يظلمون)؟ بڕوا مەکە لێرەش (معتزلي) تەماشای (وصف) ئەکەن ئەڵێن: لە (حکیم)ی (عادل) (ظلم) (محال)ە (واقعاً) ئەگەر (علما) لە هەموو جێ تەماشای (عنوان)ی (قضیە)یان کردبا (نزاع) کەم ئەبوو ﴿وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ﴾ لە چاکە و خراپە (قلبي)و (جوراح)ی؛ بێ (فرق)و (تمیز) بێ (میل)و (محابا)؛ هەرکەس (جزا)ی خۆی بە تە واوی ئەدرێتێ ﴿وَهُوَ﴾

خوا ﴿أَعْلَمُ﴾ لە خۆیان ﴿بِمَا يَفْعَلُونَ﴾ چی لێ بزر نابی (مع الأسف) (قصاص) زۆر (غافل)ن لە (قرآن)؛ بۆ (ترغیب)ی (صلوات) ئەڵێن: خوا (وزن)ی (عمل)ی (شخص)ێ ئەکات؛ (امر) ئەفەرموێ: بیبەنە (جهنم) لەرێ پێغەمبەر تووشی ئەبێ هاواری ئەکاتێ ئەفەرموێ: بیگێڕنەوە (ملائکە) (بعد الإستئذان)بۆ پێی (میزان) ئەیگێڕنەوە دووبارە (وزن)ی (عمل)ی ئەکەن، پێغەمبەر (رقعە)یە لە گیرفانی دێنێتە دەر ئەی هاوێتە پێتەرازووی خێرانی بەسەر پێتەرازووی شەڕانی ئەکەوێ؛ کابرای ئەبەن بۆ (جنەت) ئەڵێ:بە(قوربان)ت بم ئەمە چ بوو؟ ئەفەرموێ: ئەوە (صلوات)ێ بوو هەڵم گرتبوو بۆ توو! ئایا خوا نەیدەزانی؟ (مادام) ئەو (خێر)ەی هەبوو بۆ چی(وزن)ی نەدەفەرموو؟ کوو ئەفەرموێ (والوزن یومئذ الحق) دیارە (اول)ی (حق) نەبوە (خێر)ی ماوە بۆی (وزن) نەکراوە. لەبەر (محبەت)ی پیغەمبەری ئاگایان لە خوای نەماوە. ئیتر مەخەڵەتێ (سعي) کە ﴿وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ پاش (حساب) دیتن ﴿إِلَى جَهَنَّمَ﴾ بۆ (طرف)ی ﴿زُمَرًا﴾ (جماد) پاش (جماد)، (الأسبق فالأسبق) لێرە ئەفەرموون: (سوق)ێ بە (عنف)و (شدەت) (انە) لێیان ئەخوڕن وەکی کەری تالانی؛ ئەیان ئاژۆن (قاموس) ئەڵێ: (زمرە)(فوج)و (جماعەت)ی (متفرقە) ﴿حَتَّى إِذَا جَاؤُوهَا﴾ گەیشتنە دەرکانەی ئەو (وەقت)ی ﴿فُتِحَتْ أَبْوَابُهَا﴾ تا بچنە ناوي (سید) ئەڵێ: وەکی حەپسخانان دەرکەی پێوە درایە، کە کەسەکیان بردە (محبس) دەرکەی ئەکەنەوە ﴿وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا﴾ (خزنە)ی (جهنم) ﴿أَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِّنكُمْ؟﴾ لە(جنس)ی خۆتان (قوم)ی خۆتان دیارە ئەوانیش ئەزانن؛ (رسول)ی (بشر) (بشر) ئەبی ﴿يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِ رَبِّكُمْ﴾ (عام) ﴿وَيُنذِرُونَكُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هَذَا﴾ بە(خصوص)ی ئەو (وەقت)ە کە (وەقت)ی (دخول)ی (نار)ە یا ڕۆژی (جزا). (خزنە) دیارە (عالم)ن، ئە زانن (بعث)و (نشور)و (جحیم)و (جنەت) بە(سمع) (اثبات) ئەبی؛ (راساً) ڕێی (عقل) نیە ﴿قَالُوا: بَلَى﴾ هاتن (آیات)یان بەسەردا خوێندینەوە لەم

ڕۆژەیان ترساندین گوێمان نەدانێ (تکذیب)مان کردن ﴿وَلَكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ﴾ (حكم)ی (الهي) بە (عذاب)ی (بعض)ێ لە (بشر) ﴿عَلَى الْكَافِرِينَ﴾ کە خۆیان، دیارە (حکم)ی (باری) لەسەر (ماصدق)ی (عنوان)ە؛ (شخصیات) نیە ﴿قِيلَ﴾ کێ ووتی؟ (خزنە) یا خود (ابهام) کراوە چونکی (تعلق)ي (صدق) بە (قول)ە بە (قائل) نیە ﴿ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ﴾ هەر گرۆهێ بۆ (باب)ای (لایەق)ی خۆی ﴿خَالِدِينَ فِيهَا﴾ ناچنەدەر ﴿فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ﴾ (اشارە)یە بۆ (منشا)ی (کفریان) (دەعیە)یان نەهێنایە (ایمان) بە (رسول)ەکان بێنن، (تبعیەت)یان بکەن ﴿وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ﴾ تەواوی (تقوی) ﴿إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا﴾ ئەوانیش (سوق) ئەوانیش (زمر) (اما) (معناً) (فرق)یان زۆرە ئەو (سایق)ی (جبر)ە ئەمە (سایق)ی (میل)ە بە سوارین یا بە پێیان؟ (انشاء الله) بە سواری بە (طیارە) بە (سیارە) بە (آلەت)ێ کە (خیال) ناکرێ ئەچین بۆ بەهەشت بە (لقا)ی خوای شاد ئەبین ﴿حَتَّى إِذَا جَاءُوهَا وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا﴾ دیارە دەرگای (رحمەت)ی خوای (مفتوح)ە دەرگەی (غضب)ی (مقفول)ە؛ مەگەر کەسێ خۆی ببێتە (سبب)ی کرانەوەی (والا) ناکرێتەوە (یاارحم الراحمین ارحمنا).

﴿وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا﴾ بۆ (جنەت)یش (خزنە) ئەفەرموێ ﴿سَلَامٌ عَلَيْكُمْ﴾ ئەوە (حین الدخول)ە، (سلام)ی خوای (بعد الدخول)و دانیشتنە لەسەر (اریکە)ی (راحەت)ی ﴿طِبْتُمْ﴾ دیارە (جهنم)ی پیس بوون ﴿فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ﴾ (جواب)ی (حتی) (مقدر)ە (أي فازوا فوزاً عظيماً) (فرق)ێ لێرەش دەردەخرێ ﴿وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ﴾ بە (بعث)و (نشور) ﴿وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ﴾ وەکی (سدی) ئەڵێ، (ارض)ی (دنیا) (یعنی) (قوم)ی (صالح) بووین خوا (ارض)ی بە (میراث) داینی؛ بە (کمال)ی (حریەت)و (عزەت) خوای خۆمان پەرستی ﴿نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ﴾ هەر کەس ئیخۆی (ملک)ێ (واسع) (حیث نشاء) بێ (مانع) لە (لطف)ی خوای بووینە (مالک)ی (دنیا)و (آخرەت) نائل ی (سعادەت)ی (دارین) بووین

(سیدی آلوسی)بە (معنا)ی (سدی) (راضی)نیە بێ (وجه)ی ئەزانی (لکن) بـە دەرکـە وت زۆر (موجـە)ە، لام وایـە ئەگـەر (سـید) (إستحضـاري) (آیـەت)ی (ان الأرض یرثها عبـادی الصـالحون)ی کردبـا ئـەو (معنـا)یـەی پەسند ئە کرد (اما) من(معنا)ی (ارض)ی (جنەت) (حقیقة)بێ یا (مجاز) لام خۆش نیە ﴿وَتَرَى﴾ (ایها الرسول) ﴿الْمَلَائِكَةَ حَافِّينَ﴾ ئەڵێن: (محـدقین) ﴿مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ﴾ (انـە) چاوەنۆڕن ﴿يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ﴾ لـە (دنیـا)و (قیامـەت) (وظیفـە)ی (دائمـي)یـان (تسـبیح)و (حمـد)ی خوایـە نایەنـە (مەیدان)ێ بۆ (نجات)ی (عبـاد)یـان ﴿وَقُضِيَ بَيْنَهُم بِالْحَقِّ﴾ لـە (بین)ی (ملائکة)آن، ئەوانیش (قضـا)یـان لـە(بین)آ (اجـرا) ئـەکرێ بـۆ (درجـات) (الحمـد للـە) دیـارە (متفـاوت)ن یـا لەگـەڵ ئـە وانـەی پرستوشـیان کردینـە ﴿وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ (الرحمن الرحیم مالک یوم الدین، الـذي احلنـا دار المقامة الذي هـدانا لهـذا) (رسـالەت پـەناە)ئەفـەرموێ: ئێمـە (امـر)مـان کرایتـێ قسـان لەگـەڵ خـەڵکـی بکـەین لـە (قـدر)ی (عقـول)یـان (لازم)ە (مفسر)و (واعظ)و (محدث) تەماشای (عقل)ی (بشـر)ی کـە ن (بشـر) زۆر گۆڕایـە هـەر (عجاییـات)و (غراییـات)ێ بلَـێی ئـەوی (بسـیط)و بـێ (محاکمە)بێ (قبول)ی ئەکات (لکن) (انسان)ی (عقل) ورد بێ (محاکمـە)؛ (خصوص) نەختێ لە (علوم)ی (کون) بزانی هەموو شتێ (سلمه السـلام) (قبول) ناکا؛ بە خۆڕایی (تکفیر)یـان بـاش نیـە؛ (معانـە) ئـەمڕۆ کـەس لـە (تکفیر) ناترسێ ئەوەی (عائد)ی (قیامەت)ە ئـەبی وای (ادا)کـەن (نشـئة) بی (حاضره) (قبول)ی کات. یەکی ئەڵێ: (عـالم) ڕوو لـە(شـام) ئـەکا بـۆ (حشر) ئەمە قسـەیە؟! یـا خـود ئـەڵـێن: هـەر چەنـدی (موجـودات) هەیـە؛ لە(حیوانات)و (جن)و (شیاطین)و (ملائکە)ی (سموات) (حتـي) (عـرش)ی (الهي) بە(حـافین)و (صـافین) دێنـە سـەر عـەردی تـەنها (کرسـي) (وسـع السماوات و (الأرض) (فکیف بالعرش)؟ (والحمد لله فاتحة الکتـاب وخاتمـة الحساب) تـەواو بـوو (تفسـیر)ی (سـورە)ی (زمـر) ڕۆژی یەکشـەموو قبیـل

المغـرب تـاريخ ذی العقـدة ١٢٥٨ هـ ١٩٢٩م ١٨كـانونی اولـی روومـی، آخـر كانونی اولی افرجی.

(سورة المؤمن)

وە (سورە)ی (غافر)و (سورە)ی (طول)یش پێئەڵێن: ئەفـەرموون: ئـەو (سـورەت)ە پـاش (سـورەت)ی (زمـر) (نـازل) بـووە وە (سـائر)ی (سورەت)ەكـانی (مصدر) بـە (حـم) (مرتبـاً، متواليـاً) (نـازل) بـووین لـە (مكە)ی (نازل) بوە بێ (استثنا) یا بـە (استثنا)ە ی (آیـەت)ی (و سبح بحمـد ربـک) گوێـیا (دائـر) بـە نـوێژ پەنجەكانـە (نـازل) بـوە ئـە وانـیش لە (مدینە) (فرض) كراین. (سیدی آلووسـي) پـێی (راضـي) نیـە (قیـل)ێ ئەڵێ، (الا آیەت)ی (ان الذين يجادلون...الآية) دەر (حق) بە جوان (نـازل) بوە. كە باسی (دجال)یـان كردیـە ئـەوانیش لـە (مدینـە)ی بـووین (سـید) ئەفـەرموێ: ئـەوەش نـەی (معلـوم) (نقـل) لـە (شـێخی ابـن تیمیـە) ئـەكا (بعضاً) (اصحاب)ی (كرام) ئەفەرموون: ئەو (آیەت)ە لـەوە (نـازل) بـووە؛ (یعني) (داخل)ی (آیەت)ە نەک (سبب)ی نزول)ە وە (نقل)ێ (هكذا)یی لـە (زەركەشـیش) ئـەكا كـەوابی (لازم)ە (انسـان) ئاگـاداربی. لـە (عـدد)ی (آیات)ی (خلاف) یانە (اما) لە (٨٢) كەمتر لە (٨٨) زێتر نیە. (مناسبە)ی (اظهـر منالشـمس)ە؛ (حتـی) ئـەڵـێن: لـە (مصـحف)ی (ابـن مسـعود)ی

(سورە)ی (زمر)یش (مصدر)ە بە (حم) (ابنکثیر)و (سید) چەند (آثار)یان (دائر) بە (فضل)ی ئەو (سورەت)ە وە (حوامیم)ەکانی دی (نقل) فەرمووە ئەگەر بیان خوونی وەتیِ بگەی (اعتراف) بە (فضل)یان ئەکەی. (وکذا) (سائر)ی (سور)یی (قرآن) کامی لیِ ئە گری ئیِژیِ: ئەمیان (منتخب)ە.

﴿بسم الله الرحمن الرحيم، حم﴾

گویِ لیِ ڕاگرن ﴿حم﴾ (الأمر و تتابع الوحي) لە (حمایت)ی خوای دان؛ لە (دنیا)و (آخرەت) ﴿تَنزِيلُ الْكِتَابِ﴾ (معروف)و (معهود الفرد)ە (في محاسنه) (منزل)ە ﴿مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ﴾ (غالب)ە (لا يعزب عنه شيء) (الأعلم بما يفعلون) لە (سورە)ی (زمر) فەرمووی (من الله العزيز الحكيم) (اشياء) لە (مواقع)ی خوِی دادەنیِ کاري نابەجا (قبول) ناکا ﴿غَافِرِ الذَّنبِ﴾ (يغفر الذنوب جميعاً فلا تقنطوا) ﴿وَقَابِلِ التَّوْبِ﴾ (ولو اسرفوا) ﴿شَدِيدِ الْعِقَابِ﴾ وای بە (حال)ی ئەو کەسە هەڵخەڵەتیِ (اعتماد) بداتە سەر (غیر)ی ئەو ﴿ذِي الطَّوْلِ﴾ (صاحب)ی (نعمەت)و (احسان)و (سعەت)ی (ملک)و (غنا)و (قدرەت)ە (صفات)ە، وەکی (العزيز؛ العليم) (صفەت)ی (الله)ن (غافر)و (قابل) (مراد) لەوان (دوام)و (ثبات)ە؛ بوِیە (صفەت)ی (حق)ن وەکی (عزیز)و (علیم)؛ (اماشدید) لە (حقیقەت)دا (صفەت)ی (عقاب)ە؛ بوِیە ئەڵیِن: لە (تقدیر)ی (شدید عقابه)وە؛ بوِ بوونی بە (صفەت)ی (الله) (احتیاج)یان بە (تاویل) هەیە؛ (مراجعە)ی (زمخشري)و (سیدی آلووسي) کە (عطف)ی (قابلالتواب) بە (واو)یِ لەسەر (غافر الذنب) (اشارە)یە بوِ (وصل)ی (توبه) بە (ذنب). (صفات)ەکانی دی (عائد)ی خوِیەتی ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ إِلَيْهِ الْمَصِيرُ﴾ (توجه) بوِ لای ئەو بکەن (غیر)ی ئەو کەستیر نیە (متصف) بەو (صفات)ی (جلیله) (منه المبدا و

الیه المنتهی) ﴿مَا يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللَّهِ﴾ بە (آیات)ی (کتاب)ی (منزل)ی (منالعزیز العلیم) (قدح) لی نادا گاهێ بڵێ: (سحر)ە گاهێ بڵێ: (تقول)ە گاهێ (قسەیە (مجنون)آنەیە (وهكذا) بەو (نوع)ە (جدل)ە ﴿إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ (كفر) بوویتە (میل)یان پێی (معروف) بووین (عریق)و (عمیق)ن. (مدافعه) لە (آیات) (تحقیق)ی (معنا) (إیضاح)ی (ادله) (جدال) نیە (لازم)ە (ملا)یان (فرق)ی (مخالفه) زۆر (تقیە) بكەن بۆ (موافقه)ی (مذهب)ی خۆیان (آیات) بە (فساد) نەبەن لە (بلاغەت)و (لطافەت)و (حسن)ی نەخەنە دەر من وا ئەڵێم: (على الأكثر) (حقائق)ی (ثابته) ئەكەنە (تابع)ی (راي) خۆیان (راي) خۆیان بۆ (حقائق)ی (ثابته)ی (محروره)ی (مقرره) ناگۆڕن؛ (حتي) (حكما)ی (نصاري)ی (غرب) (تحاشي) ناكەن ئەڵێن: (اعتقادات) شتێكە و (حقائق)ی (علمیه) شتێكیترە گەلێ (مسائل)ی (طبیعیه) لایان (توضح) ئەكا (و با لكلیه) لەگەڵ (كتابی مقدس)و (اعتقادیات)یان ناخونجێ (متناقض)ن (معانه) دەست لە (اعتقادیات) نەدەن وە (تقدیس)ی (كتاب)ی (مغلوط) ئەكەن بەڵێ (دین)و (مذهب)یش بوویتە (قومیەت) (علما)ی (ادیان) زۆر (اعتقادیات)ی (عجیب)و (غریب)یان هەیە.

ئەگەر (قبول)ی ئەكەی (علم)و (عقل)ت لە كیس ئەچێ ئەگەر (قبول)ی ناكەی ئەتكەنە (مبتدعە)و (كافر)؛ ئەم (خلاف)ەش با بۆ (قیامەت) بی خودا (فصل)ی (قضا)یان لە (بین)آ ئەكات ﴿فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلَادِ﴾ لە نازو (نعم)ی (دنیا) (التفات)ی پێ مەكە زوو ئەڕوا لێیان ئەبی بە (حسرات) (دنیا) هەمووی (متاع)ێ كەمە ئەو (امهال)ە (استدراج)ە؛ (لكن) ئەمڕۆ نا، دەوڵەمەندی (كافر)آن و (سعي)یان بۆ دنیاو (صرف)یان لە (منافع)ی (ملي) بەسەری خستن؛ ئێمە نزم بووین بەڵكوو كز و (كساد) ماینەوە (ملا)یە زۆر (ملا) لەبەر (فقیر)ی چی پێئەكرێ كەس (معاونەت)ی (علم)ی نەكا، ئافرەتی لەسەر (مسرح)ی هەڵپەرێ

حەفتەی دووهەزار لیرە وەرگریّ، ئەبیّتە (باعث)ی (انقراض)ی (علم)و (دین) خودا ئەو چەرخە نەگۆڕیّ (عن قریب) (دین)ی (اسلام) (منقرض) ئەبی؛ خوا ئەزانی (دنیا) بۆ (خزمەت)ی (علم)و (دین) زۆر (لازم)ە؛ بەڵێ (مغرور) بوون بە (دنیا) بە هەرچی (خیاڵ)ی کەی؛ (خراپ)ە (عاقبەت)ی (وخیم)ە. (ممکن)ە خولانەوەیان لە (بلاد) بۆ (افساد)و (سد)ی (عباد)بی لە (ایمان)؛ وەکی (مبشر)آنی ئێستا بە خۆو بە قوونی بە گوویان دێنە وڵات لەویّ و لەویّ ئەگەڕێن، (مسڵمان)ی پاک و خاوێن و بە دەستنوێژ (اغوا) بکەن ببنە (مسیحي)، خوا بە (قهر)ي خۆی لەگەڵ (دوڵەت)ەکانی (مؤید)یان (محو)و نابوودیانکا، وەکی (قوم)ی (نوح)و (سائر)ی (احزاب)ی (کفر)و (ضلال) ﴿كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ﴾ (آدم)ی (ثاني) ﴿وَالْأَحْزَابُ مِن بَعْدِهِمْ﴾ پاش (قوم)ی (نوح)ی (عاد)و (ثمود)و (قوم)ی (فرعون) هەر (قوم) (تکذیب)ی (رسول)ی خۆی کرد ﴿وَهَمَّتْ كُلُّ أُمَّةٍ﴾ لەو (امم)آنە یا خود ئەوەی (رسول)ي بۆ چووبی (معلوم)و (مجهول) ﴿بِرَسُولِهِمْ﴾ (مسئله)ی (تذکیر)و (تانیث)ی (امت)، (سهل)ە ﴿لِيَأْخُذُوهُ﴾ (قصد)یان کرد بیان گرن (عذاب)یان دەن بیانکوژن ﴿وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ﴾ لەگەڵیّ جیّ (قرآن) (بحث)ی (اباطیل)یان ئەکات ﴿لِيُدْحِضُوا بِهِ﴾ (باطل)ی ﴿الْحَقَّ﴾ (حق) بە (باطل) (ازاله)و (محو) کەن ﴿فَأَخَذْتُهُمْ﴾ بە (عذاب)یّ (إستئصالي) (الهي) خۆت ئەزانی ئەوانە چۆن رابردن؟ ئەمڕۆ (بلا) بۆ (دین)ی (حق) بۆ (آیات)و (کتاب) بۆ (بشریەت)و (اقوال)و (خصال)ی (حمیده)؛ (رووس)و (المانیا)و (فرنسه)و (انکلیز)ن، (امریکا) کەمیّ دوورە ئەویش لەگەڵ (اسلام) (فکر)ی بەدە ئەوەی (رؤسا)ی (دین)یان لە (حق) (رسول الله)ی ئەڵێن (کافر)ەکانی پێشی نەیان ووتیە (الهي) چارەیە شەڕیان لەسەر (اسلام) (دفع)کەی (رفع)کەی بە (قهر)ی خۆت بیانگری، بیبینن ﴿فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ﴾ (خبر)تان هەیە؛ (آثار)یان ئەبینن کوو (محو) بووینەوە! ﴿وَكَذَٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ﴾ یا (ربي) یا (ربي)

بی هێنه جێ ﴿عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ به (محمد)ی (ﷺ) ئی (زەمان)ی خۆی وەئی (زەمان)ی ئێمەش خوایه ﴿أَنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ﴾ ئەوانی ئێمە (صاحب)ی ئاگرن (دنیا)یان سووتاند؛ (عالم)یان به (فساد) برد (ربي) به ئاگري (غضب)ی خۆت بیانسووتێني به (أسطول)و (طیاره)یانەوە بیانخنکێنی، ئەوە ئەمڕۆ به کەڵکی (دین)ی (اسلام)دێ هەر چەند (مسڵمان)ەکانیش (اکثر) (خراپ)ن (اما) لەوان هەر چاکترن (خراپە)ی ئەمان لە (سوء)ی (تاثیر)و (غلبە)ی ئەوانە ئیتر (رحم)ێ به (علم)و (دین)ی (رسولی اکرم) کەی . (اما) (حکم)ی خوای له (حق) (مؤمن)آن له (دعا)ی (حمالة العرش) وەرئەگێرێ (مع‌فوائد) ﴿الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ﴾ ئەوەندەی هەبن، هەرچی (خیال) ئەکەی له (سعەت)ی (عرش)ی خوا (خیال)ی که له (سعي)و (غیرەت)ی (حکما)ی (جدید) دەرکەی ئاسمانان کرایتەوە، وەکی (حکما)ی (یوناني) (دنیا)یان تەنگ و توروسک نه کردیه؛ (چەند) (کرات)ێ وەکی پیاز (بعض)ێ (احاطە)ی به (بعض)ێ دایه (میل)ی (مستقیم)یان نیه (قبول)ی (خرق)و (التام) ناکەن ئەوەی (صفات)ی (عناصر)بی له (خفەت)و (نقل)و (رطوبەت)و (یبوسەت) لەواندا نیه، (فلک)ێ (محیط)ە به (جمیع)ە (محدد الجهات)ە ئەو (فراغ)ی (کائنات) گرتوویەتی جێی (کرسي) لێنابیتەوە (فضل) له (عرش) (بنا) به (راي)ی (جدید) (فضا)یه (واسع)ە تا (وهم)و (خیال) ئەڕوا دووروودرێژیان و بەرینە نەکەی (تاویل)ی (عرش) به (محدد) (فلك الاطلس) (کرسي) به (فلك‌الثوابت) بکەی (نسبەت)یان نیه وێک ناچن، (و علی کل حال) (خیال) نەکەی (جنابی حق) وەکی پادشاهی (امپراطور)ێ (حکم)دار لەسەر تەخت دادەنیشێ وا مەزانە گەورەیی و (عظمەت) له (جسامەت) دایه دانه دوڕێ هەزار (طن) بەرد ئێنێ (حمله)ی (عرش) هەر چەند (مقرب)ن (عالم)ی (نور)ن به (قوەت)و (مکنەت)ن (اما) (خدمە)و (حملە)ی (عرش)ی (کبریائي)ن، (شرکا)و (نبات)و (ابنا)نین له

(سالف)ی (ایام) پادشاهی (استیلا)ی (قوم)ێکی کردبا تە ختیان لەسەر (اسرا)یانی ئەو (قوم)ە دادەنا لام وایە (الآن)یش (عادەت)ێ واماوە شتەکەی وەکی کەژاوە لەسەر شانی بێدەسەلاّتانی (قوم) قەحیم ئەکەن گەورە گەورەکان ئەچنە ناوی ئەوانیش وەک (حیوانات) ئەیانگێڕن. (نسبەت)ی (اکرم)و (أعظم)و (اشرف)ی (کائنات) بە (مقام)ی (الوهیەت) (هکذا)ئیە وە (رجا) ئەکەم هەرچەند بە زەلامیان (تخیل) ئەکەن (تصویر)یان مەکەن بە (صورەت)ی گاجووتیان نێریە کێوی شاخدار وە (عظمەت)و (کبریائي) لە (علم)و (عزەت)و (قدرەت)و)(غنا)ی (ذاتي)و (احسان)و (لطف)و (کرم)کاری بزانن (بزرگی به عقل است نه به سالّ)؛ (حکایەت)ی شازادەکانی گوڵستانێ زۆر خۆشە؛ ئەوانەی (عرش)ی خوا هەڵئەگرن ﴿وَمَنْ حَوْلَهُ﴾ ئەوانە (دور)ی؛ لە (سورەت)ێ دی دیت ﴿يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ﴾ (وظیفە)یان (ثنا)ی (کبریائي)و (تقدیس)یەتی (تنزیە) لە (شرک) لە (ولد)و (صاحبە) لە(مکان)و (زمان) لە هەرچی (احوال)ی (طبیعیات) بی ﴿وَيُؤْمِنُونَ بِهِ﴾ ایمانی وەکی ئێمە هەر (ایمان)ە بە(اثر)ی (الهي) (ایمان)یان بە خوای (عظیم الشان) هەیە. دیتن و وێکرا دانیشتن (عیاناً)و (مشافهةً) گفتو گۆ نیە، وینەیی فەرموودەی (امام الحرمین)ە ئیش و کاریان لە (عرش)و (غفر)ی (بحر) هەر (تسبیح)و (تقدیس)و (ثنا)و (ایمان)ە وەپاڕانەوەیە ﴿وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا﴾ (رحمەت)ی (الهي) ئەوەندە (واسع)ە هەموو (کائنات) (استیعاب) ئەکات ئەشمێنێتەوە (وکذا) (علم)ی (محیط)ە بە(ذرات)ی (موجودات) هیچی لێبزر نابی (احوال)ی (عباد)ی ئەزانی لە چي (خلق) کراین؟ (میول)یان چیە؟ چ (اسباب)ێ (إحاطە)ی پێداون ﴿فَاغْفِرْ﴾ بە (لطف)و (کرم)ی خۆت ﴿لِلَّذِينَ تَابُوا﴾ (ولو اسرفوا علی انفسهم) ﴿وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ﴾ پاش (توبە) بە (متابعە)ی (رسول) رێی توو ئەگرن ﴿وَقِهِمْ﴾ (وقایە)یان بکە ﴿عَذَابَ الْجَحِيمِ﴾ لە (عذاب)ی (جهنم)

(قاموس) ئەڵێ (الجحيم) النار الشديدة التاجج... الخ (الهي و سيدي) تــوو (حــال)ی (عبــاد) چــاتر ئــەزانی ئــەمڕۆ لــە هــە زاری یــەک لــە (عــذاب)ی (آخرەت) ناترسێ، ئەگەر زوو لــە (دنیــا)یــە بــە (اشــقيا)یــان بنــوێنی باشــە بەڵکوو دێنەوە سەر ڕایــە؛ ئــەوا نیــدیش (اعتبــار) ئــەگرن ﴿رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ﴾ بێ (عذاب) ﴿جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدتَّهُم﴾ (معلوم)ە خوا (خلف)ي (وعد) ناکا، (منقص)ە (لكن) (وعد)ي (الهي) بە (شرط)ە خوایە ئەوانیش تووشــی بــێ (شرط)ی نەبن ﴿وَمَن صَلَحَ﴾ با بە (قدر)ی وانیش نەبن ﴿مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ﴾ ئەوانیش بخە (جنات)ی (عدن) بۆ (خاطر)ی (اربــاب الوعــد) تــا (زێــدە)ە (لــذەت) ببیــنن لــە (دوام)ی (مصــاحبە)ی ئەوانــە؛ ئــی (زێــدە)ە (انسان) (قلب)ی پێی (مربوط) بــی ئەوانــەن؛ داک (طبيعــي) لەگــەڵ بابــە ﴿إِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ﴾ ئــەتوانی ئــەوەی بکــەی خــۆڕایی نیــە. (شــێخ محيالدين ابن عربي) قسەیە خۆشی هەیە؛ ئەفــەرموێ: هەرچەنــد (بعــض)ێ (اشخاص)، (مقام)ی (حس)ی لەگەڵ (ذوات)ێ (فوق)ی خۆیــان یــەک بــی (امــا) (تفــاوت)ی (ذوق)ی هــەر هەیــە؛ (مــثلاً) (حضــرەتــی عائشــە) لــە (خدمەت) (رسالەت پەناه) لەسەر یەک (مائدە) لە یــەک (ظــرف) لــە یــەک (غرفە) (تنــاول)ی (اطمعــە)ی (جنــەت) ئــەکا (لكــن) ئــەو (لــذەت)ەی بــە گوێرەیی زێدە نابی (معنــوي) (روحــي) بــۆ (رســالەت پــەناه) ئــەبی بــۆ وي نــابی کــەوابی (درجــات)ی (معنــوي) (متســاوي) نــابی وە هــەم ئەفــەرموێ: ئەوانە (انکــار)ی (لذائــذ)ی (حســي) (جنــەت) ئەکــەن یــاخود بــە (دون)ی ئــەزانن (غلــط)ن؛ (لکــن) (اربــاب)ی (ذوق)ی (روحــي) لــە (ضــمن) هــەر (لذەت)ێ (حسي) (لذەت)ێ (معنوي) (فوق)ی وی (درک) ئە کا. (حقــاً) (شێخ) لــە (درک)ی (اســرار)ی (فــائق)ە گــەلێ گــەلێ فەرمایشــاتی زۆر زۆر (مطبوع)و (معقول)و (لایەق)ە ﴿وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ﴾ (حفــظ)یــان کــە گوناهیــان تووش نەبن (طبيعي) کە (سيئات) نەبوو (جزا)ی نابی ﴿وَمَن تَقِ السَّيِّئَاتِ

يَوْمَئِذٍ﴾ (في الدنيا) ﴿فَقَدْ رَحِمْتَهُ﴾ (في الاخرة) (اثر)ى لەوێ بە دەرئەكەوێ. (واقعاً) (رحمەت)و (لطف)ى تەواو لە گوناە نەكردن دايە، ئەوەى خوا بى‌پارێزى بەڕاستى (رحم)ى بە وى كرديە،؛ (لباس)ێ چڵك بگرێ (ولو) زۆر بە (اعتنا) بشۆرێ ناگاتە (لباس)ێ بە خاوێنى مابى (ناكەردە چوكەردە، كەردە چون ناكردە) وەكى (خيام) ئەڵێ: نابى ﴿وَذَلِكَ﴾ (حفظ)ى (عن السيئات) ﴿هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ خوايە تۆ (دعا)ى (ملائكەت)آن (قبول)كەى ئێمەش بە بەر ئەو (دعا)يەى خەى (وفصل)ى (خصام) لە (بين)ى (سني)و (معتزلي)يان بفەرمووى (﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ لە جياتى (دعا) ﴿يُنَادَوْنَ﴾ لە (عرصات) لە ناو (جحيم) كە رقيان لە خۆئەبێتەوە (استكراه)ى (نفس)ى خۆيان ئەكەن ﴿لَمَقْتُ اللَّهِ﴾ (إياكم) ﴿أَكْبَرُ﴾ بە (درجە)يە نابەتە (موازنە) ﴿مِن مَّقْتِكُمْ أَنفُسَكُمْ﴾ (ممكن)ە (ارشاد) بى بۆ (كبر)ى (مقت)يان لە (بين)ى خۆيان لە (قيامەت) وە (شدەت)ى (غضب)و (انكار)ى (الهي) لە ئێوە ﴿إِذْ﴾ (وقت)ێ يا لە بەر ﴿تُدْعَوْنَ إِلَى الْإِيمَانِ﴾ (رسول) (دعوەت)ى ئەكردن ﴿فَتَكْفُرُونَ﴾ (قبول)ى (ايمان)تان نەدەكردە (تكذيب)ى (رسول)تان ئەكردن ﴿قَالُوا﴾ ئەوانەى منادى ﴿رَبَّنَا أَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَأَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ﴾ (احيا)ى (علم) لەو دوو (اماتە)و (احيا)يە (خلاف)يان هەيە. (ظاهر) وايە مراندنى دواى (حيات)و (احيا)ى دواى (موت)بى؛ كە وابى لە (دنيا) يە ك (اماتە) هەيە؛ (اما) (جمع)ێ لە (قدما)ى (امەت) (يعني) هێشتا باسى (اعتزال)و (سنيايەتى) نەبوە؛ (تاويل)ى لە (اماتە) ئەكەن؛ (بمعنى عدم الحيات) وە ئەفەرموون: ئەو (آيەت)ە وەكى (آيەت)ى (سورە)ى (بقرە) (وكنتم امواتاً فاحياكم) دوو (موت)و (حيات)ێ لە (دنيا) وە (احيا)يە لە (آخرەت) ئەگەيەنى. قسە لە (احيا)و (اماتە)ى (قبر)ى ناكەن؛ (قسم)ى (احيا) ئەكەنە سێ، يەكى لە (دنيا)؛ يەكى لە (قبر) يەكى لە (آخرەت) (اما) ناتۆڕنە (احيا)ى دونيا، چونكى ئاشكرايە؛ (اعتبار) بە (احيا)ى (قبر)و (آخرەت) ئەكەن، زێرا

ئەوانیان (انکار) کردیە؛ (قسم)ێ ئەڕۆن بۆ (احیا)ی (صلب)ی (آدەم) (مشاجرە)و (مناظرە)یە زۆر؛ مەگەر لە (آخرەت) پێکەون (مقصود)یان چ بوە؟ وا دەرئەکەوێ (سیدی آلوسي) لای وایە (استدلال) بەو (آیەت)ە لەسەر (عذاب)ی (قبر) تەواو نیە (عذاب)ی (قبر) بە (حدیث) (ثابت)ە؛ چونکی (ابن عباس)و گەلێ (ذوات)ی گەورە (حمل)یان کردیتە سەر (حیات)و (موت)ی (دنیا)و (قیامەت) باسی (حیات)و (موت)ی (قبر)یان نەکردیە. خۆ ئەوانە وەکی (سابقاً) (اشارە)مان بۆ کرد (معتزلي) نەبووین لەبەر (انکار)ی (عذاب)ی (قبر) (حمل)یان نەکرد بێتە سەر (احیا)و (اماتە)ی (قبر) هەیە ئایا ئەوانەی ئەڵێن: (عذاب)ی (قبر) هەیە ئەڵێن: بە (حیات)ێ تەواو (احیا) ئەکرێنەوە؟ (سعد الملة والدین) وا ئەنوێنێ (حیات)ی (فيالجملە)یە. وە آیا ئەتوانن بە (دلیل) (اقناع)ی (طبیعیون)آن بکەن (انسان) لەناو (قبر)ی (حیات)ی دێتەوە بەر قسە ئەکا بەهۆش و بە (ادراک) ئەبی؟ (استدلال) بە (عموم)ی (امکان)و (شمول)ی (قدرەت) بۆ خۆمانە ﴿فأعترفنا بذنوبنا﴾ ئەوەی (مرتب)بی لە (انکار)ی (بعث) کەسێ (خوف)ی (مستقبل)ی نەبی ئەوەی بیکا ئەیکا ﴿فَهَلْ إِلَى خُرُوجٍ مِّن سَبِيلٍ؟﴾ (اي خروج) (یعني) (اهم)ی (مقصد)یان (خروج)ە لە ئاگری؛ ئایا چ ڕێ هەیە؟ چارە پەزیرە (خێر) (خروج) نیە. ئەوانیش ئەزانن بۆیە بە (صریح)ی (جواب)یان نەداتەوە ئەفەرموێ: ﴿ذَٰلِكُم﴾ ئەمەتان ﴿بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللَّهُ﴾ (فيالدنیا) ﴿وَحْدَهُ﴾ (لاشریک لە) ﴿كَفَرْتُمْ﴾ (انکار)ی (وحدانیەت)ی خواتان ئەکرد ﴿وَإِن يُشْرَكْ بِهِ تُؤْمِنُوا﴾ (تصدیق) ئەکەن کە خوا (شریک)ی هەیە بۆیە (معذب)ن بە (عذاب)ی (ابدي) (خروج)تان نیە (لایخفی) ئەوانە هەر چەند (عمر)یان (محدود)ە (لکن) (شرک)و (جهد)یان بە (زمان) (مقید) نیە خوای بێ (شریک) (نفي) ئەکەن کە (بتاتاً) نیە کە وابی (کفر)یان (داخل)ی (قضایا)ی (وقتیە) لە (وقتیە) لە (منشرە) نابی ﴿فَالْحُكْمُ لِلَّهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ﴾ (علویەت)و (کبریائي) (جنابی حق) (شرک)

هەڵناگرێ؛ (حکم) هەر بۆ ئەوە بۆ (شرکاء) نیە، دیارە (مراد) لەم (حکم)ە (حکم)ی (فصل)و (قضا)و (مجازات)و (مکافات)ە (اما) (حکم)ی (مصطلح) بۆ خوا و (رسول)و (مجتهد)و (مفتي)و (قاضي)و (حاکم)ی دیارە هەیە؛ (البتە) (حکم)ی (سلیمان)و (خطاب)و (ندا)ی (داود)یان لە (فکر) نەچووە (حروري) کە دەڵێن: (لا حکم الا للە) خۆیان بەو (حکم)ە (حکم) ئەکەن ﴿هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ﴾ کە (دالة) لەسەر (وحدانیەت)ی ﴿وَيُنَزِّلُ لَكُم مِّنَ السَّمَاءِ رِزْقًا﴾ (مواد)ی (حیاتیە) لە (هوا) دێتە ناو گوڵوک و (محل)ی (تکون)ی (ارزاق) لە گەنم و جۆ (سائر)ی (حبوبات)ی دی بۆیە ئەگەر لە (وەقت)ی (زاد) تێپەڕینی بایە بە (قوەت)بێ یا بارانێ زۆر بی بە (فساد) ئەچی؛ نابێ کەم ئەبی خراپ ئەبی کەسێ تەماشاکا ئەیبنی لە گوڵە گەنم گوڵە جۆ (امثال)یان داوێ سپی باریک بە زارکی کە پەنکەی (سنبلە) ئەنیشێ هەڵدە ئاوسرێ، ئەو (جذب)ی (مواد)ی (رزق) ئەکا بۆ ناو (ڕحم)ی، ئەگەر ئەو نەبی دان ناگری؛ (عقیم) ئەمینی؛ (سبحان اللە).

﴿وَمَا يَتَذَكَّرُ﴾ بە (آیات)ی خوا ﴿إِلَّا مَن يُنِيبُ﴾ بگەڕێتەوە لە (متابعە)ی (هوا)و (تقلید)؛ چ خۆشە (ایمان)ت بە (وحدانیەت)ی خوا ببی؛ ئەوجا (فکر) لە (کائنات)کەی (اسرار)ی (خلق)و (ایجاد)و (صنع)ی (کبریائي) بزانی نە (انکار)ی خوای کەی نە (انکاري) (طبیعەت) لە (نوامس)ی (فطرەت) کە بە (وضع)ی (فاطر)ە (استفادە) بکەی؛ (حقاً) تا (انسان) (علم)ی بە (دقائق)ی (اسرار)ی (طبیعەت)ببی (ایمان)ی بە خوای (علیم)و (حکیم)و (قدیر) (زێدە) (خالص)و بە (قوەت) ئەبی (شائبە)ی (شرک) بە دڵیا (خطور) ناکات. ئەوەی لە (دقائق)ی (صنع) نەزانێ لە (علم)ی (صانع) چ ئەزانێ؟ کەسێ گوێ لە مستی (پاپ)و (مجتهد)و (شێخ) بی لە (کائنات) چ ئەزانی ﴿فَادْعُوا اللَّهَ﴾ (ایها المنیبون المتذکرون) یا (عام) لە (منیب)و (غیرە) (منیب) ﴿مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ﴾ بێ (شائبە)ی

(شرک) (الا لله الدين الخالص) ﴿وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ﴾ (ومن على شاكلتم) (نعوذبالله من الشرک بسبب الإيمان) ئەوانەی (اذا ذكر الله وحده اشمئزت قلوبهم) ئەگەر (خطاب)ی (فادعوا) (عام)بێ لەگەڵ (ولو كره الكافرون)ی زۆر (ملائم)ی نابینم، (ولو) (صاحب)ی (كشف) (توجيه)ی بۆ كردبی (على كلحال) (رعايەت)ی (وصف)ی (منيب) (لازم)ە ﴿رَفِيعُ﴾ بڵند ﴿الدَّرَجَاتِ﴾ (درجات)ی (معنوي روحي) (قياس) لە (درجات)ی (حسي) ناكرێ ، ئەگەر (درجات)ی (حسي) بە گوێرەی (درجات)ی (معنوي) بێ (موافق)ە باشە؛ (لكن) گەلێ كەس ئەبینن (ظاهراً) (درجه)یان زۆر بڵندە (اما) خۆیان زۆرە (دون)و پەستن. ئەو (درجات)ە بۆ (اهل)ی (ايمان)و (إخلاص)ە لە (كائنات) دانیە تەواوی (مادي) یا (معنوي) بی (تفاوت) بی؛ (خلق)و (ايجاد) (تساوي) (بۆ شەوێكی) هەڵناگرێ، (وظيفە)ی (عابد) (تقرب)ە بۆ (معبود)ی؛ ئەوەی خوا بپەرستێ ئەبێ خۆی بڵندكا (عزيز النفس) پاک و (حسن الصفات)و (حسن الأعمال)و (حسن الأقوال)و (عالي همەت)بی؛ (دائماً علم)ی (زياد)كا؛ (خيام) ئەڵێ:

قەردا كی جزایی شەش جهەت خودا هەد بوەد
قدری توو بە قدر معرفەت خوا هەد بوەد
دەر حسنی صفەت كوش كی دەر عرصەی حشر
حشری توو بە صورەتی صفەت، خوا هەد بوەد

(قيمة المرء ما يحسنه) ئایا كەر پەرست و گاپەرست؛ (درجە)ی (قدر)و (قيمەت)یان ئەبێ چ بی؟ بەڵێ لە (دركە)ی (دنائەت)و (سفالەت) ئەوپاتە خوارەوە ﴿ذُو الْعَرْشِ﴾ تەخت هەر چەند بە (قيمەت)بێ ئەبێ تەماشای (صاحب)ی تەختكەی. ئە مرۆ سەگێ لەگەڵ انپراطورێ لەسەر تەختی دادەنیشێ، تەختی (مجوهر)و (مذهب)و (مرصع) بۆ گاجۆتێ دادەنێن. تا (ممكن)بێ بۆ (حضرەت كبريائی)ی ئەی كەینە كنایەت لە ملک

و سلطنەت و (کبریائی)؛ لێرە لام وایە گشتیان ئەم (کنایەت)ە (قبوڵ) ئەکەن. (مراد) (جنابی حق) (فوق الدرجات)ە نەک لە (درجە)ی (فوق)ە (حتي) بە (ابتدا)ش نایەتە ڕێزێ؛ (تعالي الله عن ذالک) (صاحب)ی (ملک)و جاهو (جلال) ﴿يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ﴾ (روح)ی (دەعوەت)ی (الي الله)، (حماسەت) (غیرەت) (شجاعەت) (اقدام) (صبر)و (ثبات)و (قوەت)و (نشاط)ێ بێ (فتور) ئەو (روح)ە لە (بعض)ە (ذات)آندا (اثر)ی دەرئەکەوێ (روح)ێکە لای خودا (شان)ی (اله)ی‌یە (محیر)ە خۆی ئەزانێ چیە؟ ئەو (روح)ە (القا) ئەکا ﴿عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ﴾ (روح)ێ وا. چ (نوع)ە (هیکل)ێ (نفس)ێ (قلب)ێ (صدر)ێ (فؤاد) هەڵی ئەگرێ (تحمل)ی ئەکات؟! (روح)ێکە (مستحیل)ی لا نامێنێ ئەڵێن: جارێ بە (ناپلیون)یان ووت: ئەوە (محال)ە ووتی: (محال)؟ (محال)کلمە)یە (فرەنسي) نیە! ئەو (روح)ە بکەوێتە ناو چیا پارچە پارچە ی ئە کات (ذو العرش) بۆ ئەو (روح)ە ئەبێ (اختیار)کا؟ (ذات)ێ وەکی (کلیم الله) سەروەرێ وەکی (حضرەت)ی (خاتم الرسل؛ محمد المصطفی) بەو (روح)ە ئەبێ (جناب)ی (محمد)(ﷺ) کوو (مقابل)ێ (کائنات) ڕائەوەستێ؟ (روح)ی (معنوي) (نشاە)یە (الهي)یە؛ (روح)ێکە لە سەد(ملیون) (نفوس) زیاتر بۆ (شخص)ێ وەکی (هتلر) ڕام ئەکا ئەیان خاتە ژێر (امر)و (ارادە)ی ﴿لِيُنْذِرَ﴾ ئەوەی ئەو (روح)ەی بۆ (القا) ئەکرێ (کائنات) ئەترسێنێ ﴿يَوْمَ التَّلَاقِ﴾ لەو ڕۆژە یا لە (عذاب)ی ئەو ڕۆژە ﴿يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ﴾ پاش بزر بوون دەرئەکەون دێنە (فضا)ی (حشر) پرۆزیشیان دەرئەکەوێ ﴿لَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ﴾ (ذوات)و (اعیان)یان (صفات)و (اعمال)یان ﴿لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ؟﴾ ڕۆژي (تلاقي)و (بروز) بۆ کێیە؟ ﴿لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ﴾ ئەمڕۆ ئێمەوا ئەڵێین، سبەی هەموو (موحد)و (مشرک) ئەمڕۆ سبەی لە (دنیا)و (عقبي) (مالک)ی (حقیقي) هە ر خوایە (سلطان

سلیم)ی (اول) کە (زیادە) کە (مصر)ی (فتح) کرد، بە دەستی خۆی ئەو دوو (بیت)ەی لە دیواری (قصر)ەکەی نووسی:

الملک لله من یظفر بنیل منی

یرددە قسراً و یضمنن بعدە الدرکا

لو کان لی او بغیري قدر انملة

علي البسیط لکان الأمر مشترکا

بڕوا ناکەم ئەو (شعر)آنە ئی خۆی بی گەرچی لە (ترکی)و (فارس)ی (شاعر)ێ بە (قوەت) بوە. (خیام)یش ئەڵێ:

آن قصر کە بەهرام دەرۆجام گرفت

آهوو، بە چە کەرد ڕوو بە ئارام گرفت

بەهرام کە گۆڕم ی گرفتی هەمە عومر

بونگەر کە چ گۆنە گۆڕ بەهرام گرفت!

﴿الْيَوْمَ تُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ﴾ (مؤمن)و (کافر) (بر)و (فاجر) بە (خێر)و (شر)ی (جزا) ئەدرێ (فدیە) (انتساب)، (یۆک!) ئەبێ وابی ﴿لا ظُلْمَ الْيَوْمَ﴾ (دنیا) بێ (ظلم) نابی (اما) ڕۆژی (جزا) (ظلم)ی تیا نیە، زێرا (مالک)ی (مطلق) خۆیەتی ﴿إِنَّ اللهَ سَرِيعُ الحِسَابِ﴾ چی لێ تێک ناچێ ﴿وأنذرهم يوم الآزفة﴾ ئەویش هەر ڕۆژی (قیامت)ە (لکن) (وصف)ی جودایە؛ لەوێ ئەفەرموێ: "یوم هم بارزون" لێرە ئەفەرموێ: ﴿إِذْ القُلوبُ لَدى الحَناجِرِ﴾ دەڵێن: "ازف الشخوص" (اذا قرب وضاق وقته) ڕۆژی جزا نێزیکە (وان طال المدی) هەر ئەبێ دێ و کل آت قریب لەبەر (ضیقەت)، دڵیان دێتە قوڕ قوڕاگە ﴿كَاظِمِينَ﴾ دڵی خۆیان ئەخۆنەوە، (انە) ئەیگرن نەک بێتەدەر ﴿مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ﴾ خزم و دۆست ﴿وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ﴾ دیارە (شفیع) ئەبێ (قدر)و (قیمەت)ەکی هەبی کە شایانی (إطاعە)بی؛ ئایا (شفیع)ی (غیر)ە (مطاع) ئەبی؟ بڵێم: چی؟! (بالخاصە) (شفعا)ی وان چونکی (شرک)آن ئەبی (مطاع)بن؟ (ابومسلم) (تفسیر)ی (یوم الآزفة) بە

ڕۆژی مردن ئەکات (امام) (ترجیح)ی ئەدا لەسەر (تفسیر)ی بە (یوم القیامة) بە دوو (نوع) یەکێ (تکرار) نەبوون وەدیگە ڕێ بە (مناسبە)ی ئەو (کلام)ەی کە دوایی (ذکر)ی ئەکا، بەڵام بۆ (مناسبە) (نوعاً ماً) (حیلە)یە ئەکات زێرا ڕۆژی مردن بۆ هەموانە لەو (وقت)ی جێی تکا و مکا نیە وەکەس بە فریادی کەس ناگا (فرق)ی (مؤمن)و (کافر) نیە وەهەم بێ (نظم)ە ئەبایە (اول)ی لە (یوم)ی (آزفه) (بعده) لە (یوم التلاق)ی بیان ترسێنی وە (تعرض)یان بۆ ئەوە نەکردیە ﴿يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ﴾ (نظرە)ی (خائنه) بە (ظاهر)ی (نوع)ێکە بە (باطن)ی (نوع)ێ (یعني) بە (ظاهر)ی (نظرە)یە (صادق)آنە (محروم)آنە دۆستانەیە (لکن) (حقیقةً) وانیە (نظرە)یە (حیوانی)یە ﴿وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ﴾ ئەوەی سینگ و دڵ بزری ئەکا، چی لێبزرنابی (شفیع)و (معین)و (نصیر)و (ظهیر) بۆ؟ دیارە (خباثەت)ی (قلوب) لە چاوان دەرئەکەوێ؛ (اما) (إتصال)ی هەروەکو (کشاف) ئەفەرموێ بە (آیەت)ی (اسبق) (هو الذي یریکم) لام زۆر دوورە بێ (ربط)ە، گەرچی خۆی و (سیدی آلووسي) بۆ (تقریب) (سعي)یان کردیە (لکن لا یتم التقریب) ﴿وَاللَّهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ﴾ (شفیع) ئەلێ: چی؟ ﴿وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِ اللهُ﴾ (أصنام)و (اشباه)ی ﴿لا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ﴾ (قابلیەت)یان نیە (جماد)ن بێ (ادراک)ن ﴿إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ بۆیە هەر خۆی (حکم) ئەکا (حاجەت)ی بە هیچ نیە، کەس تکای (حقیقي) بۆ ناکرێ. لە (حق) (انسان)یش ئەفەرموێ: جعلناه سمیعاً بصیراً (لکن) (فرق) زۆرە بە گوێرەی (محدودي) (لاتناهي) ﴿أَوَ لَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ﴾ نەگەڕاون لە (أرض)ی؟ تەماشای (آثار)ی (اقوام)ی (بائده) بکەن ﴿فَيَنظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا من قَبْلِهِمْ﴾ (عاد) و(ثمود) (آشوري)و (بابلي) ﴿كَانُوا هُمْ﴾ ئەوانی پێشوان ﴿أَشَدَّ مِنْهُمْ﴾ لە ئەمان لە خۆیان ﴿قُوَّةً﴾ بە (آثار) دەرئەکەوێ ﴿وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ﴾ ئەگەر ئەمڕۆ (اعمال)ی (بشر)یان دیبا وەکی ئێمە (غافل) نەبان (محقق) خۆیان لە پێش چاو ئەکەوت چیایان

ئـەكۆڵن (نـوع)ە پـردان دروسـت ئەكـەن (انسـان) تيـاى (متحيـر) ئـەبى ﴿فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ﴾ هەر (قوم)ێ زۆر شەڕ بكا (آخر)ى (منقرض) ئەبى ئەمەش (نوع)ە گوناهەكە (لاشك) (دوڵەت) پێى (مؤاخذ) ئەبى، (آخر)ى (محو)و نابوت ئەبى ﴿وَمَا كَانَ لَهُم﴾ بۆ وان ﴿مِّنَ اللَّهِ﴾ وا دەرئەكەوێ لـە (تفسير)ى (روح المعاني) ئەو (مـن)ە (متعلق)ە بە (واق) لـە ﴿مِن وَاقٍ﴾ (يعني) كەس نەبوو (وقايە)يان بكا لە (عذاب)ى خـواى ﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانَت تَّأْتِيهِمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ﴾ لێرە بە دەرئەكەوێ (شدەت)ى (عقاب)ى لـە (حـق) كۆيە لە (تفسير)ى (شديد العقاب) (سيد) ئەفەرموى: (لا يعتد بعقاب عنـد عقابە) ئەويش و (ابو السعود)يش لە (بيضاوي)يان وەرگرتيـە؛ (امـا) نـازانم (سـر)ى چيـە؟ چـونكى (مقابـل)ى نيـە لێـرە، بـەڵـێ (مقابـل)ى (قـوەت)و (آثار)ى ئەوان و ئەمان هەيە؛ كە وابێ بڵێين: (قـوەت)ێ (فـوق القـوى)يـە (آثار)ێ (فوق الآثار)ە وە ئـەوەى (عقـاب)ى (اقـوى) بكـا (بطريـق الأولـى) ئەتوانێ (عقاب)ي لەو بەرەژێر بكات ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ﴾ وەكـى (جـلال نورى) ئەڵـێ: لـە (نسب)ى (نسـبەت) بـرا گچكـەى پێغەمبەرىيـە (حقيقـةً) ئـەويش (ذات)ى زۆر نايـاب و گـەورە بـوە ناردمـان ﴿بِآيَاتِنَا﴾ (دلائـل)و (برهـان) ﴿وَسُلْطَانٍ مُّبِينٍ﴾ (قـوە)يـە (قدسـي) (روح منـە)؛ (معجـزة) (اثبات)ى (رسالەت)ى (موسي)ى (عبري)، وەكـى (محمـد)ى (عربـى) زۆر ئاسانە، ئەگەر لە (طرف) (بارى) (مضطر)و (مجبور) نـەكرابان بـەو(نـوع)ە (دعوا)ى (رسالەت)يان نـەكردە (اقـدام)ى (موسـى) لـەسـەر (فرعـون) كـە ئەيوت: انا ربكـم الأعلـى (اعـلان)ى (رسـالەت پـەناە) (مقابـل)ى (كـرە)ى (أرض)، يا (جنەت)ە يا (رسـالەت)ە لـە (احـوال)يـان (بـديهي)يـە (جنـەت) نـەبوە كـەوابێ (رسـالەت)ە (و موفقيـەت)يـان (دغدغـە) نايـەڵـێ. كـەسـێ (إنصـاف)ى هـەبى (توقـف) ناكـا لـە (ايمـان) بـەو دوو (ذات)ە وە (ايمـان) بە (خاتم‌الرسـل) (مسـتلزم)ە بـۆ (ايمـان) بـە هـەموو پێغەمبـەرانى كـە ئـەو (تصديق)ى (رسالەت)ى كردينە. (موسي)مان نارد ﴿إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ﴾

گوێ مەدە (قوم)ی پایتەخت لێگوڕاو (کتاب) سووتاندرا وەدەرکراو (دین)و (دنیا) لێتێک چوویی من لە (صمیم)ی دڵ ئەوەی لە (کتاب)یان دانەبی یا (مخالف) نە بی لەگەڵ (قرآن) (ایمان)م پێی بە (قوەت)ترە، ئەڵێن: (هامان) (ظالم)ێ بوە پاشی (فرعون) هاتوە بە (مدە)یە (مدید)و (زمان)ی (طویل) (سیدی آلوسی)بەو (طرز)ی (عرض)کرا (رد)ی (زعم)یان ئەکا ﴿وَقَارُونَ﴾ با ئەویش یەکی بێ لە گەورە گەورەکان و (مقرب)آنی بارەگای (فرعون)، ئی (قوم)ی (موسی) (قارون)ێترە ﴿فَقَالُوا: سَاحِرٌ كَذَّابٌ﴾ (فرعون) (اول)ي وتی: (محسورە) دوایە ووتیان: (ساحر)ە ﴿فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِندِنَا﴾ (تبین)ی کرد (سحرە) (مغلوب) بوون (ایمان)یان هێنا ﴿قَالُوا: اقْتُلُوا أَبْنَاءَ الَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا نِسَاءَهُمْ﴾ (بنا) لە (آثار) پێش (ولادەت)ی (موسی) ئەو (معاملە) بەدەیان لە (حق) (بني اسرائیلي) ئە کرد کە وابێ ئەوە (اعادە)ی (امر)ە (تجدید)و (تشدید)ە ﴿وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ﴾ (ضیاع)؛ بێ (فائدە) (آخر)ی (غلبە) بۆ (موسی) بوو بە (عصا) (تاج)و تەختی نگونسار کرد (قاموس)، (کید) بە (مکر)و (خبث)و (حیلە)و (حرب) (معنا) لێ ئەدا وە (حیلە) بە (حذف)و (وجودەت)ی (نظر)و (قدرەت)ی (علی التصرف) تفسیر ئەفەرموێ" (اللهم اجعل کید کفار زماننا في ضلال) ﴿وَقَالَ فِرْعَوْنُ﴾ بە (ملائی): ﴿ذَرُونِي﴾ لێم گەڕێن ﴿أَقْتُلْ مُوسَى﴾ بی کوژم وا دەرئەکەوێ (فرعون) بێ (استشارە)ی (ارکان)ی (حکومەت) (اقدام)ی لەسەر (قتل) نەکردیە، (قتل)ی (مذکر)و هێشتنەوەی (مؤنث)یش بە (تدبیر)و (اتفاق) بوە ﴿وَلْيَدْعُ رَبَّهُ﴾ بزانم چی ئەکرێ؟ کوو بە فەریادی دێ؟ ﴿إِنِّي أَخَافُ﴾ بە (دلیل) (اقناع)یان ئەکا ئەترسم ئەگەر لێی گەڕێین ﴿أَن يُبَدِّلَ دِينَكُمْ﴾ ئەوەی زۆر لاگرانە ئەیزانێ ئەگەر (دین)ی (موسی) سەرگرێ ئەو ئەگەر لە (حکمدار)یش (سقوط) نەکا لە (الهي)و (ربوبیەت) ئەکەوێ ﴿أَوْ أَن يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ﴾ ئەمە بۆ (دفع)ی (تهمەت)ە (یعني) (مقصد)ی (خێرە) بۆ ئێوە، (طبیعي) ئەگەر

(غالب) ببێ (حال)ی ئێوە وا ئەمینی.(بني اسرائيلي) داغداران تۆڵەتان لێ ئەکەنەوە ﴿وَقَالَ مُوسَىٰ﴾ (عليه السلام) ﴿إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُم﴾ (مقابل)ی (ربه) ﴿مِّن كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَّا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ﴾ (في الحقيقة) لەوەتی (ايمان) بە (حساب)و (جزا)ی (آخرەت) نەماوە (حقوق)ی (ضعفا) (بالكليه) پایەماڵ بوە ئەوەی (ايمان)ی بە (حساب) نەبێ ئەگەر دەسەڵاتی هەبێ لە هیچ (توقف) ناکا ﴿وَقَالَ رَجُلٌ﴾ مەردێ ﴿مُّؤْمِنٌ مِّنْ آلِ فِرْعَوْنَ﴾ دیارە خزمێ نێزیکی بوە، یا (ابن‌العم) بێ ؟ نازانم! (قيل) (اسرائيلي) بوە (وقيل): (غريب) بوە بۆ؟ بڵێ: لە ناو (آل فرعون) بە (ايمان) (غريب) بوە ﴿يَكْتُمُ إِيمَانَهُ﴾ (ايمان)ی بزر ئەکرد؛ (ظاهر) وایە لە (عموم) ووتی: ﴿أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا أَن يَقُولَ رَبِّيَ اللَّهُ؟﴾ لە بەر ئەوە؟ (ابوبكری صديق) (وەقت)ێ (دفع)ی (عقبە)ی (ابن)ی (أبي‌معيط) لە (رسول‌الله) ئەو (آیەت)ەی خوێندنەوە؛ (اول) (مدافع)ی (صديق)ی (اكبر) بوو (رحمە اللە) (واقعاً) (بَشَر) سەیرە بەس ئەنۆڕێتە (میل)ی خۆی (اعتبار) بە (میل)و (اعتقاد)ی خەڵکی ناکا (وَلَوْ) (ظاهر)بێ ﴿وَقَدْ جَاءَكُم بِالْبَيِّنَاتِ﴾ ئەوە (عصا)ی ئەوە (يد)ی (بیضا)ی هاتیتە سەر ئێوە ﴿مِن رَّبِّكُمْ﴾ لە (طرف) (رب)ی ئێوە (معنا)ی چی؟ (وليدعربە) (رب)ی (خاص) بۆ خۆی (اعتبار) ناکا؛ (دعوەت)تان ئەکا بۆ (ايمان) بە (رب‌العالمين) مەی کوژن لێی گەڕێن.(حال لا يخلو) یا (كاذب)ە یا (صادق)ە ﴿وَإِن يَكُ كَاذِبًا﴾بۆفی دەرئەکەوی ﴿فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ﴾ وەبالی لەسەر خۆی، (امین)بن (موفق) نابێ وەک لە (آیەت)ی دوایە دەرئەکەوی ﴿وَإِن يَكُ صَادِقًا﴾ (بالفعل) (اثر)ی دەرئەکەوی ﴿يُصِبْكُم﴾ (على الأقل) ﴿بَعْضُ الَّذِي يَعِدُكُمْ﴾ ئەو (وەقت)ی ناگەنە ئەنجام (فرصەت) مەدۆڕێنن، (ايمان)ی پێ‌بێنن. (بناء علي هذا) (سر)ی (کلمە)ی (بعض) جوان دەرکەوت (زمخشري) (تحرير)ی ئەو (آیەت)ەی جوان کردیە شایانی (تقدیر)ە وە (لازم)ە (حق)ی (صاحب)ی (اقوال)ی (حسنە) گوم نەکرێ، (حق الإنصاف) (مفسرین)ی وەکی

(امـام)و (بیضـاوي)و (ابوالسـعود)و (آلووسـي) (عیـال)ی (زمخشـري)ن، (اغماز) کە لە دوو سێ (قول)ی (معتزلي)یانە (استفادە) لـە (علـم)ی کـە (بعـض)ێ کـە (ابوعبیـدە)ی (مشـهور)ە لـە (لغـەت) ئـەڵـێ: (بعـض) بـە (معنا)ی (کل)ە (استدلال) بە (شعر)ی (لبید)ی ئەکات:

تراك أمكنة إذ لما أرضنا

أو يربط بعض النفوس حمامها

(زمخشـري)و (جمهـوري) (بلاغـەت) ئەفـەرموون: (مـراد) لـە (بعـض) خۆیەتی (زمخشري) ئەفەرموێ: (ان صحت الرواية له) (ابو عبیـدە) قسـەی (مازني) لێ ڕاست دێ (هیشکتر بوو لەوە کە ئـەوەی پـێی ئـەڵـێم: تـێی بگا) ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ﴾ ئەڵێن: (کلام)ێ (ذو وجهـین)ە: ئەگەر (موسی) (مسـرف)ێ (کـذاب)بـا خـوا ئـەو (آیـات)ەی نـە ئەدایـە یـا ئەگەر وابێ خوا بە (هلاک)ی ئـەبا (حاجـەت) بـە (قتـل)ی ئێـوە ناکـا (ان یـک کاذبـا فعلیـە کذبـە) وە (تعـریض)ی تیایـە بـۆ (فرعـون) (لاشـک) زۆر (مسرف) بوە وەدرۆشی گەورە بوە کە خۆی بە خوای (مصر)یان زانیە ﴿يَا قَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ﴾ (حکومەت)و (دە وڵەت) ﴿الْيَوْمَ ظَاهِرِينَ﴾ (غالب)ن لەسـەر (بنـي اسـرائیلي) ئـەمڕۆ ﴿فِـي الْـأَرْضِ﴾ لـە (ارض)ی (مصـر) کـەس (مقاوەمەت)تان ناکا (تمام) بەڵام ﴿فَمَن يَنصُرُنَا مِن بَأْسِ اللَّهِ؟﴾ (عـذاب)و (اخذ)و گرفتی ﴿إِنْ جَاءَنَا﴾ کێ (نجـات)مـان ئـەدا؟ ئـەوە (نصـر)ی مەنیـە ﴿قَالَ فِرْعَوْنُ﴾ لە مەیانی قسەی ئەو (مؤمن)ە ﴿مَا أُرِيكُمْ إِلَّـا مَـا أَرَى﴾ هـەر ئـەوەتان نیشـان ئـەدەم کـە بـە (صـواب)ی ئـەزانم (صـلاح) وایـە (موسـی) بکوژم ﴿وَمَا أَهْدِيكُمْ﴾ بـۆ (راي)ی ﴿إِلَّـا سَبِيلَ الرَّشَـادِ﴾ ئـەوەی (صـلاح)ی تیابێ خەدشم نیە لەگەڵ ئێوە. ئەڵـێن (حضـرەت)ی (معـاذی بنـی جبـل)و (حسن) (رَشّاد) بە (شدەت)ی (شـین)یـان (قرائـە)ت کردیـە ئێـوە و خـوا بەجوانی ئەزانن؟ ﴿وَقَالَ الَّذِي آمَنَ﴾ (من آل فِرعون) ئەگەر (موسی)بێ ئەی فەرموو: وقال: موسی ﴿يَا قَوْمِ إِنِّـي أَخَـافُ عَلَـيْكُم مِّثْـلَ يَـوْمِ الْـأَحْزَابِ﴾ ڕۆژی

(هلاک)ی (اقوام)ی (سالفه) ﴿مِثْلَ دَأْبِ﴾ (جزا)ی (ادب)و (عادەت)یان ﴿قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ﴾ دیاره زۆر ئاگاداری (تاریخ)ی (امم) بوه ﴿وَالَّذِينَ مِن بَعْدِهِمْ﴾ وەکی (قوم)ی (لوط) ﴿وَمَا اللَّهُ يُرِيدُ ظُلْمًا﴾ (ادنی)یه ﴿لِّلْعِبَادِ﴾ بەڵکو (عباد) (ظلم)ی لەخۆیان ئەکەن ﴿وَيَا قَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ﴾ ڕۆژی: هاوارو دادو فەریاد؛ هەیرۆ هەیرۆ ﴿يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِرِينَ﴾ (أنَّهُ) هەڵدێن بۆ کێ هەڵدێن؟ کوو قورتار ئەبن؟ ﴿مَا لَكُم مِّنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ﴾ (حفظ)تان بکا ﴿وَمَن يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ﴾ دیاره له (هدایەت)یان (مایوس) بوه ﴿وَلَقَدْ جَاءَكُمْ يُوسُفُ مِن قَبْلُ﴾ پێش (ارسال)ی (موسی) ﴿بِالْبَيِّنَاتِ﴾ دیاره (رسول) بێ (بینه) نابێ وه (تعیین) (لزوم) نیه ﴿فَمَا زِلْتُمْ فِي شَكٍّ مِّمَّا جَاءَكُم بِهِ﴾ له (احکام) له (دلیل) ﴿حَتَّىٰ إِذَا هَلَكَ﴾ (أنَّهُ) (عمر)ی لەناو ئێوه به (ضایع) چوو ﴿قُلْتُمْ لَن يَبْعَثَ اللَّهُ مِن بَعْدِهِ رَسُولًا﴾ (أنَّهُ) (لا رسول ولا رسالة) (مده)ی (بین)ی (یوسف)و (موسی)ی چەندە بوه؟ (تاریخ)یان (مضبوط) نییه. (فرعون)ی (موسی)ی (غیر)ی (فرعون)ی (یوسف)ی بوه بێ (شک) نه ئەو ناوی (ولید) بوه نه ئەم ناوی (ریان) ﴿كَذَٰلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُّرْتَابٌ﴾ له (عصیان) بێ (حد) له (اعتقادیات) به (شک)و (وهم) (تبادر) له (یوسف) (الکریم ابن الکریم ابن الکریم) (یوسف) (بن یعقوب بن اسحاق بن ابراهیم)ه (علیهم السلام) (قیل)ێ ئەڵێ: (یوسف بن ابراهیم بن یوسف الصدیق)ه بۆ؟ (دلیل) چییه؟ وەکی (سید آلووسی) ئەفەرموێ؛ زۆر (غریب)ه ئەوەی (نقاش)و (ماوردي) (حکایەت)ی ئەکەن: ئەو (یوسف)ی لێره (ذکر) ئەکرێ له (اجنان) بوه. ئەبێ ئەو قسه له جنۆکه داران (وارد) بووبێ (حقا) قسەیان (موجب)ی (حیرەت)ه کەی خوای (تعالی)ن (رسول)ی له جنۆکان بۆ سەر (بَشَر) ناردیه؟! (أمّا) (حق) وا بوو بۆ (خاطر)ی (یوسف)ی بیان گوتبا له (ملائکه)آن بوه ئەوەی (اساساً) ئەو قسەی (اختراع) کردیه به (قربان)ی ژنه (مصري)یەکان بی ﴿الَّذِينَ﴾ ئەو (مسرف)و (مرتاب)آنەی ﴿يُجَادِلُونَ فِي

آيَات اللَّه﴾ (قـولي) (فعلـي) ﴿بِغَيْـرِ سُـلْطَانٍ أَتَـاهُمْ﴾ نـه (عقلـي) نـه (نقلـي) ﴿كَبُـرَ﴾ (جـدال)ي وا ﴿مَقْتًـا عِنـدَ اللَّـه وَعِنـدَ الَّـذِينَ آمَنُـوا﴾ (يعنـي) زۆر (مسـتكبره)ە لاي خـوا و (اهـل)ی (ايمـان) ﴿كَذَلِكَ يَطْبَـعُ اللَّـهُ﴾ (طبـع)ئ نا (مطبوع) ﴿عَلَى كُلِّ قَلْبِ﴾ به (إضافه) ﴿مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ﴾ (منشـا)ی (تكبـر)و (تَجَبُّر)، دڵە؛ دڵی (متكبري) يا دڵی (متكبر) (حق) (نفوذ)ی تێناكا وەک (ظـرف)ێ سـەربەمـۆر مـۆركراوە کـە دڵ گەیشـتە ئـەو (درجـە) ئـەوجا (جنـاب)ی (حـق) ئـەیگرێ نـەک (ايمـان)ی بچێتـە نـاو بـەڵكـو (بغـض)و (عداوەت)و (قـوەت)ی (میـل)ی (امحـا)ی (حـق)ی تیـا ئـەڕۆێنـێ (حسـب المقتضی) ئەو دڵە وای ئەوێ دڵ دەربارەی شتێ هەرچی بێ کەڕەق بوو لـە بەرد خراپتر ئەبێ (دائر) بە (ايمان)و (احسان) تەڕایـی تیـا نـامینێ (فهـي كالحجارة اواشد قسوة) وە بە (صفەت)و (موصوف)یش هاتیە ﴿وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا هَامَانُ ابْنِ لِي صَرْحًا﴾ (قصر)ی (عالي) شتێ وەکی (رصد) خانە ﴿لَّعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ﴾ (وسائل)ی (إطلاع) لـەسـەر (شـؤون)ی (بشـر) (أوضـاع)ی (فلكي) تا بزانم (دلالـەت) لـەچی ئـەكا؟ ﴿أَسْبَابَ السَّمَاوَاتِ﴾ (تفسـير)ی (اسباب) بە (طرق) یا بە (ابواب) زۆر بـێ ڕێیـە كـێ (خیـاڵ)ی وەی ئـەكا؟ ڕێگایە بدۆزیتەوە یا دەرگایە پێیدا بچێتە ئاسمان بزانێ خوای لێیە یان نـا؟ تا (مقصود)ەکی لێوێ کەوی (مثلاً) ئەو (ذات)ە تۆ ناردیتە؟ ﴿فَأَطَّلِعَ إِلَـى﴾ ناڵێ: على ﴿إِلَهِ مُوسَى﴾ لە (حركات)و (مواقع)ی (كواكب) (خیـر)داریـەکم پێ ببێ بۆ (جهەت)ی (اله)ی (موسى)؛ وەکـی (هرقـل)ی کـە لـە (بخـاري) (نقـل)ی ئـەكا لـە (اوضـاع)ی (نجـوم) (اطـلاع)ی بـووە (ملـک)ی (ختـان) (ظهـور)ی کـردوە لـە (آثـار)یـان دەرئەکـەوێ (مصـري) لـەو (عصـر)ی زۆر (مشغوف) بووین بە (علوم)ي (فلكي) (رحمەت) لە (امام فخرالدين) بێ بـە (معنا)ی (نُقّال)ەکان (راضي)نیە (و له الحمد) هـیچ لـە (رسالـەت پـەناه) (نقـل) نـەکراوە. (واقعـاً) ئـەو (نـوع)ە (آیـەت)ە بـێ (إطـلاع)ی لـەسـەر (اعتقادیات)یان (تحقیق)ی (معنـا)ی (مشـكل)ە؛ وە (تفسـیر)ی (نظـر) بـە

(معنـا)ي (لغـوي) (جسـارەت)ە ﴿وَإِنِّـي لَأَظُنُّـهُ كَاذِبًـا﴾ لـە (دەعـوا)ی (رسالەت)و (وحدانیەت)ی (الهي) ﴿وَكَذَٰلِكَ﴾ وا﴿زُيِّـنَ لِفِرْعَـوْنَ سُـوءُ عَمَلِـهِ﴾ لە (طرف) کێ (تزیین) کرابوو؟ (اولاً) (میل)ی خۆی (ثانیاً) (مرائي)

(هەرچي ئان خسرە و کونەد شیرینەست)

وەکی (شاعر)ێ لە (حق) (ملک)ێ ئەڵێ:

ما شئت لا ما ساءت الا قدار

فاحکم فانت الواحد القهار

کەسـێ (دقـەت) لـە خۆیکـا؟ ئـەزانـێ (مـدح)و (ثنـا) چ (تـاثیر)ێ لـە (انسان) ئەکا کوو (انسـان) پـێی پـف هـەڵ ئـەمێنێ؟! (مـعاَنـهُ) ئـەزانێ: خۆی بۆفە (هیکل)ی (خاڵی)یە! ﴿وَصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ﴾ لـەڕێ وەرگێـڕ درایـە گەلێ (ملوک) بەو (جۆرە) (ثنا)یە (وکذا متشیخ)ە (متملا) لە خـۆ ئـەچن ڕێیـان لـێ ئـەگۆڕێ. وە (قرائـەت)ێ تـریش هەیـە (معتبـر)ە؛ بـە (فـتح)ی (صاد) (بنـا فاعـل)، (ضـمیر) بـۆ (فرعـون) (یعنـي) ئـەو (منـع)ی (خـە ڵک)ی ئەکرد لەڕێی راست وە ئەی گـوت: (اهـدیکم سـبیل الرشـاد) فێـڵ و فەرەجی لە (انام) ئەکرد ﴿وَمَا كَيْدُ فِرْعَـوْنَ﴾ نـەبوە ﴿إِلَّا فِـي تَبَـابٍ﴾ (تبـت یدی فرعون) وەکی (ابيلهب) دیـارە نەگەیشـتیتە (درجـە)ی (سیاسـیون)ی ئەم (عصر)ە، نەیتوانیوە درۆ و دەلەسەکانی بچەسپێنێ ﴿وَقَالَ الَّذِي آمَنَ﴾ ئەوجا هاتە (صراحەت) ﴿يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ﴾ ئەبێ بە چ (حماسـەت)ەکـی ئـەو (نـدا)یـەی کردبـێ؟ (محقـق نوعـا مـا) (غضـب)ەکـی هەیـە؛ (نصـیحەت) و(رجا)ی کردیە (فرعـون) (اهمیـەت)ی نەداوەتـەوە قسـەی ئـەو وە ڕوو لـە (هامان) ئەکا ئەو (تمویە)و ڕوو کەشیە ئـەنوێنی ﴿أَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ﴾ (هدایەت)ی (موصل)و ڕوون و (واضح) ﴿يَا قَوْمِ إِنَّمَا هَٰذِهِ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ﴾ (سریعالزوال)ە پێی (مغرور) مەبن ﴿وَإِنَّ الْآخِرَةَ هِيَ دَارُ الْقَرَارِ﴾ بە (خلـود)و (دوام)ە (لله در الخیام):

پەندی دەهەمەت ئەگەر بە مەن داری گووش

ئەز بەهری خودا جامەیی تزویر مەپووش
دنیا هەمە ساعە تێ وەعومری توو دەمێ
ئەز بەهی دەمێ عومری ئەبدرا مەفرووش
(حدیث)ێ (نقل) ئەکەن (الدنیا: ساعة) بەو (ساعەت)ە هاتەوە (خاطرم)؛ (دفعە)یە (سلطان رشاد)ی (عثماني) (ساعەت)ێ ئەداتە (معلم) (ناجێ) (شاعر)ێ (مشهور) لە (شکران)ەی (قصیدە)یە بە(تورکي) لە (مدح)ی پادشاە دادەنێ ئەو (بیت)ەی زۆر خۆشە دنیاچون امامی رسل ساعة دیدی
دنیایە امدی شاە بەنە إعطا بیویردی
﴿مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً﴾ هەر کەسێ بێ گەورە وچکە ﴿فَلَا يُجْزَى إِلاَّ مِثْلَهَا﴾ (هذا من فضل الله بعباده) ﴿وَمَنْ عَمِلَ صَالِحاً مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَى﴾ بێ (فرق)ي (جنس)و (قوم)و (حسب)و (نسب) ﴿وَهُوَ مُؤْمِنٌ﴾ (عمل)ی (صالح)بێ (ایمان) (ایمان) بێ (عمل)ي (صالح) چ نیە (ایمان) نەبێ (اعتبار) بە(عمل)ی (صالح) نیە هەمووی ئەبێتە (دەسیسە)و (حیلە)کاري و گرفتاري خەڵک وەکی (سیاسیون)ی (عصر) ﴿فَأُولَئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ﴾ (دار الإحسان دار السلام) ﴿يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ﴾ (أضعافاً مضاعفة ما لها من نفاد) ﴿وَيَا قَوْمِ﴾ لێ گوڕاوینە ﴿مَا لِي أَدْعُوكُمْ إِلَى النَّجَاةِ﴾ (سعادەت)ی (ابدي) ﴿وَتَدْعُونَنِي إِلَى النَّارِ﴾ (شقاوەت)ی (سرمدي) بۆ وایە؟ (مقابلە)ی (إخلاص) بە(غش) (خلاص) بە (هلاک)! گوێ لە قسەم کەن وە(الا) (هلاک)و (خائب)و (خاسر) ئەبن ﴿تَدْعُونَنِي لِأَكْفُرَ بِاللَّهِ﴾ ئەوەی (شریک)ی بۆ پەیاکا (أنّهُ) (انکار)ی خوای ئەکا ﴿وَأُشْرِكَ بِهِ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ﴾ هەروا بە (خیاڵ) شتێ بوو بڵێم: ئەوە (اله)ێ کردی! کەسێ بایەکی تیا جووڵاوە بڵێم: ئەوە لە (زمرە)ی (اله)هانە دەوڵەمەندو بە قوەت بوو بڵێم: خوا مە! یا لە ڕووی (معنویات)ەوە بڵێم: ئەوە (اتحاد)ی هەیە (حلول)ە ﴿وَأَنَا أَدْعُوكُمْ إِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ﴾ (غالب)ە (فوق الكل)ە ئە وی ڕووی تێکا لێی

خۆش ئەبێ بێ (واسطه) (شفعا)ش گەرەگ نیە ﴿لا جَرَمَ﴾ نازانم لە (لاجرم)ە بڵێم: چی؟ (تحلیل)ی لەسەر (مذاق)ی (بصري)یان وەک (زمخشري) (تفصيل)ی دایتی (عبارەت) زۆر بێ تام و شام ئەکا گەرچی (ملا)یاني دی وەکی: (فخر)و (بیضاوي) (كلام)ی (زمخشري)یان (قبول) کردیە، (أمّا) من (لاجرم)ە (قول)ی (صاحب)ی (قاموس)م لاجوانە لەپاش (ذکر)ی (أصل)ی (معنا)ی ئەفەرموێ: ئەو (کلمه) (تحول)ی کردیە بۆ (معنا)ی (قسم) (أنّهُ) ئەڵێ: والذي لا رب سواه (شک)و (شبهه)ی نیە ﴿أَنَّمَا تَدْعُونَنِي إِلَيْهِ﴾ (اله)ی (باطله) ﴿لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ﴾ (حقیقي) ﴿فِي الدُّنْيَا﴾ دیارە (جماد)ن ﴿وَلَا فِي الْآخِرَةِ﴾ (کذالک) وە ئەگەرچی بڵێین: خوایە بە (نُطق)یان بینی لە (علیه)ی ئێوە ئەڵێن، بەڵام نە کە ڵکی (دنیا) ئە گرن نە کەڵکی (قیامەت) بە (حقیقەت)؛ مەگەر لە خورماو سەموون دروستیان کەن کە برسی بوون بیانخۆن وەکی (بعض)ێ (عەرەب) (القي) بەو (مولقي)یە لوول ئەدا قووتي ئەدا ﴿وَأَنَّ مَرَدَّنَا﴾ (مرجعنا) ﴿إِلَى اللَّهِ﴾ لە ڕۆژی وا پەسین ﴿وَأَنَّ الْمُسْرِفِينَ﴾ لە (کُفر)و (تَکَبُر)و (جبروت)و خوێنرژاندن و (هەتک)ی (حرمەت)و (حق)ی (بَشَر)و (تذلیل)ی (عنصر)ی (اجنبي) ﴿هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ﴾ لێی جودا نابنەوە (مؤمن)ی (مُذنب) (ولو بعد حين) (مصاحبه)ی نامێنێ ﴿فَسَتَذْكُرُونَ﴾ (بعدالوقوع) ﴿مَا أَقُولُ لَكُمْ﴾ ئەی بەخوای قسەکانی ڕاست و (حق) بوو (خێر) خواهانە بوو بە قسەمان نەکرد ئەوا تووش بووین؛ ئەمڕۆژ وایە (قوم)ی بەدبەخت و (منکوب) هەرچەند (نصیحەت)ی کەی لە (مستقبل) بی ترسێني (فائده)ی نیە ناگەڕێتەوە! تا تێی دەرکەوێ ئەوسا پەشێمان ئەبێتەوە دەستی خۆي ئەگوشێ لێوی خۆی ئەکرۆژێ (لکن) چ سوود؟ ﴿وَأُفَوِّضُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ﴾ کێی دی هەیە؟ (خاصة) لەو (حال)ە ئەگەر (وقایە)ي (الهي) نەبا (آنا فرعون) پارچە پارچەی ئەکرد ﴿إِنَّ اللَّهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ﴾ ئاگادارە (حراسەت)ی بێ دەسەڵاتاني خۆی ئەکا ئومێدم بە

(قوەت)و (قدرەت)ی ئەوە لە شەڕی ئێوەم (حفظ) کا ﴿فَوَقَاهُ اللَّهُ سَيِّئَاتِ مَا مَكَرُوا﴾ ئەوەی (دائرە)ی وی بێ لە (تدبیر)ی (مملکەت) (حقاً) (ذات)ی (محترم)و (بلیغ)و (ناصح)و ئاگادار و (مؤمن)و (قوي الإيمان)و بە (شجاعە ت)بوە ﴿وَحَاقَ بِآلِ فِرْعَوْنَ﴾ (غیر)ی وی ﴿سُوءُ الْعَذَابِ﴾ ئی (غرق) بوو (غرق) بوو بە ئاگری (غضب)ی خوای سووتا ئی ما ﴿النَّارُ يُعْرَضُونَ﴾ لە دوای (رجعەت)ی (بني اسرائيلي) بۆ (مصر) ﴿عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا﴾ (وقت)ی (لذەت)و بە زم و ڕوزمیان پێش (غرق)ی (فرعون) ئە وە لە (دنیا) ﴿وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ﴾ لە (طرف) خوای (امر) (صادر) ئەبێ (ادخلوا آل فرعون) هەموویان (غیر)ی (ذات)ی (مؤمن) (بنا) بە (مُبالَغە)ی (بعض)ێ ملێونەک و شەش سەد هەزار کەس بووین ﴿أَشَدَّ الْعَذَابِ﴾ (عذاب)ی وان بۆ (بني اسرائيلي) لە (دنیا)یە (نظر) بەو (عذاب)ە بە (لذە ت)و (نعمە ت) (حساب)ە، یارانی ئیمە بە (آیە)ی (یعرضون) (دلیل) دێنن لەسەر (عذاب)ی (قبر) (اعني برزخ) بلێم: چی؟! لەو چەند ساڵە (بدن)ی (فرعون)ي (موسی)یان لە (اهرام)ی هێنادەر مومیا کرابوو هیچ تێک نەچوو بوو ﴿وَإِذْ يَتَحَاجُّونَ﴾ (رؤسا)و (اتباع) (فراعن)ە (غیري) (فراعن)ە ﴿فِي النَّارِ﴾ (بعد السوق و الدخول) ﴿فَيَقُولُ الضُّعَفَاءُ﴾ بێهێزەکان (یعني) (اتباع) ﴿لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا﴾ گەورەکانیان ﴿إِنَّا كُنَّا﴾ لە (سالف)ی (دهر) لە (دار)ی (دنیا) ﴿لَكُمْ تَبَعًا﴾ (تابع)ی ئێوە بووین (رەعیە)و (خادەم)و جان ئەفشان ﴿فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا؟﴾ (دفع) ئەکەن لەسەر ئێمە هەڵ ئەگرن؟ ﴿نَصِيبًا﴾ (حصە)یە ﴿مِنَ النَّارِ﴾ لە (دنیا) چیمان بۆ کردن؟ سەروماڵ و (اولاد)مان لە ئۆغری ئێوە دانا چەند (بَلا)مان لەسەر ئێوە (دفع) کرد ﴿قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا﴾ لە (جواب)یاندا ﴿إِنَّا كُلٌّ فِيهَا﴾ هەموومان لە ناو ئاگرین لێرە (امتیاز)مان لە ئێوە نیە بێ دەسەلاتین (رئیسي)و (مرؤسي) نەما ﴿إِنَّ اللَّهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ﴾ (بَر)و (فاجر) (مؤمن)و (کافر) هەر کەس (عذاب)ی خۆی ئەچێژێ ﴿قَالَ الَّذِينَ

﴿فِي النَّارِ﴾ (عمومي) ﴿لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ﴾ لە (دعا)ی (حملةالعرش) (محروم) بوون، ئومێدیان بە (خزنە) بە ﴿ادْعُوا رَبَّكُمْ﴾ بپارێنەوە (دعا)مان بۆ بكەن لە خوای خۆتان بخوازن ﴿يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا﴾ (مقدار)ێ ڕۆژێ (مقدار)ی ڕۆژێ لە ئی (دنیا) یا (آخرەت)؟ ﴿مِّنَ الْعَذَابِ﴾ تشتێ ﴿قَالُوا﴾ (خزنە) ﴿أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُم﴾ ئی (بشر) بە خۆتان ﴿بِالْبَيِّنَاتِ﴾ بە (آيات)و (معجزە)و (دلائل)ی (مصدقە) ﴿قَالُوا بَلَى﴾ هاتن (لكن) ئێمە بڕوامان نەكرد (تكذيب)مان كرد (رؤسا) لە بەر (طمع)ێ (اكبر) (رعيا) لە بەر(اتباع) ﴿قَالُوا فَادْعُوا﴾ خۆتان (دعا)كەن هاوار كەن قوڕتان بەسەر چ (فائدە؟) ﴿وَمَا دُعَاء الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ﴾ بۆ (قيامەت) (ممكن)ە لە (دنيا) خوا (دُعا)ی (كافر) (قبول)كا (كافر)ی (بالرسالة) یا (مُشرك)؟ (ذاتاً) (جاحد) (دُعا) ناكا ﴿إِنَّا لَنَنصُرُ رُسُلَنَا﴾ خوا ئەفەرمووێ ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا﴾ (اتباع)یان ﴿فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ بە (قوەت)ی (مادي)و (معنوي) بەو (شرطە) بە (اوهام)و (خيالات) لانەدەن لە (سنن)ی (رسول) ﴿وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ﴾ ئەو ڕۆژە كە (أرض) بە (نور)ی (رب)ي خۆی (منور) ئەبی (كتاب)و (حساب) دادەندرێ (أنبيا)و (شهدا) (حاضر) ئەكرێ ﴿يَوْمَ لَا يَنفَعُ الظَّالِمِينَ مَعْذِرَتُهُمْ﴾ زێرا (حقيقة) (معذرەت) نيە وەكی (منطقي) ئەڵێن: (سالبە) لەگەڵ (نفي) (موضوع)يش (صدق)ی دێ ﴿وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ﴾ (لعنەت)یان لێ بێ ﴿وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ﴾ ناخۆشی (جهنم) ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْهُدَى وَأَوْرَثْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ﴾ (آيات)و (كتاب)ی (تورات) كە (أصلاً) (عين)ی (هدايەت) بوە وەپاش (وفات)ی (حضرەت)ی (موسى) بۆ وان ماوە ﴿هُدًى وَذِكْرَى لِأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ (ذوي العقول السليمة) بۆیە (اكثر)ی (بني اسرائيلي) (اهتدي)يان پێ نەبوو، كەوات زانی یا محمد (ﷺ) ﴿فَاصْبِرْ﴾ (يعني) ئەفەرموون: (خطاب)ە لەگەڵ (رسول)ي (اكرم) (بني قريش) (بني اسماعيل) ﴿إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ﴾ دێتە جێ (ولَو) بە كاوەخۆ ﴿وَاسْتَغْفِرْ لِذَنبِكَ﴾ (دائر) بە (استعجال)ی (حصول)ی (وعد) (دفع)ی

(اعداد) (شر)ي (دين) (نصرالمؤمنين) ﴿وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ﴾ (على الدوام) ﴿إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ﴾ (كونيـه)و (قوليه) لـه (صـدر)ی (سـورەت) فـەرمووی: مـا يُجـادل فيآيـات الله إلا الـذين كفروا له مەيانی ی (خطاب)ی (مُؤمن)ی (مِن آل فرعون) ئەفەرموێ: "الذين يجادلون فيآيات الله بغير سلطان اتيهم كبر مقتا عند الله وعنـد الـذين آمنـوا كذلک يطبع اللـه علـى كـل قلـب متكبـر جبـار" لێـرەش ئەفـەرموێ ان الـذين يجادلون في آيات الله بغير سلطان اتيهم ﴿إِن فِي صُدُورِهِمْ﴾ نيه ﴿إِلَّا كِبْرٌ﴾ (تعظم)و (تراس) ﴿مَّا هُم بِبَالِغِيهِ﴾ نایگەنێ (أوّلُ)و (آخر) لێره (محـاوره) لەگـەڵ جوولـەکان نيـه باسـی (دجـال)؟ (رمـز)ێ (اشـارەت)ێ (ذاتـاً) لـه (قرآن) (بحث)ی نيه (آيەت)ێ (مربوط)و (منتظم)و بەجێ چـی پـێ ئـەوێ لەلارا شتێ بخُلقێنم بێکەمه (سبب)ی (نزول) (اساس)ی خۆی شەڕ لەسـەر (دجال) (عائد)ی ئێمه نەبوو (حرب)ێ بوو له (بين)ی جوو و ديانـان جـوو ئەڵێن: ئـەو (مسـيح)ە کـه ئێـوه (ايمـان)ی پـێئێنين ئەمـه (دجـال) بـووه (مسيح)ی به ڕاستي (مبشـر بـه) کـه (اعـاده)ی (مجـد)ی (آل داود) ئـەکا (مـن بعـد) دێ ديـان دەڵـێن: (مسـيح)ی ڕاسـتی هـات ئـەوەی (منتظـر)ی ئێوەيـه (مسـيح)ی (دجـال)ی (مشـرک)ی (ملحـد)ی (زەنـديق)ی (مغـوي) (مضل)ە (مسڵمان)آن چ (حق)يانه لەسەر ئەم(حرب)ە؟ وە ئەو (دجال)ی (مسڵمان)آن به (خيال) (عالم)ی لێئەتۆقێنن (تامين)يان ئەکـەم نایگـەنێ وەکی جوولەکان تا(ابد) (إنتظار)ی بکەن، بەو جۆره کـه دەڵـێن؛ نـابێ نيـه نـەبوه ئـەدی کـەری (دجـال)ی؟ قسـەی لێمەکـه زۆرن. لام وايـه ئـەمڕۆ (عيسى)يەکەي خۆمان ئەگەر بێتەوه سەر عاردي به سـواري کـەرێ ناگـەڕێ ئەلەبەتـه (شـمبرلين) لێناگـەڕێ لـه (هـوا) بـه (طيـاره) لـه (عـەردي) بـه (قطار)و (سياره) لـه (بحـر)ی بـه (أسـطول)و (غـواص) (سـير)و (جـولان) ئەکا کەری چی؟ (دجال) ئيشی خۆی کرد؛ (مسڵمان)ی (تفرقه) پێخستن ئەمڕۆش ئەوا له (دين)يـان ئـەکا. (دول)ی (اجنبـي) بـابڵێم: مسـيحي ئـەوا

(سَوْق)ی (امەت)ی (محمد)ی؛ (دین)ی (اسلام) بو (محو)و (إنقراض) ئەکەن ئێمە (تَمَنا)ی (خروج)ی (مهدي)و (نزول)ی (عیسی) ئەکەین ئەوانەی (مجادلە) لە (آیات)ی خوا ئەکەن (ایمان) بە (رسول) نایەنن (سبب)ي یەکانەیان (کِبْرَ)ە (میل) بە (رئاسەت)ە (لاقیدي)یە (اتباع)ی (هوا)یە ئەوە (موجب)ی (قسوەت)ە (أمّا) (غلط)ن (اموي) ئەگەر (مسلّمان) نەبوویان ئەبوونە (خلیفە)ی ڕوویی زەمین (امیر المؤمنین)؟ (رسول)ی (اکرم) (عرب) (استیلا)ی (ملک)ی (اکاسر)و (قیاصر)یان ئەکرد؟! (حاشا) نازانم کەی (مسلّمان)آن (صدر)ی خۆیان لە (بعض)ی (عقائد)و (میول)ی (فاسده) پاک ئەکەنەوە؟ ئەترسم تا (محو) ئەبنەوە نەی کەن! ﴿فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ﴾ لە شەڕی ئەوان (مُتکبر)آن (جاهل)و دلّڕەقان ﴿إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ ئاگادارە (قائل)ی (مخاصم)ی (یهود) ئەلّێ: خۆ بپارێزن لە (فتنە)ی (دجال)ی وەلە (آیەت)ی ﴿لَخَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ﴾ ئەلّێ (مراد) بە (ناس) (دجال)ە (سبحان‌الله) (دجال) ئەو کابرایەی کوو بە (فتنە) بردیە؟! (خیالّ)ی ئەو (معنا)ی (قرآن)ی لێ‌تێک دایە.لە (آخر)ی وادەر ئەکەوێ (سیدی آلووسي) (رحمەتی لێ بێ) بەو (تطبیقات)ە (راضي) نیە وە (قول)ی پێناکا؛ (خوا لێی راضي بێ) ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ تاتێ (فکرن) (خالق)ی (ارض)و ئاسمان ئەتوانێ (اعادە)ی (اموات) بکا؛ وە (اکثر)یش لە (نظم)و (مزایا)ی وە (دقائق)ی (آیات) نا (فکرن) ئەوەی دەیلێن دەیلێن، بێ (محاکمە) ﴿وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ﴾ (حقاً) وایە.(واقعاً) (تفسیر)ی (اعمي) بە (صنم) (بصیر) بە (جناب)ی (حق) لە (عمی)یە ﴿وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ﴾ (محسن) ﴿وَلَا الْمُسِيءُ﴾ وەکی یەکنین (مؤمن)ی بێ (عمل) (صالح) چیە؟ نەبوونی چاترە لە بوونی با لە (جنەت) داهەلّپەڕێ ئی (شریر)و (فاسق) بۆ (دین)و (دنیا)ی (موحدین) زۆر بە (ضرر)ن (نعوذبالله) ﴿قَلِيلًا مَا تَتَذَكَّرُونَ﴾ کەم ﴿إِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا﴾

(تذکر)و (تفکر) کەن لە (خلق)ی (سموات)و (ارض) لە (آیاتی)ی (رسل) (تصدیق) کەن (قیامەت) ڕائەبێ دێ بێ (شک)و (شبهە) ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لا يُؤْمِنُونَ﴾ (میل)ی (نفسی) لێیان ناگەڕێ ﴿وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي﴾ (عبادەت)م بکەن لە بەرم بپاڕێنەوە (کبر)و (نخوە) لادەن ﴿أَسْتَجِبْ لَكُمْ﴾ (ثواب)تان پێئەگەیەنم (دعا)تان (قبوڵ) ئەکەم ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي﴾ (دعا)ش (عبادەت)ە ئەوانەی (دعیە)یان نایەنێ سەر فرووەی بۆ خوا بکەن بپاڕێنەوە ﴿سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ﴾ سوک و چرووک (محقر)و (مهان)و تێ هەڵدراو؛ (عکس الأمل) بەڵێ وا (مناسب)ە (متکبر) (تحقیر) کرێن ﴿اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ﴾ بۆ دزی و حیزی و قومار (شراب)و (تیاترۆ)و (محشیات) نیە تیای ئارام گرن بخەون (قوەت)تان بێتەوە جێی خۆی ﴿وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا﴾ ڕووناکی ئە داتە شتی بە تەواوی بێ (مصرف) ئەیبینن (کسابەت) ئەکەن ئەگەر کەسی کوێر نەبێ بە (بصیرەت) بنۆڕێتە (تقلبات)ی (لیل)و (نهار)و (منافع)ی گەلێ (علم)ی بە دەست ئەکەوێ (فائدە)یە زۆری لێئەبینی (اعتراف)ئەکا بە (نعمەت)ی (الهی) ﴿إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ﴾ گەلێ کەس (خیاڵ)یش لێناکا ﴿ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾ و یخلق ﴿لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾ هەر ئەو هەیە ﴿فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ﴾ بۆ ڕوو لەو وەرئەگێڕن؟ (عبادەت)ی (ثور)و مەور ئەکەن؟ جێ ی (تعجب)ە! ﴿كَذَلِكَ يُؤْفَكُ الَّذِينَ كَانُوا بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ﴾ ئەوەی ڕویی لە خوا وەرگێڕێ، (عبادەت)ی سەی پێدەکا وای لەو (جزا)یەی (أمّا) (حس)ی نیە ﴿اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ قَرَارًا﴾ (قرار)ی لەسەر ئەگرن ئەگەرچی (دنیا) خۆی (دار القرار) نیە. ئەو (توازن)ە لە (بین)ی (کرات) بەکێ ئەکرێ؟ بە (هبل)و (نائلە)و (لات)و (عزی)ی و (منات)؟ ﴿وَالسَّمَاءَ بِنَاءً﴾ (قبە) (بنا)و بارەگا ﴿وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ﴾ لە (بعض)ە (اطوار)ێ (جنین)ی (انسان)و سەگ وەکی (بحاث)آن ئەڵێن: لە (صورەت) وەکی یەکن کێ ئەیگۆڕێ؟ ئێوە وا (بدیع)و

نازدار و بە (شوکەت) (خلق) ئەکا (عناصر)ی (حیوانات)ی (ڕاقیە) بە (قدر) بەکن ﴿وَرَزَقَكُم مِّنَ الطَّيِّبَاتِ﴾ لە میوە و سەبزە و (حبوبات)؛ (رزق)ێ پاک و بە (لذەت) ﴿ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ﴾ خوای ئێوە ئەو خوایەیە کە (صنع)ی وا ئەکا ﴿فَتَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ (مالك)و (مُربي)و خوای هەموانە (خێر)ی بۆ هەموانە ﴿هُوَ الْحَيُّ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ﴾ (حیات)ێ (ذاتي لا ینفک) ﴿فَادْعُوهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ﴾ (الا لله الذین الخالص) ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ وای (ثنا) بکەن (شکر)ی (نعم)ی بەجێ بێنن ﴿قُلْ إِنِّي نُهِيتُ﴾ (نهي)ێ (فطري) (وحي) ﴿أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ﴾ نەی (ممكن) نەی (قابل) ﴿لَمَّا جَاءَنِيَ الْبَيِّنَاتُ مِن رَّبِّي﴾ (صاحب)ی (وحي) کوو (عبادەت)ی (غیر)ی خوا ئەکات؟ (افغیر الله تامروني اعبد ایها الجاهلون) ﴿وَأُمِرْتُ أَنْ أُسْلِمَ﴾ گەردەن دادە وو (منقاد) و(تسلیم)، (تسلیم)ێ (عن بصیرة) ﴿لِرَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ ئەوەی (مخلص)و (منقاد)بێ بۆ (ربالعالمین) (عالم) بە یەک (نظر) تەماشا دەکا (فرق)و جودایی ناکا ﴿هُوَ الَّذِي خَلَقَكُم مِّن تُرَابٍ﴾ (ذاتاً) (عناصر)مان لە خۆڵ وەرئەگیرێ، (حتی) (خاڵ)ی (حاضرە) ﴿ثُمَّ مِن نُّطْفَةٍ﴾ تێکەڵاو ئەبێ دەبێتە (نطقە) (تطور) ئەکا ﴿ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ﴾ (قطعە دم) (ترقیات) ئەکا ئەبێتە (انسان) ﴿ثُمَّ﴾ کە (مدە)ی (تطورات)ی (خلاص) بوو ﴿يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا﴾ مندال؛ چ: نێر، چ مێ، هەموو لەو (احواڵ)ە یەکە (فرق)ی (فرد)و (جمع)و نێرومێ نیە ﴿ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ﴾ (کمال)ی (قوەت) ﴿ثُمَّ لِتَكُونُوا شُيُوخًا﴾ پیر ﴿وَمِنكُم مَّن يُتَوَفَّى مِن قَبْلُ﴾ پێشی (زمان)ی پیری بە (طفلي) بە جحێڵي؛ (درجات) (متفاوتە) (حقیقةً) (سر)ی (عجیب)ە ﴿وَلِتَبْلُغُوا﴾ (بعدالشیخوخة) ﴿أَجَلًا مُّسَمًّى﴾ زۆر کەس لە (زمان)ي پیری (دوام) ئەکەن بە (صحەت)و (عافیەت) ڕای ئەبوێرن (ملا)یان (تفسیر)ی بە (یوم)ی (قیامەت) ئەکەنەوە، باشە ﴿وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ﴾ بۆتان (بیان) ئەکەین؛ ئەگەر بە (نظر) نەیزانن بە (خبر) بە

خەبەر بێن، تێی بگەن ﴿هُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ﴾ (مَلَك)یشي پێ ناوێ ﴿فَإِذَا قَضَى أَمْرًا﴾ ئەوەی (ارادە)ی کا ﴿فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُن فَيَكُونُ﴾ چی لە بەر عاسێ نابێ (کاسهل ما یکون) (ایجاد)ی ئەکات پەکی لەسەر دەست و پا نەکەوتیە (عملە)شی پێناوێ ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ﴾ باسی، حوو لەکە وجدالی دجالي نیە سبحان الله (مجادل) (انواع)ن ﴿أَنَّى يُصْرَفُونَ﴾ (صرف) لە (آیات)ی (بینات)ی خودا (صرف) لە (کبر)و (جهل)ە (و في الحقیقة) جای (تعجب)ە؛ (لکن) کە دڵ ڕەش ورەق بوو (میول)ی (فاسدە) تیای (رسوخ)ی بەست ڕوو لە (حق) ناکا بە (سماع)ی (آیات) ڕقی ئەبێتەوە ﴿الَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ﴾ (قرآن) هەمووی ﴿وَبِمَا أَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا﴾ (سائر)ی (کتب)، یا بە (معجزات)یان ﴿فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ﴾ کەی؟ ﴿إِذِ الْأَغْلَالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ﴾ لە ملیاندایە ﴿وَالسَّلَاسِلُ﴾ (ممکن)ە بڵێین: لە لاقیان دایە لام وایە لەگەڵ ﴿يُسْحَبُونَ فِي الْحَمِيمِ﴾ زۆر ڕێکە (و معناً) (توافق) ئەکا لەگەڵ (قرائە ت)ی (ابن مسعود)و السلاسل یسحبون بە (بنا فاعل) وە (تقدیم)ی (معمول) لە (عامل) (یعني) ڕائەکێشرێن لە ناو (غل)و (زنجیر) یا زنجیر ڕائەکێشن (بعض)ێ و آلسلاسلِ بە (کسر)ی (ل)ی خوێندیتەوە لە (غیر)ی (قرآن) پێی ئەڵێن: (عطف)ی (توهم) (کأنَّهُ) (وَهُمْ) ئەبەین (أصلاً) اعنا قهم في الأغلال و السلاسل بوە ﴿ثُمَّ﴾ پاش (غل)و زنجیر کران ﴿فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ﴾ پڕ ئە کرێن لە ئاگر وەکی (تەندوور) کوو لە (دنیا) سەرکەش و دڵپڕ لە ئاگری (غضب)و (عداوەت) بوو ون لە (جهنم)دا بەو گوێرە (عذاب) ئە درێن ﴿ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ مَا كُنتُمْ تُشْرِكُونَ مِن دُونِ اللَّهِ﴾ لە کێن؟ بۆ فورتارتان ناکەن؟ ﴿قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا﴾ لێمان بزربوون ﴿بَل لَّمْ نَكُن نَّدْعُو مِن قَبْلُ﴾ لە (دنیا) ﴿شَيْئًا﴾ ئەمڕۆ (معلوم)مان بووە، هیچ بووین هیچ نەبووین، ئەمڕۆش (معلوم)ە (امن) لە خۆیان ئەگێڕن ﴿كَذَلِكَ يُضِلُّ اللَّهُ الْكَافِرِينَ﴾ (حیران) لە (دنیا)و (آخرەت) ﴿ذَلِكُم﴾ ئەمەتان لە بەر چی؟ ﴿بِمَا كُنتُمْ تَفْرَحُونَ فِي الْأَرْضِ﴾ بێ (کدر)

بۆ (خوف)ی (عاقبەت) ﴿بِغَيْرِ الْحَقِّ﴾ بە (امور)ی (باطلە) ناشایستە (کیف)تان ئەهات بە (مصائب)ی خەڵکی (مسرور) ئەبوون ﴿وَبِمَا كُنتُمْ تَمْرَحُونَ﴾ لە (قاموس) دەڵێ: (مرح)؛ (کفرح) (أشرَ وبَطر وآختال ونشط وتبختر) ﴿ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا﴾ لە (جهنم)ێ ﴿فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ﴾ (مدار)ێ (انکسار) (دنیا)و (آخرەت)؛ (تکبر)ە ﴿فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ﴾ (آمین) بە ئەبێ ﴿فَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ﴾ خەیلی خووب (ونعم المطلوب) ﴿أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ﴾ (قبل الإ رائة لا سمح الله بە) ﴿فَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ﴾ ئەوسا (وعد)ي (الهي) دێتە جێ قورتار نابن، (زمخشري) بەو (نوع)ەی لێرە (قرار) داوە. (بعض)ێ ئەڵێن: لام وایە (نەیسا بوری)یە دروستە (جملە)ی (اخیر) (جواب) هەر دووکیان بۆ (خلاصە)ی (معنا) (عذاب)یان بدەین لە (حیات)ی توو یا (عذاب)یان نەدەین؟ (یعني) لە (دنیا) لە (آخرەت) (عذاب)یان ئەدەین. خۆت (دقەت) کە ئەزاني کامیان خۆش یا خۆشترن (آیة)ی ئێرە (زمخشري) (توفیق)ی ئەکا لەگەڵ (آیەت)ی ((فاما نذهبن بک فانا منهم منتقمون او نرینک الذي وعدناهم فانا علیهم مقتدرون)) (توفیق)ي لەگەڵ (آیەت)ی ((وإمّا نرینک بعض الذي نعدهم او نتوفینک فانما علیک البلاغ)) ناکا وا بزانم زۆر چاک ئەکا (رەحمەت)ی لێ بێ ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا﴾ زۆرو گەورە گەورە لە هەموو (قوم)و (ملەت)ێ ﴿مِّن قَبْلِكَ﴾ گەلێ لە (علما)ی (اسلام) (تصدیق)ی (رسالەت)ی (زەرادوشت) ئەکەن؛ (غایەت)ی وەکی (سائر)ی (رسل)ی دی (حتی) (موسی)و (عیسی) (کتاب)ی (تحریف) کرایە (نهایەت) (دین)ەکەی بزر بووە ﴿مِنْهُم مَّن قَصَصْنَا عَلَيْكَ﴾(ومنهم من لم نقصص علیک) (موجب) نەبوە وە (مقصد)ی (قرآن) (حکایەت) نیە یەکی یەکی لە (رجال)ی (سابقە) (ذکر)یان کات، (حتی) زاناندنی (عدد)ی (انبیا)و (رسل) (لزوم)ی نیە. بنۆڕە لە هەموو (انبیا)ی (بنی اسرائیلی) (عدد)ێ کەمی (ذکر) کردیە (اشعیا)و (اومیا)و (حرقیال)و (دانیال) گەلێکی دی چ

ناویان لە (قرآن)دا نیە (تاریخ)ی (ملوک)آنی تیایە (دقەت) کە لە (سیر)و (حروب)ی (رسالەت پەناە) بە (وجە)ی (حکایەت)و (تاریخ) ج نالێ لە (بعض)ە (مقام) (حسب الإقتضا)یە (مجمل)ێ ئەفەرموێ زۆر (مفید) ﴿وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ﴾ (معجزة) ﴿إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ﴾ هیچی لە (قدرەت)ی خۆیاندا نەبوە بە (اختیار) نەبوە (موسی) ج ئاگای لە (حال)ی (عصا) بوو؟ کە دێتە (وهم)و (خیال)ی (بحر) بە (عصا) شەق بێ؟ ئەگەر بە (قوەت)ی (موسی) با سەدهەزار تۆپی پێوە نابا وا لێک نەدەبۆوە. لەسەر ئەو (آیات)ی (عظام) کەم کەس (ایمان)ی پێهینایێ! ﴿فَإِذَا جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ﴾ بە (امحا)ی (مکذبین)و (تعذیب)یان ﴿قُضِيَ بِالْحَقِّ﴾ بێ (تعدي)و (ظلم)و (میل)و (محابا) ﴿وَخَسِرَ هُنَالِكَ﴾ لەو (وەقت)ە ﴿الْمُبْطِلُونَ﴾ ئەوەی لەسەر نا (حق)ی بووبێ ﴿اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَنْعَامَ﴾ خوا لە (قرآن)ی دا (دائماً) (شرح)و (تفسیر)ی (آیات)ی (عامە) (کونیە) ئەکا، بە لای (امور)ی (غریبە)و سەیر سەیرەوە ناچێ، بنۆڕە (انعام) ج (انعام)ەکی تیایە (بحر) شەق بوو (اسرائیلي) (نجات)یان بوو، (خارقە) بوو ڕۆیی (وهکذا) (سائر)ی (امور)ی (خارقە)، (أمّا) (انعام) (دائمي)یە لەگەڵ (بَشَر) (باقي)یە بۆیە گەلێ (نافع)ە ﴿لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ﴾ گۆشتیان ﴿وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ﴾ شیرو موو و خوری تووکی حوشتر و پیست ﴿وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا﴾ بە سواری بە بار ﴿حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ﴾ ئیش و کاری (مهم) ﴿وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ﴾ بە کەژاوە و تەخت لەسەر وان (حتی) ژن و مندالان تیا ئەبەنە (سفر)ی دوور و (حج) ﴿وَيُرِيكُمْ آيَاتِهِ﴾ بە (تکوین)و بە (تقریر) ﴿فَأَيَّ آيَاتِ اللَّهِ تُنْكِرُونَ﴾ (انکار)تان بەس لە (عناد)و (عداوەت)و (کبر)ە ﴿أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ﴾ با تەماشای (امم)ەکانی زیندی نەکەن کە (نسبة) بەوان هیچ نین بارێ بنۆڕنە (آثار)ی (امم)ی (بائدە) ﴿فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ﴾

بریا (مسلّمانان)آن، پێش ئاوڕپایی یان، (تعقیب)ی (آثار)ی (أُمم)ی ڕابردوویان کردبا، دوو (نفع)ی تیا ئەبوو: (دینی)، (دینوی)، (لکن) نەیان کرد ئەوانی پێش وان ﴿كانوا أكثَرَ منْهُمْ﴾ بە (عدد) ﴿وأَشَدَ قوَةً﴾ (مالی)و (بدنی)، (آلات)ی (حرب) ﴿وآثاراً في الْأَرْضِ﴾ (حصون)و (قلاع)و (قناطر) ﴿فَما أغْني عَنْهُمْ ما كانُوا يَكْسِبُونَ﴾ لەبەر (حروب)و (غرور)و (سفاهەت)، (تكذيب)ی (رُسل)ان ئەکرد ﴿فَلَما جاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِألْبَيِّنات﴾ (آيات)ی (واضحه)؛ (استغنا)يان لێ دەکردن ﴿فَرِحوا بَما عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ﴾ (صنايع)و (هندسه)؛ بنۆڕنه (اهرام)و (هياكل)ی مۆميا: كراو؛ (حكما)ی (عصر) تیای (حەيران)ن؛ (اقوام)ی (وَثَنِيّه) بۆ (حيات)ی (دنيا)، (علم)يان زۆر بوه؛ (أمّا) بۆ (إعتقاديّات) تا بلّێ ی، بێ (ادراک)و (شعور) بووین؛ (مِلك)ی (عظیم الشأن) (طبق)ی (مجوهری)ی لەسەر دەست لەبەر دەمی گاجووت ڕا گرتیه؛ ئالیکی بخوا؛ ئەمەێ بە (خدمەت)ێ (عالی) زانیه: پێ یان ئەگوت: (ملک)ێ (دین) دار، (اقامه)ی شعائری (دین) ئەکا ئەوانەبە (علم)ی خۆیان، (کیف) خۆش ئەبوون؛ گەمەیان بە (احكام)و (آداب)ی (رُسُل) ئەکرد ﴿وَحاقَ بِهِمْ ما كانُوا بەيَسْتَهْزِءونَ﴾ (جزا)يان پێ گەیشت؛ (علم)ی خۆیان بە کەڵکیان نەهات؛ (فی الحقيقه) بۆ (حيات)ی (اجتماعی) (عِلم)ی (رُسُل) (روح)ە ئەمڕۆ بە (اكثريەت) ڕوویان لە (عِلم)و (دين)ی (رسول)وەرگێڕایه؛ (علوم)ێ کە (أساساً) لە (یۆنانی)یان وەرگیرایه؛ (ترجيح)ی ئەدەن؛ بەهەزار (درجه) لەسەر (احكام)ی (دين)؛ (حتّی أصول) (واقعاً) ئەو (علوم)ەزۆر (نافع)ن؛ (أمّا) بێ (دين)هیچ شت (نفع)ێ نادا؛ تا (دين) کەمتر بێ؛ (دنيا) ناخوشتر ئەبێ؛ (ولّو علوم)ی (مادّي) لە (غايەت)ی (ترقّي) بێ؛ وەکی ئەو (عصر).

(قسم)ێ لە (بَشَر) بە (عقل)، (استغنا) لە (رسالەت) ئەکەن؛ (أمّا) قسەیەبێ (عقلی)؛ لێرە (جناب)ی (سیّدي آلووسي) چەند (وجه)ێ

لە (أفاضل)ی (علما)ی (تفسیر) (نقل) ئەکا، ئەگەر ئارەزوو ئەکەی (مراجعە)ی (روح المعانی) کە﴿فَلَما رَأوْا بَأْسَنا﴾ (شیدەت)ی (عذاب)مان ﴿قالوُا آمَنا بالله وَحْدَه وَكَفَرْنا بَما كُنا بِه مُشْرِكينَ﴾ هەرچی بی ﴿فَلَمْ يَكُ يَنْفَعهُمْ إيمانُهُمْ لَما رأوا بأْسَنا﴾ (ایمان) لەو (حال)ە (قبولّ) نیە، (و عذاب) ناگێڕێتەوە، (قوم)ی (یونس) بە (رؤیەت)ی (علائم) (ایمان)یان هێنا؛ (قبولّ) بوو ﴿سُنَةَ اَللهِ اَلَتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبادِه﴾ (قاعدە)ی (مُقرَّر)ی (الهی)یە، ناگۆڕێ، ئەی (اهل)ی (مکّە)، (قوم)ی (نجیب)ی (قریش) گێولێ بێ؛ (ایمان) بێنن، (حین العذاب) (ایمان) کەڵک ناگرێ ﴿وَخَسِرَ هُنالكَ﴾ (وقت)ی (رؤیەت)ی (عذاب) ﴿الْكافِرُونَ﴾ نازانم (فرق) لە (بین)ی (ایمان)ی (یاس)و (تَوبە)ی (یاس) چیە؟ (جناب)ی (حق) (اهل)ی (ایمان) (موفّق)کا (عن قریب) دوشمنانی (دین) (خسارەت) مەندی (دارین) بن، (آمین)؛ خوایەخۆت ئەزانی دوشمنی (دین) چەند زۆر و چەند بە (قوەت)ن؛ (إسلامیّەت) لەدەستیان، زۆر زەبوون بووە؛ (الهی) (رحم)ێ؛ بە (دین)و (علم)ی (حق) بکەی.[1]

(سورة فُصِلَتْ) (سورەالسجد)، (سورە)ی (حم السجدە)، (سورە المصابیح)، (سورە الأقوات)یشي پێ ئەلێن؛ (للهالمحمد) ئەلێن؛ مکّي لە (خلاف)یان نەدیتیە، (عدد)ی (آیات)ی لە (٥٢) کەمترلە (٥٤) زێترینە؛ (ربط)ی ئاشکرایە، (خصوصي) (اَوّل) (آیەت)ی دوای

---

[1] - تەواو بوو، (تفسیر)ی (سورە)ی (غافر)؛ ساعەت پینج و نیوی ڕۆژی جمعە (٢٤) ماهی ذی العقدە) (٢٢) ماهی کانولی اوّلی ڕۆمیَ) (و کانونی ثانی افرنجی راس السنە١٩٤٠م/١٣٥٨هـ.

﴿بسم الله الرحمن الرحيم﴾

کە﴿حم تَنزِيلٌ﴾ (عظیم)، (حکیم) (کریم) ﴿مِّنَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾ی یە، ئەڵێی، مەرهەمی سەر برینە؛ چونکی دوای (سورەت)ی (سابق) لەسەر (خسران)ی (کافر)آن هات، تابزانن، ئەوەي خۆی (خائب)و (خاسر) نەکا؛ (رحمن)و (رحیم) (خسارەت)مەندی ناکا؛ وە (تهدیدات)یشی لە (رەحمەت)ەوەیە؛ تا (صاحب)ی (وجدان) خۆی بپارێزی؛ چ (تنزیل)ێکە کە لە (طرف) (رەحمان)ی (رجیم)هاتبێ؟ ﴿كِتَابٌ فُصِّلَتْ آيَاتُهُ﴾ (بعضي)ێ ئەڵێن: (مُیِّزَت)؛ (لفظاً ومعناً) یەکێ ئەڵێ:(بینت) (امام فخرالدین) ئەفەرموێ: (فُرِقَتْ) (أنَّهُ) بەسەر (انواع)ی (علوم)دا بڵاوکرایتەوە. (واقعاً) (قرآن) (لایعد ولایحصی)، (علم)ی تیایە؛ ئەوەی ئارەزووکا، بەباشی (قرآن) بزانی، (لازم)ە ئاگاداری هەموو (علوم)ی (مُدوَّنَه)ی ببی؛ (خصوصاً) (علوم)ی (عصري): (بایەلۆجی)، (جیولۆجی)، (فیزیۆلۆجی) — کە (دەرس)ی (تفسیر) بلێمەوەبە (فقی)یان؛ ئەڵێم: (دەرس)ی (قرآن)م لەهەموو (علم)ێ پێ خۆشترە؛ چونکی لەو (وەقت)ە، (أنَّه) (انسان) خۆی لەناو باغێ ئەبینێ؛ لەهەموو میوەجاتی (لذیذ)ی تیابێ، هەر یەکە شتێکی لێ ئەخۆی؛ بۆ (اهل)ی (نوق) چەند خۆشە؛ بنۆڕە (مواقع)ی (آیات)ی، (مثلاً): (الحمدلله رب العالمین) لە (صدر)ی (قرآن) چەند (موقع)ێ بڵندو (مناسب)ی هەیە؛ لە (آخر)ی (سورە)ی (زُمر) کە (نهایەت)ی (حساب)ە چەند (موافق)ە، (آخر)ی (دَعوا)ی (اهل)ی (جنّەت) (أنِ الحمد لله رب العالمین) چ (وقفه)کی (مکرراتی) لەقەندی (مکرر) شیرینترە؛ یەک (شخصي) (حسب المقام) گەورەئەکا؛ زۆر (عالی)؛ (فوقَ ما یُتصَوَّر)؛ (عین)ی (شخصي) لە (مقام)ێدی، ئەیەنێتەخوار؛ لەو (مسلک)ەو (قرآن)یم —(غایەت)— لاخۆشە؛ خۆزی (عُلما)یان (تعقیب)یان کردبا، (مدح)ی

(ملک) ئەکا، لە(عَین)ی (مدح) ئەیان کاتە(عباد)ی (مطیع)، دوور لە(مقام)ی (معبودی) لەجێ یەتر (تعبیر)یان بە(جن) لێ ئەداتەوە. کەسێ بە(دقّەت) (قرآن) بخوونی، لە(سورەت)ێ چەند (آیەت)ی دێتەبەر (نظر)، (قابل)ە ببێتە(آخر)ی (سورەت)؛ کەچی لەگەڵ (آیەت)ی دوای یە لە (دقّەت) ئەکەی، زۆر (مربوط)ە، بێ ی وی تەواو نابی. (حقًا) (فصل)و (وصل)ی (عجیب)ە؛ لە(نزول)وا (مفصول)ە، لە(تدوین)وا (موصول)ە (مُجبِّر العقول)ە؛ شتەکی تریشی هەیە، بۆ (ارباب)ی (ذوق)ی (وجدانی) (بلاغەتی)؛ (جملە)یە کورت لە(قرآن) بێتەناو (عبارەت)، بێ وەی کە (خیاڵ) لە(قرآنی) بکەی، ئەبینی لەمەیانەئەدرەوشێتەوە، هەر (متکلیم)ێ (بلیغ) لە(مقام)ی (لطیف)، (مزج)ی (عبارەت)ی کردیە، (أمّا) بە(امتیاز)ی (حسُن)ی (بلاغەت)و (فصاحەت)و (نزاکەت)ی، خۆی هەڵ ئەکێشی، خۆی جودائەکاتەوە، (حاصلي) (انسان) ناتوانێ، (تفصیل)ی (مآثر)ی بدات؛ بەسیە، (کلام)ی خوایە، خوا (ثنا)ی ئەکا ﴿قُرْآنًا عَرَبِيًّا﴾ (حقیقەً) (لسان)ێ (واسطە) بۆ (فنون)ی (فصاحەت)، لەهەموو زوبانان (مساعد)ترە ﴿لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ﴾ (ذاتاً) (اهل)ی (علم)، ئەوەی (قابل العلم) بێ، (استفادە)ی لێ ئەکا ﴿بَشِيرًا وَنَذِيرًا﴾ بۆ (اهل)ی (صلاح)و (مُقابل)ی ﴿فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ﴾ (قوم)ی (نجیب)یا (عموم) ﴿فَهُمْ لا يَسْمَعُونَ﴾ تێی ناگەن لە(عنوان)ی (علم) چوونەدور ﴿وَقَالُوا قُلُوبُنَا﴾ دڵمان ﴿فِي أَكِنَّةٍ﴾ (زمخشری) ئەفەرموێ: «(جمع)ی (کنانە)یە، (کنان)یش، پتردانە» و ابزانم (مُجاهد) بۆیە ئەفەرموێ (أغطیە کالجعبة للنبل وەکی: (تیرکەش بۆتیری. (سیّدي آلووسی) ئەفەرموێ: «(أغطیە)یە، (کثیف)» (قاموس) ئەڵێ: «(کَنّ)(وقاء کل شيء وسترە)وەبو (کنانە) (اشارە)ی (جمع)ی تیانیە﴿مِّمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ﴾ (مانع)ە لە(نفوذ)و (وصول)ی بۆ دڵمان، تێ ی ناگەین؛ نازانین ئەڵێی چی؟ بۆچیان (دەعوەت) ئەکەی؟ ﴿وَفِي آذَانِنَا وَقْرٌ﴾

گرانی، گوێ یان کەڕە، نایبەن ﴿وَمِن بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ﴾ پەردەیە، (حاجزی) (كأنّهُ) (نشاة) لەمەیانە ئەكا؛ لایەبۆ ئێمەدێ، لایەبۆ (طرف)ی توو بەتەواوی لێكمان بزر ئەكا، نات بینین، گوێمان لەقسەت نیە، تێ ی نا گەین، دڵمان لێی ینە (سواءٌ علینا، أوعظت ام لم تكن من الواعظین) ئیتر (امل) مەكە، ئێمە (ایمان) بەتوو بێنین ﴿فَاعْمَلْ﴾ لەسەر (دین)ی خۆت، برۆ تێكۆشە ﴿إِنَّنَا عَامِلُونَ﴾ ئێمەش لەسەر (دین)ی خۆمان، (قرار) ئەگرین، تێ ئەكۆشین؛ یا تو و بۆ (إبطال)ی (دین)ی ئێمە، ئێمە بۆ (إبطال)ی (دین)ی توو (عمل) ئەكەین ﴿قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ﴾ (اجنبی) نیم، وەكی ئێوە (انسان)م، (حجاب) بۆ؟ ﴿يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمْ إِلَه وَاحِدٌ﴾ شتێ نیەبە (هوا)ی (نفس) بێ، چتان لێ (طلب) ناكەم، ئەوەندە (ایمان) بە (وحدانیەت)ی (اله) بێنن، لە (ذلەت)ی بوت بەرستی، خۆتان (نجات) دەن ﴿فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ﴾ ڕاست و ڕەوان و لێک بن، ئەوەی من (دەعوەت)تان ئەلای ئەكەم، شتێ (منفور) نیە: (تمجه الأسماع وتنفر منه القلوب)، (امر)ی (معقول)ە (ایمان) بێنن ﴿وَاسْتَغْفِرُوهُ﴾ (عَمّا سَلَفَ)یا ئەگەر گوناهێ (صادر) بوو، (طلب)ی (غُفران) لەو بكەن (اعتماد) مەدەنەسەر كەس ﴿وَوَيْلٌ لِّلْمُشْرِكِينَ الَّذِينَ لا يُؤْتُونَ الزَّكَوةَ﴾ (مُواسات)ی (فقرا)یان نیە ﴿وَهُم بِالآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ﴾ وا دەرئەكەوێ سێ (مانع)یان هەیە؛ خواری و ناڕێكی، (بُخل)، بێ (تفكّري) لە (مُسْتَقْبَل)؛ ئەنجا ئەوەی، ئەی كەن لایان وایەلێ تۆژینەوە نیە ﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا﴾ (استقاموا الیه) ﴿وَعَمِلُوا صَّالِحَاتِ﴾ بۆ (حال)و (استقبال) ﴿لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ﴾ئی غیر مقطوع نابڕی، (ضالەمِن نفاد)، چاویان لە (زەكات)و مەكات نابی؛ (غیر) (منقوص)ە (غیر)ە (مُحاسبَ عَلَیه)ی یە، بێ (مَنّ)و (اذی)یە. لەو (مقام)ە، چ (اشارە) بۆ جحێل و پیرو ساغ و ناساغی نیە بۆ بڵێین: (آیەت) لە (حقّ)ی پیرو نەخۆشان، (وارِد) بوە (یعنی) لەگەڵ (قصور)یان، لە (اكمال)ی (طاعات)و

(عبادات)ی (أیّام)ی (شباب)و (صحّەت)، خوا (اجر)یان (ناقص) ناکا، بە (کامل)ی بۆیان (ادا) ئەفەرموێ؛ باشەباوابی، لە (لطف)و (مرحمەت)ی خوا دوورینە؛ (لکن) جێ ی نیە، (قول)ەکە، دیارە، (نشات)ی لە (نقصان)ە؛ دیارەلە (أوّل)ی (اسلام)دا، (زکات) بووە؛ (غایەت)ی (تفصیل)و (تقدیر)ی لە (مدینە) کرایە ﴿قُلْ أَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ﴾ بەڕاستی، بە (قلب) ﴿بِالَّذِي خَلَقَ الأَرْضَ فِي يَوْمَيْنِ﴾ (یوم)ێ بو (تکوّن)ی، (یوم)ی بۆ (قابلیّەت)ی (حیات)؛ (منشا)ی (نبات)و (حیوان)و (انسان) ﴿وَتَجْعَلُونَ لَهُ أَندَادًا﴾ نەیەک نەدوو (لایعد ولایحصی) ﴿ذَلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ﴾ ئی (مَلك)و (جِنّ)یشی — کەبە (شُرکا)یان ئەزانن ﴿وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ﴾ چیای گەورەو (ثابت) ﴿مِن فَوْقِهَا﴾ بە (واسطە)ی چیا و شیوەدۆڵ (قسم)ەکی لەئاو دور ئەکەوێ، وەئەبێتە (قابل)ی (سکنا)و (حیات) ﴿وَبَارَكَ فِيهَا﴾ (خیرات)ی تیا زۆر کرد وە﴿وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا﴾ (قوت) بۆ (حیوانات) (خلق)ی (أرض)ی (بالتفصیل) ﴿فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ﴾ دیارە (قید) (راجع)ی (کل)ە، ئەگەر (راجع)ی (آخر)ی کەین وەکی (رای) (امامی ابوحنیفە)یە؛ ئەبێ تەنها (تقدیر)ی (اقوات) لەچوار ڕۆژان دا بووبێ. (نشا)یی (أوّلی) لەدوو ڕۆژ؛ (اکمال)ی بۆ (مسکن)و (احیا) لەدوو ڕۆژ؛ ئەمەچوار؛ ئی ئاسمان؛ دوو، ئەمە شەش؛ ئەگەر وانەبی، (زمان)ی (خلق)ی (مجموع)ی ئەبێتە هەشت ڕۆژ وەلە (مواقع)ی (عدیدە) ئەفەرموێ: ئاسمان و عەردم لەشەش ڕوژ (خلق) کردیەئەگەر (جملە)یی (متعاطفە) بوون، (قَید)ێ لە (آخر)ی (کلام) دابوو (امامی ابوحنیفە) ئەفەرموێ: (ظاهر)وایە (راجع)ی (آخر)ی بێ «(امامی شافعی) ئەفەرموێ: (ظاهر)وایە، (راجع) هەموویان بێ ئەگەر (قرینە)بوو، (مساعدە)ی (قرینە)ئەکرێ؛ لام وایەلێرە (امامی ابوحنیفە) لەبەر ئەو (قرینە)یە، (موافقە) ئەفەرموێ: بۆ (رجوع)ی (قید الی الجمیع) ﴿سَوَاءً﴾ (لا زائد ولا ناقص)یا (ازمنە)ی (متساویە)

﴿لِلسَّائِلِينَ﴾ (یعنی) (بیان)ی کە، بۆ (طالب)ی (علم)؛ ئەوانەی (سؤال) ئەکەن بو (کسب)ی (علم)و (عرفان)، دڵیان ڕائەگرن، گوێی لێ ئەکەن، ئەبینن، (حجاب)یان لە (بین) آینە، یا ئەم (خلق)و (تسویە) بۆ (محتاج)آنە، ئەوانەی لەسەر عەردی ئەژیەن، (حیات)یان بە (اقوات)ە ﴿ثُمَّ اسْتَوَى﴾ (قصدَوحالاً) چونکی ئەفەرموێ: ﴿إِلَى السَّمَاءِ﴾ (طرف)ی (علو) ﴿وَهِيَ دُخَانٌ﴾ هەیولایەبوە، بێ (صورەت)ی (تامّە)؛ دیارە (مادّە)یە بوە، کە ئاسمانی لێ (خلق) بکا ﴿فَقَالَ لَهَا﴾ بە (قَول)ێ (ایجادی)، (تکوینی) ﴿وَلِلأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا﴾ وەرن، بەخۆشی یا ناخۆشی (موادّ)و (عناصر)ی (کائنات)، (قسم)ێ لەگەڵ یەک، زۆر بە (ئولف)ن، زوو تێکەڵاو ئەبن، شتیان لێ دروست ئەکرێ (قسم)ێ کەمێ بە (صعوبەت)، (قسم)ێ زۆر؛ بە (جَبر)و (اکراه)و (تشدید)و (تضییق) لێیان دروست ئەکری؛ زۆر بێ (میل)ن، زۆر بە (نفرەت)ن، لەگەڵ یەک، (استاد)ی (کیمیاء) بە (مهارەت)ێ (فوق العادە) (تسخیر)یان ئەکات، (قدرەت)ی (صانع)ی (حقیقی)، (مهندسی)ی (أعظم)، (صاحب)ی (معمل)ی (کیمیایی) (کائنات)، لە (درجە)یەکە، (موادّ)ی (مُتنافرە)و (مُنخابّە)، بە (کمال)ی (سهولەت) فەرمان بەردارن، ئەڵێن: (لَبَّيكَ) (تخلّف) نیە، (توقّف) (یۆک) ﴿قَالَتَا أَتَيْنَا طَائِعِينَ﴾ وێکرا؛ (مُتضاد)و (ذَلول)ن ﴿فَقَضَاهُنَّ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ﴾ (أصل)ی (طبقات)ی لەدوو ڕۆژدا بوە ﴿وَأَوْحَى فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهَا﴾ ئی (لایەق) بەو بێ، (دائر) بە (سکنە)و (احوالات)ی (مُتعاقبە)و (مُتدرجە) ﴿وَزَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ﴾ (ثوابت)و (سیّارە)و (شمس)و (قمر) ﴿وَحِفْظًا﴾ (حفظ)ی (بدیع)ی، (دوام)ی (اشکال)یان؛ با (وجود)ی (اکثر)ی (موادّ)ی (مائیل)ی (تفرقە)یە، (یعنی) (ادامە) کەمت نیە، لە (خلق)؛ ئەوانە خوا ئەزانێ، بەچەندی تەواو بوو ون. (خلق)ی (أرض) (مفصّلاً) لەچوار ڕۆژ دابێ (مع أنّە) (خلق)ێ (مربوط)ە بەتەواوی

(خلق)ی ئاسمان (تفصیل)ی (خلق) (عالم)ی (عُلوی) خوانەزانی، نایەتە (تقریر) ﴿ذَٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ﴾ (البالغ في القدرة والغلبة والعلم مبلغا لا يصل الى ادراكه العقول والأوهام)

ئەو (عالَم)ە (مُتقَن)و (مُتَنظم)و (مَجّبُرا العُقول)ە لەخۆڕا نابێ، (علم)ێ (تَدبیری)، (قُدرەت)ێ (غایەت عظیم)ی پێ ئەوی.

(غَرض) لە (یوم)، یەک شەم و دوو شەم نیە، (تحدید)ی ڕۆژ وشەو بەتەواوی (خلق)ی (شمس)و (ارض) ئەبێ (عبارەت)ی (تورات)ی بێ (معنا)یە، بەقسەی (علما)ی (عصر) (آلان)یش (کواکب) لە (تکوّن) دان، (بعضی)ێ تازەدەست پێ ئەکا؛ (بعضی)ێ هێشتا (مُنوَّر) نەبوە؛ (بعضی)ێ تازە (منوّر) ئەبێ، (نور)ی بە (قوّەت) نەبوە؛ (ظاهر) وایە تا (أمّ النّجوم)

ما بێ، (نُجوم) (تولّد)؛ بکات؛ خوا ئەزانی، کەی ئەگاتە (واذا النجوم طمست إذا السماء کشطت (حیوان) پێستی) لێ کرێتەوە، ناژیە، (وکذا) دارودرەخت.

لە (بحث)ی (آیّام) (ملا)یانی (شرعی)و (نقلی) زۆر خۆیان ماندی کردیە؛ هەر (قوم)ە بەزوبانی خۆی، ناوی لەوڕۆژانەنایە؛ ئەڵێن: ناوی لە (أیّام) (عربی)دا، (اوّل)، (اهون)، (جّبار)، (دبّار)، (صونس)، (عروبە)؛ (شباری)؛ بووە. لەکوردی بە (جمعە)ێ دەڵێ: هەینی (جَمَعَ، یَجمَعُ)وی تیانیە. (سبحان الله) (سیّدي آلوسی) (رحمەتی لێ بی)؛ تۆمارەکی لێرەنووسیە؛ (حوصلە)ی ئەوێ، (انسان) (مطالعە)ی بکا ﴿فَإِنْ أَعْرَضُوا﴾ (بعد الأنبیاء) ﴿فَقُلْ أَنذَرْتُكُمْ﴾ ئەوا ئەیکا، کردی ﴿صَاعِقَةً مِّثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ﴾ بە (حَکیم)یان ووت: بۆ (انسان) چی باشە؟ فەرموی: (علم)ێ (نافِع) ووتیان: ئەگەر نەبوو؛ ووتی: (عقل)ێ تەواو، (مُدارا)ی پێ بکا، لەگەڵ خەڵکی خۆش بژیە , ووتیان: «ئەگەر نەبوو» وتی: (ماڵ)ێ

(عیب)ی خۆیی پێدا بپۆشێ. ووتیان، ئەگەر ئەمەش نەبوو؟ «ووتی برووسکەیە لەئاسمان بێ، لێیدا بیسووتێنێ» لام وایە لە جێیە تریشم نووسییە ﴿إِذْ جَاءَتْهُمُ الرُّسُلُ﴾ ئەوانەو (أُمّەت)ەکانی دی؛ (ذاتاً مقصد حصر) نیە؛ (تصریح) بەو دوو (قوم)ە، لەبەر (مناسب)یە (خصوصی)یە ﴿مِن بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ﴾ لەهەموو (جهەت) تێ کۆشینە؛ بۆ (مصالح)ی (حاضر)، بۆ (تامین)ی (مستقبل) ﴿أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللَّهَ﴾ (سبحان الله) ئی وا بو لە (قدیم)و لە (حدیث)؛ بوتیان لێ درزیوە؛ هاویشتیتیانە (قدم خانە)؛ لەو جۆرە (مُلَوث) بووین؛ دۆزیوتیان وەشووشتیتیان، باز (سجدە)ی بۆ بردیە؛ ئەمە (ضلال)ی (فطری)یە؛ (فطرەت)ی لێ گۆڕاوە ﴿قَالُوا﴾ ئێوە (رسول) نین ﴿قَالُوا لَوْ شَاءَ رَبُّنَا لَأَنزَلَ مَلَائِكَةً﴾ نازانم ئەوانە (ملائکەت)یان کوو ناسینە؟ (ملائکة رُسُل) (ملائکە انباء الله)، (ملائکە بنات الله)؛ نابێ شتێ بێ (ملائکە) (عجایب)ە (بَشَر) لەگەڵ خۆی وا دژ، لەگەڵ (امور)ی (خارجی) وا لێک و پێک. کۆرێ ئەکەویتە قوڕ، هاوار ئەکا؛ ئایا بە (غیر)ی (انسان) کەسی بەهاوارەوە دێ؟

بە (غیر)ی (بَشَر) کێ (معاونەت)ی (بَشَر) ئەکا؟ خواردنی خواردنەوەی (لباس)ی (مسکن) (حوائج)ی، (کمالیّات)ی هەمووی بە (تعاون)ی (بشری)یە؛ بۆ (مَلك) ئەپەرستن؟ (مَلك) نەئیسە گەورەی یەکیان، لێ (خیاڵ) ئەکرێ؛ گاجووت بۆ؟ سەگ بە (وفا)یە، (قوم)ی (وفا)دار ئەی پەرستن؛ پیشلە، بۆ؟ ﴿فَإِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُم بِهِ﴾ (علی زعمکم) ﴿كَافِرُونَ﴾ ئێوە (فرق) تان چیە؟ بۆ ئێوە ئەبن بە (رسول)؟ بە (عبارات)ێ (مختلفە (حکایەت)ێ (نقل) ئەکەن؛ (خُلَّص)ی ئەمەیە: (عتبە) نەختێ قسە لە (خدمەت) (جنابی رسول) ئەکا، (رسول) (جواب)ی نادا، تاقسەی تەواو ئەبێ، ئەنجا لە (أوّل)ی ئەم (سورەت)ە، تا (آیەت)ی (نقل) (أنذرتکم) ئەخوێنێتەوە؛ (عتبە) ئەترسێ؛ بە (رحم) سوێندی ئەدا، کەچیتر

نەخوێنێتەوە، وەبە (قوم) ئەڵێ: والله ئەوەی ئەو ئەی خوێنێتەوە، (سحر) نیە، (شعر)نیە، (کُهانەت) نیە؛ (واقعاً) ڕاستی کردیە؛ ئەو (مباحث)ی (قرآن) لەکێ (کهانەت)و (شعر)و (سحر) لەکێ؟ (فی الحقیقة) من لە نووسینەوەی (حکایات) (خصوص) کە(مخالفات)ی تیابێ، زۆر بێ (حوصلە)م، (حسود)ی بە(امثال)ی (ابن کثیر)و (سیّدی اَلووسی) ئەبەم، (مع هذا) ناتوانم ﴿فَأَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ﴾ (بلاد)ی خۆیان ﴿بِغَيْرِ الْحَقِّ﴾ چی وایان نەبوە، پێ ی (مغرور) بن؛ لەولاف و گەزافە بڵێن ﴿وَقَالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً﴾ کێ هەیە؟ (ممکن)ەلە(بعضي)ێ (اقوام)ی (دەور)و پشتي خۆیان بە(قوەت) تر بووبن؛ لەبەر (جهل)و (غرور)یان، بە(اقوام)ێ لەوان بە(قوەت) تر (افحام)یان ناکا، بەڵکوو ئەفەرموێ ﴿أَوَلَمْ يَرَوْا﴾ ئەیان زانیە؟ بنۆڕە ئەم (تجهیل)ە، ئەیان نۆڕیوە ﴿أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً﴾ دیارە(قوەت)ی (مخلوق)ی (دلالەت) لە(قوەت)ی (خالق)ی ئەکا (أثر)وابی، ئەبێ (مؤثّر) چۆن بێ؟ (واقعاً) تا (انسان) (ایمان)ی بە(قوەت)و (قدرەت)و (عِلم)و (مُکنەت)و (صُنع)ی (بشری) بێ؛ (ایمان)ی بە(قُوا)و (قدر)ی (صانع)و (علم)، (مُکنەت)و (صُنع)ی (بدیع)ی (خالق)ی (انسان) زیاتر ئەبێ؛ کەمن (حکمەت)، (دقائق)ی (صنع)ی نەزانم، چووزانم (صانع) چیە؟ چ (علم)و (مهارەت)و (دقّەت)ێکی هەیە ﴿وَكَانُوا بِآيَاتِنَا﴾: (انفسی)و (آفاقی) ﴿يَجْحَدُونَ﴾ (غرور) چاوی (اعتبار)ی بەستینە ﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا﴾ بایەکە لەبەر ساردی، (انسان) سڕ ئەکا، بای گەرمی (سموم) هەرچەند بۆ وڵاتی (عەرەب) (انسب)ە (أمّا) (هلاک)ی (قوم) بەبای سەرد لە(بلاد)ی گەرمیان، (نظر) بە(آیەت) (انسب) ترە ﴿فِي أَيَّامٍ نَحِسَاتٍ﴾ (سوم)و بەدو (نحس)، (مقابل)ی (سعدة) (سعادەت)و (نحوسەت)ی (أیّام)؛ بە (اعتبار)ی (ما وقع فیە)ی یە، یەک (نسبەت) بە(شخصي)ێ

(نحس)ە (نسبەت) بە (شخصی)ێ دێ (تسعده)؛ کوردی ئەڵێ: شەمە بەکەس کەس، ئەڵێن: ئەوە (أيّام)ی (برد العجوز)ە، لە (اواخر)ی (شباط) (حسیب) ئەکرێ ناوی (أيّام العجوز) (حَيْنٌ)وە (صِنَّبر)، (وبر)، (الأمر)، (المؤتمر)، (المعلّل) (مطفئ الحجر) یا (مُكفئ الظّعن)؛ لە (قاموس)دا ئەفەرموێ: ئەڵێن: (ابتدا)ی لەڕۆژی چوارشەمووی (آخر)ی (شوال)ی بوە. خوا ئەیزانی؛ وەئەڵێن: هەر (قوم)ێ (عذاب) داربی، لەڕۆژی چوارشەمووی بوە؛ ئەمەش (العلم عندالله) لام وایە (مقصود)یان، (اثبات)ی (نحوسەت) بۆ ڕۆژی چوارشەموو بکەن. ئەو قسانە؛ لە (مثل)ی (ابن الرومی) ئەوەشێتەوە؛ (رحمەت) لە (ربیعی بنی انس) بێ، کەئەڵێ: (ابتدا)ی لەڕۆژی (جمعه) بوە. (مع أنّهُ) لە (أيّام)ی (اعتنا) بە (تاریخ) لەو (نوع)ە (وقائع)ە (خلاف) هەیە؛ (فکیف) لە (زمان)ی بێ (تاریخی)؟ ﴿لِنُذِيقَهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ﴾ (ذلّەت)، لەسەر ئەو هەموو (اشتلمه)، (قوم)ێ بووین، بەری بایان نەگرت ﴿فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ ئەوا چێشتیان ﴿وَلَعَذَابُ الآخِرَةِ﴾ (قیامەت) ﴿أَخْزَى﴾ (وهم بەاخری) ﴿وَهُمْ لا يُنصَرُونَ﴾ (بوجه من الوجوه)؛ (أصنام)و (اله)ی (مزعومه)، کێ یارەدەمیان دا، (نجات)یان بدا؟ ﴿وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ﴾ وەکی (سائر)ی (اقوام)ی (دی) (رسول)یان بۆ چووە، بە (دلالەت)ێ (واضح)، (آیات)ی (بیّنات)، (دلالەت)ێ (موصلَه)، ئەگەر، بەگوێرەی (ارشاد)و (دلالەت)یان بەڕێ دا؛ ڕۆیشتبان، ڕەفتاریان کردبا، ئەگەیشتنە (مقصود) ﴿فَاسْتَحَبُّوا الْعَمَى عَلَى الْهُدَى﴾ (ترجیح)ی (ضلال)یان بەسەر (هدایەت) کرد؛ لە (میل)و (حُبّ)و (قلب)ەوە؛ (أصل)ی (میل) (ولَو) بە (اختیار)ێ (انسان) نەبی؛ (لکن) (تقویه)و (تضعیف)ی — (لاشک) بەدەستی (انسان)ە ئەوەی (میل)ی ئەکا، (دقّەت) لە (مصلحەت)و (مفَسده)ی بکا، کەمێ دەسەلاتی بەسەر خۆیدا هەبێ ئەتوانێ (میل)ی کردنی (زیاد)، بۆی بچێ، یا لێی کەم کا نەی یەڵێ، رووی لێ وەرگێڕێ —

لێرەش (معتزلی)و (سُنّي) (مصادمە)یا نە، هەر (فرقە) ئەویتر ئەکاتە (قَدَریە) (مجوس هذە الأمة) (نعوذ باللە). (مع الأسف) ئێمەلەبێ (قدرەتی)و (ارادە)و (عزم)و (جزم)، لەبەر (مطالەت)و (کسالەت) بووینە ژێر چەپەلۆک؛ (اقوام)ی دی، لە(قوەت)و (قدرەت)و (ارادە)و (عزم)و (جزم)و (صبر)و (ثبات)، (عامِل)و (شیط)و (مخترِع)و (صانِع)و (ساعی)ن.

(جزا)ی (حروب)ی (داخلی) مان دیت، با (وجود)ی دوشمنی (خارجی) لەهەموو (أطراف) (استیلا)ی کردیە.

جەنگی (مذهبی)و (اعتقادی) لە(داخل)آ (دوام) ئەکا؛ کەسێ خۆی لەخوای نەکا؛ ئەزانی (مؤثر)؛ لە(کائنات) (قوەت)ە ئەگەر (قوەت)ی (مادّی)و (معنوی) رێک کەوی، (نور علی نور)ە ئەگەر یەک لەسەریەک (غلبە) بکا، بۆ (أمّەت)، (ضرر)ە.

لە(قرآن) ئەنۆڕی، (تاثیر)ی خوای (تعالی)ن، بە(قوەت)و(قدرەت)و (علِم)ەو (حتّی) (تقدیر)ی (اقوات) بۆ (قوەت)ە؛ (قوم)ی (عاد)و (ثمود) بە(قوەت)ی (صاعقە) فەوتان؛ دیارە(صیحە)ی (هائل) (دماغ) (شق) ئەکا، ئەکوژی هەر (ملّەت)ێ (اعتقاد)یان لەسەر (مخالفە)ی (طبیعەت) دانا (ضرر) ئەکەن یا ئەبێ (تعدیل)ی (اعتقاد)کەن یا(محو) ئەبنەوە ئەگەر خۆشیان (محو) نەبنەوە(دین) یا (محو) ئەبێ ئەوە(معتزلی) (حکم)یان بە(کفر)ی گوناهکار کرد، ئەگەر (تَوبە) نەکات (مُخَلّد)ی (في النار)ە؛ (سواد)ی (أمّەت) (نفرەت)ی لێ کردن، (مذهب)یان سەری نەگرت. (خلاصە) (ملا)ی بە(إنصاف)، تەماشای (اعتقادیات)ی (فِرَق)و ڕەوشتی و (انام) بکا، ئەزانێ (اعتقادیات)ی (نافع)و (ضار) چن، لێکیان ئەکاتەوە ﴿فَأَخَذَتْهُمْ صَاعِقَةُ الْعَذَابِ الْهُونِ﴾ (تکوّن)ی (صاعقە) هەرچەند (اسباب) (طبیعي) هەیە، (أمّا) لە(ادارە)ی (کبریائی) ناچێتەدەر،

(خصوص) ئەو (نوع)ە (صاعقە) کە (قوم)ێ (هلاک) ئەکا، من (رسالە)یێ یا (مقالە)یە (لطیف)م هەیە، لەژێر (عنوان)ی (إلە حق والطبیعة حق والعقل حق والرسالة حق) بۆ (تلقین)ی زیندیان، (غایەت) (نافع)ە؛ ئەو (اخذ)و گرفتە ﴿بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾ (اختیار)ی (عَمی) لەسەر (هدایەت)، لەو (بین)ە (زُلزُلە)یە (عظیم) لە (تورکیا) بوو؛ سەدهەزار زیاتر خانووەمانی تێکدا؛ (تلفیات)ی (نفوس)و ماڵ زۆر بوو؛ (أمّا) ئێستا کەم کەس (حمل)ی ئەکا تەسەر (ارادە)و (قدرەت)ی (کبریائی)؛ (علی کل حال) (انسان) بە (أخطار) (مُحاط)ە هەرچەند (حکما)ی (طبیعەت) (سعی) ئەکەن، (طبیعەت)یان پی رام نابێ، (انسان) ناتوانێ لە (اعماق)ی (ارض)ی (نفوذ) بکا، وەدەست بەسەر (جوّ)ی (سما)دا بێنی، (عقل)و (فکر)ێ زۆر، (آلات) کەم و (ضعیف)؛ (تمام) (انسان) هەرچی بی؛ (مقابل)ی (إلە) یا (طبیعەت) وەکی ئەوان ئەڵێن؛ زەبوونە، بێ دەسەڵاتە؛ (أمّا) ئەو (افعال)ی پێی (تکلیف) کرایە، (مُکملاً) ئەتوانێ بی کا؛ ئەگەرنەی کا (قصور) لەخۆیەتی؛ وەکەس ناڵێ: (انسان) بە (علم)و (قدرەت)و (ارادە)ی ئەبێ بەخوا، یا (مقابلە)ی خوا بکا ﴿وَنَجَّيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ﴾ (ایمان)م هەیە (جنابی حق) بێ (اسباب) بە (وحی) ئەو (اقوام)ی (مؤمن)ی (نجات) داین، هەرچەند (نوح) بە (سفینە) (نجات)ی بوو، (أمّا) ئەو (سفینە) (مقابل)ی (طوفان) (کان لم یکن) بوو؛ (لکن) پاشی (بعثەت)ی (رسول الله)و (خاتم النبین) (أطوار) (تبدّل)ی کرد؛ وە (آیەت)ی (قرآن)یش وائەگەیەنێ. (کأنە إنسان) گەیشتە (زمان)ی (رشدی) ئەوجا خۆی (ادارە)ی خۆی بکا، (انسان) تا: منداڵە لەبەرو باوەشی دایکیەتی دەمکی ئەخوا، کەگەورە بوو، قورکاری ئەکا، ئەبی خۆو داکی (ادارە) بدا، (أمّا) بزانین (تقوی) چیە؟ چۆن ئەبی؟ لەچی ئەبی؟ وە (أطوار)و (احوال)ی (عالَم) چۆن ئەگۆڕێ؟ (حاصل)ی هەر (قرن)ە

خۆی لە (قرِن)ی خۆی دیبا؛ لەوەی (قرن)ی پێش خۆی خۆی نەدیبا، دوێنێ رم و تیر و شیر؛ بوو ئەمڕۆ ئەوانە (قیمەت)یان نیە. تەماشای (قوەت)ی دوژمن کەبەچی (مدافعە)ی ئەکەی؟ بەچی خۆت ئەپارێزی؟ (بشر)ی (ڕاقی) سوپەری (صاعقە)ی دروست کرد، (قوم)ی (ڕاقی) (ملاحظە)ی هەزار ساڵ پاش ئەمڕۆ ئەکەن؛ ئەترسن، بەگوێرەی ترس (احضارات) ئەکەن؛ ئێمەچ (إحضارات)ی ئەمڕومان نیە، (فکیف) بۆ سبەی؟! «پاش» (واعدوا لهم ما استطعتم من قوة)؛ لا تغفلوا عن اسلحتکم. «پاش»؛ وان لیس للإنسان الاّ ماسعی «پاش» (إن الله لا یغیر ما بقوم حتی یغیروا ما بأنفسهم) «پاش» (تلك أمة قد خلت لها ما کسبت ولکم ما کسبتم وأعلموا أن الله یحول بین المرء وقلبه) چ (عذر) بۆ (مسڵمان)آن ئەمێنێ؟ کەی (أصحاب)ی (رسول الله) (اعتماد)یان دا بەسەر (معجزە)و (کرامات) کەی ووتیان: ئەمە (واجب)ی (علی الله)یە؛ ئەبی (إلاّ) بیکا: ئێمە بۆ (سعی) بکەین، خۆمان بەکوشتن بدەین، تا بگەینە (وعد)ی (الهی)؟ (خلاصە) (آیات)ی (قرآنی) لەگەڵ (آیات)ی (اکوانی) لێکدەنەوە؛ (إتّحاد)کەن، تێکۆشن (ممکن)ە (حال)تان باش بی، لە (دین)و (دنیا) (وإلا فلا) ﴿وَيَوْمَ يُحْشَرُ أَعْدَاءُ اللَّهِ﴾ کێن (أعدا)ی خوای؟ (جاحد)و (مشرِك)، ئەوانەی (فطرەت)ی خوای تێک ئەدەن، (تلویث)ی ئەکەن؛ ئەوانەی خوایان ئەوێ، تا (خدمەت)ی خوای خۆیانی پێ بکەن، ببێ بە (امر) بەری؛ ئەوێ ڕۆژەی کەدوژمنی خوای (حشر) ئەکەن ﴿إلى النار﴾ (وبئس القرار) ﴿فَهُمْ يُوزَعُونَ﴾ خڕ ئەکرێنەوە، تێک ئەکرێنەوە (سَوق)یان ئەکەن، بۆ ئاگری، ئەوی ڕۆژێ (عذاب)ێ ئەچێژن، خوا بۆ خۆی بزانێ چیە؟ توو خوا بە (أعدا)ی خودای (حساب) نین؟ ئەوانەی یەکدی ئەکوژن لەسەر کۆتکە جۆیە؛ ئاگر لەپاوان و خەرمان و خانی یەک بەر ئەدەن. وە ئەنۆڕن، ئاگری باباگوڕگوڕی کوو ئەسووتی، وەچۆن نەوت ئەچێ بۆ

(ئاوروپا)؟ ئەبا ئەو ئاگرە لە دەروونیاندا، گڕ بستێنێ، هیچ نەبێ، یەکگرین، لێک گەڕێین، لەلایە تریش، (اهل)ی (طریق)، (مُجدّد)ی (خالدی عەسکەری شەدەڵەیی)، خۆیان شێت ئەکەن؛ (طریق)و (دین)و (دنیا) ئەکەنەفشقیات و (فحشیات).

ئەمە (حال)ی (اولیاء الله)یان ﴿حَتَّى إِذَا مَا جَاؤُهَا﴾ (ما) (زمخشری) ئەفەرموێ: بۆ (تاکید)ی (معنا)ی (إتّصالیە)ی (شرطیّە)یە؛ (یعنی) ئەوەی لە (إذا مُستفاداً)؛ بەڵێ؛ (حضور)و (شهادەت)ی (أعضاء) زۆر (مُتّصل)ن؛ (لاشک) لە (أئمە)ی (علم)ی (لسان) بووە﴿شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ﴾ (مدار)ی (ادراکات)یان (عامّ) ن، (قیاس)یان لە (شمّ)و (ذوق) ناکرێ؛ با ئەوان بۆ بۆن و تام کردنی، (روائح)ی (کریهە)و (أطعمە)ی ناخوشی (جهنمّ) بی ﴿وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ (تفسیر)ی (فروج)و (عورەت) زۆر جوانە، وەکی (ابوالسعود) ئەفەرموێ؛ لەگەڵ (تخصیص)ی (بالذکر) لە (سؤال)دا، (بعدا لتعمیم) لە ﴿وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدتُّمْ عَلَيْنَا﴾ (انسب)ە، ئەوەی: پێیان ئەکرێ، لە (سیّئات) زۆر (قبیحە) (إظهار)ی (فضیحەت)ە، من ئەو (معنا)یەم، لا پەسندە؛ (ولو) (سیدی آلووسي) بفەرموێ (فیەنظرّ)، وەئەڵێن: لە (حدیث) ئەڵێ: (أول ما ینطق بە) لە (انسان)ی ڕانی چەپیەتی بۆچی؟ (ألبتّە) (سرّ)ەکی هەیە؛ (ابن کثیر) لە (اشعری) (نقل) ئەکا؛ بە (حساب)ی من (أوّلُ ما ینطقُ منە) ڕانی ڕاستیەتی)؛ بڵێم: چی؟ ﴿قَالُوا أَنطَقَنَا اللَّهُ الَّذِي أَنطَقَ كُلَّ شَيْءٍ﴾ (انسان) (أساساً) (جماد)ە؛ وای (خلق) ئەکا، قسان بکا؛ ئەتوانێ بە (تربیە)دانی (أعضا) قسان بکەن، زۆر نێزیکە (بشر) ئەمرۆ (جمادات) بەقسەئێنێ (فکیف) خواو ڕۆژی (قضا)؟ ﴿وَهُوَ خَلَقَكُمْ﴾ لە (جمادات) ﴿أَوَّلَ مَرَّةٍ﴾ لە (دنیا)؛ (حکما) ئەڵێن: (مدار)ی (نطق) لەسەر (مادّە)ی (سنجابي)یە، ئەگەر (حیوانات)ی دیش بۆیان بیا، قەسەیان ئەکرد، (نسج)و (ترکیب)ی

(مادّە)ی (سنجابی) لای خوا ئاسانە ﴿وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾ بۆ هەرچی هەبێ، دیارە (رجوع)ی (بعث) (مُراد) نیە چونکی ئەو گفتوگۆیە (بعد البعث)ە؛ وەکی (سیّد) ئەڵێ (ظاهر)وایە، ئەمەش (داخل)ی (کلام)ی (جلود) بێ ﴿وَمَا كُنتُمْ تَسْتَتِرُونَ﴾ لەکێ؟ لەخەڵکی، یا لەخوای یا لە(أعضا)؛ لە(حیات)ی (دنیا)؛ (حتّی) ئەمڕۆش ئەوانەی بە(علنی) (إظهار)ی (کفر)و (الحاد) ئەکەن لە(اوقات)ی (فساد)و (سفاد) ئەچنەپەنا؛ خۆ لەبەر (خوفی)ی (شهادەت)ی (أعضا) نیە؛ (کراهەتە) ﴿أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ﴾ (ایمان) تان بەڕۆژی (جزا) نیە، چ جاهێ (شهادەت)ی (أعضا) ﴿وَلَكِن﴾ (إنما إستترتم لظنکم) وەکی (زمخشری) ئەفەرموی ﴿ظَنَنتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِّمَّا تَعْمَلُونَ﴾ ئەوەی لەپەنا بیکەن، خوا نایزانی؛ ئەمە (حماقەت)ە؛ ئەوانە؛ ئەوانەین کەئەڵێن: خوا (علم)ی بە(جزئیّات) نیە. ئەو قسەبۆ (سوق)ی (انسان) نیە، بۆ (سیّئات)، (حُکما) ئەڵێن: (ادراک)ی (جزئیّات) بە(إنطباع)ی (صُور)ی (اشیا)یە لە(آلات)، (جنابی حق) (مُنزّە)ە لە(آلات)و (تاثر)ی (إنطباع). ئێمەش ئەڵێین: بو ئێمەوایە؛ (أمّا) بۆ خوا (آلات)و (تاثری) گەرەک نیە. (لکن) ئەمانە (انە) خوا واتێ ئەگەن، شتێ ئاشکرابی، ئەیزانی؛ ئی بەدزی نازانی؛ ئەو جۆرەقسەلە (علم)ەو ەنیە؛ ئەوانەنە (ستر)یانٌ لەخوای نەلە (أعضا)یان پێ ناکرێ؛ نە(ممکن)ە؛ دوایەتەماشای (شرح)ی (بخاری)م کرد، (اعني فتح الباری) لە(طریق)ی (شعبە)، لە(قتادە) (نقل) ئەکا، (تفسیر)ی (تَستیترون) بە(تظنّون)ە؛ (حقیقةً) (راحەت)ە. (بخاری) لە(ابن مسعود) (ﷺ) (نقل) ئەکا (سێ پیاو ولەخانوێ گر بوو بوونەوە، (بعضی)ێ بە(بعضی)ەکیان ئەگوت: وائەزانن، خوا قسەی مەئەبیە؟

یەکێ ئەی وت: (بعضی)ەکی ئەبیە، (بعضی)ەکی نابیەیەکی ئەی ووت: «ئەگەر (بعضی)ێ بییە، هەمووی ئەبیە» جا ئەو (آیەت)ە (نازل) بوو،

(مع أنّه) گەلێ (مفسّر) ئەفەرموون: ئەو (کلامە)ش (کلام)ی (أعضا)یە، ئەوێ ڕۆژی بە(صاحب)یان ئەڵێن. یا (رأساً) فەرمایشی خوایی، دیسان (خطاب) لەگەڵ ئەوانەیە، کە(مُحاورە) لەگەڵ (أعضا)ی خۆیان ئەکەن، وە ئەوانە قسەیان لەگەڵ (أعضا) نیە، نازانم بڵێم: چی؟ ﴿وَذَٰلِكُمْ﴾ ئەو (ظنّ)ەتان ﴿ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنتُم بِرَبِّكُمْ﴾ (بدل)ە ﴿أَرْدَاكُمْ﴾ (خبر)ە ئێوەی (هلاک) کردیە ﴿فَأَصْبَحْتُم﴾ (ابن جریر) ئەفەرموێ: (الیوم)ە (سبب) بەو (ظنّ)ەنا (موافق)ە ﴿مِّنَ الْخَاسِرِينَ﴾ (من الهالکین)، (یعنی) (خسارەت)یان لە(اوائل)ی ڕۆژی (جزا) دەرئەکەوێ؛ (ذاتاً) کەسێ (ایمان)ی بە(علم)ی خوا نەبی، وەلە(جزا)ی نەترسێ، (فحشیّات) (سَوق)ی ئەکا، بۆ (هلاک)و (ضرر)و فرۆمایە لە(دنیا)و (آخرەت) ﴿فَإِن يَصْبِرُوا﴾ ڕووی (خطاب)یان لێ وەر ئەگێڕدرێ؛ با(وجود)ی (الصبر مفتاح الفرج)ی (لکن) جێ نەما ﴿فَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ﴾ (اقامەت) گاهیانە، لێی دەرناچن ﴿وَإِن يَسْتَعْتِبُوا﴾ (طلب)ی (عُتبی) (یعنی) (رجوع) بکەن ﴿فَمَا هُم مِّنَ الْمُعْتَبِينَ﴾ (اسعاف) ناکرێن (رجوع) نیە؛ نە(صبر) نە(جزع) (فائدە)یەنادا ﴿وَقَيَّضْنَا لَهُمْ﴾ (ابن جریر): (بعثاً) ئەفەرموێ؛ (زمخشری) ﴿قُرَنَاءَ﴾ وا دەرئەکەوێ؛ (یعنی) (مُکافیء)؛ پێکەڵ پێک و ڕێک و لێک (قُرَناءَ) لە(إنس)و (جن)؛ ئەو (رُفقا)یانە (استیلا)یان کردنیە؛ وەکی قەپێلکەهێلکە ﴿فَزَيَّنُوا لَهُم مَّا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ﴾ (احوال)ی (حاضر) ﴿وَمَا خَلْفَهُمْ﴾ئی لەمەودوا تا بەر (حیات)ی لێدە، لەدوای (موت) (قیامەت)ی چی؟! درۆیە، (حشر)و (نشر)و (جنّەت)و (نار)، (حاضر)ی بەقەرد مەدە؛ وەکی (خیّام) ئەڵێ؛ (تَستُّر)ی ژنان بۆ؟ (حیف) نیە، (جنس)ی (لطیف)و (خشن) (دائماً) تێکەڵاو نەبن، شان و پیل و سینگ و مەمک وڕان تا نێزیکی سمت (منکشف)ە، چ (قەید)ییە، با تەما شا کەر (لذەت)ی لە(حُسن)ی ببینی؛ یەکی قۆڵ لەقۆڵی کچێ، یا ژنی با وێ، بڕۆن بۆ (نزهت) گاە (قەید)ی چیە؟ دۆستن،

(خلیل) ن؛ زۆر نا چێ، زگی بڵند ئەبی، (خذمەت) کارەکی (عیسی)ی لێ دێتەدەر (واقعاً) (مسیحی)، (ئاوروپی)؛ (زینەت) ڕەونەق دەهەندێ (فحشیات)ن (لکن) (مع الأسف) ئەوانی مەبە (قرین) (قبوڵ) ناکەن ﴿وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ﴾ وەکی (روما)ی (قدیم) ﴿قَدْ خَلَتْ﴾ تێ پەڕیین ﴿مِّنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ﴾ بزرو بەدەرەوە ﴿إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ﴾ ئەمانەش وەکی وان (خائب)و (خاسر) ئەبن، (نعوذ بالله من الخسران) خوداوەندا قانزانجی (دنیا)و (آخرەت)مان پێ (کرم) کەی، بە (تزیینات)ی (شاعران)ە، فریب نەخۆین (آمین).

﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ (رؤسا)یەکان بەیەکتر، بە (سائر)ی (قوم) ئەڵێن ﴿لَا تَسْمَعُوا لِهَٰذَا الْقُرْآنِ﴾ گوێی مەدەنێ ﴿وَالْغَوْا فِيهِ﴾ (وقت)ێ (قرآن) ئەخوێنێ، بەهای و هوویوبە (أشعار)و (خرافات) خویندنەوە، بەفیتو و چەپڵە، خەریکی کەن؛ تا (مشوّش) بی، ئەوەی لەلا ڕا بێ گوێی لێ نەبی، یا (إلقائات) بکەن، (شکوک)آن با وێنە ناوی ﴿لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ﴾ بەسەریا (غالب) ئەبن (سکوت)ی پێ ئەکەن، تاوی لەنا و ئەبەن ﴿فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا﴾ بە (غلبە)ی تو و، (رفع)ی (ذکر)ات، (نشر)ی (دین)ت ﴿وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ﴾ لە (آخرەت)؛ (ذاتاً) ئەو (نوع)ە (متجاسر)ە، ئەوەی بیکا، (دائر) بە (رسول)و (قرآن)ی خوای، (اسوا)ە (ممکن)ەبۆ وانە، (ادنی)ی (سّیئات)یان وەکی (أعلی)ی (جزا)ی بۆ دابندرێ ﴿ذَٰلِكَ﴾ ئەوە ﴿جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللَّهِ﴾ یا ئەوە، وا؛ (جزا)ی دوژمنانی (کبریائی) ﴿النَّارُ﴾ ئاگرە ﴿لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ﴾ لەناو ئاگریدا، (دارالخلد)یان هەیە، دیارە (دار)یان (باقی) ئەبێ، خۆشیان تیای (دوام) ئەکەن ﴿جَزَاءً بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ﴾ ئەگەر (جحود)یان وانەبا، (امر)یان بە (الذي) (سابق) نەدەکرد ﴿وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا﴾ بە (مُتابعە) ﴿رَبَّنَا أَرِنَا الَّذَيْنِ﴾ ئەو دوانەی ﴿أَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنسِ﴾لە (فریقین) بە (وسوسە)و (إلقائات)و

(حیله)و درۆ (إغوا)یان کردین، به (واسطه)ی وان، (کافر) بووین، وامان بەسەرهات؛ (وَمن العجائب) (تفسیر)ی (انس) به (قابیل)، (قابیل) کەی (اغوا)ی کردیه؟ (غایەت)ی (اوّل) (قاتل) بێ، بۆ (انسان) (شیاطین الإنس) لەئی (جن) خراپتره (مادّە)یه (خبیث) لەئەندەروونی (انسان)دا هەیه، ئەو نەبێ، (شیطان)و جنۆکەی پیس، چیان؛ پێ ناکرێ؛ (الهنا ربنا) خوداوەندە، ئەوانەمان نیشاندە ﴿نَجْعَلْهُمَا تَحْتَ أَقْدَامِنَا﴾ خەفەتی خۆمانیان، پێ بڕێژێنین بیان هاوێینه، بن، پێی خۆمان؛ له (دنیا)یه (تاج)ی سەرمانەو مایەی سەربڵندیمان بوون ﴿لِيَكُونَا مِنَ الْأَسْفَلِينَ﴾ لەئێمەش خۆڕیی و (رەزیل)تر بن. (فایده)ی چی (مسلّمانان) گوێ ناگرنه ئەو (نوع)ە (آیەت)ە؛ دوای (رۆسا)ی (جاهل)و دوور له (دین)و (مُروّەت) ئەکەون، (اغوا)یان ئەکەن، (معامله)یان دەربارەی (ناصح)و (مشفق)آن، وەکی (معامله)ی (کافر) آنەله (حق) (رسول)آن؛ (وعظ)یان بۆ ئەخوونن، (القائات)ی چاکەئەکەن، ئەڵێن: ئەوەله (حسادەت)ە، (انکار)ی (اولیاء الله)یه ئەو ملایه (معتزلی)یه، (وهابیه)، (اهل)ی (بدعەت)ە؛ گوێ یا ئەوانه (اهل)ی (سنّەت)و (جماعەت)ن؛ (اتباع)ی (رُسل)ن، (مُتوجّه)ی (الی الله)ن (اقتدی)و (اهتدی) به (قرآن)و (رسول) ئەکەن، بەدوای (خلفا)ی (راشدین) ئەکەون، (حاشا ثمّ حاشا) خوا ئەزانێ (ماحی) (دین)ی (اسلام)ن، (باعث)ی (انقراض)ی (اُمّەت)ن ﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ﴾ (بعد القول) ﴿اسْتَقَامُوا﴾ لەسەر (توحید)وەکی (صدّیق) ئەفەرموێ؛ ئەوەی به (حق) لەسەر (توحید) بمێنێ به (مقتضا)ی (ایمان)، (خالص)ی (عمل) ئەکات دیارە؛ ئەوەی گۆی یا (ایمان) بێنێ، (آمّا) ئەوەی خوای (واحد) لای ناخۆشی بی، بیکا، ئایا پێی ئەڵێن: (استقاموا)؟

(أمّا) (تفسیر)ی بە (لم یذنبوا) ڕەنگەجوان نەبی زۆر (شدّەت)ی تیایە، بۆیە (صدّیق) (قبول)ی نەکردیە (من ذا الذي ما ساء قط ومن له الحسنی فقط؟)

بۆ (رسول) آن ئەبێ، (مُشکل)ە؛ (امامی عمر) بەگوێرەی بێ: فێڵی خۆی ئەفەرموێ: «فێڵی نەکا وەکی ڕێوی؛ ڕاست بێ، بێ (حیله)و (خیانەت)» (تَمام). (امامی عثمان) ئەفەرموێ: (اخلصوا العمل) (امامی علی) ئەفەرموێ: (ادوا الفرائض) ئەمەش باشە، بۆ (عمومی) (ثَوري) ئەفەرموێ: (قول)و (فعل)یان، یەک بی. ئەمەڕ ەنگەلە (قول)ی (فاروق)ی وەرگیرابی؛ (أمّا) (صُوفیّە) (طبیعي) گرانتری ئەکەن؛ (حتّی) (ربیع) ئەفەرموێ: (اعراض عما سوي الله) ئەمەخۆی نیە، نایابە؛ ئەوەی لە (استقامە) نێزیک بی، خۆیەتی. (سفیانی کوڕی عبداللەثقفی) ئەڵێ: (عرض)ی (رسول الله)م کرد: (خبر)م دەیە، بەشتێ، دەستی پێوەگرم، خۆمی پێ بپارێزم، فەرموی: (قل:ربي اللەثم استقم)وە (عرض)م کرد: (اخوف ما تخاف عليّ) چیە؟ (یعنی) تانەی کەم لە (روایەت)ێ ئەڵێ: خۆم لەچی بپارێزم؟ ئەمەجوانە؛ (اشارە)ی فەرموو؛ بۆ زوبانی.

زوبان (حقیقةً) ئەگەر بەرەڵا کرێ، (بلا)یە، لەهەمو و شتێ (خراپ) ترە (تفسیر)ی ئەو (مقام)ە، (اکثر)ی لە (زمخشری) وەرگیرایە ﴿تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ﴾ لەسەرئەوانە، لە (طرف) خوای بە (الهام)و (ارشاد)و (القا)ی (علم)و (حقائق) بە (قلب)یان، وەکی (حکما) ئەڵێن: کە (انسان) (مستعد) بوو بۆ (ادراک)؛ (مبدا)ی (فیّاض) (إفاضە)ی (علوم)ی ئەکاتە (قلب)ی؛ (فی الحقیقة) ئەمە (موافِق)ە لەگەڵ (مقابل)ەکان؛ (یعني قرناء الأبالسه) (أمّا) (نزول)ی (عند الموت)؛ (فی القبر)، (فی الحشر) باشە، وایە (لکن) ئەمەلە (ضمن)ی (قول)ی (آتی)یان (استفادە) بکرێ، (اوفق)ە؛ (لکن) (نزول)ی (عَلنی)، ئی (ملائکە)، بۆ سەر (بعضي)ێ (ذوات)، لام

وایە (قول)ی (موافق) نیە، گەرچی (شێخی عربی) (قوەت)ی ئەداتێ، ئەڵێ: (مَلك) بە (وحی)ی (تشریعی) پاشی (حضرەت)ی (رسول الله) بۆ کەسی نایێ؛ (أمّا) بە (غیر)ە (تشریعی) دێ ئەوەدەرکەی درۆیانی، بۆ (ارباب)ی (خیاڵ) کردەوە؛ (حتّی) (اتباع)ی (قادیانی) بەفەرموو دەی ئەو (ذات)ە، (مجادلە) ئەکەن، (استدلالي) پێ ئێنن، (مع أنّە) فەرمووەدەی ئەو (حجّەت) نیە؛ (خصوص) لەو (نوع)ە (مسائلە)ی (اعتقادیە)ی (هامّە)ی (عامّە)؛ (نصّ)ی (مُتواتَر) نەبی، لە (رسالەت پەناە) بە (قطع)ی (نقل) نەکرێ، نابێتە (دلیل) ﴿أَلَّا تَخَافُوا﴾لە (اعدا) لەوانەی، بە (القائات)و (الغا)ی (حق) خەریکن ﴿وَلَا تَحْزَنُوا﴾ لەسەر (فوات)ی (بعضي)ی شت، (نقصي) لە (معیشەت)ی (دنیا) ﴿وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ﴾ (کیف) خۆش بن، بەبەهەشتێ ﴿الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ﴾ (لاشک) (وعدە)ی (الهی) (حقّ)ە، ئێوە -(لەالحمد)- (اهل)ن، ناگۆڕێن ﴿نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾ تا سەرەمەرگێ، (لدی الإیجاب) (معاونە)تان ئەدەین، (دفع)ی (قرِنا)ی (سوء) ئەکەین ﴿وَفِي الْآخِرَةِ﴾ لە (ابتدا)ی (برزخ)، لە (عالم)ی (ارواح)، لە (قیامەت) ﴿وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنفُسُكُمْ﴾ (الزکیة) ﴿وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ﴾ ئەوەی (تَمنّي) کەن؛ (أمّا) (مع الأسف) نێرکەپیازی تیا نیە؛ (مشهور)ە لە (السنه)ی (عوام) (ملا)یە، باسی نازو (نعمەت)ی (جنّەت) ئەکا، لە (انواع)و (الوان) ی (أطعمە)و میوەجات ئەدوێ؛ کوردێ ئەڵێ: لالۆ وەسیاقەو بم، تەڕەلەیلا نی هەس؟ ئەڵێ، نا، شتی بوگەنی لەبەهەشتێ دا، نیە؛ لالەئەڵێ: ملا، گشتێ وە هیچ ﴿نُزُلًا مِّنْ غَفُورٍ رَّحِيمٍ﴾ (فی الحقیقة) لە (بعضي)ی (اوقات) کە (مؤمن)ی (مُستقیم) دێتە (یاس)، ئەکەوێتە (مقام)ی (خوف)و (حزن)، ئەخرێتە (قلب)ی، دێتە (خاطر)ی ئەو (حاڵ)ەبەر (طرف) ئەبی، (عن قریب) خوا هەموو کاران چا ئەکا، بە (جزم)و (یقین) ئەمە (تصدیق) ئەکا، وەواش ئەبی؛ دیارەئەو (وقت)ە، (جناب)ی (رسول) بێ دەسەڵات بوو،

ئەوانەبە (قوەت) بوون، ئەو های و هووی و گاڵەگاڵ و (نعیە)یان ئەکرد، تا (قرائەت) لە (رسول) تێک دەن ئەو (إلقاآتە)یان ئەکرد، رێی (دعوەت)ی بگرن، (طمس)ی کەن (جناب)ی (رسول) ئەترسا، (عاجز) بوو لە (طرف) (کبریائی) لەو (وقت)ە تەنگە، ئەهاتە (قلب)ی: (امین) بە، مەترسێ ئەوانەبەر (طرف) ئەبن، (عاقبەت) ئێ تووە (ولەالحمد) وابوو؛ نابینی دەر (عقب) ئەفەرمووێ ﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّن دَعَا إِلَى اللَّهِ﴾ (رسول رأساً) (مُستقیم)ەکان، (طبعاً) (دعوەت)ی (داعی الی الله)ن. ئەبی (مؤمن)ی (مستقیم) بەس بەخۆی (مشغول) نەبی؛ (ساعی) بی، (داعی) بی؛ (ابن جریر) (نقل) لە (قیس بن أبي حازم) ئەکا؛ (مُراد مؤذّن)ن. (سبحان الله) (عُلما) (خلاف)یان هەیە لەمەیانی بانگ و (قامەت)، (سنەت) هەیەیان نا؟ ﴿وَعَمِلَ صَالِحًا﴾ ئەوی (لایەق) بی، (موافق)ی (وقت)و (زمان)و بەجێ بی، بگونجێ، بخونجێ، (خاصةً) (مُراد) نوێژی (بین الأذان والإقامة) نیە؛ فەرموودەیە، نابەجا (مناسبە)ی لەگەڵ (مقام) نیە؛ (ابن کثیر) چەند (احادیث)ی (دائر) بە (شرف)ی (اذان) (نقل) ئەکا، وە (نزول)ی لە (حق) (مؤذن)آن (نسبەت) بە (حضرەتی عائشە)و (ابن) ئەدات، (آخر)ی ئەفەرمووێ: (آیەت) (عامّە) لە (مؤمن) آنی (مؤذِن)و (غیر)ە (مؤذِّن) (أمّا) (وقت)ی (نزول)ی (آیەت)، (أذان)؛ (مشروع) نەبوە (أذان) لە (مدینە)ی پەیا بوو، (رضوان)ی خوای لێ بی (عبداللەبن زید بنی عبد ربە الأنصاري) لەخەوی دیت، ئەوسا (مشروع) بوو، (رحمەت) لە (نقّاد) آن بی، (اکثر)ی (رواة الآثار) ئاگایان لەم لاو لەولای خۆیان نیە؛ (زمخشری)ش خەویان ئەکاتە (مصداق) (آیەت)؛ بەڵێ هەرکەس بەلای خۆیدا ئەیتراشێ؛ (شرط) ئەوە بەڕاستی (صدق)ی (آیەت)ی لێیی ﴿وَقَالَ﴾ (مجرد) بە (لسان) نا ﴿إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ﴾ لە (مطیع)و فەرمان بەردارانم ئێرە جێی (انشاالله)ی نیە، نەبە (شک) نەبە (تبرّک)؛ (خوف)ی (عاقبەت)ی (داعی الی الله)

(جازم)ە، (دەعوەت)ی (خلق) ئەکا، بۆ (جزم) ﴿وَلا تَسْتَوِي الْحَسَنَةُ﴾ (مراتب)ی هەیە، چاک و چاکتر ، زۆر زۆر چاکتر (وهکذا...) ﴿وَلا السَّيِّئَةُ﴾ ئەویش (مراتب)ی (متفاوتە)، نابینی ئەفەرمووێ ﴿ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ﴾ وەک (زمخشری) (تقریر)ی ئەفەرمووێ (کەسێ (خراب)ەکی لە(حق) کردی، (عفو)ی (حسن)ە؛ ئەگەر چاکەکی لە(حق) بکەی (احسن)ە) ئەو (تقریر)ە(حاجەت)ی تیانیە؛ بە(زیدە)یی (لا)وەبە(تاویل)ی (احسن)، کەوابی ئەو (تفسیر)ەکە(مختار)ی (زمخشری)یە(احسن)ە؛ لەبەر (خاطر)ی (سیّدی آلووسی) نالّێم: (حسن)ە (والاّ) (عَدَم)ە (مساوات)ی (حسنە)و (سیّئە) (بدیهیە)؛ وەچ (تفریع)ی نیە؛ تا بیکەینە (مَحّط)ی (فائدە)؛ (تفسیر)ی (حسنە)و (سیّئە) بە(بعضی)ێ (وجوە) کراین، لام وایە(بعضی)ەکی (نظر) بە (مقام)، (حسن) نیە، ئەز (جملە) (حُبّ)ی (آل)وە (بغض)ی (آل)؛ بەلّێ (حُبّ)ی (آل)ی (رسول) (واجب)ە، (احسن)ە، (بُغض)یان (اَلعیاذُ بالله) (حرام)ە، (أسوء)ە، (اقبح)ە، (لکن) (مناسبە)ی لەگەلّ (زمان)و (مکان) نیە، (سبحان الله) (قول)ی گەلّێ چرووک چرووک (نسبەت) بۆ (بعضی)ە (ذات)ێ ئەدەن؛ (مثلاً) وەکی (حضرەتی امامی علی)، کە (انسان) ناتوانی قسەبکا؛ ئومێدم وایە لە(تفسیر)ی (قرآن) ئەوەی (احسن) بی (قبول) بکرێ؛ (ولَو) (قائل)ی گەورەو نامدار نەبی ﴿فَإِذَا الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ﴾ ئەگەر بەو (طرز)ە(دفع)ی (سیّئە) بکرێ، ئەگۆڕێ؛ وردەوردە (عداوەت)ەی کەم ئەکا ﴿كَأَنَّهُ وَلِيٌّ حَمِيمٌ﴾ (شفیق) ئەگەر نەبێتە دۆستێ تەواوو برا، چی بلّێی، دەبێتە دۆستێ، (مُحبّ)ێ بە(قوەت)، سەروماڵ لەپێناو دادەنێ. (سیّدی آلووسی) ئەلّێ: (قیل) (آیەت) لە(حق) (ابو سفیان) (نازِل) بوە، چونکی (جنابی رسالەت) (إسائە)ی وی، بە(احسان) (مقابلە) کرد، لای (اهل)ی (سنّەت) بوە، (ولی)یە (حمیم)؛ (صاف)، (صادق)، بێ (غل)و (غشّ)

دیارە، (وَلا)و دۆستی و (مَحبّەت)ی (سرایەت)ی کرد، بە(وراثەت)، بۆ (حفید)ی (یزیدی بن معاویە) (مقصد)ی (طعن)ە، لەوەی وائەڵێ؛ نازانم کێ و تووپەتی (آیەت) دەر(حق) (ابو سفیان) (نازل) بوە؟ (ابو السعود)یش ئەڵێ: (قیل)ە لە(تفسیر)ەکانی ترم نەدیە، (تفسیر)ی؛ (کبیر)، (بیضاوي)، (ابن جریر)، (ابن کثیر)، (نەیسابوری) (مع أنّە) قسەکە (غلط)ە؛ (سورەت) (واقعاً) لە(مکە) (نازل) بوە؛ (أمّا) لە(اوائل)ی (رسالەت)؛ (یعنی قبل الهجرت) بوە؛ (ابو سفیان) ئەگەر (ایمان)ی (محکم)و (مصافات)ی لەگەڵ (رسول الله) تەواویش بووبی، پاش (هجرەت)؛ بەچەند ساڵ کە(فتح)ی (مکە) کرا، (مسڵمان) بوو، نا (شکر)ی نەبێ، ئەوەندەی پێ نەچوو، (صُحبەت)ی (رسالەت) (تاثیر)ی تەواوی تێ بکا؛ (جنابی رسالەت پەناە) (وفات)ی کرد؛ ئەم (نزول)ەچۆن ئەبی؟! نازانم (سیّد) بۆ (تعرّض)ی بۆ (رَدّ)ە نەکردیە؟ ﴿وَمَا يُلَقَّاهَا﴾ ئەم (صفەتە) ئەم (خصلەتە) نای گاتێ، نای دریتێ ﴿إِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا﴾ ئەو (صبر)ە لە(فوق)ی (صبر)ی (أیّوب)ە، (داعی الی الله) (الي ما هو ذكر وفخر لقومه) (داعي الى ما هو سعادة للدنيا والآخرة) بەو (نوع)ە (مقابل)ە بکرێ، (تحمّل)و خۆگرتن و (حِفظ)ی (حُسن)ی (ادب)و (حسن)ی (مقال)، (صلابەت)ی چیایانی پێ ئەوێ، (حتّی) (جبال)هەڵی ناگرێ، پێی پارچەپارچەئەبی ﴿وَمَا يُلَقَّاهَا إِلا ذُو حَظٍّ﴾ (نصیب)و بەش و (حِصّە) ﴿عَظِيمٍ﴾ لە(قوەت)و (کمال)و (متانەت)ی (نفس)و (ثُبات)ی (روح)؛ لێرە (بعضي)ێ ئارەزوو ئەکەن؛ (قیاس)ی (منطقي) رێکخەن؛ (لکن) (نفس)ی (عبارەت) رێک ناکەوێ، بە(أخذ) ئەبی؛ وەئەو (ذات)ە (عبارەت)ێ کورت و (مُبهَم)ی هەیە، (سیّدی آلوسي) (إیضاح)ی ئەکا، (أمّا) (أساساً) بێ (لزوم)ە، خۆ نواندنە، (یعنی) ئەمانەش (صاحب)ی (حظ)ێ (عظیم)ن؛ لە(عِلم) لە(منطق) ﴿وَإِمَّا يَنزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ﴾ (طعن)ێ (مُؤلِم)

(يعنى) (وسوسه)يەبە(تاثير)؛ (مُتأثِر) مەبە﴿فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ﴾ لەشەڕى، (إطاعه)ى مەكە، لەدڵى خۆتى لادە، چارەئەمەيە، بە(حُجّەت)و (دليل) ئەمانەو (شيطان) (اقناع) نابن؛ (ممكن)ە(انسان) بە(دليل) (اقناع) بكرێ بێتەڕێ؛ (أمّا) (شيطان)و (شبهى)، (قابل) نيه، چارەهەر گوێ نەدانە ﴿إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ ئاگاى لێتە، هيچى لێ بزرنابى، لە(احوالات)ى تو و (معامله)ى وان ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ﴾ (الباهرة) ﴿اللَّيْلُ وَالنَّهَارُ﴾ بەڕاستى بە(علم)ى (هيئەت) ئەزاندرێ، چ (آيات)ى (عجيبه) ﴿وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ﴾ (قوم)ێ (شمس) ئەپەرستن، (قوم) ێ (قمر)؛ نەيانزانيە(شمس) چيە؟ (قمر) چيە؟ (علما)ى (فلک) (مُكملاً) (تعريف)يان كردينە؛ ئەگەر زوو (علم) لەناو (بشرى) پەيا بووبا؛ (شرک) نەدەبوو؛ يا ئەوەندەنەدەبوو (عقل)و (علم) بە(تدريجى) (قوەت)يان ساند، وە(تعمم)يان زۆر (بَطي)ە؛ ئەگەر بيانزانيبا، (قمر) (جِرم)ى (كمدى) (مظلم)ە؛ (نور)ى (مستفاده) لە(شمس)، نەيان ئەپەرستى ئەگەر بيان زانيبا (شمس) لە(موادّ)ێ وەک (موادّ)ى (أرض) (مركبه) لەبەر (حرارەت)ى (مائِعى)، (ناريّه) (جريان) ئەكات؛ وەكى (بحر)ێ شەپۆلان داوێ، (سجده)يان بۆنەدەبرد؛ (غايەت)ى (استفاده)يان لێ ئەكردن ﴿وَاسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي خَلَقَهُنَّ﴾ شەوو ڕۆژ و مانگ و ڕۆژ، (نور)و (ظُلمەت)و (مُنوِر)و (مُنَوّر) ﴿إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ (أَنَّهُ) (مقصود)تان لە(عبادەت)يان (عبادەت)ى خوايەئەوانەى ڕوو لە(شمس) ئەكەن، گوێ يا بۆيەڕووى تێ ئەكەن (خبر) داتەخوا كەئەو (عباد)ە (عبادت)ت ئەكەن؛ خۆم لەيەكى لەو انم بيست؛ ئەگەر (قارئ)و (مستمع) لێرە بكەوێتە(سجده) زوو دەرئەكەوێ، بەبەر ﴿فَإِنِ اسْتَكْبَرُوا﴾ى ناكەوێ ﴿فَالَّذِينَ عِندَ رَبِّكَ﴾ (ملائكه)ى (مقرّبين) كەئێوەبە(اولاد)ى خوايان ئەزانن ﴿يُسَبِّحُونَ لَهُ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ﴾ (دائماً) ﴿وَهُمْ لَا يَسْأَمُونَ﴾ (مَلول) نابن (دائماً) بە(نشاط)ن، (عبادەت)يان، لا (زێد)ە(محبوب) ئەبێ. (انسان)

شتەکی پێ خۆشی بی، زۆری بکا، دوایەدڵی لێ هەڵ ئەنگوێ؛ بەکوردی دەڵێن: « وەرِز بوە» (عبودەت)یان لا شاهی یە؛ (عبادەت)یان لەکن شای یە (دقّەت) لە (ثنا)ی (قرآن) کە، لەسەر (تفضیل)ی (مَلك) لەسەر (بَشر)؛ (بَشَر) لەسەر (مَلك)، شەرِ، مەکە (لكل وجهة) ﴿وَمِنْ آيَاتِهِ أَنَّكَ تَرَى الْأَرْضَ خَاشِعَةً﴾ هیشک، (ذلیل)، بێ (نظرەت)و (ابتهاج) ﴿فَإِذَا أَنزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَاءَ﴾ باران ﴿اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ﴾ (حرکه) ئەکا، (انتفاخ) ئەکا، بە (نفخه)ی (حیات) بڵند ئەبی؛ (نبات) (شَق)ی ئەکا، دێتەدەر؛ آنزیادە، ئەو (نفخه) لەجێ ی بەدونبەڵان دەر ئەکەوێ؛ بەئاشکرا دیارە؛ عەردەکەهەڵدەبەزێتەوە، سەری (قُبّه)ی ئەقەڵێشێ ﴿إِنَّ الَّذِي أَحْيَاهَا﴾ (أرض)ی زیندی کردیتەوە﴿لَمُحْيِي الْمَوْتَى﴾ بۆ (بعث) ﴿إِنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾ ئەز (جمله) (إحیا)ی (اموات)، ئەوە (واقعاً) (شیئ)ە، شیئێ زۆر (مهمّ)و (عظیم)ە ﴿إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ﴾ (میل)و (إنحراف) ئەکەن ﴿فِي آيَاتِنَا﴾ بە (انواع)ی (قدح)و (طعن)و (صرف) لە (مقصد)، وە (تشویش)ی (قارئ)وە (إلقا)ی (شُبهات)وە (تاویلات)ی زۆر دوور و ناشیرین، (واقعاً) من (طرف)داری (تأویل)م، (لکن) (تاویل)ێ (لطیف)، (کلام)ی (الهی) لە (جزالەت)و (حُسن)ی (معنا)ی لا نەدا.

ئەگەر (تتبّع) کەی، ئەبینی (علی الأکثر) (آیات)و (احادیث) بەڵکو (وقائع)ی (کونیّه) ئەکاتە (تابع)ی (اعتقاد)ی خۆی؛ (آیات)و (احادیث) (تاویل) ئەکا، بە (تاویل)ێ (انسان) ئەهاوێتە (اشتبهاه) لە (حق)ی خوای؛ بەجارێ (آیەت)ی (قرآن) تێک و پێک ئەدا، ئەوانە ﴿لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا﴾ لەسەر ئێمە، لەئێمەبزر نابن ﴿أَفَمَن يُلْقَى فِي النَّارِ﴾ (اشارە)یە بۆ (عذاب)دانیان ﴿خَيْرٌ أَم مَّن يَأْتِي آمِنًا﴾ لە (فزع) ﴿يَوْمَ الْقِيَامَةِ﴾ (آیەت) دبارە ئەنوڕێتە (عنوان)، ئەوەی (صدق)ی (عنوان)ی لێ بی بەبەر (حُکم) ئەکەوێ؛ (خصوصی) (ابو جهل) یا (ذات)ێ لە (مؤمن)آن وەکی (ابوبکر)

(مثلاً) (مُراد) نیه (خصوصي) (ابو جهل) لایه، (جنابی رسالەت) لایه، لام ناشیرنه؛ (موازنه)ی (ابو جهل)ی لەگەڵ (صحابه)یه (فقیر) که (ابو جهل) (دەعیه)ی نەدێنا، رووی تێ کا (لایەق)ە ﴿اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ﴾ (علی کیفکم) ئەمه (تهدید)و گەفه؛ لەهەموو زوبانی ئەو (نوع)ە (امر)ە مهمه وه (قصد) (طلب)ی (فعل) نیەئەوەی دەیکەن، بیکەن، (قید)ی نیه ﴿إِنَّه بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ﴾ (جنابی حق) (علم)ی بەئێوەهەیه، ئەوەی ئەی کەن، ئەبینێ بەتەواوی؛ چی لێ گوم نابێ ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ﴾ (قرآن)ی (ذی الذکر) ﴿لَمَّا جَاءَهُمْ﴾ دەست بەجێ، بێ (تفکّر)و (تأمّل)و (تدبّر)، بێ هوودە خۆیان (عذاب) ئەدەن (سعی)یان له (إبطال)ی (قرآن) (هدر)ە ﴿وَإِنَّه لَكِتَابٌ عَزِيزٌ﴾ بێ (نظیر)ە، به (قوەت)ە، نایابه، (مغلوب) نابی، (غالب)ە، لای خوا (کریم)ە، له (جواهر)ی (کریمه) گەلێ به (قیمەت) تره، (مناعەت)ی بۆ (هجوم)ی (اعداد) له (خطّ)ی (ماجینو)اَ زێتره ﴿لا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِن بَيْنِ يَدَيْهِ﴾ بەئاشکرا و نێزێک ﴿وَلا مِنْ خَلْفِهِ﴾ (خفی)و دوور، یا (بوجەمن الوجوه) (قبول)ی ناکا، (حتیّ) (باطل) خۆی (مانع)ە لەهاتنی. زۆر (احکام)ی (حقّه) هەن، (مخالف) له (صَدَد)ی (إبطالیّەتی) هەرچەند (توجیه)ی (أدله)و (شبهات) ئەکا، (توجّه) ناکەن؛ جێ یەنادۆزنەوە، بی چنێ؛ وەک (انسان)ێ (صحیح) ئەڵێی (قوەت)ی (دافعه)ی له (أعضا)یان داهەیه. بۆ (تغذیه)، ئەوەی (ملائم)ی نەبی، (قبول)ی ناکا، (دفع)و (طرد)ی ئەکا؛ ئەوەی (ملائم)ی بێ، (جذب)ی ئەکا ئەگەر (قرآن)هەڵی گرتبا، له (تورات) (خراپ) تریان لێ ئەکرد (اعدی)ی (داخلی)و (خارجی)، (لأیعد) — به (تصریف)و به (تاویل) (قصور)یان نەکرد، (إمّا) دیاره، وەکی لەکەی ڕەش له (لباس)ی سپی. گەلێ جارم وتیه: کەسێ بنۆڕێته (تفسیر)ی (شیعه) آن وادێته (خیال)ی، که (قرآن) (شاهنامه)ی (علی)و (اولاد)ی (علی)یه؛ (مع أنّه) خوا خۆی ئەزانی، له (حُبّ)ی (علی)و (اولاد)ی (علی)،

(مزخرف)ن، راست نین، وە (اکثر)ی (دخائل) لەبەر (رعایەت) نەکردنی، (نظم)و (نسج)ی (قرآن)، هێنایتیانەناو (تفسیر)ی وە (ترجمە)ی (قرآن)یان کردیە، (لاشک) (تحریف)و (تبدیل)هەڵ ئەگرێ، وە (مترجم)ەکان (عمداً) (تحویل)ی ئەکەن تا ئەمڕۆ (مع الأسف) (ملا)یەبە (دین)، (عربی) زان، (کاتب)ی (بلیغ)و (ادیب)، (ملیح بیان)، (عارف)و بە (قوەت) لەو زوبانی، کە (ترجمە)ی پێ ئەکا، (ترجمە)ی نەکردیە. دوایەلە (مجلّە)ی (هلال)ی (ینایر سنە١٩٤٠)م دیت (قرآن)ی (کریم) نەوەدو پێنج (ترجمە)ی هەیە، بە (٣٠) سی (لغەت) (ترجمە) کرایە؛ (اکثر)ی (مترجِم)ەکان (اجنبی)ن ئەمە، پاش ئەوە، کە (اجانب) (قرآن)یان (ترجمە) کرد زۆر (لازم) بوو، بێ (شُبهە) (واجب)ە، نەک (ذات)ێ، (جمع)ێ لەو (نوع)ە (عُلما)یا نە، (اعتنا) بە (ترجمە)ی (قرآن) بکەن، ڕێ ی (تحریف)و (تبدیل)ی (اجانب) ببەستن، (مع الأسف) لە (علما)یا نی (رؤسا)یا نی (دین)، بڕوا ناکەم، کەسێ هەبی، (عربی) زۆر چاک بزانی، وە (لسان)ی (اجنبی) گەلێ باشی بزانێ، (مثلاً) ئەگەر (ملا)یەوەکی (طەحسین)یا (امیر شکیب ارسلان)یا (فکری اباظە) بی لە (عربی)وەکی (جلال نوری) بێ لە (تورکی)، (عبارەت)ی (جزیل)و شیرین و خۆش گوار بێ، (ترجمە)ی (قرآن) بکا، ئێ (وەاللە) خۆیەتی، هەر چی هەیە، تا (اصل)ەکەبەو (حال)ەمایە، باشە، وەکی (تورات)ی لێ نایە، ﴿تَنزِيلٌ مِّنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ﴾ (حکیم) شت لە (موقع)ی خۆی دادەنێ، ئەوەی (موقع)ی خۆی گرت لانادرێ، شتەکیدی جێ ی ناگرێ، بێتەجێ ی چونکی دیارە، بێ جێ ئەبێ. وەستایە (ماهر) لەبڵندی یەبەردی بۆ هەڵئەدەن، لە (اثنا)ی وەرگرتن، ئەزانێ، باری خۆی کی هەیە، (آناً) ئەی چەسپێنێ، ئەوەی (ماهیر) نەبی، ئەم دیوو ئەو دیوی پێ ئەکا، گەچ ڕەق ئەبی شەپاڵتەکی دی، پێدا ئەدا، باز هەڵی ناگرێ؛ (آخر)ی بە (وجە)ێ ناشیرین، بەناڕێکی دای دەنێ. (ذات)ێ (شؤون)و (صفات)ی شایانی (تعظیم)و (تجلیل) بی، (مُنعِم)و (محسن)و (کرم)

کاریی؛ فەرمایشێ بفەرموی، ئەبێ زۆر (کامل) بی دوور لە (وَهَن)و (خَلَل) بی، دوورلە (تصریف)و (تحریف)و (تبدیل)و (تحویل)بی، (کلام الملوک)، (ملوک الکلام)ە (فکیف)ە بە (کلام)ی (مَلك الملوک)؟ (الذي أنطق کل شيء) خوایەبتوانی (جلود)و (جمود) بە (نطق) بێنێ، چۆن (کلام)ێ ئەفەرموێ، (قابل)ی (نقص)و زیدەیی و (نسخ)و (فسخ)و (قلب)و (تمثیل) بی؟ (حاشا) ﴿مَا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ لِلرُّسُلِ مِن قَبْلِكَ﴾ دەیدەنی (بشر)ە ناگۆڕێ، (رسول)ەکانی دیش قسەیان لە (حَق) کراوە، بو (إبطال)ی (کتاب)یان دوشمنی (دین) بێ (قصور) بووین، (لکن) سەبارەت بە (تدوین) نەکردن و سستی (رؤسا)، ئەوان (تحریف) کران، نەمان؛ (حالاً) (انجیل)هیچ کەس نازانێ، چ بوە؟ بە (تاریخ) (معلوم)ە (أصل)ی (تورات) چی بەسەر هاتیە، (سبحان الله) هەموو (صنف)ێ وایە، (ملا)یەکانی پێشین؛ (ائمە)ی (مذاهب)، (رؤسا)ی (طریق)، کەدوای خۆیان (تقدیس) ئەکرێن، لە (زمان)ی خۆیان، لەئێمە (حال)یان لەدەست (قوم)یان ناخۆشتر بوە؛ قسەی (خراپ) تریان لە (حق) کردینە؛ (مع أنّە) (اهل)ی (عصر) بۆ (اهل)ی (عصر) کەڵک ئەگرێ؛ (شێخ)ێ هەزار ساڵ پێش ئەوڕۆ چووزانێ، بۆئەمڕۆ، چ بەکارە؟ (غیر)ی (کتاب)ی (الهی) ئەویتر زۆر (قابل)ی (دوام) نیە، لەخۆڕا (نسخ) ئەبی، (شریعەت)ی (طبیعەت) فرێی ئەدا، (إبطال)ی ئەکا؛ (أمّا کتاب فصّلت آیاتە) لەگەڵ هەموو (فصل) (موافقە) ئەکا ﴿إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ﴾ تۆ (دوام) کەلەسەر (تبلیغ)و (مقابلە)ی (اسائە) بە (احسان)؛ (مکافات)و (مجازات) (عائد)ی خودایە، (حِکم)و (حمید)ە؛ ئیش لەجێی (لایەق) دادەنی؛ (قرآن)ێ وا (کریم)و (حکیم)و (بلیغ)و (فصیح)، پڕ (علم)، (لایەق) نەبوو، (قوم)ی (نجیب)ی (قریش)وا (مقابلە)ی بکەن ﴿وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أَعْجَمِيًّا﴾ (غیر)ە (واضح)، (رکیک العبارة)، (تافەالمعانی و الإشارة) ﴿لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ﴾ تا تێی

بگەین؛ ئەمەئەبوە (عُذر)و بەهانەبۆ وان، (اما والحالة هذه) (غیر)ی (عناد) چیتر نیە ﴿أَعْجَمِيٌّ وَعَرَبِيٌّ﴾ (کلام)ی وا نا (فصیح) وەئێمەو ئەتو و، (عربی) کوو ئەبی؟ دێتە (خاطر)ت کەسێ (عەرەب) لەرووی (استعلام) بڵێ: بۆ (قرآن) بۆ (محمّد)ی (عربی) بەزوبانی (فارسی) یا (انگلیزی) نەهاتیە؟ ئەمەئەگەر لەقەشمەری نەبی ناگوترێ؛ یا کەسێ بڵێ: «بۆچی (بعضی)ەکی (عربی)وە (بعضی)ەکی (عجمی) نیە؟» (حتّی) ئەگەر (کوردی)یا (تورکی)یا (ایرانی)یە، ئەم قسەبکا، (معقول)نیە؛ (وَلَو)کی (رسالەت)ی (عامّ)ە بەگوێرەی (اقتراح)ی (ألسِنَە)ی (مختلفە) ئەبا چەند (لسان)هەیە– بابڵێین: ئی (ڕاقی) ئەوەندە (قرآن)ەی بۆ هاتبا؛ (لکن) کێ (ضبط)ی (قرآن)ی بە (السینە)ی (اجنبیە) ئەکرد؟ ﴿قُلْ هُوَ﴾ (قرآن)ی (عربی) (واضح البیان) ﴿لِلَّذِينَ آمَنُوا﴾ (ولو) (غیر)ە (عرب)بی ﴿هُدًى وَشِفَاءٌ﴾ لە (أمراض)ی (قلبی): (حسد)و (کبر)و (عناد)و (شبهە)و (شکوک) ﴿وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ ئی بێ (ایمان) (وَلَو) (عرەب)یی ﴿فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ﴾وەکی خۆیان ئەڵێن: گوێیان گرانە، یا (قرآن) لەگوێیان گرانە ﴿وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى﴾ کوری یە (مقابل)ی (هدی)؛ (مرض)ی (قلب)ە (مقابل)ی (شفاء)؛ چاوی دڵیان کوێرئەبی، کوێرئەکا، یا کوێرن؛ (معنی) بۆ (قلب)یان ئەبێتە زەهری هەلاهل ﴿أُولَئِكَ﴾ ئەو کوێرانە ﴿يُنَادَوْنَ مِن مَّكَانٍ بَعِيدٍ﴾ ئەمڕۆ بانگ ئەکرێن، لەجێی دوور، گوێیان لێ نیە تێی ناگەن، (ذاتاً) (قرب وبُعد) بە (اعتبار)ی (ادراک)ە؛ شتێ زۆر دووربی، کەزانیت، نێزیکەشتێ زۆر نێزیک، کەنەی زانی دوورە، (ابن جریر) (نقل) ئەکا، لە (مجاهد)ی (بعید عن قلوبهم) وەئەی کاتە (تشبیه)و (تمثیل). (بعضی)ێ ئەڵێن: (ڕۆژی (قیامەت) بانگ ئەکرێن، بە (اشنع)ی ناویان) پەنا بەخوا لەکۆنەناوی کۆی یان. لە (تفسیر)ی (ابن کثیر) شتێ ئەڵێ؛ گوی یا (امامی عمر)

کەسی لە (مسڵمان)آن دانیشتبی، کابرا (ندا)ی کردیە: (یا لبیکاه) (امام عمر) فەرموویەتی: ئەمەبۆ؟ کەست دیتیە؟ کەس بانگی کردیت؟ ووتی: لە (ورا)ی (بحر)یەکێ بانگی کردم (امام عمر) ئەو (آیەت)ەئەخوێنێتەوە. ئەگەر وابێ، وێ ئەچێ، ئەو (ذات)ەی (امام) لە (صوفی)یان بێ، لە (غیب)ەوە (ندا)یان ئەکرێتێ؛ (لکن) بڕوا ناکەم کەسێ لە (خدمەت) (عمر) بتوانێ ئەو (جسارەت)ەبکا (أساساً) (سَدّی) (نقل)ی ئەکا؛ (سَدّی) ش (حال)ی (معلوم)ە ﴿وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ﴾ (تورات) (نور)ی (هدایەت) ﴿فَاخْتُلِفَ فِيهِ﴾ وایە، پیشەی (بشر)ە؛ ئەوان ئەوی بەسەریان هات، هات ﴿وَلَوْلا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِن رَّبِّكَ﴾ لە (حق) (أمّەت)ی توو، (أمّەت)ی (دەعوەت) ﴿لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ﴾ (قضا)ی (امحا)یی ﴿وَإِنَّهُمْ﴾ (قوم)ی توو ﴿لَفِي شَكٍّ﴾ (شك) لەناویانە؛ ئەوان لەناو (شك)ی دان، (شك)ێ (مُريب)(موجب)ی (قلق)و (إضطراب)؛ بۆ (دفع)ی (شك)یان ئەبا (ضرب)ەکیان لێ دەین، (لکن) (حکم)ی خوا ناگۆڕێ، با بمێنێ بۆ (وەقت)ی خۆی ﴿مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ﴾ خوا (غنی)یە ﴿وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا﴾ (ضرر) (عائد)ی خۆیەتی، خوا (مقدسّ)ە لە (ضرر) ﴿وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِّلْعَبِيدِ﴾ هەرکەسێ بە (حَقّ)ی خۆی ئەگەیەنێ، (عذاب)ی وانە، کەی ئەبی؟ لە (قیامەت)؛ (قیامەت) کەی ڕادێ.

ناوەڕۆکی بەرگی هەشتەم